

ERNST BJERKE

Hans Wergeland
E.R.

BIBLIOTHECA
WERGELANDIANA

*Beskrivende katalog over
Oslo katedralskoles Wergeland-samling*

BIBLIOTHECA WERGELANDIANA

GW.B.

D. Arnest del. L. Kernerup lith.

Jn. Bærentzen & C° lith. Inst.

Udgivet af Chr. Tønnesen

HENRIK WERGELAND.

Henrik Wergeland

ERNST BJERKE

BIBLIOTHECA WERGELANDIANA

Beskrivende katalog over Oslo katedralskoles Wergeland-samling

Med Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsens gave

*Stiftelsen Oslo katedralskole
Oslo, 2020*

Utgitt av Stiftelsen Oslo katedralskole, Oslo 2020.

ISBN: 978-82-691267-3-0

Omslag og layout: Strøk design, Helene Moe Sløning.

Korrekturlesing: Anette Tøgard Bjerke.

Omslagsbilde: III.19a. Vignettene i boken er hentet
fra Wergelands forskjellige originalutgaver.

Der annet ikke er angitt er fotografiene
ved Ernst Bjerke ©.

Parallelt utgitt som trykt bok.

INNHOLD

Innledning	7
Forord	9
Referanser og forkortelser	13
Odd Arvid Storsveen: Offentlighetens magi. Publisisten Henrik Wergeland	15
En samling av Wergeland-samlinger	25
Hva samlingen kan fortelle	41
Beskrivende katalog over Oslo katedralskoles Wergeland-samling	79
Del I. Manuskripter	81
Del II. Frittstående utgivelser	95
Del III. Utvalgte bøker om og av Wergeland	253
Del IV. Bøker som har tilhørt Wergeland	273
Tillegg	279
Einar Høigård: Henrik Wergeland i Katedralskolens arkiv	281
Omslag, papirkvaliteter og varianttrykk i katalogens del II	285
Alfabetskifte register til katalogens del II	297
Egenhendige dedikasjoner i katalogens del II	301
Proveniensregister	303
Wergeland-trykk som <i>ikke</i> foreligger i Katedralskolens samling	313
Kilder og litteratur	329

INNLEDNING

Forord

MED SINE OMKRING 400 NUMRE er Oslo katedralskoles samling av Henrik Wergelands verker i originalutgave landets største og fineste. Den omfatter de aller fleste bøkene og trykksakene Wergeland selv utgav. Noen av disse trykkene er unike, bare kjent i ett eneste bevart eksemplar; andre eier skolen i mange eksemplarer, ofte trykt på forskjellige papirkvaliteter, med forskjellige originalomslag, avvinkende tekstvarianter, eller med egenhendig hilsen fra forfatteren. Adskillige bøker har vært ved Katedralskolen siden de var nye, enkelte er til og med gaver til skolen fra forfatteren selv, men hoveddelen av samlingen er kommet til i løpet av de siste fem årene. Grunnen ble lagt ved kjøpet av Cato Schiøtz' omfattende Wergeland-samling i 2015, en samling som siden ble supplert blant annet på auksjonene etter Bjørn Ringstrøm. Da skolen i 2019 mottok Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsens store gave, ble samlingen mer enn tredoblet. Denne gaven er noe så sjeldent som en privat samling bygget opp og bevart intakt over hundre år: fra Jonas Skougaard til Per F. Meyer og til slutt Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsen. Slik den står idag, er Katedralskolens Wergeland-samling ikke bare landets fineste, fra et rent bibliofilt synspunkt, men også den vitenskapelig sett mest interessante samlingen av forfatterens trykte arbeider. I tillegg kommer et antall manuskripter og et femtall dedikasjonseksemplarer.

Det er ikke tilfeldig at denne samlingen finnes nettopp ved Oslo katedralskole. Det var hit Wergeland ble sendt som 11-åring for å gjennomføre latinskolen. Her fulgte han selv i fotsporene til diktere som Christian Braunmann Tullin og Johan Herman Wessel, samt, nærmere ham i tid, Mauritz Hansen, Henrik Anker Bjerregaard og Conrad Nicolai Schwach. Oslo katedralskole er blant landets eldste skoler. Ifølge tradisjonen ble den stiftet i 1153, samtidig med det norske erkebispedømet, av den senere pave Hadrian 4. Den kan imidlertid også godt være eldre. Helt siden middelalderen har Oslo katedralskole spilt en viktig samfunnsrolle, etterhvert som den fremste og mest velstående av de norske katedralskolene. Gjennom disse skolene ble Norge – og ikke minst Oslo – innlemmet i en felleseuropæisk lærdomskultur. Etter reformasjonen beholdt skolen sitt jordegods, et gods som ble sterkt forøket under Christian 4., og i den nyanlagte byen Christiania ble skolen på 1600-tallet utvidet med et gymnasium eller katedralkollegium, der lærde professorer underviste avgangselevene før de reiste til København. Skolen fikk også avgjørende betydning for etableringen av det første norske boktrykkeriet i 1643.

Helt frem til 1700-tallet var skolen i det vesentlige en presteskole, men med utviklingen innen embetsverket og opplysningstidens skolereformer ble den – under rektor Niels Treschows ledelse – en høyere

allmennskole med de lærde språkene som hovedfag. I 1799 ble de siste båndene til kirken brutt, da elevene ble fritatt fra sangtjenesten i Domkirken. Som den førende av Norges fire fullstendige latinskoler, de eneste skolene som ledet frem til universitetsstudier, hadde Christiania katedralskole en sentral posisjon i landets kulturliv. Den såkalte universitetssaken, ønsket om et eget norsk universitet, medførte at skolen fikk særbehandling av myndighetene i København, som erstatning for et norsk akademi. Det forelå konkrete planer om å utvide Christiania katedralskole til et universitet, og da Det kgl. Frederiks Universitet endelig ble opprettet i 1811, ble en rekke av skolens lærere utnevnt til professorer. Skolens staselige aula og bibliotek ble i 1814 det naturlige stedet å legge Stortingets møter, og selv om den gamle skolebygningen fra Wergelands tid er revet, står disse salene fremdeles bevart på Norsk Folkemuseum.

Til en skole hører også et bibliotek. Kildene nevner en verdifull bokgave til skolen allerede i 1320, men etter bybrannene i 1567 og 1624 måtte samlingen bygges opp fra grunnen av. Idag er Christiania Kathedralskoles Bibliothek Norges eldste bibliotek og største skolebibliotek.¹ Samlingen er grunnlagt midt på 1600-tallet, og i århundrene som fulgte fungerte den som offentlig bibliotek for byen. I en mannsalder omfattet skolebiblioteket også Deichmanske bibliotek. Ikke minst derfor var skolebiblioteket – før opprettelsen av Universitetsbiblioteket i 1815 – byens viktigste boksamling, og sånn sett kan Kathedralskolens bibliotek betraktes som Nasjonalbibliotekets direkte forløper. I alt omfatter samlingene i overkant av 50.000 bind, som sammen spenner over hele ni århundrer. Bøkene utgjør et uvurderlig arkiv over Christiania-borgerskapets litterære og vitenskapelige interesser i opplysningsstiden og den gryende nasjonalromantikken. Henrik Wergeland brukte selv biblioteket, som det fremgår av utlånsprotokollene, både som skolegutt og senere som student. Idag drives Christiania Kathedralskoles Bibliothek som forskningsbibliotek og bokmuseum, og holder åpent for publikum etter avtale.

Om denne boken

Denne boken er fremfor alt en katalog, en fortegnelse over bøkene og håndskriftene i Oslo katedralskoles Wergeland-samling. Den er også en bok om samlingen, og om den materielle siden av Wergelands litterære produksjon. Katalogen redegjør bibliografisk for titlene, med referanser til samtidige avisannonser og salgspriser, der de foreligger. Der fem eller færre eksemplarer er kjent i offentlige samlinger, angir katalogen hvor de befinner seg. Det har kun vært mulig å undersøke bibliotekenes digitale kataloger. Selv om de ikke alltid er fullstendige gir de en pekepinn om sjeldenheten, som kan ha betydning for forståelsen av verkets mottagelse. Enkeltbøkene er detaljert beskrevet på eksemplarnivå. Katalogen redegjør for omslag eller bind, papirkvalitet, varianttrykk og dimensjoner, samt eiermerker og annen kjent proveniens. Tilskrifter og lesermerker er gjengitt så langt mulig, men moderne priser og bokhandlernotater utelatt. I tillegg gis referanser til bibliografier og annen litteratur, samt auksjons- eller bibliotekkataloger der eksemplarene tidligere er registrert. Vannmerker i omslagene, som kan ha betydning for dateringen, er her første gang beskrevet, og et stort bildemateriale illustrerer særtrekkene ved de forskjellige eksemplarene. Der annet ikke er angitt er omslagene blanke, altså uten trykk, eksemplaret trykt på alminnelig trykkipapir, og ingen andre varianttrykk kjent eller til stede i samlingen.

¹ Se Bjerke 2018; Bjerke 2015; Bjerke 2011; Bjerke 2002.

Fordi boksamlingen er så omfattende, og de kjente variantene av enkeltutgavene så fyldig representert, gir katalogen et nokså dekkende bilde av hvordan Wergelands bøker kom i handelen og først møtte publikum. Derfor kan den langt på vei også gjøre nytte som en deskriptiv bibliografi over hoveddelen av Wergelands forfatterskap. Tilleggsfortegnelsen over Wergeland-trykk som ikke finnes i samlingen, gjør boken til en fullstendig og uttømmende oversikt over Wergelands produksjon av selvstendige trykksaker. Bidrag i aviser og tidsskrifter er ikke katalogisert. Deler av samlingen har allerede dannet grunnlaget for andre viktige oversikter som katalogene over Skougaards (1973), Meyers (1969) og Schiøtz' (2014) samlinger, eller *Norske førsteutgaver* (2006). Materialet denne katalogen bygger på er imidlertid langt mer omfattende, og det er lagt større vekt både på å beskrive eksemplarene og de forskjellige variantene de representerer. Hensikten er å dokumentere Wergelands trykte forfatterskap i størst mulig bredde.

Denne katalogen er et hjelpemiddel for dem som ønsker å bruke Katedralskolens samling, men målet er samtidig å antyde hva samlingen kan bidra med i et bredere, bokhistorisk perspektiv. Fordi hovedvekten ligger på eksemplarer i mest mulig opprinnelig stand, kan samlingen være en viktig kilde for forskningen på Wergelands verker i utvidet forstand, både som tekster og som bøker. Dessuten bidrar boken forhåpentlig også til forståelsen av norsk bokproduksjon mer generelt på Wergelands tid. Katalogen kan være en veileding for boksamlere som ønsker opplysninger om bestemte titler, og den kan være en oversikt for alle som ønsker å forstå hvordan Wergeland selv og hans forleggere, boktrykkere og bokbindere, endog samtidige og senere eiere, bidro til å gi verkene en bestemt materiell skikkelse, som i sin tur påvirket hvordan de ble distribuert, lest og forstått.

I denne boken står selve katalogen ikke alene. I de innledende kapitlene beskrives samlingens egen tilblivelse og vekst, dens opphav og bidragsytere. Som *boksamling* har Katedralskolens Wergeland-samling røtter som går tilbake, på den ene siden, til Wergelands samtid, på den andre til det tidlige 1900-tallets første utpreget bibliofile privatbiblioteker. Noen bøker har vært ved skolen siden de ble utgitt, men de fleste er kommet senere, etter å ha vært antikvariske samlerobjekter gjennom hundre år. Her beskrives også samlingen som samling, og hva bøkene kan fortelle om Wergelands forfatterskap, om dets vilkår og muligheter, enten hver for seg eller i sammenheng med hverandre. Den store materielle variasjonen i et forfatterskap som Wergelands blir først tydelig når tilstrekkelig mange av originalutgavene, og mange nok eksemplarer av samme tittel, kan sammenlignes direkte. Innledningskapitlene gir derfor noen eksempler på hvordan samlingen kan brukes, og hvilke muligheter den kan tilby.

Som hjelpebidrifter følger i bokens siste del seks tillegg. Først gjengis Einar Høigårds artikkel om hva protokollene i Katedralskolens arkiv kan fortelle om Wergeland. Så følger en oversikt over variasjonen innad i de enkelte opplagene av Wergelands skrifter, slik de er representert i samlingen. Denne oversikten gir en fullstendig, men kortfattet redegjørelse for alle trykk-, papir- og omslagsvarianter beskrevet i katalogen, med referanse til de aktuelle, beskrevne eksemplarene. På hvilke papirkvaliteter er en gitt bok trykt? Hva slags omslag hadde den da de først ble lagt frem i bokhandlernes vinduer? Og hvilke varianter foreligger av selve trykket? Siden selve katalogen er kronologisk ordnet, finnes både et alfabetisk tittelregister og et register over samlingens i alt 52 dedikasjonseksemplarer og deres mottagere. Proveniensregistret gir en oversikt over hvem som tidligere har eid bøkene, enten de var vanlige lesere på 1800-tallet eller kresne samlere på 1900-tallet. Her kan de enkelte eksemplarene følges fra eier til eier og samling til samling. Det siste tillegget gir en oversikt over til sammen 48 Wergeland-trykk som ikke finnes i

Katedralskolens samling. Av dem finnes 20 heller ikke ved Nasjonalbiblioteket, og ni av dem er overhodet ikke kjent i noe bevart eksemplar. Antagelig er enda flere, idag ukjente trykk gått tapt.

Selve katalogen er inndelt i fire avdelinger, nummerert med romertall. Del I tar for seg manuskriptene, mens del II utgjør katalogens hovedavdeling, med frittstående titler forfattet, oversatt eller utgitt av Wergeland i sin samtid. I del III finnes et utvalg samtidige Wergelandiana og senere Wergeland-utgaver, mens den avsluttende del IV omfatter en liten samling bøker fra Wergelands eget privatbibliotek. Ettersom Jonas Skougaards Wergeland-bøker utgjør hoveddelen av samlingen, følges for sammenhengens skyld Skougaard-katalogens kronologiske rekkefølge, og senere utgaver følger umiddelbart etter førsteutgaven, ikke kronologisk etter utgivelsesår.

TAKK I FØRSTE REKKE til Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsen, som har forvaltet og bygget videre på Skougaards og Meyers Wergeland-samlinger. Det er i seg selv en stor kulturgjerning. Uten dem og deres enestående gave til Katedralskolen kunne en viktig kilde til Wergelands forfatterskap vært tapt, og denne boken kunne ikke vært skrevet. Takk også for all vennlighet og imøtekommenhet i forbindelse med katalogiseringen og arbeidet med utgivelsen. Takk videre til Martin Schøyen, for hans verdifulle gave av egenhendige Wergeland-manuskripter, som tilfører samlingen ytterligere en dimensjon. Wergeland-biografen Odd Arvid Storsveens innledende essay om Wergeland som menneske og publisist setter denne bokens ellers nokså tekniske innhold i sammenheng med forfatteren selv og hans tid. Som undertegnede, og Wergeland selv, er Storsveen tidligere elev ved Katedralskolen. Ved å tilby meget generøse betingelser for salget, sørget Cato Schiøtz for at hans Wergeland-samling kunne komme til Katedralskolen. Han har også lest manuskriptet, og vært til hjelp med kommentarer og opplysninger.

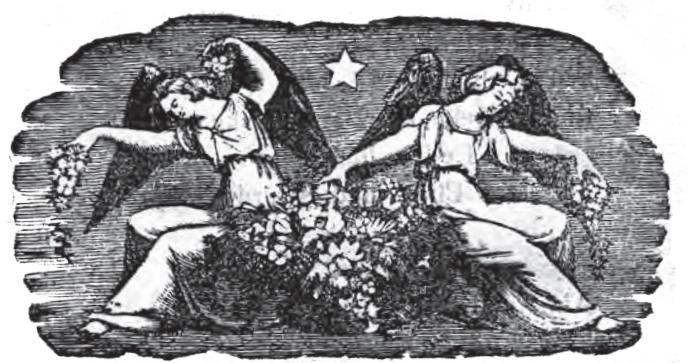
En særlig stor takk rettes til Øivind Berg (Nasjonalbiblioteket) og Alexander Haraldsvik-Lyngsnes (Gunnerusbiblioteket) for hjelp med å spore opp og registrere obskure og sjeldne Wergeland-trykk i bibliotekene. Torfinn Jásund har stilt sin enorme database over norske bokauksjonskataloger til rådighet, og har kunnet supplere katalogen med en lang rekke referanser til auksjonsnoteringer som det ellers hadde vært umulig å finne. Dermed har også flere bøker uten eiermerker fått en pålitelig proveniens. Takk også til Eilif Holte og Stiftelsen Oslo katedralskole, som så verdien av det ambisiøse prosjektet det har vært å etablere Wergeland-samlingen ved skolen og nødvendigheten av å utgi en dokumenterende katalog. Stiftelsesstyret har hele veien støttet arbeidet og stilt midler til rådighet når anledningen har budt seg til å supplere samlingen. Flere har lest og kommentert manuskriptet underveis og bidratt med rettelser, kommentarer og opplysninger: Tor Ivar Hansen, Andreas Snildal, Eilif Holte, Richard Sørbø, Anders Guldhaug, Frithjof Bringager og Nils Voje Johansen. Takk ikke minst til Helene Moe Sløning, som ikke bare har utformet denne boken, men endog oppdaget en tidligere uregistrert omslagsvariant i samlingen (II.48b). Min familie – og særlig min kone Anette – har sett gjennom fingrene med lange arbeidskvelder. Alle feil og mangler ved boken er, naturligvis, helt og holdent mine egne.

Referanser og forkortelser

INNAD I KATALOGAVDELINGENE I–IV er de enkelte titlene nummerert med arabiske tall, mens enkelt-eksemplarene følger under, angitt ved små bokstaver. Referansen «II.4oc» viser således til et bestemt eksemplar (c) av tittel nr. 40 i katalogens avdeling II. Innen samme avdeling eller samme katalogpost gis referanser til andre titler og eksemplarer kun med nummer og/eller bokstav. I noen tilfeller omfatter et enkelt eksemplar flere bind eller hefter. De enkelte heftene er nummerert i klammer, slik at «II.82c[1]» viser til første hefte av eksemplar c av tittel nummer 82 i katalogens andre avdeling.

Referanser til benyttede kataloger over private samlinger er forkortet til eierens navn, og alfabetisert etter dette i kildefortegnelsen. Skougaard viser således til *Jonas Skougaard. Katalog over hans bibliotek* (1973); Schiøtz til *En unik Wergeland-samling fra Cato Schiøtz' private bibliotek* (2014), og Meyer til *Per F. Meyers bibliotek* (1969). Auksjonskatalogene over Bjørn Ringstrøms samling er nummerert med romertall, som Ringstrøm I–V, mens de to katalogbindene han selv utgav forkortes til Ringstrøm 2003 og Ringstrøm 2007. Andreutgaven av Cato Schiøtz' og Bjørn Ringstrøms *Norske førsteutgaver* (2006) forkortes til Schiøtz/Ringstrøm. Ellers benyttes innarbeidede standardforkortelser som BN for *Bibliotheca norvegica*; Pettersen for Hj. Pettersens *Norsk Anonym- og Pseudonymlexikon* (1924), eller Strunk for A. Strunks *Samlinger til en beskrivende Catalog over Portraiter af Danske, Norske og Holstenere* (1865). De finnes alle i kildefortegnelsen, alfabetisert etter forkortelsen.

Eksemplarene som stammer fra Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsens gave er særskilt avmerket med en * i venstre marg.

Offentlighetens magi

Publisisten Henrik Wergeland

Odd Arvid Storsveen

HER I NORGE LEVER VI fortsatt i Henrik Wergelands skygge. Og det enten vi vet om det eller ikke. Men nødvendigvis ikke i skyggen av den historiske personen som bar dette navnet – snarere er det snakk om skyggen av de bilder og myter som er knyttet til personen og til det han etterlot seg, både av faktisk litteratur og av alt mulig annet som handler om ham. Henrik Wergeland er i dag vel så mye en forestilling som en faktisk fysisk person som levde mellom 1808 og 1845.

Likevel synes vi aldri å bli helt enige om *hvem* han var, hvordan han skal forstås og hvilke deler av hans virke som har satt sterkest spor, eller som fortjener mest oppmerksomhet. Derfor dukker hans navn opp igjen og igjen, i diskusjoner og markeringer både av litterær, ideologisk og politisk debatt. Vi er tydeligvis ikke ferdige med ham, selv om det stadig vekk gjentas den forslitte frasen om han jo aldri ble virkelig folkelesning og alminnelig populær slik som mange andre norske forfattere, som f. eks. Ibsen, Bjørnson, Undset eller Hamsun (den siste rett nok med forbehold). Han har klart å forbli ugrei, utfordrende, vanskelig og kanskje nettopp derfor, uimotståelig i hvert fall for noen av oss.

Personen

Så hvem var han da, «egentlig», i sitt innerste, i det private og ensomme rom som vi alle har et sted? Dette er det ikke lett å bli klok på, for Henrik Wergeland var også en spiller, en gjøgler, en utadvendt og rent ut utagerende person som primært synes å ha foretrukket å eksponere sitt «selv» i offentligheten. Ja, ofte synes han rett og slett å ha forsøkt å fylle opp og definere denne offentlighet i det lille kulturområdet som het Norge og som han fikk boltre seg i, med nettopp dette «selv». Hans samlede forfatterskap i løpet av disse årene er så enormt og så allsidig at det sprenger enhver fornuftig ramme, noe som også dokumenteres ekstra godt i denne utgivelsen.

Da gjenstår likevel spørsmålet om «hvem», bak alle ordene og alle faktene. For han gav ikke noe tydelig svar der han tilsynelatende tok på seg oppgaven: I det berømte, utleverende diktet «*Mig Selv*» forteller

han hvordan kritikerne bare var ute etter å såre og diskreditere ham, så han til slutt måtte verne seg ved å lukke sin sjel inn i en alabastbyste, med «Ligets milde Smil». Men inne i bisten fantes likevel et «leen-de Hjerte», erklærte han: «Ve eders matte Fingre, at I ikke kunne faae fat paa *det!*». Ser vi nærmere på dette diktet, avslørte det imidlertid ikke hva hjertet egentlig følte eller lo av – var det kanskje ikke bare omverdenen, men like mye egne sjelekvaler? Nei, diktet «Mig Selv» var slett ikke den fulle sannhet om Henrik Wergeland, slik mange har tolket det, men terapi. Han brukte mye av sin diktning som terapi, eller som en metode til å skape mer sjælefred, og dette er det kanskje fremste eksemplet. Mannen som kunne skrive de vakreste og inderligste dikt om andres hjerter, ikke minst i strålende minnedikt om avdøde venner og bekjente, han holdt alltid mye av sitt eget hjerte skjult og innelukket i sin egen diktnings plastiske former.

Heller ikke de bevarte brevene fra Wergeland avslører så mye om personligheten, og det samme gjelder erindringsverket *Hassel-Nødder* (II.124): En samling gnistrende og til dels absurde fortellinger fra eget liv i hans kanskje mest formfullendte prosa, men også fortellinger, anekdoter, vittigheter, fremstillinger og refleksjoner som ikke uten videre kan tolkes «as is», dvs. som sannferdige utleveringer. Ikke minst gjelder det tidlige kjærlighetsaffærer og tilliggende sorger, som stort sett er det vi vet om slike ting fra hans ungdomstid, og som ikke bare mangler empiriske bekreftelser, men overraskende nok også inderlighet, servert som de er med en teskje vemod og en god porsjon humor. Var disse episodene virkelig opplevd slik, den gangen de skjedde? Måtte det ikke også ligge en god del tragedie her? Spørsmålet må stilles når vi kjenner til hans årelange ørkenvandring uten ekte elskov og kjærlighet før han omsider traff sin Amalie.

Ellers er det en enda mer påfallende utelatelse i *Hassel-Nødder*: Det trauma det må ha vært for Henrik å være tilskuer til familiens indre oppløsning. Visst skriver han vakkert om sin avdøde mor, men ikke om hennes fortvilelse og ensomhet på prestegården når pater familias Nicolai gled stadig lenger inn i sitt psykiske mørke. Henrik må jo ha kjent til farens sykdom, og også ha hatt en frykt for at han selv hadde arvet litt av den – noe som langt fra er usannsynlig, om ikke akkurat ganske sikkert. I hvert fall synes farens mørke personlighet i alle år å tyngte eldstesønnens livsutfoldelse, så vel som de andre barnas livsglede. Faren forble langt mer til stede i Henriks liv enn hans søsken (selv om den fordrevne søsteren Augusta på Vestlandet tross alt ble tilegnet et lite diktverk, II.89), og den han selv burde ha stått nærmest av dem, Camilla, valgte jo å alliere seg med hans «fiender».

At de mange familiære problemer må ha voldt Henrik smerte, finner vi imidlertid få spor av i erindringene. Først og fremst er det den nådeløst oppriktige Camilla vi skylder kunnskapen om alt dette, dels gjennom hennes egne erindringer, og dels gjennom hennes senere publiserte brev og dagbøker. Og det er ikke akkurat et lystelig bilde hun tegner. Når et menneske må skrive sine erindringer allerede midt i 30-årene, kan vi vel likevel tilgi en del slike utelateler. Alderen hadde ennå ikke nådd det stadium da tidlige minner primært blir en kilde til den milde ettertenksomhet. Gamle venner, far og søsken og øvrig familie var fremdeles i live. Med et slikt forbehold er det god grunn til å betrakte *Hassel-Nødder* mer som en slags nøkkelroman enn som en ekte selvbiografi. Samtidig gjenspeiler den heller ikke alle svingninger i hans eget liv. Perioder med depresjoner og nederlag er forkortet til fordel for de mer friske og pussige begivenheter, inkludert en lang (og helt fortreffelig) beretning om hans reise til England og Frankrike. Ut fra forfatterskapets faser er det imidlertid mange andre forhold som burde ha vært mer biografisk interessante: De mange årene etter eksamen da han måtte bo på prestegården igjen, hans manglende

inntekter og økonomiske og sosiale avhengighet av faren, og følelsen av mer isolasjon etter at han fikk embete som riksarkivar.

Topper og nedganger i forfatterskapet kan ha sammenheng med slike mer uformidlede problemer. Når han i *Hassel-Nødder* tok et oppgjør med sin periode som redaktør av *Statsborgeren* (III.9), kunne vi ha supplert med å peke på et visst forfall i selve forfatterskapet i de samme årene. Dette ble tiden for mye ørkesløs polemikk, svake farser (*Stockholmsfareren*, II.53, og *Stockholmsfareren No 2*, II.54) og et heller mislykket forsøk på å skrive en teatervaudeville (*Campbellerne*, II.58). Når han fikk det bedre med seg selv i 1838, skjedde imidlertid en rask oppblomstring: Nå kom plutselig de festligste farsene (*Selskabet «Kringla»*, II.65, *Den Konstitutionelle*, II.66), det kan spores en ny varme i poesien, blant annet i diktene til Amalie, og han produserte sin til da fineste diktsyklus (*Jan van Huysums Blomsterstykke*, II.73).

Så ble hans kanskje mest lykkelige år avløst av de mest ulykkelige – 1841–42. Det var årene for strid og rettstvist med den gamle bestevennen Daa, krangelen med avisens *Morgenbladet*, utstøtelsen fra de radikales leir og hele hetsen mot hans «hoffpensjon» fra Carl Johan. I 1843 døde også den elskede moren. Åndelig sett kunne vel et menneske ha gått til grunne etter slik motgang. Isteden våknet Wergeland opp, og det til strid og protest. Resultatet ble noen av de de såreste, og kanskje også beste, diktene han hadde skrevet til da, men også hans mest infame og elegante ironi (farsen *Vinægers Fjeldeventyr*, II.83), den gjennomførte sobre argumentasjonen i *Indlæg i Jødesagen* (II.87), for første gang fra hans side, kunne det hevdes, og hans mest gripende samling av protestlyrikk i *Jøden* (II.95). I disse årene leverte han dessuten sine to mest betydelige forsøk innenfor historieskrivingen, artikkelserien om bondelederen Lofthus og de to første delene av *Norges Konstitutions Historie* (II.82).

Nei, Henrik Wergeland lot seg ikke knekke! Han sprudlet virkelig, midt i sine verste år som offentlig person. Lykke eller ulykke: Begge deler fikk tydeligvis frem det beste i ham. Mens kjedsomhet, ørkesløshet, retningsløshet, og den rene politiske polemikk ofte drev ham inn i depresjon, dorsk festing og melankoli. Slik kunne også sykeleiets begredelighet og de dårlige livsutsiktene 1844–45 bli en slags provokasjon til handling hos ham: Han måtte bare skrive mer, ikke for å fortrenge, men for å vise at han ennå levde, ennå kunne mene noe, ennå ville slåss for noe.

Verket

Så langt klarer vi vel å komme til svar på «hvem». Men ved siden av dette usikre «hvem» ligger likevel et annet spørsmål som det er lettere å besvare, nemlig: *Hva* var Henrik Wergeland? Åpenbart dikter, poet, forfatter, redaktør, debattant, ja kanskje til og med posør kunne passe. Men det som slår en når hele forfatterskapet skal ses under ett, og som kommer ekstra tydelig frem i den herværende katalogen over Wergelands arbeider, er at han også var Norges fremste *publisist*. Akkurat det ordet er alt for sjeldent blitt anvendt om hans virksomhet, men det er kanskje det som totalt sett samler forfatterskapet best i ett eneste begrep.

I norsk tradisjon er dermed også Henrik Wergeland blitt et referansepunkt for mange slags forestillinger. Dette er kanskje litt underlig, for han ble jo aldri folkelesning på samme måte som en Bjørnson, Ibsen eller Hamsun. Om det er mange som kan noen strofer hist og her fra noen av diktene, vet de kanskje ikke en gang om de stammer fra Wergelands hånd, eller om de blandes sammen med bevingede

ord fra andre. Sitater og ordtak lever dessuten sitt eget liv og kan gjerne anvendes forholdsvis fritt, uavhengig av opphavet og den egentlige kontekst.

En god del klassiske forskere har i hvert fall skrevet innsiktsfullt om Wergeland – jeg nevner bare Ernst Sars, Gerhard Gran, Halvdan Koht, Fredrik Paasche og Harald Beyer, for å ta et knippe. Verket, eller deler av det, har altså vært dissekkert, analysert og fortolket akademisk, og volummessig tar all Wergelandiana mer plass enn det hans eget omfattende verk gjør. Men mesteparten av dette har vært rettet mot fagfolk eller spesielt interesserte, og slik sett er akkurat denne virkningshistorien mer begrenset. Hvor mye er Wergeland egentlig blitt lest? Mangelen på systematisk lesning har skapt mange misforståelser rundt ham, og det samme har jo savnet av en modernisert vitenskapelig utgave av hans samlede verk, slik Henrik Ibsen har fått.

Dermed kan den offentlige diskusjonen om Wergeland ikke så sjeldent bli lettere vulgær eller «journalistisk», der bestemte utsagn eller sitater plukkes frem og blåses opp til uante dimensjoner, ofte av andre behov enn hensynet til verket og mannen selv. Jeg skal ikke gå mer inn på alle rare offentlige diskusjoner som denne begrensede tilnærmingen har ledet til. Men det er klart at det av de nevnte grunner finnes betydelige kvalitetsforskjeller i mye av det som er skrevet om Wergeland. Uten at jeg dermed vil jeg utrope meg selv til en stor Wergeland-spesialist, har jeg i det minste prøvd å gå gjennom hele det overleverte verket (i ulike doser, det skal innrømmes), og det var dette som lå til grunn for den biografien jeg ga ut i 2008, *Mig Selv*.

I boken gjorde jeg et bevisst valg om å koncentrere den om mannen som bred samfunnsaktør snarere enn som «bare» dikter. Det var naturlig å gjøre dette valget for meg som historiker, men også fordi jeg mente at den «litterære» Wergeland i mange tiår hadde fått dominere innenfor forskningen. Det fantes allerede en god del riktig gode analyser av poesien og annen «ren» diktning, mens den mer politiske og samfunnsrefsende Wergeland fra den eldre forskningen var kommet mer i bakgrunnen.

Selv hentet jeg mye nyttig kunnskap fra litteraturforskning, blant annet fra den ny-kritiske tilnærmingen til Wergelands litterære verden, som hadde et slags gjennombrudd etter 2. verdenskrig, med Daniel Haakonsens *Skabelsen i Henrik Wergelands diktning* fra 1951 som et hovedverk. De postmodernistiske retningene i litteraturforskningen syntes jeg derimot bidro lite til nye perspektiver på Wergeland. Dessverre måtte jeg også gå gjennom en god del litterær forskning som jeg oppfattet som delvis mislykket, herunder Aage Kabells store doktorarbeid. For meg ble dermed Wergelands virkningshistorie stående som både betydelig og ubetydelig på en og samme tid; mye av det som er blitt tillagt ham, passet ikke særlig godt med min egen lesning. Boken jeg skrev ble dermed et forsøk på å få mer balanse inn i helhetsbildet av Wergeland, snarere en et forsøk på å skrive en «endelig» biografi. Den var tenkt som et alternativ til Yngvar Ustvedts bok utgitt et drøyt tiår tidligere, som jeg selv opplevde som faglig utilfredsstillende – anekdotisk sett fortjenstfull nok, men analytisk sett ganske slapp. Neppe noen norsk dikter er heller blitt utlagt mer anakronistisk enn Wergeland, i en sørørlig blanding av forenkling og aktualisering. Enkelte hovedtrekk burde i hvert fall kunne settes bedre på plass, mente jeg.

Et grunnproblem som jeg raskt observerte, var at Wergeland sjeldent var blitt plassert som en samtidig med verdenslitteraturens største navn under sine egne leveår, dvs. med navn som Hugo, Heine, Gogol, Dickens, Poe og H. C. Andersen. Kanskje skyldtes det at han stort sett bare kjente denne større verden på avstand, av omtale, i avisar, blader og bøker. Privat levde han jo heller ikke noe ekstra begivenhetsrikt liv med dramatiske brudd, romantiske Harz-reiser eller inspirerte Roma-besøk. Dermed kom han nok

i mange øyne til å tilhøre provinsen mer enn verden. Delvis var det også hans egen skyld: Mens H. C. Andersen foretok over ti utenlandsreiser på 20 år, en av dem helt til Tyrkia, gjorde Henrik Wergeland i sin levetid bare to: til Stockholm sammen med faren og Camilla i 1830, og til Paris sommeren 1831. Ja, selv sitt besungne fedreland hadde ikke den gode Henrik sett altfor mye av: En reise i 1832 over Gudbrandsdalen til Sognefjorden og videre sørover langs Vestlandet, det var i grunnen alt. Etter at familien flyttet til Eidsvoll i 1817, lå hans foretrukne geografiske revir mellom Drammen og Mjøsa. Han satte aldri sin fot nord for Dovre.

Istedet tilbrakte Henrik Wergeland de fleste av sine beste leveår i Norges spede hovedstad, sladderhullet Christiania, ikke akkurat et sted for mystikk og romantiske dueller, men snarere for finkelsuping og fylleslagsmål. Her trengte et par titusen innbyggere seg sammen bak et massivt festningsanlegg innerst inne i en fjord som hver eneste vinter frøs til og stengte all skipstrafikk fra den store verden ute fire måneder av året. Denne småbyen var trøtte greier, rett og slett, noe vi må ta hensyn til når vi skal bedømme Wergeland.

Men kunne ikke Wergeland prege verden, kunne han i hvert fall prege lille Christiania, om ikke akkurat hele resten av Norge. I perioder demonstrerte han en offentlig åpenhet grensende til ekshibisjonisme. Der de store forfatterne ellers i Europa stort sett kunne virke i en utpreget kunstnerisk atmosfære, eller i det minste kunne oppsøke den, måtte Wergeland prøve å lage den selv, og under ganske trange kår. Han klarte det! Til motstandernes ergelse gjorde han det på egen hånd, mens de selv ennå produserte ganske lite ut over avisene *Den Constitutionelle*. Selv hadde Wergeland tilgang til en bredere presse med større opplag og lesekrets, fra *Morgenbladet* til *Statsborgeren* (III.9) og hans eget *For Arbeidsklassen* (II.71). Alt dette må ha irritert dem som tilhørte den såkalte Intelligensen grenseløst.

For Wergeland tok systematisk for seg av de muligheter som tross alt forelå: Han utnyttet så å si hvert eneste trykkeri og hver eneste publiseringsaktør som var tilgjengelig i Christiania og til dels også i andre byer. En av de mest interessante, men ofte oversette bøkene i Wergeland-litteraturen belyser nettopp dette: *Henrik Wergeland og boktrykkerne* av Didrik Arup Seip og Leiv Amundsen, utgitt av Oslo Boktrykkerforening i 1958. Her gis en samlet oversikt over alle dem som trykket Wergelands arbeider, og vi får en god illustrasjon på hvilken rasende utvikling som hadde skjedd i den lille byen siden dansketiden med ett eneste privilegert trykkeri.

Av de mange trykkerne som Wergeland hadde nytte av, kan vi først nevne Johan Krohn, som trykket *Statsborgeren* (III.9), og Christopher Grøndahl som trykket *Skabelsen*, *Mennesket og Messias* (II.8). Blant andre sentrale samarbeidspartnere var Jacob Lehmanns Enke (*Digte. Første Ring*, II.6, og *Jøden*, II.95), Frederik T. Steen, P.T. Malling og Carl L. Roshauw (*For Arbeidsklassen*, II.71, i ulike perioder), Hans Ludvig Risum (*De sidste Kłoge*, II.45, og *Selskabet «Kringla»*, II.65), Carl August Guldberg og Adam Dzwonkowski (*Jan van Huysums Blomsterstykke*, II.73, og *Norges Konstitutions Historie*, II.82), og W. C. Fabritius (*Den engelske Lods*, II.116, *Mennesket*, II.9, og *Hassel-Nødder*, II.124). En egen plass inntar Johan Fjeldsted Dahl, den kortvokste danske bokhandler som fikk klengenavnet «Papendahl» da Wergeland latterliggjorde ham i sin farse *Papegøien* (II.40). Ironisk nok hadde Dahl tatt på seg utgivelsen av denne farsen, enda han var alliert med Intelligensen og i 1836 ble forlegger av deres avis *Den Constitutionelle*, som han snart også overtok trykkingen av.

Med årene ble imidlertid forholdet mellom Johan Dahl og Wergeland bedre. Det skal ha vært Dahl som tok initiativet til utgivelse og trykking av *Jødesagen i det norske Storthing* (II.98) i 1842. Også

trykkingen av det siste heftet av *Norges Konstitutions Historie* (II.82) i 1843 gikk til Dahl, etter at Wergeland hadde røket uklar med Guldberg og Dzwonkowski. Det hjalp antakelig at Dahl giftet seg med den tyske sangerinnen Emma Freyse; hun dro ham nemlig med til den tyske eksil-foreningen «Germania» som Wergeland også frekventerte. I dette tilfellet endte altså konflikten med forsoning, men slett ikke alle Wergelands forretninger med trykkere og forleggere gjorde det. Hans publiseringstakt er jo rent ut ubegripelig.

Men også engasjementet i den skrevne offentligheten kunne jo fungere som et slags vern: Her var det et område der Wergeland kunne mase, jamre og forvirre om alle slags saker i en grad som ikke bare var egnet til å avsløre, men også tilsløre hans egen personlighet. Hans «egentlige» budskap, om det var noe, kunne formelig drukne i all støyen omkring alle utgivelsene, deres kostnader og deres utseende, deres markedsføring og deres salg. Et kjent eksempel er nettopp *Papegøien* (II.40), der vennekretsen kjøpte opp restopplaget for å selge farsen i et bedre omslag til en mer overkommelig pris.

På denne måten gjorde kanskje også Wergeland seg selv til en slags fange av offentlighetens magi: Det var jo der han kunne trylle og trolle, ikke i det private. Men ikke all PR vil være til nytte og glede: Det kontinuerlige maset med å få skrevet ned og publisert ting kan ha gjort at selve linjen og retningen i Wergelands offentlige liv ble enten utydelig eller helt usynlig for det større publikum. Dette publikum fantes nok der ute et sted, enten som interessenter eller venner, uten at de akkurat utgjorde en stabil og tett omgangskrets. Men om de var tilstrekkelig mange til å gi forfatterskapet inntekter av betydning, er heller usikkert. Det er isteden all grunn til å tro at varemerket «Henrik Wergeland» som skribent og publisist totalt sett ikke var noe lønnsomt foretak.

Naturligvis måtte akkurat dette spille mindre rolle for Wergeland selv; han var på sett og vis ute i et nasjonalt oppdrag som han uansett følte seg forpliktet til. At han også *prøvde* å nå frem ganske bredt, kan vi se av de dedikasjonene som er bevart. Alle dedikasjonene til svenske kontakter er påfallende, noe som kan henge sammen med at han så for seg et mer spennende miljø i Sverige enn i det mer nærliggende, men også mer forakte Danmark.

Den aller mest spennende kontakten der borte var likevel hans fremste patron, kong Carl Johan. Ikke bare viste kongen stor medfølelse med dikteren; i realiteten var det også kongen som reddet ham inn i på en tryggere livssti. Her er vi ved ett av mysteriene i Wergelands liv: Republikaneren som ble konge-smigrer. Da må vi huske på at Carl Johan var en verdensborger, rent ut som han var av Napoleontidens turbulenser. Nå fant han seg selv plassert til å styre over en fjern, kjølig og furten småstat uten ringeste flik av sørfransk varme og vitalitet. Carl Johan, om noen, måtte føle seg ensom i et sånt land (som hans dronning dessuten virkelig hatet). Kanskje fant han i den norske villstyringen av en dikter en bit av seg selv som ung, uredd og drømmende? Det må ha vært noe nærmest «fransk» over Henrik Wergeland som appellerte til en konge som selv styrte på fransk vis, og som visstnok aldri gadd lære seg annet enn noen få militære kommandoord på svensk. Respekten var gjensidig; det urolige «franske» gemyttet og hele den franske bakrunnen var noe Wergeland ble tiltrukket av hos kongen, ja hos hele den kongelige familie. De hadde brakt med seg et lite sus av verdenshistorie og kontinental høykultur inn i den nordiske provins, og det var noe han ikke kunne la være å bli fascinert av.

Friheten

Henrik Wergeland seiret altså som publisist, men knapt nok som poetisk, politisk og intellektuell profet. Omgivelsene var for trange, responsen for treg, interessen for lav. Jeg har selv sluttet meg til oppfatningen om at Wergeland med sine visjoner og drømmer fort måtte ende opp som en ensom vandrer i et så lite og provinsielt kulturmiljø som det norske på 1830–40-tallet. Det var liksom ingen som kunne nå opp til hans nivå, og derfor heller ingen større grupper han kunne omgi seg med av spirituelle og nytenkende mennesker. Mange av disse refleksjonene er utvilsomt også riktige. Men kanskje vil vi med en slik vurdering også kunne overse et annet, og like viktig, poeng?

Å skrive tekster og så prøve å få dem publisert er jo i seg selv et ensomt, ja rent ut privat arbeid (hvis man da ikke deltar i slike «skrivenfabrikker» som begynte å bli populære på nettopp Wergelands tid). Så da må vi også kunne spørre om ikke Wergelands intellektuelle ensomhet i stor grad var *selvvalgt*: Det å skrive for offentligheten krevde både inspirasjon, dedikasjon og konsentrasjon som ikke tillot ham å bruke tid på private allianser eller å omgi seg med for mange slitsomme kontakter. Det han prioriterte i sitt liv var forfattervirksomheten, ikke deltagelse i politiske kretser à la Intelligensen, eller karrierebygging innenfor de «rette» miljøer. Han var og ble en individuell stridsmann – kanskje noe av en «anarkist», i hvert fall i sin mangslungne arbeidsform. Sorgen over tapte vennskap og forgangne drømmer ble da i praksis kompensert av et intenst *skriveri*. Ikke primært som en flukt, men som en nødvendighet.

Var det da nettopp prioriteringen av skrivearbeid og publisering som i seg selv måtte gjøre Wergeland til ensom intellektuell, uten verken evne eller vilje til å skape et bredere åndsmiljø rundt seg? Mye taler for det. Men en stor forfatter trenger jo ikke være en god sosial aktør eller ekte menneskekjenner på det praktiske plan. Wergeland tok ut sin beste menneskekunnskap i ideal form, dvs. i ulike deler av sitt forfatterskap. At slik kunnskap alltid skal omsettes i eget liv, er urimelig å forvente – mang en kunstner-skjebne kan bekrefte det. Wergeland var i det minste sjeldent direkte ufyselig, slik vi kjenner fra historier om en god del andre store kunstnere. Nettopp diktning og skriving fikk da frem det ekstra som det levde livet ikke gav eller kunne gi ham. Det mirakuløse hos Wergeland ligger ikke i hans liv, men i hans skrift.

Litteraturens vei kan være tornefull nok. Ikke alt han sendte fra seg i vill fart var verdifullt, enn si genialt. Det var leilighetsvers og innlegg med budskap som langt fra holdt mål, verken ut fra samtidens kriterier eller fra våre. Han prøvde seg ufortrødent i gener som han behersket ganske dårlig, og selv tempoet i utgivelser må ha påvirket kvaliteten i dem, så vel som fornuft og tenkningen som lå bak dem. Wergeland hadde utvilsomt trengt til flere konsulenter og redaktører. Men – så fantes det jo heller ikke flust av slike folk rundt omkring. Hvor mye litterær og kritisk ekspertise var det nå egentlig i Norge på hans tid? Det er lett å tilgi ham det han leverte av middelmådigheter bare av den grunn. Og det er mulig å akseptere at han måtte bli ensom fordi han heller ikke hadde de beste forbindelser å söke støtte hos.

Til gjengjeld var han gjerne sin egen kritiker, noe det er lett å glemme i farten. At han var klar over sine egne begrensninger, viser jo blant annet hans siste store innsats på sykeleiet: Omarbeidelsen og utvidelsen av verdensdiktet til den nye versjonen som fikk navnet *Mennesket* (II.9). At *Skabelsen*, *Mennesket* og *Messias* (II.8) i lange sekvenser er både utydelig og til dels uleselig er velkjent; det er mange som har gitt opp lenge før de nådde frem til punktene hvor verket virkelig åpnet seg og kunne gripe leseren. Diktet var da også, tross alt, en slags svenneprøve for Wergeland, et ungdomsarbeid, fullt av vitalitet, men også av forvirring. At en 20-åring skulle ha erobret den dypeste innsikt i universets og guddommelighetens

mysterier, det er og blir en romantisk fiksjon. Naturligvis kunne han ha latt diktet stå der som det var, og da til evig tid. Men Wergeland ville altså noe mer med det – han ville la det skinne til langt flere. Derfor måtte han også levere en ny versjon, som et sannere uttrykk for eget livsverk.

Istedenfor å hefte oss for mye ved Wergelands intellektuelle ensomhet og de medfølgende tendensene til egosentrisme kan det da være grunn til å trekke frem en mer *positiv* konsekvens av denne livssituasjonen: Den gav ham også *frihet*, frihet til å prøve ut det nye, frihet til å dyrke mangfoldet, frihet til å være «seg selv» på tross av alle kommentarer og innvendinger – som den Stockman'ske friheten hos Ibsen. Helt til det siste kunne han fritt og selvstendig arbeide med utfordringene i sitt eget dikteriske univers.

Wergeland lot seg ikke binde av litterær mote, selv om han ikke var fremmed for å dyrke visse moter. Han valgte så fritt vi kan tenke oss, gitt de materielle og sosiale betingelser han levde under. Det er verd å merke seg at hans aller siste arbeid, som delvis ble fullført, var det posthumt utgitte ofte oversette nasjonale dramaet *Fjeldstuen* (II.127), et angrep på utvandringspropagandaen i lett sentimental «bondestil» som ved utgivelsen i 1848 må ha gått rett inn i den fremstormende *nasjonalromantikken*. Og det var bare ett eksempel på hans stadige fornyelse, helt på slutten av livet, og slett ikke den viktigste. I vår tid er det heldigvis rettet mer oppmerksomhet mot at Wergeland også var Norges første *moderne* poet, og at han dermed foregrep trekk ved det som gjerne defineres som den poetiske modernisme: Tematisk spennvidde fra det tradisjonelt høytemte til det uromantiske og trivielle, og gjerne i frie vers uten krav til rim, rytme eller fast struktur. Dette kan vi finne flere eksempler på hos Wergeland, et godt tiår før Walt Whitman og Charles Baudelaire – tenk det!

Wergeland som en dyrker av det moderne og det nye i sin egen tid er ikke alltid blitt like godt forstått, til tross for kjente eksempler fra hans private liv. I 1840 må han ha vært blant de første i Christiania som fikk tatt sitt eget fotografi (daguerreotypi). Hans nye hus Grotten i 1841 ble oppført i sveitserstil, siste mote fra kontinentet og inntil da knapt nok sett i Norge (det skulle bli fullt av dem etter hvert). Og på de siste avbildningene av Wergeland ser vi at han har anlagt fullskjegg, slik han også er fremstilt i bysten på gravminnet. Naturligvis kan dette forklares med sykeleiet og plagene med å måtte barbere seg. Men pussig nok var Wergeland også her helt i forkant av motebildet: Fullskjegg hos menn hadde ikke Europas adel eller borgerskap brukt siden 1600-tallet. Både opplysningstid, revolusjonstid og romantikk fremstod ganske glattbarbert, og den unge Wergeland hadde bare kostet på seg et lite kinnskjegg. Men så, rundt midten av 1800-tallet fikk menns skjegg vokse ut igjen i til dels ville proporsjoner – tenk bare på den modne Henrik Ibsen. Fullskjeggmoten gikk som en farsott i 60-70 år, før den bokstavelig talt fikk sin dødsdom av lus og skitt i skyttergravene under 1. verdenskrig (og voksne menn fikk lov til å opptre skjeggløse på ny).

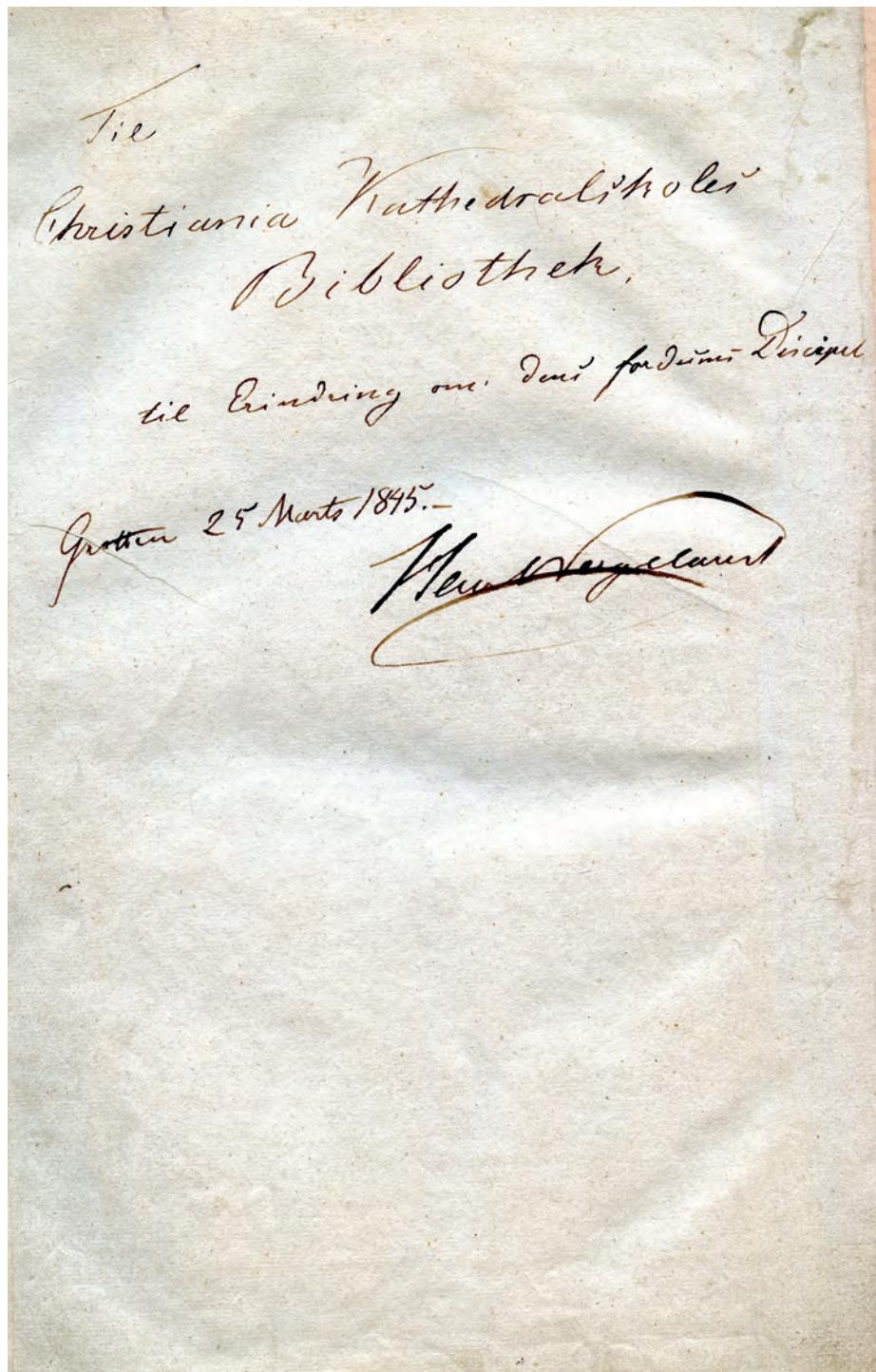
Jeg vil tro at det var friheten som Wergeland selv skaffet seg, som ga oss det store og ganske moderne forfatterskapet han etterlot seg. Dette trenger jo ikke bety at han samtidig ble et moderne menneske i moralsk forstand – slike ting henger ikke nødvendigvis sammen, ja kanskje henger de nesten aldri sammen. Kunsten er krevende, ofte hensynsløs, og det ligger i dens natur at den også fort kan bli egosentrisk. Like tydelig er det at den også lett kan gå ut over annet vesentlig livsinnhold, som forholdet til familie, venner og kolleger, så vel som moral og anstendighet, eller rett og slett egen psykisk og fysisk helse. Eksemplene er utallige.

Og likevel: Vi «andre» trenger jo også kunsten, ja vi dyrker den, og vi elsker den. Det er dette som gjør at vi samtidig kan komme til å elske også kunstneren, selv om akkurat dette i noen sammenhenger vil

være ganske ufortjent. Den frie kunstnersjel Henrik Wergeland kunne nemlig også være en pest og en plage, for andre og for seg selv. Det er befriende å kunne si fra om akkurat det, selv om jeg er blant dem som beundrer ham. Wergeland tok sjeldent nok vare på mennesker rundt seg, og han var også for hard mot seg selv. Det var noe vilt, uforsonlig og helt ubestemmelig over ham, og samtidig er dette også noe av det mest tiltrekkende og spennende ved ham, både som dikter, publisist og person. Han kunne liksom ikke dy seg: Han la sin ferd ubesværet mellom høyder og dybder, og han beveget seg fritt mellom et utall av temaer, genrer, former og moter. Noen av dem var ganske nye og helt uprøvde i norsk sammenheng, og han våget å gjøre dette uavhengig av om det resulterte i flasko – noe det ikke så rent sjeldent også gjorde.

Kanskje greide Wergeland aldri å slutte med å overraske, heller ikke seg selv. Han var rett og slett litt annerledes: På uforklarlig vis klarte han å blande sammen narrens smil, gjøglerens smerte og pønkerens trass, og det trengs i hvert fall *noen* av et slikt kaliber i et lite lands lange åndshistorie. For meg blir han i hvert fall en klar kandidat til en tilstelning for «dem fra historien jeg ville ha invitert til middag». Da forventes ikke primært lange, intellektuelle samtaler om dypere emner over portvinsglasset. En skikkelig krangel eller et ellevilt opptrinn ut på kvelden, og kanskje noen knuste glass må også påregnes. Men tross alt, og med dette i minnet, byr jeg likevel Henrik velkommen til fest!

Dedikasjon «til Christiania Kathedralskoles Bibliothek, til Erindring om dens
fordums Discipel» Henrik Wergeland, i et eksemplar av Mennesket (II.9c).

En samling av Wergeland-samlinger

INGEN ANNEN TIDLIGERE ELEV er som Henrik Wergeland knyttet til Oslo katedralskoles identitet. Dikteren, samfunnsmennesket og skolegutten Wergeland er stadig til stede ved sin gamle skole. Han er den første som hilser elever og gjester ved skolens inngangsdør, i skikkelse av Tor Vaas legemsstore bronsestatue i inngangspartiet; på veggen i trapperommet lyser navnet mot oss i gull på marmortavlene; skolebygningens flotteste møterom er oppkalt etter ham, og hvert år bekranser skolen hans grav, over gaten på Vår Frelsers gravlund. Han påkalles i utallige taler ved forskjellige skolebegivenheter, og sporene etter ham er ennå å finne for den som leter i skolens arkiv og bibliotek. Wergeland tilbragte seks viktige år ved skolen, som dens *Discipel*, og fastholdt til det siste at kunnskap i gresk og latin er «al sand Dannelses ædle og urokkelige Marmorgrundvold». Hans senere forfatterskap bærer tydelig preg av skoletidens møte både med antikkens litteratur og med nyhumanismens idealbilde av den klassiske kulturen, slik den ble formidlet av skolens lærere.

Som elev ved landets fremste latinskole lot Wergeland seg inspirere ikke bare av lærere og medelever, men også i skolens rikholdige boksamling, der flere lån kan knyttes til hans ungdomsarbeider. «Der er Kathedralskolen», utbryter han i en av sine farser (II.48, s. 36), «Skolens og Byens Bibliothek. Gid Fanden bare tog Guttene!» Til skolen sendte han senere i livet flere av sine skrifter, også ett med en rørende hilsen «fra dens fordums Discipel» på sykeleiet i Grotten (II.9c). Han trodde nok, forsikret han (*Samlede skrifter* 6:2:42), «at Rækken af mine Skrifter vidne om min Flid, Interesse for Fædrelandets Literatur, og om at jeg ikke har forsømt at gjøre den Uddannelse, jeg modtog i Christiania Skole saa frugtbringende som muligt». Disse vitnene, rekken av Wergelands skrifter, står idag, så komplett som det overhodet har vært mulig å gjøre den, i bokhvelvene ved Katedralskolen.

Oslo katedralskoles Wergeland-samling er et konglomerat av de viktigste privateide Wergeland-samlingene i moderne tid, og, som Cato Schiøtz skriver, «den i særklasse mest omfattende Wergeland-samling i privat og offentlig eie» (Schiøtz & Voje Johansen 2020). I tillegg til ni manuskriptnumre, et utvalg eldre Wergelandiana og noen enkeltbøker fra Wergelands privatbibliotek, omfatter denne katalogen 130 Wergeland-titler i til sammen 358 eksemplarer, med få unntak trykt i forfatterens levetid. Noen av disse trykkene er unike, noen kjent i bare to eller tre eksemplarer, mens det av andre igjen står både fem og seks eller syv eksemplarer på hyllen. I slike tilfeller er ingen av eksemplarene helt identiske. De skiller seg fra hverandre som variantrykk av samme utgave, ved papirkvaliteten de ble trykt på, ved typografiske

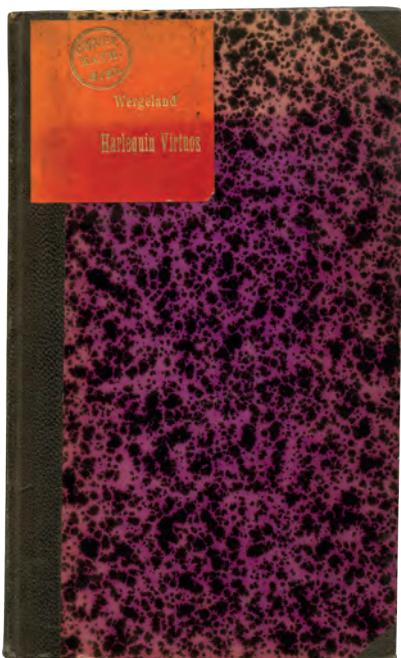
eller fargevarianter av de originale omslagene, eller ved proveniensen, som assosiasjons- eller dedikasjons-eksemplarer. I hele 52 av disse bøkene finner vi egenhendige hilsener fra forfatteren til venner, bekjente og velgjørere. De utgjør idag omtrent halvparten av alle kjente dedikasjoner fra Wergelands hånd.

Sammenligner vi denne samlingen med Nasjonalbibliotekets bestand av trykte Wergeland-bøker, er det klart at Nasjonalbiblioteket eier flere enkeltitler; men, det er mest småtrykk som mangler ved Katedralskolen.² Det som gjør skolens samling unik er den store mengden av dedikasjonseksemplarer, forskjellige varianteksemplarer og bøker i mer eller mindre opprinnelig stand. De to samlingene er sånn sett grunnleggende forskjellige. Nasjonalbibliotekets mandat har vært å bevare og tilgjengeliggjøre Wergelands bøker som trykte tekster utgitt i Norge. Omslag, bind, varianttrykk, endog dedikasjonseksemplarer, har vært av underordnet betydning. Bøkene er blitt innbundet for bruk; de skjøre heftene, slik de opprinnelig kom i handelen, har ikke egnet seg som bruksbøker i en offentlig samling. Om to ellers identiske hefter var trykt på forskjellig papirkvalitet, eller det ene i gule, det andre i grønne omslag, har det ikke vært nødvendig å anskaffe dem begge. Selv eksemplarer med dedikasjon har stått langt nede på prioriteringslisten. I den gamle hovedkatalogen (HK1) er det registrert bare 13 dedikasjonseksemplarer. Katedralskolens Wergeland-samling er i utgangspunktet en *bibliofil* samling, der hovedsaken nettopp er eksemplarene og variasjonen innad i de enkelte opplagene. Den er bragt sammen av private samlere med store ressurser og personlig interesse for Wergelands forfatterskap og dets materielle uttrykk.

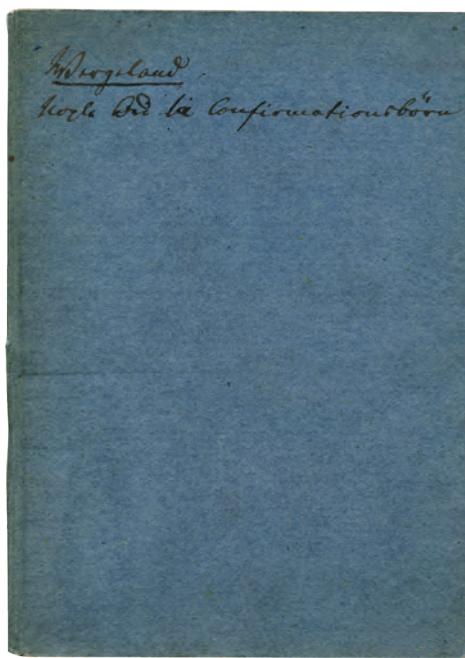
Som de offentlige bibliotekene nøyde 1800-tallets få egentlig bibliofile privatsamlere seg som regel med gode eksemplarer, rene og komplette, innbundet i pene og solide, ofte nye bind. Slik finner vi den norske litteraturen representert i samlingene etter Paul Botten-Hansen (Universitetsbiblioteket i Bergen), Thorvald Boeck (Gunnerusbiblioteket i Trondheim), eller Johan E. Schweigaard (Nasjonalbiblioteket). Først utover 1900-tallet kom interessen for eksemplaret og dets individuelle beskaffenhet: for ubeskårne eksemplarer, for originale omslag, for særtrykk på bedre papir, og ikke minst for dedikasjons- og assosiasjons-eksemplarer. Denne bibliofile interessen for *eksemplaret* som sådan, førte samtidig til en voksende oppmerksomhet på det som skiller eksemplarene fra hverandre, altså på varianter, enten i trykk, omslag eller papirkvalitet. For samlere av Jonas Skougaards generasjon gjaldt det ikke bare å ha tittelen representeret i et godt eksemplar, men å kunne dokumentere eventuelle forskjeller innad i de enkelte opplagene.

Det har aldri vært mer enn et fåtall forunt å samle Wergeland på denne måten, og ingen – heller ikke forfatteren selv – har noensinne eid Wergelands forfatterskap komplett. Så tidlig som i 1923 skrev Olav Myre at å «skaffe sig Wergeland komplett i original-utgaver er en samlers store, ulykkelige ærgjerrighet, en haabløs lidenskap. Det er uggjørlig at at faa fat i de første tryk av alt, denne kampens og idealenes heros sendte i trykken av stort og smaat» (*Aftenposten* 24.22.1923). En fullstendig Wergeland-rekke var altså utenkelig bare et par mannsaldre etter forfatterens død. Schiøtz og Ringstrøm (2006, s. 322) fremholder Wergeland som «den norske bibliofils absolute drømmeforfatter», som fikk utgitt «en utrolig mengde trykksaker». Men, fortsetter de, «de fleste enheter er små, de er blitt lest, slitt og kastet, så vi tør påstå

² Nasjonalbiblioteket eier et tyvetall av de 48 kjente trykksakene som ikke finnes ved skolen, men bare to av dem er på mer enn fire sider. Grunnstammen i Nasjonalbibliotekets Wergeland-samling kom på plass rundt 1850, vesentlig som gaver etter Nicolai Wergeland, Frederik Wilhelm Keyser og Georg Sverdrup. Rundt århundreskiftet kom mer til, ikke minst fra Alf Collett. Så sent som i 1936 ble det innlemmet en større samling småtrykk, og i 1948 kom den store Schweigaard-samlingen til biblioteket. Manuskriptene er naturligvis en sak for seg: Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling eier det aller meste av Wergelands bevarte manuskripter og brev, mens Katedralskolen kun har noen få representative eksempler.

Typisk bibliotekbind fra Katedralskolens gamle Wergeland-samling (II.20d).

Enkelt stivbind fra Katedralskolens gamle Wergeland-samling (II.63c).

det er en umulighet å bygge opp en helt komplett Wergeland-samling. Det går knapt an å komme i nærheten! Tilbuddet på bøkene hans er ekstremt dårlig, og det dreier seg stort sett om de samme titlene som en sjeldan gang dukker opp».

Forbausende mange Wergeland-trykk er kjent bare i et par-tre eksemplarer, adskillige kun i ett eneste, og selv der bøkene i og for seg er vanlige nok, er det likevel langt mellom urettede førstetrykk, delopplag på særskilt papir, ubeskårne eksemplarer eller hefter i originale papiromslag. Disse bøkene er også – i den grad de finnes – drevet høyt i pris på det antikvariske bokmarkedet. Med fremveksten av den moderne bokhistorien er forskningen i stadig økende grad blitt oppmerksom på kildeverdien som ligger i bøkenes egenskaper nettopp som bøker. Teksten og dens medium er uløselig knyttet sammen. Boken, som gjenstand, er en vesentlig forutsetning for å forstå teksten, dens vilkår og mottagelse. Nettopp de trekkene ved boken som lenge kun var av bibliofil interesse, er innen den nye bokhistoriens rammer blitt sentrale kilder for forskningen på de enkelte verkene og deres virkningshistorie i sammenheng med bokmediets egen utvikling.

For de store, offentlige boksamlingene kom denne erkjennelsen av enkelteksemplarets verdi, i alle fall når det gjelder Wergeland, på mange måter for sent. I konkurransen med ressurssterke spesialsamlere kan store universalbiblioteker med sprikende forpliktelser og begrensede innkjøpsmidler vanskelig hevde seg på alle felter samtidig. *Dagbladet* meddelte på 1920-tallet at «selv av [Wergelands] trykte skrifter er der flere som Universitetsbiblioteket dessverre aldri har fått fatt i. En liden bok ‘Peppernötter til jul’

[II.23] kom saaledes først i fjor i Universitetsbibliotekets besiddelse» (*Dagbladet* 21.11.1921), og den lille boken *Udtog af Norges Historie* (II.52) kom først til Nasjonalbiblioteket så sent som i 1966. I denne sammenhengen står Wergeland dessuten i en særstilling. Den største og viktigste Wergeland-samlingen på 1900-tallet er aldri blitt splittet og lagt ut for salg, men inntil nylig beholdt intakt i privat eierskap, først hos Jonas Skougaard, siden hos Per F. Meyer og Kjell Chr. Ulrichsen. En stor og viktig andel av de bøkene som har vært fremme på markedet i løpet av det forrige århundret har derfor forblitt utilgjengelig, både for andre samlere og for institusjonene. Skougaard hadde i en mannsalder en nærmest uinnskrenket tilgang til markedet, og Wergeland-bøkene han kjøpte er aldri igjen kommet i handelen. At Skougaards samling nå i sin helhet er skjenket til Katedralskolen, gjør derfor et betydelig og vesentlig nytt materiale tilgjengelig for forskningen.

Skolebiblioteket og Cato Schiøtz' Wergeland-samling

Oslo katedralskoles store Wergeland-samling har mange lag. I bunnen ligger skolens gamle samling, på mange måter en typisk biblioteksamling fra 1800-tallet, der bøkene for det meste foreligger i tilfeldige, ofte senere varianttrykk, beskåret, uten omslag, og innbundet i enkle bibliotekbind av kartong eller sjirting. Av de 35 eksemplarene i denne opprinnelige samlingen har i alle fall to vært gaver fra forfatteren, begge med hans egenhendige tilskrift, og i det minste fire stammer fra en større bokgave i 1865. Giveren var Mikael Sverdrup, men bøkene stammet fra hans far professor Georg Sverdrups hyller. Sverdrup, som hadde vært overlærer ved Katedralskolen, var Wergelands overordnede ved Universitetsbiblioteket og «en Ynder af Digterens aandrige Værk» (etter Halvorsen VI, s. 478). Resten er for det meste innkjøpt over bibliotekets faste budsjett. Av den gamle, håndskrevne katalogen ser vi at tolv titler ble innlemmet i biblioteket samtidig, på 1840-tallet. Kanskje var det dikterens død som plutselig gjorde ham aktuell på innkjøpsbudsjettet. Disse bøkene er ens innbundet i enkle stivbind med tittelen skrevet på forpermen i bibliotekarens hånd.

Utover bøkene finnes også andre viktige Wergeland-kilder ved Katedralskolen, dels i form av lange tidsskrifttrekker og antologier med forskjellige bidrag, dels i form av et omfattende arkivmateriale fra Wergelands egen skoletid mellom 1819 og 1825. Her er eksamsprotokoller og manntallsprotokoller som lar oss følge den unge Wergelands fremgang og utvikling som elev. I karakterprotokollen har lærerne skrevet ned sine inntrykk av «Discipel Henrik Wergeland». Wergeland fikk jevnt over gode karakterer, men Vibe regnet ham som «noget flygtig»; Døderlein kalte ham «uordentlig», «høist selvraadig og næseviis», og Melbye mente han måtte «holdes i Tømmer». Dessuten finnes skolebibliotekets gamle utlånsprotokoll, der vi kan følge Wergelands lån og skiftende lesning gjennom skoletiden og videre som student. Også i utlånsprotokollene fra Deichmanske bibliotek, som på Wergelands tid var innlemmet som en egen avdeling i skolebiblioteket, finner vi ham som låner. Dette materialet supplerer skolens Wergeland-samling med unike biografiske kilder, skapt ved institusjonen selv. Ettersom disse arkivstykene allerede er grundig beskrevet av Einar Høigaard (1936), er hans oversikt gjengitt blant tilleggene.

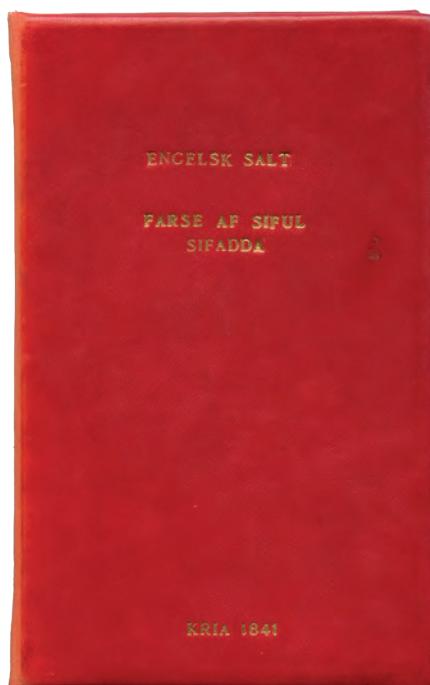
Den virkelig store veksten i Katedralskolens Wergeland-samling begynte først i 2015, med innlemmelsen av høyesterettsadvokat Cato Schiøtz' samling, den gang regnet som den nest største i sitt slag. Schiøtz-samlingen hadde også tatt opp i seg store deler av en annen viktig Wergeland-samling, samlet av tannlege Bjørn Hansson. Hovedparten av Hanssons store privatbibliotek ble solgt ved auksjoner

Bokhvelvet (Magasin 2) i Katedralskolens bibliotek.

Cato Schiøtz' Wergeland-samling i sin helhet.

Typisk helskinnbind fra John Ditlev-Simonsens Wergeland-samling.

Salgskatalogen over Cato Schiøtz' Wergeland-samling.

hos Damms og Cappelens antikvariat på 1990-tallet. Wergeland-samlingen på omkring 50 bind hadde han da allerede avhendet til Damms antikvariat rundt 1990. Her valgte Schiøtz ut omtrent halvparten, før resten av bøkene kom for salg. Sørbø (2020) noterer at denne gruppen skiftet eier «for et sekssifret beløp». Blant eksemplarene i Schiøtz-samlingen gjenkjenner man også spredte numre fra andre viktige auksjoner og samlinger: Her er bøker fra Otto Engelschiøns, Jens Christian Hauges og Jens Barthold Andersens kataloger, samt Wergeland-bøkene fra Pål Sagens samling av norske skjønnlitterære forfatterdedikasjoner. En rekke stammer også fra dramatikeren John Ditlev-Simonsen, som solgte sin betydelige Wergeland-samling gjennom Cappelens antikvariat på 1980-tallet. Bøkene er lett gjenkjennelige på de litt grove helskinnbindene han fikk utført hos sin bokbinder i Italia.

Salget av Schiøtz-samlingen ble gjennomført som et samarbeid mellom Pål Sagen ved Galleri Bygdøy allé og Fredrik Delås ved Antikvariat Bryggen. «Ved siden av Skougaards samling», skriver de i salgskatalogens forord, «tør vi påstå at dette er den viktigste Wergeland-samlingen som er lagt ut for salg en bloc siden Wergelands død»; samlingen «representerer over 30 års årvåkenhet overfor kvalitet og bibliofile detaljer». Nettopp dette ble spesielt vektlagt ved salget: Det som fremforalt særpreget Schiøtz' samling, heter det, er «interessen for varianter, noe som har resultert i et stort antall omslagsvarianter». Et annet særtrekk som ble fremhevet var «antall dedikasjonseksemplarer, 11 i tallet. Jonas Skougaard hadde 22 dedikasjonseksemplarer i sin samling. Med tanke på hans tilgang i et marked hvor det langt oftere dukket opp store sjeldenheter, og det faktum at samlingen har blitt ført videre og fortsatt er holdt samlet, må det sees som en bragd å kunne erverve hele 11 dedikasjonseksemplarer i løpet av de siste 30 år». Det at så mye fremdeles var bundet opp i Skougaard-samlingen ble altså regnet som en konkret begrensning av Schiøtz' muligheter som samler. Det sier sitt om hvor lite originalt Wergeland-materiale som idag finnes på markedet og hvor sjeldne enkelte titler

er. Slik Katedralskolen erhvervet Schiøtz-samlingen, inneholdt den til sammen 108 numre samtidige Wergeland-trykk, men enkelte dubletter er siden blitt utskilt. Kjøpesummen var i overkant av en million kroner, og samlingen ble i første rekke anskaffet som et monument over forfatteren (Libell 2015).

Kjøpet av Schiøtz-samlingen forpliktet og la sterke føringer på bibliotekets videre prioriteringer. Grunnlaget Schiøtz hadde lagt gjorde det naturlig å bygge videre på samlingen etter samme prinsipper. Samme år som skolen erhvervet Schiøtz' bøker, døde antikvarbokhandler Bjørn Ringstrøm, som eide landets tredje viktigste private Wergeland-samling, nest etter Schiøtz og Kjell Chr. Ulrichsen. Ringstrøms samling ble stykket ut for salg ved en rekke på fem store bokauksjoner hos Damms antikvariat. Ved disse auksjonene lyktes det skolen – med et par unntak – å erhverve alt fra Ringstrøm-samlingen som Schiøtz hadde manglet, i alt nærmere 20 numre. Disse to samlingene var på mange måter sammenlignbare, med vekt på eksemplarer i mest mulig original stand. Etter Ringstrøm kjøpte skolen en rekke nye omslags- og trykkvarianter, foruten et dedikasjonseksemplar (II.101d) og et manuskriptfragment (I.6). I praksis hadde den dermed slått sammen to av de viktigste Wergeland-samlingene gjennom tidene med sin egen, gamle samling. Utover dette er det de siste årene også gjort viktige innkjøp i antikvariatene.

Skougaard-samlingen

Til tross for at Katedralskolen på denne måten hadde bygget opp en av landets største Wergeland-samlinger, med et stort antall sjeldne varianttrykk, omslagsvarianter og til sammen 15 dedikasjons-eksemplarer, måtte denne samlingen likevel falle i skyggen av Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsens samling, med den gamle Skougaard-samlingen som grunnstamme. Denne bestod av omkring to hundre samtidige Wergeland-trykk, og var dermed dobbelt så stor som Schiøtz-samlingen. Den omfattet et tosifret antall titler som hverken Schiøtz eller Ringstrøm hadde kunnet skaffe seg, og i tillegg kom flere manuskripter, samt et hundretall samtidige og senere bøker om Wergeland, senere Wergeland-utgaver og mer til. Blant Wergeland-trykkene fantes ikke færre enn 38 eksemplarer med egenhendig dedikasjon. Av Skougaards opprinnelige 22 var ett eksemplar riktignok kommet bort i årenes løp (se under II.117c), men et betydelig antall var altså kommet til.

Med utgangspunkt i et ønske om samarbeid kontaktet Stiftelsen Oslo katedralskole høsten 2017 Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsen. Til å begynne med mottok skolen som deponi et utvalg manuskripter og sjeldne småtrykk, og våren 2019 meddelte Ulrichsens at de ønsket å overføre hele sin Wergeland-samling til Katedralskolen som gave (disse bøkene er merket med * i katalogen). Siden fulgte flere meget generøse donasjoner, men Wergeland-samlingen kan, selv for seg, regnes blant de mest verdifulle bokgavene til en norsk offentlig institusjon i moderne tid. Ansporet av denne gaven skjenket også Martin Schøyen, skolens tidligere elev, biblioteket sin verdifulle samling av egenhendige Wergeland-manuskripter, delvis kjøpt etter Bjørn Hansson på 1990-tallet. De ble nå gjenforent med bøkene fra Hanssons samling av Wergeland-trykk, som var gått inn i Schiøtz-samlingen.

Sammen med manuskriptene i Ulrichsens gave, og fragmentet innkjøpt etter Ringstrøm, fikk skolen med dette en representativ samling av skriftstykker fra Wergelands hånd: et privat brev (I.3), lyriske dikt (I.4), et fragment av et episk dikt (I.6), prosa (I.9), et fragment av et folkeopplysingsskrift (I.8), en undertegnet vekselobligasjon (I.5), et egenhendig rettet korrekturavtrykk (I.7), et egenhendig kolorert litografi med påskrift i Wergelands hånd (I.2), samt et fragment av en profesjonell renskrift (I.1). Sammen

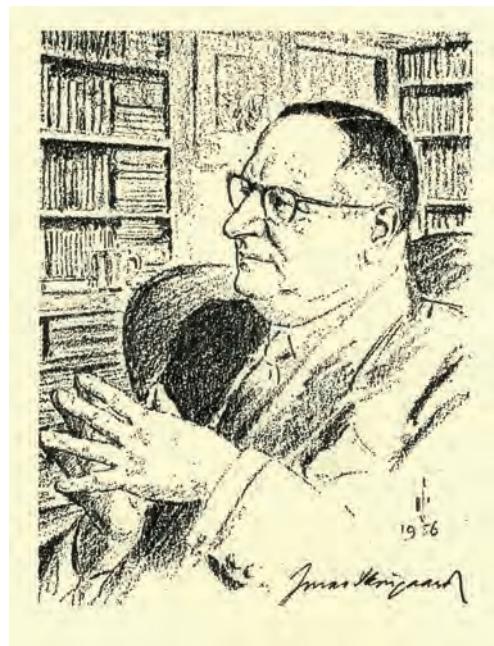
spenner de over det meste av Wergelands karriere, fra ungdomstiden til dødsleiet. I tillegg kommer til sammen seksti trykte bøker med egenhendige tilegnelser, påtegnelser eller rettelser.

Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsens Wergeland-samling har, slik den kom til Katedralskolen, sin egen, innfløkte historie. Kjernen er høyesterettsadvokat Jonas Skougaards Wergeland-samling, slik den forelå ved hans død i 1968. Skougaard var uten sammenligning det forrige århundrets fremste norske boksamler. Han samlet bredt, var interessert i alle norske bøker og trykk frem til begynnelsen av 1900-tallet, og etterlot seg omkring 30.000 bind, ikke medregnet brev og manuskripter. Hoveddelen av samlingen ble solgt ved fire store auksjoner mellom 1969 og 1971, mens resten ble frembudt i en rekke salgskataloger. Skougaards store H. C. Andersen-samling ble solgt *en bloc* og havnet ved Andersen-museet i Odense, mens hele samlingen av norske manuskripter tilfalt Universitetsbiblioteket i Oslo som testamentarisk gave. To andre deler av samlingen kom heller aldri for salg på det åpne markedet: Boksamleren Per F. Meyer kjøpte først 32 utvalgte bøker direkte fra boet, og siden Wergeland-samlingen i sin helhet. Den ble regnet som så verdifull – både økonomisk og kulturhistorisk – at man ønsket å holde den samlet.

Noen år etter at Skougaards privatbibliotek ble splittet utgav Solveig Tunold og Asbjørn Lunge Larsen en firebinds katalog, som fremdeles er et verdifullt referanseverk. Ikke minst er Wergeland-avdelingen hovedkilden for Wergeland-bibliografien i *Norske førsteutgaver*. Katalogen bygger ikke på selvsyn, men på samlerens noe kortfattede kartotek, og dette har gitt opphav til en del mindre feil, uklarheter og misforståelser. Disse er her forsøkt rettet. Siden Skougaard ofte skrev detaljerte notater i selve bøkene, med litteraturreferanser og opplysninger om feiltrykk og varianter, har hans eksemplarer stor bibliografisk kildeverdi. Her er hans notater om de enkelte eksemplarene derfor gjengitt ordrett.

Skougaard hadde begynt å samle på bøker allerede rundt 1920, og Wergeland fikk helt fra begynnelsen av særlig oppmerksamhet. «Henrik Wergeland», skriver Gudmund Hoel (1949), «har dog blant de skjønnlitterære forfattere fått hedersplassen i hans bibliotek». «Man tør vel si», skrev Solveig Tunold (1969, s. 276) etter Skougaards død, «at av alle norske diktere var det Henrik Wergeland som Skougaard satte høyest og som han omfattet med størst varme og interesse». Leiv Amundsen (1974b, s. 40) bekrefter dette inntrykket: «Som ingen annen dikter stod Henrik Wergeland Skougaards hjerte nær. I katalogens store format fyller avsnittene om ham 39 sider trykksaker og 4 sider manuskripter m. m. – den største samling Wergelandiana som noen sinne er skapt utenfor Universitetsbiblioteket i Oslo, og selv i dettes samling mangler en del trykk som Skougaard eide».

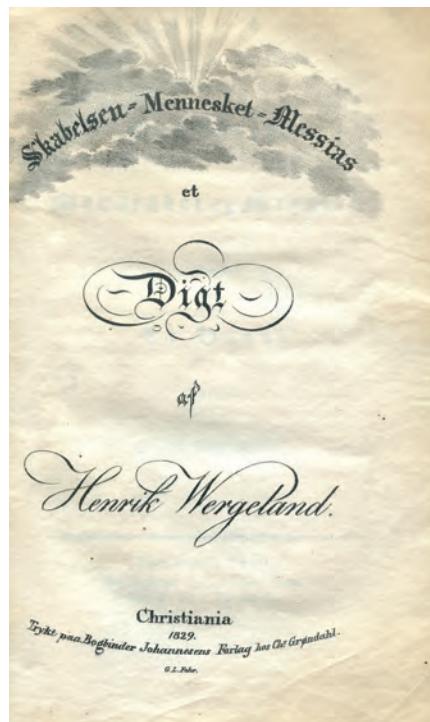
Grunnlaget for Wergeland-samlingen ble lagt i Skougaards tidligste samlertid. Allerede på 1920- og 1930-tallet erhvervet han en lang rekke sjeldne trykk, assosiasjons- og dedikasjonseksemplarer direkte fra familien. Bøkene var gått i arv fra Wergeland og hans nærmeste til nevøen Alf Collett, Camilla Colletts sønn, og videre til hans nevø Jonas Collett. De utgjorde kjernen i familiens nedarvede bibliotek, og ble kjernen i Skougaards Wergeland-samling. Siden kjøpte han praktisk talt alt som var fremme av interessante Wergeland-objekter gjennom fire tiår. Alt i 1943, da Skougaard utgav en kortfattet beskrivelse av samlingen, var mange av de fornemste høydepunktene på plass: Av «den største norske dikter, Henrik Wergeland», hadde Skougaard allerede dengang «over 100 førstetrykk og blant dem flere som ikke er nevnt i de foreliggende bibliografier. Av bøkene er 14 med Wergelands dedikasjon, blant annet *Den engelske Lods* med dedikasjon til hans hustru [II.116b], og *For Arbeidsklassen* med dedikasjon og et dikt på fransk til Kong Carl Johan [II.71j], samt et eksemplar av 2. opplag av *Den engelske Lods* med dedikasjon til søsteren Camilla Collett få dager før han døde [II.117b]. Videre Wergelands korrektureksemplar av

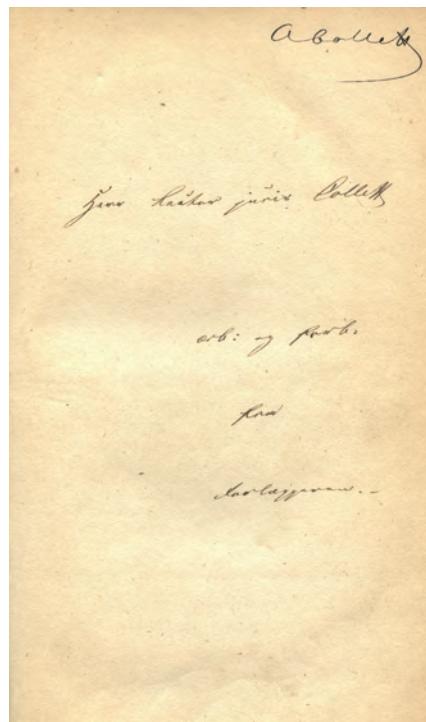
Høyesterettsadvokat Jonas Skougaard
i sitt bibliotek.

Alf Colletts exlibris-merke med slektens
våpenskjold og motto (II.117b).

Det litograferte tittelbladet til
Skabelsen, Mennesket og Messias
(II.8a).

Wergelands Hassel-Nødder
med dedikasjon fra utgiveren til
P. J. Collett (II.124c).

Stockholmsfareren [No 2] [II.54c] og hans eget eksemplar av *Normandens Katechisme* [II.16f]». Bortsett fra sistnevnte, stammet alle de nevnte bøkene direkte fra familien.

Bøkene fra familien utgjør én gruppe, men Skougaard har åpenbart også innlemmet flere andre små Wergeland-samlinger i sin egen. Her er rekker med bøker etter forskere og utgivere, som Elling Holst, men også etter samtidige lesere som Iver Hesselberg og Simon Olaus Wolff. Hvordan Skougaard er kommet over dem, vet vi dessverre ikke. Fem katalognumre deler den uidentifiserte eiersignaturen «Anna Willms», kanskje med tilknytning til bokhandlerdynastiet ved samme navn på Kongsberg. Ett av dem, et eksemplar av *Udvalgte lyriske Digte* fra 1846, har opprinnelig tilhørt Amalie Wergeland, og det er ikke utenkelig at også de andre kommer fra samme kilde.

I 1943 kunne man lese at Skougaard hadde erhvervet «en diktsamling som Henrik Wergeland hadde forært sin søster [IV.1]. Boken er forsynt med følgende dedikasjon: ‘Til Camilla fra Henrik’. Blandt Wergelandserhvervelsene kan forøvrig nevnes *Spaniolen* Chr. 1833, med et utsyn til tegnelsesdikt av Wergeland [II.31a]» (Holen 1943, s. 13). I enkelte tilfeller kan man følge Skougaards innkjøp i større detalj. Det ubeskårne eksemplaret av *Skabelsen, Mennesket og Messias* i originalkartonasjen (II.8a) erhvervet Skougaard i 1934 på auksjon etter den danske boksamleren Christian Gulmann. I sitt eget eksemplar av auksjonskatalogen noterte han at han fikk tilslaget for 60 kr, men at hans kommisjonsbud lå på 80 kr. «Dette er samme ekspl. som jeg kjøpte for 165 kr. på Lorenzens auksjon slutt november 1925 og som ble solgt til Gulmann på min auksjon 7. mars 1930 for 160,-», legger han til. I dette tilfellet har Skougaard altså kjøpt tilbake sitt gamle eksemplar. Olav Myre hadde i 1930 beklaget at boken var gått ut av landet: «Det var under enhver omstendighet en god pris, men et slikt eksemplar ser man kanskje ikke mere. Det burde ha blitt i Wergelands hjemland, men her hos oss savner vi ofte ved slike spesielle anledninger den bredsporedde, pengesterke bokelsker og samler, som ikke lar en slik anledning gå fra seg». Heldigvis kom det altså tilbake igjen. Det uhyre sjeldne visetrykket *En ny Vise om Ole Pedersen Høilands sidste mærkelige Undvigelse fra Agershuus Fæstning* (II.64a) ble Skougaards på auksjon hos Wang i Oslo året før Gulmann-auksjonen fant sted i København. «Ingen synderlig interesse for det lille trykk blev lagt for dagen», forteller Myre, «skjønt der fallbøs en vise, mange nutidssamleres spesialitet. Tilslaget falt ved 4 kroner. Et gledessmil gikk over kjøperens ansikt – han hadde gjort et kup, for visen var av – Henrik Wergeland. Med det var få – deriblant ikke katalogskriveren – som visste».

Mens han selv levde, var Skougaards Wergeland-samling i stadig vekst og endring. Bøker kunne, som *Skabelsen, Mennesket og Messias*, forsvinne ut av samlingen, men også finne veien tilbake igjen. Kom han over et bedre eksemplar av en bok, kunne et dårligere avhendes. På 1920- og 1930-tallet arrangerte Skougaard til og med hele dublettauksjoner fra sitt bibliotek. Derfor forekommer også Wergeland-bøker på markedet med Skougaards umiskjennelige kollasjoner og blyantnotater. I slike tilfeller er hans katalognummer som regel fjernet for å markere at boken ikke lenger var del av samlingen. Flere slike utsikte Skougaard-dubletter kom til Katedralskolen via Schiøtz' samling og på auksjonene etter Ringstrøm, og er nå gjenforent med resten av den store Skougaard-samlingen.

Av biografien om Ole Haagenstad eier skolen to eksemplarer (II.97a og b) som begge i sin tid har tilhørt Skougaard. Det mindre og litt mer rufsete av dem, som siden har stått hos Ringstrøm, er øyen synlig blitt utskilt til fordel for det større og renere eksemplaret som deretter fulgte samlingen. Tidligere

Skougaard-eksemplarer av *De sidste Kłoge* (II.45b), *Barnemordersken* (II.46c), *Norge i 1800 og 1836* (II.48b)³ og *Udvalgte Digte* (III.25a) kom til skolen med Schiøtz-samlingen. Det samme gjelder et spennende eksemplar av *Hassel-Nødder* (II.124c). Boken har dedikasjon fra utgiveren Christian Tønsberg til Peter Jonas Collett, og har, som Skougaard noterer, «altså tilhørt Camilla Collett». Det må ha vært i dette eksemplaret hun først leste brorens anekdotiske erindringer, skrevet på dødsleiet i Hjerterum. Fra henne er den gått i arv til sønnen Alf Collett, og videre til hans nevø Jonas Collett, som Skougaard må ha kjøpt den av. Siden har boken vært gjennom flere viktige Wergeland-samlinger. Den har tilhørt både Jens Christian Hauge og Pål Sagen før den kom til Cato Schiøtz, og med hans bøker til Oslo katedralskole.

Av *De sidste Kłoge* avhendet Skougaard et eksemplar ved en dublettauksjon allerede i 1921. Det ble solgt til datidens største norske samler, lektor Karl Emil Bødtker ved Katedralskolen. Noen av Bødtkers bøker gikk også den andre veien. Da han gikk av med pensjon i 1935, solgte Bødtker sine 23.000 bind til Gyldendal, som skjenket dem til Universitetsbiblioteket. Siden denne samlingen ikke tilhørte kjernebestanden i Norske avdeling, lyktes det Skougaard å bytte til seg flere dedikasjonseksemplarer fra den. Det gjelder *Tale ved en Borgerfest* (II.39a) med dedikasjon til Arvid Afzelius, *Barnemordersken* (II.46a) med dedikasjon til Peder Hjort og *Den engelske Lods* (II.117a) med dedikasjon til Mina Steenbuch. Da dedikasjonene ble trykt i supplementet til Wergelands *Samlede skrifter* i 1956, tilhørte de ennå Universitetsbiblioteket i Oslo. «Ekspl. er tilbyttet gjennem U. B.», har Skougaard, uten datering, notert på innsiden av permene. Det har neppe vært mange samlere forunt å erhverve bøker rett fra Nasjonalbiblioteket på denne måten, og i Katedralskolens Wergeland-samling finnes dessuten bøker som Skougaard har byttet til seg i Bergen: visetrykkene *Opsang for 'Kristiania Paket'* (II.84a) og *Kong Kristian den Andens Ballade* (II.85a) er begge «tilbyttet fra U. B. i Bergen mars 1964».

I sin iver etter å komplettere og ordne samlingen tok Skougaards seg imellom friheter med bøkene slik de kom til ham. Idag ville de fleste nok latt dem forblie som de var. Farsen *Lyv ikke!* (II.79a og b) skulle ifølge Skougaards egne notater være bilagt med varianter av omslagene. Disse løse vedleggene er kommet bort, og man undrer seg over hva som skjedde med bøkene de opprinnelig satt på. Fargevarianten av omslagene til *Norges Konstitutions Historie* (II.82a[1]) ligger fremdeles vedlagt, supplert med et ellers udokumentert varianttrykk av heftets to første blad. Vi kunne naturligvis ønsket oss hele boken intakt med disse bladene *in situ*. For å skape orden i bokrekkene kunne Skougaard også splitte samlebind. Om den meget sjeldne *To Breve til Kapitain Ludvig Mariboe* heter det i *Samlede skrifter*: «Et eksemplar av dette skrift [II.47a], innbundet sammen med andre skrifter av Henrik Wergeland (opr. i Camilla Colletts eie), fins hos advokat J. Skougaard.» Det hadde vært interessant å vite hvilke andre av brorens skrifter Camilla Collett samlet på denne måten, men idag foreligger trykket for seg, skåret ut av det opprinnelige bindet. Merkelig, sett med våre øyne, er også Skougaards gjenbruk av en gruppe halvskinnbind som har tilhørt Alf Collett, og formodentlig, før ham, moren Camilla. Bokblokkene, selve de trykte bøkene, er skåret ut og forkastet, mens bindene, ofte med Alf Colletts heraldiske exlibris, er brukt som løse mapper for andre, heftede eksemplarer med annen proveniens.⁴ Ettersom disse bindene synes å ha inneholdt flere beslektede titler, må vi tro at Skougaard har splittet dem for å sette enkelttitlene i riktig orden på hyllen. Siden

3 I dette tilfellet var Skougaard formodentlig ikke oppmerksom på at det utskilte eksemplaret hadde en tidlig typografisk variant av omslaget.

4 Dette gjelder II.40b, 43a, 49a, 50a og 93a.

er de utskårne trykksakene blitt byttet ut mot andre, penere eksemplarer. Fra å ha vært assosiasjons-eksemplarer av fremste rang, er bøkene nå bare løsrevne bokbind med fremmed innhold.

Biblio filklubben og Per F. Meyers samling

Biblio filklubben danner en interessant ramme omkring de Wergeland-samlingen som har funnet veien til Katedralskolen. Klubben ble stiftet i 1922, med det formål å «danne et bindeledd mellom norske bokvenner». Som den gang er medlemstallet begrenset til 33. Skougaard selv ble innvotert i 1943, Bjørn Hansson i 1973, Bjørn Ringstrøm i 1977, Cato Schiøtz i 1987, Martin Schøyen i 1990. Også en rekke andre boksamlere som er representert i samlingen, har vært medlemmer.⁵ Klubben har vært et forum for samtal og diskusjon, men også for bokbytte og salg. Det var dessuten et utvalg av klubbens medlemmer som fikk ansvar for plasseringen av Skougaards etterlatte bøker: medlemmene Claes Nyegaard og Asbjørn Lunge Larsen, begge antikvarbokhandlere, ble engasjert for å forestå salget i samråd med formannen, Olav Basberg, nestformann Bjørn Mørck, samt Wergeland-samleren Otto Sverdrup Engelschiøn og Eiler Schiøtz, Cato Schiøtz' far.

Det var denne gruppen som sørget for at Wergeland-samlingen ble holdt utenfor auksjonene og i stedet solgt til et annet av klubbens medlemmer, Per F. Meyer, i 1971. Meyer var skipsreder, og vel den av sin tids norske boksamlere som kunne komme best ut av en sammenligning med Skougaard. Han eide også en betydelig Wergeland-samling, nærmere 150 numre samtidige utgaver, dokumentert i katalogen over *Per F. Meyers bibliotek* fra 1969. I tillegg kom et par-tre manuskriptfragmenter (I.1, 2 og 3). Allerede da han som 40-åring i 1959 søkte om medlemskap i Biblio filklubben, kunne Meyer vise til sine «ca. 90 førsteutgaver av Wergeland» (søknad i Biblio filklubbens arkiv). «Å samle systematisk», forteller han, «begynte jeg noen år før krigen og har det lykkedes meg etter hvert å opparbeide et ikke stort, men ganske interessant bibliotek (ca. 4.000 bind)».

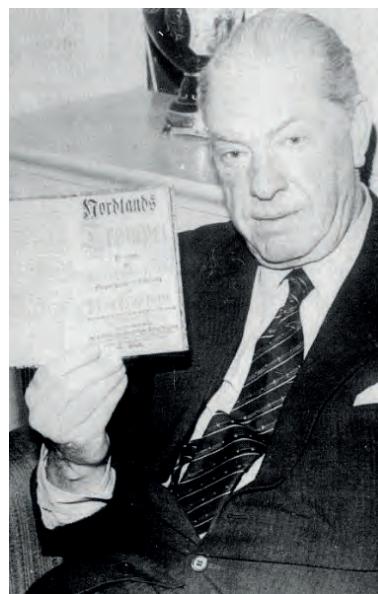
I 1963 kjøpte Meyer klubbfellen Arthur Thuesens samling av norsk skjønnlitteratur.⁶ Thuesen eide en betydelig Wergeland-samling, som utvilsomt utgjør hoveddelen av veksten i Meyers Wergeland-samling mellom innvoteringen i Biblio filklubben i 1959 og utgivelsen av katalogen ti år senere, fra ca. 90 til ca. 150 originalutgaver. I 1933 het det om Thuesens samling at «av litteraturen efter fellestiden er Wergeland ruvende, samlingen teller 60–70 nummer, på et par småtrykk nær rummer den, rubb og stubb av hvad Wergeland har skrevet. En sjeldenhets som ‘Pebernødder’, et enkelt trykk som notorisk eksisterer i bare tre eksemplarer, er sogar tilstede» (*Aftenposten* 19.8.1933). Ifølge *Arbeiderbladet* (27.6.1946) eide Thuesen tretten år senere i det minste «70–80 Wergelandbøker», og blant sjeldenhetsene fremhevet han selv *De sidste Kloge* («Den er uhyre sjeldent. Han fik tak i den i Sverige for 3 kroner i 1914») og *Pebernødder til Juul* («Det fins bare tre eksemplarer av den, og jeg har den ene»). Sistnevnte finnes ennå i Wergeland-

5 Jens Barthold Andersen (1998), Olav Basberg (1957), Karl Emil Bødtker (1926), Otto Engelschiøn (1941), Ivar Fliflet (1922), Tore Gimse (2015), Christian Langaard (1922), Ragnar Anker Nilsen (1974), Olav Myre (1922) og Pål Sagen (2003) er alle representert. Flere av de antikvarbokhandlerne som har hatt med samlingen å gjøre har også vært medlemmer: Claes Nyegaard (1952), Asbjørn Lunge Larsen (1964), Paul Bottn (1983), Anders Guldhaug (2000), Pål Sagen og Fredrik Delås (2008).

6 I et eksemplar av Wessels *Kierlighed uden Strømper* (1772), som kom til Katedralskolen som gave med Ulrichsens Wessel-samling i 2019, finnes et notat av Skougaard som forteller om dette salget: «Sammen med Thuesens skjønnlitterære bok-samling ble boken januar 1963 solgt til Per Meyer». Salget må også ha omfattet Wergeland-samlingen.

Biblio filklubben samlet til årsmøte i 1929 (Nasjonalbiblioteket).

Skipsreder Per F. Meyer under et møte i Biblio filklubben (fra Morgenbladet 27.2.1982).

samlingen (II.23b), men det er grunn til å tro at også andre av Meyers Wergeland-bøker stammer fra Thuesen.

Da Skougaard døde, sikret Meyer seg ikke bare Wergeland-samlingen – han fikk også anledning til å velge ut 32 særlig ettertraktede bøker, til en samlet sum av 370.000 kr (Schiøtz & Voje Johansen 2020). Ni av disse bøkene står idag ved Katedralskolen. Når man ser nærmere på Meyers boksamling, er det tydelig at Meyer, som dengang stod ved sin fulle makt, dessuten må ha vært den største enkeltkjøperen ved de fire Skougaard-auksjonene. Skougaards samlinger av Welhaven, Camilla Collett, Asbjørnsen og Moe, Wessel og andre, sikret han seg mer eller mindre komplett i auksjonssalen. Ingen kunne konkurrere med Meyer når han først hadde sett seg ut en bok til samlingen. Også disse samlingene har Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsen nå donert til Katedralskolen.

Kjøpet av Skougaards Wergeland-samling førte nødvendigvis til en opphopning av dubletter på Meyers hyller. Det er derfor interessant at Meyer selv konsekvent har foretrukket Skougaards eksemplarer og har passet på å bevare Skougaard-samlingen intakt. Det var sine egne, gamle eksemplarer han skilte ut. Av de omkring 150 numrene i Meyers katalog fra 1969 står bare et tredvetall idag ved Katedralskolen, kun bevart der de supplerer Skougaards eksemplarer med andre omslags-, trykk og papirvarianter, eller med dedikasjoner. Ved utgivelsen av katalogen i 1969, eide Meyer selv seks dedikasjons-eksemplarer.⁷ I alle fall én utskilt dublett fra Meyers gamle samling er kommet til Katedralskolen via Ringstrøms auksjoner, *Digte. Anden Ring* (II.37b) i originale blå omslag.

⁷ De finnes alle fremdeles i samlingen, som II.9b, 31b, 39b, 73b, 87d og 96d.

Meyer bevarte altså Skougaard-samlingen intakt, men slik han kjøpte den omfattet den ikke alt Skougaards Wergeland-materiale. De mange håndskriftene gikk som kjent til Universitetsbiblioteket, sammen med resten av Skougaards manuskriptsamling.⁸ Meyer kjøpte heller ikke bøker, særtrykk og utsnitt om Wergeland, eller for den saks skyld senere utgaver av Wergelands skrifter. Noe av dette er likevel kommet til Katedralskolen, dels med Ulrichsens gave, fordi Meyer erhvervet det utenom det store *en bloc*-kjøpet, og dels fra auksjonene etter Ragnar Anker Nilsen, som hadde kjøpt mye direkte etter Skougaard. Dette materialet, som idag er gjenforent med Skougaards øvrige Wergeland-bøker, faller imidlertid utenfor rammene for denne katalogen. Det Meyer var ute etter var samlingen av samtidige, selvstendige bøker, pamfletter og leilighetstrykk. Av det som etter disse kriteriene *burde* være i samlingen, er forbausende lite kommet på avveie. Bare et eksemplar av *Jødinden* med dedikasjon til forfatterens nabo Fru Schroeter (jvf. II.117c) og noen enkeltnumre av *For Arbeidsklassens* første årgang (oppriinnelig vedlagt II.71b) er borte.⁹

Under shippingkrisen på midten av 1970-tallet fikk Meyer-familiens rederi store økonomiske vanskeligheter og Meyer ble tvunget til å realisere deler av sitt verdifulle privatbibliotek.¹⁰ Wergeland-bøkene så han seg heldigvis i stand til å beholde. Senere supplerte han samlingen videre, ikke minst med flere dedikasjonseksemplarer. I Biblio filklubbens trykte matrikkel (1997, s. 44), omtales Meyer, som i 1990 var blitt æresmedlem, og hans samling: Den var «særdeles utsøkt og meget omfattende på de fleste områder, med særdeles mange dedikasjonseksemplarer, og han fikk sine spesialsamlinger vesentlig komplettert da Skougaards boksamling ble solgt. Wergeland-samlingen er landets største». I alt, heter det, «utgjør samlingen 8–9.000 bind + manuskripter og brev».

Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsens gave

Etter Meyers død ble boksamlingen stående urørt i flere år. Det knyttet seg naturligvis stor interesse til den etterhvert nærmest myteomspunne Wergeland-samlingen, som var bygget opp over nesten hundre år og i størrelse overgikk alt som ellers var samlet på private hender. Samlingen var den eneste private Wergeland-samlingen som kunne måle seg med Nasjonalbibliotekets, på enkelte områder endog overgå den, og den eneste intakte resten av Skougaards enorme privatbibliotek. Meyers samling lå også til grunn for Wergeland-kapitlet i *Norske førsteutgaver* (1990/2006), og var ikke minst derfor selve målestokken for alle andre private Wergeland-samlinger. Mange hadde nok håpet at Meyers bøker skulle komme på auksjon, men i alle fall for den kulturhistorisk sett unike Wergeland-samlingens del var det unektelig heldig at bøkene ikke ble spredt for alle vinder.

I 2004 solgte Meyers datter så å si hele farens gjenværende bibliotek til boksamleren Kjell Chr. Ulrichsen, gjennom Cappelens antikvariat. Alle bøkene har derfor en vurderingspris i antikvarbokhandler Paul Bottns håndskrift. Vel hadde Meyer siden 1970-tallet ved forskjellige anledninger solgt

8 Mange av dem er trykt i Amundsen 1974. Se også Tunold 1969.

9 Det gjelder nr. 1 i andre og tredje opplag, nr. 2 i tredje opplag, nr. 3 i andre og tredje opplag, samt varianttrykk av nr. 7 og 8.

10 Bøkene ble solgt gjennom antikvarbokhandler Asbjørn Lunge Larsen, som presenterte dem i sine kataloger nr. 64 (*Fra Per F. Meyers bibliotek*) og nr. 65 (*Rare Americana*) i 1975. Frem til sin død solgte Meyer tid etter annen også deler av samlingen gjennom Cappelens antikvariat.

viktige deler av samlingen, men den norske skjønnlitteraturen var i all hovedsak urørt. I Ulrichsens eie ble samlingen ytterligere supplert med en rekke sjeldne og verdifulle numre. Den ble også stilt til rådighet blant annet ved bokutstillingen i Gyldendalhuset i forbindelse med 200-årsjubileet for Wergelands fødsel. Her kunne man, ifølge *Dagsavisen* (18.6.2008), se «forfatterens farser, under pseudonymet Siful Sifadda, lyrikk, håndskrifter, taler, samt bøker med dedikasjoner i permene til blant andre kong Carl Johan [II.71j] og Wergelands kone Amalie Sofie [II.116b]».

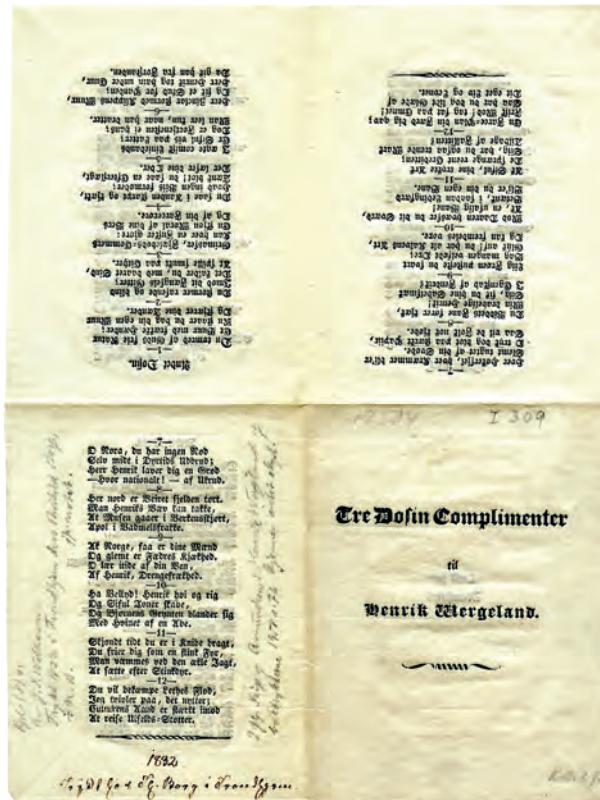
Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsen ønsket på sikt å plassere viktige deler av sin boksamling ved en offentlig institusjon. Fordi Wergelands gamle skole allerede eide en betydelig Wergeland-samling, anlagt etter samme linjer som deres egen, ble det naturlig å plassere bøkene der. Ved å overføre sin samling til Oslo katedralskole, har Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsen stilt den uten sammenligning rikeste og fyldigste Wergeland-samlingen i landet til disposisjon for publikum. Her fikk Wergeland-bøkene etter hvert også selskap av flere uvurderlige spesialsamlinger fra Ulrichsens bibliotek, samlinger som utfyller bildet av Wergelands forgjengere og samtidige i den norske litteraturhistorien. Meyers enestående samling av Camilla Colletts skrifter, også den vesentlig erhvervet etter Skougaard og av ham direkte fra familien, står nå som sidestykke til Wergeland-samlingen. Det gjør også Welhaven-samlingen, som kompletterer striden mellom patrioter og intelligens og gir oss «den andre siden» av Wergelands kulturkamp. Blant Collett-bøkene finner vi *Amtmandens Døtre* med dedikasjon til Welhaven, og blant Welhaven-bøkene den uhyre sjeldne debuten, *Tre Dosin Complimenter til Henrik Wergeland* (III.6a). Den uovertrufne samlingen av Asbjørnsen og Moe illustrerer nasjonalromantikkens forsøk på å definere en *norsk* kulturarv. Førsteutgaven av *Norske Folkeeventyr* (1843) er kjent i elleve eksemplarer; av dem står fire og et halvt idag ved Katedralskolen, og blant dem det eneste i originalomslag.

Den dypere litteraturhistoriske klangbunnen for 1800-tallets diktning kan avleses i Ulrichsens samling av Johan Herman Wessel og Norske Selskabs andre diktere, også den blant landets fineste, for ikke å nevne samlingene av Ludvig Holberg og Petter Dass. Wessel finnes nærmest komplett, bl. a. med B. W. Luxdorphs ubeskårne gaveeksemplar av *Kierlighed uden Strømper* (1772), det fineste eksemplaret som er bevart av denne boken. Av Dass finnes flere unike trykk, som det eneste eksemplaret av *Den Nordiske Dale-Viise* i førsteutgaven fra 1683, og den uoppdrivelige førsteutgaven av *Nordlands Trompet* (København 1739). Vi kommer faktisk helt tilbake til den trykte norske litteraturens begynnelse, med et sentralt utvalg verker utgitt i årene umiddelbart etter opprettelsen av det første norske boktrykkeriet, i forbindelse nettopp med Katedralskolen i Christiania.¹¹

Ulrichsens samling kan på mange måter betraktes som norsk boksamlings arvesølv, bevart som en slags tidskapsel fra den norske bibliofiliens gullalder. Wergeland-samlingens røtter går helt tilbake til 1920-tallet: Den er altså mer eller mindre jevngammel med den moderne bibliofilien i Norge og et monument ikke bare over Wergeland selv, men over flere generasjoner med norske boksamlere. Dette arvesølvet er nå trygt plassert ved Oslo katedralskole.

Denne katalogens proveniensregister kan leses som en fortegnelse over 1900-tallets fremste norske boksamlere. Samlingen har lag på lag med eierhistorie, og enkelteksemplarene kan følges ikke bare

¹¹ Se Bjerke 2017. Blant disse bøkene finner vi to viktige bøker av Christen Stephensen Bang: *Christianiae Stads Beskrifelse* (1651) i et slags forlagsbind, samt syv ens innbundne bind av *Postilla catechetica* (1650-1663). Bang regnes som skolebibliotekets grunnlegger (en gave fra ham i 1663 står fremdeles i samlingen), og Christiania-beskrivelsen inneholder den første omtalen av Katedralskolen på trykk.

J. S. Welhavens Tre Dosin Complimenter til
Henrik Wergeland i uåpnet materie (III.6a).

Det eneste kjente eksemplaret av Petter Dass'
Den Nordske Dale-Viise (1683).

tilbake til Ulrichsen og Meyer, Skougaard og Thuesen, Schiøtz og Ringstrøm eller Schøyen og Hansson, men også spores til samlerne som de i sin tur fikk sine bøker fra. Disse har alle – i større eller mindre grad – gitt sine bidrag til samlingen slik den står idag: Georg Sverdrup, Alf og Camilla Collett, naturligvis, Siegwardt Petersen, Elling Holst, Christian Langaard, Otto Engelschiøn, S. H. Finne-Grønn, Ivar Fliflet, Olav Myre, John Ditlev-Simonsen, Jens Christian Hauge, Jens Barthold Andersen, Ragnar Anker Nilsen og Pål Sagen, foruten danske bibliofiler som Marcus Lorenzen, Einar Christiansen og Christian Gulmann. Alle disse samlerne har i generasjon etter generasjon lagt seg etter de beste eksemplarene de har kunne oppdrive, ofte med store oppofrelser, og idag står mange av dem samlet på Katedralskolens hyller. Det er gjerne slik viktige spesialsamlinger kommer til; ikke ved institusjonene, men hos private samlere med interesse og midler. Som regel splittes disse samlingene etter samlernes død, men i enkelte tilfeller, som her, kan de til slutt komme forskningen og publikum til gode.

Hva samlingen kan fortelle

PÅ HYLLENE VED OSLO KATEDRALKOULE står en samling av mange hundre samtidige trykksaker skrevet eller utgitt av Henrik Wergeland. Noen av disse titlene finnes bare i ett eneste eksemplar, enten på hyllen eller i verden, andre er det både fem og seks tilsvarende like eksemplarer av, ofte med forskjellig farge på omslagene, trykt på forskjellige papirkvaliteter eller med forskjellige trykkfeil. Noen er frysset i kantene og holder knapt sammen, andre er friske som dagen de ble utgitt. Noen er innbundet i fornemme helbind, andre heftet i enkle stivbind eller midlertidige papiromslag. De er røde, blå, grønne, gule og rosa, tykke og tynne, små og store. Noen er aldri lest, ikke engang åpnet etter at arkene ble trykt og falset på trykkeriet; andre er studert nærmest i filler og fulle av notater i blekk eller blyant. Noen har egenhendig hilsen fra forfatteren til konger og åndshøvdingar, andre har stått på reolen i alminnelige arbeiderhjem. De har det til felles at de er originalutgavene av Henrik Wergelands skrifter slik han selv kjente dem. Det er også slik de først møtte sitt publikum – slik de først gjorde inntrykk på sine lesere. En samling som denne er ikke noe man uten videre kan erhverve seg. Den er blitt til over en hundreårsperiode, og mange av våre største boksamlere har nedlagt utallige timer og betydelige ressurser i å bringe bøkene sammen, slik at de idag utgjør en så langt mulig fullstendig rekke.

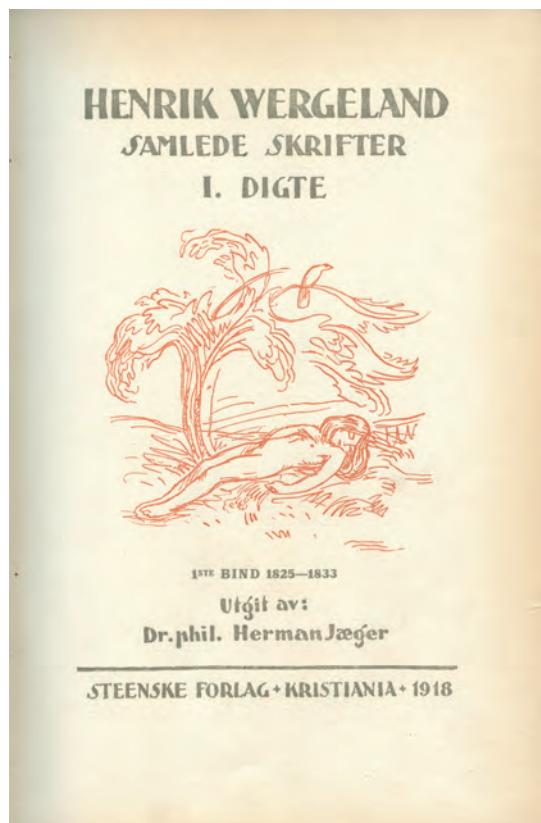
I biblioteket står også en hylle med 23 tykke bind, alle innbundet i rødt halvskinn med ensartet ryggedekor i gull- og blindtrykk. Det er den vitenskapelige eller tekstkritiske utgaven av Henrik Wergelands *Samlede skrifter*, utgitt mellom 1918 og 1937. I tillegg til et salgsopplag på 500, ble det trykt 50 «privat-eksemplarer», og skolen eier eksemplar nr. 14, trykt for «Kristiania Katedralskoles Bibliotek». Denne utgaven av Wergelands skrifter omfatter alt man den gang kjente fra hans hånd, alt han satte på trykk i bøker, tidsskrifter og aviser, men også alle hans håndskrevne brev og utrykte manuskripter. I det tekstkritiske apparatet finner vi alle registrerte varianter av disse tekstene: alle endringer fra manuskript til trykk, alle rettelser av trykkfeil fra en utgave til en annen, med utførlige registre og kommentarer.

Spørsmålet som uvilkårlig melder seg er derfor: Hva skal vi med originalutgavene når vi først har den store, grundige samlede utgaven? I den har enhver tilgang til hele Wergelands produksjon, i stort og smått, med kommentarer og variantlesninger, registre og henvisninger. Hva kan en samling av de mange små og uoversiktlige originalutgavene fortelle oss, som vi ikke kan lese oss til i de tykke, velordnede bindene med *Samlede skrifter*? Det kommer naturligvis helt og holdent an på hva vi ønsker å vite.

Enhver samlet utgave virker i noen grad utjevnende på innholdet. Alle forfatterens arbeider, hvor forskjellige de enn måtte være, presses inn i samme format, i samme satsbilde, på samme papir. Og vidt forskjelligartede tekster grupperes sammen i tykke bind, enten kronologisk eller tematisk. I en samlet utgave fjernes alle de ytre attributtene som forteller om enkeltverkets opprinnelige tilblivelse og møte med publikum. Når det gjelder manuskripter er det naturligvis en innlysende forskjell på en rask kladd, uleselig for andre enn forfatteren selv, og en pyntelig renskrift, eller på et privat brev skrevet i hast på en gjenbrukt lapp, og en høytidelig skrivelse med anstrengt skjønnskrift på påkostet brevpapir anskaffet for anledningen. Det samme gjelder de trykte skriftene. Dessuten er enhver tilrettelegging og bearbeidelse av stoffet avhengig av bestemte konvensjoner, prinsipper og tolkninger, og disse skiftende vurderingene er stadig gjenstand for debatt og endring. Derfor kan man ikke tenke seg noen *endelig* samlet utgave. Wergelands samlede skrifter er ikke bare *Wergelands* samlede skrifter, men gjenspeiler samtidig utgivernes mer eller mindre bevisste forestillinger om hva Wergelands samlede skrifter burde være. Fundamentet vil likevel alltid være det samme, nemlig originalutgavene.

Tekster er – eller var inntil ganske nylig – uløselig knyttet til sitt materielle medium: uten boken ingen tekst. Én og samme tekst kan naturligvis settes og utstyrer på et nærmest uendelig antall forskjellige måter, men førsteutgaven er og blir alltid den trykte teksts opprinnelige form, slik forfatteren selv kjente den. Når den flyttes til en ny sammenheng, som i *Samlede skrifter*, løsrides teksten nødvendigvis fra sin opprinnelige skikkelse. Det er mye som ikke kommer med når en forfatters skrifter samles vitenskapelig. Vi får tilgang til selve teksten, ofte på en langt enklere og bedre tilrettelagt måte, men vi

mister bokens ekstratekstuelle og paratekstuelle informasjon. Forskjellige typesnitt, ofte omhyggelig valgt av forfatter eller boktrykker, erstattes med én gjennomgående typografi. Illustrasjoner og vignetter, også de ofte valgt for å harmoniere med innholdet, utelates, og hele det grafiske oppsettet tvinges inn i det nye verkets standard. Dette er særlig påfallende når det gjelder Wergeland, som i stor grad involverte seg både i valg av illustrasjoner og i den typografiske utformingen av sine egne bøker. Omslagene ser man også som regel helt bort ifra, enda de ofte inneholder viktig informasjon. Om boken for sine første lesere var liten eller stor, tung eller lett, påkostet eller billig, trykt på tykt papir eller tynt, innbundet eller heftet, er opplysninger som nødvendigvis går tapt på veien. Langt på vei gjelder dette også ved digitalisering av originalutgavene. Mange egenskaper ved

Tittelbladet til første bind av Henrik Wergelands Samlede skrifter.

en bok lar seg rett og slett ikke digitalisere, og om man er interessert i variasjonen innad i opplagene, representerer digitalisatet bare et tilfeldig valgt eksemplar bland mange.

Wergelands forfatterskap er stort, rikt og variert, og både den tematiske og genremessige bredden gjenspeiles tydelig i originalutgavene av hans arbeider. Wergeland var ikke den som samlet sine dikt i tykke bind. Det aller meste strømmet ut i aviser og tidsskrifter, som flyveblader og skillingstrykk, solgt på gaten til forbipasserende som «varme Wergelandske Vafler» (Lassen 1877, s. 163f). Der Welhaven omhyggelig presenterte sitt dikterskap i seks-syv sluttede diktsamlinger, sendte Wergeland sine arbeider ut fortløpende i alle medier og kanaler som stod åpne for ham. Der en fullstendig Welhaven-samling består av ti-tolv små bøker,¹² består en tilsvarende Wergeland-samling av hundre små og store trykksaker: monumentale verk som *Skabelsen*, *Mennesket og Messias* eller *Norges Konstitutions Historie*, men også de tynne farsene på billig papir, skillingstrykk, pamfletter, ensidige plakater, flyveskrifter og blader. Noen var trykt i et fåtall eksemplarer, andre, som bladet *For Arbeidsklassen*, hadde et opplag på adskillige tusen. Noen var i stort format, som *Mennesket*, andre i lommeformat, som *Vinterblommer i Barnekammeret*.

Bokproduksjonen på Wergelands tid

Henrik Wergelands virksomhet falt i en brytingstid for Norge, politisk og kulturelt, men også industrielt og kommersielt. Dette påvirket ikke i liten grad mulighetene og betingelsene for litteraturen og bokproduksjonen. Wergelands periode var både stilistisk og teknologisk en omveltingstid innen boktrykk og bokbinding. Selv om hans forfatterskap knapt strekker seg over tyve år, speiler bøkene han utgav både skiftende stilfølelse og dyptgripende teknologiske endringer. Denne raske utviklingen, som i sin tur påvirket både lesevaner og bokmarked, kan man idag først og fremst studere med utgangspunkt i tidens egne trykksaker, og da helst i så opprinnelig stand som mulig. De økonomiske, teknologiske og materielle forutsetningene for Wergelands forfatterskap kommer til uttrykk nettopp i selve trykksakenes materialitet, og denne materialiteten kan hverken uten videre digitaliseres, eller overføres til nye utgaver.

De første bøkene Wergeland utgav var enkle trykksaker, trykt på klutepapir på håndpresser som Gutenberg ville gjenkjent, håndheftet og innsatt i enkle, grove omslag av blått papir, slik bøker var blitt laget og utstyrt gjennom hele 1700-tallet. Kun den nøkterne typografien viser at bøkene hører hjemme i empiretiden, snarere enn rokokkoen eller barokken. Kjøperne kunne, om de ville eller hadde råd, ta bøkene med til en bokbinder, og med ham bli enig om et passende bind, utført helt og holdent for hånd og med verktøy og materialer som ikke hadde endret seg siden middelalderen. Wergelands senere bøker ble trykt på nye, maskinelt fremstilte papirer, på støpejernspresser, og ble utstyrt med en overflod av vignetter i trestikk. Slike vignetter og illustrasjoner var internasjonale handelsvarer, som raskt bragte Kontinentets borgerlige smak til Christiania. Det klassiske eksemplet er *Jan van Huysums Blomsterstykke* (II.71), som Wergeland utgav til boktrykkerkunstens 400-årsjubileum i 1840, med alle de «typographische Forziringer» pressen kunne by på, som utrykk for Christiania-trykkernes «typographische Fuldkommenhed» (*Samlede skrifter* 6:1:282). Etter hvert som det ble praktisk mulig, benyttet Wergeland seg av nye grafiske reproduksjonsteknikker som litografi og xylografi for å utsmykke sine arbeider.

¹² Her regner vi for ordens skyld ikke med trykte leilighetssanger, som også Welhaven forfattet en lang rekke av.

Det er senromantikkens og biedermeiertidens historiserende stilblanding som preger Wergelands senere bøker. Konkurransen fra stentrykket stimulerte bruken av nye og fantasifulle skrifttyper for å etterligne den litografiske teknologiens formmessige frihet, samtidig som nye fargeteknologier tillot omslag i delikate rosa, grønne, blå og gule papirer. Bokbindene kunne nå utføres ikke bare i kostbart skinn eller skjør kartong, men også i rimelig og slitesterk sjirting, ofte som ferdig innbundne salgsartikler. Forgyllerpressen tillot etterhvert produksjon av større partier av bokbind med ensartet dekor. Industrialiseringen og fremveksten av en urban, lønnnet arbeiderklasse førte, sammen med utviklingen innen skolevesenet, til at lesekunnskapene og bokmarkedet vokste betydelig. Ikke minst dette publikummet var, gjennom publikasjoner som *For Almuen* og *For Arbeidsklassen*, viktig for Wergeland.

Det er også nettopp på denne tiden de første norske forlagene ble etablert, med store konsekvenser for organiseringen av både bokhandel og bokvesen. Wergeland var likevel ofte nødt til enten selv å stå som forlegger, eller å finne andre privatpersoner, bokhandlere og boktrykkere som var villig til å ta risikoene ved utgivelsene. I 1830 skrev han til sin venn Gerhard Magnus, som underviste ved Katedralskolen: «Gaa endelig, uden engang at røge Piben ud, op til Papa Winther og viis ham indlagte Rulle; men lad ham for Alting ikke faae Fingrene i den, før Du enten har Contanter (som Du ikke maa slaae en Skilling af i) eller Beviis. Vil han ikke, saa ymt blot lidt om at Du fluxen skal gaae hen og faae den trykt paa mit eget Forlag» (Lassen 1867, s. 80). I et brev til bokhandler Hoppe noen år senere tilbød Wergeland «en liden Verdenshistorie» som han hadde «liggende parat paa 2 ½-3 Ark. De skal have den med evendelig Forlagsret for 10 Spd. og 10–20–30 Expl. Det er det samme – jeg sender hermed Manuscriptet». Samtidig gjorde han Hoppe oppmerksom på en artikkel han hadde til trykk i kvartbladet *Budstikken*: «Jeg forærer Dem Retten til at lade ombryde det til Octav samt en Liste fra Embedsmaendene her oppe paa 200 Expl. Hurtig Resolution». Subskripsjonen sikret lønnsomheten, og Wergeland bad bare om «80 heftede Exempl.» av særtrykket som honorar (Lassen 1867, s. 91). Som sin egen forlegger og agent ble Wergeland godt kjent ikke bare med Christianias boktrykkere og boktrykkerier, men også med innholdet i deres settekasser. Derfor kunne han også selv delta aktivt i utforming av bøkene. Da boktrykker Steens unge sønn skulle sette den lille barneboken *Vinterblommer i Barnekammeret* (II.72), stod Wergeland bak ham, «klappet den lille trykkerigut paa skulderen og roste ham for hans flinkhed, saa liden han var, saa han blev ganske glad og syntes, det hele blev meget lettere og morsommere bare af det».

Wergeland-samlingen som bibliografisk kilde

Katedralskolens Wergeland-samling står som et monument over forfatteren og forfatterskapet. Bøkene er relikvier av opphavsmannen og levninger av tiden og forholdene som verkene opprinnelig ble skapt under. De er sjeldne samlerobjekter, ettertraktede og kostbare nettopp fordi de bringer oss så nært tekstenes opphav som det er mulig å komme. Originalutgavene, i mest mulig opprinnelig stand, forteller nemlig mye om betingelsene for sin egen utgivelse. De forteller om hvilke ressurser forfatteren disponerte, og om hvordan han selv ønsket at verket skulle komme leserne i hende. De forteller om potensialet for leggerne så i de enkelte utgivelsene, og om hvem som først og fremst skulle lese dem. Selv forekomsten av trykkfeil sier noe om hvilke ressurser som ble nedlagt i produksjonen. De vurderingene, prinsippene og konvensjonene som har formet originalutgavene er ikke etertidens, men langt på vei Wergelands egne, og som sådan nærmest å betrakte som del av det opprinnelige verket. Wergeland skrev ikke med tanke på

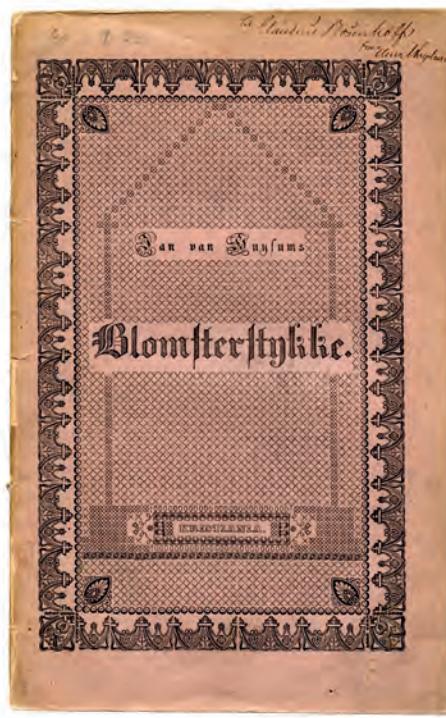
de ensartede trykksidene i *Samlede skrifter*, men for aviser og tidsskrifter, leilighetstrykk og plakater, dikt-samlinger og småskrifter på billig papir, eller prangende bind med omhyggelig utvalgte illustrasjoner og vignetter. Originalutgavene er selve primærkilden til Wergelands forfatterskap, som alltid, nødvendigvis, vil ligge til grunn for nye utgaver. De er verkene slik han selv ønsket eller var i stand til å bringe dem frem for sitt eget publikum.

Bibliografisk sett er Katedralskolens Wergeland-samling uvurderlig. Den utgjør ikke bare den bred-este og mest omfattende dokumentasjonen vi har av Wergelands bøker: Eksemplarene i samlingen utgjør også det konkrete grunnlaget som flere tidligere bibliografiske redegjørelser for forfatterskapet hviler på. Den mest tilgjengelige oversikten finnes i Cato Schiøtz' og Bjørn Ringstrøms *Norske førsteutgaver* (2006). Denne fortegnelsen, som også dokumenterer varianter i trykk, papirkvalitet og omslag, bygger på tre dengang privateide Wergeland-samlinger. I bunnen ligger Per Meyers samling, som i sin helhet også omfattet Jonas Skougaards samling, supplert med bøker fra Schiøtz' og Ringstrøms egne reoler. Mange av de bøkene som er avbildet i bokens andreutgave står nå ved Katedralskolen. Som *Norske førsteutgaver* er katalogene over disse samlingene (Meyer 1969; Skougaard 1973; Ringstrøm 2003; Schiøtz 2014) både hovedkildene og standardreferansene til Wergelands bøker. Vil man vite noe om hvordan bøkene faktisk så ut da de utkom, hvordan de var utstyrt da publikum først fikk dem å lese, og variasjonen innenfor de enkelte opplagene, er det dem man har hatt å henvende seg til.

Idag er Skougaards samling, videreført av Per F. Meyer og Kjell Chr. Ulrichsen, slått sammen med Schiøtz' samling ved Katedralskolen, der de igjen er supplert med høydepunkter fra Ringstrøms samling. På denne måten utgjør skolens samling langt på vei fundamentet for den moderne bibliografiske beskrivelsen av Wergelands produksjon. Bøkene i samlingen er, for å låne et begrep fra biologien, nærmest som *holotypes* å regne. Det er på dem de mest utbredte bibliografiske beskrivelsene bygger. Så lenge de befant seg i privat eie var bøkene utilgjengelige for forskere og andre interesserte. Nå kan enhver selv undersøke grunnlaget for Wergelands bibliografi med utgangspunkt i de faktiske, beskrevne eksemplarene. Samlingen ved Katedralskolen gjør det altså mulig å etterprøve og korrigere, men også å utvide den bibliografiske kunnskapen om Wergelands bøker.

Uten tilgang til den unike originalen hadde vi måttet ta for gitt at *Norges politiske Forsvinden* (Skougaard I, s. 239; Schiøtz/Ringstrøm s. 331) var et tidligere uregistrert skillings- eller leilighetstrykk. Med eksemplaret (I.7) i hånden ser vi at det helt enkelt er et korrekturavtrykk av *Morgenbladet*, trykt for forfatterens rettelse og godkjennelse før avisen gikk i pressen. På samme måte viser det seg at de sjeldne hvite omslagene til *Svalen* (II.89a) i virkeligheten er falmet og opprinnelig har vært rosa, den vanligste omslagsfargen (jvf. d og e). Uten både Schiøtz' og Ulrichsens eksemplarer for hånden, hadde vi ikke oppdaget den typografiske endringen på omslaget til *Norge i 1800 og 1836* (II.48b og a). Portrettet av Wergeland som fulgte *Udvalgte lyriske Digte* (II.125) finnes i alle fall i tre stadier eller varianter, ikke bare to som tidligere kjent, og de to varianttrykkene av *Nogle Ord til gode Konfirmationsbørn* (II.63) kan skilles ved en pagineringsfeil. Man har visst at Skougaard kjente to forskjellige varianttrykk (Schiøtz/Ringstrøm s. 327; Skougaard I, s. 228), men uten tilgang til hans annoterte eksemplarer var det vanskelig å vite hvordan de skilte seg ad. Eksemplene kunne gjøres mange, og mange flere vil uten tvil dukke opp.

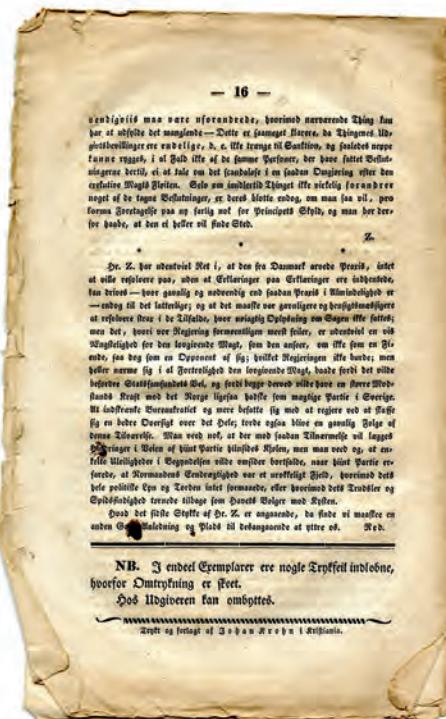
Det fordrer et stort materiale å skille det normale fra det avvikende eller det tilsiktede fra det tilfeldige. Dubletter blir i denne sammenhengen nesten et meningsløst begrep. Først når vi har flere ens eksemplarer med samtidige priser (som kan sammenlignes med avisannonser), daterte eiersignaturer eller

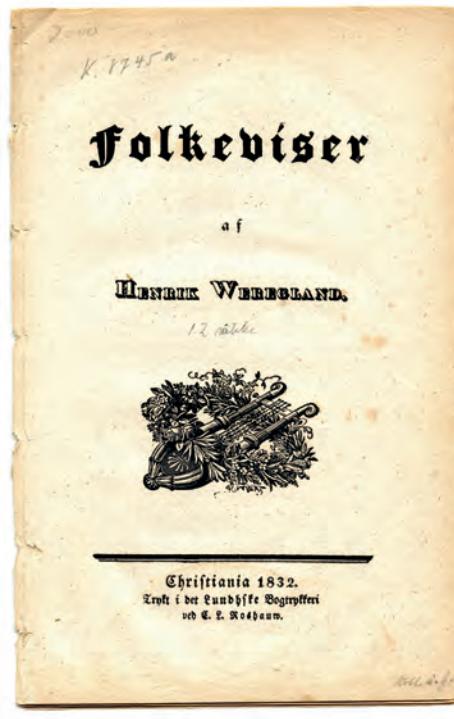
Det typografiske foromslaget til Jan van Huysums Blomsterstykke (II.73a).

Kettelser i Stockholmsfareren № 2,	
som Jørn. undelte Læstren at rett for Læsningen.	
Pag. 1. Spalte 1. Spott 1. Spott.	midti en tjej l. òn clig
- 1. ber bær, l. du bær.	- 2. midti, nattbedåre l. miti Noppte
- 5. - 2. Gisb. l. Gisb!	- 1. overf: Menet bref o. s. l. Men et bref
- 4. - 3. Gisb. l. Gisb!	o. s. l. Men et bref Falsk bref, men ikke dannet da den hende upp med dem hvorev.
- 3. - 4. hider l. Hider!	- 1. nam l. nam
- 6. - 5. lenger l. langer	- 1. midti, formtar l. fo- malar
- 7. - 6. liden l. lidenart	- 1. ogit l. gift
- 8. - 7. liden l. lidenart	- 2. overf: id. kumame.
- 9. - 8. liden l. lidenart	- 3. id. kumame.
- 10. - 9. liden l. lidenart	- 2. midti: Kand l. Men
- 11. - 10. liden l. lidenart	- 2. + pøl l. pub
- 12. - 11. liden l. lidenart	- 2. malios l. mas-
- 13. - 12. liden l. lidenart	- 15. - 1. overf: Geofspie l. Geofspie
- 14. - 13. liden l. lidenart	- 1. midti: ell l. ett
- 15. - 14. liden l. lidenart	- 1. id. idem idem l. Det
- 16. - 15. liden l. lidenart	målf
- 17. - 16. liden l. lidenart	- 2. overf: Schabning l. Schabning
- 18. - 17. liden l. lidenart	- 2. id. idem idem l. idem
- 19. - 18. liden l. lidenart	- 16. - 1. regt: regt sande l. regt sande
- 20. - 19. liden l. lidenart	- 1. dum min sande l. Dum min sande
- 21. - 20. liden l. lidenart	- 1. id. idem idem l. idem
- 22. - 21. liden l. lidenart	- 2. overf: Blasmen l. Blasmen
- 23. - 22. liden l. lidenart	- 2. overf: id. idem
- 24. - 23. liden l. lidenart	- 17. - 1. overf: visende l. vi- dende paas, id. idem idem
- 25. - 24. liden l. lidenart	- 1. overf: id. idem idem
- 26. - 25. liden l. lidenart	- 1. overf: id. idem idem
- 27. - 26. liden l. lidenart	- 1. midras: fer l. fer
- 28. - 27. liden l. lidenart	- 1. midras: fer l. fer
- 29. - 28. liden l. lidenart	- 2. overf: (2d) l. Xba
- 30. - 29. liden l. lidenart	- 2. midti: piace som inde- lit l. piace som inde-

Den separat trykte trykkfeillisten til Stockholmsfareren No 2 (II.54b).

Statsborgeren (III.9) med notis om bytting av feilttrykte eksemplarer.

Folkeviser med trykkfeil
(«Wergeland») i forfatternavnet (II.26a).

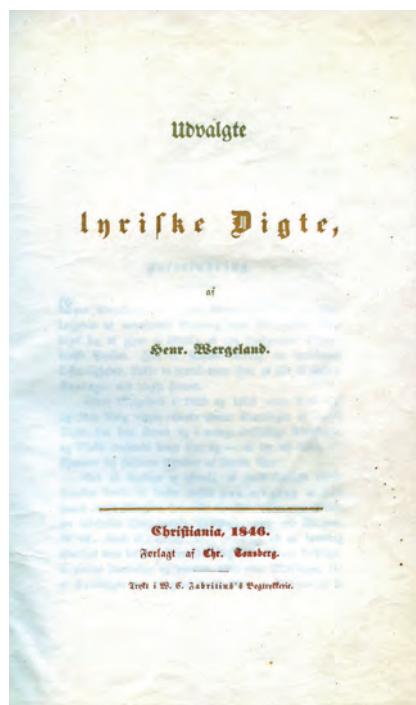
dedikasjoner fra forfatteren, kan vi med sikkerhet si at bestemte blanke papiromslag må være originalomslagene: At det var nettopp denne fargen eller dette mønsteret man dengang valgte som det mest passende eller kledelige til boken. Først når vi kan sammenligne flere eksemplarer med avvikende trykkfeil eller endringer, kan vi påvise at boken foreligger i flere forskjellige varianttrykk. Først når det dukker opp flere identiske bind, vet vi at det må være tale om forlags- eller partibind. Og først når samlingen når en viss størrelse, kan vi med noen grad av sikkerhet bekrefte hva som er sjeldent og hva som er vanlig. På dette området, når det gjelder antall varianter og eksemplarer i opprinnelig stand, kan ingen annen samling konkurrere med Katedralskolens.

Bokhåndverk og varianter

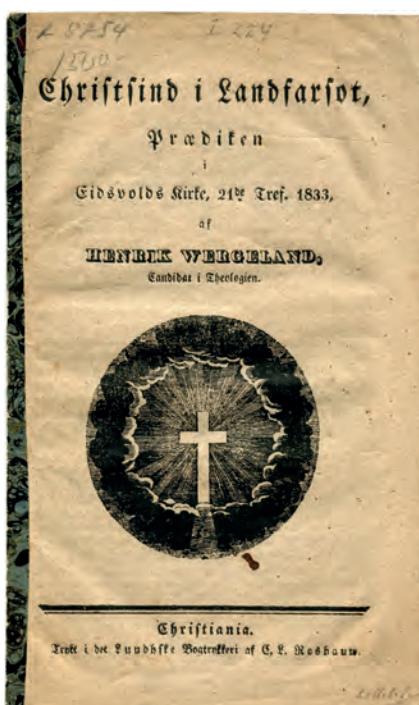
Bøkene i Katedralskolens samling er ikke verdifulle utelukkende som originalutgaver. De enkelte eksemplarene kan ha verdi også i kraft av sine individuelle særtrekk, enten de er opprinnelige, som sats, papir og utstyr, eller erhvervede, som tilskrifter, bind eller proveniens. Selv der de ble trykt i opplag på mange hundre eller tusen eksemplarer, er enkeltbøkene ikke nødvendigvis identiske. Allerede som nystitt bok i bokhandlerens vindu kunne det være forskjell på eksemplarene innad i opplaget. Wergelands bøker er håndverksprodukter. Hvert ark ble trykt med håndsatte typer, arkene siden håndheftet og innbundet. Disse manuelle prosessene gav anledning til variasjon, tilskiktet eller utilsiktet, fra eksemplar til eksemplar. Korrektur ble lest og trykkfeil oppdaget underveis i trykkingen, slik at en enkelt utgave kan finnes i flere varianttrykk (som II.20, 26, 46, 53 eller 63). Trykkfeillister fulgte som regel bakerst i bøkene, men kunne også trykkes separat og distribueres gjennom bokhandelen (II.54), eller rykkes inn i avisene (II.38 og 66). Om det var mange trykkfeil, kunne man i enkelte tilfeller få innløst de urettede trykkene i nye: *I Statsborgeren* (III.9) nr. 2 (1836) heter det for eksempel: «I endeel Exemplarer ere nogle Trykfeil indløbne, hvorfor Omtrykning er skeet. Hos Udgiveren kan ombyttes».

Underveis i trykkingen kunne forfatteren ombestemme seg, legge til og trekke fra, endre tittelen, eller supprimere og kassere hele opplag for å utgi dem på nytt. Dermed kan tilsynelatende identiske bøker vise seg å inneholde avvikende tekst. *Folkeviser* finnes både med forfatternavnet «Weregland» (II.26a) og «Wergeland» (b og c) på tittelbladet. Ofte dreier det seg, som her, bare om en trykkfeil eller to, men andre ganger kan det foreligge betydelig større endringer. Før den endelige utgivelsen fikk *Skabelsen, Mennesket og Messias* (II.8) ny tittel, nytt tittelblad med litografert frontispise, nytt dedikasjonsdikt og et helt omtrykt forsteark, etter først å ha vært trykt som *Mennesket og Messias* (II.7). Også av den endelige utgaven foreligger to varianttrykk, men, om han i det hele tatt var klar over dem, synes ikke Wergeland selv å ha tatt det så tungt med forskjellene. I Katedralskolens samling finnes både et rettet og et urettet eksemplar med dedikasjon fra forfatteren.

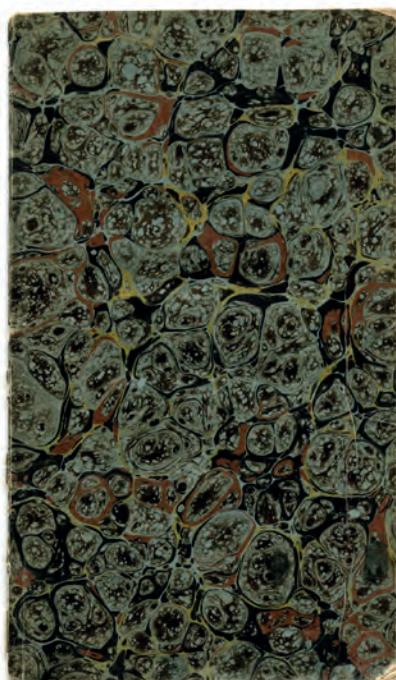
Bøker kunne utgis med forskjellige, ofte fordyrende tillegg, som notene til *Samling af Digte for den norske Sjømand*. Boken kostet 60 skilling «med Noder til flere Sange for Violin eller Fløite» (II.69a), men bare 48 skilling «uden Noder» (b). Dessuten kunne én og samme tittel trykkes på flere forskjellige papirkvaliteter. Dels skyldes dette at trykkerne brukte det papiret de hadde for hånden, av bekvemmelighet, men dels er det gjort bevisst for å tilby valget mellom fornemt skrivepapir og vanlig, billig klutepapir. Noen ganger ble det bare trykt et lite antall skrivepapir- eller velineksemplarer, til bruk som gaver fra forfatteren til utvalgte mottagere. Før utgivelsen av diktet *Cæsar* (II.35), for eksempel, skrev Werge-

Tittelblad trykt i metalliske farger
på hvitt glanspapir (II.125c).

Christssind i Landfarsot med ryggstripe
av marmorert papir (II.38a).

Spaniolen med originale omslag
av marmorert papir (II.31c).

Sneklokken i original typografisk
kartonasje (II.91b).

land til boktrykkeren og bad ham trykke fem eksemplarer på spesielt fint velinpapir. Da han 1835 fikk audiens hos kong Carl Johan i Christiania, overrakte Wergeland ham «et Exemplar af Skab. Men. og Mes. i Skrivepapirvolumen», altså på spesielt godt og tykt papir.

Katedralskolens samling inneholder ellers noen eksempler på virkelig prangende bruk av kostbare papirkvaliteter og trykkteknikker: Av *Udvalgte lyriske Digte* fra 1846 finnes et eksemplar (II.125c) trykt på velin. Ikke bare er det dobbelt så tykt som de alminnelige eksemplarene av boken, men tittelbladet er dessuten særlig påkostet, trykt i gull, sølv og metallisk rødt på hvitt glanspapir. Eksemplaret er visstnok det eneste kjente i dette utstyret, og antagelig et særskilt trykt gaveeksemplar til Johan Herman Vogt. Av *Carl Johans Mindekranz* finnes også flere interessante papirvarianter. Den rimeligste varianten (II.120a) er trykt på vanlig trykkpapir med ufarget omslag. Trykt på velin eller «Tegnepapir» (c) er boken mer påkostet, med blå papiromslag, mens «luksusutgaven» (b) er trykt på velin med tittelblad av hvitt glanspapir og tittelen i sølv, gull og rødt. Omslaget er av sort glanspapir, som det passer en samling sørget dikt, med tittelen trykt i sølv.

Forskjeller i papirkvalitet kan også forekomme innad i eksemplarene, og på den måten sette oss på sporet av bokens tilblivelseshistorie. Mauritz Hansens roman *Tone* (II.107) ble trykt hos Juell i Tønsberg i 1842, på byens første trykkpresse. Den er utgitt i Christiania av P. T. Malling, som har trykt tittelbladet og et salgsfremmende innledningsdikt av Wergeland på et finere papir og montert dem foran materien. Malling hadde selv vært virksom i Tønsberg, men solgte trykkeriet til Juell i 1841. Enten har han overtatt oppdraget fra Juell, eller selv engasjert ham som trykker. Tittelbladet og Wergelands dikt må Malling derimot ha fått trykt i Det Lehmannske Bogtrykkeri i Christiania. I alle fall er vignetten på tittelbladet også brukt i *Jøden* (II.95), som ble trykt hos Lehmann samme år.

Ytterligere variasjon kunne oppstå hos bokbinderen, selv om bøkene ble utgitt i standardutstyr. Også her var prosessene lenge helt manuelle. Der omslagene har forklarende tekst eller trykt dekor, kan man finne varianter i typografien (II.94, 48 og 119). I Katedralskolens samling begynner vi dessuten såvidt å ane mønstre i bruken av forskjellige omslagspapirer. *Christ sind i Landfarsot* (II.38a) har fått en ryggstripe av samme marmorerte papir som ble brukt til omslagene på *Spaniolen* (II.31a, b og d). Begge ble utgitt hos G. F. Lundh. Fjerde og sjette hefte av *For Almuuen* (II.13a og 15a, b, c og d), begge trykt hos Johan Krohn, fikk samme lyseblå omslagspapir (med samme vannmerke) som *Om Smag og Behag man ikke disputere* (II.24a, b og c), som ble trykt hos C. L. Rosshauw. Wergeland-bøkene som ble trykt ved Det lundhske Bogtrykkeri kjennetegnes, over en periode på flere år, ved fargeide omslag av et bestemt slags bestørket papir (II.18a, b og c, 46a, c, d, e og f og 43b og c). Akkurat samme papirkvalitet finner vi også på omslagene til bøker trykt av Johan Krohn (II.25a, b, c og d) og H. L. Risum (II.45a). Ved Nasjonalbiblioteket finnes enda en bok, utgitt hos H. T. Winther, med omslag av samme papirkvalitet. I slike tilfeller er fellesnevneren kanskje forfatteren selv, eller hans bokbinder. Som med mange andre av Wergelands verker, fikk publikum her en rekke forskjellige omslagsfarger å velge mellom. Disse fargene har – gitt forskjellige oppbevaringsforhold – ikke alltid holdt seg stabile. Ofte kan det derfor være vanskelig å avgjøre om et papir opprinnelig har vært grønt eller blått, rosa eller brunt, men det hjelper å ha flere eksemplarer å sammenligne.

Omslagene var på Wergelands tid først og fremst å regne som midlertidige vareomslag, en beskyttelse for bokblokken frem til eieren fikk satt et mer bestandig bind på den hos sin egen bokbinder. For bokbindeerne var det vanlig praksis å rive omslagene av før innbindingen. Om ikke annet var dette en kilde til

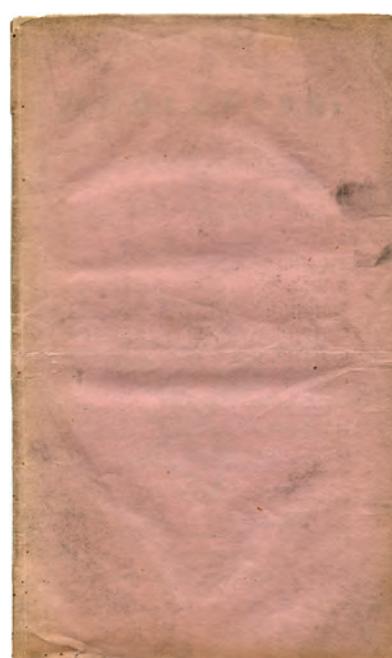
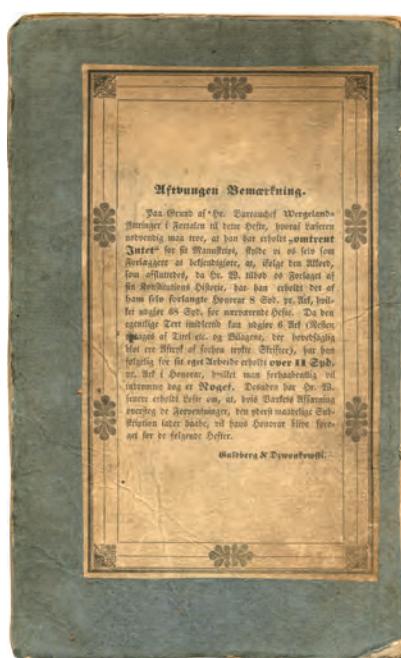
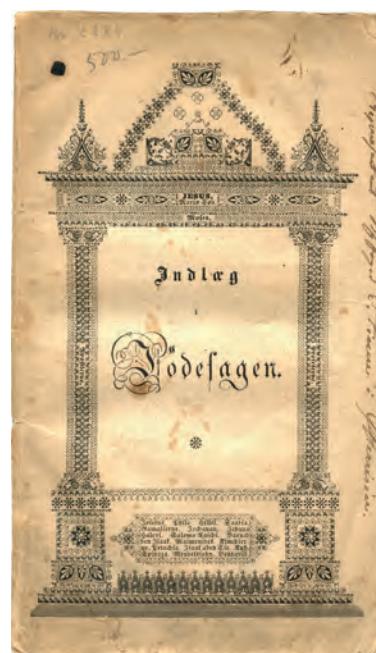
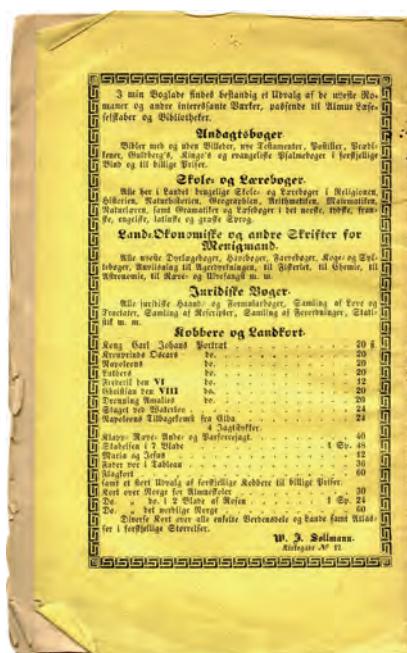
gratis innbindingsmateriale; gammelt papir kunne gjenbrukes til fôring av rygger og permer. Derfor er originalomslag fra denne tiden i det hele tatt sjeldne, og når Wergelands bøker i samtiden fant veien inn i offentlige boksamlinger, var det som regel uten omslag, innbundet i enkle bibliotekbind. Det er derfor langt mellom originalomslagene i de store og gamle offentlige boksamlingene. Når Wergelands bøker gjøres tilgjengelig som digitalisater, for eksempel av Nasjonalbiblioteket, er det av samme grunn sjeldent at omslagene kommer med. Katedralskolens samling er for det meste bygget opp senere, av private samlere med helt andre interesser og fordringer til eksemplarene. For dem har det ikke først og fremst vært teksten, men nettopp originale omslag, dedikasjoner, varianter og andre bibliofile særtrekk som var hovedsaken. Det er dette som gjør Katedralskolens samling unik: så langt det har vært mulig foreligger bøkene i opprinnelig stand, slik de lå nye og uinnbundne hos bokhandleren.

Særlig mot slutten av Wergelands liv, på 1840-tallet, ble det stadig vanligere at forlagene fikk innbundet deler av opplagene uten omslag i ensartede forlagsbind. Det kunne være enkel blank kartonasje, eller dekorerte bind av kartong, skinn eller sjirting. *Samling av Sange og Digte for den norske Sjømand* (II.69a og b) kunne tjene som eksempel på det første. *Vinterblommer i Barnekammeret* (II.72) ble solgt i stivbind med sjirtingrygg og overtrekk av mørnstret kattun- eller marmorpaper. De to eksemplarene ved Katedralskolen (a og b), og et tilsvarende i Thaulow-samlingen ved Norsk Folkemuseum, har nøyaktig samme konstruksjon, men alle har forskjellige, fargerike mønstre. Boken ble markedsført som «Jule- og Nytaarsgave for Børn», og papirene er åpenbart valgt med det for øye.

Nyttårsgaven *Sneklokken*, som Wergeland utgav sammen med Christian Monsen, var til salgs både i typografiske omslag (II.91d) og kartonasje (a, b og c) av samme hvite glanspapir. Kjøpere med noen skilling ekstra kunne også kjøpe nyttårsgaven med gullsnitt (d). I alle fall ett eksemplar ble trykt helt og holdent på klart gult papir (a). Også *Venetianerne* (II.101) så Wergeland for seg i en variant med gullsnitt, for et påslag på 12 skilling. *Mennesket* utkom i to forskjellige partibind: ett med sjirtingrygg og overtrekk av blått glanspapir med titelen trykt i gull på forpermen (II.9a, b og c), og ett av enkel gråblå kartonasje (d og e). Glanspapirbindet var etter alt å dømme forbeholdt forfatterens egne gaveeksemplarer. Alle Katedralskolens tre eksemplarer har dedikasjon fra forfatteren, og det samme er tilfelle med et eksemplar i Thaulow-samlingen ved Norsk Folkemuseum.

Wergeland levde ikke lenge nok til å se sine bøker innbundet for salg i typiske forlagsbind av pressforgylt sjirting, men flere Wergeland-bøker utkom i standardiserte halvskinnbind med forgylt ryggdekor. Det er for eksempel tilfellet med *Hassel-Nødder* (II.124c og d). Dette bindet – som annonsene omtaler som et «Pragtbind» til 108 skilling – er ikke minst gjenkjennelig på den avvikende ryggtittelen, som det deler med det typografiske omslaget til samme bok: «Livsskisser af Wergeland». Det hadde vært bokens arbeidstittel. Et helt tilsvarende bind fikk andreutgaven av *Den engelske Lods* (II.117d), og materialene er felles også med to av bindene til *Udvalgte lyriske Digte* (II.125a og b). Begge kan knyttes til enken Amalie Wergeland. Det ene eksemplaret er hennes eget; det andre har hun skjenketmannens venn Wilhelm Lassen med hilsen fra «Hans Enke». Ingen av disse bindene er utstyrt med bokbinderetiketter, og vi vet derfor ikke sikkert hvem som står bak dem.

Trykte originalomslag kan inneholde opplysninger som ellers ikke fremgår av boken selv. Bøker som ble utgitt heftewis (II.70, 82 og 128) har ofte opplysninger om subskripsjon og kommende hefter, eller midlertidige innholdsfortegnelser på hefteomslagene. Det lar oss følge takten i utgivelsen over tid, fra hefte til hefte. Mange av Wergelands bøker ble utgitt etter subskripsjon. Interesserte kjøpere tegnet

seg på forhånd, og boken først utgitt når mange nok kjøpere hadde garantert for lønnsomheten.¹³ *Digte. Anden Ring* (II.37) ble holdt «fanget» av boktrykkeren inntil subskripsjonen dekket utgiftene, og utkom først i mai året etter at den ble trykt. Da Wergeland skulle utgi *Jan van Huysums Blomsterstykke* (II.73) og *Spaniolen* (II.32), kunne de «ikke udkomme uden altfor stort Tab før flere Subskribenter have tegnet sig», og først «naar nok have tegnet sig, skulle de blive distribuerede». Bøkene kostet «til sammen 80 Skilling», men «Prisen forhøjes udenfor Subskriptionen». For å oppmuntre til subskripsjon ble det altså lokket med lavere pris. Av omslaget til *Sangsamling for norske Selskabskredse* (II.70a) fremgår det at «Subskriptionsprisen for dem, der tage den hele Samling» var «24 Sk. pr. Hefte», mens «Bogladeprisen» var hele 36 skilling. Enda mer kunne man spare som subskribent på billedverket *Portræter af mærkelige Nordmænd* (II.104, 105, 109 og 115). Subskribentene, som forpliktet seg til å kjøpe alle de tyve heftene, betalte 12 skilling heftet, mens «enkelte Hefter sælges à 36 sk.», altså tre ganger så mye.

Vi skal heller ikke glemme at omslagene var viktig reklameplass for forleggerne, som der kunne avertere andre titler fra eget lager. Disse annonsene gir ofte verdifulle opplysninger om pris og utstyr på bøkene, eller hvor lenge forskjellige titler fantes i handelen. De antyder ofte også noe om bokens tiltenkte publikum. På bakomslaget til biografien om Ole Haagenstad (II.97a og b) forteller utgiveren at «i min Boglade findes bestandig et Udvalg af de nyeste Romaner og andre interessante Værker, passende til Almue Læseselskaber og Bibliotheker». Her var andaktsbøker og lærebøker, dyrlegebøker, hagebøker, kokebøker, bøker om ulvfangst, juridiske bøker, portretter av kongefamilien og forskjellige «Landkort» i flere størrelser. På bakomslaget til *Hassel-Nødder* (II.124a og b) tilbyr forleggeren en rekke «Skrifter af Wergeland, hvoraf kun faa Explr. ere i Behold», og det «til vedføiede betydeligt nedsatte Priser». Her gjaldt det altså å skynde seg. *Venetianerne*, *Jan van Huysums Blomsterstykke* og *Spaniolen* kostet nå 30 skilling, den rikt utstyrte *Jøden* 24 skilling, mens *Vinægers Fjeldeventyr* var nede i 12 skilling.

Enkelte eksemplarer av *Forsoningen* (II.94 a og c) har bakomslag med et «Efterskrift», altså en del av verket, som ofte mangler i innbundne eksemplarer. Etterskriftet har kanskje vært en ettertanke, som derfor bare kom med i en del av opplaget. Noen ganger, som *Norge i 1800 og 1836* (II.48) og førsteutgaven av *Den engelske Lods* (II.116), gir trykkeren eller forleggeren seg til kjenne bare på omslagene. Der de er borte, mangler boken viktige bibliografiske data. Omslagene kan også fortelle når de selv er blitt til andre steder enn selve boken, som *Kong Carl Johans Historie* (II.55): Den enkle boken er trykt hos Risum, men det rikt ornamenterte omslaget i Guldborg & Dzwonkowskis bedre utstyrte trykkeri.

Det arkitektoniske foromslaget til *Indlæg i Jødesagen* (II.87a, c, d, e og f), en tempelfasade satt sammen av hundrevis av små røskener og linjer, er ikke bare dekorativt, men minner oss om jødiske skikkeler som «Jesus, Mariæ Søn», Moses, Josefus, Spinoza og Mendelssohn, mens bakomslaget omfatter innholdsfortegnelsen og en lang liste over jødiske «Literære Navne» fra «Aaret 1200» til samtiden. Her formidler omslaget omfattende tilleggsinformasjon, som nærmest må betraktes som del av verket. Den historiserende omslagsdekoren er kopiert etter det svenske populærvitenskapelige tidsskriftet *Frey*, som begynte å utkomme samme år som Wergeland utgav *Indlæg i Jødesagen*. I 1842 bragte *Frey* forøvrig en anmeldelse av den svenske oversettelsen av skriften (II.88), som også omfattet en oversettelse av omslaget. Selve omslags-

¹³ Et interessant eksempel på hvordan subskripsjonen ble gjennomført finnes ved Gunnerusbiblioteket i form av manuskriptet *Undertegnings Plan for Levnets og Velfærds-Viisdom*. I dette tilfellet delte Wergeland opp et bind av *For Almuen* og distribuerte som prøve to og to blad, heftet i bokens blå originalomslag og ledsaget av en håndskrevet redegjørelse for innhold og pris. Slik kunne potensielle kunder undersøke kvalitet og utstyr før de forpliktet seg til å kjøpe boken.

motivet, en fasade med en port, går tilbake til renessansen, og ble ofte brukt symbolsk som dekor på tittelblader. På det typografiske omslaget til farsen *Norge i 1800 og 1836* (II.48) finner vi ikke bare prisen og utgivelsesdatoen, som ellers ikke fremgår av boken, men også teksten til fire fedrelandssanger som knytter seg tematisk til syttende mai-farsens patriotiske innhold. Ett av Katedralskolens eksemplarer (a) har endog tilhørt forfatteren til den ene av dem, dikteren S. O. Wolff.

Særlig interessant blant de trykte omslagene er det som ble satt på første hefte av *Norges Konstitutions Historie* (II.82c[1], d[1] og g). Wergeland brukte forordet til å beklage seg over størrelsen på honoraret han mottok for boken, og forleggerne, som ikke kunne gripe inn i verket som sådan, forsvarte seg med en erklæring på omslaget, som var deres å utforme. I *Morgenbladet* tordnet Wergeland at «saafremt den med mageløs og utiladelig Impertinence paaheftede Anmærkning ikke tages væk strax ved at kassere Omslaget, [...] vil jeg tage Forholdsregler for at afsondre dette Hefte som et Værket uvedkommende Caput mortuum». Her føyer omslaget viktige opplysninger til verkets utgivelseshistorie.

På forlagets lager ble bøkene ofte oppbevart uinnbundet, og restopplag kunne bli liggende lenge. *Læsebog for den norske Ungdom* (II.111) fra 1844 var ennå å få hos forleggerens enke i 1860, men ble snart etter solgt som makulatur til en bokhandler på Lillehammer. Her ble enkelte eksemplarer (som II.111e) satt sammen av materien, selv etter at man hadde sluppet opp for andre binds første og siste ark. Elling Holst, som var født i 1849, husket fra sin oppvekst store restlagre av *Vinterblommer i Barnekammeret* (II.72) etter farens nedlagte bokhandel; *Skabelsen, Mennesket og Messias* fra 1829 (II.8) kunne ennå kjøpes ny i 1841, og andreutgaven av *Normandens Katechisme* fra 1845 ble avertert fra forlaget til 25 øre så sent som i 1881. Nye friske omslag kunne bidra til å få fart i gamle restopplag, og ett av skolens eksemplarer av sistnevnte (II.16c), i krengul kartonasje, er priset nettopp til «0,25». Restopplag og forlagsrettigheter var i seg handelsvarer, og nye eiere kunne kle bøkene i nye omslag med det nye forlagets navn, uten at selve tittelbladet ble endret (f. eks. III.21).

Et interessant tilfelle er *Papegøien* (II.40), der Wergeland gjør narr av Welhavens krets og særlig forleggeren Johan Dahl. Tilnavnet Papendahl heftet ved ham siden. Trykkingen av opplaget på 500 eksemplarer satte Wergeland i økonomisk forlegenhet, men Dahl tilbød seg å overta forlaget. Han la derfor til teksten «Forlagt af Johan Dahl» på bokens siste side. Det var ingen god forretning, men det var neppe heller meningen. Selv beholdt Wergeland etter avtale 50 eksemplarer i materie, som han kunne distribuere som han selv ville. Dahl lot salgseksemplarene hefte på enkleste vis med grov ulltråd, uten omslag, og satte prisen høyt. Kun omkring 70 eksemplarer ble solgt, nærmest som en spøk påklistret en etikett om at overskuddet skulle tilfalle fattigstiftelsen Mangelsgården, der Dahl trodde at Wergeland ville ende sine dager. Wergeland selv mente at Dahl hadde forsøkt å «sløve Satiren ved at tage Forlaget», sette prisen høyt og begrense distribusjonen. Etter en måneds tid dumpet Dahl også restopplaget for en sekstiendedel av den opprinnelige utsalgsprisen. «Uagtet [Dahl] søgte vride sig unna», som Wergeland skriver, kjøpte vennen L. K. Daa de siste 380 eksemplarene, uten etiketten om overskuddet. Han lot dem så hefte i et «smukt» rosa omslag og tilbød dem for salg i Cappelens bokhandel til 24 skilling. Heftetråd, etikett og omslag forteller her om når og hvordan de enkelte eksemplarene kom ut på markedet. Ett av skolens fire eksemplarer av *Papegøien* er utstyrt med Johan Dahls etikett om overskuddet (40a), et annet, i Daas lyserøde omslag, har også Cappelens nedsatte pris (40d).

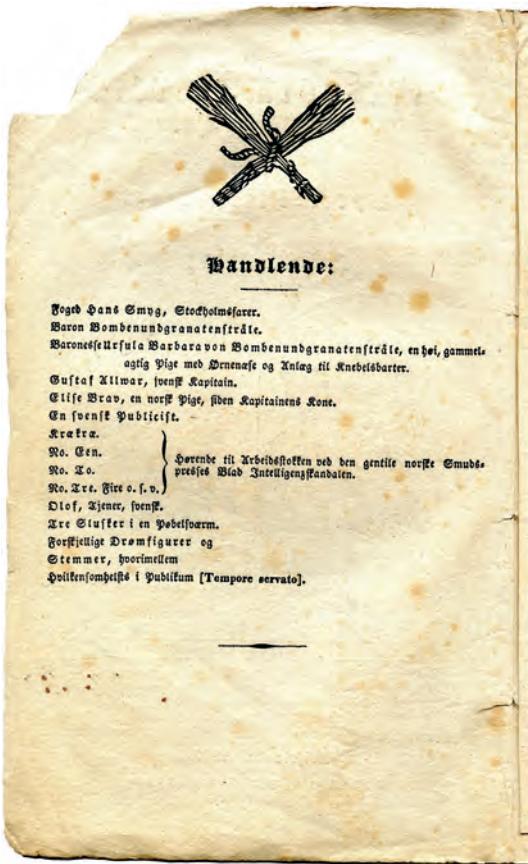
Typografi og vignetter i Wergelands bøker

Papegøien er en enkel, liten trykksak. Dens eneste utsmykning er en tresnittvignett på tittelbladet: bokhandleren som papegøye med flosshatt under to korslagte ris, et spill på undertittelen: *et Fastelavnsriis af Siful Sifadda*. Karl Madsen (1921, s. 26) regnet den som den beste vignetten overhodet i Wergelands bøker, «morsom, dekorativ og udmærket passende til Bogen». Selve tresnittet er skåret av en utrent hånd, og det kan vel godt tenkes at Wergeland selv har hatt med det å gjøre. Han har sikkert tegnet motivet. Vignetten er siden gjenbrukt i en annen Wergeland-bok, *Stockholmsfareren No 2* (II.54), men her står bare de korslagte risene igjen; selve papegøyen er skåret vekk. Ettersom disse bøkene utkom på forskjellige forlag, og ble trykt hos forskjellige trykkere, må vi kunne anta at stokken har vært Wergelands egen, som han fritt kunne bruke slik det passet ham.

Vignetten til *Papegøien* er skåret for en bestemt bok, og kunne ikke brukes om igjen i samme form. I Wergelands senere bøker er det derimot trykkerienes importerte standardmateriale som benyttes, vignetter som ble brukt for å dekorere mange forskjellige trykksaker og aksidenser. De nette, små sommerfuglene som pryder hjørnene på hver eneste side i *Jan van Huysums Blomsterstykke* finner vi igjen i hjørnene på en *Adgangs-Billett til Storthingets Gallerie*, altså skolens gamle festsal. Vignetten av en tigger som pryder plakattrykket *Lad-Hans* (II.123) var tidligere trykt i *Norsk Skilling-Magazin*, dit den var hentet fra en tysk *Volkskalender*. Lyren som blant annet finnes i *Mennesket* (II.9), *Vinægers Fjeldeventyr* (II.83) og *Jødinden* (II.118), stammer i siste hånd fra Heinrich Heines *Buch der Lieder* (1827), men hadde siden vandret gjennom en rekke tyske og danske bøker innen den dukket opp hos Wergeland, først i *Jan van Huysums Blomsterstykke* (II.73). Den underligste av Wergelands vignetter finnes dessverre ikke ved Katedralskolen. Ved trykkingen av *Ola Graaguts nye Vise* (1836) må Wergeland ha bedt trykkeren legge en ekte svensk sølvspecie fra 1835 under pressen. Derfor er avtrykket av mynten speilvendt.

Ofte er vignettene i Wergelands bøker standardvare, men likevel omhyggelig valgt for å passe i sammenhengen. «Hans rent barnlige Glæde over Billeder», skriver Madsen (1921, s. 28), «gav ham stigende Lyst til at udnytte al den Bogpynt, Trykkerierne i Christiania kunde stille til Raadighed. Der ved har Udstyret i en Del af hans Bøger faaet en særegen Karakter». Til *Jan van Huysums Blomsterstykke* (II.73) fant Wergeland ferdige standardvignetter som direkte kunne illustrere handlingen i diktet. I kapitlet med den avbrutte vielsen finner man hender med en rosenkrans; Adrians blomsterbed har fått sine hage-redskaper, mens Thorvaldsens «Lysets genius» pryder den avsluttende apoteosen. «Alle disse Vignetter», fortsetter Madsen, «understøtter saa udtryksfuldt Stemningen i denne Digtning med dens høytflyvende Romantik og stærke Naivitet, at dens Afløsere i den ny Udgave [illustrert av Oluf Wold Torne i 1916,] ikke kan hamle op med dem i saa Henseende. Trykkeriernes tilfældige Forraad lod sig altsaa udmærket godt bruge til Erstatning for et Illustrationsstof, der vilde være besværligt og dyrt at fremskaffe».

Selv om det kunne være så som så med kvaliteten på disse importerte og ofte litt tilfeldige vignettene, hentet mange av dem motiver fra berømte kunstverk. Ikke minst går flere tilbake på Thorvaldsens kjente relieffer, som ble solgt også som forminskede gipsavstøpninger til pynt i dannede borgerhjem. Wergeland smykket i 1840 selv hjemmets vegger med et femtitall «smaa fine Gibbsbasreliefs efter Thorvaldsens store Basreliefs, og andre store antike Billedhugger-Mesterstykker. I [fem] dybe sorte Rammer fæstes de blændende, gemmefine smaa Friser paa blaat Fløjel med Liim» (Lassen 1867, s. 148f). Det er ikke så vanskelig å se slektskapet med bøkene og deres små billedfriser.

Stockholmsfareren No 2 (II.54b) med vignettene fra Papegøien gjenbrukt.

Plakattrykket Lad-Hans (II.123b)
med xylografi av en tigger.

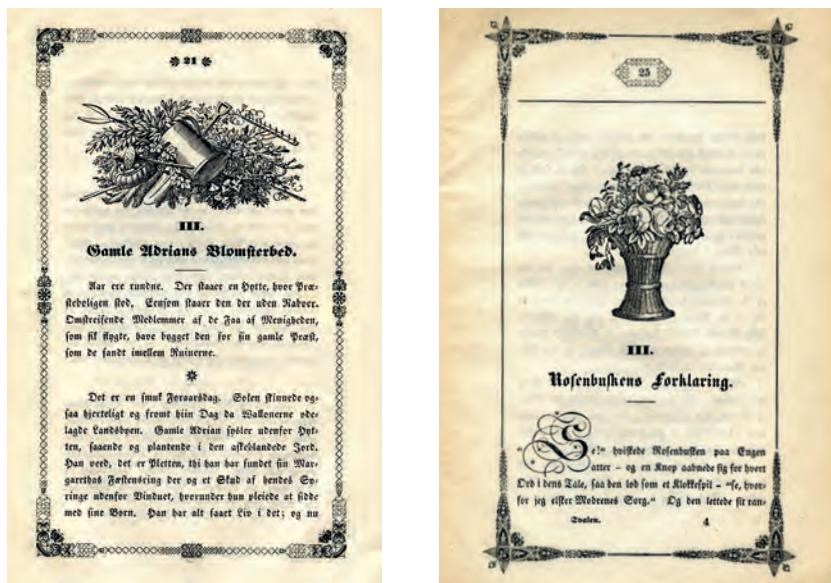

Ola Graaguts nye Vise om Ola Høiland m. M.
M. Loitnant Lunds Vise
1. Det var han Ola Høiland tog Natten til sin Ven,
Ekklarte Norge Krigen og Norge ham igjen.
Det var en Krig forvist
Imellem Norg og Bond, imellem Magt og List.
2. Hvor har du dine Hunde, du gjævre Bondemand?
Hvor, Norge, er din Lov, saa varst som Idebrand?
Vi, svenste Gubber graae
I fremmed Munt har ladet til Norges Spot den slaae!

Avtrykk av svensk solvmynt i Ola
Graaguts nye Vise om Ola Høiland m. M.
(Glomdalsmuseet).

Adgangs-Billet til Storthingets Gallerie
med samme hjørneornamenter som Jan van
Huysums Blomsterstykke.

«Gamle Adrians Blomsterbed» i
Jan van Huysums Blomsterstykke (II.73a).

Sideramme og vignett i Svalen (II.89f).

Thorvaldsens «Dagen»
som vignett i Jøden (II.95a).

Thorvaldsens «Dagen»
som porselemsminiatur.

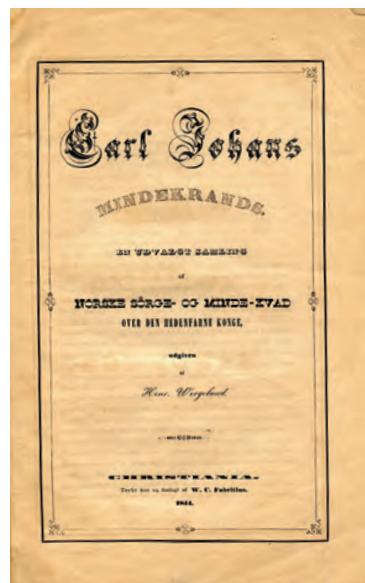
Vignettillustrasjoner fikk også *Svalen* (II.89), andreutgavene av *Spaniolen* (II.32) og *Normandens Katechisme* (II.16), men ikke minst *Jøden* (II.95), hvor «der af Vignetter [er] mobiliseret, hvad der paa nogen Maade lod sig anvende. Alt er taget i Brug», skriver Madsen: «Lyre, Harpe, Kurv, Vase, Bikube, Duer, et Skib, et Uvejrslandskab, allegoriske Figurer, Thorvaldsens 'Dagen'.» Disse vignettene var viktige for forfatteren; de var nøye utvalgt og integrert i de verkene der de er brukt. At *Jøden* var rikt utsmykket fremheves også i avisannonserne: «Bogen omfatter 3 Ark, og sælges meget smukt udstyret for 30 sk.», het det i *Den Constitutionelle*. Leserne måtte pent vente på *Jan van Huysums Blomsterstykke*: «Den eneste Presse», forklarer forfatteren, «der havde typographiske Forziringer nok for mit Øiemed, bliver først ledig i disse Dage» (*Samlede skrifter* 5:1:266). Når man løsriver tekster som *Jan van Huysums Blomsterstykke*, *Svalen* eller *Jøden* fra disse forsiringene, mister man en del av det opprinnelige verket og den sammenhengen Wergeland selv ønsket å gi det.

*Et «Skovtrold» i Hassel-Nødder
(II.124).*

*«Altsaa tilsjøs!» i Hassel-Nødder
(II.124).*

*Tittelbladet til Carl Johans
Mindekranz (II.120a) med en
lang rekke forskjellige typesnitt.*

I Wergelands bøker markerer vignettene som regel nye avsnitt eller kapitler, men de kan også gripe rebusaktig inn i teksten. *Hassel-Nødder* (II.124) byr på et par gode eksempler. I kapittel 40 forteller Wergeland om møtet med et troll, og ved selve ordet «Skovtrold» avbrytes både blyssaten og setningen tvert – for å gjøre plass til en liten faun som plutselig dukker opp midt i tekstspeilet. «Altsaa til sjøs! – –» heter det i kapittel 18, før en liten skute plutselig seiler inn i tekstflaten. Det er den samme lille skuten som dukker opp på tittelbladet til *Den engelske Lods* (II.116) og flere andre steder. Virkningen er i begge tilfellene slående, men går fullstendig tapt i senere utgaver.

På 1840-tallet kan man nesten snakke om en egen Wergelandsk stil innen typografien. Sidene er overlesset med historiserende ornamenter, vignetter, rammer og røskener. Det var det nye og internasjonalt orienterte forlaget Guldberg & Dzwonkowski som med sitt rike forråd av denne typen dekorativt materiell kom til å stå som den fremste eksponenten for stilretningen, men Wergeland gjorde den til sin egen og dyrket den videre også i samarbeid med andre trykkerier. Det er ikke bare xylografiske vignetter som kjennetegner stilens, men en utstrakt bruk av all slags sideinnramming og hjørneornamenter, som de små hjørnesommerfuglene i *Jan van Huysums Blomsterstykke*. Wergelands boktrykkere sparte heller ikke på typesnittene. Selv i en nokså enkel trykksak som *Den engelske Lods* (II.116) finner vi fire-fem forskjellige skriftypen bare på de første sidene, og på tittelbladet til *Carl Johans Mindekranz* (II.120) er det over tolv tekstlinjer mobilisert i alle fall åtte vidt forskjellige typesnitt. Her, som på tittelbladet til *Digte. Første Ring* (II.6) og *Farbrors 474 Skaaler* (II.112), er tittellinen satt i bue, som etterligning av litograferte tittelblader.

Xylografiske vignetter ble vanligvis brukt ganske sparsomt. Oftest ble de plassert på omslagene, eller tittelbladet, for å fange oppmerksomhet og fremheve bokens innhold: En lyre for en diktsamling, kart og passer for en geografibok, eller hjelm og panser for et polemisk stridsskrift. Slik ble de også brukt i Wergelands bøker på 1830-tallet. Den mer utstrakte vignettbruken vi finner på 1840-tallet er

derimot særegen. «Der findes neppe», skriver Madsen (1921, s. 30), «en eneste Vignet i Værkerne af vor Guldalder-Litteratur, uagtet de danske Trykkerier raadede over det samme Materiel af Vignetter som de norske. Vignetterne henvistes til en beskeden Plads paa Bøgernes Omslag». Wergeland fylte derimot hele bøker med dem, og brøt dermed konvensjonene ikke bare for lyrikken, men også for typografien. Wergeland samlet små vignetter og illustrasjoner sammen med dikt i bøker som kan minne om biedermeiertidens kollasjer og glansbildealbum, eller hans egne veggbilder med små gipskopier av klassiske og klassiserende relieffer. Ofte var det i alle tilfeller de samme standardmotivene som gikk igjen.

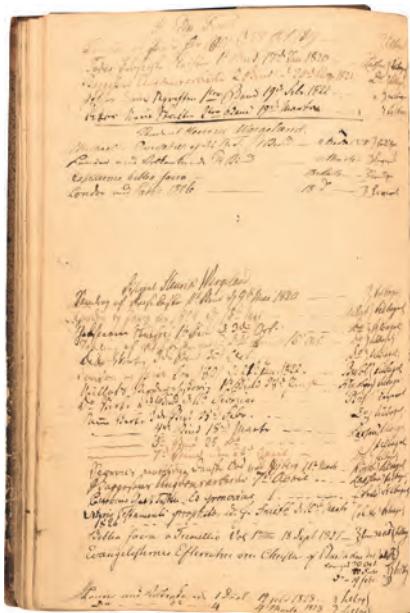
Det ligger dessuten tilsynelatende en ideologisk markering i Wergelands løsslupne bruk av ornamen-tikk og typemateriell, og stilten smittet derfor over til andre Wergelandianere og patrioter. Diktere som Christian Monsen og Sylvester Sivertson sverget til det samme typografiske uttrykket i sine utgivelser. Kontrasten er derimot stor til den strenge, klassisistiske nøkternheten som preger de samtidige bøkene fra intelligenskretsens diktere. I diktsamlinger av Welhaven eller Andreas Munch ville slike dekorative innslag virke helt fremmede: De brøt med klassismens idealer om enkelhet og harmoni. Også senere smaksdommere har hatt sitt å innvende mot Wergelands bøker, og har sett dem som uttrykk for en dekadent og stilforvirret forfallstid for det norske boktrykket.

Illustrasjoner i Wergelands bøker

Mens vignettene likefrem florerer i Wergelands senere bøker, er det langt mellom de egentlige illustrasjonene. Bortsett fra ferdige standardvignetter var det kostbart å reproduksjonere bilder, og Wergelands bøker var sjeldent påkostede praktnovellegaver. Wergeland var selv en begeistret kunstner, som ofte ledet sine manuskripter med små tegninger eller, som faren skriver, «Vignetter skjødesløst utførte med Pennen» (Collett 1889, s. 770). På 1830-tallet utgav han også en serie litograferte prospekter etter skisser fra reisen til Vestlandet. I Katedralskolens samling finnes et av dem, et prospekt av gården Balke på Toten, som Wergeland har kolorert og ledet med et lite dikt som gave til en venninne (I.2). Når man snakker om Wergeland som kunstner, er det ellers gjerne ett arbeid som trekkes frem: en samling politiske satiretegninger han laget som skolegutt i 1824, bevart i Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling, med tittelen *Vademecum eller Collection de Carricatures*. Som elev ved Katedralskolen hadde Wergeland tilgang til skolens rikholdige bibliotek, og i utlånsprotokollen kan vi se hva han har lånt (Høigård 1936, s. 49ff): mest skjønnlitteratur, Baggesen og Shakespeare, men også reisebeskrivelser og historie. Dessuten finner vi det satiriske tidsskriftet *London und Paris*, fullt av håndkolorerte politiske karikaturtegninger. Det er lett å se hvor Wergeland hentet både inspirasjonen og koloritten.

Ser vi bort ifra portrettene, er det kun i fire av Wergelands bøker vi finner litograferte illustrasjonsplansjer, enten bundet motstående tittelbladet, som frontispiser, eller heftet inn bakerst i boken. Plasseringen varierer ofte fra eksemplar til eksemplar. Både illustrasjonen av Torvslaget som fulgte *Phantasmer* (II.5) og konsertbildet som fulgte *Harlequin Virtuos* (II.20) må være tegnet av forfatteren selv. Oversettelsen av kronprins Oscars verk *Om Straf og Straffeanstalter* (II.77) er ledet med to litograferte plantegninger, trykt i Christiania, men kopiert etter den svenske originalutgaven.

Frontispisen til *Skabelsen, Mennesket og Messias* (II.8) er tegnet av Welhaven og har en interessant bakgrunn. For Welhaven ble denne forbindelsen til Wergeland etter hvert så belastende at han kom med en erklæring om sitt bidrag til boken: «Engang tegnede jeg paa [Wergelands] Anmodning, et Par

Discipel Henrik Werglands lån i skolebibliotekets protokoll.

Utbrettslitografi av Torvslaget som fulgte med Phantasmer (II.5a).

Frontispisen til Skabelsen, Mennesket og Messias (II.8c), tegnet av J. S. Welhaven.

Rokokkovignetten som Wergeland bad Welhaven legge til grunn for frontispisen til Skabelsen, Mennesket og Messias (II.8).

Englefigurer efter en Vignet i en Bog om Religionen af P. D. Bast. Denne Tegning blev siden af en annen Haand lithograferet til Prydelse for 'Skabelsen, Mennesket og Messias.'» Det umiddelbare forelegget var en avslutningsvignett i Paul Dankel Basts *Trende aandelige Taler* (1780), «og det er», skriver Seip og Amundsen (1958, s. 24) «lett å se at Welhaven i sin sorthvittgjengivelse har brukt det lille rokokkobarns holdning og armstilling som forlegg for sin Ohebiel, men føyet til de mektige englevinger og ellers komponert fritt». Denne vignetten tilhørte København-boktrykkernes standardsortiment, og ble benyttet også i mindre fromme sammenhenger på 1780-tallet. Vi finner den igjen på tittelbladet både til *Sophie Grevinde af S...s Levnetsbeskrivelse* (1783) og på et dansk Bellman-trykk. Den er kjent som «stående klisché uden på flere af tidens københavnske skillingsstryk», forteller Brondstedt (1960, s. 127).

Den viktigste illustrerte boken i Wergelands forfatterskap er også hans siste: *Hassel-Nødder*, hans anekdotiske erindringer skrevet på dødsleiet i 1845. Katedralskolen eier manuskriptet til første halvdel av bokens siste kapittel: «Et frænologiskt Foredrag» (I.9), noe av det siste Wergeland overhodet skrev, bl. a. med det kjente verset: «Nu, da jeg neppe har to Pægle Blod,/nu er jeg vakker og nu er jeg god,/nu, da jeg blegner,/Byster man gjør og Portrætter man tegner.» I *Morgenbladet* ble boken avertert som «Hassel-nødder, Bekjendelser og Livsskisser af Henrik Wergeland, 14 Ark med mange smukke Træsnit, og faaes heftet i smukt Omslag for 72 sk., indb. i Pragtbind 108 sk.» Illustrasjonene, annonsens tresnitt, er egentlig xylografier, skåret med graveringsverktøy i endeveden.

Under arbeidet med manuskriptet hadde Wergeland, som han ofte gjorde, moret seg med å tegne små illustrasjoner til teksten. På denne tiden hadde den danske xylografen Hans Peter Hansen nylig bosatt

seg i Christiania, og det var derfor mulig å få utført xylografier i byen. Illustrasjonene ble stukket av Hansen, dels etter Wergelands egne forelegg, dels tegnet etter hans anvisninger av kunstnerne Johannes Flintoe og Adolph Tidemand. Noen stammer også, som i tidligere bøker, fra trykkeriets lager av standardvignetter, men boken er blitt stående som den første i sitt slag: den første norske boken illustrert med originale, kunstnerisk utførte xylografier. Gjennom Wergelands korrespondanse med kunstnerne kan vi følge de enkelte illustrasjonenes tilblivelse (Amundsen og Seip 1958, s. 133f), fra Wergelands beskrivelser til Tidemands og Flintoes tegninger.

Wergeland var selv levende opptatt av sine bokers ytre fremtoning, og ikke minst derfor er deres utseende og form viktige deler av verket i utvidet forstand. Det gjelder naturligvis i høyeste grad illustrerte eller utsmykkede bøker som *Hassel-Nødder*

*Original xylografert illustrasjon
i Hassel-Nødder (II.124).*

Luthers lille katekisme, trykt og utgitt av
Ludvig Risum i 1841.

Normandens Katechisme (II.16f), her i
Wergelands eget eksemplar, etterlignet Luthers
lille katekisme både i format og utstyr.

(II.124), Jan van Huysums Blomsterstykke (II.73) eller Svalen (II.89), men også når det gjelder enklere bøker er det grunn til å tro at forfatteren har medvirket ved valget av typografi og utstyr. Han tegnet selv en rekke illustrasjoner, valgte selv vignetter, og som sin egen forlegger var han ofte involvert i utgivelsesprosessen. Det er altså, *spesielt* når det gjelder Wergeland, ikke tilfeldig hvilket utstyr bøkene fikk. Men bak valget av omslag, typografi, vignetter og illustrasjonsmateriale, papirkvaliteter og farger, lå ikke bare estetiske og praktiske overveielser; valget la også føringer på verkets målgruppe og pris, altså på hvordan publikum ville oppfatte boken og hvem den skulle appellere til.

Andreutgaven av *Normandens Katechisme* (II.16) ble utgitt i tidens typiske, kvadratiske katekismeformat. Den skulle være gjenkjennelig for sitt publikum. Der man ville vente å finne et medaljongportrett av Luther, fant man i stedet den norske dølen med Grunnloven i hånden. Et enkelt og rimelig utstyr ble valgt til folkebøker og dagsaktuelle skrifter, mens dyrere materialer med dekor i borgerskapets smak viser at forfatteren søkte seg mot et mer mondent publikum. Også avisannonserne antyder hvilke kjøpere forfatteren og forleggerne så for seg, enten boken ble solgt «i smukt Omslag» (II.55), «med Guldsnit» («Paa et smukt Udstyr skal intet blive sparet») (II.111) eller eierne selv ble oppmunret til å ta nål og tråd fatt for å «sørge for Opbevaringen ... ved Sammensyning og Omslag» (II.71). Ofte kunne én og samme utgivelse komme i handelen i flere forskjellige varianter, til forskjellige priser og med forskjellige målgrupper for øye. *Carl Johans Mindeklands* (II.120) ble solgt i minst tre forskjellige kombinasjoner av papir, omslag og tittelblad. Kjøperen ble dermed stilt overfor en rekke valg: Billig eller dyrt papir? Praktbind eller hefting? Blått eller gult omslag? Gullsnitt? Med forfatterens portrett? Med notebilag eller uten?

Bokgaver og minnekultur

Oslo katedralskoles Wergeland-samling inneholder et stort antall bøker med egenhendig dedikasjon fra forfatteren. I alt dreier det seg om 52 eksemplarer, hvorav ett til ukjent mottager (II.36b). Navnet er dessverre skåret bort av en uvoren bokbinder. I tillegg kommer et ex dono-eksemplar (II.43a), der mottageren selv har notert at boken var en gave fra forfatteren. Ingen institusjon eller privat samling kan vise til flere. Hallvard Lie katalogiserte i 1948 (s. 178f) ti dedikasjonseksemplarer i Norske avdeling, og

Nasjonalbibliotekets gamle kortkatalog registrerer ytterligere tre. Enkelte eksemplarer kan naturligvis ha unndratt seg katalogisering, men registreringen virker omhyggelig, og stort flere finnes neppe. Den store Schweigaard-samlingen inneholder så vidt vi vet bare et eneste dedikasjonseksemplar fra Wergeland.¹⁴ Lie regnet imidlertid ikke med tre dedikasjonseksemplarer som dengang fantes i Universitetsbibliotekets blanc-bødtkerske samling, bragt sammen av Katedralskolens lektor Karl Emil Bødtker. Skougaard byttet dem senere til seg fra Universitetsbiblioteket (II.39a, 46a og 117a).

En annen meget interessant Wergeland-samling finnes i Thaulow-museet ved Norsk Folkemuseum. Her står blant annet seks trykksaker som helt og holdent mangler i Katedralskolens samling. De fleste bøkene ser ut til å stamme fra bibliotekaren og bibliografen Martinus Nissen, hvis *Norsk Bog-Fortegnelse* (1848) tidmessig favner hele Wergelands forfatterskap. En gruppe på til sammen 68 bøker i samlingen er bundet i senere, ensartede halvsjirtingbind av enkleste sort, med overtrekk av masseprodusert agatpapir og håndskrevne titteleitiketter. Kun *Norge i 1800 og 1836* har fått beholde omslagene, som inneholder flere sangtekster. Her finner man heller ingen dedikasjonseksemplarer. I Thaulow-samlingen står imidlertid også endel andre bøker, donert av slektens medlemmer. Blant dem finnes ikke bare et dusin bind i originale omslag,¹⁵ men også fire egenhendige dedikasjonseksemplarer.¹⁶ I tillegg kommer en «Erindring om Forfatteren fra Hans Enke» i et eksemplar av *Udvalgte lyriske Digte* (jvf. II.125b).

Det er langt mellom dedikasjonseksemplarene fra Wergelands hånd, både i samlinger og på det antikvariske bokmarkedet, der de idag er kostbare og ettertraktede samlerobjekter. Jonas Skougaard erhvervet, over en periode på førti år, med nærmest ubegrensete ressurser og i et helt annet marked enn dagens, til sammen 22 dedikasjonseksemplarer. Cato Schiøtz måtte i løpet av sine 30 år som Wergeland-samler nøyse seg med nøyaktig halvparten (omtrent samme antall som Nasjonalbiblioteket), mens Bjørn Ringstrøm, som gjennom sitt antikvariat hadde en enestående tilgang på sjeldne bøker, bare kunne vise til to, hvorav det ene (II.101d) idag finnes ved Katedralskolen. I en omfattende og påkostet Wergeland-samling som Otto Engelschiøns fantes bare én eneste dedikasjon, mens Pål Sagen, som lenge spesialiserte seg nettopp på dedikasjonseksemplarer, hadde to, som begge siden ble solgt til Schiøtz (II.24b og 43b).

Forfatterdedikasjoner er kjent helt siden renessansen, men fikk først stor utbredelse under romantikken, da dikteren kom i et nytt og mer personlig forhold til verket. Dessuten ble det nå vanlig at forfatteren ved siden av sitt egentlige honorar mottok et antall frieksemplarer for egen distribusjon. Christiansen (1948, s. 189) regnet med at «forfattere indenfor skønlitteraturen i de sidste 75 år har disponert over mindst 15–20 frieksemplarer af hvert udsendte værk, og at samtlige disse eksemplarer er udsendt som dedikationseksemplarer». Forholdene var ikke så ordnede på Wergelands tid, han var ofte sin egen forlegger og mange av hans trykksaker, som leilighetsskrifter og skillingsviser, har knapt egnet seg som gaver. Noen verk har Wergeland øyensynlig vært mer stolt av enn andre, eller i større grad ønsket å plassere hos bestemte lesere. Av *Spaniolen* i førsteutgaven eier Katedralskolen idag fire eksemplarer med

¹⁴ Amundsen (1956, s. 385) gjengir én dedikasjon fra «Dr. Schweigaards boksamling», som også er blant de 13 registrerte i HKI.

¹⁵ Flere av dem er merket med initialene «O. W.» på tittelbladet. De stammer formodentlig fra Wergelands bror Joseph Frantz Oscar. Andre har tilhørt fetteren Heinrich Arnold Thaulow.

¹⁶ «Til min Hjerteven, Skjalden C. F. Ridderstad», «Grotten 21 Febr 1845» i et eksemplar av *Mennesket* (jvf. II.43a, 9a, b og c); «Til min kjære Frænde Line Thaulow, fød Vibe», «Grotten 7/3 45» i et eksemplar av *Svalen*; «Til min kjære Cousine Jette Glückstad» i et eksemplar av *Barnemordersken* (jvf. II.95a) og «Til min Fætter» H. A. Thaulow i et eksemplar av *Harlequin virtuos*.

egenhendig dedikasjon fra forfatteren (II.31a, b, c og d),¹⁷ og av *Indlæg i Jødesagen* hele fem (II.87a, b, c, d og e). Wergeland sendte boken med hilsen blant annet til alle de hundre stortingsrepresentantene.

Av *Papegøien* (43), som vi vet at Wergeland disponerte i hele 50 eksemplarer, finnes ingen dedikasjons-eksemplarer i Katedralskolens samling. Det er heller ikke registrert slike eksemplarer andre steder. For *Mennesket* ønsket Wergeland ikke annet honorar enn 50 friksemplarer, «mest bestemte til Gaver udenlands» (Lassen 1867, s. 159). Da det kom til stykket gikk bare 18 eksemplarer «til Udlændet som Present» (*Samlede skrifter* 5:1:375), men tre slike dedikasjonseksemplarer finnes ved skolen. Av *Omrids af Heel-Historien* fra 1834, en av få større titler som ikke finnes i samlingen, ønsket Wergeland «10–20–30 Expl. Det er det samme» (Lassen 1867, s. 91). En god del av sine mange friksemplarer har Wergeland sikkert solgt for å spe på honoraret, men i løpet av karrieren må han likevel ha skrevet et stort antall tilegnelser. *Indlæg i Jødesagen* sendte han – nærmest forretningsmessig – med egenhendig påtegnelse til godt over hundre mottagere, og så mange som femti venner og bekjente kan ha fått *Mennesket* med dedikasjon som avskjedsgave av den døende dikteren. De 52 eksemplarene i Katedralskolens samling utgjør idag likevel rundt regnet halvparten av alle registrerte Wergeland-dedikasjoner.¹⁸

Wergelands dedikasjoner har ikke vært oversett som kilde av tidligere forskere. Mange er trykt i supplementsbindene til *Samlede skrifter* (1937, 1956 og 1974). Det gjelder også mange av dedikasjonene i Katedralskolens samling, og flere av dem finnes i kopi ved Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling. Dedikasjonenes vitenskapelige verdi er likevel blitt regnet som beskjeden, og de offentlige bibliotekene har aldri lagt seg etter dem på samme måte som brev eller originalmanuskripter. De er dessuten sjeldent særskilt registrert i bibliotekenes kataloger, og det er derfor vanskelig å skaffe overblikk over dem. Blant private samlere har dedikasjonseksemplarene alltid vært høyt verdsatt, men i private samlinger har de bare i liten grad vært tilgjengelige. Skougaard stilte riktignok sine til disposisjon for utgiverne av Wergelands *Samlede skrifter*, der de fleste er kommet på trykk. I eldre salgs- og auksjonskataloger, som ellers kunne være en kilde, er dedikasjoner som regel nevnt, men Wergelands uvørne håndskrift er sjeldent forsøkt transkribert. Av dedikasjonene i Katedralskolens samling er 23 etter alt å dømmme tidligere helt og holdent uttrykt, eller kun nevnt i forskjellige salgskataloger. Det siste gjelder blant annet alle de 11 dedikasjonene som kom til skolen med Schiøtz' Wergeland-samling, dedikasjonseksemplarene som etter Skougaards død ble erhvervet av Meyer og Ulrichsen, og dem Katedralskolen fra tid til annen selv har erhvervet på auksjoner og i antikariatene. Spesifikt hvilke dette gjelder, fremgår av dedikasjonsfortegnelsen.

Dedikasjonene er verdifulle på flere måter, ikke bare som ettertrakte samlerstykker. I noen tilfeller omfatter de hele tilegnelsesdikt (II.8c, 31a og 71j), og er som sådan som skjønnlitterære originalmanuskripter å regne. Ofte inneholder de viktige personal- eller litteraturhistoriske opplysninger. I andre tilfeller kan dedikasjonene hjelpe til med å identifisere bokens opprinnelige utstyr, altså originale omslag eller forlagsbind. Der Wergeland har skrevet sin hilsen på omslaget, viser det at dette omslaget allerede satt på boken da den kom til forfatteren. Det er naturligvis av betydning for samlere, som helst vil eie bøkene i mest mulig opprinnelig stand, men det har også betydning for forskningen på bøkenes resep-

¹⁷ *Spaniolen* er også kjent i andre dedikasjonseksemplarer. Det han sendte til den danske dikteren Christian Winther, ledsaget han med en pennetegning av Skagastølstindene (Madsen 1921).

¹⁸ *Samlede skrifter* 6:2 gjengir et tredvetall dedikasjoner fra Wergeland; Amundsen 1956 og 1974 legger hver omkring et dusin til, i alt ca. 60. Av dem er ca. halvparten nå i Katedralskolens samling.

sjon: hvordan de ble mottatt og lest av publikum, og hvordan utstyret eventuelt kunne påvirke inntrykket bøkene gav sine lesere.

Forfatterens egen smak kommer til uttrykk i særlig innbundne gaveeksemplarer. Samlingens tre gavebind til kongehuset (II.71j, k og l) i rødt saffian og saffianimitasjon, med rik forgylling og kongekroner, representerer naturligvis konvensjonene for denne typen mesenatseksemplarer, men Wergeland valgte nøyaktig samme utstyr (skjønt uten kronene) til det eksemplaret av *Den engelske Lods* han skjenket sin «Viv» Amalie (II.116b), som verket også er tilegnet med et trykt dikt. For sin mann stod hun ikke tilbake for kongen. Både gaven til Amalie og til Oscar 1. (II.71l) har et matt, koboltblått forsatspapir som en virkningsfull kontrast til det blanke, røde skinnet.¹⁹ *Skabelsen, Mennesket og Messias* er, slik den ble forært til Jonas Anton Hielm (II.8b) og «den ædle Gothe» Gustaf Hierta (c), innbundet i rikt dekorerte halvskinnbind, som – selv om dekoren varierer noe – må være en slags forlags- eller gavebind. Også skolens gamle eksemplar (d) hører til denne gruppen. To av eksemplarene (b og d) har øverst på ryggen et lite skråstilt kors i gull. Dette korsstempllet går igjen på en salmebok trykt i Christiania i 1831,²⁰ og denne salmeboken er innbundet av Hans Johannesen, som var forlegger nettopp for *Skabelsen, Mennesket og Messias*. Det enkelt forlagsinnbundne eksemplaret av *Læsebog for den norske Ungdom* som Wergeland sendte rektor Hammer i Stavanger (II.111a) må derimot nærmest regnes som en anbefaling og vareprøve.²¹ Frieksemplarene av *Mennesket* som Wergeland i 1845 fikk bundet i et særlig påkostet stivbind (II.9a, b og c), hadde den døende forfatteren tenkt seg som avskjedsgave til venner og forbindelser i inn- og utland.

Som regel forteller bokbindene likevel mer om eiernes forhold til Wergeland enn omvendt. Flere steder trer biedermeiertidens sentimentale minnekultur tydelig frem. Den postume samlingen *Udvalgte lyriske Digte fra 1846* finner man oftere enn ikke i overdådig, men maskinelt dekorerte halvbind av kalv eller saffian med forgylt ryggdekor i nyrenessanse. Med sin rike dekor skiller de seg tydelig ut blant andre samtidige norske bokbind. Amalie Wergelands eget eksemplar (II.125a) harmannens kjærlighetsdikt til henne markert med pressede bregneblader, mens et annet har hilsen «fra Hans Enke» (II.125b).²² Amalie delte dessuten rundhåndet ut enkeltblader avmannens manuskripter (I.6 og 9) som minner, en praksis datteren Thina Biørn fulgte opp (I.1 og 8). «Vi må huske på», skriver Solveig Tunold (1950, s. 41f), «at den gangen tok man det enda mindre nøye enn nå med etterlatte manuskripter – Wergeland selv hadde jo dessuten strødd dem om seg. Det er derfor ikke så rart om fru Amalie, når hun fikk besøk av slike som hadde holdt av og beundret hennes elskede Henrik, til avskjed kunne forære dem noen ark av Henriks manuskripter som en personlig erindring om ham, en relikvie».

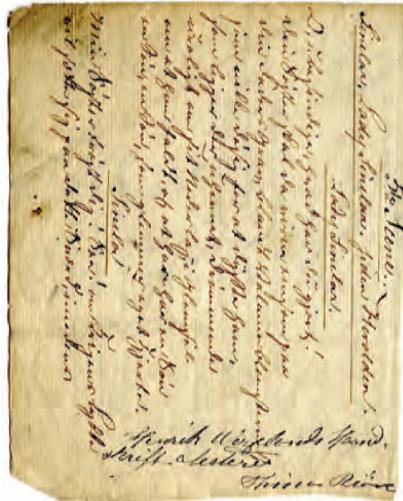
Også bøker fra Wergelands privatbibliotek ble forært bort på denne måten: Wergelands venn Carl Iversen fikk en engelsk oversettelse av Tegnér Axel (IV.3) «foræret af Digteren Wergelands Enke», og Wergelands personlige eksemplar av *Indlæg i Jødesagen* (II.87g) har nevøen Alf Collett fått som

¹⁹ Et helt tilsvarende bind finnes ved Nasjonalbiblioteket, på et eksemplar av *Jødin den* (1844), også det med dedikasjon til Amalie Wergeland.

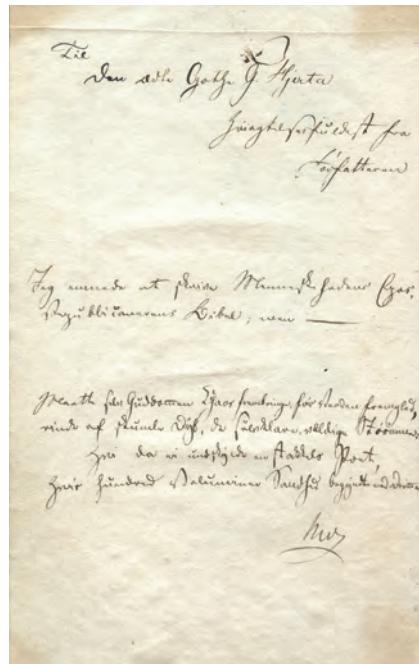
²⁰ Et eksemplar av salmeboken finnes ved Katedralskolen, og et tilsvarende eksemplar er avbildet i Skjoldager 1927, s. 267.

²¹ Nasjonalbiblioteket eier et tilsvarende innbundet dedikasjonseksemplar til «Hr Adjunkt Chr. Lange», også det «med Anbefaling» (*Samlede skrifter* 6:1:340).

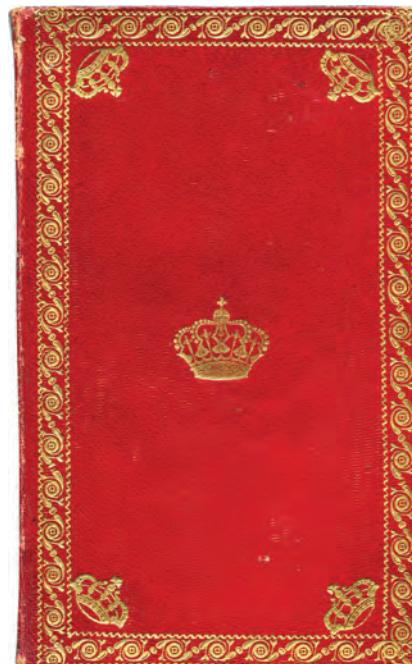
²² Flere eksemplarer med enslydende hilsen og tilsvarende bind er kjent: «Til Doctor Henrik Thaulow», i Thaulow-samlingen ved Norsk Folkemuseum, og «Til Hr Cand N. Berg», i privateie.

Fragment av Wergeland-manuskript
(I.1) med påskrift av Thina Biørn.

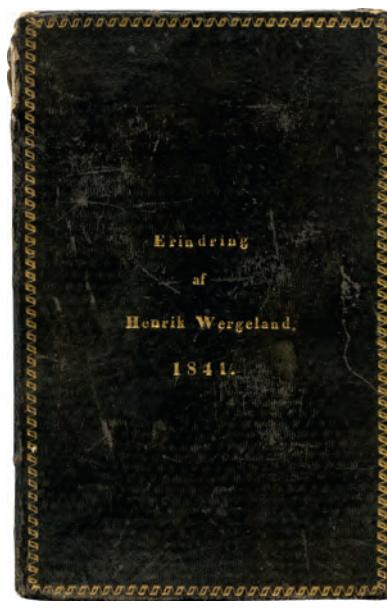
Wergelands versifiserte dedikasjon til Gustaf Hierta i et eksemplar av Skabelsen, Mennesket og Messias (II.8c).

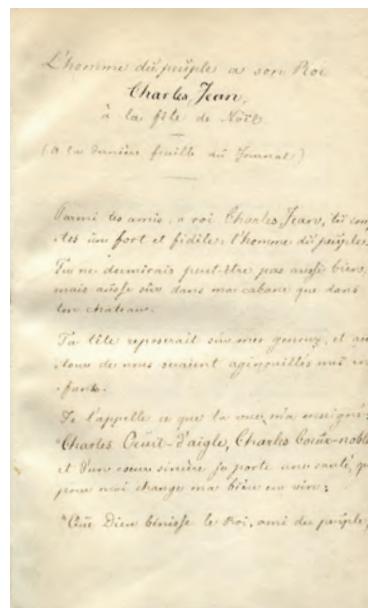
For Arbeidsklassen i gavebind
til kong Oscar I. (II.71k).

Amalie Wergeland presset bregneblader ved sine favorittdikt i den posthumt utgitte samlingen Udvalgte lyriske Digte (II.125a).

Jan van Huysums Blomsterstykke med dedikasjon til Dorry Bache, f. Elligers. Innbundet som «Erindring af Henrik Wergeland».

Wergelands franske dedikasjonsdikt til kong Carl Johan i For Arbeidsklassen (II.71j).

«Foræring af Fru Amalie Biørn» så sent som i 1878. En *Lärobok i Israelitiska Religionen* med Wergelands eiersignatur (IV.4) er «givet som Minde om ham af hans Hustru. Det er mit Ønske», skriver mottageren, Louis Samson, «at samme stedse må forblive i min Familie». Samson må ha fått boken i forbindelse med sitt engasjement for Wergeland-monumentet i Studenterlunden. Som jødisk innvandrer til Norge bare ti år etter opphevelsen av jødeparagrafen har boken hatt spesiell betydning for ham.

Malerinnen Dorry Bache innbandt etter Wergelands død et heftet eksemplar av *Jan van Huysums Blomsterstykke*, som hun selv hadde fått som gave av forfatteren (II.73c), i sørgefarget saffian sammen med litografiet av Wergeland på dødsleiet, som en relikvie. På permene står preget i gull: «Erindring af Henrik Wergeland 1841». Dette – ikke innholdet – var nå det vesentlige ved boken; det er gaven, ikke boken selv, som skriver seg fra 1841. Tilsvarende omsorg fikk et eksemplar av *Normandens Katechisme* (II.15e), med dedikasjon fra Wergeland, da det i 1889 ble en fornemt nyinnbundet konfirmasjons gave fra politikeren og redaktøren H. E. Berner. Boken, med forfatterens egenhendige, men ellers uvedkommende påtegnelse, var alt dengang et klenodium.

Allerede da han selv utgav dem, var mange av Wergelands bøker skrevet som våpen i en bitter kulturkamp, som innlegg i striden om det norske og den norske kulturens fremtid. Denne kulturpolitiske konflikten døde ikke med Wergeland. Tvert imot ble Wergelands ettermæle et viktig element i videreføringen av kulturkampen senere i århundret. Det bildet av Wergeland som fremdeles preger vår oppfatning ham, ble skapt i disse årene. Wergeland forble lenge kontroversiell, og først i 1881 – etter harde debatter – lyktes det å reise et monument over ham i Studenterlunden. På samme måte ble Wergelands bøker og etterlatenskaper, originalutgaver, dedikasjonseksemplarer og manuskripter, ikke bare litterære relikvier, men symboltunge levninger av første stadium i en politisk strid som preget hele 1800-tallet. Mange av Wergelands bøker var politiske innlegg, og eksemplarene, slik han selv distribuerte dem, politiske redskaper. Symbolverdien disse bøkene fikk etter Wergelands død sikret dem videre liv som aktiva i videreføringen av den kulturpolitiske posisjonen Wergeland senere ble tatt til inntekt for.

Det er også i denne sammenhengen vi må se enkens utdeling av bøker og manuskriptfragmenter framannens hånd. Ved hjelp av slike gaver dyrket hun – helt frem til sin død i 1889 – en trofast skare av Wergeland-beundrere som kunne støtte opp om hans minne. På sett og vis videreførte Amalie på denne måten Wergelands egen praksis. På dødsleiet etterlot han instruksjoner om at *Hassel-Nødder*, som fremdeles lå under pressen, skulle sendes med hilsen til elleve navngitte venner. Sels ordlyden bestemte han selv. «Paa min salig Henriks Vegne og Forlangende en Erindring fra Ham. Hans Enke», skulle Amalie skrive i dem (Seip og Amundsen 1958, s. 136). Det er derfor et ekko av Wergelands egen hilsen vi finner i gaveeksemplarene av den postume *Udvalgte lyriske Digte* (II.125b), som hun selv utstyrte med en tilsvarende «Erindring om Forfatteren fra Hans Enke».

Dedikasjonseksemplarer som prosopografisk kilde

Et såpass stort dedikasjonsmateriale som det vi finner i Katedralskolens Wergeland-samling gir også andre, ikke minst biografiske og prosopografiske muligheter. Til hvem var det Wergeland sendte sine bøker og hvorfor? Hvem ville han takke, imponere eller påvirke? Ville han bekrefte gamle vennskap, eller etablere nye kontakter? Som kilde er de et nyttig tillegg til forfatterens bevarte brevveksling, som viser sider ved hans private og profesjonelle relasjoner som ikke umiddelbart fremgår av brevene. Flere av

mottagerne finner man heller ikke igjen blant Wergelands kjente korrespondenter, og i slike tilfeller kan dedikasjonene avsløre personlige forbindelser som ellers ikke er belagt.

Da Wergeland i 1839 ble tildelt en årlig pensjon av kongens kasse, forpliktet han seg til gjengjeld til å publisere «fritvalgte Arbeider for Almuens Oplysning». Dette er bakgrunnen for at han begynte å utgi bladet *For Arbeidsklassen*, eller som det opprinnelig het, *For Fattigmann*. Samlingens bind av dette skrif tet med dedikasjon til kongen (II.71j) må derfor forstås som en kvittering for utført arbeid, som et forsøk på å sikre seg majestetens videre gunst, og som en søknad om fremtidig befordring. Som takk for bok gaven svarte kongen umiddelbart med å øke pensjonen fra 200 til 300 spesidaler, og senere samme år fulgte riksarkivarposten. Hilsenen til Carl Johan er ledsaget av en prosaoversettelse til fransk av diktet «Menigmands Juleønske til Kongen», en interessant prøve på Wergelands franskkunnskaper. Oscar 1. fikk også – på Fredrik Dues oppfordring – *For Arbeidsklassen* tilsendt, både som kronprins og som konge (71k og l).²³

Som mesenatseksemplarer kan vi nok også regne bøkene med dedikasjon til juristen og utgiveren Jonas Anton Hielm (II.8b), stortingspresident S. A. W. Sørensen (II.9a) og forleggeren, «Borgeren» Gregers Fougner Lundh (II.39b),²⁴ som Wergeland på forskjellige måter stod i takknemlighetsgjeld til. Fra tid til annen kan man også tenke seg at Wergeland har sendt dedikasjonseksemplarer av ren høflighet, eller som gjenytelse og takk for bøker han selv hadde mottatt fra forfatterne. Dessuten kjenner vi flere eksempler på at han har sendt bøker uten å skrive noen hilsen på dem. Sånn sett er det nok rimelig å anta at det eksemplaret av *Jøden* (II.96b) som har tilhørt den danske historikeren C. F. Allen har vært en gave fra forfatteren, selv om vi ikke kan vite det sikkert.

At hans nærmeste familie, faren Nicolai (II.34a og 86a), søsteren Camilla og hustruen Amalie, fikk bøker ved forskjellige anledninger, er nærmest en selvfølge. Særlig rørende er den kortfattede dedikasjonen til faren (II.34a): «Patri optimo», og til søsteren fire dager før hans død (II.117b): «en Erindring fra Henrik». Søsteren fikk dessuten Chamisso *Gedichte* (IV.1) i gave med hilsen fra «Henr Wergeland». Bøker fikk også fjernere slektinger, som hans «kjære Cousine» Henriette Gislesen (II.95a), og private venner som Iver Hesselberg (II.24a, 25a og 31a), Anthon Bang (II.15e), Isak Muus (II.74a) og Thrine Vangensteen (II.51c). I en dedikasjon til «min Sylvia» Emma Bretteville (II.22a), som han en periode svermet for, avslører Wergeland at nettopp hun har vært modell for hovedpersonen i *Opium*. Her foreligger stykket i det sjeldne særtrykket, i et lyseblått, valset papirbind som Wergeland må ha valgt for anledningen. Mer kollegiale dedikasjoner finner vi til andre norske diktere som Simon Olaus Wolff (II.92a) og Henrik Anker Bjerregaard (II.87c),²⁵ mens det naturligvis er få dedikasjoner til norske institusjoner. De er, som Katedralskolens to eksempler (II.9c og 87e), fremdeles bundet til samlingene som i sin tid fikk dem.

I en særstilling står dedikasjonseksemplarene som knytter seg til jødesaken. Det dreier seg om politiske pamfletter, skrevet i en bestemt politisk hensikt, og Wergeland passet selv på at de havnet der de kunne få størst innflytelse. *Indlæg i Jødesagen* ble, i likhet med diktsyklusen *Jøden*, distribuert blant andre til

²³ Et annet eksemplar av *For Arbeidsklassen*, 2. halvårgang (nr. 11-22) 1840, med dedikasjon til kronprinsen (tilsvarende ordlyden i II.71l), finnes i Østergren-samlingen ved Umeå universitetsbibliotek, jvf. Amundsen 1956, s. 381. Ytterligere to dedikasjoner til kronprins Oscar er gjengitt i Lindberger 1947, s. 75.

²⁴ *Samlede skrifter* (5:2:392) gjengir også en dedikasjon til fru Lundh, «Qvinden, Moderen, Borgerinden», i et eksemplar av *Om Smag og Behag man ikke disputere*.

²⁵ *Samlede skrifter* (5:2:398) gjengir en dedikasjon til «Digteren Bjerregaard» i et eksemplar av *Digte. Anden Ring*.

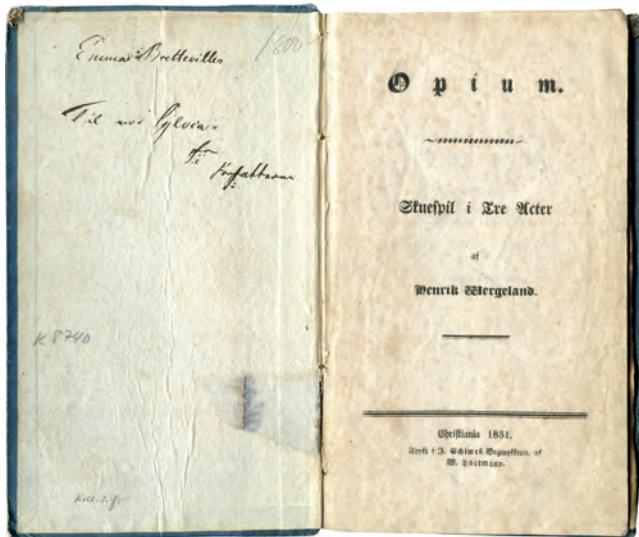
stortingsrepresentantene, og i Katedralskolens samling finner vi eksemplaret som en gang i tiden ble lagt på Engelbrekt Finnes plass i stortingssalen (87d).²⁶ Som representant for Østerrisør stemte han forøvrig for opphevelse av Grunnlovens § 2, andet ledd. Boken ble også sendt til statsminister Frederik Due (a) og til Bjerregaard (c) som høyesterettsassessor. Wergeland mente åpenbart det var viktig at skriften var tilgjengelig i offentlige samlinger, og skjenket et eksemplar (e) med påskrift til Katedralskolens bibliotek. Et siste eksemplar i samlingen er sendt til den dansk-jødiske forretningsmannen Israel Leon Israels i Amsterdam (b). Felles for alle disse eksemplarene, som Wergeland selv har hatt mellom hendene, er en egenhendig rettelse på side 57. Fra samme periode, men mer allment knyttet til Wergelands arbeid for religionsfrihet, er det eksemplaret av *Venetianerne* (II.101d) som forfatteren i 1843 sendte til Laurentius J. Studach, dronningens skriftefader, apostolisk vikar i Sverige og, ved gjenopprettelsen av Den katolske kirke i Norge samme år, norsk overhyrde. Boken skulle, som Wergeland skriver i følgebrevet, «forberede min Hilsen Ansigt til Ansigt, naar de besøger Deres lille Menighed her».

Wergeland brukte øyensynlig også bokgaver for å posisjonere seg blant Danmarks diktere og litterater. Han følte tydelig begrensingene ved å skrive for det lille norske bokmarkedet, og særlig i møte med motgang hjemme, såkte han utover mot resten av Norden. I et brev til J. L. Heiberg (Lassen 1877, s. 160) forteller Wergeland at han «som Forfatter har søgt i Danmark en Udvidelse af det Publikum jeg hidtil har skrevet for». Han ville, overbevist om at hans eget publikum hadde vendt ham ryggen, «være en anden hvilkensomhelst større Literatur anhørig, end den norske». Fem dedikasjonseksemplarer i samlingen er sendt til danske mottagere, alle med en viss litterær tyngde: «Skjalden, Sagapræsten» N. F. S. Grundtvig (II.17a) rager i første rekke, så den norskefødte «Digteren» Carsten Hauch (II.9b), Frederik Barfod (II.43b), Peder Hjort (II.46a) og Claudius Rosenhoff (II.73a). Barfod har fått sin bok i forbindelse med utgivelsen av det skandinavistiske tidsskriftet *Brage og Idun*, der Wergeland hadde flere tekster på trykk, og kritikeren Hjort fordi Wergeland ønsket å høre hans «opriktige mening» om verket. Wergeland, mente Hjort, var «et loddent Genie, men som maa klippes, kjæmmes og lære Mores».

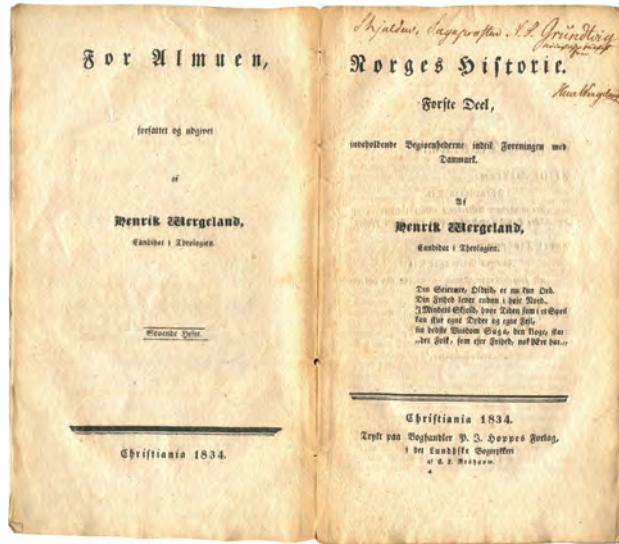
Flest bøker – i alle fall blant dem i skolens samling – har Wergeland sendt til mottagere i Sverige. Regner vi kongehuset som svensk, og tar med et ex dono-eksemplar han har sent sin venn C. F. Ridderstad, kommer vi opp i hele 16 numre. Det er mulig å tenke seg flere årsaker til denne sterke representasjonen av svensker. Kanskje er dedikasjoner til norske mottagere i større grad blitt bevart som slektsklenodier, utenfor det antikvariske bokmarkedet? Kanskje er en større andel av dedikasjonene til nordmenn og dansker tidlig kommet inn i offentlige samlinger, mens Wergeland-bøker, også med dedikasjon, forble upåaktet i Sverige og først senere kom til Norge? Selv når man tar høyde for slike forklaringer, er det nærliggende å tenke seg at Wergeland har vært oppriktig interessert i å nå et større, svensk publikum. Den norske litteraturen stod historisk og språklig, men også strukturelt nærmere den danske enn den svenske. Norske forleggere og bokhandlere hadde ikke de samme distribusjonsmulighetene i det svenske bokmarkedet som i det danske, og om Wergeland ville leses i Sverige, måtte han selv sende bøkene dit.²⁷ Særlig etter at han

²⁶ Ved Nasjonalbiblioteket finnes, opprinnelig fra Ludvig Daaes samling ved Drammen folkebibliotek, et eksemplar med dedikasjon til «Repræsentanten Kapitain [Herman] Foss». Ytterligere et par slike eksemplarer (til representantene Jacob Roll og Nicolai Jenssen) er kjent i private samlinger, og et eksemplar med dedikasjon til «Byfogd H[alvor]. O[laus]. Christensen» i Stavanger er avbildet i Mendelsohn 1969, bd. I, s. 79.

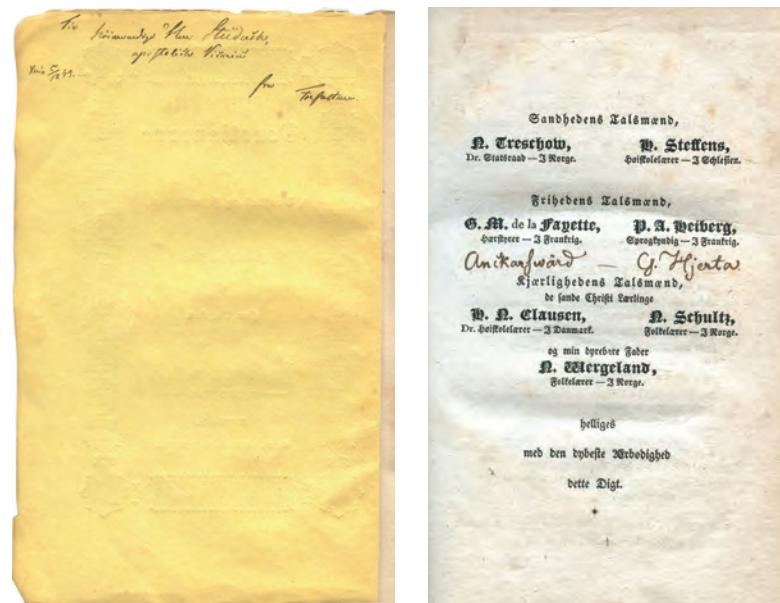
²⁷ Et unntak er diktsamlingene *Jøden* og *Jødinden*, som svenske jøder kjøpte flere hundre eksemplarer av for distribusjon i Sverige (Lindberger 1947, s. 151).

Særtrykk av skuespillet Opium med dedikasjon
«til min Sylvia», Emma Bretteville (II.22a).

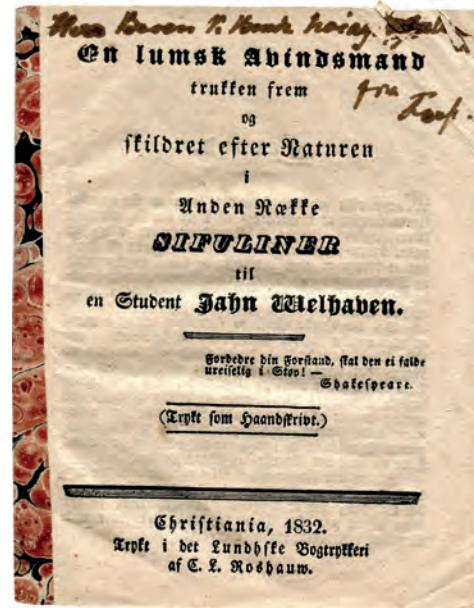

Dedikasjon til «Skjalden, Sagapræsten»
N. F. S. Grundvig i Norges Historie (II.17a).

Dedikasjon til «Høiærværdige Herr Studach, apostolisk Vicarius»
i Venetianerne (101d).

Det trykte dedikasjonsbladet i Skabelsen, Mennesket og Messias.
I dette eksemplaret, som var en gave til Gustaf Hierta, har Wergeland for hånd
lagt til mottagerens navn (II.8c).

En lumsk Avindsmand med dedikasjon
til «Herr Baron K. Bonde» (II.28b).

mottok den omstridte støtten fra Carl Johan, og gamle venner tok avstand fra ham, følte Wergeland seg isolert i Norge og søkte aktivt mot sine svenske forbindelser. *Jan van Huysums Blomsterstykke* utgav han med trykt dedikasjon til Fredrika Bremer.²⁸

En av svenskene vi finner som mottager av Wergeland-dedikasjoner i Katedralskolens samling hadde han truffet i Norge, under sin reise til Vestlandet i 1832: Carl Henrik Ekstrand, amanuensis ved universitetsbiblioteket i Uppsala. Han fikk først *Spaniolen* (II.31c) som minne av deres «Selskab under de norske Høialper, nær den Egn, hvortil dette Digits Linier ere henflyttet», og siden *Cæsar* (II.35c) «ex intimo corde». Carl Johan og Oscar 1. har også mottatt bøker med hilsen fra Wergeland (II.71j, k og l), likesom Laurentius Studach (II.101d), som nevnt over. Sin norgeshistorie sendte Wergeland med hilsen til Akademiska Föreningen i Lund (II.17c), grunnlagt noen år tidligere.

Langt de fleste svenskene Wergeland sendte bøker med dedikasjon hadde han imidlertid truffet under stockholmsreisen sammen med faren og søsteren høsten 1830. En av dem han da møtte, og drakk broderskål med, var presten og dikteren Arvid August Afzelius, som han senere sendte *Tale ved en Borgerfest i Eidsvold* (II.39a) med hilsen.²⁹ I Stockholm søkte Wergeland selv opp offiseren Gustaf Adolph Hierta, utgiver av det opposisjonelle bladet *Medborgaren*. Han fikk i alle fall to bøker som Wergeland hadde med seg: *Digte. Første Ring* (II.6a) og *Skabelsen, Mennesket og Messias* (II.8c), sistnevnte med et eget tilegnelsesdikt. I den trykte dedikasjonen har Wergeland for hånd lagt til navnene Ankarswärd og G. Hierta over Lafayette og P. A. Heiberg. Senere regnet Wergeland ham blant sine «kjæreste svenske Venner». På denne reisen fikk Wergeland dessuten sin første audiens hos kongen, som på forhånd var gjort kjent med besøket hos Hierta.

Faren tok også Wergeland med til sin embedsbror, dikteren og senere erkebiskop Johan Olof Wallin, som Wergeland siden sendte et eksemplar av *De sidste Klove* (II.45a). Wallin, heter det, «tiltalte ham som en Fader med Varme og rørende Formaninger, gav ham sin Velsignelse og et Pragtexemplar af sine Prædikener» (Collett 1889, s. 772). I et minnedikt (*Samlede skrifter 1:2:252f*) fremstiller Wergeland Wallins håndspåleggelse i Stockholm som sin innvielse i poesien: «Hans hand har hvilat på min hjessa./Den lagerlös är då berömd./Han signadt mig; det var en mässa,/som kunde frälsa en fördömd». I Stockholm traff Wergeland også dikteren biskop Franz Michael Franzén, hans adjunkt, presten og forfatteren Gustaf Henrik Mellin, og svigersonnen Anders Abraham Grafström. Til Mellin inneholder Katedralskolens samling dedikasjoner i både *Jan van Huysums Blomsterstykke* (II.73b) og *Jøden* (II.96d), som Wergeland bad Mellin om å anmeldte for et svensk publikum.³⁰ Grafström, selv dikter, tok med seg Henrik, Camilla

28 I et brev til Bremer 4.2.1840 avslutter han: «Det sprog jeg skriver læses ikke af vor Millions eller halvanden Millions 1/8 Deel. Men var jeg en Engländer eller en Tydsker eller, i Mangel af dette, da en Svenske. Jeg havde da et Publikum og Fredrikke Bremer var min Landsmandinde» (Lassen 1867, s. 134). Han hadde lekt med denne tanken tidligere også, som i brev til Ridderstad 25.8.1834: «Jag skulle då äfven lära Svenskan; men tror Du, bror, til skriftliga uttryckets fullkomlighet? Vore det möjligt – jag ville göra allt för att vistas mitt lif i Sverig» (Lassen 1867, s. 99).

29 Ringström eide et eksemplar av *Venetianerne* med dedikasjon til Afzelius (Ringström 2003, s. 171). Det hadde tidligere tilhørt John Ditlev-Simonsen, og befinner seg i privateie. Ytterligere et dedikasjonseksemplar, *Spaniolen* i 2. utg. med hilsen «Til Arvid Aug. Afzelius fra Henr. Wergeland», er registrert i Antikvariat Richard Sørbøs katalog 13 (2004), nr. 84.

30 I privateie kjennes også et eksemplar av *Lyv Ikke!* med dedikasjon «Til G. H. Mellin fra Sif[ul].», jvf. følgebrevet i *Samlede skrifter 5:1:282f*; Lindberger 1947, s. 130.

og deres far på ball ved krigsakademiet Karlberg, der han selv var lærer, og Wergeland sendte ham senere *Om Smag og Behag man ikke disputere* (II.24b) med dedikasjon fra Siful Sifadda.³¹

Ved dette ballet på Karlberg kom Wergeland i kontakt med en politisk opposisjonell, adelig offiserskrets som han siden beholdt kontakt med. Blant andre introduserte Grafström ham for sin fremste elev, den senere forfatteren, forleggeren og politikeren Carl Fredrik Ridderstad, med hvem Wergeland knyttet fostbrorskap.³² Begge hadde nylig utgitt dikt, og møtet, heter det i *Norsk biografisk leksikon*, «grunnla et vennskap som varte livet ut, skjønt de ikke siden møttes». Ridderstad forteller selv om ballet: «Bland gästerna tilldrogo sig företrädesvis trenne personer min och fleres uppmärksamhet. ... Grafström gjorde mig bekant med familjen. Sedan jag presenterat några af mina kamrater för blondinen [Camilla], befann hon sig snart indragen i dansens hvirflar. Henrik och jag togo hvarandra under armen, vandrade fram och åter samt slogo oss slutligen ner i ett enskilt rum. Så fördrefvo vi omkring fyra timmar tillhopa med hvarandra» (etter Lindberger 1947, s. 30). I boksamlingen er Ridderstad representert ved et ex dono-eksemplar (II.43a), som han siden gav videre til politikeren Fredrik Philip Hierta, også han tidligere Karlberg-kadett.

En annen ung offiser som Wergeland må ha stiftet bekjentskap med ved samme ball er friherre Knut Filip Bonde, en slektning av Anckarsvärd. Han ble kadett bare en måneds tid før Wergeland kom til Stockholm, og står som mottager av to dedikasjonseksemplarer i Katedralskolens samling; etter utformingen å dømme er begge skrevet ved samme anledning. Bonde er ellers ingensteds nevnt i Wergelands skrifter eller korrespondanse, og det lille vi vet om deres forhold skyldes ene og alene disse dedikasjonene. Han fikk, som flere andre, försteutgaven av *Spaniolen* (II.31d), men også *En lumsk Avindsmand trukken frem og skildret efter Naturen* (II.28b), Wergelands andre innlegg i den offentlige delen av Stumpfeiden. Det ville være en underlig bok å sende til en perifert bekjent uten innsikt i norske forhold, men Bonde hadde sterke litterære interesser.³³

Også dikteren Carl August Adlersparre, som Wergeland sendte et eksemplar av *Cæsar* (II.35b), var kadett ved Karlberg og en ungdomsvenn av Ridderstad. Han oversatte og utgav siden dikt av Wergeland på svensk. Det er, skriver Lindberger (1947, s. 30) om ballet på Karlberg, «i full överensstämmelse med Wergelands impulsiva läggning, att hela kvällen gick åt för ett samtal med Ridderstad. Dette förklarar varför det ej existerar spår af någon kontakt med de övriga s. k. kadettpoeterna, som utvecklat sig i Grafströms hägn. Med dem hann Wergeland tydligt ej stifta bekantskap». Men det gjorde han altså, slik det fremgår av denne gruppen med dedikasjonseksemplarer i skolens samling.

Overlevering, tap og eierskap

Mange av Wergelands utgivelser var små eller skrevet for øyeblimmet og gikk ofte i papirkurven etter at de var lest. I flere tilfeller er Katedralskolens eksemplarer etter alt å dømme det eneste bevarte. Det har kun vært mulig å kontrollere bibliotekenes digitale kataloger, og disse er ikke helt fullstendige, særlig

31 Et eksemplar av *Cæsar* med dedikasjon til Grafström finnes ved Nasjonalbiblioteket.

32 Skougaard (I, s. 247) eide forøvrig også et eksemplar av Ridderstads *Salongen* I-II (1843) med dedikasjon til Wergeland. Det befinner seg idag i en norsk privat samling.

33 Disse to bøkene ble bevart på Bonde-familiens slott Ericksberg helt frem til biblioteket ble oppløst i 2008–2009.

ikke når det gjelder småtrykk, men med dette forbeholdet ser seks numre i samlingen ut til å være unike. Det gjelder *Poesier* (II.62a); leilighetstrykket fra skolens konrektor Andreas Auberts begravelse (II.30a); *For Ret og Sandhed!* (II.114a); *Flagsang* (II.121a), og nr. 10, samt eventuelt nr. 9, av bladet *For Menigmand* (II.49a og b). Heller ikke det kjente plakattrykket *Lad-Hans*, som Katedralskolen eier i to eksemplarer (II.123a og b), er å finne i bibliotekenes digitale kataloger. Nasjonalbiblioteket eier det ikke. Plakattrykket *Pebernødder til Juul* (II.23a og b) skal være kjent i tre eksemplarer, hvorav to idag finnes ved Katedralskolen. *Ikke for Menigmand* (II.50a og b), *Asylet og Skolen* (II.68a), skillingsvisene *Leve syttende Mai!* (II.21a), om Ole Høilands «mærkelige Undvigelse» (II.64a) og *Det norske Folks Sorg* (II.110a) er kun registrert i ett annet eksemplar. Andre igjen finner man i to andre registrerte eksemplarer: *Sange for Venner af Frihed og Fædreland* (II.29a), *Ved Afsløringen af Krohgs Støtte* (II.33a), *To Breve til Kapitain Ludvig Mariboe* (II.47a), *Kong Karl Johans Historie* i andreutgaven (II.56a og b), *Det ubekjendte Mesterværk* (II.67a og b), *Vinterblommer i Barnekammeret* (II.72 a og b), *Asylbørnenes Sang* (II.81a), oppsangen for «Kristiania Paket» (II.84a), *Kong Kristian den Andens Ballade* (II.85a), oppsangen for *Briggen Preciosa* (II.99a) og leilighetstrykket fra Peter Treschow Hanssons begravelse (II.100a og b). Flere kan naturligvis finnes her og der, men det jevnt over beskjedne antallet viser likevel hvor lite av dette materialet som er overlevert til vår tid.

En betydelig andel av Henrik Wergelands trykte produksjon består av små leilighetstrykk og skillingsviser på to, fire eller åtte sider. Den eldste fortegnelsen over Wergelands skrifter nevner således, under ett, «en Mængde 17de Mai Sange og Viser, Opsange for Sømænd, Mindedigte etc.» (Monsen 1845). Omkring 20 slike trykk er representert i Katedralskolens samling, men ytterligere omkring 35 finnes i andre norske biblioteker, ofte bare i ett eller to eksemplarer. Henved 10 småtrykk er kjent fra eldre fortegnelser og avisannonser uten at vi idag kjenner et eneste bevart eksemplar.³⁴ Småtrykkene ble ikke utgitt for ettertiden, men for å leses i en bestemt sammenheng. De skulle ikke bindes inn og stilles på hyllen i solide borgerhjem, der de kunne overleve fra én generasjon til den neste. Ofte ble slike små trykksaker kun utdelt blant gjestene ved en bestemt anledning, en fest eller begravelse, eller også solgt i døren sammen med inngangsbilletten. Av festsanger, minnedikt og andre private leilighetstrykk, som bare unntaksvis ble avertatt for salg i pressen, kan flere nå være sporløst forsvunnet. Det samme gjelder eventuelt to av oppsange eller sjømannsvisene. En annonse i *Morgenbladet* (3.5.1843) nevner fem kjente og ett nå ukjent trykk («Londons Paket»), og forteller at disse oppsangene «o. fl.» finnes til salgs i bokhandelen. Ytterligere én slik oppsang er kjent, til *Briggen Regina*, men ordlyden kunne tyde på at også andre enn dem vi nå kjenner opprinnelig har vært særskilt utgitt. Det kan f. eks. gjelde «Opsang til Nantesfareren ‘Kommerceraad Clauson’» og «Ny Opsang for *Briggen ‘Regina’*», som begge ble opptrykt sammen i heftet *Tre Sømansviser* (II.108).

Mange av Wergelands mindre trykksaker finnes – så vidt vi vet – bare ett sted: et dusin titler finnes kun ved Nasjonalbiblioteket, halvparten igjen kun ved Gunnerusbiblioteket, og et tilsvarende antall kun ved Katedralskolen. Flere småtrykk er kjent både ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket, men ingen andre steder. Småtrykkene ved Gunnerusbiblioteket stammer så godt som alle fra én samling, Thorvald Boecks store privatbibliotek, som ble erhvervet av Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab

³⁴ De mange ellers ukjente titlene som opptrer i J. E. Krafts oversikt over «Digte og Sange, særskilt trykte» (1863, s. 680) skyldes imidlertid en konsekvent feillesning av H. Lassens bibliografi (i III.20).

i 1899. Det er altså nærmest helt tilfeldig at disse trykksakene i det hele tatt er overlevert. Påfallende, både ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket, er at de unike trykksakene ofte er rettede korrektur-eksemplarer eller arkiveksemplarer fra trykkerier og forlag. De ordinære eksemplarene er alle forsvunnet. Når slike trykksaker bare finnes som korrekturavtrykk med Wergelands eller utgiverens rettelser, er det naturligvis mulig at de avviker fra trykkene slik de faktisk ble distribuert.

Også egentlige bøker kan av forskjellige grunner være sjeldne. Det er det supprimerte førstetrykket *Mennesket og Messias* (II.7), særtrykket av *Opium* (II.22) og læreboken *Udtog af Norges Historie* (II.52) gode eksempler på. Av den tyske oversettelsen av *Kong Carl Johans Historie* (Kiel, 1841) finnes ikke et eneste eksemplar i noe norsk bibliotek.³⁵ Dette er naturligvis ikke særegent for Wergeland. Førsteutgaven av Asbjørnsen og Moes *Norske Folkeeventyr* utkom i et opplag på hele tusen eksemplarer, og idag er bare elleve kjent, fire av dem ved Katedralskolen. Men siden Wergelands trykte produksjon er så mangfoldig, og så omfattende, byr den også på mange sjeldne titler. De bevarte bøkene utgjør dessuten bare en brøkdel av det antallet eksemplarer som engang fantes. Wergelands trykte produksjon er ikke engang bevart i sin helhet; det er, som nevnt, flere trykksaker fra Wergelands hånd vi kjenner bare av omtale.

Bøkene i Katedralskolens Wergeland-samling stammer fra vidt forskjellige kilder, erhvervet antikvarisk over en hundreårsperiode, og har, også før den tid, hatt skiftende funksjoner og betydning for sine forskjellige eiere. For forfatteren selv har de har representert litteratur og poesi, levebrød, politiske virke-midler, gaver, uttrykk for takknemlighet eller ønsker om vennskap og gunst. Folkeopplysningsskriftene har vært redskaper for å bedre de materielle og åndelige forholdene blant alminnelig folk. Eierne har lest bøkene for deres innhold, skattet dem som relikvier av nasjonalpoeten, eller stuet dem vakk i skap og på loft. De har vært politisk ladede levninger fra Wergelandstidens kulturpolitiske kamper, samlerobjekter og arrestykker, arbeidsredskaper og lesestoff. Eksemplarene i samlingen er brukt av forfatteren selv, som arkiv- og korrektureksemplarer, av hans venner og familie, som personlige minner, av alminnelige lesere, politikere, forskere og forleggere.

Hvilke skiftende og mangeartede funksjoner de bevarte enkelteksemplarene har hatt for sine eiere kan vi komme på sporet av gjennom studiet av slitasje og bruksmerker, marginalia, understrekninger, eiersignaturer, hilsener, dedikasjoner, bind og omslag. I samlingen finnes også et antall bøker fra Wergelands egen bokhylle, som han selv har lest og brukt. Her er en svensk lærebok i jødisk religion (IV.4) som knytter seg til hans arbeid for å få jødeparagrafen opphevret; en tysk diktsamling han har gitt i gave til sin søster (IV.1), en engelsk oversettelse av Tegnérს Axel som han selv har fått med dedikasjon fra oversetteren (IV.3) og en fransk bok med anekdoter og epigrammer som han hentet inspirasjon fra under Stumpefeiden (IV.2). Welhaven anklaget ham (III.7, s. 109f) regelrett for plagiat fra denne boken, som vi altså nå med sikkerhet kan vite at Wergeland hadde for hånden. Dermed står også Welhavens plagiatsanklage litt tryggere enn den ellers ville gjort.

Wergeland eide naturligvis selv også eksemplarer av sine egne bøker, skjønt heller ikke han hadde dem alle.³⁶ Fire av forfatterens egne eksemplarer finnes idag ved Katedralskolen. Viktigst er korrektur-

³⁵ Et eksemplar med originale typografiske omslag ble solgt av Antikariat Richard Sørbo i 2003 (se katalog 11, nr. 149).

³⁶ Fra tid til annen måtte han benytte «den større Samling, som jeg har kunnet finde i min Faders Hylder af Hvad jeg har skrevet, end jeg er i Besiddelse af» (Lassen 1867, s. 119). Mange av disse bøkene kom etter Nicolai Wergelands død i 1848 til Universitetsbiblioteket, men noen forble i familien og havnet etterhvert hos Skougaard.

eksemplaret av *Stockholmsfareren No 2* (II.54c), med godt og vel ethundre rettelser i Wergelands hånd. Rettelsene må nesten antas å være et forarbeid til en ny utgave. Rettelser finner vi også i Wergelands eget eksemplar av sin *Dimiss-Prædiken* (II.44c). Sitt eget eksemplar av *Normandens Katechisme* (II.16f), med eiersignatur på innsiden av forpermen, gav han mot slutten av livet som minne til pleiesøsteren Laura Wergeland, mens hans personlige eksemplar av *Indlæg i Jødesagen* (II.87g), som nevnt over, har vært en gave fra enken Amalie tilnevnen Alf Collett.

Blant bøkene i samlingen er også eksemplarer som har vært brukt i forbindelse med senere Wergeland-utgivelser. *Normandens Katechisme* (II.15e), som Wergeland sendte sin venn Bang med dedikasjon, er formodentlig forelegget for avtrykket av teksten i Bangs blad *Menigmands Ven*. Et eksemplar av farsen *Ah!* (II.1b), Wergelands debutbok, som med sikkerhet har tilhørt Alf Collett og antagelig kom til ham som arv fra moren, har omfattende blyantnotater i teksten som etter alt å dømme kan tilskrives morfaren Nicolai. Vi må tenke oss at Wergeland så for seg å utgi en ny utgave av dette ungdomsverket.

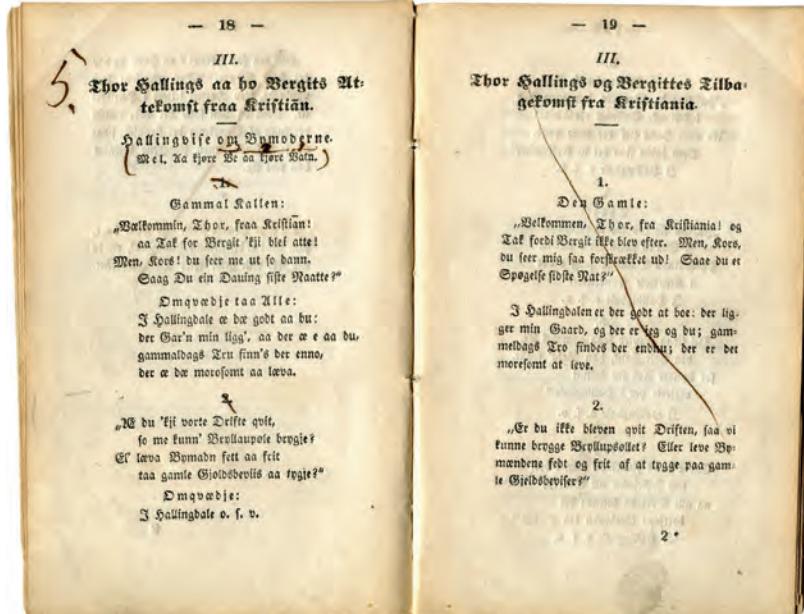
Av Nicolai Wergelands arbeid med sønnens tekster finnes også tydelige spor i et fragment av manuskriptet til *Den engelske Lods* (I.6). Blant annet ville faren stryke 18 linjer fordi «Historien blir plat og langtrukken): kjedsommelig». Sønnen har først strøket de 11 siste av disse linjene, så ombestemt seg og likevel kun strøket 7, som ikke kom med i den trykte utgaven. Som Nicolai selv skrev, hadde det fordrevet ham «mangen kjedsommelig Stund at gjennemgaae Digitet» (Amundsen 1956, s. 262). Solveig Tunold (1950, s. 42) regnet manuskriptet til *Den engelske Lods* som det mest interessante av Wergelands etterlatenskaper: «ikke bare fordi det vrimaler av rettelser – men også fordi disse så klart viser samarbeidet mellom Henrik og hans far i den fase da sønnen bevisst hevder sin egen smak overfor faren, som han i sine mere umodne år dog har lært så meget av».

Et eksemplar av *Langeleiken* (II.92b) er sannsynligvis brukt av Hartvig Lassen i forbindelse med utgivelsen av Studentersamfundets Wergeland-utgave på 1850-tallet, og selv av denne samlede utgaven finnes det interessante eksemplarer i samlingen: Dels et korrekturavtrykk av 8. binds første ark (III.22a), med Lassens rettelser, dels et fullstendig eksemplar (III.20a) som har tilhørt språkmannen Knud Knudsen, overlærer ved Christiania katedralskole. Wergelands skrifter var en viktig kilde i Knudsens arbeid med å skape et eget norsk skriftspråk, og er for eksempel hyppig benyttet i den store fornorskningsordboken *Unorsk og norsk* (1881). På auksjon etter Knudsens død ble eksemplaret kjøpt av litteraturhistorikeren Christen Collin, som har fylt margene i enkelte partier med sirlige notater.

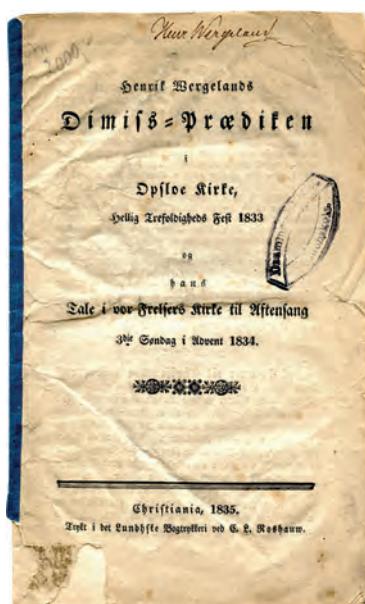
Et av de litteraturhistorisk viktigste eksemplarene i samlingen er ureksemplaret, så å si, av *Skabelsen, Mennesket og Messias* i det supprimerte førstetrykket med tittelen *Mennesket og Messias fra 1829* (II.7c). Utgaven, som bidro til å datere diktet og plassere arbeidet mer nøyaktig i Wergelands *oeuvre*, var helt ukjent inntil dette eksemplaret falt i hendene på litteraturhistorikeren Henrik Jæger, som publiserte sine betraktninger om det i 1877: «For nogen tid siden», forteller han, «opdagede jeg hos en af mine bekjendte et eksemplar af Henrik Wergelands store digt, ‘Skabelsen, Mennesket og Messias’, der afveg saa betydeligt fra de almindelige eksemplarer, at det fortjener en smule speciel opmærksomhed, saameget mere som det giver et vistnok lidet, men dog interessant bidrag til hint meget omtalte digts historie». Arbeidet med diktet hadde ikke, som man dengang trodde, tatt et halvt år, men halvannet. Boken gikk i arv til sønnen, Herman Jæger, som gjorde nytte av den i sin tekstkritiske utgave av verket fra 1921. De mange blyantrettelsene og markeringene i teksten skriver seg antagelig fra dette arbeidet. Senere kom boken til Olav Myre, som solgte den til Skougaard, som siden solgte den tilbake igjen til Myre, før den havnet hos

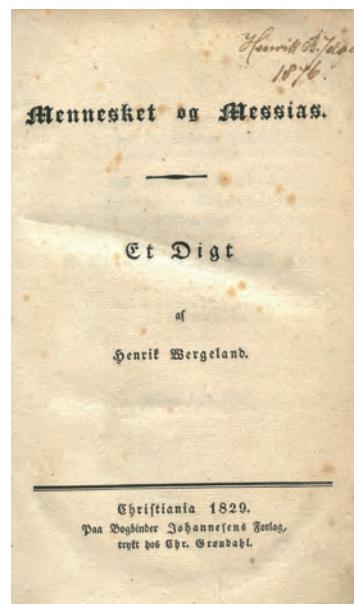
Ny Vise om Ole Pedersen Høilands sidste mærkelige Undvigelse fra Agershuus Fæstning (II.64a), kjent i bare to eksemplarer.

Langeleiken med med Wergeland-utgiveren Hartvig Lassens endringer i teksten (II.92b).

Wergelands eksemplar av sin egen Dimiss-Prædiken, med hans eiersignatur (II.44b).

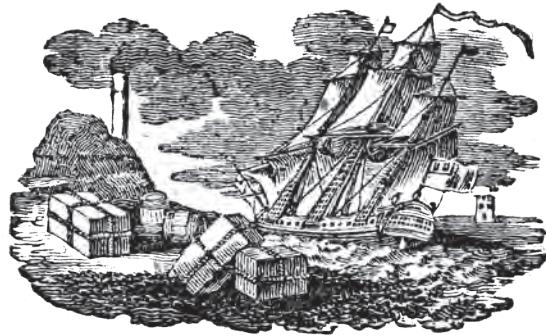
Det første identifiserte eksemplaret av den supprimerte Mennesket og Messias (II.7c).

Mette Christine Breders eiersignatur i et eksemplar av Om Smag og Behag man ikke disputere (II.24a).

Bjørn Ringstrøm, og via Ruuds antikvariat til slutt kom til Katedralskolen. Her har den idag selskap av to andre eksemplarer (a og b) av det Myre regnet som et av «de aller sjeldneste og mest verdifulle trykk jeg kjenner» og «en av de sjeldneste bøker i Norge».

Om de ikke var det tidligere, ble Wergelands bøker rundt århundreskiftet til samlerobjekter og innlemmet i bibliofile privatbiblioteker av samlere som Langaard, Bødtker, Christiansen, Gulmann, Thuesen, Fliflet og Myre, for ikke å glemme Skougaard og Meyer. Bøker, og i noen grad hele samlinger, har vandret fra den ene samleren til den andre gjennom hele 1900-tallet, og ved Katedralskolen finner vi eksemplarer som har tilbragt kortere eller lengre tid hos mange av våre fremste bibliofiler. Som vi har sett ble enkelte bøker allerede i samtiden betraktet som relikvier og behandlet tilsvarende, med prektige bind eller forklarende påskrifter, men langt de fleste var naturligvis lenge i omløp som alminnelige bruksbøker hos et lesende publikum. Mange av disse vanlige eierne har også skrevet eiersignaturer i bøkene. Ikke minst finner vi mange kvinner representert som bokeiere. Her er navn som Nina Falsen (II.91d), Hanna Glad (II.118a), Hedevig Løvenskiold (II.126c), Lina Mülertz (II.91c), Mariane Nergaard (II.89b), Sophie Schanke (II.7a) og Ingeborg Vogt (II.125c). Mette Christine Breder har eid fire av bøkene i samlingen, men i alle fall tre av dem hadde hun arvet etter svogeren Iver Hesselberg. Noen av disse kvinnene har fått bøkene i gave av beilere og familiemedlemmer, noen har arvet dem, mens andre har kjøpt dem av egen interesse. Idag er de fleste bare navn for oss, men om ikke annet viser navnene i bøkene oss at de er blitt lest og tatt vare på både som litteratur og som skattede eiendeler.

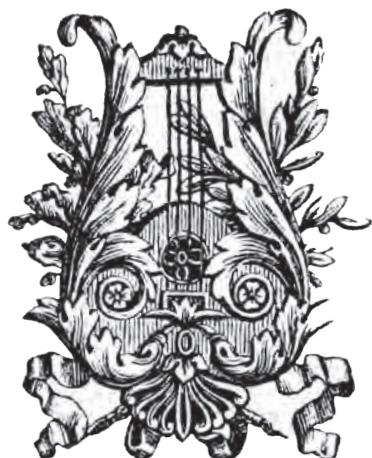
Originalutgavenes betydning

I originalutgavene møter vi Wergelands verker slik han selv kjente dem. Og når vi har å gjøre med en forfatter som Wergeland, som interesserte seg så varmt for bøkenes materiale og utseende, kan bokutstyret i mange tilfeller betraktes som integrerte deler av verket i utvidet forstand. Det er bare med originalutgaven i hånden at vi kan fornemme bokens opprinnelige kvaliteter som *bok*, som gjenstand, i påkostet helbind eller enkle omslag; på tykt, hvitt skrivepapir eller gulnet, grovt trykkpapir. Det er bare originalutgavene som viser oss hvordan Wergeland selv ønsket å illustrere teksten med litografier og xylografiske vignetter, hvordan han selv ønsket bøkene satt med forskjellige typesnitt, og bare de som kan vise oss den materielle variasjonen i forfatterskapet: fra små og tynne, til store og tykke bøker, fra tidlige førstetrykk til rettede varianttrykk. Dessuten er originalutgavene de faktiske bøkene Wergelands første generasjoner med lesere måtte forholde seg til, og bærer viktige spor i form av navnetrekk og notater, understrekninger og rettelser. Der bøkene har egenhendige hilsener fra forfatteren er de i enda større grad hans ambassadører, utstyrt slik han ønsket å fremstå for slekt og venner, kolleger og velgjørere.

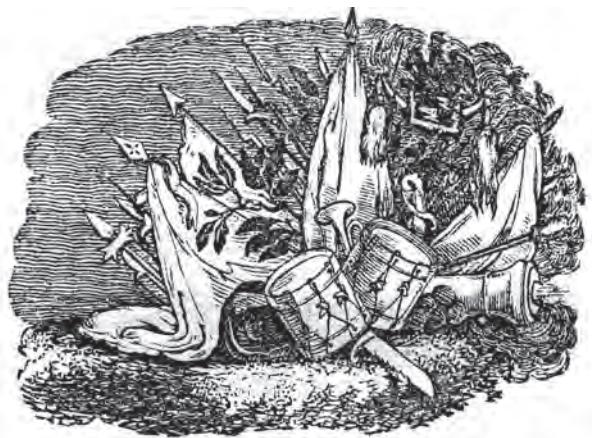
Dermed er det naturligvis ikke sagt at man nødvendigvis må lese Wergeland i førsteutgave. Men skal man studere de bibliografiske og bokhistoriske sidene ved Wergelands forfatterskap, eller bøkenes tidlige resepsjonshistorie, er originalutgavene ikke til å komme utenom. I dem møter vi Wergeland slik han fremstod i sin egen samtid. Digitalisater og faksimileutgaver kan gi et inntrykk av tekstbildet, men representerer bare et mer eller mindre tilfeldig valgt eksemplar. I nye kritiske utgaver, eller *Samlede skrifter*, er Wergelands tekster lett tilgjengelige, i standardisert form, og ledsaget av alle slags hjelpebidrag i form av registre, henvisninger og apparat. Til gjengjeld viser de oss ikke enkeltverkene slik Wergeland selv utstyrte dem, men som utgiverne mente det var hensiktsmessig å legge dem tilrette. Om det er Wergeland og hans egen tid som interesserer oss, er vi derfor fremdeles avhengig av utgavene fra Wergelands egen hånd. Og skal man studere dem i sammenheng, er ingen samling bedre egnet enn Katedralskolens.

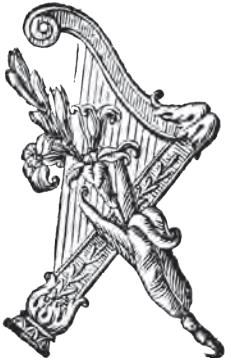
BESKRIVENDE KATALOG

*over Oslo katedralskoles
Wergeland-samling*

*Bøkene fra Anne Marie og Kjell Chr. Ulrichsens gave er merket med **

I. Manuskripter

Blant de trykte eksemplarene beskrevet i katalogens avdeling II. Frittstående utgivelser, finnes flere med til dels omfattende korrekturrettelser i Wergelands hånd, andre med egenhendig rettelse av enkelte trykkfeil. Det gjelder II.34a (Tale) med en enkelt rettelse; II.44b (Dimiss-Prædiken) med Wergelands eiersignatur og adskillige rettelser; II.54c (Stockholmsfareren No 2), et korrektureksemplar gjennomrettet i Wergelands hånd, og endelig II.87a, c, d, e og g (Indlæg i Jødesagen) med én enkelt rettelse i hvert eksemplar, g også med Wergelands eiersignatur. En tilskrift på II.64b kan evt. være egenhendig av Wergeland. Samlingen omfatter videre 52 kortere og lengre egenhendige dedikasjoner fra Wergeland (se egen fortegnelse), samt ytterligere fire bind fra Wergelands privatbibliotek med hans påtegnelse (II.16f, IV.1, IV.2 og IV.4). Blant dedikasjonene er II.8c (Skabelsen, Mennesket og Messias) til Gustaf Hjerta, II.31a (Spaniolen) til Iver Hesselberg og II.71 (For Arbeidsklassen) til kong Carl Johan, med egne tilegnelsesdikt.

* 1.

[Bruddstykke av Sinclars Død (II.4)]. [4de og] 5te Scene. [1828].

Ett halvt blad beskrevet på begge sider. Fol. [1]r 14 og [1]v 14 linjer. Nedre halvdel av et blad i 8vo, skåret ut av et hefte. Påskrift på bladets verso: «Henrik Wergelands Haand-|skrift atesteres [sic] Thina Biørn», jvf. 8. Vedlagt notat i Per F. Meyers hånd: «Til tross for Thrine [sic] Biørns påtegning er dette bruddstykke av ‘Sinclars Død’ ikke skrevet med Henr. Wergelands hånd. Wergelands eget ms. til dramaet finnes på Univ. bibl. Oslo, Ms. in octavo 226+Ms. in fol. 584 AI.5. Han lot sin far, prost W., gjennemgå det, og prosten rettet og omskrev en mengde vers. Ms blev så overbrodert, at prosten lot en skriver ta en avskrift av det; denne avskrift er Ms. in fol. 584 E2, hvor begyndelsen mangler. Men begyndelsen kom til UB. med advokat Skougaards testamentariske gave og er nu Ms. in fol. 3397. Her er halvparten av siste blad avklippet – og denne halvpark er nærværende bruddstykke! Wergeland begynte å rette prostens forslag tilbake til sin egen form, men oppgav det snart og brukte tross alt sitt eget ms. som trykkmanuscript. Fragmentet svarer til side 288f. i ‘Samlede Skrifter’ II 1.» Ca. 12,8x10,1 cm. Meyer I, nr. 3855 («Fragment av originalmanuscriptet til ‘Sinclars Død.’»).

Bruddstykket er skåret ut av manuskriptet som idag har signaturen NBO Ms. in fol. 3397 (del av Skougaards testamentariske gave, se Amundsen 1974, s. 156; Skougaard IV, s. 229), som sammen med NBO Ms. in fol. 584 E2 utgjør en fullstendig renskrift av Wergelands originalmanuskript med farens rettelser og endringer (likeledes bevart i to deler, som NBO Ms. in octavo 266 og Ms. in fol. 584 A15). Sammen med Ms. in fol. 3397 kompletterer nærværende bruddstykke altså Ms. in fol. 584 E2 (Amundsen 1974, s. 156). Nasjonalbibliotekets katalog gir følgende opplysninger om Ms. in fol. 3397: «Begynnelsen til en renskrift av 'Sinclars Død'. Med Nicolai Wergelands omskrivninger og rettelser, utført før Nicolai Wergeland ved en skriver. Enkelte rettelser innført senere av Nicolai Wergeland og Henrik Wergeland. 8 bl. Av bl. 8 er halvdelen fraklippet [ie. nærværende bruddstykke]. [1828]. Resten av dette ms. finnes som Ms. fol. 584 E2. Se Saml. Skr. II:1:270–367 og VI:1:498.» Samlede skrifter 6:1:498 opplyser at Wergelands originalmanuskript («UB 266 in 8vo, (1. akt) og 584 fol. A. I. 5 (2. og 3. akt)») «er sterkt rettet av H. W. og har vært forelagt faren som også har rettet og tilføiet adskillig. Sannsynligvis har N. W. latt foreta en renskrift av teksten, slik som den vilde bli med hans forbedringer, nu i UB. Ms. 584 fol. E. 2. Ms. er defekt, begynner med de siste replikker av 1ste akt. Denne renskrift (R) har H. W. begynt å gjennemse og rette, men har oppgitt det, og latt stykket trykke etter sitt eget ms., hvor N. W.s rettelser er heftet fast med knappenål på siden.» I motsetning til Ms. in fol. 584 E2 og 3397 inneholder nærværende bruddstykke ingen rettelser.

Thina Olava Biørn (1850–1928), som har «attestert» håndskriften, var en datter av Henrik Wergelands enke Amalie, f. Bekkevold, i hennes andre ekteskap.

* 2.

[Håndkolorert, usignert litografi av] BALKE PAA TOTEN. Winthers Steentryk. [Med fem hånd-skrevne verselinjer]. [1833].

Litografiet er antagelig trykt etter en skisse av Wergeland. Ett ubeskåret blad med påskrift under litografiet i Wergelands hånd: «Du saae det Land, det Canaan,|Hvis Vand er Viin, hvis Brød er stegte Gjæs,| Hvis Nesler ere bløde Rosmariner.|– Dog veed jeg et, hvor Roser ere Græs,|hvis Blommer ere levende Iacobiner.» Verso med (senere) påtegnelser i blyant. Øverst: «Farvet og skrevet af Henrik Wergeland antagelig aar 1829–30|til Jacobine Støren datter af sognepræst W. S. Støren|til Norderhov.», og nederst: «Tilhører Emma Sigholt|Bækkelaget|15/11–65». Verset er først trykt i Amundsen 1974, s. 89 med tittelen «Vers til Jacobine Støren (gift Sigholt)»: «Verset er skrevet på et eksemplar av H. Th. Winthers litografi av gården Balke på Toten, i privat eie [=Per F. Meyer]». Bladet 22,8x19 cm, trykkflaten uten ramme og tekst 10,9x17 cm. Meyer I, nr. 2512 («Egenhendig dikt, skrevet på et eks. av Winthers stentrykk 'Balke paa Toten' under den trykte billedtekst [...] Diktet er ikke kommet med i den store utgave av Henrik Wergelands skrifter»). Se også gjengivelse s. 335.

Johanne Jacobine Støren (1814–94), datter av sogneprest til Norderhov Abraham Wilhelm Støren (1764–1841), ble i 1836 gift med Martin Adolf Sigholt (1810–1876). Hennes søster Marie Helene Støren forteller om Wergelands forhold til familien: «De hjemmeværende sønner [på Norderhov prestegård] fik undertiden besøg af sine venner. En af disse var Henrik Wergeland, som paa Norderhov var stille og tilbagetrukken, tvært imod den forestilling, man gjør sig af ham. Engang kom han formelig undselig frem med sin sidste bog. Den hed 'Harlequin Virtuos', og har, da jeg var barn, været i mit eie» (etter Støren 1960, s. 18). Om Emma Wilhelmine Sigholt (1840–1922), som arvet litografiet etter sin mor, heter det at hun «var mange år sinnsyk». Knut

Fægri kommenterer diktet i *Dikteren og hans blomster* (1988, s. 114): «'Den bløde Rosmarin' Wergeland taler om i brev [sic] til Jacobine Støren, turde også høre til fantasiens rike. Rosmarin er nokså tørr og hard». Forøvrig svermet Peter Christen Asbjørnsen for Jacobine Støren: «Asbjørnsen hadde på Ringerike vorti kjend med Jacobine Støren, dotter til gamle presten Støren i Norderhov og syster til Chr. Støren. Han vart forelska i henne. Ho er fleire gonger omtala i Moes brev til Asbjørnsen i åra 1828 og 1829, og seinhaustes 1829 sende Asbjørnsen henne ei fødselsdagsgåve med nokre varme vers» (Liestøl 1984, s. 39).

Wergeland har også sendt egenhendig kolorerte landskapslitografier fra Winther til en annen kvinnelig mottager. Nærværende litografi deler formodentlig opphav med litografiene Wergeland med brev av 8.5.1833 sendte til Marie Cathrine Lindemann, f. Aastrup (1800–1880): «fire stentrykk med motiver fra sin reise gjennom Jotunheimen og Sognefjorden 1832 og dessuten tre akvareller han hadde malt. Stentrykkene var gjort hos Winther» (Seip og Amundsen 1958, s. 39). I følgebrevet (Amundsen 1956, s. 363) skriver Wergeland: «De 4 Steentryk ere saa maculerede, fordi jeg maatte skjære dem ud af nogle Træplader, hvortil de vare fastgrødede; – ellers har Winther dem [til salgs], hvilke De da kan illuminere paa det skjønneste», slik han selv har «illumineret» litografiet han sendte til Jacobine Støren. Wergeland skriver ikke eksplisitt at han hadde tegnet motivene til disse stentrykkene, men farens bekrifter at han på denne reisen «optog mange norske Prospekte, hvoraf en Deel blev Lithograferede hos Winther» (Collett 1889, s. 776). Winther må i så fall ha trykt i alle fall fire prospekter etter Wergelands skisser fra reisen. Tre av dem svarte formodentlig til de tre akvarelene Wergeland sendte til Marie Lindemann: Feigmfos i Sogn, Korsbræen og Skagstølstinderne. Det fjerde kan i så fall tenkes være dette litografiet av Balke paa Toten, som lå på Wergelands reiserute. Litografiet er ellers ukjent og ikke tidligere registrert.

* 3.

[Brev fra Henrik Wergeland til Ludvig Kristensen Daa 22.1.1833].

Ett blad egenhendig beskrevet på begge sider. Fol. [1]r 15 og [1]v 7 linjer. Papiret er gjenbrukt fra et brev stilet til «S: T: [...] Hrr Candidat H. [Wergeland] | [...] Eids[vold]». Wergelands brev er skrevet på det opprinnelige brevets nedre, blanke halvdel, som er revet av. Brevet trykt i *Samlede skrifter* 5:1:144f. Vedlagt seddel i Per F. Meyers hånd med referanse til *Samlede skrifter* og opplysning om at brevet er trykt «etter original i privat eie.» Brevet er uadressert, og har formodentlig ligget ved en annen forsendelse. 20x10,9 cm. Meyer I, nr. 3354 («Brev til professor Ludvig Daae. Signert og datert 22/1–1833.»).

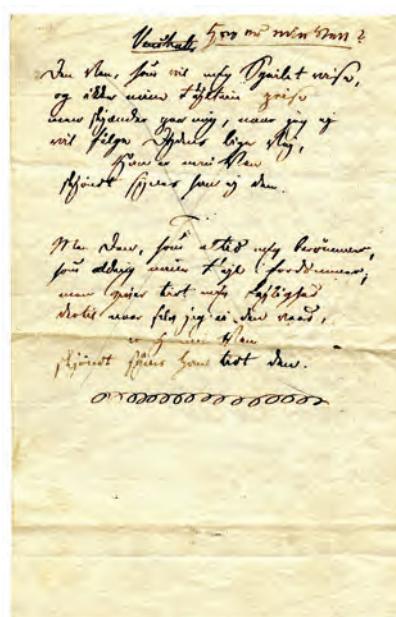
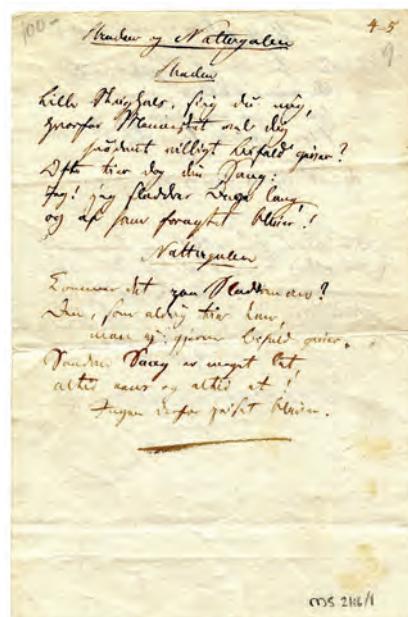
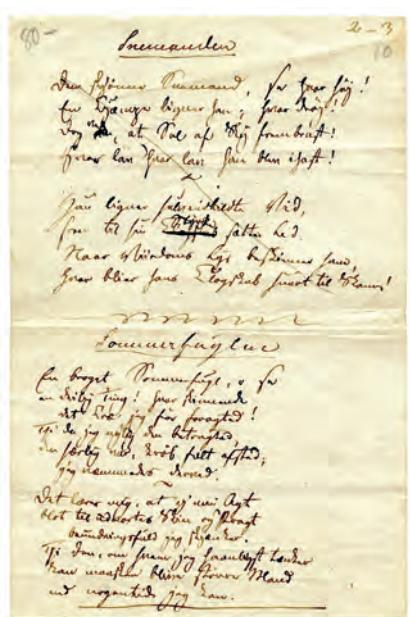
Brevet er skrevet på en gjenbrukt papirlapp. «Med Papir var han en ren Gnier», skriver Amalie Biørn om Wergeland (Lassen 1877, s. 241); «jeg skulde næsten tro, han ikke nønnede at lade den mindste Lap gaa unytet tilspilde». I brevet kommenterer Wergeland utgivelsen av noen skisser og poesier, samt «Rygter om Julebukkerier paa Hadeland»: «Alene det Ord Rygte spænder; men naar der kommer 'frygtelig' til, saa maa man briste af Utaalmod efter at vide, hvad det dog er, man spinder op i det Sladderhul af en By.» Videre forteller Wergeland om en «Lægdegut – Anders Larsen Lynder, som jeg nu paa Grund af hans enorme Genie tog med mig i Pulken og har nu her. I Form en Æsopus, udvikler han – saa jeg har seet gamle Poper skamfulde – godt hvilkensomhelst Text, Du giver ham. Han er en geistlig Improvisator. Dertil nu hans lille Fele med Hestetagsstrengene og Brusqvistbuen, hvorpaa han kliner afsted. Jeg vil først – at han kan lære Elementerne – see til at faae ham ind paa Vaisenhuset. Siden faaer jeg vel Raad til at tugte ham op, da jeg har Udsigter til først at blive Pers. Kapellan i Næs. Derfor kommer jeg ind med Anders maaskee ved Marked forat præke til Demis

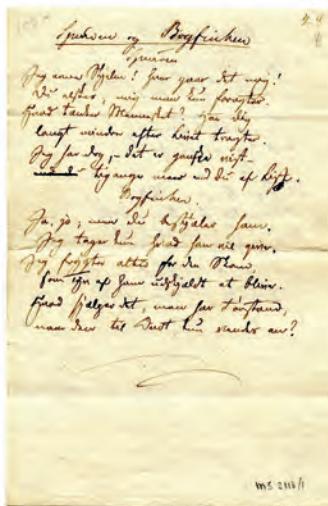
og varetage Sagen. – De skammelige Præster – i Gjæstebudet fortælle de om Guten – men lade ham gaae for Lud og Koldt paa Betlerstigen i Diagonalen fra Xnia til øverst i Vardal. Han er faderløs og moderløs og da jeg kom, laae hans Søster paa Døden. Leende sprang Knægten i Pulken – tog Taglfelen frem – spillede og saa afsted. Folk komme forat see og høre ham.» Ludvig Kristensen Daa (1809–1877) var på denne tiden Wergelands nærmeste venn og allierte. Senere havnet de i en bitter strid om Wergelands utnevnelse til riksarkivar, og Daa er derfor gjenstand for satiren både i II.80 (Engelsk Salt) og II.83 (Vinægers Fjeldeventyr). Anders Larsen, som brevet omhandler, er den såkalte «Wergelandsgutten» eller «Vesle-Anders», Anders Larsen Langbraaten (1817–1903), som Henrik Wergeland bragte med seg hjem til prestegården på Eidsvoll for å oppdra. Etter omkring fire måneder forsvant Anders fra prestegården, og førte siden et omstreifende liv som felespiller.

4.

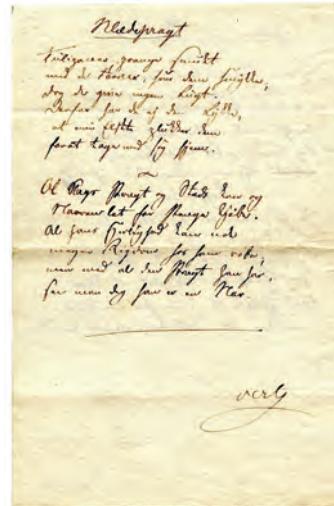
[Barneversene] «Snemanden», «Sommerfuglen», «Klædepragt», «Spurven og Bogfinken», «Skaden og Nattergalen» og «Hvo er min Ven?». [Oversatt av Wergeland etter C. F. Weisse: *Lieder für Kinder*, Leipzig 1767.] [1836].

Tre blad egenhendig beskrevet. Fol. [1]r med diktet «Snemanden», 9 linjer, og «Sommerfuglen», 13 linjer. Senere nummerert «2–3» i øvre høyre hjørne i Wergelands hånd. [1]v ubeskrevet, men med Schøyensamlingens nummer (MS 2116/1) i blyant i øvre høyre hjørne. [2]r med diktet «Skaden og Nattergalen», 15 linjer. Senere nummerert «4–5» i øvre høyre hjørne i Wergelands hånd og nederst Schøyensamlingens nummer i blyant. [2]v med diktet «Hvo er min Ven?», tidligere overstrøket tittel «Venskab», 13 linjer. [3]r med diktet «Spurven og Bogfinken», 15 linjer. Nummerert «7–8» i øvre høyre hjørne i Wergelands hånd og nederst Schøyensamlingens nummer i blyant. [3]v med diktet «Klædepragt», 13 linjer. Vedlagt maskinskrevne avskrifter av diktene, der det fremgår at de «ble trykt etter Wergelands manuskript i Aftenposten 1926, nr. 241. Optrykt [etter Aftenposten] i Saml. Skrifter, VI. 1, s. 267 f.» Vedlagt trykt og utfyldt «REGNING» på 100 kr. for «13 Wergelandmanusskripter fra arkivet av Forlagsfirmaet Guldberg & Dzwonkowski», fra Ansgar Guldberg A/S, stilet til «Bankfuldmegtig Oskar Wergeland», «Oslo, den 20. mai 1926». Stemplet «Betalt» og undertegnet «for Fru Guldberg». (De 13 manuskriptene, fem brev, syv dikt og en vekselobligasjon, ble holdt samlet helt frem til gruppen ble splittet ved auksjon i 1996). Også vedlagt utsnitt av *Aftenposten* morgen 15.5.1926, der diktene først ble trykt, samt utskrift av Schøyensamlingens katalog: «MS in Norwegian on paper, Oslo, Norway, ca. 1830–45, 6ff., 18x12 cm, single column, (17x10), 15–23 lines in cursive script, autograph. Provenance: 1. Henrik Wergeland (–1844); 2. Gul[d]berg & Dzwonkowski, Oslo (1844–); 3. Ansgar Gul[d]berg A/S, Oslo (–1926); 4. Oskar Wergeland, Oslo (1926–); 5. Bjørn Hansson, Oslo (–1995); 6. Arild and Morten Hansson, Oppegård and Hop, Norway (1995–1996); 7. Damms antikvariat cat. 650, Auksjon 18.4.1996:152.» Diktet «Snemanden» anonymt trykt i *Skilling-Magazin* nr. 82, 26.11.1836, s. 240; «Hvo er min Ven?» første gang anonymt trykt i *Nyeste Billed-ABC* for Begyndere i Læsning. Med 30 Afbildninger. Christiania, 1837. Forlagt af Guldberg & Dzwonkowskis forlag, er overstrøket, for å markere at de var brukt. Resten av diktene forble etter alt å dømme utsynet i samtiden, og er derfor heller ikke overstrøket i manuskriptet. Alle ble siden trykt i *Aftenposten* 15.5.1926 («Ukjendte diktet av Wergeland») og derfra i *Samlede skrifter* 6:1:267ff. Fotokopi av

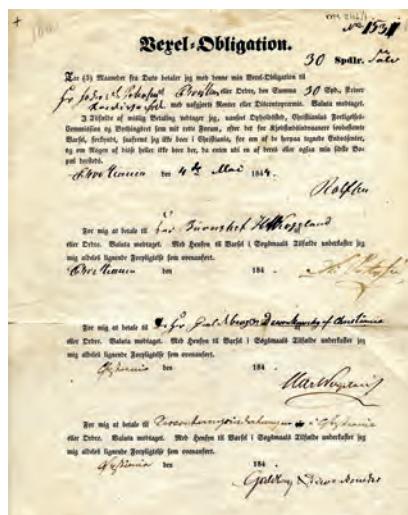
4 fol. 3r

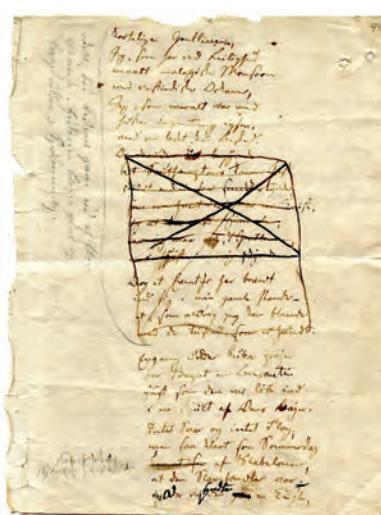
4 fol. 3v

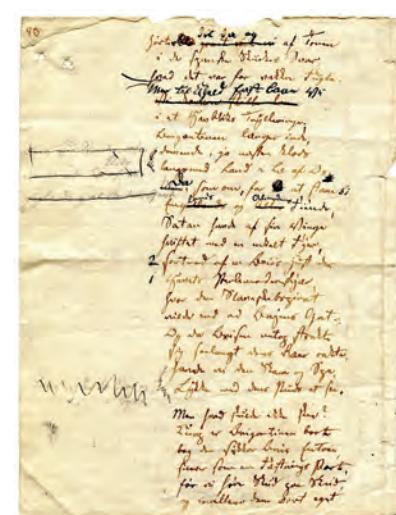
Vedlegg til 4 og 5

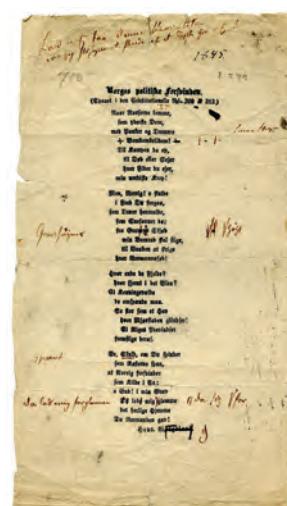
5 fol. 1r

6 fol. 1r

6 fol. 1v

7 fol. 1r

Register
No 182 I. Etter av Dr. Torg. Carl Johans Ris.
II. Røysa gav 2 mye sine Zelene 50 munning
Heddelod, Hætta Wang, Afghanske Rør
13. Visser fra Hætten
14. I en Høgde Læren og Dr. E. Fidias
Hætten
15. Etud Hofan og Deler. (Dr. Torg.
Publ.) I. Maren om Valder-Røysa Dr.
Dørfletten. II. Gjeld Dr. om voldet.
Publ. III. En Landbørs instrument
IV. Knapp som gavven!

8 fol. 1r

20. Etter av for Sønd. II. Sjettens
Gjegge. III. Sydøyskampen.
21 x 22. Plog. Dr. om Zettigrønn
Jætten for den fruktige Zærtelhøne
(at Hætten Bjørn)
23 x 24. Henrik Wergelskots
Spesialskrift akterstaves
Pinner Bjørn

8 fol. 1v

diktene i Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling som NBO Ms. in 4to 2909:2-4. Innlagt sammen med 5 (Vexel-Obligation) i en grå kartongeske med Schøyen-samlingens exlibris og påskrift i blyant på innsiden av forpermen: «Gave til Oslo katedralskoles Bibliotek|18. juni 2019|Martin Schøyen». 12x18,2 cm.

Da de ble trykt første gang i 1926 ledsaget Aftenposten diktene med en kommentar av Didrik Arup Seip: «I avdøde Ansgar Guldbergs papirer var nogen dikte og brever fra Henrik Wergeland. Disse aktstykker har Aftenposten' faat til offentliggjørelse [av H. Eitrem]. Vi har bedt professor Seip at skrive en orientering for vore læsere om de interessante og før ukjendte saker»: «De nye Wergelandske dokumenter, 'Aftenposten' har faat til offentliggjørelse, skriver sig fra Ansgar Guldbergs far, den bekjedne redaktør og forlægger (senere præst) C. A. Guldberg, han som grundla Norges første illustrerte blad – 'Skilling-Magazinet' (1835) [...]. Henrik Wergeland kom tidlig i forbindelse med den energiske unge bladutgiver [...]. Disse nye papirer fortæller en del om Henrik Wergelands forhold til Guldberg som forlægger. Det er dels en række dikte, hvorav flere hittil har været ubekjendt, dels en række brever, som mest vedkommer Konsitions-historien. [...] De aller fleste av diktene er vers for barn. Alle vet jo, at Henrik Wergeland har skrevet ypperlige barnever. Han er vel den dikter, mange norske barn først lærer at kjende. [...] De fleste av disse Wergelands barnever. finder vi i hans bok 'Vinterblommer i Barnekammeret' (1840) [II.72]. Papirene fra Guldberg viser os, at Wergeland har forsøkt sig med barnever. flere aar i forveien; for disse manuskriptene skriver seg fra 1836; det kan vi slutte av, at ialfald et av diktene er offentliggjort i 'Skilling-Magazinet' for 1836 (nr. 82) uten forfatternavn og uten at man før har visst, at det var diktet av Wergeland. Disse diktene, vi i dag offentliggjør, tok Wergeland ikke med i sine 'Vinterblommer', vel fordi han ikke var helt fornøid med dem. En merker også godt, at Wergeland endda ikke har fundet den naive stemning, som præger hans senere barnever. Den direkte belæring træder for sterkt frem, i saa maate minder de meget om Wergelands 'Politiske og andre fabler', som han offentliggjorde i 'Statsborgeren' [III.9] 1837. Av diktene som blir offentliggjort nedenfor, har jeg som sagt fundet et igjen i 'Skilling-Magazinet' for 1836, nemlig 'Snemanden'. Diktene hører tydelig sammen, og rimeligvis har også de andre været trykt uten forfatternavn.» Dette siste gjelder bare ett av dem. Diktene kommenteres i Samlede skrifter 6:1:641: «BARNEVERS. Ms. nu hos ukjent eier. Men notater om ms. hos rektor H. Eitrem [ved Oslo katedralskole] og professor D. A. Seip. Ms. har tilhørt C. A. Guldberg, som redigerte Skilling-Magazinet, hvor SNEMANDEN er trykt 26/11 1836. Over dette dikt finnes en strek i ms., vel gjort av Guldberg da han hadde brukt diktet i Skilling-Magazinet. – I ms. fins en rettelse i v. 2 l. 2: Styrke < Klogskab.» «HVO ER MIN VEN? Hele diktet overstrekket med to tverrstreker [av Guldberg, da han hadde brukt diktet i Nyeste Billed-ABC, se over]. Overskriften: < Venskab. Sml. III:1:147, IV:1:206, IV:5:317 (nr. 405).» «Efter diktet Klædepragt står nederst på siden i ms.: Verte.»

Manuskriptene stammer fra arkivet etter forlaget Guldberg & Dzwonkowski (nedlagt 1847), og ble siden oppbevart av Carl August Guldberg (1812–1892). De gikk videre i arv til sonnen, bergingeniøren og sangpedagogen Ansgar Guldberg (1868–1924). Etter hans død ble diktene funnet i boet og publisert i Aftenposten 15.5.1926. Bare fem dager senere skiftet de ifølge den vedlagte kvitteringen eier, da de – sammen med syv andre manuskripter – ble solgt av Guldbergs enke til Oskar Wergeland (1896–1993), hvis far Einar Wergeland var sønn av Henrik Wergelands bror Josef Frantz Oscar Wergeland. På ett eller annet tidspunkt før 1982 er manuskriptene gått videre til bok- og håndskriftsamleren Bjørn Hansson (1905–1995). I Morgenbladet 27.2.1982 heter det om Hansson at «flere originalmanuskripter av Wergeland inngår i samlingen». Året etter Hanssons død ble de solgt på auksjon hos Damms antikvariat i Oslo (katalog 650 nr. 152), med en vurdering på 15-20.000 kr. I katalogen finnes også fem andre Wergeland-manuskripter (nr. 147–151), alle brev til

Guldberg, som hadde fulgt diktmanuskriptene siden de ble solgt fra familien i 1926. Tilslaget på lot nr. 152 fikk Martin Schøyen, som i 2010 skjenket manuskriptene til Oslo katedralskole. Med barneversene fulgte også 5 (Vexel-Obligation), som likeledes stammer fra Guldberg & Dzwonkowskis arkiv.

Sonja Hagemann omtaler diktene i *Hjertets geni* (1964, s. 37): «De seks moraliserende barnevers fra 1836 vil neppe tiltale barn synderlig – ikke engang den tids barn som var oppfødd på moraliserende skrifter.» Året etter behandlet hun dem mer utførlig i sin oversikt over *Barnelitteratur i Norge* (1965, s. 207): «I de seks moraliserende barnedikt han skrev i 1836 lytter vi til kjente toner fra samtidens barnediktning. Ja, jeg tør ikke engang påstå at diktene er originale. De kan etter sin form og sitt innhold godt være oversettelser eller bearbeidelser fra dansk eller tysk. De kan ha gått inn som et ledd i det oversettelsesarbeid av fremmed lyrikk som han ellers beskjeftiget seg med fra midten av 1830-årene. Et av dem tør vi vel gå ut ifra er originalt, fordi han har variert tanken fra det også i andre smådikt. Det er 'Hvo er min Ven? [...] Det skulle ligge nær å anta at han har kjent de Hey-Speckterske fabler som kom ut første gang i 1833. Men mens Hey kan gi små levende nærbilder av barn og dyr, er de Wergelandske vers uttrykk for en voksen tankegang, og det er tydelig at det er moralen som er det viktigste.» Hagemann kjente øyensynlig ikke til at D. A. Seip hadde identifisert diktenes opphav i *Aftenposten* 7.9.1949: «I Aftenposten for 15. mai 1926 [se over] offentliggjorde rektor H. Eitrem [ved Oslo katedralskole] en rekke barnedikt av Wergeland: Snemanden – Sommerfuglen – Skaden og Nattergalen – Hvo er min Ven? – Spurven og Bogfinken – Klædepragt. De var funnet blant papirer som stammet fra redaktør og forlegger (senere prest) C. A. Guldberg, som grunnla Skillings-Magazinet. [...] Til meg sa Eitrem den gang at han hadde en mistanke om at diktene egentlig var oversettelser. Men hverken han eller andre kunne den gang finne grunnlag for at dette var riktig. Et nytt funn har gjort det klart at diktene er oversettelser. For en tid siden fant bibliotekar Solveig Tunold i Universitetsbiblioteket et lite manuskript [NBO Ms. in fol. 584 G78], som tydelig var skrevet i Wergelands hånd. Hun viste meg det, og jeg så straks at det måtte ha tilhørt C. A. Guldbergs papirer. Det inneholdt to dikt: 'Fisken paa Krogen' og 'Sæbeboblen' [trykt i Amundsen 1956, s. 370f]. Ved begge disse var angitt at de var 'af Weisse'. Det var da lett å finne frem til den tyske dikter C. F. Weisse (1726–1804), en venn av Lessing. Han skrev skuespill av forskjellig slags, mange dikt, deriblant sanger for barn, 'Lieder für Kinder'. Hans dikt var kommet ut i flere bind i Leipzig 1772 [1. utg. 1767]. Her fant jeg både de to dikt som nu er funnet, og alle de barnediktene Eitrem offentliggjorde i Aftenposten 1926. Wergeland sendte diktene til Guldberg i 1836, da han var amanuensis ved Universitetsbiblioteket. Det er derfor rimelig at det var der han brukte utgaven av 1772 av Weisses dikt. Guldberg tok opp i Skillings-Magazinet bare diktet 'Snemanden'. De andre synes å ha blitt liggende ubrukt i hans arkiv [Også 'Hvo er min Ven?' ble imidlertid trykt i samtiden, se over.] [...] Wergeland ble flinkere til å dikte for barn siden. Men han har på en måte øvd seg opp ved disse oversettelsene.»

5.

Vexel-Obligation. Christiania. Trykt og tilkjøbs hos [L.] Risum. [1844].

Ett blad, ensidig trykt skjema utfylt av flere hender (gjengitt i kursiv). Vekselobligasjon på «30 Spdlr. Sølv» undertegnet «4de Mai 1844. Rolfsen», «A. Pettersen», «Henr. Wergeland» og «Guldberg & Dzwonkowski». Nederst med påtegnelsen: «Student Sylves[ter]. Syvertsons Obligatio[n]». Med Schøyen-samlingens nummer (MS 2116/1) i øvre, høyre hjørne. Bladets blanke verso med påtegnelsen: «Foreviist Christiania Forligelsescommission den 4de Sep[tember] 1844.|Stabel|Forligs Commissær», samt noen utregninger (i

Wergelands hånd?). Innlagt sammen med 4 (Barnevers) i en grå kartongeske med Schøyen-samlingens exlibris og påskrift i blyant på innsiden av forpermen: «Gave til Oslo katedralskoles Bibliotek|18. juni 2019|Martin Schøyen». 21,8x34,2 cm.

Veksleobligasjonen stammer i likhet med 4 (Barnevers) fra Guldberg & Dzwonkowskis arkiv (se under 4 om proveniensen), og har fulgt dem siden (jvf. Damms antikvarials katalog 650, nr. 152). Den er avbildet i Aftenposten 15.5.1926, da diktene første gang ble publisert, med bildeteksten: «Veksleobligation med paa-tegning av 'byraachef' Wergeland.» «De nye Wergelandske dokumenter, 'Aftenposten' har faat til offentlig-gjørelse», heter det i artikkelen, «skriver sig fra Ansgar Guldbergs far, den bekjendte redaktør og forlægger (senere præst) C. A. Guldberg, han som grundla Norges første illustrerte blad -Skilling-Magazinet' (1835) [...]. Disse nye papirer fortæller en del om Henrik Wergelands forhold til Guldberg som forlægger.»

6.

[Bruddstykke av manuskriptet til Den engelske Lods (II.116)] [1844.]

Ett blad egenhendig beskrevet på begge sider. Fol. [1]r 27 og [1]v 27 linjer. Paginert «82» og «83» i Wergelands hånd. Pagineringen svarer til det opprinnelige heftede manuskriptet, fragmentarisk bevart som NBO Ms. in fol. 584 E16 og Gunnerus XA Oct. 507 (se nedenfor om innholdet i disse). Hull etter sidehefting i venstre marg. Wergelands opprinnelige tekst skrevet i brunt blekk. Med faren Nicolai Wergelands rettelser og kommentarer i blyant (se også II.1.b). Wergeland har rettet teksten i sort blekk og strøket over farens rettelser der han har tatt stilling til dem. På bladets recto har faren markert 18 linjer med kommentaren: «Dette bør bestemt gaae ud af flere Grunde: Historien blir plat og langtrukken): kjed-sommelig.» Sønnen har deretter strøket de 11 siste av disse linjene, men så ombestemt seg og likevel kun strøket 7, som altså ikke kom med i den trykte førsteutgaven (II.116). Bruddstykket inneholder ellers i det minste én variantlesning til teksten: Linjen «husker Stumper kun igjen,» (i den trykte førsteutgaven, II.116, s. 78, nest nederste linje) lyder i manuskriptet: «husker ingenting igjen,.». Vedlagt seddel på Otto Sverdrup Engelschiøns brevpapir og i hans hånd: «Et blad av manuskriptet til Wergelands 'Den engelske Lods' (1 utg. s. 78–80) med Nicolai W's rettelser». Bruddstykket har siden tilhørt Ringstrøm (Ringstrøm 2007, s. 231). 15,4x20 cm. Ringstrøm I, nr. 270.

Manuskriptet har tilhørt Otto Engelschion, men er ikke registrert i auksjonskatalogen over hans boksamling. Advokaten og boksamleren Engelschion (1902–1982) var medlem av Biblio filklubben og eide en av landets største Wergeland-samlinger. Om Wergelands samarbeid med Nicolai Wergeland om Den engelske Lods, se H. Beyer (1926, s. 81–122). Solveig Tunold (1950, s. 41f) skriver om Nasjonalbibliotekets samling av Wergeland-håndskrifter: «Stundom kommer manuskriptene inn i en ynklig forfatning, og bare som bruddstykker; disse kan undertiden føye seg mosaikkaktig sammen, som det f. eks. er tilfellet med 'Hasselnødder' og 'Den engelske Lods'. Vi må huske på at den gangen tok man det enda mindre nøye enn nå med etterlatte manuskripter – Wergeland selv hadde jo dessuten strødd dem om seg. Det er derfor ikke så rart om fru Amalie, når hun fikk besøk av slike som hadde holdt av og beundret hennes elskede Henrik, til avskjed kunne forære dem noen ark av Henriks manuskripter som en personlig erindring om ham, en relikvie. Det er tydelig at manuskriptet til 'Den engelske Lods' er blitt oppdelt på denne måten. Noe er – gjennom samlere – kommet til Videnskabsselskapets bibliotek i Trondheim, noe til Universitetsbiblioteket, Oslo, et par blad til København [ikke i Nielsen 1943], og ennå kan det nok tenkes at det vil dukke opp manglende ledd til rekken av

fragmenter. Tittelbladet dukket opp forleden i en autografsamling; det har denne notis på baksiden: ‘Dette er Titelbladet af ‘Den engelske Lods’, som er overladt af hans gjenlevende Enke i 1882.’ Selve manuskriptet – den delen som finnes i Universitetsbiblioteket [som NBO Ms. in fol. 584 E16] ligger mellom noen gamle protokollpermer i folio, som innmaten først er tatt ut av: ‘Følgeseddelbog ved Opsloe Toldvagthuus Aaret 1829’. Innenfor disse prosaiske permene finner vi så i kvart-format det Wergelandske manuskript, som opprinnelig har vært heftet inn i papp-permer, hvorav den første er bevart, med utenpåskriften: ‘Flekkefjords Oplags Udførselsbog for Aaret 1810’. Og det er på innsiden i denne permens at Wergeland har skrevet sin anmerkning om farens rettelser [se nedenfor]. Manuskriptet til ‘Den engelske Lods’ er noe av det interessanteste av hele vårt materiale – ikke bare fordi det vrimer av rettelser – men også fordi disse så klart viser samarbeidet mellom Henrik og hans far i den fase da sønnen bevisst hevder sin egen smak overfor faren, som han i sine mure umodne år dog har lært så meget av. [...] Han følger også stundom farens rettelser i ‘Den engelske Lods’. (Jfr. den kortere form av diktet fra 1843.) Men da Henrik den 10. juli 1844 var ferdig med diktet i den nye form, skrev han på innsiden av permens følgende: ‘Skulde jeg under min Sygdom døe pludselig, følges min Text, hvor jeg ikke har faaet se de af min Fader foreslaede Rettelser?’» «I øvrigt», skriver Nicolai Wergeland i brev av 6.10.1843 (Amundsen 1956, s. 262), «har jeg haft Moro af, og det har fordrevet mig mangen kjedsommelig Stund at gjennemgaae Digitet». I Aftenposten (13.6.1970) forteller Tunold om Skougaardts donasjon, og i den forbindelse mer om manuskriptet til Den engelske Lods: «Dette manuskript har i likhet med andre av Wergelands store manuskripter hatt den vanskjebne at det er blitt oppdelt og forært bort 2–3 blad om gangen som souvenirer til Wergelands beundrere. Av ‘Den engelske Lods’ eier således Videnskabsselskabets bibliotek [nå Gunnerusbiblioteket] i Trondheim s. 3–26, 55–81, 86–89, mens Universitetsbiblioteket har s. 29–30, 35–54, 93–98, 110–137. Ved Skougaardts gave har vi nu også fått s. 142–149.» Nærstående bruddstykke utgjør side 82–83, og føyer seg således til et av Gunnerusbibliotekets fragmenter.

* 7.

Norges politiske Forsvinden (Spaaet i den Constitutionelle No. 309 & 313.) [1844].

Ett blad med ensidig trykk, samt påskrift og egenhendige korrekturrettertelser av Wergeland. Korrekturavtrykk av diktet «Norges Politiske Forsvinden», som det ble trykt i *Morgenbladet* 13.11.1844. Med åtte rettelser i Wergelands hånd; bl. a. er «Henr. Wergeland» rettet til «Henr. Wg.». På trykk ble det «Henr. W-». Øverst på bladet en påskrift i Wergelands hånd: «Lad mig faa denne Korrektur saa jeg slipper at skrive af et Expl. for mig!». Trykt i *Samlede skrifter* 5:2:422 under overskriften «Til Morgenbladets redaksjon [Med et korrekturavtrykk av diktet ‘Norges politiske Forsvinden’]. [Kristiania ca. 12. nov. 1844].» I en senere hånd feilaktig datert til «1845». 13,2x23,6 cm. Skougaard I, s. 239.

Skougaard I, s. 239 beskriver korrekturavtrykket misvisende som «korrektureksemplar» til et «ettblads-trykk», «med egenhendige rettelser av Wergeland. ÷ J. B. H[alvorsen].» Det er imidlertid kun tatt dette ene avtrykket for korrektur før avisens trykk. Satsen svarer til det endelige trykket i avisens korrekturen er tatt til følge. Diktet er ikke separat utgitt, og det er således ingen grunn til at det skulle være registrert i Halvorsen. Som følge av denne misforståelsen forekommer trykket også i Schiøtz/Ringstrøm s. 331 som egen førsteutgave, feilaktig datert til 1845.

Wergeland nevner diktet i brev til Fauchald 13.11.1844 (Lassen 1867, s. 161): «Idag er jeg ude i Morgenbladet og trommer imod Russerne – egentlig mod noget endnu værre i den Constitutionelle, nemlig et

complet rævbælgersk Indförlifningsstykke af Munch Ræder. Gud veed hvor Morgenbladet har sine Øine, naar det lader saandard passere. Jeg for mit Vedkommende har da protesteret i kraftigste Maade». Passasjen gjelder, forklarer Lassen, «'Norges politiske Forsvinden, spaet i den Constitutionelle,' i Anledning af en Op-sats af Munch-Ræder, 'Om Forbindelsen med Sverige' i D[en]. C[onstitutionelle]. No. 309 og 313».

* 8.

[Bruddstykke av] Register [til II.71 (For Arbeidsklassen), 5. årgang 1844].

Et halvt blad egenhendig beskrevet på begge sider. Fol. [1]r 12 og [1]v 6 linjer. Overskriften «Register» på recto. Nedre halvdel av en side i 8vo, skåret ut av et hefte. Recto med register for nr. 1/2–5/6, og verso med register for nr. 20–23/24. Register for nr. 7/8–19, som har stått på den bortskårne øvre halvdelen av bladets verso, mangler. Verso med påtegnelsen: «Henrik Wergelands|Haandskrift atesteres [sic]|Thina Biørn», jvf. 1. Vedlagt seddel i Per F. Meyers hånd: «Bruddstykke med Wergelands hånd av ms. til 'Register' til 'For Arbeidsklassen', 5. Aargang. Trykt i 'Samlede Skrifter' IV:7, side 83f.» Svarer også delvis til *Samlede skrifter* 4:7:83f, der hele registeret, inkludert de her manglende delene (for nr. 7/8–19), er trykt. Bruddstykket svarer videre til NBO Ms. in fol. 3402: «1844. Henrik Wergeland: Fragment av ms. til Register til For Arbeidsklassen V. Med påskrift til Rosshauws Trykkeri. [1844.] 1 bl. Trykt i Saml. Skr. IV:7:837 [feil for 83f]». 10,9x8 cm.

Thina Olava Biørn (1850–1928), som har «attestert» og formodentlig skåret ut fragmentet, var en datter av Henrik Wergelands enke Amalie, f. Bekkevold, i hennes andre ekteskap.

9.

[Bruddstykke av manuskriptet til kapittel 49 i Hassel-Nødder (II.124):] Et frænologiskt Foredrag. [1845].

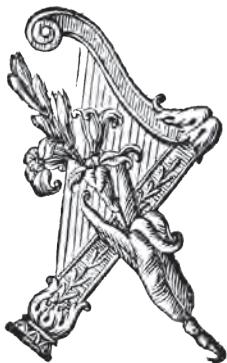
To blad egenhendig beskrevet på begge sider. Fol. [1]r 38, [1]v 36, [2]r 34 og [2]v 8 linjer. Med rettelser og kommentarer i Wergelands hånd. Schøyen-samlingens katalogsignatur i blyant øverst på [1]r: «MS 2116/2». Påskrift i blekk nederst på [2]v: «Henrik Wergelands originalmanuscript.|Gave til Cand. O. T. Olsen fra|Digterens Broder Harald Wergeland». Vedlagt brun konvolutt med påskrift i blekk: «Henrik Wergeland|Originalmanuscript.|(Gave fra Harald Wergeland.)», og i blyant: «Originale Manuskripter til frænologisk|Foredrag af Henrik Wergeland|Gave af Harald Wergeland til|Cand. theol. O. T. Olsen». Konvolutten også med gummistempel: «Didr. Andersen & Søns Filial». Vedlagt utskrift fra Schøyen-samlingens katalog: «MS in Norwegian on paper, Oslo, Norway, 1845, 4pp., 32x20 cm, single column, (30x16 cm), 37 lines in cursive script, autograph [...] Damms antikvariat, Oslo, April 1996 [...] This is his last autograph work, apart from his will.» Teksten fol. [1]r, [1]v og [2]r svarer til side 200–202 i første-utgaven (II.124), mens teksten fol. [2]v gjentar et avsnitt fra [1]r. Fol. [2]r med originalmanuskriptet til det kjente verset: «Nu, da jeg neppe har to Pægle Blod,|nu er jeg vakker og nu er jeg god,|nu, da jeg blegner,|Byster man gjør og Portrætter man tegner.» Fol. [1] 20x31,5 cm, fol. [2] 20,5x27,5 cm. Innlagt i grå kartongeske med Schøyen-samlingens exlibris og påskrift i blyant på innsiden av forpermen: «Gave til Oslo katedralskoles Bibliotek|18. juni 2019|Martin Schøyen».

Manuskriptet hører til blandt det aller siste Wergeland skrev. «Den 9de Juli blev han overvældet af Asthma, og drog i halvandet Kvarter Vejret under svære Lidelser. [...] Endnu denne Dag skrev han det Sidste af

Livsskisserne [=Hassel-Nødder]. Den 1ode Juli formaade han ikke længer at skrive» (Lassen 1877, s. 283). Dagen etter, natten til den 12. juli, døde han. Solveig Tunold (1950, s. 41) skriver om manuskriptet til Hassel-Nødder: «Stundom kommer manuskriptene inn [til Universitetsbiblioteket] i en ynklig forfatning, og bare som bruddstykker; disse kan undertiden føye seg mosaikkaktig sammen, som det f. eks. er tilfellet med 'Hasselnødder' [...]. Eksempelvis kan jeg nevne at ett av bruddstykken til 'Hasselnødder' kom inn til Universitetsbiblioteket i 1923 som gave fra professor Chr. Collin; han hadde selv fått det forærende i 1895, av en som igjen hadde fått det av Wergelands enke i 1863. Et annet fragment bærer følgende påskrift med blyant: 'Henr. Wergelands Haandskrift; faaet 1881 af fru Biørn.' Et verdifullt fragment fikk vi for bare et par uker siden som gave fra sekretær Olaf Lindegård her i byen. Vi må huske på at den gangen tok man det enda mindre nøyne enn nå med etterlatte manuskripter – Wergeland selv hadde jo dessuten strødd dem om seg. Det er derfor ikke så rart om fru Amalie, når hun fikk besøk av slike som hadde holdt av og beundret hennes elskede Henrik, til avskjed kunne forære dem noen ark av Henriks manuskripter som en personlig erindring om ham, en reliktie.» Nasjonalbibliotekets bruddstykker av manuskriptet til Hassel-Nødder er samlet som NBO Ms. in fol. 584 E 18:1–17 («Bruddstykker av Hassel-Nødder»). Som nr. 17 finnes et bruddstykke av «'Et frænologisk Foredrag ovenpaa'. 2 bl.» Teksten i bruddstykket fortsetter umiddelbart der Katedralskolens bruddstykke slutter (på fol. [2]r), og avslutter kapitlet. Sammen utgjør altså Katedralskolens bruddstykke og NBO Ms. in fol. 584 E18:17 det fullstendige originalmanuskriptet til «Et frænologiskt Foredrag», trykt som kapittel XXXIX i II.124, side 200–206. Utover manuskriptene i NBO og ved Katedralskolen, finnes bruddstykker av manuskriptet til Hassel-Nødder ved Gunnerusbiblioteket og Universitetsbiblioteket i Bergen.

Manuskriptet har opprinnelig vært en gave fra Henrik Wergelands bror Harald Titus Alexis Wergeland (1811–1893) til Ole Tobias Olsen (1830–1924), «Nordlandsbanens far», prest og folkeminnesamler. Det gikk siden i arv til sønnen, geologen Anders Kristian Orvin (1889–1980), sønnesønnen Harald Wilhelm Orvin (1920–1995) og hans enke Else Bech Orvin (f. 1937), som solgte manuskriptet ut av familien. Martin Schøyen kjøpte det i Damms antikvariat i april 1996, og skjenket det i 2019 til Oslo katedralskole. Manuskriptet er omtalt i Tvedestrandsposten (30.9.2008): «–Det var så stygt! Aldeles grufullt, og fullt av overstrykninger, sa Else Bech Orvin, om det originale manuskriptet av Wergeland som hun fant da hun ryddet imannens papirer. Så ille var det, at hun mente det ikke kunne stemme. Dermed ble ekspertise kontaktet. –Er det stygt? Ja, så er det sikkert originalt, var responsen jeg fikk, lo Elsa. I en gul konvolutt hadde hun funnet Wergelands notater til 'Et frenologisk Foredrag'. –Teksten står på slutten i 'Hasselnødder', opplyste Else, som bestemte seg for å selge manuskriptet. –Jeg solgte det. Og senere, da de solgte det på auksjon, så skjønte jeg at jeg var blitt snytt! fortalte manusoppdagernesken, som nå ler av det hele.»

II. Frittstående utgivelser med Wergeland som forfatter, utgiver eller oversetter

Ettersom Jonas Skougaards bøker utgjør kjernen i samlingen, følger fortegnelsen Skougaard-katalogens rekkefølge. Titler gjengis som fullstendig avskrift av tittelbladet, i fet skrift. Der annet ikke presiseres er omslagene blanke. Der flere eksemplarer foreligger i identiske omslag, beskrives omslaget detaljert under det første eksemplaret. Med farget papir menes gjennomfarget papir, med kulørt papir menes papir overstrøket med farge. Der fem eller færre eksemplarer er registrert i andre norske biblioteker (Oria), gis en oversikt over de registrerte eksemplarene.

1.

«Ah!» Farce af Siful-Sifadda. Christiania 1827. Trykt hos Johan Krohn. 8vo. [2]+67+[3] sider.

Kostet ved utgivelsen 48 skilling (Rigstidende 17.1.1828).

a. Innbundet ubeskåret med originale omslag av blått farget papir (som c) i et moderne helbind av brunt skinn utført i Italia for John Ditlev-Simonsen. Materien 11,5x19,4 cm. Schiøtz nr. 1.

Ifølge Schiøtz «antagelig det flotteste eksemplaret som eksisterer av Wergelands debut».

- * b. Innbundet beskåret uten omslag i et senere kartongbind med forsterkninger i rødbrunt skinn, jvf. bindene 20b, 46b og 112a. Med Alf Colletts eiersignatur på andre friblad, medbundet fra et tidligere bind. Med Skougaards nummer (K8714) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Se blyantrettelser s. (1), 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10 og 11. Er disse av Nikolai Wergeland? Ekspl. har tilhørt Camilla Colletts søn Alf C., vistnok som arv etter hende. Utkom 21/12–1827.» Materien 9x15,6 cm. Skougaard I, s. 220.

Blyantrettelsene utgjør en revisjon av teksten, med endringer og utelateler. Eksemplaret har sannsynligvis tilhørt forfatterens far Nicolai Wergeland, siden søsteren Camilla Collett og hennes sønn Alf Collett.

Skougaard kjøpte det i sin tur av Alf Colletts nevø Jonas Collett (1883–1968). Skougaard I, s. 220 oppfører to eksemplarer av boken. Det andre er siden utskilt av samlingen og er formodentlig identisk med Renée og Bredo Grimsgaards eksemplar, solgt på auksjon i Oslo i 2000 (Grimsgaard II, nr. 150: «Nytt pappbd. [...] Skougaards eksemplar»).

- * c. Heftet beskåret med originalt bakomslag av blått farget papir (som a). Med Meyers nummer (2181). 16,5x10,1 cm. Meyer I, s. 222.

2.

Irreparabile tempus, Farce med Efterspil af Forfatteren til Farcen «Ah!». [...] Christiania. Forlagt af J. Schiws Bog- og Musik-Handling. Trykt hos H. Gundersen. 1828. Liten 8vo. 88 sider.

MOTTO: Mod Møller Don Qvixot sit hvasse|Slagsværd hæver,|og Sancho Panzas Sjel og tykke Ner-|ver bæver;|men Rucio stod still. Han tænkte|vist: lad see,|hvem Slaget gjælder først. Hvem var|den klogeste?

Irreparabile tempus ble ved utgivelsen solgt «heftet for 60 sk» (Rigstidende 17.4.1828). Året etter kunne boken kjøpes til «nedsat Priis 36 sk.» (Christiania Intelligentssedler 8.8.1829). I Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum) finnes et heftet eksemplar med originale omslag av blått farget papir.

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av lyst grått marmorert papir. Med Skougaards nummer (K18715) og notater: «Kpl. O. o. Av Henrik Wergeland. Utkom 11/4–1828.» Eiersignaturen «S. C. Knudtzon» på foromslagets verso. 10x16,5 cm. Skougaard I, s. 220.

Søren Christian Knudtzon (1785–1857) representerte Kristiansund på Stortinget da boken utkom.

- b. Innbundet beskåret med originale omslag av brunt marmorert papir i et moderne pastisjbind i halvskinn, jvf. bindet 5c. Eiersignaturen «H. W. Sommerfelt 1868» på tittelbladet. Materien 10x16,1 cm. Schiøtz nr. 2.

Forfatteren og skolemannen Harald Wilhelm Sommerfelt (1848–1920) var student i 1868.

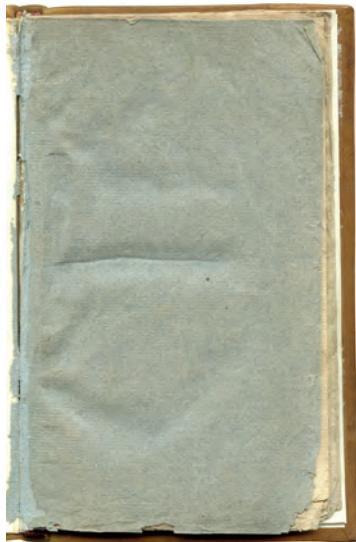
- c. Innbundet beskåret uten omslag i et noe senere halvsjirtingbind med titteletikett i rødt skinn på forpermen. Med Katedralskolens runde superexlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») på forpermen. Eiersignaturen «M. Sverdrup» på tittelbladet. Materien 9,5x15,8 cm. Müller s. 475.

Eksemplaret stammer fra en større bokgave skolen i 1865 mottok av Michael Sverdrup (1806–1875). Bøkene kom fra faren Georg Sverdrups boksamling.

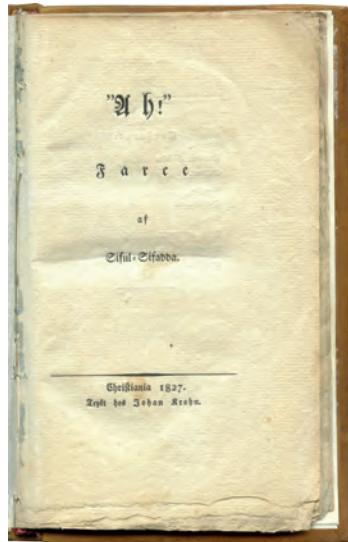
3.

Et Kvæde ved Christian Krohgs Grav af Henrik Wergeland. (Sælges tilbedste for Trondhjems Fattige.) Christiania, 1828. Trykt hos Chr. Grøndahl. Liten 8vo. 8 sider.

Fire andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket, ett ved Universitetsbiblioteket i Bergen og ett ved Gunnerusbiblioteket.

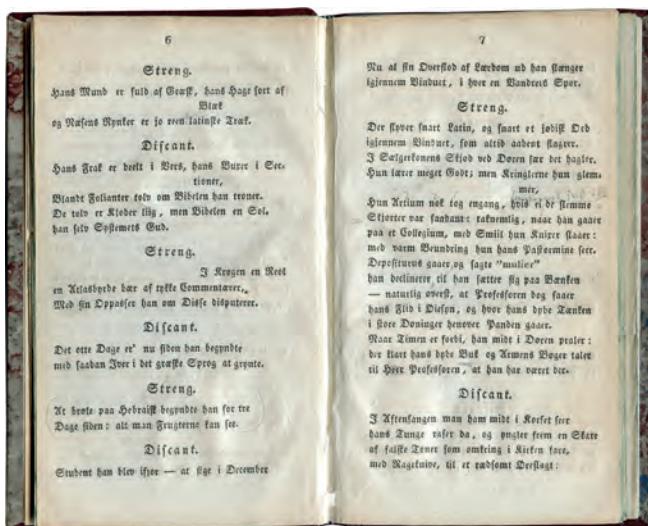
1a

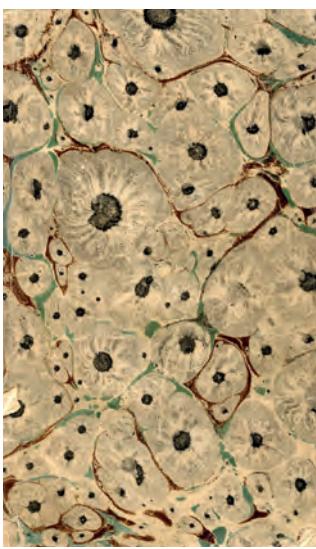
1a

1c

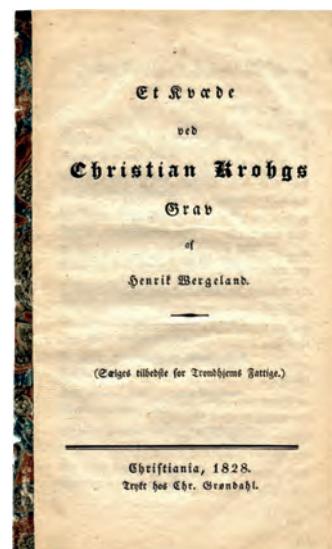
1b

2a

2b

3b

- * a. Heftet beskåret med ryggstripe av marmorert papir (som b). Kombinert omslag og tittelblad. Med Skougaards nummer (K8716) og notater: «Kpl. Utkom 6/12–1828.» 10,4x17,7 cm. Skougaard I, s. 220.
- b. Heftet beskåret med ryggstripe av marmorert papir (som a). Kombinert omslag og tittelblad. 9,9x16,7 cm. Schiøtz nr. 3.

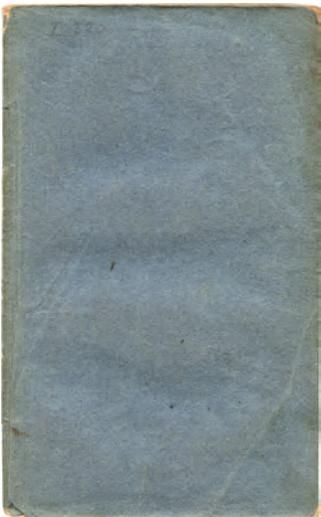
4.

Sinclars Død, et Sørgespil i tre Acter af Henrik Wergeland. [...] Christiania. Trykt paa Forfatterens Forlag hos H. Gundersen. 1828. 8vo. 124 sider.

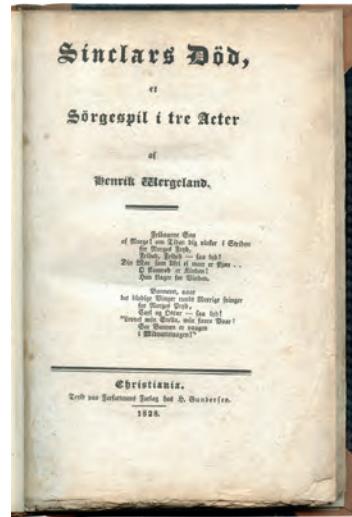
MOTTO: Fribaarne Søn|af Norge! om Tiden dig vinker i Striden|for Norges Fryd,|Frihed, Frihed – saa lyd!|Din Møe som Ufri ei meer er skjøn. . [sic]|O skamrød er Kinden!|Hun klager for Vinden.|Banneret, naar|det blodige Vinger rundt Norriga svinger|for Norges Pryd,|Carl og Oscar – saa lyd!|«Levvel min Stella, min favre Vaar!|See Baunen er vaagen|i Midnattetaagen!»

Sinclars Død kostet ved utgivelsen 108 skilling, mens subskripsjonsprisen var 84 skilling (Morgenbladet 8.2.1829). I 1833 hadde Cappelen nedsatt prisen til 48 skilling (Morgenbladet 1.6.1833). Se også I.1.

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av blått farget papir (som c). Med Skougaards nummer (K8717) og notater: «Kpl. M. orig. bl. omslag. Utkom 29/12–1828.» Bakomslaget med vanmerke (fleur de lis). 11,3x18,2 cm. Skougaard I, s. 220.
- * b. Innbundet ubeskåret med øvre gullsnitt i et senere pastisjbind i halvskinn. Bindet signert Jacob Baden og tilsvarer flere andre bind i samlingen, jvf. 20a, 44c, 58b, 96c og e. Med Skougaards nummer (K8718) og notater: «Kpl. Ubeskåret og delvis uopskåret. Utkom 29/12–1828.» Materien 13x20 cm. Skougaard I, s. 220.
- c. Innbundet beskåret med originale omslag av blått farget papir (som a) i et senere kartongbind med titteletikett i sort skinn på ryggen. Bindet signert H. M. Refsum. Materien 11x17,6 cm. Schiøtz nr. 4.
- d. Innbundet beskåret uten omslag i et noe senere halvsjirtingbind med titteletikett i rødt skinn på forpermen. Rester etter blå omslag på første og siste blad, jvf. a, c og e. Med Katedralskolens runde super-exlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») på forpermen. Eiersignaturen «M. Sverdrup» på tittelbladet. Materien 11,6x18,3 cm. Müller s. 475.
Eksemplaret stammer fra en større bokgave skolen i 1865 mottok av Michael Sverdrup (1806–1875). Bøkene kom fra faren Georg Sverdrups boksamling.
- e. Innbundet beskåret i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteletikett i blått skinn på forpermen. Rester etter blå omslag på første og siste blad, jvf. a, c og d. Med Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på tittelbladet. Materien 11x17,1. Müller s. 475.

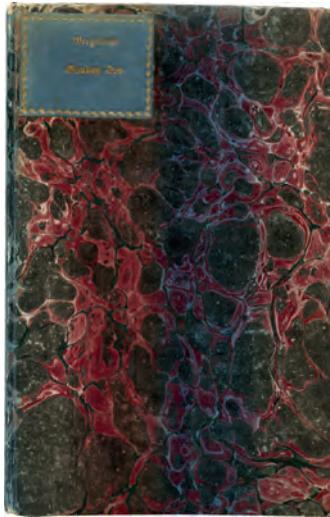
4a

4b

4c

4e

5a

5a

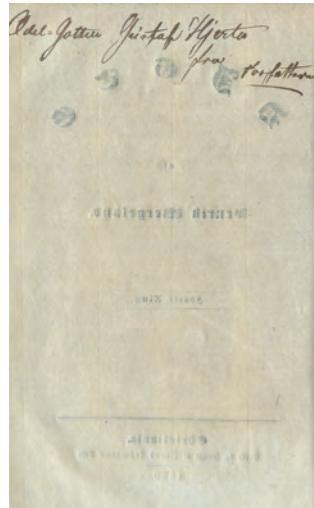
5b

5c

5d

6a

6b

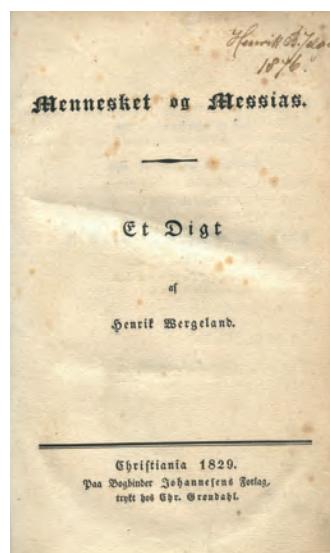
6c

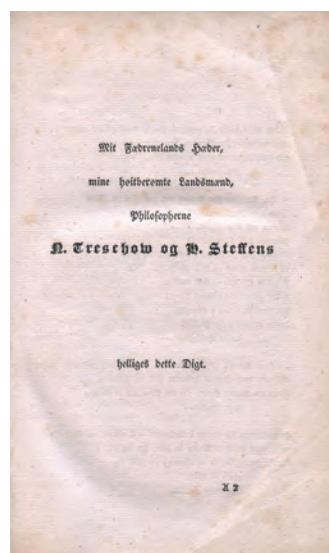
7a (varianttrykk A)

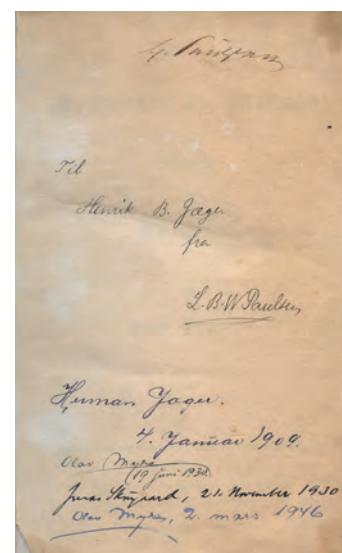
7b (varianttrykk B)

7c

7d

7e

5.

Phantasmer, efter Ravnekrog-Poetens Manuscript. Først i det Maroccanske, oversatte af Barbarossa, Politiemester i Salée, saa i det Spanske, oversatte af Grev d'Espanna, Gouverneur i Catalonien, saa i det Portugisiske, oversatte af Barbeer Pires, Marquis Qveluz, hvorefter de, udi det Norske, til Lyst og Fornøielse, oversatte ere af Siful pro Patria Sifadda. velmeriteret [sic] Baccalaureus. Hermed et Steentryk. Christiania. Trykt og forlagt hos Jacob Lehmanns Enke. 1829. 8vo. [4]+46+[2] sider. Med et foldet litografi (billedflaten 25,8x20,5 cm) uten opplysninger om trykkeri. Siste blad blankt.

Litografiet, som viser Torvslaget i 1829, er tegnet av Wergeland. Madsen (1921, s. 26) omtaler «de tyske Landskaber paa Pjecens Omslag», men dette kan neppe være et originalomslag. Antikvariat Richard Sørbøs katalog 26, nr. 75, omtaler dessuten et «merkelig samtidig omslag med illustrasjon av en hoppende hest, en hjort og en hund». På litografiet utspiller Torvslaget seg på en åpen plass foran fattighuset i Ravnekrog, der kavaleriet går til angrep på fattighusets klesvask. Phantasmer kostet ved utgivelsen 48 skilling (Morgenbladet 1.8.1829). Allerede i 1836 kunne man kjøpe boken i Hartmanns Boghandling for 8 skilling (Den Constitutionelle 28.9.1836)

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av tynt, mørkeblått farget papir (som d). Litografiet montert på siste blanke blad. Foromslaget med eiersignaturen «J. P. Broch. Christiania d. 9de Mai 1841». Med Skougaards nummer (K8719) og notater: «Kpl. med stentrykk. O. o. Av Henrik Wergeland. Utkom 1/8–1829.» 10,5x17,3 cm. Skougaard I, s. 220.
- Språkforskeren professor Jens Peter Broch (1819–1886) var en nær venn av Wergeland. Vedlagt seddel med forklaring av litografiet i senere hånd: «Manden med trommen er 'skipper Børre' = statholder grev von Platen. De to figurer rett under ham er to av magistratens medlemmer. Manden i forgrunden som sitter på stenhaugen og læser oprørsloven er den fungerende borgermester rådmann Flock. Officeren til hest er Akershus festnings kommandant general Wedel-Jarlsberg. Hans son holder hesten i halen og hans adjutant står ved siden av med hånden løftet til ed. Anføreren for kavaleriet, som rider midt op i pukkestenshaugen med dragen sabel i den ene hånd og en fakkel i den anden er løitnant Morgensterne.»
- b. Innbundet ubeskåret med originale omslag av rosa farget papir i et moderne kartongbind av marmorert papir med titteleitikett i sort skinn på forpermen (Magnus Myhra). Foromslaget med vannmerke «D. BLAUW» fra firmaet Dirk Blauw & Co. i Zaandam, Nederland. Litografiet montert på siste blanke blad. Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 166). Materien 11x18 cm. Ringstrøm IV, nr. 159.
- * c. Innbundet beskåret med originale omslag av blått farget papir i en senere pastisjbind i halvskinn, jvf. bindet 2b. Foromslaget med vannmerke: «C D». Siste blanke blad mangler. Litografiet innheftet bakerst. Med Meyers nummer (2185). Materien 10,5x17,4 cm. Meyer I, s. 222.
- d. Innbundet beskåret med originale omslag av tynt, mørkeblått farget papir (som a) i et senere halvskinnbind med forgylt dekor på ryggen. Bindet signert «H.M.R.», altså H. M. Refsum, og tilsvarer andre bind i samlingen med Christian Langaards superexlibris, jvf. bindene 25b, 45b og 109b. Litografiet montert på siste blanke blad. Gammel pris på foromslaget: «12 sk». Materien 10x17,5 cm. Schiøtz nr. 5.

6.

DIGTE af Henrik Wergeland. Første Ring. Christiania. Trykt og forlagt af Jacob Lehmanns Enke. 1829. 8vo. [2]+163+[1] sider.

I subskripsjonsinnbydelsen omtales verket som «Stellas Digte» og det skulle selges «til Bedste for den helle-niske Sag» (Morgenbladet 22.7.1828). Digte («10 ¼ Ark stort») ble ved utgivelsen solgt «heftet for 3 M[ar]k.» (Morgenbladet 21.8.1829). Schiøtz/Ringstrøm anfører blå eller lysegrå omslag.

- * a. Innbundet beskåret uten omslag i et senere sort halvsjirtingbind. **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladets verso: «Ædel-Gothen Gustaf Hierta|fra|Forfatteren». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1974, s. 88, der det heter at den skriver seg «fra Wergelands Stockholm-besøk slutn. okt./midten nov. 1830». Heraldisk exlibris på innsiden av forpermen. Med Skougaards nummer (K8721) og notater: «Kpl. S. 32 feilpag. [som 23.] M. ded. Utkom 21/8-1829.» Materien 11,7x19,1 cm. Skougaard I, s. 221.

Wergeland ble kjent med offiseren og utgiveren Gustaf Hierta (1808–1893) under stockholmsreisen i 1830. «Siden», skriver Amundsen (1956, s. 107), «sendte han ham 'Skabelsen, Mennesket og Messias', med dedika-tion [8c] (S.S. V:1:431). Men noen korrespondanse kom ikke i stand». (Boken ble imidlertid overrakt under besøket.) I ordet «Gothe» la Wergeland betydningen skandinav (Lindberger 1947, s. 47). Senere regnet Wergeland Hierta blant sine «kjæreste svenske Venner» (Samlede skrifter 5:1:228). Eksemplaret ble solgt – formodentlig til Skougaard – på auksjon i Stockholms Stads Bokauktionskammare 29.4.–7.5.1958: «hclot.» med dedikasjon til «Gustaf Hjerta». Boken var et av auksjonens høydepunkter, og ble avbildet på katalogens omslag.

- * b. Innbundet ubeskåret med originale omslag av gråbrunt farget papir i et moderne plommerødt hel-skinnbind utført i Italia for John Ditlev-Simonsen. Notater av antikvarbokhandler Paul Bottn (Cappelens antikvariat) på fremre friblad: «Bundet ubeskåret med det orig. blanke omslag i nytt helskinnbd. Meget rent og fint eksemplar. Sjeldent.» Side 32 feilpaginert som 23. Materien 12,3x19,3 cm.

Ved Hadeland Folkemuseum finnes et eksemplar med rester etter omslag av samme gråbrune, fargeede papir.

- * c. Heftet ubeskåret i senere private papiromslag med trykt titteleitikett på ryggen. Med Meyers nummer (2188) på foromslaget. Side 32 feilpaginert som 23. 13,5x21 cm. Meyer I, s. 222.

7.

Mennesket og Messias. Et Digt af Henrik Wergeland. Christiania 1829. Paa Bogbinder Johannesens Forlag, trykt hos Chr. Grøndahl. 8vo. 720 sider.

To eksemplarer finnes ved Nasjonalbiblioteket, med da den ikke er særskilt katalogisert, er det uklart om denne supprimerte utgaven også finnes ved andre biblioteker.

«Trykningen ble påbegynt allerede i mars 1829, og det var meningen at boken skulle bli skrevet og færdig-trykt i løpet av dette år. Den var da tilegnet kun N. Treschow og H. Steffens. Men da boken ikke ble færdig før i 1830, ble første ark supprimert, og isteden ble der trykt et nytt, hvorpå tittelel: Skabelsen, Mennesket og Messias. Et Digt af Henrik Wergeland. Christiania 1830. – På s. (3) er boken nu dediceret til N. Treschow, H. Steffens, G. M. de la Fayette, P. A. Heiberg, H. N. Clausen, N. Schultz og N. Wergeland. I dedikasjonsdiktet

forekommer flere meget betydelige forandringer, og det samme er tilfelle i begynnelsen av selve diktet. Dessuten ble der av G. L. Fehr lithografert 1 tittelbillede, tegnet av J. S. Welhaven, og 1 tittelblad, tilsammen 2 blader som ble innsatt foran første ark. Med disse forandringer utkom boken den 6. juli 1830. I Universitetsbiblioteket i Oslo finnes 1 eksemplar av boken i oprindelig skikkelse med årstallet 1829 [7 (Mennesket og Messias)] og flere av den almindelige utgave av 1830 [8 (Skabelsen, Mennesket og Messias)]» (Thuesen 1960, s. 278).

Den første beskrivelsen av dette supprimerte førstetrykket finnes i en artikkel av litteraturhistorikeren Henrik Jæger (1877): «For nogen tid siden opdagede jeg hos en af mine bekjendte et eksemplar af Henrik Wergelands store digt, ‘Skabelsen, Mennesket og Messias’, der af veg saa betydeligt fra de almindelige eksemplarer, at det fortjener en smule speciel opmærksomhed, saameget mere som det giver et vistnok lidet, men dog interessant bidrag til hint meget omtalte digts historie.» Dateringen til 1829 viste at diktet måtte være skrevet tidligere enn man hadde antatt, ikke etter at Wergeland hadde avlagt embedseksamen, men mens han fremdeles var midt i studiene. Samtidig ble det klart at Wergeland hadde brukt halvannet, snarere enn bare et halvt år på å skrive det. «Hvorledes saa dette ene eksemplar er bleven bevaret i sin oprindelige skikkelse, kan jeg desværre ikke oplyse, da den første eier af eksemplaret er afgaaet ved døden og hans familie ingen oplysninger har kunnet meddele mig derom.» Eksemplaret Jæger beskrev, som han selv hadde fått i gave, er eksemplar c. Siden er flere eksemplarer kommet for dagen, blant dem eksemplarene a og b.

Underveis i trykkingen av 7 (Mennesket og Messias), ble det rettet en rekke trykkfeil i teksten og pagineringen (i ark I og N). Dette har gitt opphav til i alle fall to varianttrykk av materien, her hhv. kalt A (urettet) og B (rettet). Før utgivelsen ble 7 supprimert, første ark omtrykt, litografiene lagt til materien og boken utgitt som 8 (Skabelsen, Mennesket og Messias). Også ved utgivelsen av 8 ble begge variantene av materien (A og B) benyttet, og derfor forekommer både 7 og 8 i de samme to varianttrykkene. Til sammen gir dette fire mulige konfigurasjoner av verket: 7 variant A, 7 variant B, 8 variant A og 8 variant B. Eksemplaret Jæger beskrev i 1877 (c) var i variant A. I Katedralskolens samling fordeler eksemplarene seg slik: 7a og c, 8a, c og f er variant A; 7b, 8b, d og e er variant B. Herman Jæger påpeker i kommentarene til sin utgave av Skabelsen, Mennesket og Messias (1921, s. 595) at «i et par eksemplarer er det oprindelige 1ste ark bevart (cit. 1829) [A] istedenfor den endelige tekst [B]; i de to eksemplarer av 1829 [7] jeg har hatt adgang til [deriblant c], er også den oprindelige tekst til de øvrige omtrykte sider bevart [variant A]; men også i eksemplarer av 1830 [8] kan man finne den ikke endrede tekst til disse sidene [variant A]». Jæger har med andre ord kjent disse varianttrykkene og redegjør grundig for forskjellene dem imellom i sitt tekstkritiske tillegg. De to variantene av materien kan enkelt skilles fra hverandre ved å undersøke sidetallet på side 537. I A er siden feilpaginert som 753, i B korrekt paginert.

- * a. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med gulldekor på ryggen og grønt snitt. Rester etter omslag av blått farget papir på siste side. Eiersignaturen «Sofie Schanke» på tittelbladet. Merker etter exlibris på fremre friblad. Skougaards nummer (K8737) og notater: «Kpl. Nær. 1. trykk skal ikke ha kobberstukket [sic] titel og titelkobber. Foruten forskjelligheter i titel og 1. ark fra trykket S[kabelsen]., M[ennesket]. og M[essias]., se også s. 141–142 [=ark I] og s. 207–210 [=ark N]. Se Samlede Skrifter VI, 1 s. 519–523. S. 393 og 537 feilpag. Se om nærv. trykk Henrik Jæger i Nyt norsk Tidsskrift I 1877 s. 166–276 [se over]. Supprimert, se Thuesen s. 157–158. Utgave 1960 s. 277–278 [se over].» Tidlig varianttrykk A bl. a. med side 537 feilpaginert som 753. Materien 12,5x19,5. Skougaard I, s. 221.

b. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig, enkelt halvskinnbind med enkel ryggdekor i blindtrykk og grønt snitt. Rester etter omslag av blått farget papir på første og siste side. Radert eiersignatur på innsiden av forpermen. Overstrøket eiersignatur på tittelbladet. Eiersignaturen «Henrik Stenersen» på tittelbladet. Senere varianttrykk B bl. a. med side 537 korrekt paginert. Materien 12,1x19,2 cm. Schiøtz nr. 7.

c. Innbundet beskåret uten omslag i et senere halvskinnbind. Andre friblad (fra et tidligere bind) med følgende eiersignaturer og notater: «G. Paulsen»; «Til|Henrik B. Jæger|fra|L. B. W. Paulsen»; «Herman Jæger.|4. Januar 1909.»; «Olav Myre|19. Juni 1930»; «Jonas Skougaard, 21. november 1930.», og «Olav Myre, 2. marts 1946.» Tittelbladet med eiersignaturen «Henrik B. Jæger|1876». Første friblads verso med forskjellige notater i blyant, bl. a. av Ringstrøm: «Eks. A|Kjøpt av Olav Myre III 3. mars 1984|for 10.000,-». Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 166; Ringstrøm II, nr. 337). Vedlagt notat i Olav Myres hånd: «'Mennesket og Messias', datert Christiania 1829, er en av de sjeldneste bøker i Norge. Dens bibliografi fins utførlig i: I Nyt norsk Tidsskrift, Kristiania 1877, side 266–267 (artikel av Henrik Jæger, som eide et eksemplar, foræret ham av L. B. W. Paulsen, en søn av solørsakføreren G. Paulsen, som var kommet i besiddelse av boken antagelig allerede i Wergelands tid). Dette var første 'opdagelse' av denne supprimerte utgave. Paulsen og senere Henrik Jægers eksemplar er nu i Olav Myres eie. II Arthur Thuesen 'Beslaglagte og supprimerte bøker i den norske litteratur, side 157. I samme bok finner man også, side 176, opplysninger om Gunder Paulsen, som først eiet det under post I nævnte eksemplar, nu i Myres eie. III Olav Myres bokkronikk, Aftenposten 29de mars 1930 med supplements i bokkronikk 3/5-30, hvor opplysningene stammer fra dr Herman Jæger selv. IIII Edda, 1ste eller 2det hefte 1924, lengre avhandling av dr. Herman Jæger (særtrykk blant Myres Wergelandiana.) I det eksemplar Universitetsbibl. eier, er de nye, rettede blade sat inn på fals, i Myres eksemplar finns de originale og supprimerte.» Med blyantnotater og rettelser. Tidlig varianttrykk A bl. a. med side 537 feilpaginert som 753. Materien 11,5x17,7 cm. Ruuds antikvariat, 2019.

Nærværende eksemplar, som lenge ble regnet som unikt, er det først beskrevne eksemplaret av det supprimerte førstetrykket (7), som Henrik Jæger redegjorde for i en artikkel i Nyt norsk Tidsskrift (1877). Det er altså på dette eksemplaret den første beskrivelsen av trykket hviler. Det har opprinnelig tilhørt juristen Gunder Paulsen (1821–1872), med hans eiersignatur på fribladet. Paulsen kan ha kjent Wergeland fra studietiden i Christiania, og kan ha fått boken direkte fra forfatteren. Den gikk siden i arv til sonnen Lars Bernhard With Paulsen (1857–1877), som ble student i 1875, men døde allerede to år senere. Det er hos ham studiekameraten, litteraturhistorikeren Henrik Bernhard Jæger (1854–1895) kom over den. I artikkelen fra 1877 forteller Jæger: «For nogen tid siden opdagede jeg hos en af mine bekjendte et eksemplar af Henrik Wergelands store digt, 'Skabelsen, Mennesket og Messias', der af veg saa betydeligt fra de almindelige eksemplarer, at det fortjener en smule speciel opmærksomhed [...] Hvorledes saa dette ene eksemplar er blevet bevaret i sin oprindelige skikkelse, kan jeg desværre ikke oplyse, da den første eier af eksemplaret er afgaaet ved døden og hans familie ingen oplysninger har kunnet meddele mig derom.» Året før han døde, skjenket L. B. W. Paulsen boken til Henrik Jæger, med en gavetilskrift på fribladet. Jæger har tilføyd sin eiersignatur og årstallet 1876 på tittelbladet. Den 4. januar 1909 kom boken til Jægers sønn, litteraturhistorikeren Herman Jæger (1886–1938), og fikk hans eiersignatur på fribladet. Herman Jæger utgav selv en tekstkritisk utgave av Skabelsen, Mennesket og Messias (Kristiania 1921), og en rekke blyantnotater (rettelser og markeringer) i teksten kan skrive seg fra dette arbeidet: side [4], 5, 14, 15, 24, 29, 31, 34, 38, 39, 40, 43, 52, 60, 61, 70, 72, 75, 76, 79, 88, 98, 125, 132, 135, 189, 198, 228, 277, 295, 327, 406, 408, 410, 411, 412, 416, 420, 430,

431, 432, 434, 435, 436, 449, 489, 497 og 577. Den 3. mai 1930 beskrev Olav Myre eksemplaret i en bokkronikk i Aftenposten. Det tilhørte den gang fremdeles Herman Jæger, men allerede den 19.6.1930 har Myre overtatt det, skrevet sin eiersignatur på fribladet og siden vedlagt boken en seddel med opplysninger om utgaven og eksemplaret (se over). Olav Myre (1878–1954) var en av landets fremste bokkjennere og medstifter av Bibliofilklubben. Allerede den 21.11.1930 skiftet boken igjen eier, da Jonas Skougaard tilføyde sin eiersignatur under Myres. Seksten år senere, 2.3.1946, har Skougaard igjen overlatt boken til Myre, som har skrevet sitt navn på nytt nederst på fribladet. Etter Myres død kom boken i 1984 til Bjørn Ringstrøm. På auksjon etter ham i 2017 (II, nr. 337) ble den ble kjøpt av Ruuds antikvariat, der den ble frembudt for salg i 2019.

Før han selv erhvervet boken, skrev Olav Myre om den i sine bokkronikker i Aftenposten: «Når vi behandler Henrik Wergelands største og merkeligste bok (han var bare 19 år, da han tok fatt på den og 21, da den i 1830 kom ut om sommeren) må vi erindre, at der finnes en ennu sjeldnere utgave av dette verk, men den kom aldri i bokhandelen. Da man for nogen år siden ryddet op på Grøndahl & Søns innholdsrike loft fant man et løst, adskillig tilsmudset ark med tittelblad ‘Mennesket og Messias’. Et Digt af Henrik Wergeland. Christiania 1829. Dedikasjonen er kortere og enklere her enn i den utgave, som året etter kom i handelen. Det sjeldne ark i materie befinner sig den dag idag som en helligdom i firmaet Grøndahl & Søns eie – det var Grøndahl som trykte boken. Herman Jæger var den første som opdaget, at Wergelands hovedverk hadde en slik fortid. Så vidt man kan forstå var det et komplett eksemplar, han kom over (i 1877), antagelig det samme som Universitetsbiblioteket eier» (Aftenposten 29.3.1930). I et tillegg til kronikken (Aftenposten 3.5.1930) kommer Myre med utfyllende opplysninger, og fastslår blant annet at også 8 også bør finnes i variant A (jvf. 8a, c og f), selv om intet eksemplar dengang var kjent: «Jeg må komme tilbake til det sjeldne og merkelige Wergeland-trykk ‘Mennesket og Messias’, Christiania 1829, idet Wergeland-forskeren, dr. Herman Jæger har gitt mig flere interessante supplements. Det er ikke bare 1. ark, som er optrykt. Det eksemplar [c], som Herman Jæger skrev om i 1877 og som nu er i sønnen, dr. Herman Jægers eie, bragte nemlig ved nærmere undersøkelse for dagen flere endringer, således var fire blad lengere ut i boken satt opp 2 ganger. Dette gjelder sidene 207–10, det vil si siste blad i arksignaturen N. og første i signaturen O. [=siste i ark N] (man brukte bokstavsignaturer istedenfor tall.) I sin utgave av ‘Skabelsen, Mennesket og Messias’ med innledning og opplysninger, Steenske forlag 1921, har dr. Jæger gjort opmærksom på disse avvikeler. Hans eksemplar tilhørte oprinnelig Solørsakføreren Gunder Paulsen, som i 50-årene bodde i Molde, og som i sitt siste leveår, 1872, utgav ‘Minder fra Tiden omkring Aaret 1830 til 1848’, ‘Trykt paa Forfatterens Forlag til privat Uddeling’ (i 30 eksemplarer). [...] Forfatteren hadde antagelig lært Wergeland å kjenne under sin studietid i Christiania, og utelukket er det ikke at han har fått boken hos Wergeland selv. Fra sakfører Gunder Paulsen gikk nevnte eksemplar av ‘Mennesket og Messias’, som næsten er et unikum og blandt de aller sjeldneste og mest verdifulle trykk jeg kjenner, over til sønnen, sakfører L. B. W. Paulsen, og i 1876 forære han boken til litteraturhistorikeren og forfatteren Henrik Jæger. I sin omtale av ‘Mennesket og Messias’ i Nyt norsk Tidsskrift la altså Henrik Jæger dette eksemplaret til grunn. Det merkelige er imidlertid at Universitetsbibliotekets gjennempløiede eksemplar av ‘Mennesket og Messias’ ikke har den oprinnelige og senere korrigerte tekst på side 207–10 [ark N] og på sidene 142 og 143 [ark I], som også fikk rettelser. Men alle disse blad er tatt vekk i Universitetsbibliotekets eksemplar og erstattet med rettede blad [altså i variant B], ‘innsatt på fals’, det vil si pent og forsiktig innklebet efter at boken var trykt. [Ingen av Katedralskolens tre eksemplarer har disse bladene montert på fals, kun som hele omtrykte ark.] Foreløpig kjenner man altså bare Jægers eksemplar [c] som det eneste komplette med den uforandrede, oprinnelige redaksjon [variant A]. Dertil kommer det i Universitetsbiblioteket med de rettede

blad satt inn i falsen og endelig kjenner man to arkeemplarer, det ene tilhører Grøndahl & Søn og det andre tilhørte historikeren O. A. Øverland. Det er mulig, sier dr. Jæger, at eksemplarer av den ordinære 1830-utgave (Skabelsen, Mennesket og Messias) også har den oprinnelige tekst [variant A]. Dette kan enhver eier av 1830-utgaven selv undersøke ved å sammenligne med Jægers eksemplar, på dette punkt side 599 og følgende i hans ovenfor nævnte kommentarutgave av 1921.» Myre hadde behandlet Jægers funn av boken i en kronikk allerede i 1923 (Aftenposten 14.12.1923), der han skriver: «Her har en Wergeland-samler altsaa et fint vildt at jage. Eksemplaret – jeg gaar ut fra, at der findes bare et – var for øvrig i historikeren [O. A.] Øverlands samling og blev solgt paa auktion.» Her forveksler Myre antagelig Øverlands eksemplar av 1. ark med Jægers fullstendige eksemplar.

8.

Skabelsen, Mennesket og Messias. Et Digt af Henrik Wergeland. Christiania 1830. Paa Bogbinder Johannesens Forlag, trykt hos Chr. Grøndahl. 8vo. [4]+720. Med frontispise og litografert tittelblad trykt hos «G. L. Fehr». Det litograferte tittelbladet med teksten: «Skabelsen – Mennesket – Messias| et|Digt|af|Henrik Wergeland.|Christiania.|1829.|Trykt paa Boghandler Johannesens Forlag hos Chr. Grøndahl.|G. L. Fehr.»

Boken ble først avertert i Morgenbladet 9.7.1830: «Skabelsen, Mennesket og Messias, et Digt af Henrik Wergeland, har forladt Pressen og erholdes hos Bogbinder Johansen paa Torvet for en Priis, der, hvor høi den synes, dog er betydelig under den i Subscriptionsplanerne antydede, nemlig for 2 Spd. 60 sk. for Subscribentere og 2 Spd. 96 sk. for Andre. Værket er 720 Pag. stort, stor Octav, udstyret med lithographeret Titel og Vignette.» Restopplaget av boken ble avertert hos Cappelen i 1841 til 60 skilling eksemplaret: «I Under- tegnedes Boglade ere nogle faa Expl. af efterstaende Værk, som er Resten af Oplaget, indlagt til Forhandling: Skabelsen, Mennesket og Messias» (Morgenbladet 27.5.1841). De siste eksemplarene ble avertert i 1845: «1 Par Exemplarer av Værket: Skabelsen, Mennesket og Messias af H. Wergeland, smukt indbunden (de sidste som er tilbage af Oplaget). faaes hos Bogbinder L. Hansen i Dronningensgade No. 22» (Morgenbladet 11.4.1845). Boken må altså ha vært solgt i et slags forlagsbind, jvf. b, c og d. Boken var, heter det i en samtidig anmeldelse, trykt «med skjonne Typer paa skjønt Papir, og saret med et Titelkobber og et lithographeret Titelblad. Det ud- gjør ikke mindre end 720 Sider i stort Octav, og er saaledes uden Tvivl det største Digt, som nogensinde er udkommet i Kongeriget Norge» (etter Halvorsen VI, s. 479).

Underveis i trykkingen av 7 (Mennesket og Messias), ble det rettet en rekke trykkfeil i teksten og pagine- ringen (i ark I og N). Dette har gitt opphav til i alle fall to varianttrykk av materien, her hhv. kalt A (urettet) og B (rettet). Før utgivelsen ble 7 supprimert, første ark omtrykt, litografiene lagt til materien og boken utgitt som 8 (Skabelsen, Mennesket og Messias). Ved utgivelsen av 8 ble begge variantene av materien benyttet, og derfor forekommer både 7 og 8 i de samme to varianttrykkene (A og B). Til sammen gir dette fire mulige kon- figurasjoner av verket: 7 variant A, 7 variant B, 8 variant A og 8 variant B. Eksemplaret Jæger beskrev i 1877 var i variant A. I Katedralskolens samling fordeler eksemplarene seg slik: 7a og c, 8a, c og e er variant A; 7b, 8b, d og e er variant B. Herman Jæger påpeker i kommentarene til sin utgave av Skabelsen, Mennesket og Messias (1921, s. 595) at «i et par eksemplarer er det oprindelige 1ste ark bevart (cit. 1829) [A] istedenfor den endelige tekst [B]; i de to eksemplarer av 1829 [7] jeg har hatt adgang til [ett av dem er c], er også den oprindelige tekst til de øvrige omtrykte sider bevart [variant A]; men også i eksemplarer av 1830 [8] kan man finne den ikke

endrede tekst til disse sidene [variant A].» Jæger har med andre ord kjent disse varianttrykkene og redegjør grundig for forskjellene dem imellom i sitt tekstkritiske tillegg. De to variantene av materien kan enkelt skilles fra hverandre ved å undersøke sidetallet på side 537. I A er siden feilpaginert som 753, i B korrekt paginert.

Frontispisen er tegnet av J. S. Welhaven, som illustrerte en rekke bokutgivelser rundt 1830, særlig for H. T. Winther (Wilcock 1990). Han forteller selv (Lassen 1877, s. 109) følgende om bakgrunnen for dette litografiet: «Engang tegnede jeg paa hans [=Wergelands] Anmodning, et Par Englefigurer efter en Vignet i en Bog om Religionen af P. D. Bast. Denne Tegning blev siden af en annen Haand [=Fehr] lithograferet til Prydelse for 'Skabelsen, Mennesket og Messias.'» Seip og Amundsen (1958, s. 24) har identifisert forelegget som en avslutningsvignett i Paul Danckel Basts Trende aandelige Taler og to Betragtninger over Guds Almagt (København 1780), «og det er lett å se at Welhaven i sin sorthvittgjengivelse har brukt det lille rokokkobarns holdning og armstilling som forlegg for sin Ohebiel, men føyet til de mektige englevinger og ellers komponert fritt. Wergeland var så fornøyd med resultatet at han ba sin venn Gabriel Krohg om å omsette bildet i olje; Krohg – maleren Christian Krohgs farbror – syslet nemlig gjerne med pensler. [...] Om vennen forsøkte seg på oppgaven, vet vi ikke.» Wergeland sendte først Welhavens tegning, «Sortkridstykket», til Krohg, med oppmuntring om å bruke det som skisse til et oljemaleri. Skissen skulle så returneres til forleggeren for «Lithographeren». «Jeg glæder mig inderlig til at see din Composition; men læg mere til, for Exempel, da du har Farver, som Sortekridtet mangler, saa fremstil Athmosphærens Oprør endnu vildere, for Exempel: Torden og Lyn, hist en Regnskuur, her en Regnbue brudt». Den treskårne vignetten fra Basts bok finner man for øvrig igjen i en rekke andre København-trykk fra samme tid. Den er således brukt på tittelbladet til Sophie Grevinde af S...s Levnetsbeskrivelse (København 1783), som Katedralskolen eier i Skougaards eksemplar. Den er også registrert på et dansk Bellman-trykk («en gadevis»), gjengitt i Brøndsted (1960, s. 127). «Rokokovignetten», heter det her, «var stående kliché uden på flere af tidens københavnske skillingstryk.»

Ifølge Oria skal det litograferte tittelbladet visstnok foreligge i to varianter: ett med trykkeåret 1829 (type A), og ett uten datering (type B). Det har ikke latt seg gjøre å identifisere noe eksemplar med tittelbladet i type B. Opplysningen kan stamme fra Halvorsen (VI, s. 478), der det heter at «det lith. Titelblad bærer i flere Expl. Aarstallet 1829».

- * a. Heftet ubeskåret og uåpnet i original kartonasje av brunt kulørt papir med boktrykt titteletikett på ryggen: «Skabelsen,|Mennesket|og|MESSIAS». Innlagt i moderne sjirtingkassett. Beskyttelsespapir mellom frontispise og litografert tittelblad. Med Skougaards nummer (K8739) og notater: «Kpl., ves. uopsk. Orig. kart. Med lith. titelblad og titelbillede efter en tegning af J. S. Welhaven. 1. ark omtrykt. Også med avvikeler s. 142 [ark I] og s. 207–210 [ark N] fra det oprindelige trykk. S. 393 og 537 feilpag. Utkom 6/7–1830». Tidlig varianttrykk A bl. a. med side 537 feilpaginert som 753. 13x21,6 cm. Skougaard I, s. 221.

Ett annet eksemplar er kjent i denne tilstanden, jvf. Antikvariat Richard Sørbøs katalog 50, nr. 31. Ytterligere ett eksemplar i kartonasje skal være omsatt på 1990-tallet, men siden innbundet.

Skougaard kjøpte eksemplaret 23.10.1934 på auksjonen over «Chefredaktør Chr. Gulmanns Bogsamling» (nr. 2444) hos Chr. Hee's Eftf. i København. Boken forelå som «ubeskaaret Ekspl.» med «O. O. [i] Åske». I Skougaards eksemplar av auksjonskatalogen (i privateie) fremkommer det at han kjøpte boken for 60 kr. I et notat skriver han: «Min komm[isjon]. 80.- Dette er samme ekspl. som jeg kjøpte for kr. 165.- på [M.] Lorenzens auksjon slutt [=25.] november 1925 og som blev solgt til [Chr.] Gulmann på min auksjon 7. mars 1930 for kr. 160.- J. S.» Skougaard hadde altså først kjøpt eksemplaret på Lorenzen-auksjonen i 1925, solgt

det på auksjon i 1930 for deretter å kjøpe det tilbake igjen i 1934. Olav Myre kommer inn på eksemplaret i sin spalte «Bok og byder» (1936, s. 386), der han skrev om bokauksjonene i 1930: «Den 7. mars var overretts-sakfører, nu advokat, Jonas Skougaard etter i marken med en eksellent samling, ialt bare 391 numre. Men disse innbragte 5900 kroner, eller ca. 15 kroner pr. bind. Sigrid Undset var pr. kommisjonær blant kjøperne [...]. En mengde originalutgaver av Holberg og Wergeland solgtes til høie priser. Således kom Skabelsen, Mennesket og Messias op i 160 kroner, men det var et pent, ubeskåret eksemplar i originalkartong. [...] Det var kommet boksamlere fra nabolandene til denne auksjon og mange numre gikk til Danmark og Sverige.» Myre omtaler også auksjonen i sin bokkronikk i Aftenposten 29.3.1930: «Mens således Kiærlighed uden Strømper forblev i Norge, gikk det vakre eksemplar av 'Skabelsen, Mennesket og Messias' ubeskåret, delvis uopskåret og med den originale kartong tilbake til Danmark, hvor det blev kjøpt ved Lorentzen-auksjonen for 165 kroner (med overkurs som eksisterte den gang, salører og kommisjonsgebyr: ca. 200 norske kroner). Det merkelige er, at begge handler resulterte i praktisk talt samme beløp, idet den danske kjøper [Gulmann] betalte 160 kroner ved Wangauksjonen 7. mars og den norske kjøper [Skougaard] gav 165 i København i 1925. Det var under enhver omstendighet en god pris, men et slikt eksemplar ser man kanskje ikke mere. Det burde ha blitt i Wergelands hjemland, men her hos oss savner vi ofte ved slike spesielle anledninger den bredsporedde, pengesterke bokelsker og samler, som ikke lar en slik anledning gå fra seg.»

Forlagsbokhandler Marcus Lorenzen (1847–1928) var en betydelig dansk boksamler. Journalisten Christian Gulmann (1869–1934) var sjefredaktør for Berlingske Tidende og i sin tid en av Danmarks fremste bibliofiler. Se også 87b.

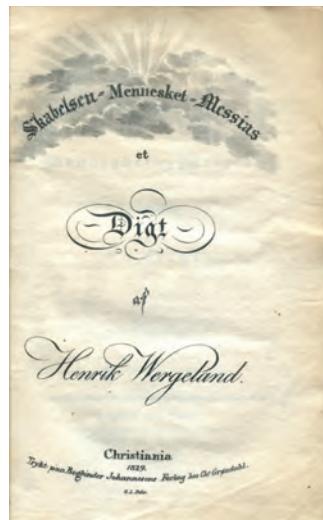
- * b. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med ryggdekor i gull- og blindtrykk, titteleitikk grønt i skinn på ryggen og blått snitt. Beskyttelsespapir mellom frontispise og litografert tittelblad. Dedikasjon fra forfatteren på fremre friblads recto: «J. A. Hielm, Sandhedens og Frihedens geniefulde, uforfærdede, stedse raske Talsmand|Med dyb Høiagtelse fra|Forfatteren». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1974, s. 88. På grunn av dedikasjonens plassering må boken være bundet for Wergeland eller forleggeren, jvf. c og d. Med Skougaards nummer (K8738) og notater: «Kpl. Med lith. titelblad og titelbillede efter en tegning av J. S. Welhaven. 1. ark omtrykt. Også med avvikeler s. 142 [ark I] og s. 207–210 [ark N] fra det opprindelige trykk. S. 393 feilpag. S. 537 korrekt pag. M. ded. til Jonas Anton Hielm. Se J. B. H[alvorsen]. VI s. 479. Ekspl. må være besørgt innbundet av Wergeland før ded. Se tilskrift i[n]. f[in]. Utkom 6/7–1830.» Med tilskrift i ukjent hånd på bakre friblad, en avskrift av et usignert dikt ved lesningen av boken, gjengitt etter «Nyeste Skilderie af Christiania og Stockholm No. 83–1830.» Svake stempler på innsiden av bakperm: «DORPH PETERSEN». Senere varianttrykk B bl. a. med side 537 korrekt paginert. Materien 12x19,9 cm. Skougaard I, s. 221.

Bind med flere av de samme stemplene er sikkert tilskrevet bokbinder H. Johannessen, som var bokens forlegger, jvf. Antikvariat Richard Sørbøs katalog 11 (2003), nr. 68.

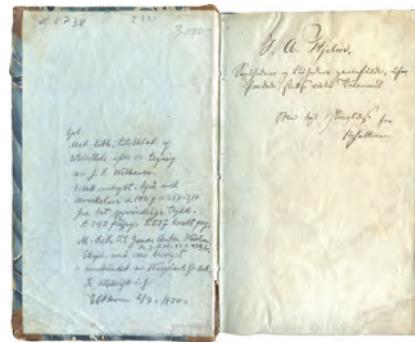
Jonas Anton Hjelm (1782–1848), norsk jurist og opposisjonsleder, utgav Almindeligt norsk Maanedsskrift, der Wergeland publiserte en rekke arbeider, jvf. 22 og III.4. Selv beskrev Hjelm verket, i forbindelse med en anmeldelse i Almindeligt norsk Maanedsskrift, som «et Skrift, der – som det genialske Product fra vort Fædrelands maaskee mest genialske, af varm Kjærlighed for Ret, Frihed og Fædreland brændende Digter – uidentvivl, saavidt Udgiveren tør vove at have nogen Mening i saadan Sag, fortjener særdeles Opmærksomhed» (etter Halvorsen VI, s. 479). Wergeland skriver om Hjelm i 98 (Jødesagen): «Det er det Navn Menig

8a

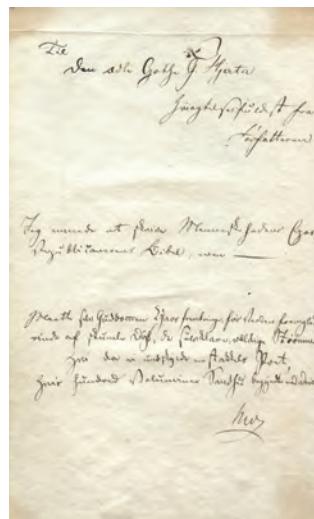
8a

8b

8b

8c

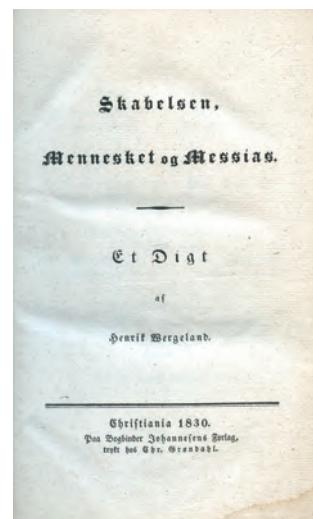
8c

8c

8d

8e

mand letter paa Hatten for, og som forekommer ham som et Løsen til at raabe Hurra. Han har uløseligen kombineret det med 17de Mai, og han imaginerer sig i 'Jonas Anton Hielm' en Slags Løve med tolv Mands Vid liggende foran Grundloven halv indsvøbt i Nationalflagets røde Folder. Hjelm har ogsaa forsvarer det som en Løve. [...] Hjelm er vore Storthings interressanteste Personlighed, og visseleigen det største Geni, som har viist sig inden dem. Han er Oppositionens Hoved; men det er for stort for en saa liden en Krop».

- * c. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med ryggdekor i gull- og blindtrykk, tittel-etikett i grønt skinn på ryggen og blått snitt. **Dedikasjon** fra forfatteren på fremre friblads verso: «Til den ædle Gothe G. Hierta|høiagtelsesfuldest fra Forfatteren.||Jeg emnede at skrive Menneskehedens Epos, Republicanerens Bibel; men -||Maatte selv Guddom[m]en Chaos frembringe, før Verden fremgled|rinde af skumle Dyb, de sølvklare, vældige Strømme:|Hvi da ei undskyldte en stakkels Poet,|hvis hundred Voluminer Sandhed begyndte med Drømme?|HW». Vedlagt kartotekkort med avskrift av dedikasjonen, som er trykt i *Samlede skrifter* 5:1:431 (jvf. Svendsen 1945, s. 9). På dedikasjonsbladet har Wergeland for hånd tilføyd navnene «Anckarswärd» og «G. Hierta» under hhv. la Fayette og P. A. Heiberg. På grunn av dedikasjonens plassering må boken være bundet for Wergeland eller forleggeren, jvf. b og d. Med tilskrift på innsiden av forpermen: «Et stort kuriosum: förfs|eget dedikationsexemplar|till 'den ædle gothe' G. Hierta|Per Hierta», samt blyantnotat: «[Antikvariat Lunge] Larsen kat. 38, 1971 NK. 1.000». Tidlig varianttrykk A med s. 537 feilpaginert som 753. Materien 12,4x20 cm.

Bind med flere av de samme stemplene er sikkert tilskrevet bokbinder H. Johannessen, som var bokens forlegger, jvf. Antikvariat Richard Sørbøs katalog 11 (2003), nr. 68.

Wergeland ble kjent med offiseren og utgiveren Gustaf Hierta (1808–1893) under stockholmsreisen i 1830. «Siden sendte han ham 'Skabelsen, Mennesket og Messias', med dedikation» (Amundsen 1956, s. 107). Jvf. dedikasjonen 6a. Ifølge Nicolai Wergelands opptegnelser fra turen, oppsøkte Henrik, som de første «efter sin Ankomst til hin Hovedstad», de «oppositionelle Publicister, Johanson og Hierta, som han forærede et Exemplar af sin Bog: Skabelsen, – Men. – og Mess.» (Collett 1889, s. 772). Boken ble altså overrakt ved besøket. Senere regnet Wergeland Hierta blant sine «kjæreste svenske Venner» (Samlede skrifter 5:1:228). Boksamleren Per Hierta (1864–1922) var Gustaf Hiertas brorsønn. Kopi av dedikasjonen i Nasjonalbiblioteket som NBO Ms. in fol. 584 B3A. Blyantreferansen til Lunge Larsens katalog 38 (1971) er formodentlig kun til prissammenligning; katalogen inneholder et eksemplar av boken til 1.000 kr (nr. 958), men i original kartonasje, uten dedikasjon. Wergelands beskrivelse av verket som «Menneskehedens Epos, Republicanerens Bibel» er interessant. Samme formulering brukte han i et tilsvarende kritikk i Morgenbladet (16.8.1830): Han hadde dristet «sig til at ville udføre Menneskehedens Epos, at ville skrive Republicanerens Bibel». I ordet «Gothe» la Wergeland betydningen skandinav (Lindberger 1947, s. 47).

d. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med ryggdekor i gull- og blindtrykk, samt titteleтикett i grønt skinn på ryggen. Flere av dekorstemplene er identiske med dem brukt på bindet b, hvilket tyder på at også dette eksemplaret opprinnelig er bundet for Wergeland selv eller forleggeren. Beskyttelsespapir mellom frontispise og litografert tittelblad. Eiersignaturen «Schenck» overstrøket på innsiden av forpermen; ytterligere en overstrøket og en uleselig eiersignatur på tittelbladet. Merket «C.K.S.B.» for Christiania Katedralskoles Bibliotek på frontispisens recto. Senere varianttrykk B bl. a. med side 537 korrekt paginert. Materien 12,1x19,7 cm. Müller s. 475.

Bind med flere av de samme stemplene er sikkert tilskrevet bokbinder H. Johannessen, som var bokens forlegger, jvf. Antikvariat Richard Sørbøs katalog 11 (2003), nr. 68.

e. Innbundet beskåret uten omslag i et senere pastisjbind i marmorert helskinn med rik dekor og tittel-etikett i rødt skinn på ryggen. Ifølge tilskrift på fremre friblads recto dreier det seg om et arkiveksemplar fra «Grøndahl & Søn», som i sin tid trykte boken. Litografiene, som ble utført av Fehr, ikke hos Grøndahl, er derfor ikke medbundet. Se under 7c om Grøndahls arkiveksemplar av første ark i det opprinnelige, supprimerte trykket. Stedvis (side 372, 516f og 524f) med flekker av trykksverte, hvilket kanskje forklarer hvorfor eksemplaret ble lagt til arkivet og ikke solgt. Senere varianttrykk B bl. a. med side 537 korrekt paginert. Materien 12,4x19,9 cm. Damms antikvariat, 2019.

f. Innbundet beskåret uten omslag i et senere halvskinnbind med forgylt dekor på ryggen. Med Einar Christiansens exlibris (Hassø 1942, t. 139) på forpermens innside. Innbundet av Petersen & Petersen i København, med deres bokbinderetikett på bakre friblad («PP» og adressen «St. KONGENSGADE|40K», jvf. etiketten 43b. Fremre fals sprukket og reparert av Lisa Bøthun, 2018. Tidlig varianttrykk A bl. a. med side 537 feilpaginert som 753. Materien 12x19,8 cm. Schiøtz nr. 8.

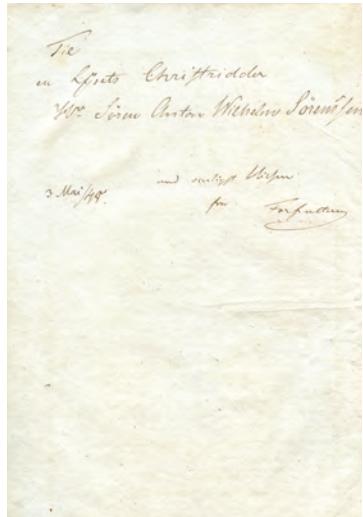
Forfatteren og teatermannen Einar Christiansen (1861–1939) etterlot seg en betydelig boksamling, som ble solgt ved auksjon i København. I Katalog over Einar Christiansens etterladte bogsamling (I, 1939) finnes tittelen som nr. 2114, feilaktig beskrevet som i «samt. Halvbind m. Rygforg. Sjælden].». Christiansen eide en liten, men fin Wergeland-samling. Høydepunktet var Jan van Huysums Blomsterstykke (73) med dedikasjon til J. L. Heiberg. Petersen & Petersen synes å ha vært hans foretrukne bokbinderi. Ifølge et annotert eksemplar av Christiansens katalog (i privateie) gikk boken for 21 dkr til en «Rosenk.», altså Volmer Rosenkilde (1908–1980), som på denne tiden drev Levin og Munksgaards antikvariat i København.

9.

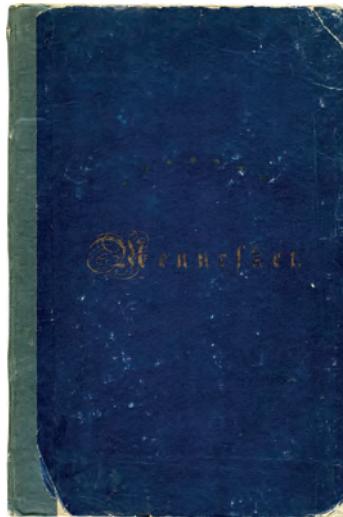
Mennesket. Et Digt af Henrik Wergeland, Medlem af det kongelige norske Videnskabers Selskab. En Omarbeidelse af «Skabelsen, Mennesket og Messias,» udgiven med Understøttelse af det kongelige norske Videnskabers Selskab i Throndhjem. Christiania 1845. Trykt i W. C. Fabritius' Officin. 4to. 162+[2] s.

Boken ble utgitt 28.1.1845 i 500 eksemplarer og inntil den 15.2 solgt til subskripsjonsprisen på 1 spesidaler (Den Constitutionelle). Den 21.7.1845 finnes den avertert i Morgenbladet «stift heft[et].» for 1 spesidaler 24 skilling. Dette stivbindet svarer formodentlig til eksemplarene d og e. Wergeland ønsket selv 50 frieksemplarer, «mest bestemte til Gaver udenlands». Noen, om ikke alle disse ble pent innbundet med sjirtingrygg, glans-papirovertrek og tittelen boktrykt i gull på forpermen. Tre slike eksemplarer, alle gaveeksemplarer med dedikasjon, finnes i samlingen: a, b og c. Et tilsvarende bind (også det med dedikasjon) finnes i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum).

Wergeland søkte 11.10.1844 Det kgl. norske Videnskabers Selskab, der han var medlem, om bidrag til trykkingen: «Jeg vover nemlig at andrage om det kongelige norske Videnskabers Selskabs Understøttelse til at see det i mit 21de Aar udgivne voluminøse Digt 'Skabelsen, Mennesket og Messias' udgivet i en Omarbeidelse, som jeg, i Haabet om at denne mine svage Kræfters Anvendelse ikke vil være spildt, allerede har ført

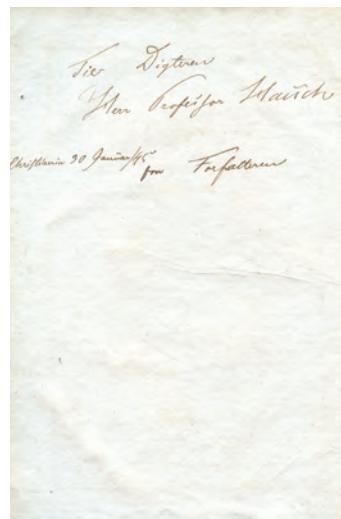
9a

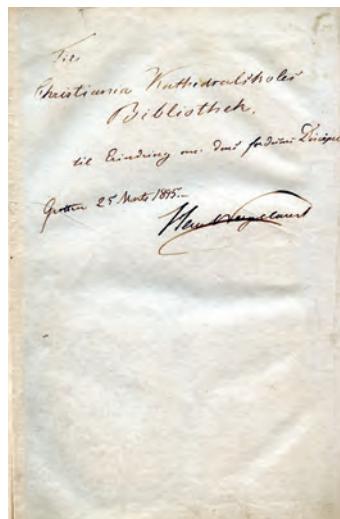
9b

9b

9b

9c

9c

9e

9e

et godt Stykke frem. Diget lider af alle Ungdommens Brøst, af formlös Henriven og Mangel paa Tøilemagt; men man har fundet poetiske Egenskaber derved, som ikke bør henligge, som de nu gjøre det, i en Dynge af Formløsheder og Dunkelheder, men som bør, i en bedre Gestalt, redde for Literaturen dennes betydeligste Digt – hvad det vil forblive, saa strengt jeg end behandler det og reducerer det i Omfang. Dette formindsker Trykningsomkostningerne, saa disse ikke maae kalkuleres efter den første Udgave, der desuden er særdeles ødselt trykt, nemlig med kun 30 Linier paa Siden. Selv vilde jeg desuden sørge for den største Sparsomhed ved Trykningen, hvortil jeg antager at 100–150 Spd. muligens kunne medgaae; dog at forstaae saaledes, at jeg ikke endnu kan angive Summen vissere, end at maximum ingenlunde vil overskride den sidste Sum. Da jeg vilde begynde Trykningen saa snart mulig, vilde jeg, naar jeg kom noget hen, bestemt kunne opgive Resten af hvad der behovedes. Oplaget – 500 Explr. – vilde blive Selskabets indtil Summen muligens blev dækket ved Afsætning, hvorhos jeg dog ørbødigst vilde udbede mig 50 Expl., mest bestemte til Gaver udenlands. Værket er ikke længer i Boghandelen; og, saadan som det er, siden man ligesaalidt kan lægge Aar til sin Alder som Alen til sin Høide, ønsker jeg det ogsaa ude af Literaturen. Og hertil er en Udgave, hvori blot det Gode er beholdt, det eneste Middel» (Lassen 1867, s. 158f). «Dir. haaber», svarte Videnskabsselskabet, «at det tilbudne Bidrag vil sætte Dem istand til at naae Hensigten, da De uidentvivl vil finde en Forlægger; som mod at erholde de fornævnte 100 Spd. vil forskyde hvad Trykningen maatte koste mere og desuden i Honorar tilstaae Dem idetmindste det Antal af Expl. De ønsker at disponere over» (Amundsen 1956, s. 293). Da Wergeland sendte den ferdige boken til selskapet redegjorde han også for utgivelsen (Samlede skrifter 5:1:375): «i 2 Maaneder blev Bogtrykkeren færdig. Da jeg maatte vente selv at blive bebyrdet med Forlaget, maatte jeg renoncere paa det Nitide. Først da Bogen var færdig, indfandt den Feilbergske Boghandling sig med det usle Tilbud af 100 Spd. og de overskydende 50 Spd. til Bogtrykkeren for Oplaget paa 500 Explr; [...] 18 Explr gaae til Udlandet som Present».

- * a. Innbundet beskåret i original kartonasje uten formering (stivbind) av mørkeblått glanset papir med blå sjirtingrygg (som b og c). Forpermen med teksten: «Mennesket.» under en bue av syv stjerner trykt i gull, bakpermen med en lyre i gull (samme som på bokens side [3]). **Dedikasjon** fra forfatteren på fremre friblads verso: «Til|en Lysets Christridder|Hr Søren Anton Wilhelm Sørensen|med venligst Hilsen fra Forfatteren|3 Mai/45.» Dedikasjonen trykt i Samlede skrifter 6:1:356. Med Skougaards nummer (K12508) og notater: «Kpl. M. ded. Se H. W. Samlede skrifter V.1 s. 410–11.» Materien 18,5x28,6 cm. Skougaard I, s. 221.

Juristen S. A. W. Sørensen (1793–1853) delte Wergelands standpunkt i jødesaken og fremmet som stortingspresident forslaget til grunnlovsendring i 1839. Wergeland beskriver selv Sørensen i 98 (Jødesagen): «Et alvorligt Ansigt, en høj majestætisk Figur, klare skarpe Øine, det lidenskabsløse Foredrag, saa tørt og matematisk nøiagtigt gjengivende hans Tankegang, som om det var en chladnisk Lydafspeiling i Sand af Bevægelserne indenfor hans Pande – alt dette giver tilsammen et fortræffeligt Udtryk af denne praktiske Tænkers Sjæl». Følgebrevet er trykt i Samlede skrifter 5:1:410f: «P. S. Behold vedlagte Bog som en Erindring! Læs sidste Afsnit o: Profetierne.»

- * b. Innbundet beskåret i original kartonasje uten formering (stivbind) av mørkeblått glanset papir med blå sjirtingrygg (som a og c). **Dedikasjon** fra forfatteren på fremre friblads verso: «Til Digteren|Herr

Professor Hauch|fra Forfatteren|Christiania 30 Januar/45». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1974, s. 150: i «privat eie» (=Per F. Meyer). Med Meyers nummer (2205). Materien 18,5x28,6 cm. Meyer I, s. 223.

Den norskfødte dikteren og naturforskeren Carsten Hauch (1790–1872) var en av den danske gullalderens ledende skikkeler.

c. Innbundet beskåret med orignale mørkeblå, glansede kartonerte permer (som a og b) i et senere, u-dekorert halvskinnbind. **Dedikasjon** fra forfatteren på fremre friblads recto: «Til|Christiania Kathedral-skoles|Bibliothek|til Erindring om dens fordums Discipel|Grotten 25 Marts 1845. –|Henrik Wergeland». Dedikasjonen trykt i *Samlede skrifter* 6:1:352. Med Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på tittelbladet. Eksemplaret er rettet i blyant etter trykkfeillisten, men ikke av forfatteren selv. Materien 18,5x28,5 cm. Müller s. 476.

d. Innbundet beskåret i et moderne kartongbind (Lisa Bøthun) med titteleitikett i pergament på forpermen. Vedlagt forpermen av den blanke originalkartonasjen av blågrått farget papir (som e). Eiersignaturen «M. Sverdrup» på tittelbladet. Materien 19x29 cm. Müller s. 476.

Eksemplaret stammer fra en større bokgave skolen i 1865 mottok av Michael Sverdrup (1806–1875). Bøkene kom fra faren Georg Sverdrups boksamling.

e. Innbundet beskåret i original kartonasje uten formering (stivbind) av blågrått farget papir (som d). Materien 19x29,5 cm. Antikvariat Bryggen, 2020.

10.

For Almuen. Forfattet af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien. Udgivet af det Kongl. Selskab for Norges Vel. [...] Første Hefte. Christiania 1830. Trykt hos Jacob Lehmanns Enke. Liten 8vo. 32 sider.

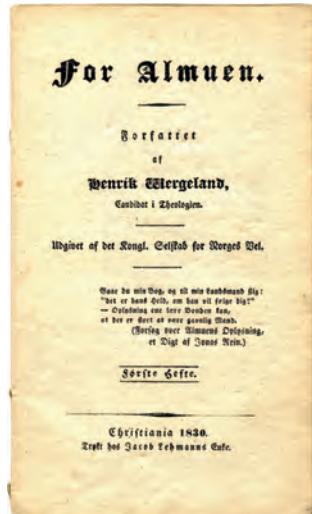
MOTTO: Gaae du min Bog, og til min Landsmand siig:|«det er hans Held, om han vil følge dig!»|– Oplysning ene lære Bonden kan,|at det er stort at være gavnlig Mand.|(Forsøg over Almuens Oplysning,|et Digt af Jonas Rein.)

Særtrykk av Budstikken. Ny Samling, I (1830), nr. 9–13, der det (s. 51) fremgår at skriftet blir «at offentlig gjøre i Selskabets Tidende Budstikken, ligesom og særegne Aftryk deraf deels udleveres til Forfatteren, deels oversendes Landhuusholdnings-Selskaberne til Uddeling.»

- * a. Heftet beskåret med ryggstripe av blått farget papir (som 11a). Kombinert omslag og tittelblad. Skougaard nummer (K8722) og notater: «Kpl. Særtryk av Budstikken, Ny Samling I. Utkom april 1830.» Schiøtz/Ringstrøm papirvariant B trykt på trykkpapir. 10,5x17,1 cm. Skougaard I, s. 221.
- b. Heftet, beskåret uten ryggstripe. Kombinert omslag og tittelblad. Schiøtz/Ringstrøm papirvariant A trykt på skrivepapir. 10,2x17,4 cm. Schiøtz nr. 10.

10a

10b

11a

12a

12b

13a

14a

14b

11.

For Almuen. Forfattet af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien. Andet Hefte. Christiania 1830.
Trykt og forlagt af Frederik T. Steen. Liten 8vo. 28 sider.

- * a. Heftet beskåret med ryggstripe av blått farget papir (som 10a). Kombinert omslag og tittelblad. Skougaards nummer (K8723) og notater: «Kpl. Utkom 4/8–1830.» 10,7x18,2 cm. Skougaard I, s. 221.

12.

Den norske Bondes nyttige Kundskab om de Læge-, Farve-, Garve-, samt Gift-Planter, der voxer paa hans Jord. Forfattet af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien. Tredie Hefte af «For Almuen».
Christiania 1831. Trykt i det Wulfsbergske Bogtrykkeri af R. Hviid. 8vo. [4]+106+[2] sider. Siste blad blankt.

- * a. Heftet ubeskåret i originale omslag av blått farget papir (som b). Ryggen senere forsterket. Skougaards nummer (K8724) og notater: «Kpl., også m. siste bl. bl. Levert til trykning i juni 1830, se J. B. H[alvorsen]. VI s. 475.» 12,2x20 cm. Skougaard I, s. 221.
- b. Innbundet lett beskåret med originale omslag av blått farget papir (som a) i et senere kartongbind av marmorert papir med titteleitikk i sort skinn på forpermen. Siste blanke blad mangler. Et latinsk plantenavn tilføyd i margen side 88. Materien 11,3x18,5 cm. Schiøtz nr. 12.

13.

For Almuen. Fjerde Hefte. Forfattet af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien. Christiania 1830. Trykt og forlagt af Johan Krohn.

[Særskilt tittelbad side [3]:] **Læsebog for den lærelystne, tilvoxende Ungdom. [...] Christiania.**

Trykt hos Johan Krohn. Liten 8vo. 44 sider.

MOTTO: Kort er Livet; Meget er|Det vil skulle lære her.|Altid før vi udlært have,|Synke vi i vore Grave.

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av blått farget papir. Ryggen senere forsterket (på samme måte og med samme papir som 14b). Skougaards nummer (K8725) og notater: «Kpl. O. o. Utkom 15/12–1830. Bør repareres penere.» Med eiersignaturen «Tilhører O. C. Dahlin» på foromslagets verso, samt «O. Dalin» på begge tittelbladene. Stempelet «F. Thaulows Bibliothek Lb. No.» på foromslagets verso, jvf. 112b. Foromslaget med vannmerke «M & J», jvf. 15a, b og d, 24a og c. 10,2x17,4 cm. Skougaard I, s. 221 (feilaktig beskrevet med «komb. omslag og tittel»).

14.

For Almuen. Femte Hefte. Forfattet af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien. Christiania.

Trykt paa Forfatterens Forlag hos J. Krohn. 1831.

[Særskilt tittelblad side [7]:] **Levnets- og Velfærds-Viisdom.** Liten 8vo. 96 sider.

- * a. Heftet delvis beskåret, men uåpnet i originale omslag av blått farget papir (som b). Omslaget litt kort øverst og nederst. Skougaards nummer (K8726) og notater: «Kpl. O. o. Uoppskåret. Utkom 8/4–1831.» Eierstempel «Dr. Elling Holst[Høvik.]» på foromslagets recto. 9,9x17,2 cm. Skougaard I, s. 221 (feilaktig beskrevet med «komb. omslag og tittel»).

Schiøtz/Ringstrøm anfører på grunnlag av den feilaktige beskrivelsen i Skougaard-katalogen at «Skougaards eks. var uten omslag».

- b. Heftet ubeskåret i originale omslag av blått farget papir (som a). Ryggen senere forsterket (på samme måte og med samme papir som 13a). 10,2x17,2 cm. Schiøtz nr. 13.

15.

Normandens Katechisme. Sjette Hefte For Almuen, af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien.

Christiania 1832. Paa Einar Thorsons Forlag, trykt hos Johan Krohn. 8vo. 15+[1] sider.

Forleggernavnet Einar Thorson antas å være et pseudonym for Wergeland selv (se Seip og Amundsen 1958, s. 7). Samme navn står som utgiver av 29 (Sange). Schiøtz/Ringstrøm anfører også brune omslag.

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av lyseblått farget papir (som b, c og d). Skougaards nummer (K8728) og notater: «Kpl. Vandmerke 1831 i omslag. nb. Forlaget [Einar Thorson]. Utkom 9/2–1832.» Vannmerke i foromslaget: «M & J|1831», jvf. b, d, 13a, 24a og c. 10,7x17,4 cm. Skougaard I, s. 222.

- * b. Heftet beskåret i originale omslag av lyseblått farget papir (som a, c og d). Vannmerke i foromslaget «M & J|1831», jvf. a, d, 13a, 24a og c. Med Meyers nummer (2193) på foromslagets recto. 10,8x17,3 cm. Meyer I, s. 223.

- c. Heftet beskåret i originale omslag av lyseblått farget papir (som a, b og d). 9,7x16,4 cm. Schiøtz nr. 14.

- d. Heftet beskåret i originale omslag av lyseblått farget papir (som a, b og c). Bakomslaget med vannmerke «M & J|1830», jvf. a, b, 13a, 24a og c. Eiersignaturen «M. Sverdrup» på tittelbladet. Tittelen og eiersignaturen «Christ. Kath. Skoles Bibl.» på foromslaget. 10,8x16,6 cm. Müller s. 475.

Eksemplaret stammer fra en større bokgave skolen i 1865 mottok av Michael Sverdrup (1806–1875). Bøkene kom fra faren Georg Sverdrups boksamling.

- e. Innbundet beskåret i et noe senere rødt helsaffianbind med tittelen trykt i gull på forpermen. **Dedikasjon** fra forfatteren nedad tittelbladets høyre marg: «Lieut. A. Bang venskabeligst fra Forf», og i nedre marg: «Wergeland». Privat hilsen på andre friblads recto: «Til min kjære Søn|Ole Berner|ved hans Kon-

firmation| i Tvedestrond 5te Mai 1889|H. E. Berner». Jens Barthold Andersens eksemplar (Andersen III, nr. 228: «Nær samtidig rødt helskinnbind med rik forgylling på deklene [...] Med hilsen fra Henrik Wergeland til A Bang.») Notater fra Damms antikvariat på første friblads verso. Materien 10,3x17,5 cm. Schiøtz nr. 15.

Forfatteren og utgiveren Anthon Bang (1809–1870) var en nær venn av Wergeland. Han utgav bl. a. tidskriftet Menigmands Ven, der han også trykte opp teksten til Normandens Katechisme, formodentlig etter dette eksemplaret. Politikeren og redaktøren Haghbart Emanuel Berner (1839–1920) gav boken i konfirmasjonsgave til sin sønn, senere dr. med. Ole Berner (1874–1944). Schiøtz erhvervet den på auksjonen etter J. B. Andersen 29.9.2011 (Cappelen Damms auksjoner).

16.

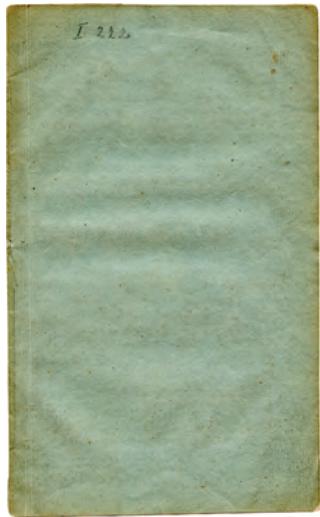
Normandens Katechisme. Af Henrik Wergeland. [...] Anden forøgede og omarbeidede Udgave. Christiania 1845. Feilberg & Landmarks Forlag. [Trykt i W. C. Fabritius's Officin]. Kvadratisk 12mo. 32 sider.

MOTTO: Agtbare Ungersvend Sund Fornuft og|dydige Jomfru Christenkjærlighed ere|det fagreste Par i Verden. De bør ogsaa|gifte sig sammen. Naar Øjet glindser|af en ædel Følelse eller Tanke, da er det Lysstraalingen fra deres Bryllupssal.

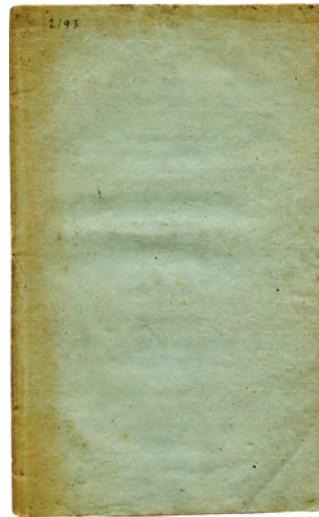
Utgaven imiterer de små lommeutgavene av Luthers lille katekisme som utkom i Christiania i årene rundt 1840. Disse bøkene kjennetegnes ikke minst ved sitt kvadratiske format i 12mo, inndelingen i fem «Parter», samt Luthers portrett som medaljong i tresnitt på tittelbladets verso. Katedralskolen eier et eksempel på en slik utgave, trykt og utgitt av Ludvig Risum i 1841. Ved å utstyre boken tilsvarende, sørget Wergeland for at den var umiddelbart gjenkjennelig som en katekisme. I Luthers sted finner man i Wergelands bok Tidemands tresnitt, etter Wergelands skisse, av dølen med Grunnloven i hendene. Wergeland skrev til Tidemand 16.3.1845: »'Indlagte skal forestille en Døl iført Kofte (den gamle Gudbrandsdalske) og derunder Skjorte med Malje - en Figur, der skulde bruges i en ny 'Normandens Katechisme' ligesom Luthers i de religiøse. Den skulde altsaa træsnittes; men til Original herfor duer ikke engang mit Stykke. Men vil De slaa mig en god noget oval Rundar og deri, uden megen Skygge, tegne mig en saadan Figur?' Vedlagt fulgte en pennekisse av Wergeland (gjengitt S.S. 5:2:426), og den er omtegnet av Tidemand til bildet på annen side i boken: en bonde med kofte og topplue, med 'Norges Grundlov' i hendene» (Seip og Amundsen 1958, s. 129).

Ifølge avisannonserne, som også gjengav Tidemands illustrasjon (se a), kostet boken ved utgivelsen «stift heftet 8 sk., smukt indbundet 12 sk.» (Morgenbladet 11.4.1845). Det her omtalte stivbindet svarer antagelig til eksemplar b; i Nasjonalbiblioteket finnes et eksemplar med omslag av samme mørkeblå papir. Boken er ifølge annonsen også utgitt i et «smukt» forlagsbind, men det er uklart hvordan det eventuelt har sett ut.

- * a. Ett falset ark i materie, kappet i to, men ubeskåret og uåpnet. Med Skougaards nummer (K8729) og notater: «Kpl. i uopskåret ark, Ill. s. (2) av Ad. Tidemand efter utkast av H. Wergeland. Bilagt m. art[ikkell]. [=annonse] Utkom 9/4–1845.» Bilagt med annonse for samme bok (med gjengivelse av tresnittet fra side [2]) påskrevet «Morgenbl. 101. 11/4 45». Arkene 35,8x23,3 cm. Skougaard I, s. 222.

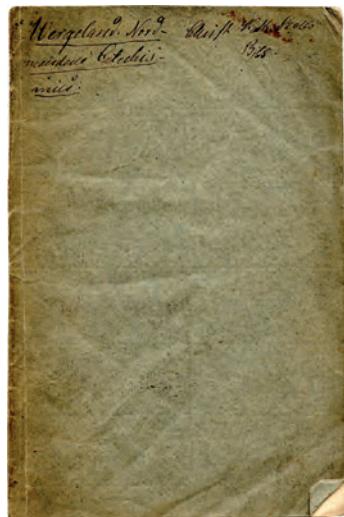
15a

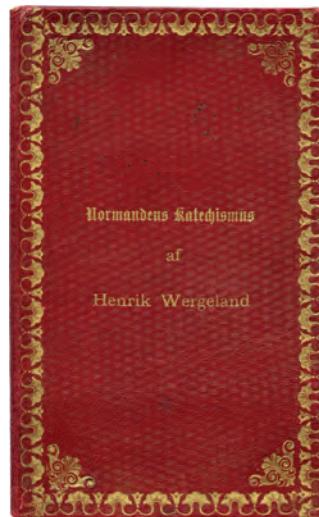
15b

15c

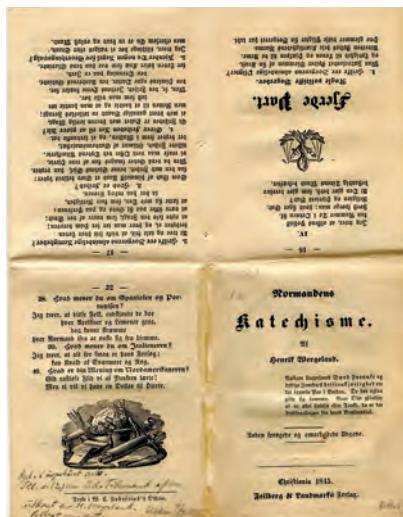
15d

15e

15e

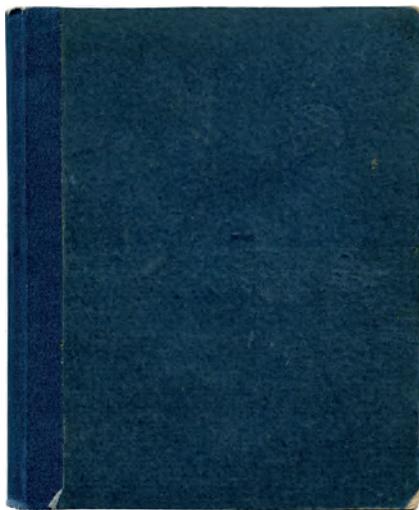
16a

16a

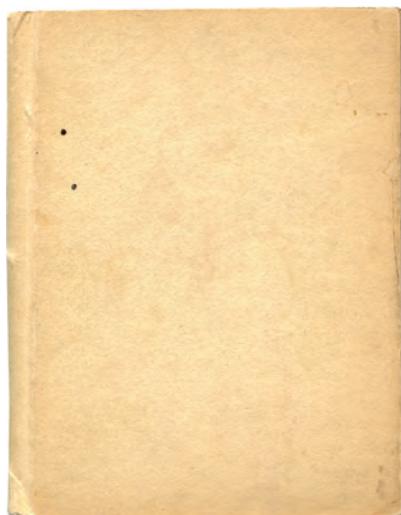
16a (vedlegg)

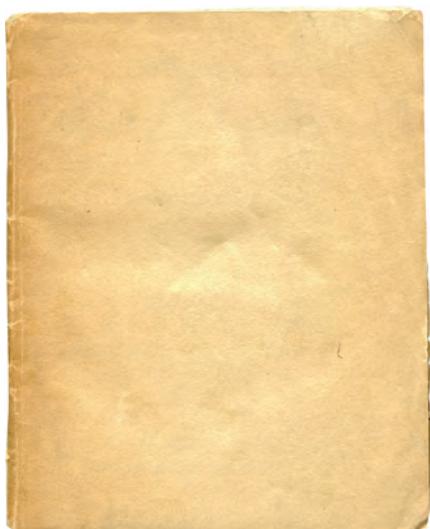
16b

16c

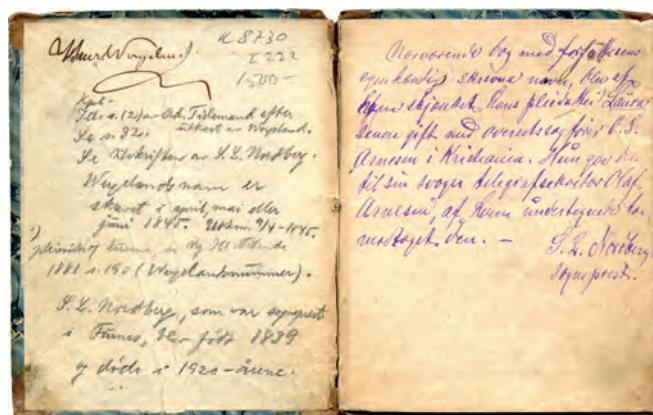
16d

16e

16e

16f

16f

- b. Heftet beskåret i original kartonasje uten formering (stivbind) av mørkeblått farget papir med senere (?) blå sjirtingrygg. Notat av antikvarbokhandler Paul Bottn (Cappelens antikvariat): «12mo. Orig kartonage». 8,9x19,8 cm. Ruuds antikvariat, 2019.
- c. Heftet beskåret i original kartonasje uten formering (stivbind) av kremgult farget papir. Gammel pris «0,25 [kr]» på forpermens innside. 8,2x11,2 cm. Damms antikvariat, 2019.
Eksemplaret tilhører et restopplag forlaget solgte ut i 1881 (annonse i Morgenbladet 3.5.1881): «Hos Feilberg & Landmark, nedre Slotsgade 21, faaes: Normandens Katechisme af Henrik Wergeland. Anden forøgede og omarbeidede Udgave fra 1845. Pris 25 Øre.»
- d. Heftet beskåret i senere (?) original kartonasje uten formering (stivbind) av ufarget papir (som e). 8,2x11 cm. Schiøtz nr. 104.
- e. Heftet ubeskåret i senere (?) originale omslag av ufarget papir (som d). 9,5x12 cm. Damms antikvariat, 2019.
- * f. Innbundet beskåret uten omslag i et enkelt, samtidig halvskinnbind. **Wergelands eget eksemplar** med eiersignaturen «Henr Wergeland» på forpermens innside. Boken må derfor være innbundet før forfatteren; det dreier seg derimot neppe om forlagsbindet (jvf. annonseteksten over). Skougaards nummer (K8730) og notater: «Kpl. Ill. s. (2) av Ad. Tidemand efter utkast av Wergeland. Se s. 32 [«Trykt i W. C. Fabritius's Officin】]. Se tilskrift av S. L. Nordberg. Wergelands navn er skrevet i april, mai eller juni 1845. Utkom 9/4–1845. [...] Se Ny Ill. Tidende 1881 s. 190 (Wergelandsnummer). S. L. Nordberg, som var sogneprest i Furnes, blev født 1839 og døde i 1920-årene.» Påskrift i Nordbergs hånd på fremre friblads recto: «Nærværende Bog med forfatterens egenhændig skrevne navn, blev af ham skjænket hans pleiedatter [=pleiesøster] Laura senere gift med overretssagfører O. S. Arnesen i Kristiania. Hun gav den til sin svoger telegrafsekretær Olaf Arnesen, af hvem undertegnede har modtaget den. – S. L. Nordberg. Sogneprest.» Med eiersignaturen «S. L. Nordberg» på tittelbladet. Materien 8,8x10,9 cm. Skougaard I, s. 222.
Eksemplaret har først tilhørt Wergeland selv, før han gav det til pleiesøsteren Laura Augusta Wergeland (1822–1895), som ble gift med juristen Ole Seppingbøl Arnesen (1820–1864). Hun gav boken videre til en svoger, telegrafsekretær Olaf Arnesen, som i sin tur skjenket den til presten Sjønde Lasson Nordberg på Furnes (1839–1921). Skougaard (1943, s. 10) nevner selv eksemplaret blant høydepunktene i sin samling: «[Wergelands] eget eksemplar av Normandens Katechisme».
- 17.**
For Almuen, forfattet og udgivet af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien. Syvende Hefte. Christiania 1834.
 [Særskilt tittelblad side [3]:] **Norges Historie. Første Deel, indeholdende Begivenhederne indtil Foreningen med Danmark. Af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien. [...] Christiania 1834.**
 Trykt paa Boghandler P. J. Hoppes Forlag, i det Lundhske Bogtrykkeri af C. L. Rosshauw. 8vo.
 [2]+106+[2] sider.

MOTTO: Din Seierære, Oldtid, er nu kun Ord.|Din Frihed lever endnu i høje Nord.|I Mindets Skjold,
hvor Tiden som i et Speil|kan skue egne Dyder og egne Feil,|sin bedste Viisdom Saga, den kloge, skar;|
«det Folk, som ejer Frihed, nok Ære har.»

*Ved utgivelsen ble boken solgt «smukt indheftet [jvf. a, b, d og e] til Subskribenterne for 36 sk., hvorimod
Bogladeprisen er 48 sk. pr. Exemplar» (Morgenbladet 4.2.1834).*

- * a. Heftet delvis beskåret, men uåpnet i original kartonasje uten formering (stivbind) av rosa kulørt papir. **Dedikasjon** fra forfatteren på det særskilte tittelbladet: «Skjalden, Sagapræsten N. S. Grundtvig|høi-
agtelsesfuldest fra|Henr Wergeland». Foromslagets recto med påskriften «F. S. Grundtvig» i Wergelands
hånd. Bakomslagets recto med tilskrift på latin i Wergelands hånd om at errata vil følge i neste bind. Dedi-
kasjonen trykt i Amundsen 1974, s. 92. Med Skougaards nummer (K8731) og notater: «Kpl., ves. uopskåret.
Orig. kart. M. ded. til Grundtvig, se også omslag s. (1). Se videre tilskrift omslag s. (3) av Wergeland. Ut-
kom 1/2-1834.» 10,9x18,9 cm. Skougaard I, s. 222.

*N. F. S. Grundtvig (1783-1872) var dansk prest, forfatter og filosof og blant dem Wergeland inkluderte i
den trykte dedikasjonen til sitt hovedverk 8 (Skabelsen, Mennesket og Messias).*

- * b. Sideheftet, beskåret i original kartonasje uten formering (stivind) av plommerødt kulørt papir. Skou-
gaards nummer (K8732) og notater: «Kpl. m. begge tittelblad. Orig. kart. Har tilhørt Andreas Faye. Utkom
1/2-1834.» Eiersignaturen «Andreas Faye» på forpermens verso. 10,6x18,3 cm. Skougaard I, s. 222.

*Andreas Faye (1802-1869) var prest, folkeminnesamler, historiker og stortingsmann. Wergeland bidro bl.
a. i Fayes Norske Sagn (1844).*

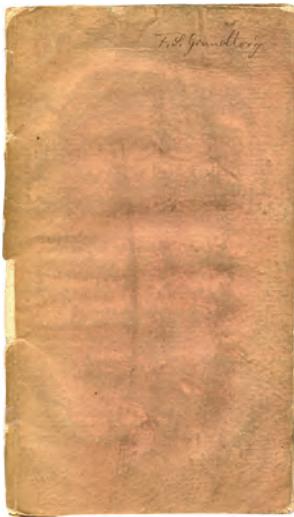
- c. Heftet beskåret i et privat kartongbind av fiolett klistermarmorert papir. **Dedikasjon** fra forfatteren
på det særskilte tittelbladet: «Studentforeningens Bibliothek ved Lundske|Universitet|ærbød|fra Forf.»
Forpermens verso med fem hyllesignaturer, en eiertilskrift fra «Akademiska föreningen» i Lund, samt
dennes moderne exlibris: «AF | Arkivet». Materien 10,7x19. Ruuds antikvariat, 2019.

Akademiska föreningen i Lund ble stiftet på nyåret 1830 av en krets yngre universitetslærere.

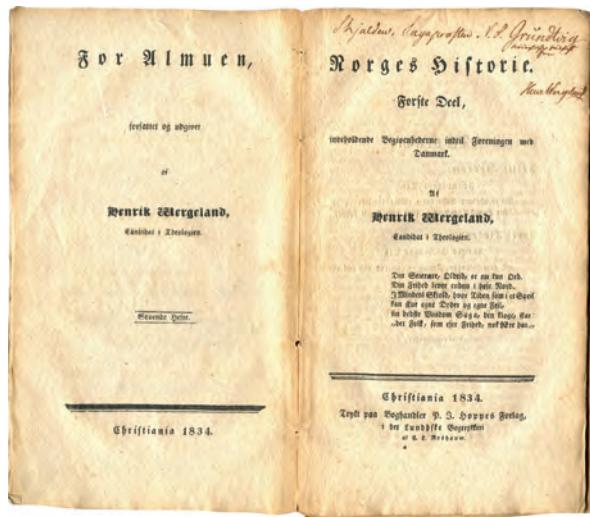
- d. Heftet beskåret med den originale forpermen av brun kulørt kartong. Sammenheftet (sideheftet) med
18b. Merket «N. 204» i blekk på fellestittelbladets recto. 10,9x18,9 cm. Schiøtz nr. 16[a].

- e. Innbundet delvis beskåret, men uåpnet i et moderne helskinnbind med begge permer i original oransje
kulørt kartong. Sammenbundet med 18c. Bindet utført i Italia for John Ditlev-Simonsen. Materien
10,9x18,4 cm. Schiøtz nr. 17[a].

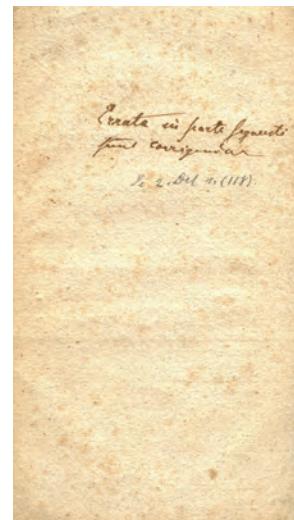
- f. Innbundet beskåret i et samtidig kartongbind av brunt kattunpapir med titteletikett i grønt skinn på
ryggen. Uten fellestittelbladet. Sammenbundet med 18d. Med Katedralskoles eierstempel («C.K.B.») på
tittelbladet. Materien 10,5x17,6 cm. Müller s. 176.

17a

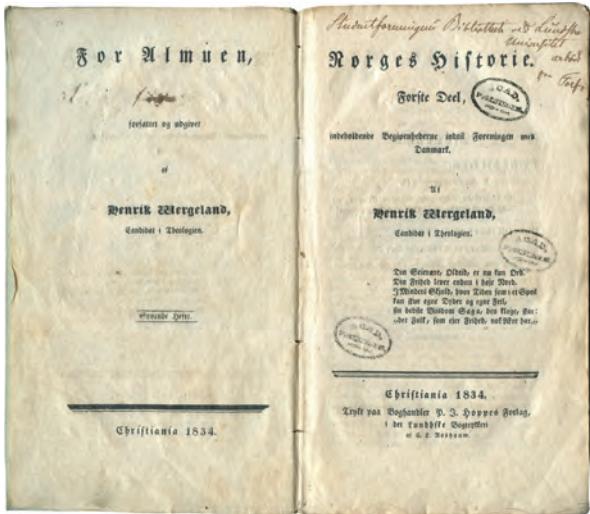
17a

17a

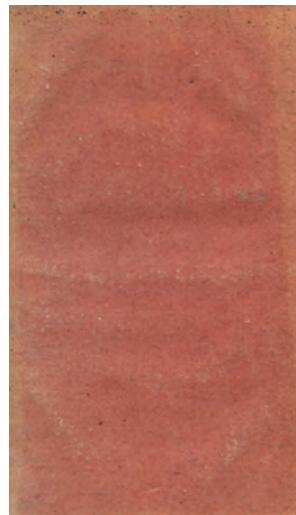
17b

17c

17d

17e

17f

18.

For Almuen, forfattet og udgivet af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien. Ottende Hefte.

Christiania, 1834.

[Særskilt tittelblad side [3]:] **Norges Historie. Anden Deel, indeholdende Begivenhederne fra Foreningen med Danmark og indtil nærværende Tid. Af Henrik Wergeland, Candidat i Theologien. [...] Christiania, 1834. Trykt paa Boghandler P. J. Hoppes Forlag, i det Lundhske Bogtrykkeri af C. L. Rosshauw.** 8vo. [2]+117+[1] sider.

MOTTO: Land forgaer – men synker Verden?|Mænd forgaae – mon Frihed vel?|Født med første Engel er den,|dør ei før den sidste Sjel.

Boken ble levert til «Subscribenterne smukt indheftet [jvf. a, b og c] for 36 sk. pr. Exemplar» (Morgenbladet 24.5.1834). I bokhandelen var prisen 96 skilling.

- * a. Heftet ubeskåret i original kartonasje uten formering (stivbind) av rødt kulört papir (som c). Skougaard nummer (K8733) og notater: «Kpl. m. begge tittelblad. Orig. kart. Utkom 24/5–1834.» Overstrøket eiersignatur på fellestittelbladets recto. 11x18,8 cm. Skougaard I, s. 222.
- b. Heftet ubeskåret og uåpnet med bakpermen av blå kulört kartong. Sammenheftet (sidehefting) med 17d. 11,3x18,9 cm. Schiøtz nr. 16[b].
- c. Innbundet delvis beskåret, men vesentlig uåpnet i et moderne helskinnbind med begge permer av original rød kulört kartong (som a). Sammenbundet med 17e. Bindet utført i Italia for John Ditlev-Simonsen. Materien 10,9x18,4 cm. Schiøtz nr. 17[b].
- d. Innbundet beskåret i et samtidig kartongbind av brunt kattunpapir med titteletikett i grønt skinn på ryggen. Uten fellestittelbladet. Sammenbundet med 17f. Med Katedralskoles eierstempel («C.K.B.») på tittelbladet. Materien 10,5x17,6 cm. Müller s. 176.

19.

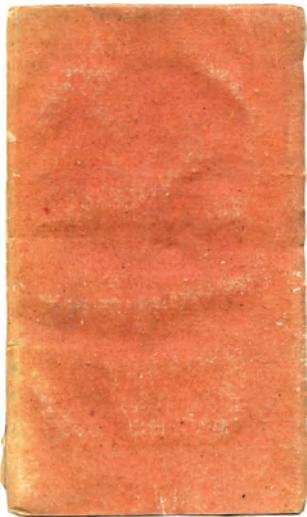
For Almuen. Niende Hefte. Forfattet af Henrik Wergeland, Kandidat i Theologien. [...] Kristiania, 1839.

MOTTO: *|Boghylden er den Stige,|som fører til at blive Overmandens Lige.|*

[Særskilt tittelblad side [3]:] **Læsebog for Almu-Ungdommen. Andet meget forøgede og forbedrede Oplag. [...] Kristiania. Trykt og forlagt af Johan Krohn.** Liten 8vo. 59+[1] sider.

MOTTO: Lev for at lære! Lær for at leve!

Utgitt som andre opplag av 13 (Læsebog). Både a og b har gammel pris på 12 skilling. Tilsynelatende har det ikke vært prisforskjell på papirkvalitetene. Norsk Bog-Fortegnelse oppgir prisen til 8 skilling, men ved utgivelsen kostet boken 16 skilling (Bergens Adresse-Contoirs-Efterretninger 26.6.1839).

18a

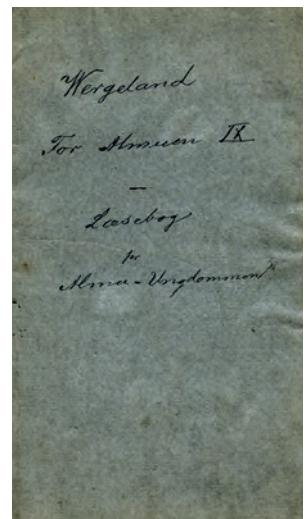
18b

18c

19a

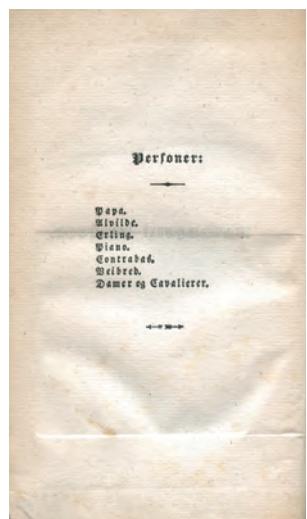
19b

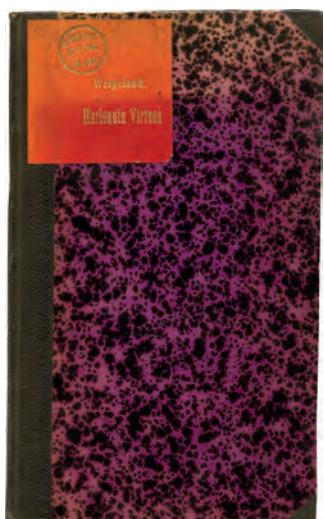
20a

20a (varianttrykk A)

20a (varianttrykk B)

20d

- * a. Ubeskåret og uåpnet i original kartonasje av blått farget papir (mørkere enn b). Skougaards nummer (K8734) og notater: «Kpl., uopsk. O. o. Utkom 7/6-1834.» Gammel pris «12s» på tittelbladet. Papirvariant A trykt på velin. 10,5x17,3 cm. Skougaard I, s. 222.
- b. Beskåret i original kartonasje av blått farget papir (lysere enn a). Gammel pris «12s» på foromslagets verso. Tittel skrevet i blekk på foromslaget i senere hånd. Papirvariant B trykt på trykkpapir. 9,7x16,6 cm. Schiøtz nr. 18.

20.

Harlequin Virtuos. FARCE af Siful Sifadda. [...] Christiania. Trykt i H. T. Winthers Officin af P. T. Malling. 1830. 8vo. 75+[3] sider. Med et foldet litografi (billedflaten 12,9x15,1 cm) uten angivelse av trykkeri. Siste blad blankt.

MOTTO: «Fremmed Ild er ei saa klar|som den Røg, vi hjemme har.»|(Gammelt Ordsprog.)

Litografiet er etter alt å dømme tegnet av Wergeland. «Farcen var et oppgjør med den danske vådeville-diktning og med danske kunstneres opptreden i Norge. Tittelbladet [sic] var forsynt med et litografi som illustrerte slik opptreden» (Seip og Amundsen 1958, s. 38). Kostet ved utgivelsen 60 skilling (Morgenbladet 16.7.1830).

- * a. Innbundet beskåret uten omslag med øvre gullsnitt i et pastisjbind i halvskinn. Bindet signert Jacob Baden og tilsvarer flere andre bind i samlingen, jvf. bindene 4b, 44c, 58b, 96c og e. Litografiet montert etter siste blanke blad. Skougaards nummer (K8735) og notater: «Kpl. m. stentrykk. 1. trykk med 'Erasmicus' i personlisten. Innsatt i[n]. f[ine]. 2. trykk av personlisten med 'Veibred'. Av Henrik Wergeland. Utkom 1/7-1830.» Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk A med «Erasmicus» i personlisten. Smusstittel/personliste med varianttrykk B («Veibred») hentet fra et annet eksemplar innheftet bakerst, før siste blanke blad. To eiersignaturer på tittelbladet, den ene «P. H. Boye Kbhn. 1880», den andre uleselig. Materien 10,4x17,1 cm. Skougaard I, s. 222.

Peter Henrik Boye (1816–89) var dansk forfatter og Wessel-utgiver.

- * b. Innbundet beskåret uten omslag i et senere kartongbind med forsterkninger i grønt skinn, jvf. bindene 1b, 46b og 112a. Litografiet montert som frontispise. Skougaards nummer (K8737) og notater: «Kpl. med stentrykk. 2. trykk med Veibred i personlisten. Av Henrik Wergeland. Utkom 1/7-1830.» Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med «Veibred» i personlisten. Materien 9,3x15,7 cm. Skougaard I, s. 222.

Schiøtz/Ringstrøm spekulerer om dette eksemplaret, som de ikke hadde undersøkt, kunne være bundet i «kartong (original?)».

- c. Innbundet lett beskåret uten omslag i et senere kartongbind av mørnstret papir med titteleitikett i sort skinn på ryggen. Litografiet og siste blanke blad mangler. Schiøtz/Ringstrøm variant A med «Erasmicus» i personlisten. Med Otto Engelschiøns exlibris på innsiden av forpermen (Engelschiøn I, nr. 390). Materien 10,7x17,6 cm. Schiøtz nr. 9.

d. Innbundet beskåret uten omslag i et noe senere halvsjirtingbind med titteletikett i rødt skinn på forpermen. Med Katedralskolens runde stempel («CHRIST.|KATH.|BIBL.») på tittelbladet. Litografiet bundet som frontispise. Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med «Veibred» i personlisten. Materien 10,6x17,9 cm. Ikke i Müller.

21.

LEVE Syttende Mai! Sang paa Konstitutionsdagen. Christiania. Trykt i J. Schiws Bogtrykkerie, af W. Hartmann. 1831. 8vo. [4] s.

Kun ett annet eksemplar registrert i norske biblioteker, ved Deichman. Trykket var ukjent ved utgivelsen av Samlede skrifter.

- * a. Ett beskåret, falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Skougaards notater: «Kpl. (4) s. Av Henrik Wergeland. Utkom 20. april 1831. S.S. VI, I s. 407: 'Originaltrykket finnes ikke.'»

22.

Opium. Skuespil i Tre Acter af Henrik Wergeland. Christiania 1831. Trykt i J. Schiws Bogtrykkerie, af W. Hartmann. 8vo. 90[=88]+[2] sider.

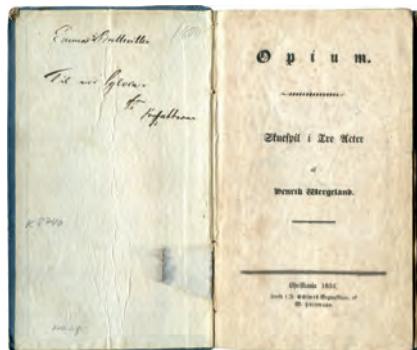
*Merket med * i Norsk Bog-Fortegnelse. Særtrykk av Almindeligt norsk Maanedsskrift, jvf. III.4. Ved utgivelsen av Samlede skrifter var intet eksemplar av dette særtrykket kjent. Idag er tre andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket, Universitetsbiblioteket i Bergen og Gunnerusbiblioteket. Boken ble ved utgivelsen solgt «heftet» for 48 skilling (Rigstidende 1.9.1831). Så sent som den 2.2.1836 ble den avertert i Morgenbladet av Guldberg & Dzwonkowski til samme pris. Schiøtz/Ringstrøm anfører (eventuelt på bakgrunn av eksemplar a) blank, blå kartonasje.*

- * a. Innbundet beskåret i et samtidig kartongbind av blått kulørt papir med preget stjernemønster. Dedikasjon fra forfatteren på innsiden av forpermen: «Emma Bretteville|Til min Sylvia|fra|Forfatteren». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 357: «tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard». Dens plassering tyder på at boken er innbundet for forfatteren, som gavebind. En «fotokopi av tittelbl. med dedikasjon av trykt utgave» ligger vedlagt NBO Ms. in fol. 584 A1:12. Med Skougaards nummer (K8740) og notater: «Kpl. Orig. kartong. J. B. H[alvorsen]. og N. B. nevner ikke [siste] bl. m. rettelser. Det er heller ikke i Alm. n. Maanedsskrift. Mrk. * i N. B. Avtrykk av Almindeligt norsk Maanedsskrift hefte 8. Ark 1 og 5 à 16 s., ark 2–4 og 6–9 à 8 s., tils. 88 s. + 1 bl. rettelser. Fra s. 57 feilpag. Rift i s. 27–30. M. ded. til Emma Bretteville, jf. Ex Lex, Oslo 1943 s. 62–64. Utkom 29/8–1830. Wergeland Samlede skrifter VI, I s. 477: 'Et særtrykk med egen titel skal være utkommet, men finnes ikke i bibliotekene.'» Materien 11,4x19,5 cm. Skougaard I, s. 223.

Harald Holen forteller (1943, s. 2) at boken i 1943 var kjøpt av redaktør Olav Myre. Skougaard må i sin tur ha erhvervet den før 1956, da dedikasjonen ble trykt, men formodentlig etter Myres død i 1954 «'Opium'», fortsetter Holen, «er et av Wergelands sjeldneste trykk, og allerede i 1848 var det så sjeldent at utgiveren av 'Norsk Bogfortegnelse 1814–1848' har oppført boken med stjerne, fordi det ikke var mulig å få titelen kontrollert ved selvsyn. I 1928 ble et eksemplar solgt på en auksjon for kr. 17.00, og da var tidligere bare et

21a

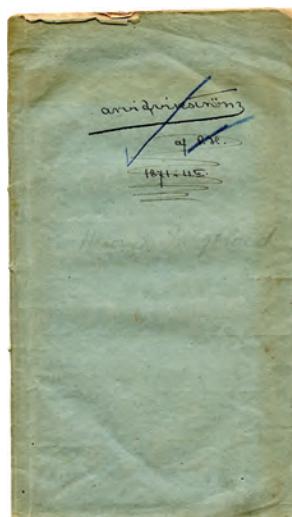
22a

23a

24a

eneste eksemplar almindelig kjent. Det nu omtalte er altså det tredje kjente eksemplar, og dette har en særlig interesse, fordi det er forsynt med følgende dedikasjon: 'Emma Bretteville. Til min Sylvia fra Forfatteren.' *Sylvia* er stykkets kvinnelige hovedrolle, og Wergeland røper her hvem som har vært hans modell. Fredrik Paasche skrev i 'Norsk litteraturhistorie' blant annet: 'Der er steder (i 'Opium') hvor skildringen av kongens og Sylvias kjærlighet har tatt sterk farge av Wergelands Stelladyrkelse, stemningen – og endog ordlyden – er ofte den villende, seierstrygge, som kjennes fra brevene til Elisa Wolff. Like fullt er de elskende blitt mer enn talerør for dikteren, de har sitt eget liv, fremfor alt er *Sylvia* en virkelig skikkelse.' Ja – hun var virkelig nok. Emma Sophie Bretteville hørte til Wergelands omgangskrets i Christiania [jf. også dedikasjonen 31b.] [...] Da Wergeland skrev 'Opium', var hun altså 19 år. I stykkets rolleliste er 'Sylvia' angitt om 'ung og skjønn, øm og edel og viktig', og hun har sikkert vært gjenstand for Wergelands varme tilbedelse. 1832 skrev han fra Eidsvoll et brev til henne, som tross hun nu var forlovet med en annen, gløder av hans varme beundring. [...] Statsråd Christian Z. Bretteville, som Wergeland hadde adskillig forbindelse med, var Emmas halvbror. I 1838 ble hun gift med Thomas Hammond [...]. De hadde 4 barn, og den yngste gutten, som ble født noen år etterat Wergeland var død, ble kalt Henrik. [...] Boken ble betalt med kr. 200.00, som vel neppe kan sies å være for dyrt for dette helt enestående eksemplar».

23.

Pebernødder til Juul. Christiania [1831]. Trykt i J. Schiws Bogtrykkerie, af W. Hartmann.
Spisstittel. Folio. [2] s.

Teksten er undertegnet «Bager Thore & Comp». Kun ett annet eksemplar registrert i andre norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket. I Dagbladet den 21.11.1921 fremgår det at «selv av trykte skrifter er der flere som Universitetsbiblioteket dessverre aldri har fått fatt i. En liden bok 'Peppernøtter til jul' kom saaledes først i fjor i Universitetsbibliotekets besiddelse.» Ifølge Nasjonalbibliotekets HK1 ble trykket erhvervet i 1918 for 50 kr. Arthur Thuesen (Arbeiderbladet 27.6.1946) hevdet at bare tre eksemplarer var kjent. Selv eide han dengang eksemplar b.

* a. Ensidig plakat, ubeskåret. 27x42,5 cm. Skougaard I, s. 223.

* b. Ensidig plakat, ubeskåret. Påskrift i blyant: «24/XII 1831». 26,8x43,5 cm. Meyer I, s. 223.

Eksemplaret har tilhørt boksamleren Arthur Thuesen (1882–1974), som i januar 1963 solgte hele sin skjønnlitterære boksamling til Meyer.

24.

Om Smag og Behag man ikke disputere. Et Somdetbehagereder af Siful Sifadda. [...] Christiania.
Trykt i det Lundhske Bogtrykkeri ved C. L. Rosauw. 1832. 8vo. 32 sider.

MOTTO: Maroufle, tu mets donc ma patience a bout! Si soufflet ne suffit, usez de la gourmade !|SCARRON.

Kostet ved utgivelsen 24 skilling (Statsborgeren 5.2.1832). Schiøtz/Ringstrøm beskriver omslaget som «lysegrønt eller blått».

- * a. Innbundet beskåret med originale omslag av lyseblått farget papir (som b og c) i et senere halvsjirtingbind (jvf. bindet 25a). Foromslaget med vannmerke «M & J|1831», jvf. c, 13a, 15a, b og d. **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «S[alvo]. T[itulo]. Hr Pastor Hesselberg|høiagtelsesfuldt|fra autor.» Dedikasjonen trykt i Amundsen 1974, s. 89. Med Skougaards nummer (K8742) og notater: «Kpl. m. orig. bl. omslag. Av Henrik Wergeland. Utkom 8/2–1832. M. ded. til sogneprest Iver Hesselberg.» Eiersignaturen «M. C. Breder» på tittelbladet. Materien 11,2x18,9 cm. Skougaard I, s. 223.

Iver Hesselberg (1780–1844) var en nær venn av Wergeland. Jvf. dedikasjonene 25a og 31a. Kanskje er det dette eksemplaret Hesselberg i brev av 2.3.1832 (Amundsen 1956, s. 38) omtaler som «et kjert Beviis paa Deres venlige Erindring». Etter Hesselbergs død i 1844 er boken gått videre til hans avdøde hustrus søster, Mette Christine Breder, f. Preus (1796–1867).

- b. Heftet beskåret i originale omslag av lyseblått farget papir (som a og c). **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «S[alvo]. T[itulo]. Herr Lector Grafström|høiagtelsesfuldt|fra|S[iful]. S[ifadda].» Foromslagets recto med eiersignaturen «Arvid Vikström af P. H.|1871 i 11te». Pål Sagens eksemplar (Sagen nr. 88). 11,1x19,1 cm. Schiøtz nr. 19.

Anders Abraham Grafström (1790–1870) var svensk prest, riksдagsmann og forfatter, gift med en datter av dikteren biskop Frans Michael Franzén. Wergeland ble kjent med ham under stockholmsreisen i 1830. Kjøpt av Sagen på auksjon nr. 28 hos J. W. Cappelens Antikvariat den 30.11.1997, nr. 76, for 10.000 kr. etter forhåndsvurdering på 7.500 kr.

- c. Heftet beskåret i originale omslag av lyseblått farget papir (som a og b). Foromslaget med vannmerke: «M & J|1831», jvf. a, 13a, 15a, b og d. 11,5x 19 cm. Schiøtz nr. 20.

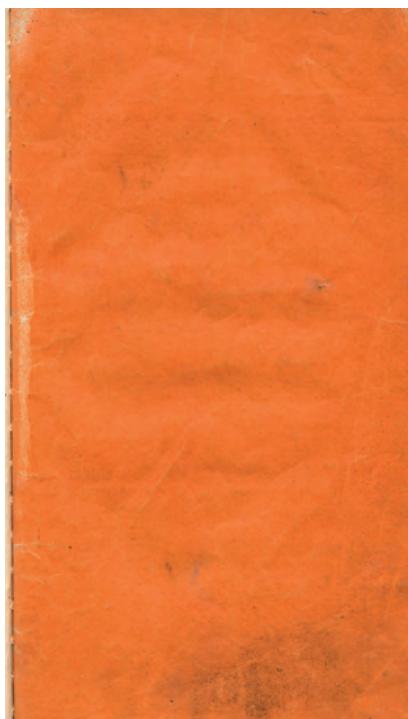
25.

Blaamyra, Ballade, sjungen for Österdalske Jægercorps og 1ste marscherende Bataillon af 2det throndhjemske Infanteriregiment af Henrik Wergeland. Christiania 1832. Trykt hos Johan Krohn. 8vo. 16 sider.

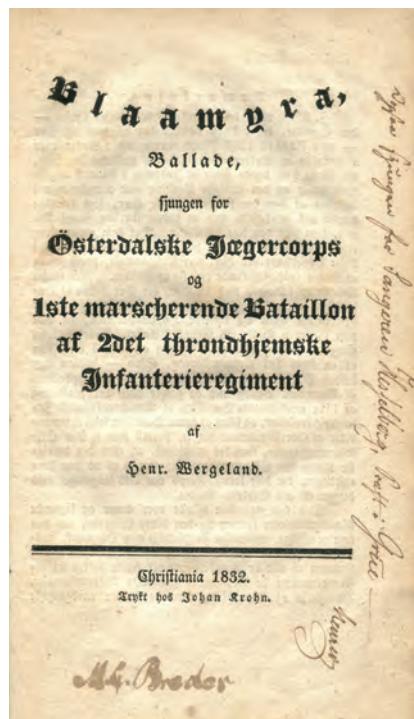
Blaamyra ble ved utgivelsen i Christiania solgt «smukt indheftet [jvf. a, b, c og d] for 8 sk.» (Morgenbladet 7.5.1832). I Bergen kostet den derimot 12 skilling (Bergens Adressekontoirs-Efterretninger 28.7.1832), jvf. eksemplar c.

- * a. Innbundet beskåret med originale omslag av oransje kulørt papir i et senere halvsjirtingbind (jvf. bindet 24a). **Dedikasjon** fra forfatteren nedad tittelbladets ytre marg: «Ogsaa sjungen for Sangeren Hesselberg, Præst i Grue –|Henrik W». Dedikasjonen trykt i Samlede skrifter 6:1:44. «Tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard» (Amundsen 1956, s. 421). Skougaards nummer (K8744) og notater: «Kpl. m. orig. omslag. M. ded. til sogneprest Iver Hesselberg. Utkom 4/5–1832.» Eiersignatur på tittelbladet «M. C. Breder». Materien 10x17,7 cm. Skougaard I, 223.

Iver Hesselberg (1780–1844) var en nær venn av Wergeland og prest i Grue 1813–1834. Jvf. dedikasjonene 24a og 31a. Etter Hesselbergs død i 1844 er boken gått videre til hans avdøde hustrus søster, Mette Christine

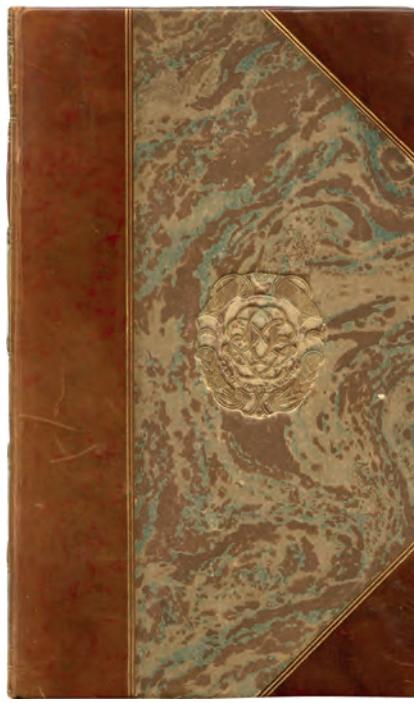
25a

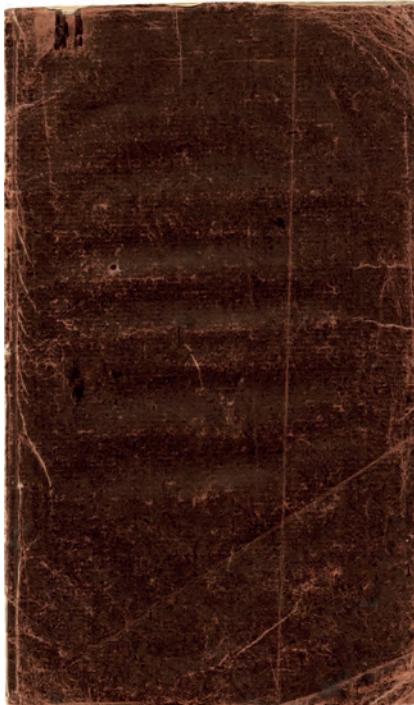
25a

25b

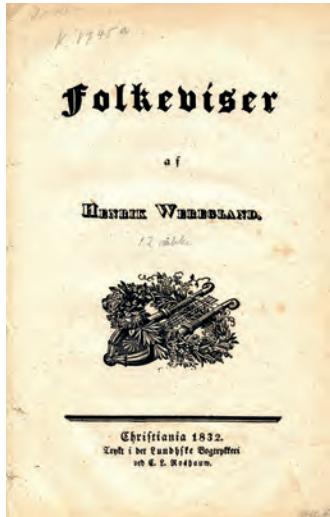
25b

25c

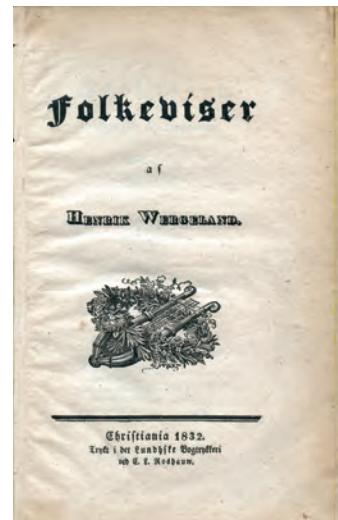
25d

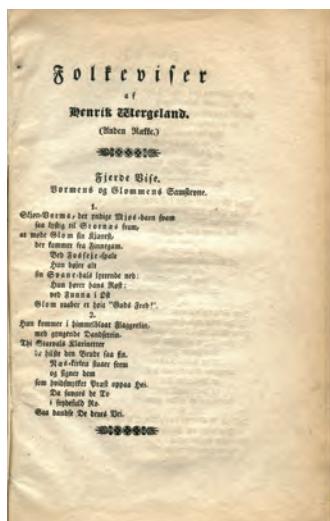
26a (varianttrykk A)

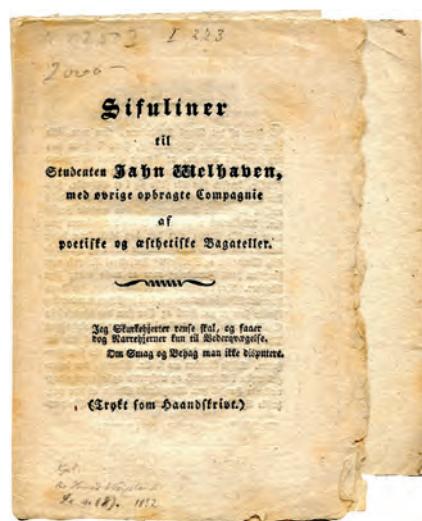
26b

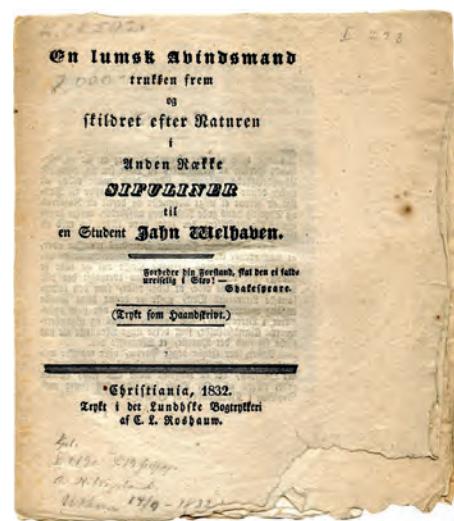
26c (varianttrykk B)

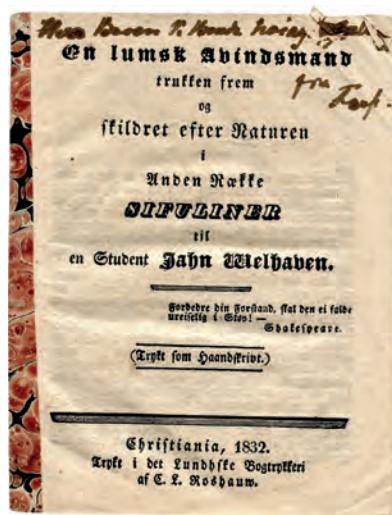
26c

27a

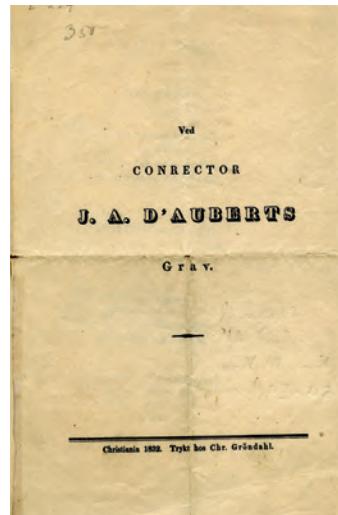
28a

28b

29a

30a

Breder, f. Preus (1796–1867). Antikvariat Richard Sørbøs katalog 28, nr. 94 omtaler et annet eksemplar som «fra Jonas Skougaards samling».

- b. Innbundet beskåret med originale omslag av gult kulørt papir i et senere halvskinnbind med tittel-etikett i rødt skinn på ryggen, jvf. bindene 5d, 45b og 109b. Bindet signert «H.M.R.», altså H. M. Refsum. Med Christian Langaards superexlibris i gull på forpermen. Materien 10x17,5 cm. Schiøtz nr. 21.
- c. Heftet beskåret i originale omslag av rødbrunt kulørt papir. Eiersignatur på tittelbladet. Gammel pris på foromslagets verso: «12s». Ruuds antikvariat, 2019.
- d. Innbundet beskåret med originale omslag av brunt kulørt papir i et moderne kartongbind med trykt mønster. Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 167). Materien 10,3x17,8 cm. Ringstrøm I, nr. 272.
Ringstrøm 2003, s. 167 omtaler omslaget som «rødt»; Ringstrøm I, nr. 272 kaller omslagene «brunrøde».

26.

Folkeviser af HENRIK Wergeland. Christiania 1832. Trykt i det Lundhske Bogtrykkeri ved C. L. Roshauw. 8vo. 8+[2] sider. Siste blad med «Anmærkninger». Enkelttrekkene med spisstittel: **Folk-viser [sic] af Henrik Wergeland. (Første Række.)** og **Folkeviser af Henrik Wergeland (Anden Række.).**

«1ste Ark» (=1. rekke) ble første gang avertert i *Morgenbladet* 1.6.1832 og solgt «med Titelomslag», altså kombinert omslag og tittelblad, for 8 skilling. Senere ble 1. og 2. rekke utgitt sammen med fellestittelblad (som over) og solgt for 12 skilling (*Bergens Adressecontoirs-Efterretninger* 1.8.1832). 3. rekke ble avertert i *Christiania Intelligentssedler* 1.7.1833, men er idagapt. Fire andre eksemplarer av 1.–2. rekke registrert i norske biblioteker, tre ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Tatt ut av bind, beskåret, uten omslag. Skougaards nummer (K8745a) og notater: «1.–2. rekke kpl. m. felles tittelblad. Tittelbl. + (8) s. + (8) s. + (2) s. 1. trykk m. Weregland. Utkom 4/5 og 1/6–1832.» Komplett med siste blad («Anmærkninger»). Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk A med «Weregland» på tittelbladet. 18x20,2 cm. Skougaard I, s. 223.
- * b. Heftet beskåret med original forperm av blå farget kartonasje uten formering (stivbind). Bakpermen mangler. Skougaards nummer (K8745b) og notater: «1.–2. rekke kpl. m. felles tittelblad. Tittelbl. + (2) s. + (8) s. + (8) s. 2. trykk med forfatternavnet rettet på tittelbladet. Har tilhørt Wergelands venn K. O. Knutzen. Utkom 4/5 og 1/6–1832.» Siste blad («Anmærkninger») innsatt etter tittelbladet. Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med «Wergeland» på tittelbladet. Nummer («No. 189») på forpermens innside og eiersignaturen «K. Knutzen» på tittelbladet. 12x20,2 cm. Skougaard I, 223.
Skolemannen og teologen Knud Olaus Knutzen (1805–1890) var en nær venn av Wergeland.
- * c. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med titteletikett i rødt skinn på forpermen. Med siste blad («Anmærkninger»). Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med «Wergeland» på tittelbladet. Med Meyers nummer (2215). Eiersignaturen «B. Moe» på fremre friblads recto. Radert exlibris, tilsvarende

det brukt av «Bureauchef C. Holmsen» og «Lieutenant E. Egeberg» (se Plesner 1957, s. 93, 153 og Høgdahl 1946, s. 124). Materien 12x20,2. Meyer I, s. 224.

Bernt Moe (1814–1850) var ansatt som assistent i Riksarkivet fra 1837. Han søkte riksantikvarposten, men måtte stå tilbake for Wergeland. Etter avtale skulle han ha fullført et 4. hefte av 82 (Norges Konstitutions Historie), se Samlede skrifter 6:1:356; jvf. bakomslaget 82a[3].

27.

Sifuliner til Studenten Jahn Welhaven, med øvrige opbragte Compagnie af poetiske og æsthetiske Bagateller. [...] (Trykt som Haandskrivt.) [Trykt hos Thorkild Borg i Trondhjem 1832.] 12mo. [8] sider.

MOTTO: Jeg Skurkehjerter rense skal, og faaer|dog Narrehjerner kun til Vederqvægelse.|Om Smag og Behag man ikke disputere [24].

Kostet ved utgivelsen 4 skilling (Trondhjems Adressecontoirs-Efterretninger 26.6.1832). Fire andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og to ved Gunnerusbiblioteket. Wergelands svar på utgivelsen av Welhavens Tre Dosin Complimenter til Henrik Wergeland (III.6), likeledes trykt hos Borg i Trondhjem. Wergeland tok for gitt at Welhaven selv hadde satt diktene på trykk i Trondheim for å sverte ham, mens det i virkeligheten var Conrad Schwach som hadde latt trykke stumpene for privat distribusjon blant sine venner. Se også under III.6.

- * a. I materie, ubeskåret, men åpnet. Kombinert omslag og tittelblad. Skougaards nummer (K12503) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Se s. (8) [med angivelse av trykkeri]. 1832.» 10,5x14,6 cm. Skougaard I, s. 223.
- b. Innbundet beskåret i et senere halvskinnbind. Jens Christian Hauges eksemplar (Hauge nr. 539). Materien 9,4x13,5 cm. Schiøtz nr. 22.

28.

En lumsk Avindsmand trukken frem og skildret efter Naturen i Anden Række SIFULINER til en Student Jahn Welhaven. [...] (Trykt som Haandskrivt.) Christiania, 1832. Trykt i det Lundhske Bogtrykkeri af C. L. Rosshauw. 12mo. 5+20[=19] sider.

MOTTO: Forbedre din Forstand, skal den ei falde|ureiselig i Støv! –|Shakespeare.

Ved utgivelsen solgt «heftet for 8 sk. pr. Exemplar» (Morgenbladet 14.9.1832). Fire andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket, ett ved Universitetsbiblioteket i Bergen og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. I materie, ubeskåret, men åpnet. Kombinert omslag og tittelblad. Med Skougaards nummer (K12502) og notater: «Kpl. V+19 s. S. 19 feilpag. [som 20.] Av H. Wergeland. Utkom 4/9-1832.» 12,3x13,9 cm. Skougaard I, s. 223.

b. Heftet beskåret med ryggstripe av rødt marmorert papir. Kombinert omslag og tittelblad. **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «Herr Baron K. Bonde høiagtelses[fuldt]|fra|Forf.» Side 19 feilpaginert som 20. 9x11,6 cm. Schiøtz nr. 23.

Wergeland må ha truffet friherre Knut Filip Bonde (1815–1871) under stockholmsreisen i oktober 1830. Jvf. dedikasjonen 31d. Schiøtz erhvervet boken gjennom Antikvariat Richard Sørbø, som i sin tur hadde den fra biblioteket på det svenske slottet Ericsberg. Den store boksamlingen på Ericsberg var grunnlagt av Knut Filip Bondes bror Carl Jedvard Bonde, men ble oppløst 2008–2009.

29.

Sange for Venner af Frihed og Fædreland. Første Hefte. Udgiven ved Einar Thorson. Christiania 1832. Trykt hos Johan Krohn. Liten 8vo. 48 s.

*Merket med * i Norsk Bog-Fortegnelse. Seip og Amundsen (1958, s. 6f) mener at Einar Thorson er pseudonym for Wergeland selv. Navnet ble brukt også i forbindelse med utgivelsen av 15 (Normandens Katechisme). Boken kostet ved utgivelsen 12 skilling (Statsborgeren 5.2.1832). To andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, begge ved Nasjonalbiblioteket. Et eksemplar med rester etter omslag av blått farget papir finnes ved Nasjonalbiblioteket.*

- * a. Innbundet beskåret uten omslag i et senere halvskinnbind. Med Skougaards nummer (K8746) og notater: «Kpl. Mer kom ikke. * i N. B. Vistnok utgitt av H. Wergeland, se Hj. P. sp. 470 jf. Samlede Skrifter VI, 2, s. 122. J. B. H[alvorsen]. V s. 732. Normandens Katechisme 1832 [15] kom på Einar Thorsons forlag. Se videre Seip og Amundsen: Henrik Wergeland og boktrykkerne 1958 s. 6–7. Sangen s. 20 [«Du qvalte Røst i Salen»] er av H. Wergeland. Materien 8,8x14 cm. Skougaard I, s. 223.

30.

Ved CONRECTOR J. A. D'AUBERTS Grav. Christiania 1832. Trykt hos Chr. Gröndahl. 8vo. [4] sider.

Diktet «Efter Talen» av Wergeland, se Bull (1917, s. 171): «Mindre originalt og Wergeland sk synes det digt som blev sunget efter talen ved begravelsen 1. juni, hvor Henrik Wergeland selv var tilstede; men hans forfatterskap til det er utvilsomt, mens det digt som blev sunget før talen ikke synes at være af ham.» I farens Nicolais opptegnelser om sønnen (Collett 1889, s. 762) heter det at «hans Fætter, afd. Conrector Aubert antog sig [ham] med Raad, Vejledning og Tilsyn under hans Skolegang». Ingen andre eksemplarer registrert i norske biblioteker. Se også portrettlitografiet III.5.

- * a. Ett beskåret, falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Med Skougaards notater: «I hvertfald ‘Efter Talen’ er av Henrik Wergeland; se Digte I [6] s. 307.» 12,5x19,1 cm. Skougaard s. I, 224 («÷ J. B. H[alvorsen].»).

31a

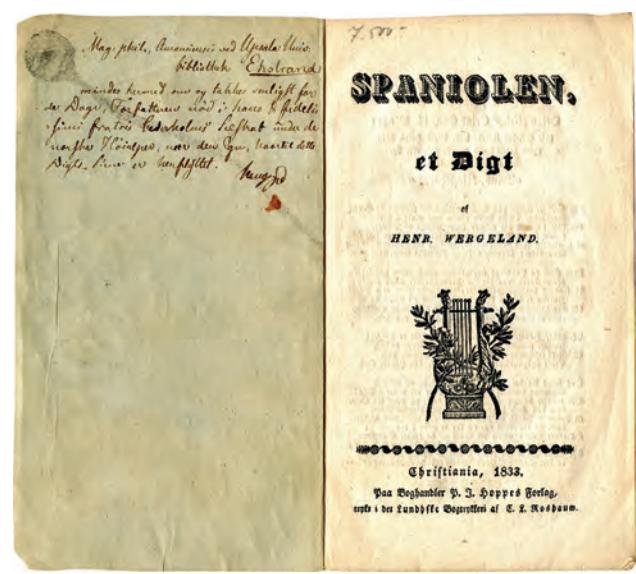
31a

31b

31c

31c

31d

31.

SPANIOLEN, et Digt af Henr. Wergeland. Christiania, 1833. Paa Boghandler P. J. Hoppes Forlag, trykt i det Lundhske Bogtrykkeri af C. L. Roshauw. 8vo. 28 sider.

Ved utgivelsen ble *Spaniolen* solgt «smukt indheftet for 18 sk. pr. Exemplar» (*Morgenbladet* 9.3.1833), jvf. eksemplarene a, b, c og d.

- * a. Heftet lett beskåret i originale omslag av blått marmorert papir (som b, c og d). **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «Til min faderlige Ven Hesselberg, Præst,|fra|Henr W». Tilegnelsesdikt fra forfatteren på foromslagets verso: «Aand, som øm og tro Dig stiller|hos den unge Skjaldespiller,|lærende ham Himmelgang:|- tag min Taare, naar den triller,|tag mit Smiil idet det spiller,|tag dem begge i min Sang.|H W». Dedikasjon og tilegnelsesdikt trykt i Amundsen 1956, s. 362: «Tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard». Med Skougaards nummer (K8747) og notater: «Kpl. O. o. M. ded. og tilegnelsesdikt til Iver Hesselberg. Utkom 9/3-1833.» Plasseringen av tilegnelsesdiktet, på foromslagets verso, viser at omslagene må være originale. Med eiersignaturen «M. C. Breder» på tittelbladet. 10,7x18,7 cm. Skougaard I, s. 224.

Iver Hesselberg (1780–1844) var en nær venn av Wergeland. Jvf. dedikasjonene 24a og 25a. Ifølge Holen (1943, s. 13) erhvervet Skougaard «Spaniolen Chr[istiania]. 1833, med et utrykt tilegnelsesdikt av Werge-land» i 1943. Etter Hesselbergs død i 1844 er boken gått videre til hans avdøde hustrus søster, Mette Christine Breder, f. Preus (1796–1867).

- * b. Heftet lett beskåret i originale omslag av blått marmorert papir (som a, c og d). **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «Fru Bretteville|høiagtelsesfuldest fra|Henr W –». Vedlagt lapp med Meyers nummer (2219). 10,9x18,4 cm. Meyer I, s. 224.

Mottageren er sannsynligvis Jeanette Emilie Bretteville, f. Steensgaard (1810–1905), gift med borgermester, senere statsråd Christian Zetlitz Bretteville, halvbror til Emma Bretteville, jvf. dedikasjonen 22a.

- * c. Heftet lett beskåret i originale omslag av blått marmorert papir (som a, b og d). **Dedikasjon** fra forfatteren på foromslagets verso: «Mag: phil. ved Upsala Univ:|bibliothek Ekstrand|mildes hermed om og takkes venligst for de Dage, Forfatteren nød i hans og fidelissimi fratrøs Sederholms Selskab under de norske Høialper, nær den Egn, hvortil dette Digs Linier ere henflyttet|Henr W». 10,6x18,5 cm.

Carl Henrik Ekstrand (1803–1866) var amanuensis ved universitetsbiblioteket i Uppsala 1833–1835, da han ble gift med den velstående Beata Catharina Sederholm. Wergeland må ha truffet herrene Ekstrand og Sederholm under vestlandsreisen i 1832. Jvf. dedikasjonen 35c.

- d. Heftet lett beskåret i originale omslag av blått marmorert papir (som a, b og c). **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «Herr Baron K. Bonde høiagtelsesfuldt|fra Forf.» 11,2x17,5 cm. Schiøtz nr. 24.

Wergeland må ha truffet friherre Knut Filip Bonde (1815–1871) under stockholmsreisen i oktober 1830. Jvf. dedikasjonen 28b. Schiøtz erhvervet boken gjennom Antikvariat Richard Sørbø, som i sin tur hadde den fra biblioteket på det svenske slottet Ericksberg. Den store boksamlingen på Ericksberg var grunnlagt av Knut Filip Bondes bror Carl Jedvard Bonde, men ble oppløst 2008–2009.

32.

Spaniolen. Et Digt af Henr. Wergeland. Gjennemseet Udgave, med Musik af P. C. Langballe.

Kristiania, 1840. Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin ved L. Risum. 8vo. [8]+[32] sider. Med et firesiders foldet musikkbilag: «Spaniolen||sat i Musik af P. C. Langballe», «Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin ved L. Risum».

Om bakgrunnen for utgivelsen i forbindelse med jubelfesten for boktrykkerkunsten, se Seip og Amundsen (1958, s. 97f), jvf. under 73 (Jan van Huysums Blomsterstykke). Trykt i 400 eksemplarer (Morgenbladet 29.3.1841). Harpenist Peter Christian Langballe (1814-96) kom til Norge i 1839 og samarbeidet med Wergeland ved flere anledninger. Han skrev bl. a. den nå tapte musikken til 126 (Søkadetterne i land), men vendte tilbake til Danmark i 1841.

- * a. Heftet beskåret i originale, typografiske omslag av rosa farget papir (som b). Foromslagets recto med titelen «Spaniolen.» innen en typografisk, arkitektonisk ramme. Bakomslaget med en vignett forestillende en harpe. Ryggen blank. Dedikasjon fra forfatteren på foromslagets verso: «Til[min Ven]Albert Lassen|Grotten 8/2 45|Henr Wergeland». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 401: «Tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard. – ‘Albert er feil for ‘Wilhelm’. Jfr. S. S. V:1:379.» Med Skougaards nummer (K12539) og notater: «Kpl. med musikkbilag. S. 31–32 feilpag. [som 33–34.] Der er 32, ikke – som J. B. H[alvorsen]. anfører – 34 s. Trykt i 400 ekspl. M. ded. til Albert): Wilhelm Lassen, sønn av Albert Lassen. Brev med boken i min samling.» 12,8x19,5 cm. Skougaard I, s. 224.

Følgebrevet, trykt i Samlede skrifter 5:1:379, er datert «8de Febr. 1845» og avsluttes: «Hermed Archivarvisen samt nogle andre Sager, jeg, ved at søge efter dem, fandt.» Brevet kom med Skougaards testamentariske manuskriptgave til Nasjonalbiblioteket, der det har katalognummer NBO Ms. in fol. 3408:3. Wilhelm Lassen (1815–1907) var embedsmann og genealog. Ifølge NBL var han «en habil harpespiller og sang og spilte for Henrik Wergeland på dikterens dødsleie». Jvf. gavetilskriften 125b. Eksemplaret må være kommet i Skougaards eie før 1956, da dedikasjonen ble trykt.

- b. Heftet beskåret i originale, typografiske omslag av rosa farget papir (som a). Side 31–32 feilpaginert som 33–34. Jens Christian Hauges eksemplar (Hauge nr. 544). Pål Sagens eksemplar (Sagen nr. 88). 12,8x19,5 cm. Schiøtz nr. 27.

- c. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteleitikett i blått skinn på forpermen. Side 31–32 feilpaginert som 33–34. Med Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på tittelbladet. Rester etter rosa omslag på første og siste blad, jvf. a og b. Materien 11,6x18,9 cm. Müller s. 476.

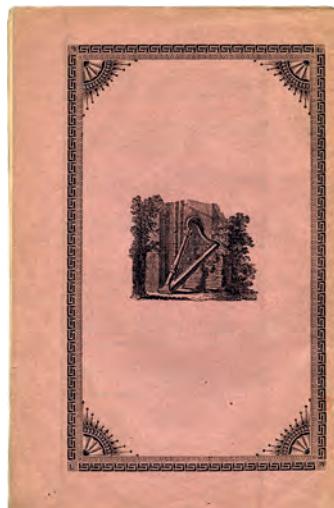
33.

Ved Afsløringen af Krohgs Støtte den 17de Mai 1833. [Christiania, 1833]. [Trykt i det Lehmanske Officin.] 4to. [4] sider.

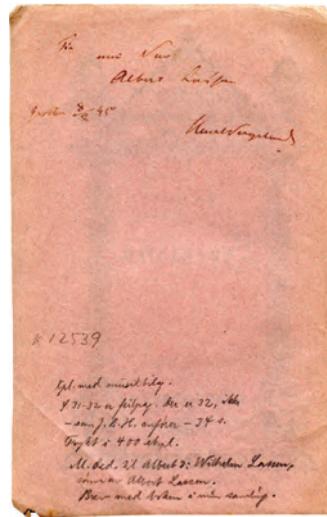
«Trykket har sikkert vært til salg til dem som var tilstede» (Seip og Amundsen 1958, s. 34). To andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, begge ved Nasjonalbiblioteket.

32a

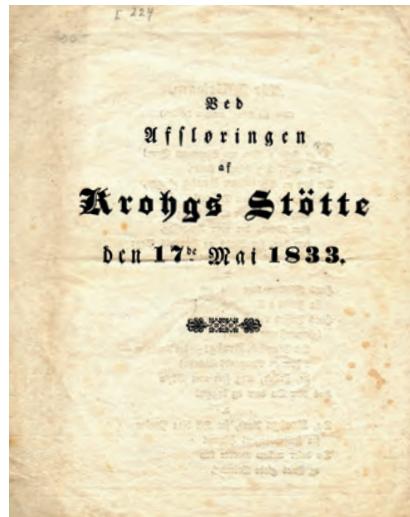
32a

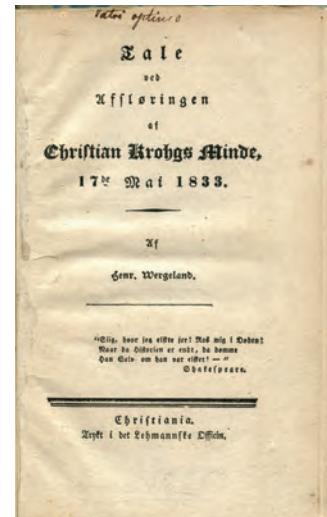
32a

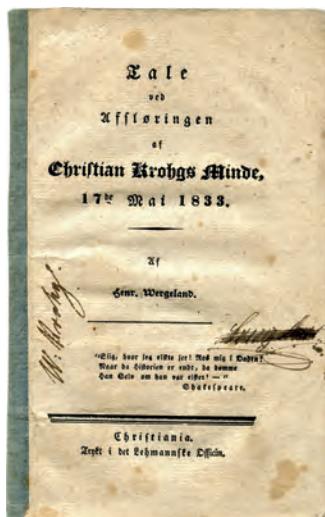
32a

33a

34a

34c

35a

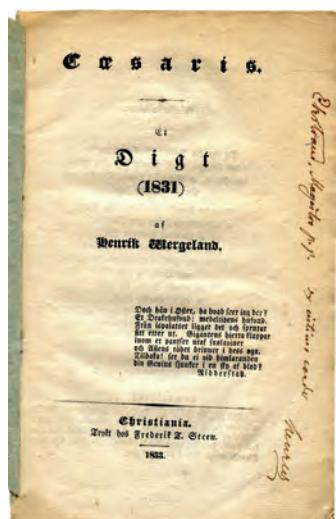
35b

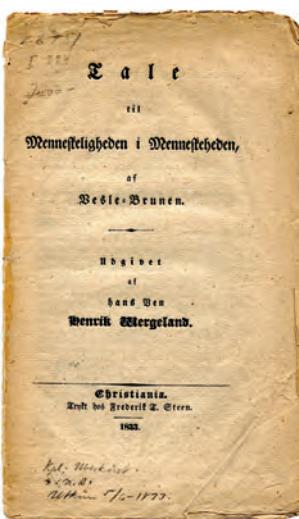
35b

35c

35c

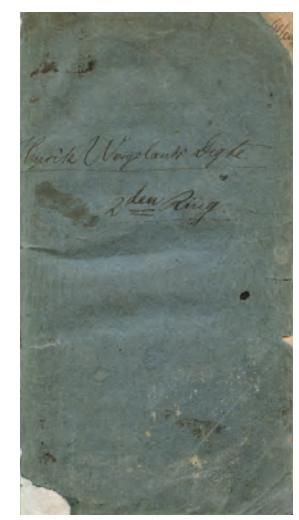
36a

36b

37a

37b

37b

- * a. Ett ubeskåret, falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Uten Skougaards nummer og notater, men formodentlig hans eksemplar. 18,2x22,4 cm.

34.

Tale ved Afsløringen af Christian Krohgs Minde, 17de Mai 1833. Af Henrik Wergeland. [...]

Christiania [1833]. Trykt i det Lehmanske Officin. 8vo. 22+[2] sider. Siste blad blankt.

MOTTO: «Siig, hvor jeg elskte jer! Ros mig i Døden!|Naar da Historien er endt, da dømme|Han selv om han var elsket! –»|Shakespeare.

- * a. Innbundet beskåret i et moderne kartongbind av blått marmorert papir med titteleitikett i blått skinn på forpermen. Kombinert omslag og tittelblad. **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «[P]atri optimo». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 364: «Tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard». Med Skougaards nummer (K8748) og notater: «Kpl., også med siste bl. blad. Ded. ekspl. til Nikolai Wergeland. ('Vatri optimus' [sic]). Se rettelse s. 15, ant. av. H. W. Utkom 21/5–1833.» Schiøtz/Ringstrøm papirvariant B trykt på trykkpapir. Materien 10,2x17,4 cm. Skougaard I, s. 224.

Dedikasjon til Wergelands far, Nicolai Wergeland (1780–1848). Eksemplaret må være kommet i Skougaards eie før 1956, da dedikasjonen ble trykt. Med en rettelse i Wergelands hånd (s. 15): «Ørne» rettet til «Urne».

- * b. Innbundet i et samtidig kartongbind av blått papir med preget sirkelmønster. Fremre friblads recto med privat hilsen: «Til|Min M. N. Schmidt|fra|Ax Ullmann.» Innsiden av forpermen med eiersignaturen «M Nielsen Schmidt». Med Skougaards nummer (K8749) og notater: «Kpl., også med siste bl. blad. Ekspl. på skrivepapir. Utkom 21/5–1833. Ax. Ullmann blev gift med Vilhelmine Dunker.» Fremre friblads recto med eiersignaturen «I. Fliflet». Ivar Fliflets eksemplar (Fliflet nr. 1079). Schiøtz/Ringstrøm papirvariant A trykt på skrivepapir. Materien 10,7x17,3 cm. Skougaard I, s. 224.

Axel Ullmann (1813–1863) ble gift med Bernhard og Conradiene Dunkers datter Vilhelmine. Ivar Fliflet (1872–1958) var medstifter av Bibliofilkklubben.

- c. Heftet beskåret med original ryggstripe av blått farget papir. Kombinert omslag og tittelblad. Schiøtz/Ringstrøm papirvariant B trykt på trykkpapir. Tittelbladet med overströkne eiersignaturen «Ludvig Daae» (?) og eiersignaturen «W: Krohg». 17,3x10,8 cm. Schiøtz nr. 29.

35.

Cæsar. Et Digt (1831) af Henrik Wergeland. [...] Christiania. Trykt hos Frederik T. Steen. 1833.

8vo. 19+[1] sider.

MOTTO: Doch hän i Øster, hvad seer jag der?|Et Drakehufvud: medeltidens hufvud.|Från ispalatset ligger det och sprutar|sitt etter ut. Gigantens hjerta klappar|inom et pantser utaf snolaviner|och Asiens råhet brinner i dess øga.|Tilbaka! ser du ei vid himlaranden|din Genius sjunker i en sky af blod?|-Ridderstad.

Om Cæsar is skrev Wergeland til Gregers Fougner Lundh at han ønsket fem eksemplarer trykt på velin (Seip og Amundsen 1958, s. 71). Boken ble i stedet senere trykt hos Steen.

- * a. Tatt ut av bind, beskåret. Rester av blå omslag på første og siste blad, jvf. b og c. Med Skougaards nummer (K8750) og notater: «Kpl. Camilla Wergelands ekspl. med hendes navnetrekk. Utkom 31/5–1833.» Med eiersignaturen «Camilla Wergeland» på tittelbladet. 11,1x17,5 cm. Skougaard I, s. 224.

Camilla Collett, f. Wergeland (1813–1895) var Henrik Wergelands søster.

- b. Heftet beskåret med originale omslag av blått farget papir (som c, jvf. a). **Dedikasjon** fra forfatteren på foromslagets verso: «H[ans]. E[xcellence]. Grev Adlersparre|høiagtelsesfuldest|fra|Forf.» 12,5x19,5 cm. Schiøtz nr. 30.

Mottageren er dikteren Carl August Adlersparre (1810–1862), som først arvet grevetittelen ved farens død i 1835.

- c. Heftet beskåret med originale omslag av blått farget papir (som b, jvf. a). **Dedikasjon** fra forfatteren nedad tittelbladets høyre marg: «Ekstrand. Magistro p.p. ex intimo corde [=av hele mitt hjerte]||Henr W». 12,3x19,4 cm. Schiøtz nr. 31.

Carl Henrik Ekstrand (1803–1866) var amanuensis ved universitetsbiblioteket i Uppsala 1833–1835 og traff Wergeland under vestlandsreisen i 1832. Jvf. dedikasjonen 31c.

36.

Tale til Menneskeligheden i Menneskeheden, af Vesle-Brunen. Udgivet af hans Ven Henrik Wergeland. Christiania. Trykt hos Frederik T. Steen. 1833. 8vo. 15+[1] sider.

*Merket med * i Norsk Bog-Fortegnelse. Kostet ved utgivelsen 10 skilling (Morgenbladet 8.6.1833). Fem andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, tre ved Nasjonalbiblioteket, ett ved Gunnerusbiblioteket og ett ved Universitetsbiblioteket i Tromsø.*

- * a. Heftet ubeskåret. Kombinert omslag og tittelblad. Med Skougaards nummer (K8751) og notater: «Kpl. Ubeskåret. *i N. B. Utkom 5/6–1833.» 11,3x19,4 cm. Skougaard I, s. 224.
- * b. Heftet beskåret. Kombinert omslag og tittelblad. **Dedikasjon** fra utgiveren (=forfatteren) på tittelbladet. Dedikasjonen sterkt beskåret og kun underskriften «Editor» er leselig i Wergelands hånd. Skougaards nummer (K8752) og notater: «Kpl. *i N. B. Utkom 5/6–1833. Ded. ekspl.» 10,3x15,9 cm. Skougaard I, s. 224.

37.

DIGTE AF HENRIK Wergeland. Anden Ring. Christiania. 1833. Trykt hos F. Steen. 8vo. [2]+72 sider.

På grunn av sviktende subskripsjon lyktes det ikke Wergeland å få boken utgitt før 31. mai 1834. Om utgivelseshistorien, se Seip og Amundsen (1958, s. 45). Kostet ved utgivelsen «heft[et]. 36 sk.», men for subskribentene 30 skilling (Morgenbladet 2.6.1834).

- * a. Heftet lett beskåret i originale omslag av blått farget papir (som b). Skougaards nummer (K8753) og notater: «Kpl. O. o. Trykt 1833. Utkom 31/5–1834.» Eiersignaturen «John Petersen» på foromslagets recto. 10,8x19,1 cm. Skougaard I, s. 224.

b. Innbundet lett beskåret med originale omslag av blått farget papir (som a) i et moderne kartongbind av marmorert papir med titteleтикett i sort skinn på forpermen (Magnus Myhra). Tittelen i blekk på foromslaget. Et radert stempel og eiersignaturen «Fredr. M. Olsen|1835» på tittelbladet. Meyers eksemplar (Meyer I, nr. 2226). Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 167). 10,4x19,2 cm. Ringstrøm I, nr. 274.

Eksemplaret er formodentlig blant dem Meyer solgte etter kjøpet av Skougaard-samlingen, og har siden tilhørt Bjørn Ringstrøm, på hvis første auksjon det ble kjøpt til Katedralskolen. Fredrik Messel Olsen (1814–1863) var rektor og borgermester i Drammen.

38.

Christind i Landfarsot, Prædiken i Eidsvolds Kirke, 21de Tref[oldighed]. 1833, af HENRIK WERGELAND, Candidat i Theologien. Christiania. Trykt i det Lundhske Bogtrykkeri af C. L. Rosshauw. 8vo. 16 sider.

Ved utgivelsen solgt «heftet for 12 sk. pr. Exemplar» (Morgenbladet 15.11.1833). I Morgenbladet 11.12.1833 opplyser Wergeland om følgende trykkfeil: «Pag. 4 ‘Pigebarn’ læs: ‘Pleiebarn’; Pag. 13 [=12]: ‘Straaehimmel’ læs: ‘Staalhimmel.’ Det er ikke registrert eksemplarer uten disse trykkfeilene. Fem andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, tre ved Nasjonalbiblioteket, ett ved Gunnerusbiblioteket og ett i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum). Sistnevnte eksemplar har ryggstripe av rødt marmorert papir.

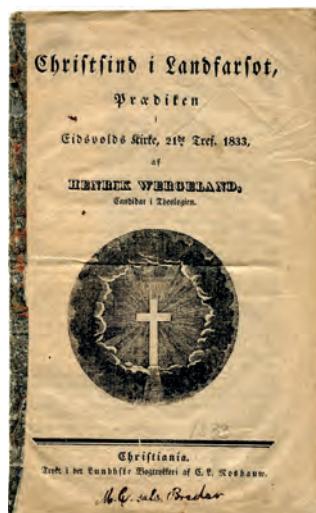
- * a. Heftet beskåret med ryggstripe av marmorert papir (som papiret 31a, b og d). Kombinert omslag og tittelblad med rund vignett forestillende et kors som opplyser skyene rundt. Med Skougaards nummer (K8754) og notater: «Kpl. Utkom 12/11–1833.» 10,7x17,8 cm. Skougaard I, s. 224.

b. Heftet beskåret med ryggstripe av marmorert papir. Kombinert omslag og tittelblad med rund vignett. Eiersignaturen «M. C. sal. Breder» på tittelbladet. 10,9x18 cm. Schiøtz nr. 33.

Eksemplaret deler proveniens (Mette Christine Breder) med tre andre (24a, 25a og 31a), som alle har dedikasjon til Iver Hesselberg. M. C. Breder ble enke i 1831.

38a

38b

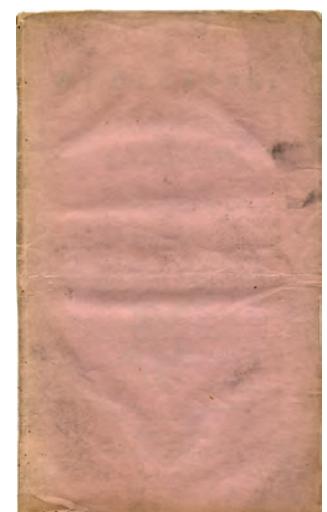
39a

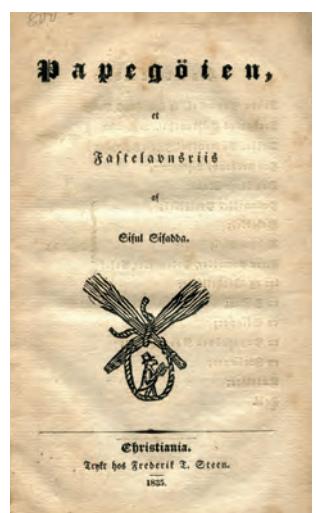
39b

40a

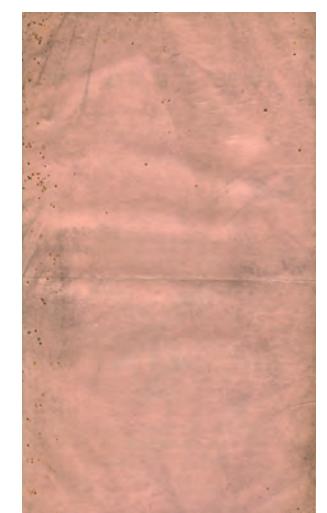
40b

40b

40c

40d

39.

Tale ved en Borgerfest i Eidsvoll «til Forfædrenes Minde» af Henrik Wergeland. Christiania. Trykt hos Jacob C. Abelsted. 1834. 8vo. 28 sider.

Fire andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket, ett ved Universitetsbiblioteket i Bergen og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Heftet beskåret med original ryggstripe av oransje- og brunmønstret kattunpapir (som b). Kombinert omslag og tittelblad. **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «Høiærværdige, Høilærde|Herr Hofprædicant m.m. Afzelius|høiagtelsesfuldest fra|Forfatteren». Dedikasjonen trykt, men feilaktig gjengitt i Amundsen 1956, s. 368. Eksemplaret tilhørte dengang «Universitetet i Oslo. Den Blanc-Bødtkerske boksamling». Med Skougaards nummer (K8756) og notater: «Kpl. Utkom 20/10–1834. M. ded. Ekspl. er tilbyttet gjennem U. B.» 10,9x17,5 cm. Skougaard I, s. 225.

Wergeland drakk broderskål med den svenske presten, dikteren og historikeren Arvid August Afzelius (1785–1871) under stockholmsreisen i 1830. Skougaard må ha byttet til seg boken fra Universitetsbiblioteket etter 1956, da dedikasjonen ble trykt. Se for øvrig Ringstrøm I, nr. 276, der et annet eksemplar beskrives som «Skougaards eksemplar»; dette er «noe slitt» og kan være byttet ut mot eksemplar a før Skougaards død. Den Blanc-Bødtkerske samling på til sammen 23.000 bind tilhørte lektor Karl Emil Bødtker (1865–1943) ved Oslo katedralskole, men ble i 1935 kjøpt av Gyldendal og skjenket til Universitetsbiblioteket i Oslo.

- * b. Heftet beskåret med original ryggstripe av oransje- og brunmønstret kattunpapir (som a). Kombinert omslag og tittelblad. **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «Borgeren G. F. Lundh|Prof.|høiagtelsesfuldest|fra|Henr Wd.» Dedikasjonen trykt i *Samlede skrifter 6:1:63*. Vedlagt seddel med avskrift av dedikasjonen og en samtidig nummerlapp («128»). Med Meyers nummer (2228). 10,8x18,3 cm. Meyer I, s. 224.

Som eier av Det lundhske Bogtrykkeri stod historikeren og økonomen professor Gregers Fougnér Lundh (1786–1836) for utgivelsen av en rekke av Wergelands bøker.

c. Innbundet beskåret i et nyere helbind av rødt skinn. Otto Engelschiøns exlibris på forpermens innside og notat om pris «n. k. 1967 250,-» på bakpermens innside. Engelschiøn I, nr. 400. Materien 10,5x17 cm. Schiøtz nr. 34.

d. Innbundet beskåret i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteleтикett i grønt skinn på forpermen. Med Katedralskolens runde superexlibris («CHRIST|KATH.|BIBL.») på forpermen. Materien 10,5x17,2 cm. Müller s. 542.

40.

Papegøien, et Fastelavnsriis af Siful Sifadda. Christiania. Trykt hos Frederik T. Steen. 1835. [(Forlagt af Johan Dahl).] 8vo. 43+[1] sider.

I 1834 hadde Wergeland fornærmet en visergutt i grønt livré med røde snorer, ansatt hos Welhavens forlegger Johan Dahl, ved å kalle ham «Papegøie». Episoden førte til en avispolémikk med Dahl, og danner utgangspunkt for utgivelsen av Papegøien, som er utførlig beskrevet av Seip og Amundsen (1958, s. 113f). Da

Dahl fikk høre om boken, nærmest han seg Wergeland og tilbød seg å overta forlaget. Materien var ferdig trykt, men opplaget på 500 eksemplarer ble påtrykt «(Forlagt af Johan Dahl)» nederst på side 43. «'Papegøien' farce i tre Acter», forteller Dahl (1943, s. 68f), «udkom trykket slet, paa Maculaturpapir. Den var slet udstyret i alle Henseender, hvortil jeg ikke havde givet Foranledning, da den var færdig efter Herr Wergelands egen Smag og Behag forinden den i raa Materie blev overleveret mig. For nu ikke at bryde Harmonien, lod jeg den hefte sammen med en Uldtraad uden Omslag, og derpaa averterede jeg den i de offentlige Blade, og sendte den omkring til mine Commissionairer i de nordiske Riger, for at Forfatteren kunde erfare at fra Bogladens Side alt blev gjort for dens Udbredelse. Prisen jeg ansatte den til, var vistnok noget vel høi, 60 Skill. N. Sp., men jeg tilføjede Avertissementerne 'at naar Udlæget var dækket, saa skulde Overskudet ved Salget tilstilles Mangelgaardten [...]. Afsætningen blev som den gang af Forfatterens øvrige Værker kun ringe, og min gode Hensigt med Overskudet blev til Intet, da jeg ikke engang fik Trykkeomkostningerne betalte, end-sige Honoraret. Da den efter en Tids forløb ikke mer blev efterspurgt, saa tilbød jeg Restopplaget gjennom Bladene til Salgs for 1 Skill. Exemplaret, og blev det da øieblikket efter kjøbt af nuværende Herr Professor L. Kr. Daae som gjennom Herr Boghandler J. W. Cappelen lod det sælge til 24 Skill. Ex. Hans Speculation lykkedes bedre end min med den, da den skal være udsolgt og altsaa har givet mange 100% Fordeel.»

Av opplaget på 500 eksemplarer mottok Wergeland selv 50 eksemplarer som del av avtalen med Dahl. Restopplaget Dahl solgte videre til L. K. Daa var på 380 eksemplarer. Altså kan Dahl ikke selv ha solgt flere enn 70 eksemplarer (uten omslag og med etikett om overskuddet). Hvordan Wergelands eksemplarer ble utstyrt, vet vi ikke. Eksemplar a, nedenfor, uten omslag og med Dahls seddel, hører til eksemplarene Dahl solgte for 60 skilling. Eksemplarene b, c og d hører derimot til det restopplaget L. K. Daa kjøpte og lot selge gjennom Cappelens bokhandel. Disse eksemplarene fikk et «smukt Omslag» av rosa, engelsk papir med vannmerke fra J. Whatman (1830 og 1831). Eksemplar d har Cappelens nedsatte pris (24 skilling) på omslaget.

Selv averterte Dahl boken første gang i Morgenbladet 9.2.1835, men under én måned senere, i Morgenbladet 3.3.1835, finner vi den til salgs til nedsatt pris hos Cappelen i det nye omslaget: «Hos Undertegnede er indlagt i Commission: Papegøien, et Fastelavnsriis af Siful Sifadda, til nedsat Priis 24 sk heftet i smukt Omslag. J. W. Cappelen». I sine erindringer vektlegger Dahl sin storsinnethet ved å overta forlaget av Papegøien, og det er slik historien gjerne fremstilles. Dette bildet passer imidlertid dårlig med kjensjerningene. Det kan se ut til at Dahl ønsket å sikre seg kontroll over opplaget, som han utstyrtet tarvelig og solgte dyrt, før han noen uker senere, da boken hadde mistet nyhetsverdien, dumpet restopplaget. I erindringene har han også selv forbedret historien. Etiketten Dahl festet på tittelbladet (jf. a), gjengir han her feilaktig med følgende ordlyd: «naar Udlæget var dækket, saa skulde Overskudet ved Salget tilstilles Mangelgaardten til Understøttelse og Forbedring af de til Drik forfaldne Poeter, som muligt kunde blive Lemmer i Anstalten». Wergeland gir også selv et helt annet inntrykk av forretningen i brev til Ridderstad 25.3.1835: «Da Rygtet udkom herom», altså om utgivelsen av Papegøien, «troede Dahl at sløve Satiren ved at tage Forlaget, og han fik det og strax for 12 Spd. Arket; hvorpaa han averterede det (2 1/4 Ark) for ½ Spd. och uden at forsende til Byerne. Da naturligvis lidet Solgtes, averterte han Oplagets Rest 380 Explr for 15 sp. 100 s. hvilket strax 3 gode Venner kjøbte, uagtet han søgte vrude sig unna. Fra Cappelens Boglade avertertes Farcen nu for 1 Mk i godt Omslag (Dahl havde ikke beæret den med saadant) og inden 14 Dage vare 100 Explr afsatte alene her i Byen, og mange Requisitioner indløbne fra Kbhavn» (etter Lindberger 1947, s. 197f; Amundsen 1956, s. 369). Hele denne passasjen er, av antagelig hensyn til Dahl, utelatt fra brevet i Lassens brevutgave (1867, s. 106), som det igjen ble opptrykt i Samlede skrifter 5:1:190ff.

Tresnittvignetten på tittelbladet er tegnet, evt. også skåret av Wergeland selv. «Mellem Vignetterne er den bedste anvendt paa Titelbladet til ‘Papegøien’», skriver Madsen (1921, s. 26). «Er den end lige saa dilettantisk tegnet og skaaret som f. Eks. de ældste Billeder til ‘Peder Paars’, er den dog morsom, dekorativ og udmærket passende til Bogen. [...] Vignetten fremstiller to Ris over den til Boghandler omskabte Papegøje». Treblokkken, med selve papegøyen bortsåret, ble siden gjenbrukt på tittelbladets verso i 54 (Stockholmsfareren No 2).

Schiøtz/Ringstrøm anfører grårosa og lysebrune omslag. Det lysebrune er formodentlig beskrevet på bakgrunn av et smusset eller falmet eksemplar.

- * a. Heftet ubeskåret i senere private omslag av ferskenfarget papir. Boken ble først utgitt med kombinert omslag tittelblad med en vignett forestillende en papegøye med flosshatt under to korslagte ris. Varianttrykk A med med påklistret trykt etikett nederst på tittelbladet: «Naar Omkostningerne ere dækkede, vil Overskuddet tilfalde Arbeidsanstalten i Mangelgaarden.» Med Skougaards nummer (K8757) og notater: «Kpl., O. o. [sic.] Med den av J. Dahl tilklæbede seddel, se J. B. H[alvorsen]. VI s. 485. Se s. 43 [om forlaget]. Av Henrik Wergeland. Utkom 5/2–1835.» Varianttrykk A med etikett på tittelbladet. 11,3x18,6 cm. Skougaard I, s 225.

Et av høyst 70 eksemplarer solgt uten omslag av Dahl og hans kommisjonærer for 60 skilling i februar 1835, før L. K. Daa og Cappelen overtok restopplaget, senest i begynnelsen av mars.

- * b. Heftet delvis beskåret, men uåpnet i originale omslag av rosa farget papir (som c og d), satt på boken etter at L. K. Daa overtak restopplaget. Bakomslaget med beskåret vannmerke: «[J. WHATM]AN|[TURKEY M]ILL» OG «J W[HATMAN]|TU[RKEY MILL]». Løst innlagt i et pastisjbind i halvskinn med titteleitikett av blått skinn på ryggen. Ryggittelen delvis radert, men «Pape-|gøien» er leselig. Alf Colletts exlibris på forpermens innside. Tilsvarer bindene 43a, 58a og 93a. Med Skougaards nummer (K8758) og notater: «Kpl., dog uten den av J. Dahl tilklebede seddel, se J. B. H[alvorsen]. VI s. 485. Se s. 43 [om forlaget]. Uopsåret. O. o. Av Henrik Wergeland. Utkom 5/2–1835. Innlagt i perm.» Varianttrykk B uten etikett på tittelbladet. 10,5x17,6 cm. Skougaard I, s. 225.

Etter at L. K. Daa overtak opplaget, ble boken solgt hos Cappelen «til nedsat Priis 24 sk heftet i smukt Omslag» (Morgenbladet 3.3.1835). Eksemplaret, eller i det minste bindet, har Skougaard formodentlig kjøpt av Alf Colletts nevø Jonas Collett (1883–1968).

c. Heftet delvis beskåret, men uåpnet i originale omslag av falmet rosa farget papir (som b og d), satt på boken etter at L. K. Daa overtak restopplaget. Bakomslaget med vannmerke: «[J] WHATMAN|[TUR]KEY MILL|1832|ws». Varianttrykk B uten etikett på tittelbladet. 10,4x17,8 cm. Ruuds antikvariat, 2019.

d. Innbundet delvis beskåret, men uåpnet med originale omslag av rosa farget papir (som b og c) i et senere kartongbind av trykt mønstret papir med titteleitikett i sort skinn på ryggen. Omslaget ble satt på boken etter at L. K. Daa overtak restopplaget. Bakomslaget med beskåret vannmerke: «[J. WHATM] AN|[TURKEY MI]LL» OG «J W[HATMAN]|TUR[KEY MILL]». Gammel pris («24s.»), tilsvarende Cappelens, på foromslagets recto. Varianttrykk B uten etikett på tittelbladet. 10,2x17,6 cm. Schiøtz nr. 35.

41.

Commentær til Papegøien, et Fastelavnsriis af Siful Sifadda, forfattet af Henrik Wergeland. Christiania. Paa Forfatterens Forlag, trykt i Winthers Officin af E. Christophersen. 1835. 8vo. [2]+16 sider.

Omslagene til denne trykksaken (b og c, jvf. a) skiller seg fra det alminnelige ved at løse bak-for foromslag er klebet til en ryggstripe i kontrasterende farge.

«Dagen efter Handelen med mig [om 40]», forteller Wergeland, «var han [=Johan Dahl] saa uheldig at træffe mig, hvor han da, paa Udladelsen, at han ønskede en Commentær over ‘Papegøien’, blev tagen paa Ordene. Den skulde betales med 10 Spdlr og trykkes 1 Ark stor. Da det kom til Stykket, vilde han ei trykke den, hvorfor jeg skrev ham en for ham selv, og afsatte den første Commentær for 10 Sp. til» (Lindberger 1947, s. 198). Dahl (1943, s. 69f) gir selv mer utfyllende opplysninger: «Nogen Tid efter Papegøien var publiceret, spurgte dens Forfatter mig om hvad jeg syntes om den? Jeg svarede ham da, at min Tid til da, ikke havde ladet mig læse mere end ¼ af samme, med haabede ved af og til at tage den i smaa Portioner, da at komme til Ende med den. Han meente, at den maaske var for vanskelig for mig at forstaae, og da jeg fortsættende vor høflige og venlige Samtale, beklagede mine smaae Evner, til at forstaae et saa dybt tænkt Digterværk, hvori Charactertegningene vare vistnok saa originalt opfattede og skildrede, at jeg ikke kunde finde Sandhed og Rede i dem, proponerede han mig, om han da ikke skulde skrive en Commentar for mig til den. Jeg var i godt Humeur over den venskabelige Maade vi talte med hinanden, og i et overgivent Lune svarede jeg, ‘ja nok saafremt han vilde finde fornøjet med et ringe Honorar!'; vi blev da enige om at han skulde faa 10 Spd. og en Flaske Armagnac til Punsch hvorved han var meget vel tilfreds, og anførte atter til mig ‘for Penge gjør jeg Alt’. Nogle Dage efter fik jeg et Mscr. med Titel ‘Kommentar til Papegøien’, og han fik ifølge efterfølgende Qvittering [Samlede skrifter 5:2:99] sit: ‘For en Commentar til ‘Papegøien’ har Boghandler Dahl betalt Spdlr. til Henr. Wergeland. Xania Martz 1835».

- * a. Heftet ubeskåret med original ryggstripe av grønt kulört papir (som b og c) og rester etter omslagene av rødt kulört papir, jvf. b og c. Med Skougaards nummer (K8759) og notater: «Kpl. Utkom 11/5–1835. Har tilhørt S. O. Wolff og har hans navnetrekk.» Med eiersignaturen «S. O. Wolff» på tittelbladet. 13,2x21,1 cm. Skougaard I, s. 225 (feilaktig beskrevet med «komb. omslag og titel.»).

Eksemplaret har tilhørt dikteren og presten Simon Olaus Wolff (1796–1859).

- * b. Heftet ubeskåret med original ryggstripe av grønt kulört papir (som a og c) og originale omslag av rødt kulört papir (som c). Med Meyers nummer (2231). 13,1x19,6 cm. Meyer I, s. 224.

c. Heftet ubeskåret med original ryggstripe av falmet grønt kulört papir (som a og b) og originale omslag av rødt kulört papir (som b). Eiersignaturen «William Liedner» på tittelbladet. 13,4x21 cm. Schiøtz nr. 36.

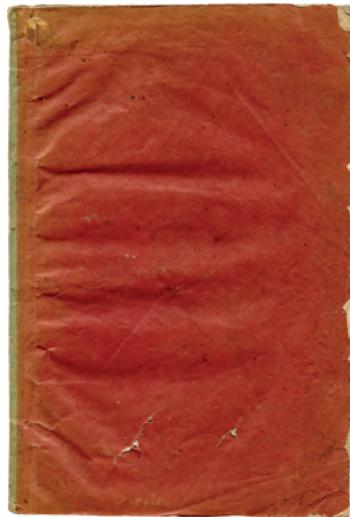
42.

Tale i det norske Studentersamfund den syttende Mai 1835. Af Henr. Wergeland. Christiania, 1835. Paa H. T. Winthers Forlag. Trykt i Forlæggerens Officin af E. Christophersen. 8vo. [2]+8 sider.

Særtrykk av Norsk Penning-Magazin II (1835). Ved Nasjonalbiblioteket finnes ett eksemplar med ryggstripe av oransje kulört papir, og et med rester etter samme.

41a

41b

41c

42a

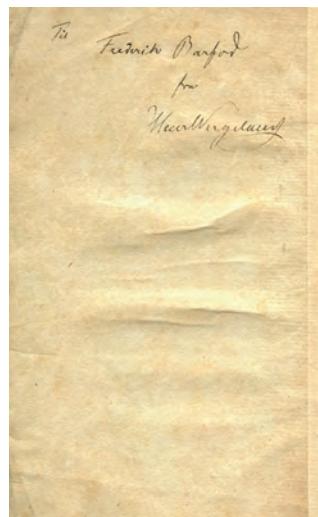
42b

43a

43b

43b

43c

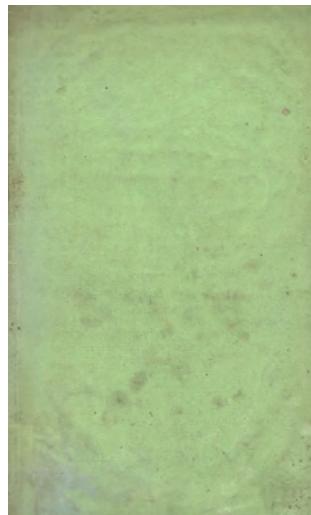
43d

44a

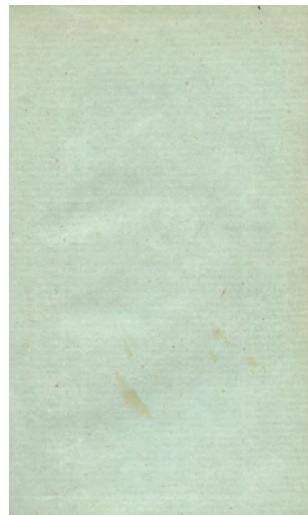
44b

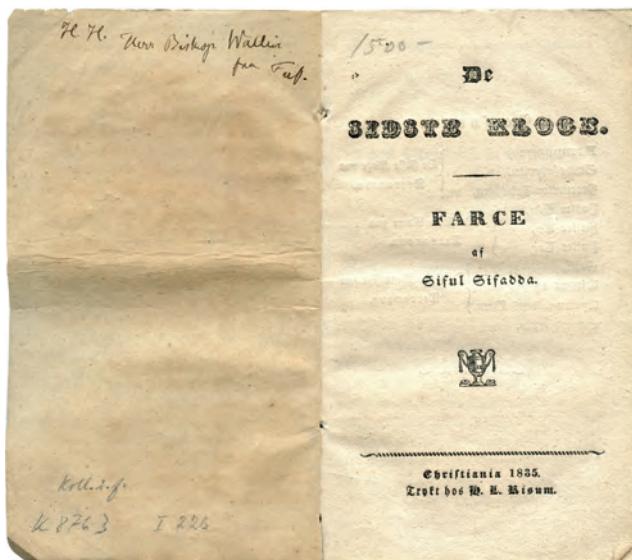
44c

45a

45b

45a

- * a. Heftet ubeskåret med original ryggstripe av blått kulørt papir. Kombinert omslag og tittelblad med en lyrevignett. Med Skougaards nummer (K8760) og notater: «Kpl. Særtryk av Norsk Penning-Magazin II 1835 s. 209–216. Utkom 10/6–1835.» 12,8x20,9 cm. Skougaard I, s. 225.
- b. Heftet ubeskåret med original ryggstripe av brunt kulørt papir. Kombinert omslag og tittelblad med en lyrevignett. Eiersignaturen «[...] Hopstock» nederst på tittelbladet. Øverst med notat: «No. 83 No. 48 Lit F.». 12,7x21 cm. Schiøtz nr. 37.

43.

Den indiske Cholera. Drama af Henrik Wergeland. Christiania, 1835. Trykt i det Lundhske Bogtrykkeri af C. L. Rosshauw. 8vo. [2]+65+[1] sider.

Kostet ved utgivelsen 36 skilling (Morgenbladet 27.6.1835).

- * a. Heftet ubeskåret i originale omslag av rosa farget papir. Løst innlagt i et senere pastisjbind i halvskinn med titteletikett i rødt skinn på ryggen. Ryggtittelen delvis radert, men «Wergeland|Den|indiske|Cholera» er leselig. Tilsvarer bindene 4ob, 58a og 93a, med rester etter Alf Colletts exlibris. **Gave-eksemplar** fra forfatteren med ex dono-tilskrift på foromslagets recto: «Till Rdd. af Författaren. – och till F. P. H af Rdd.» Med Skougaards nummer (K8761) og notater: «Kpl. O. o. Gaveekspl. til Rdd. (=C. F. Ridderstad) og med dennes påtegnelse om å være gitt videre til F. P. H. (=F. P. Hierta). Utkom 24/6–1835. Innlagt i perm.» 11x18,1 cm. Skougaard I, s. 225.

Wergeland traff dikteren Carl Frederik Ridderstad (1807–1886) under stockholmsreisen i 1830 og sluttet fastbrorskap med ham. «Jeg lærte at kjende en Cadet Ridderstedt paa Karlberg», skriver han hjem (Samlede skrifter 5:1:112), «om hvem Medborgaren siger: sjeldent i Europa, aldri i Sverige har en Yngling viist sig med saadant Talent for Skjaldekunsten som han». Eksemplaret er nevnt i brev fra Wergeland til Ridderstad 30.8.1839 (Amundsen 1956, s. 376): «Lad mig vide, om Du har faaet Dramaerne Barnemordersken og den indiske Cholera. Jeg sender den sidste for Sikkerhets skyld.» Politikeren friherre Fredrik Philip Hierta (1815–1899) var i likhet med Ridderstad publisist og tidligere kadett ved Karlberg. Eksemplaret, eller i det minste bindet, har Skougaard formodentlig kjøpt av Alf Collettsnevø Jonas Collett (1883–1968).

b. Innbundet med originale omslag av gult kulørt papir i et senere grønt kartongbind med titteletikett i brunt skinn på forpermen. Innbundet av Petersen & Petersen i København, med deres bokbinderetikett («PP» og adressen «Holbergsgade 15 K») på bakpermens innside, jvf. etiketten 8f. **Dedikasjon** fra forfatteren på foromslagets verso: «Til|Frederik Barfod|fra|Henr Wergeland». Vedlagt maskinskrevet kartotekkort med avskrift av dedikasjonen og notater om mottageren. Materien 10,6x17,9 cm. Schiøtz nr. 39.

Den danske liberale politikeren, skandinavisten og utgiveren Fredrik Barfod (1811–1896) utgav bl. a. tidskriftet Brage og Idun, der Wergeland bidro med flere stykker. Se også Samlede skrifter 6:2:48. Kjøpt av Schiøtz på auksjon nr. 27 hos J. W. Cappelens Antikvariat den 1.12.1996, nr. 90, for 10.000 kr. etter forhåndsvurdering på 4.000 kr.

c. Heftet delvis beskåret, men uåpnet i originale omslag av oransje kulørt papir. Tittelen i kulepenn på foromslagets recto. 10,9x18,1 cm. Schiøtz nr. 38.

d. Innbundet beskåret i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteleitikett i blått skinn på forpermen. Med Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på tittelbladet. Materien 10,4x17,3 cm. Müller s. 475.

44.

Henrik Wergelands Dimiss-Prædiken i Opsloe Kirke, Hellig Trefoldigheds Fest 1833 og hans Tale i vor Frelsers Kirke til Aftensang 3die Søndag i Advent 1834. Christiania, 1835. Trykt i det Lundhske Bogtrykkeri ved C. L. Roshauw. 8vo. 24 sider.

- * a. Heftet beskåret med original ryggstripe av grønt kulørt papir. Kombinert omslag og tittelblad. Skougaards nummer (K8762) og notater: «Kpl. Utkom 21/7-1835. Ekspl. har tilhørt Ole Vig og har dennes navnetrekk, både O. Viig og O. Vig». Med eiersignaturene «O. Viig» (øverst) og «O. Vig» (nederst) på tittelbladet. 11,6x19,5 cm. Skougaard I, s. 225.

Ole Vig (1824–1857) var skole- og folkeopplysningsmann og tok opp arven etter Wergeland bl. a. som sekretær i Selskabet for Folkeopplysingens Fremme.

- b. Heftet beskåret med original ryggstripe av blått farget papir. Kombinert omslag og tittelblad. Wergelands eget eksemplar med eiersignaturen «Henr Wergeland» øverst på tittelbladet. Kryss og rettelser i Wergelands hånd side 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 23 og 24. Tittelbladet med stempel fra «Drammens lærde og Realskole», siste blad stemplet «Utgått Drammen Gymnas». Pris fra Drammen antikvariat. 12,2x20,2 cm. Cappelens antikvariat, 2017 (auksjon 66, nr. 302: «Stempel på første og siste side (Utgått Drammen Gymnas). Navn [!] i gammel hånd øverst på tittelblad.»).

Drammen gymnas (etbl. 1817) avhendet i 1998 sitt historiske bibliotek til Drammen antikvariat.

- c. Innbundet ubeskåret med øvre gullsnitt og originale omslag av grønt kulørt papir i et senere pastisj-bind i halvskinn. Bindet signert Jacob Baden og tilsvarer flere andre bind i samlingen, jvf. bindene 4b, 20a, 58b, 96c og e. Materien 11,8x19,7 cm. Schiøtz nr. 40.

45.

De SIDSTE KLOGE. FARCE af Siful Sifadda. Christiania 1835. Trykt hos H. L. Risum. Liten 8vo. [2]+67+[3] sider. Siste blad blankt.

Særtrykk av Sjofna. Nytaarsgave for Aaret 1836 (Christiania 1835). Kostet ved utgivelsen 24 skilling (Morgenbladet 19.12.1835). Fire andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, tre ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av brunt kulørt papir. **Dedikasjon** fra forfatteren på foromslagets verso: «H. H.|Herr Biskop Wallin|fra|Forf.». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1974, s. 118: «Skougaards bibliotek. Jfr. S.S.5:1:194». Med Skougaards nummer (K8763) og notater: «Kpl., også med siste bl. bl. M. orig. bl. omslag, i kassett. Av Henrik Wergeland. M. ded. til J. O. Wallin, se J. Viktor Johansson: Svenska bibliotek 1946 s. 36. Særtrykk av Sjofna. Nytaarsgave for Aaret 1836. Utkom 15/12–1835.» 8,7x14,5 cm. Skougaard I, s. 226.

Wergeland traff dikteren biskop Johan Olof Wallin (1779–1839) under stockholmsreisen i 1830. Wallin hadde dengang tiltalt Wergeland «som en Fader med Varme og rørende Formaninger, gav ham sin Velsignelse og et Pragtexemplar af sine Prædikener» (Collett 1889, s. 772). Eksemplaret av De sidste Kloge ble ifølge Samlede skrifter 5:1:194 sendt til Wallin via Oscar Wergeland med brev av 15.12.1835, altså utgivelsesdagen. Det omtales av Carl Björkman (1901–61) i Johansson (1946, s. 36): «Av tidligare norsk litteratur kan jag [i min samling] praktiskt taget endast notera en svit sällsynta Wergelandiana; bl. a. har jag den 'farce', De sidste Kloge, som Wergeland 1835 utgav under pseudonymen Sifal [sic] Sifadda. Den har dedikation till Johan Olof Wallin – vars namn f. ö. brukar förekomma ganska flitigt på presentexemplar ute i den svenska marknaden.» Boken må altså være kommet i Skougaards eie etter 1946, da den ennå tilhørte Björkman. Ifølge Skougaards notater og katalog (I, s. 226) var boken «innlagt i kassett», som nå mangler. Schiøtz/Ringstrøm opplyser feilaktig at Skougaards eksemplar var «uten omslag».

- b. Innbundet med originale omslag av lyseblått farget papir i et senere halvskinnbind med rikt dekorert rygg. Bindet signert «H.M.R.», altså H. M. Refsum, og tilsvarer andre bind i samlingen med Christian Langaards superexlibris, jvf. bindene 5d, 25b og 109b. Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Kpl., av Henrik Wergeland. Særtrykk av Sjofna, Nytaarsgave for Aaret 1836.» Eksemplaret ikke i Skougaard-katalogen. Materien 8,2x13,5 cm. Schiøtz nr. 41.

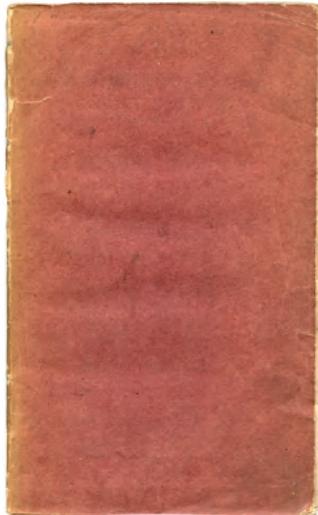
Eksemplaret er utskilt av Skougaards samling før hans død, har ikke nummer, står ikke i katalogen og kom til Katedralskolen med Schiøtz' samling. Skougaard solgte ytterligere et eksemplar ved en dublettauksjon 15.10.1921: «Et sjeldent Wergeland-trykk: De sidste Kloge, farce af Siful Sifadda, Christiania 1835 i samtidig bind, 99.00. Kjøper var lektor [ved Oslo katedralskole] K. Emil Bødtker, som eier landets største og mest verdifulle private boksamling» (Myre 1936, s. 322).

46.

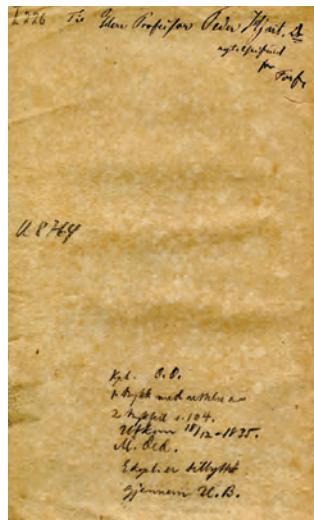
Barnemordersken. Sørgespil i fire Acter af Henrik Wergeland. Kristiania, 1835. Trykt i det Lundhske Bogtrykkeri af C. L. Roshaw. 8vo. 104 sider.

Kostet ved utgivelsen 60 skilling (Morgenbladet 18.12.1835), jvf. eksemplarf.

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av rødt kulørt papir. **Dedikasjon** fra forfatteren på foromslagets verso: «Til|Herr Professor Peder Hjort, Dr.|agtelsesfuldt|fra|Forf.» Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 369. Eksemplaret tilhørte dengang «Universitetet i Oslo. Den Blanc-Bødtkerske boksamling». Med Skougaards nummer (K8764) og notater: «Kpl. O. o. 1. trykk med rettelse av 2 trykkfeil s. 104. Utkom 18/12–1835. M. ded. Ekspl. tilbyttet gjennem U. B.». Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk A med to trykkfeil angitt på side 104. 10,8x17,8 cm. Skougaard I, s. 226.

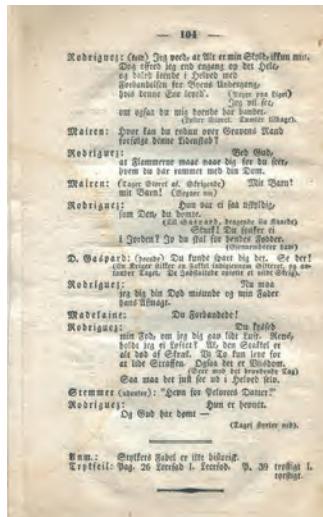
46a

46a

46b (varianttrykk B)

46c (varianttrykk A)

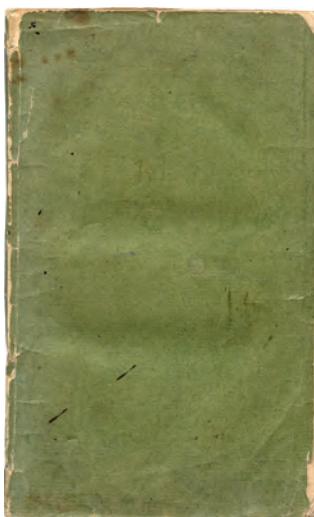
46c

46d

46e

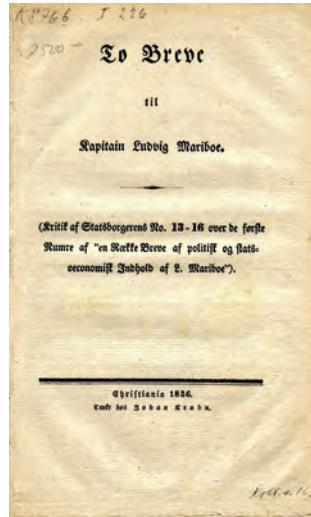
46f

46g

Peder Hjort (1793–1871) var forfatter, kritiker og lektor ved Sorø akademi. Amundsen (1956, s. 92) rede gjør for omstendighetene rundt dedikasjonen: «Wergeland sendte ham i 1836 med en tilskrift sin tragedie 'Barnemordersken' [a] og ønsket å høre hans opriktige mening om den. 'Jeg svarede, at jeg antog, at det Billedet af Digtet, der havde staaet for hans Fantasi, burde have forholdt sig til det på Papiret, som Forsiden af de skjonne indiske Sjaler, med rig Tegning, til Bagsiden, med tusinde i Forvirring krydsende Tråde.' Wergeland 'sagde da til en Broder af mig, at jeg var meget grov.' – Hjort hadde først sendt Wergeland en hilsen gjennem denne bror: 'Hils Werg. han er et loddent Genie, men som maa klippes, kjæmmes og lære Mores.'» Skougaard må ha byttet til seg boken fra Universitetsbiblioteket etter 1956, da dedikasjonen ble trykt. Den Blanc-Bødtkerske samling på til sammen 23.000 bind tilhørte lektor Karl Emil Bødtker (1865–1943) ved Oslo katedralskole, men ble i 1935 kjøpt av Gyldendal og skjenket til Universitetsbiblioteket i Oslo.

- * b. Innbundet beskåret uten omslag i et senere kartongbind med forsterkninger i rødbrunt skinn, jvf. bindene 1b, 2ob og 112a. Med Skougaards nummer (K8765) og notater: «Kpl. 2. trykk med rettelse av 3 trykkfeil s. 104. Utkom 18/12–1835.» Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med tre trykkfeil angitt på side 104. Materien 10,5x17,6 cm. Skougaard I, s. 226 (bindet beskrevet som «skb.»).
- c. Innbundet med originale omslag av blått farget papir (jvf. g) i et senere brungrønt helsjirtingbind. Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Kpl. 1. trykk med rettelse av 2 trykkfeil s. 104.» Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk A med to trykkfeil angitt på side 104. Eksemplaret ikke i Skougaard-katalogen. Materien 10,6x17,1. Schiøtz nr. 42.
Eksemplaret er utskilt av Skougaards samling før hans død, har ikke nummer, står ikke i katalogen og kom til Katedralskolen med Schiøtz' samling.
- d. Heftet beskåret i originale omslag av oransje kulørt papir. Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med tre trykkfeil angitt på side 104. 11x17,3 cm. Schiøtz nr. 43.
- e. Heftet beskåret i originale omslag av plommerødt kulørt papir. Eiersignaturen «C. M. Gamborg» på foromslagets verso. Notat av antikvarbokhandler Paul Bottn (Cappelens antikvariat): «Orig. bl. omsl.|1. utg.» Notat fra Damms antikvariat. Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med tre trykkfeil angitt på side 104. 10,2x17,8 cm. Schiøtz nr. 44.
- f. Heftet beskåret i originale omslag av grønt kulørt papir. Uleselige eiersignaturer på tittelbladet («betalt 60 s», som tilsvarer prisen ved utgivelsen). Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med tre trykkfeil angitt på side 104. 10,7x17,5 cm. Ruuds antikvariat, 2019.
- g. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteleitikett i sort skinn på forpermen. Rester av blå omslag på første og siste blad, jvf. c. Med Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på tittelbladet. Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med tre trykkfeil angitt på side 104. Materien 10,4x17,6 cm. Müller s. 475.

47a

48b (variant A)

48a (variant B)

48a

48a

48a

49b

49b

50b

47.

To Breve til Kapitain Ludvig Mariboe. (Kritik af Statsborgerens No. 13-16 over de første Numre af «en Række Breve af politisk og statsoeconomisk Indhold af L. Mariboe»). Christiania 1836. Trykt hos Johan Krohn. 8vo. 16 sider.

Særtrykk av Statsborgeren XVIII (1836). Kun to andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, begge ved Nasjonalbiblioteket. Trykket omtales som utkommet i Rigstidende 20.10.1836 og kostet ved utgivelsen 6 skilling.

- * a. Tatt ut av bind, heftet ubeskåret uten omslag. Med Skougaards nummer (K8766) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Avtrykk av 'Statsborgeren' XVIII s. 101ff og 119ff. Se W's Samlede Skrifter VI, 2 s. 160. ÷ J. B. H[alvorsen]. Jeg har kun sett dette ekspl. J[onas]. S[kougaard].» 11,2x18,3 cm. Skougaard I, s. 226.
Samlede skrifter 6:2:160 opplyser at «et eksemplar av dette skrift, innbundet sammen med andre skrifter av Henrik Wergeland (opr. i Camilla Colletts eie), fins hos advokat J. Skougaard.» Om dette er tilfellet, må Skougaard selv ha splittet samlebindet, og det er uklart hvilke andre trykk det eventuelt har inneholdt. Eksemplaret har Skougaard formodentlig kjøpt av Alf Colletts nevø Jonas Collett (1883–1968).

48.

Norge i 1800 og 1836. Syttende Mai-Farce af Siful Sifadda. Opført i det norske Studentersamfund 17de Mai 1836. Kristiania [1836]. [Paa Carl L. Rosshauws Forlag.] [Trykt hos C. L. Rosshauw.] 8vo. [2]+40 sider.

Katedralskolens bibliotek er omtalt på side 36: «Der er Kathedralskolen, Skolens og Byens Bibliothek. Gid Fanden bare tog Guttene!» Schiøtz/Ringstrøm beskriver det ufargede omslaget som «gul/hvitt».

- * a. Heftet beskåret i orignale typografiske omslag av ufarget papir (som b og c). Foromslagets recto og bakomslagets verso med typografisk ramme av *fleurs de lis*. Foromslagets recto med tittelen: «Norge|i|1800 og 1836», «1800» og fire strofer av «For Norge, Kæmpers Fødeland». Nederst: «Priis 24 sk.» Omslagsvariant B med korrekt stilt hjørneornament på foromslaget. Foromslagets verso med fire strofer av «Boer jeg paa det høie Fjeld». Bakomslagets recto med seks strofer av «Sønner av Norge» over to spalter. Bakomslagets verso med: «1836» og seks strofer av «Hvor herligt er mit Fødeland!» over to spalter. Nederst: «Trykt hos C. L. Rosshauw.» Ryggen med typografiske ornamenter og teksten «17de Mai 1836.» Skougaards nummer (K12543) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Utkom 1836 17. mai, jf. datering på ryg. Har tilhørt S. O. Wolff og har hans navnetrekk. Jf. omslag s. (4) [«Hvor herligt er mit Fødeland!】.» Med eiersignaturen «S. O. Wolff» på tittelbladet. 10,6x17,6 cm. Skougaard I, s. 226.

Eksemplaret har tilhørt presten og dikteren Simon Olaus Wolff (1796–1859), som skrev «Hvor hærligt er mit Fødeland!», trykt på bakomslagets verso.

- b. Heftet beskåret i orignale typografiske omslag av ufarget papir (som a og c). Omslagsvariant A med nedre venstre hjørneornament på foromslaget feilstilt 90 grader mot klokken. Uten Skougaards nummer, men med hans utvistede notater på foromslagets verso. Eksemplaret ikke i Skougaard-katalogen. 10,6x17,5 cm. Schiøtz nr. 45.

Eksemplaret er utskilt av Skougaards samling før hans død, har ikke nummer, står ikke i katalogen og kom til Katedralskolen med Schiøtz' samling.

c. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag av ufarget papir (som a og b) i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteleitikett i blått skinn på forpermen. Omslagsvariant B med korrekt stilt hjørneornament på foromslaget. Uten Katedralskolens eierstempel, men tilsvarer andre bind i skolens gamle samling. Materien 10,5x17,4 cm. Müller s. 469.

49.

For Menigmand. Et patriotisk Flyveblad. No. 1[-10]. 1836[-1838]. Udkommer til ubestemte Tider.
8vo. 40+4+6 sider. Spisstittel. Fortløpende paginering gjennom nr. 1–8, side 26–32 feilpaginert som 22–28. Nr. 1: «Trygt [sic] hos Johan Krohn i Kristiania», nr. 2–7: «Trykt hos Johan Krohn i Kristiania», nr. 8 og 10: «Trykt og tilkjøbs hos Forlæggeren J. Krohn i Kristiania», men nr. 9: «Trykt i Kristiania hos Ludvig Risum.» Nr 1–7 og 9: «2 Skilling for Nummeret», nr. 8: «Priis: 4 Skilling» og nr. 10: «3 Skill. for Nr. med Tillæg.».

Sammen utgjør eksemplarene a og b en komplett rekke, den eneste kjente av dette bladet. I tillegg til et enkelnummer (nr. 3) i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum) er tre eksemplarer av For Menigmand registrert i norske biblioteker. 1) Nasjonalbiblioteket: 1(1836)–10(1838), men nr. 9 er «ipp» og nr. 10 «fotostatkopi». HK1 oppgir nr. 1–8. 2) Nasjonalbiblioteket: 1–3(1836) og 6/7(1837). 3) Gunnerusbiblioteket: 1(1836)–10(1838) med merknaden «Tapt». Seip og Amundsen (1958, s. 13) fastslår at «nr. 9 kjennes ikke nå.» Nr. 10 og evt. nr. 9 må derfor betraktes som unike.

I Aftenposten 2.6.1934 kunngjorde D. A. Seip funnet av «et ukjent nummer av Henrik Wergelands 'For Menigmand': «Den 27. juli kom nr. 9; dette nummeret finnes ikke nu i nogen av de større bibliotekene i Norden, og det synes at være ukjent.» Heller ikke nr. 10 hadde tidligere vært kjent, men «imidlertid finnes ialfall ett eksemplar av hele nummeret. Det er advokat Jonas Skougaard som eier det [eksemplar a]. Nummeret er på seks sider.» «For Menigmand nr. 10 er en bibliografisk sjeldenhed av rang. Her gjengis første side med begynnelsen av artikkelen om Lofthuus i faksimile. Skulde nogen kjenne For Menigmand nr. 9?»

- * a. Nr. 1–6/7 og 10 komplett. Nr. 8 og 9 mangler. Tatt ut av bind, men sammenheftet. Løst innlagt sammen med 50a i et senere halvskinnbind med rester etter exlibris (trolig Alf Collett). Med Skougaards nummer (K8767a) og notater: «For Menigmand nr. 1–7 og 10 kpl. Særlig nr. 1–4 sterkt beskåret, dog uten tekstop. Nr. 6/7 feilpag. Av Henrik Wergeland. Nr. 10 kjennes ikke av J. B. H[alvorsen], se VI s. 542. Nr. 1 utkom 7/9–1836, nr. 2 8/9–36, nr. 3 17/9–36, nr. 4 17/10–36, nr. 5 29/10–36, nr. 6/7 9/2–37, nr. 10 17/5–38. Nr. 8 er [en artikkel] av G. F. Krogh, se J. B. H[alvorsen]. VI s. 488 og Statsborgeren XXIII s. 96. Om nr. 9, se Statsborgeren XXIII s. 160 jfr. s. 153.» Materien 13x20,2. Skougaard I, s. 226.

Eksemplaret har Skougaard formodentlig kjøpt av Alf Colletts nevø Jonas Collett (1883–1968).

- b. Nr. 1–9 komplett. Nr. 10 mangler. Delvis ubeskåret, sammenbundet med 50b og 82d i et samtidig kartongbind av marmorert papir. Nr. 1–6/7 beskåret, nr. 8 (i mindre format) ubeskåret, og nr. 9 beskåret. Eiersignaturen «Christian Hornemann 1907» på tittelbladet til 82d[1] og innholdsfortegnelse i gammel

hånd på fremre friblads verso. Ringstrøms eksemplar, vedlagt utskrift av hans katalog: «For Menigmand og Ikke for Menigmand [50b] er ekstremt sjeldne, Skougaard hadde dem ikke komplett». Notat i Ringstrøms hånd på forpermens innside: «Betalt 33 000 + 15% 2011». Vedlagt antikvariatets beskrivelse og med notater fra to forskjellige auksjoner på forpermens innside. Materien 13x21,2 cm., nr. 8 11,6x20 cm. Ringstrøm II, nr. 336.

*Eksemplaret er sammenbundet med 50b, 82d og et anonymt skrift med tittelen Nogle Bemærkninger ved Indstillingen fra Kommitteen Nr. 1 til en Lov om Betaling for Breves, Tidenders og Tidsskrifters Befordring med Posterne, [Christiania 1836], 8vo, 8 sider. Norsk Bog-Fortegnelse oppfører dette trykket merket med *. Det var altså ikke lyktes redaktøren å finne et eksemplar å beskrive ved selvsyn. Det er om ikke annet påfallende at dette anonyme skriftet er innbundet i et bind som ellers utelukkende inneholder arbeider av Wergeland. Trykket er ikke registrert i andre norske biblioteker. Skriftet gjelder pressefrihet og portosatsene for distribusjonen bl. a. av opposisjonsbladet Statsborgeren (III.9), som Wergeland selv utgav nettopp på denne tiden. Kjøpt av Ringstrøm hos Cappelen Damms auksjoner 29.10.2011 (auksjon 56, nr. 355), for 33.000 kr. etter en forhåndsvurdering på 6.000 kr.*

50.

Ikke for Menigmand. Et ekstra Flyveblad. 1836. Udkommer til ubestemte Tider. No. 1–2. 8vo. 8 sider. [Trykt hos Johan Krohn i Christiania]. [Priis: 2 Skilling for Nummeret.] Spissittel.

Kun ett annet eksemplar registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket.

- * a. Tatt ut av bind, tett beskåret. Løst innlagt sammen med 49a i et senere halvskinnbind med rester etter exlibris (trolig Alf Collett). Med Skougaards nummer (K8767b) og notater: «Ikke for Menigmand kp. Sterkt beskåret, dog uten tekstopptap [annet enn sidetallene]. Av Henrik Wergeland.» 13x19,9 cm. Skougaard I, s. 226.

Eksemplaret har Skougaard formodentlig kjøpt av Alf Colletts nevø Jonas Collett (1883–1968).

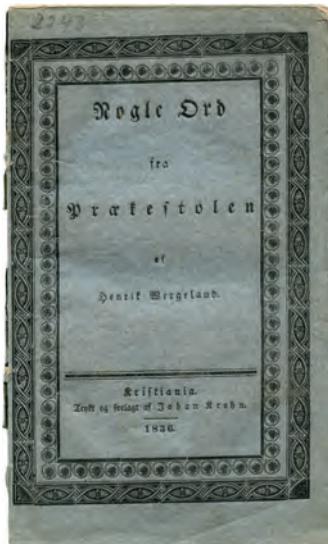
- b. Beskåret, sammenbundet med 82d og 49b i et samtidig kartongbind av marmorert papir. Ringstrøms eksemplar. Se ellers under 49b. Materien 13,3x21,2 cm. Ringstrøm II, nr. 336.

Kjøpt av Ringstrøm hos Cappelen Damms auksjoner 29.10.2011 (auksjon 56, nr. 355), for 33.000 kr. etter en forhåndsvurdering på 6.000 kr.

51.

Nogle Ord fra Prækestolen af Henrik Wergeland. Kristiania. Trykt og forlagt af Johan Krohn. 1836. 8vo. [4]+68 sider.

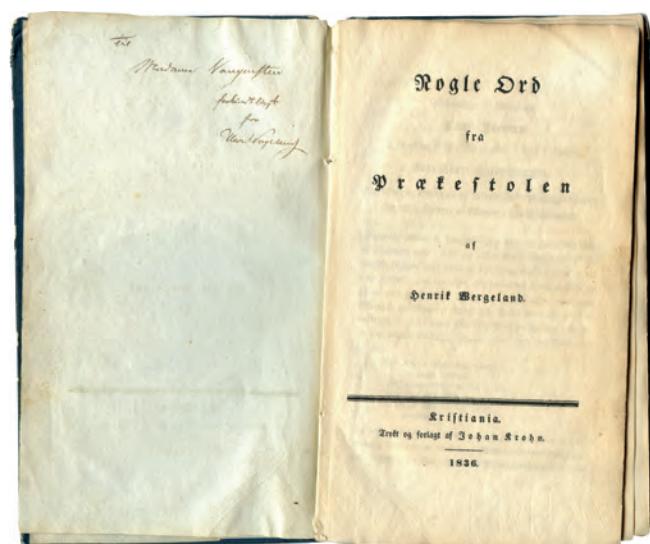
Ingen av eksemplarene i samlingen synes å stamme fra Skougaard. Se forøvrig Ringstrøm I, nr. 280, beskrevet som «Skougaards eksemplar». Kostet ved utgivelsen 24 skilling (Den Constitutionelle 8.12. 1836). Schiøtz/Ringstrøm angir en omslagsvariant B (blanke omslag). Intet eksemplar med blanke originalomslag er representert i samlingen.

51a

51a

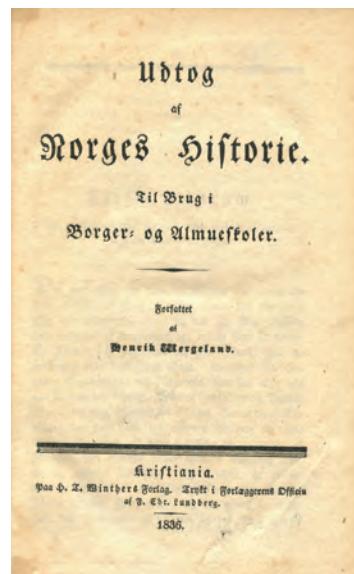
51c

51c

52a

52a

52b

53a

53a (varianttrykk A)

53b (varianttrykk B)

- * a. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av blått farget papir (som b). Omslagene med ornamentert typografisk ramme. Foromslagets recto med tittelbladets tekst. Bakomslagets verso med et midtornament og nederst: «Priis 24 sk». Ryggen blank. Schiøtz/Ringstrøm omslagsvariant A (typografisk). Med Meyers nummer (2243). 11,2x18,2 cm. Meyer I, s. 225.
- b. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av blått farget papir (som a). Schiøtz/Ringstrøm omslagsvariant A (typografisk). 19x11,1 cm. Schiøtz nr. 46.

c. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig gavebind av mørkeblått kulørt papir med forgylt ramme rundt permens kanter. **Dedikasjon** fra forfatteren på fremre friblads verso: «Til|Madame Vangensteen| forbindtligst|fra|Henr Wergeland». På grunn av dedikasjonens plassering må boken være innbundet for Wergeland. 10,8x18,1 cm. Schiøtz nr. 47.

Wergeland var en venn av familien Vangensteen. Mottageren må være Katarine (Thrine) Vangensteen, f. Stranger Schjelderup (1779–1851), gift med juristen og gårdbruken «Literatus» Jens Johan Vangensteen. Deres sønn Bodvar Hussein Vangensteen var Wergelands kollega som amanuensis ved Universitetsbiblioteket.

52.

Udtog af Norges Historie. Til Brug i Borger- og Almueskoler. Forfattet af Henrik Wergeland. Kristiania. Paa H. T. Winthers Forlag. Trykt i Forlæggerens Officin af F. Chr. Lundberg. 1836 [=1837]. 8vo. 67+[1] sider.

Nasjonalbiblioteket eide ikke boken før i 1966 (se Ringstrøm I, s. 28; Ringsgrøm 2003, s. 168; HK1). Boken kostet ved utgivelsen «indb[undet]. 20 sk.» (Morgenbladet 7.9.1837), jvf. a og b. Schiøtz/Ringstrøm beskriver forlagsbindet som «kartonasje (mønstret)». Fem andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket, to ved Gunnerusbiblioteket og ett ved Universitetsbiblioteket i Bergen.

- * a. Innbundet beskåret i et originalt, enkelt halvskinnbind (som b) med marmorert overtrekkspapir. Med Skougaards nummer (K8769) og notater: «Kpl. Utkom 7. Februar 1837. Orig. kartong.» Eiersignaturen «A. Frigstad 1863» og gamle priser («8s» og «16s») på forpermens innside. Materien 10,5x17 cm. Skougaard I, s. 226.

Anders Frigstad (f. 1836) var seminarist og skolelærer i Holum.

- b. Innbundet beskåret i et originalt, enkelt halvskinnbind (som a) med marmorert overtrekkspapir og gult snitt. Eiersignaturen «Ivar Landmark» på tittelbladet. Materien 10x16,9 cm. Schiøtz nr. 48.

53.

Stockholmsfareren. Syttende-Mai-Stykke af Siful Sifadda. [...] Opført 17de Mai 1837 i det norske Studentersamfund. Kristiania. Trykt hos Ludvig Risum. 1837. 8vo. 15+[1] sider. Tittelbladets to vinger med følgende underskrifter: «Til Stockholm.» og «Fra Stockholm.»

Kostet ved utgivelsen 20 skilling (Den Constitutionelle 15.5.1837).

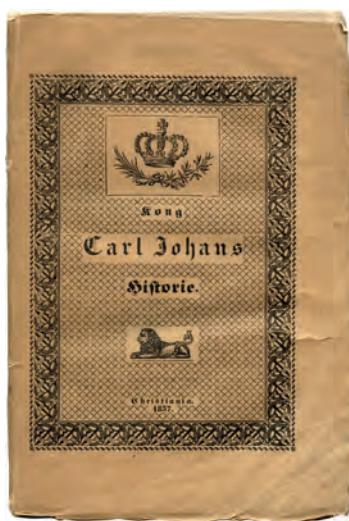
54b

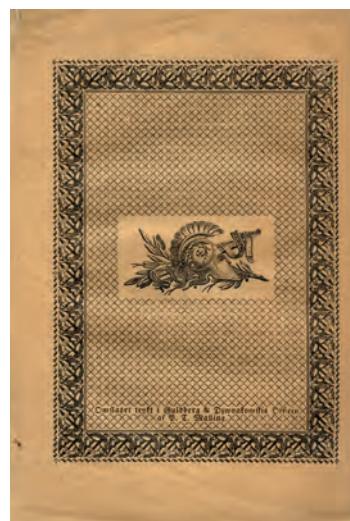
54b (rettelsesblad)

54c

55a

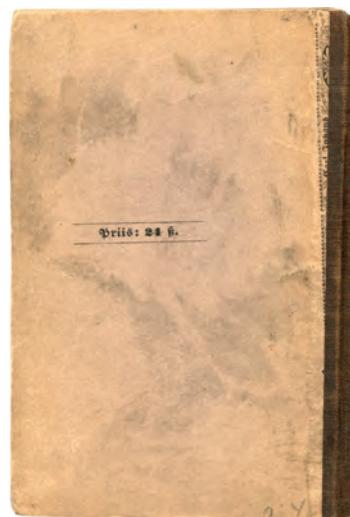
55a

56a

57a

57a

58a

- * a. Innbundet ubeskåret i et senere kartongbind av marmorert papir med titteletikett i brunt skinn på forpermen. Kombinert omslag og tittelblad. Skougaards nummer (K8770) og notater: «Kpl. M. ill. på titelblad. Av Henrik Wergeland. Utkom 17/5–1837. M. feilaktig betegnelse av Scene s. 15. Ialfald s. 9–15 en rekke forskjelligheter fra annet ekspl. [b], delvis avmerket. Smlgn. videre!» Med markering av typografiske forskjeller i Skougaards hånd side 12, 13, 14 og 15. Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk A med flere trykkfeil og feil scenenummer på side 15. Materien 13x19,9 cm. Skougaard I, s. 227.
- * b. Innbundet beskåret i et senere kartongbind av marmorert papir med titteletikett i brunt skinn på forpermen. Kombinert omslag og tittelblad. Forfatternavnet «Henrik Vergeland» skrevet på tittelbladet. Med Skougaards nummer (K8771) og notater: «Kpl. M. ill. på titelblad. Av Henrik Wergeland. Utkom 17/5–1837. M. riktig betegnelse av Scene s. 15. Ialfald s. 9–15 en rekke forskjelligheter fra annet ekspl. [a], delvis avmerket. Smlgn. videre!» Med markering av typografiske forskjeller i Skougaards hånd side 9, 11, 12, 13, 14 og 15. Enkelte understrekninger i samtidig hånd. Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med korrekt scenenummer på side 15 og korrigerte trykkfeil. Materien 12x20 cm. Skougaard I, s. 227.
- c. Tatt ut av bind, beskåret. Kombinert omslag og tittelblad. Schiøtz/Ringstrøm varianttrykk B med korrekt scenenummer på side 15 og korrigerte trykkfeil. Eiersignaturen «Siegw[ardt] Petersen» på tittelbladet. 12,1x19,1 cm. Schiøtz nr. 49.

Siegwardt Petersen (1826–1878) var adjunkt og siden overlærer ved Christiania katedralskole. Hans første trykte skrift var en tale holdt ved Wergelands grav. Petersen var en av Christianias fremste boksamlere, og hans samling på 9.000 bind ble kjøpt til Deichmanske bibliotek.

54.

Stockholmsfareren No 2. Opera i tre Akter af Siful Sifadda. [...] Til Opførelse i det norske Studenterksamfund. Kristiania, 1837. Trykt og forlagt af Johan Krohn. 8vo. [2]+22 sider. Tittelbladets to vignetter med følgende underskrifter: «'Nok en Stockholmsfarer?|Hm. hvad skal vi nu finde paa?'» og «'Hjælp nu, Samiel! Jag kan icke mera.'»

«I 'Den Constitutionelle' for 31. desember 1837 (nr. 365) averteres følgende: Til Stockholmsfareren No. 2 er udkommet et Tillægsblad, indeholdende Rettelser, hvilket Kjøberne kunde erholde gratis overalt hvor Skriften er til Udsalg». Dette bladet var ifølge Samlede skrifter 6:2:77 «ukjent nå», men følger her med eksemplarene a, b og c. Vignetten på tittelbladets verso er en tilpasning av stokken til vignetten på tittelbladet til 40 (Papegøien), og med all samsynlighet tegnet og evt. skåret av Wergeland selv. Kostet ved utgivelsen 24 skilling (Morgenbladet 27.12.1837).

- * a. Innbundet beskåret i et senere kartongbind av marmorert papir med titteletikett i brunt skinn på forpermen. Kombinert omslag og tittelblad. Det særskilt trykte rettelsesbladet montert etter side 22. Med Skougaards nummer (K8773) og notater: «Kpl. Ill. på titel, s. 17 og 22. Av Henrik Wergeland. Utkom 27/12–1837. Med det særskilt trykte bl. Rettelser, se 'Morgenbladet' 31/12–1837, jf. Samlede Skrifter VI, 2 s. 77 og 189.» Tittelbladets verso med rundt stempel: «FORENINGEN DET GAMLE CHRISTIANIA 1905» og påskriften «Gave fra Anathon Bjørn|1911». Materien 12,2x21,3 cm. Skougaard I, s. 227.

Foreningen det gamle Christiania, opprinnelig med lokaler i Katedralskolens gamle bygning i Dronningensgate 15, ble stiftet i 1905 med det formål «at vække Interesse for Christiania Bys og Akersdalens gamle Bebyggelse og Mindesmærker». Arkeologen Anathon Bjørn (1897–1937) var bare 14 år gammel da han skjenket boken til foreningen.

b. Heftet beskåret med original ryggstripe av blått farget papir. Kombinert omslag og tittelblad. Eier-signaturen «S. O. Wolff» på tittelbladet. Det særskilt trykte rettelsesbladet løst vedlagt. 13,2x20,9 cm. Schiøtz nr. 50.

Eksemplaret har tilhørt dikteren og presten Simon Olaus Wolff (1796–1859).

- * c. Tatt ut av bind, beskåret. Kombinert omslag og tittelblad. Det særskilt trykte rettelsesbladet løst vedlagt. **Wergelands eget korrektureksemplar.** Med Skougaards nummer (K8772) og notater: «Kpl. Bilag med det særskilt trykte Tillægsblad: Rettelser. Ill. på titel, s. 17 og 22. Av H. Wergeland. Utkom 27/12–1837. Nærv. ekspl. er rettet av H. W., se Samlede Skrifter VI, 1 s. 530»: «Et av Henr. W. korrigert ekspl. i advokat Skougaards eie, retter en rekke trykkfeil; foruten de som alt er rettet i denne utg. merkes [...]. Skougaard I, s. 227 refererer feilaktig til 4:1:530. 13,3x19,9 cm. Skougaard I, s. 227.

Eksemplaret inneholder adskillig flere rettelser i Wergelands hånd enn dem som forekommer på det særskilt trykte rettelsesbladet og representerer formodentlig et forarbeid til en eventuell ny utgave. Skougaard må ha erhvervet boken før 1937, da Samlede skrifter 6:1 ble trykt, og nevner selv (1943, s. 10) eksemplaret blant høydepunktene i sin samling: «Wergelands korrektureksemplar av Stockholmsfareren».

55.

KONG Carl Johans Historie. Hvad Tidsrummet fra hans Valg til svensk Thronfølger betræffer forfattet af Henr. Wergeland. Kristiania. Forlagt af Peter Tidemand Malling. Trykt hos Ludvig Risum. 1837. [Omslaget trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin af P. T. Malling.] 12mo. [2]+92 sider.

Det typografisk utfordrende omslaget har forleggeren Malling selv trykt i Guldberg & Dzwonkowskis velutstyerte trykkeri. Boken kostet ved utgivelsen «heftet i smukt Omslag 30 sk.» (Den Constitutionelle 1.12.1837), jvf. a og b. Ved Nasjonalbiblioteket finnes et eksemplar med omslag av grønt farget papir. Schiøtz/Ringstrøm beskriver gule omslag.

- * a. Heftet ubeskåret og uåpnet i originale typografiske omslag av brunt farget papir (som b). Omslagene med typografisk ramme fylt med diagonalt rutemønster. Foromslagets recto med vignett forestillende kongekrone, tittelen: «Kong|Carl Johans|Historie», en vignett forestillende en løve, samt nederst: «Christiania.|1837.» Bakomslagets verso med vignett forestillende hjelm og sabel, samt nederst: «Omslaget trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin|af P. T. Malling.» Ryggen med typografisk dekor uten tekst. Med Skougaards nummer (K12545) og notater: «Kpl., uopskåret. Avsnittet s. 42–92 er av Wergeland.» 10,1x15 cm. Skougaard I, s. 227.
- b. Heftet ubeskåret og uåpnet i originale typografiske omslag av brunt farget papir (som a). 10,2x15,1 cm. Schiøtz nr. 51.

56.

Kong Carl Johans Historie. Hvad Tidsrummet fra hans Valg til svensk Thronfølger betræffer forfattet af Henr. Wergeland. (Andet Oplag). Christiania. Forlagt af Peter Tidemand Malling. 1839. [Trykt hos Carl. L Rosshauw.] Liten 8vo. [2]+97+[1] sider.

*Merket med * i Norsk Bog-Fortegnelse. Kostet ved utgivelsen 30 skilling (Morgenbladet 4.6.1839). To andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, ett ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.*

- * a. Innbundet ubeskåret uten omslag i et senere pastisjbind i rødt halvskinn. Rester av blått omslag på første blad. Med Skougaards nummer (K8774) og notater: «Kpl., ubeskåret. J. B. H[avvorsen], nevner ikke 1 bl. foran. S. 49–97 er av Wergeland. Dette oplag er rettet fra 1. utgave. * i N. B. Utkom 27/5–1839.» Eiersignaturen «Olaf Skavlan» på tittelbladet. 10,2x15,1 cm. Skougaard I, s. 227.

Olaf Skavlan (1838–1891) huskes først og fremst for sine Wergeland-studier. «Skolens og 17. mai-feiringens bilde av Wergeland som en politisk radikaler er skapt av Skavlan, som i 1870- og 1880-årene var sentral i etableringen av en norsk kulturradikal tradisjon» (NBL).

- b. Innbundet beskåret uten omslag i et moderne helbind av rødt skinn. Navnestempel («J. Jensen») på tittelbladet. Materien 9,6x13,8 cm. Schiøtz nr. 52.

57.

Kong Carl Johans Historie. Hvad Tidsrummet fra hans Valg til svensk Thronfølger betræffer forfattet af Henr. Wergeland. (Tredie Oplag). Christiania. P. T. Mallings Forlags-Boghandel. 1846. Liten 8vo. 112 sider.

Kostet ved utgivelsen 24 skilling (Lillehammer Tilsuer 26.1.1847).

- * a. Innbundet beskåret i original kartonasje uten formering (stivbind) med sjirtingrygg og originale typografiske omslag av ufarget papir oppklebet på permene. Foromslaget med typografisk ramme rundt en vignett forestillende en kongekrone og teksten: «Kong|Carl Johans|Historie.|||Christiania.|Hos P. T. Malling.|1847.» Bakomslaget uten ramme, men med angivelse av «Priis: 24 sk.». Omslagets dekorerte rygg delvis synlig i bakomslagets høyre kant: «Carl Johans [Historie]». Med Skougaards nummer (K8775) og notater: «Kpl. S. 78 feilpag. [som 68.] Kart. har [årstallet] 1847. Wergelands bidrag er s. 49–112, se dog s. 98, 99, 101, 105 og 111. Tilføyde i forhold til 2. opl. s. 96–112.» Med meget svakt stempel på forpermens innside: «UTGÅT AV|[...]». Med beretning om kongens død på side 96, samt sørgedikt av Wergeland, A. Munch, Welhaven, Chr. Monsen og Urdsongis (Sylvester Sivertson) side 96–112, vesentlig avtrykt etter 120 (Carl Johans Mindeklands). Materien 8,5x13 cm. Skougaard I, s. 227.

Ved Nasjonalbiblioteket finnes et eksemplar medbundet disse omslagene.

58.

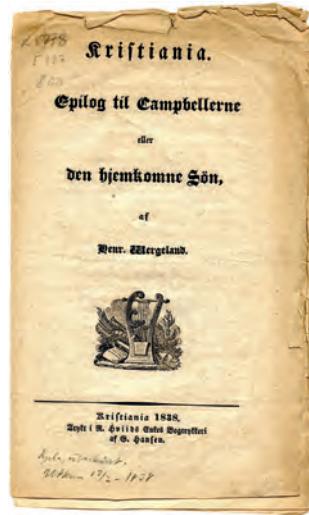
Campbellerne eller Den hjemkomne Sön. Syngestykke i to Akter af Henr. Wergeland. Kristiania. Trykt i R. Hviids Enkes Bogtrykkeri af G. Hansen. 1837. 8vo. 101+[3] sider.

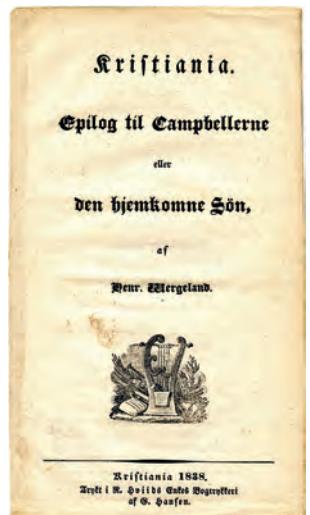
59b

59b

60a

60b

61a

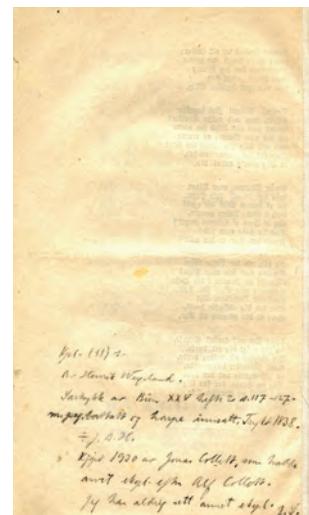
61b

61c

62a

62a

Boken ble opprinnelig solgt «smukt heftet» (Morgenbladet 14.2.1838). Ringstrøm eide et eksemplar i originale, rosa omslag. Se Ringstrøm I, nr. 269: «Bundet med de originale lyserøde blanke omslagene» og Ringstrøm 2003, s. 168: «o., bl., rosa o. medbundet». Ringstrøms eksemplar hadde tidligere tilhørt Engelschiøn (Engelschiøn I, nr. 411: «med o.o.»). Jvf. Schiøtz/Ringstrøm s. 327: «Skougaards eks. var uten omslag». Et heftet eksemplar i omslag av rosa farget papir finnes ved Hadeland Folkemuseum.

«Af Provenuet for Beneficen for Campbellerne kjøpte han sig et lidet Landhuus under Egeberget, hvor han for Fremtiden agtede at boe» (etter Collett 1889, s. 782).

- * a. Innbundet i et pastisjbind i marmorert halvskinn med titteletikett i rødt skinn på ryggen. Rester etter Alf Colletts exlibris på forpermens innside. Tilsvarer bindene 4ob, 43a og 93a. Med Skougaards nummer (K8776) og notater: «Kpl. Utkom 23/1–1838». Materien 10,5x17,6 cm. Skougaard I, s. 227.
Eksemplaret har Skougaard formodentlig kjøpt av Alf Colletts nevø Jonas Collett (1883–1968).
- b. Innbundet beskåret med øvre gullschnitt i et pastisjbind i halvskinn. Bindet signert Jacob Baden og tilsvarer flere andre bind i samlingen, jvf. bindene 4b, 20a, 44c, 96c og e. Materien 10,5x17,5 cm. Schiøtz nr. 53.

59.

«Den første Gang» Prolog til Henr. Wergelands første Stykke paa Kristianias offentlige Theater, Syngestykket «Campbellerne eller den hjemkomne Søn.» Kristiania. Trykt i H. T. Winthers Officin af W. J. Winther. 1838. 8vo. VIII sider.

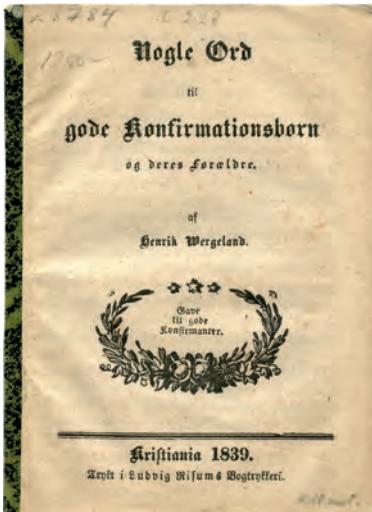
Ifølge annonsen på utgivelsesdagen kostet stykket 6 skilling: «Prolog til Campbellerne er tilkjøbs i Winthers Boghandling for 6sk.» (Den Constitutionelle 26.1.1839), jvf. eksemplar b.

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av blått farget papir (som b og c). Med Skougaards nummer (K8777) og notater: «Kpl. Utkom 26/1–1838.» 10,8x17,6 cm. Skougaard I, s. 227.
- * b. Heftet beskåret i originale omslag av blått farget papir (som a og c). Med Meyers nummer (2253) og gammel pris («6s») på foromslagets recto, 10,8x17,4 cm. Meyer I, s. 225.
- c. Heftet beskåret i originale omslag av blått farget papir (som a og b). 10,8x17,7 cm. Schiøtz nr. 55.
Kjøpt av Schiøtz på auksjon hos Norlis Antikvariat den 3.12.1988, nr. 56, for 600 kr.

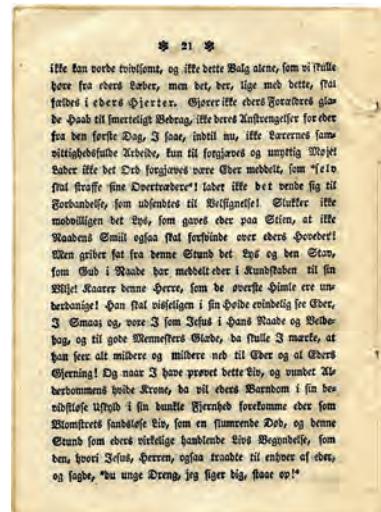
60.

Kristiania. Epilog til Campbellerne eller den hjemkomne Søn, af Henrik Wergeland. Kristiania 1838. Trykt i R. Hviids Enkes Bogtrykkeri af G. Hansen. 8vo. 8 sider.

Tre andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.

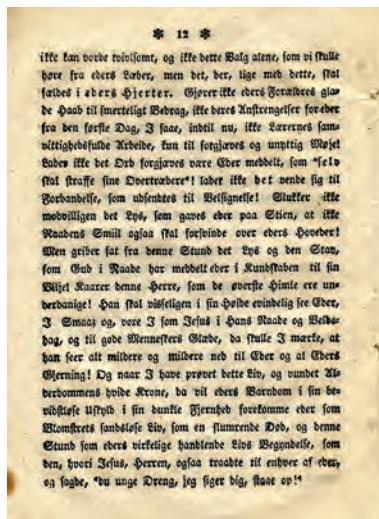
63a

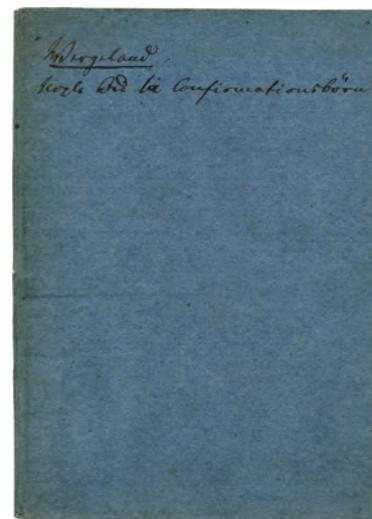
63a (varianttrykk A)

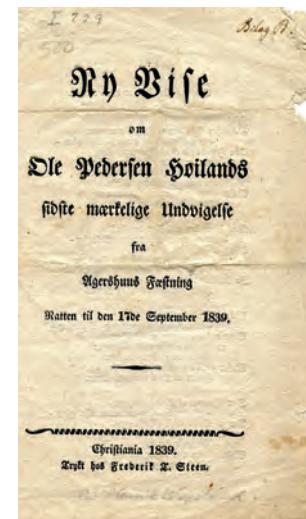
63b

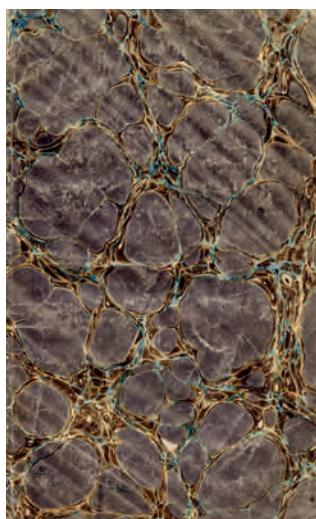
63b (varianttrykk B)

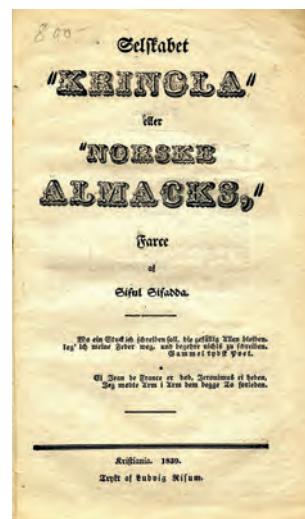
63c

64a

65a

65a

65Ba

- * a. Ubeskåret i materie, falset og åpnet. Kombinert omslag og tittelblad med en lyrevignett. Med Skougaards nummer (K8778) og notater: «Kpl., ubeskåret. Utkom 13/2–1838.» 11,5x19,6 cm. Skougaard I, s. 227.
- b. Heftet beskåret. Kombinert omslag og tittelblad med en lyrevignett. 10x17,5 cm. Schiøtz nr. 56.

61.

Hytten eller Kristian II dens Reise fra Norge. National-historisk Drama. [...] Af Henrik Wergeland. Kristiania 1837 [=1838]. Forlagt og trykt af Ludvig Risum. Liten 8vo. 93+[3] sider. Siste blad blankt.

MOTTO: Ex tempore –

Kostet ved utgivelsen 60 skilling (Morgenbladet 25.1.1838).

- * a. Heftet ubeskåret og uåpnet i originale omslag av blått farget papir (som b). Med Skougaards nummer (K8779) og notater: «Kpl., ves. uopsk. O. o. Se s. (3) [«Nytaarsgave|for|1838»]. Utkom 25/1–1838.» Med eierstemelet «Dr. Elling Holst|Høvik» på foromslagets recto. 8,5x14,5 cm. Skougaard I, s. 228.
- b. Innbundet beskåret med originale omslag av blått farget papir (som a) oppforet på kartong i et senere rødt halvsjirtingbind med grønt snitt. Eiersignaturen «Hans Peters[en]» og stemelet «Hans P. Blix|Kristiania» på tittelbladet. Stemelet gjentatt på side [3]. Materien 8x13,3 cm. Schiøtz nr. 54.
- c. Innbundet beskåret uten omslag i et noe senere halvsjirtingbind med titteleitikett i rødt skinn på forpermen. Rester etter blå omslag på første og siste blad, jvf. a og b. Med Katedralskolens runde superexlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.»). Materien 8,2x14,2 cm. Müller s. 475.

Eksemplaret er eventuelt det samme som ifølge aksesjonsprotokollen ble kjøpt for Katedralskolen på aukasjonen etter dens tidligere elev, høyesterettsjustitiarius Jens Christian Berg (Berg nr. 8788). Det mangler imidlertid hans karakteristiske eiersignatur på siste blad.

62.

Poesier (Af Henr. W –.) [Christiania 1838]. Spisstittel. 8vo. [12] sider.

Særtrykk av Bien bd. XXV, s. 117–127. Upaginert, med tillegg av en lyrevignett på tittelbladet. Ikke registrert i andre norske biblioteker.

- * a. Tatt ut av bind, beskåret. Kombinert omslag og tittelblad med en lyrevignett. Med Skougaards nummer (K8780) og notater: «Kpl. (11) s. [tekst.] Av Henrik Wergeland. Særtrykk av Bien XXV Hefte 2 s. 117–127. m. pag. borttatt og [vignett med] harpe innsatt [på tittelbladet]. Trykt 1838. ÷ J. B. H[alvorsen]. Kjøpt 1930 av Jonas Collett, som hadde arvet ekspl. etter Alf Collett. Jeg har aldri sett annet ekspl. J[onas]. S[kougaard].» 10,3x17,6 cm. Skougaard I, s. 228: «Vistnok eneste kjente eks.».

Antagelig søsteren Camilla Colletts eksemplar, som Skougaard har kjøpt av Alf Colletts nevø Jonas Collett (1883–1968). Nasjonalbibliotekets HK1 inneholder et kort med referanse til dette eksemplaret, dengang i Skougaards eie, «meddelt af prof. Seip 11/11 30».

63.

Nogle Ord til gode Konfirmationsbørn og deres Forældre. af [sic] Henrik Wergeland. Gave til gode Konfirmanter. Kristiania 1839. Trykt i Ludvig Risums Bogtrykkeri. 12mo. [2]+26 sider.

Schiøtz/Ringstrøm (s. 327) opplyser på grunnlag av Skougaard I, s. 228f at «det er to varianter av dette skrift. Skougaard [...] opplyser imidlertid ikke hva forskjellen består i». Det fremgår derimot av hans notater i eksemplarene a og b. Første gang avertert i Christiania Intelligentssedler 2.10.1839: «Confirmationsgave. Til Fordeel for Asylet paa Grønland og dets Skole sælges i DHrr. Guldborg & Dzwonkowskis og Cappelens Boglade, samt i Asylet: Nogle Ord til gode Confirmationsbørn og deres Forældre, af Henr. Wergeland, for 8 sk.» Boken var samtidig til salgs hos A. Barlien «heftet». Se også 68 (Asylet og Skolen), 81 (Asylbørnenes Sang) og 87 (Indlæg i Jødesagen). Fire andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket, ett ved Universitetsbiblioteket i Bergen og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Heftet beskåret med original ryggstripe av grønt marmorert papir. Kombinert omslag og tittelblad med «Gave til Gode Konfirmanter» innen en kartusj. Med Skougaards nummer (K8784) og notater: «Kpl. S. 12. feilpag. [som 21.] Utkom 2/10–1839.» Tidlig varianttrykk A med side 12 feilpaginert som 21. 9,3x12,7 cm. Skougaard I, s. 228.
- * b. Heftet beskåret med original ryggstripe av blått marmorert papir. Kombinert omslag og tittelblad med «Gave til Gode Konfirmanter» innen en kartusj. Med Skougaards nummer (K8785) og notater: «Kpl. S. 12 med korrigert pag. Utkom 2/10–1839.» Senere varianttrykk B med side 12 korrekt paginert. 9,3x12,7 cm. Skougaard I, s. 229.
- c. Heftet beskåret i samtidig kartonasje uten formering (stivbind) av blått farget papir. Tittelen på forpermen i Katedralskolens rektor Søren Brun Bugges hånd. Senere varianttrykk B med side 12 korrekt paginert. Materien 9,1x12,8 cm. Müller s. 385.

64.

Ny Vise om Ole Pedersen Høilands sidste mærkelige Undvigelse fra Agershuus Fæstning Natten til den 17de September 1839. Christiania 1839. Trykt hos Frederik T. Steen. 8vo. [4] sider.

Ett annet eksemplar registrert ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Ett ubeskåret falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Av Henrik Wergeland». Med påtegnelsen «Bilag B.» i Wergelands egen (?) hånd. 10,3x17,6 cm. Skougaard I, s. 229.

Eksemplaret omtales av Olav Myre i hans bokkronikk i Aftenposten 18.8.1934: «Titter vi innom hos Wang en vinters ettermiddag da der holdes bokauksjon, kan der bydes oss uforutsette overraskelser. En gang ivår roptes således op: Ny Vise om Ole Pedersen Høilands sidste mærkelige Undvigelse fra Agershuus Fæstning Natten til den 17de September 1839. Ingen synderlig interesse for det lille trykk blev lagt for dagen, skjønt der fallbøs en vise, mange nutidssamleres spesialitet. Tilslaget falt ved 4 kroner. Et gledessmil gikk over kjøperens [=Skougaards] ansikt – han hadde gjort et kup, for visen var av – Henrik Wergeland. Med det var få – der-

iblandt ikke katalogskriven – som visste. I Skillings-Magazin for 14/2–1885, nr. 7, er visen gjengitt i sin helhet, supplert med følgende note av Wergeland-biografen Hartvig Lassen, som var ukeskriftets redaktør fra 1857–1891: 'Udkom som Gadevise, anonymt. Originalen er en stor sjeldenhed. Det exemplar (maaske det eneste som findes), hvorefter visen her er trykt er i Hr. Fuldmegtig Thv. Boecks Besiddelse'. Altså allerede for 50 år siden var dette Wergelandstrykk så sjeldent, at man kjente til bare et eksemplar, Boecks. Dette må nu finne seg i Boecksamlingen i Det kgl. norske Videnskabers Selskabs bibliotek i Trondheim. Se efter, for sikkerhets skyld, dr. [Johan Daniel] Landmark. Jeg håber det ikke er Boecks unikum som er kommet på videvanke.' Det var det heldigvis ikke. Kjøpt av Skougaard på auksjon hos A/S Wangs Kunst- og Antikvitets-handel den 29.11.1933, nr. 1448, for 4 kr.

65.

Selskabet «KRINGLA» eller «NORSKE ALMACKS,» Farce af Siful Sifadda. [...] Kristiania. 1839.

Trykt af Ludvig Risum. 8vo. 48+[2] sider.

Kostet ved utgivelsen 32 skilling (Morgenbladet 7.11.1839). Utkom 7.11.1839 og visstnok utsolgt 4.1.1840 (Samlede skrifter 6:2:205).

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av marmorert papir. Med Skougaards nummer (K8786) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Orig. bl. omslag. Utkom 7/11–1839.» 10,8x17,5 cm. Skougaard I, s. 229.
- b. Innbundet beskåret uten omslag i et senere kartongbind av klistermarmorert papir med titteletikett i brunt skinn på ryggen. Bindet signert Refsum. Forfatternavnet «H. Vergeland» skrevet på tittelbladet. Delvis radert stempel («[...] Bergen») på tittelbladet. Materien 10,6x17,7 cm. Schiøtz nr. 57.

65B.

Selskabet «Kringla» eller «Norske Almacks,» Farce af Siful Sifadda. [...] (Andet Oplag.).

Kristiania. Trykt i P. T. Mallings Officin. 1840. 16mo. [4]+70 sider. Med en tresnittvignett forestillende «KARL SMELT, Medlem af Kringlen.» som frontispise.

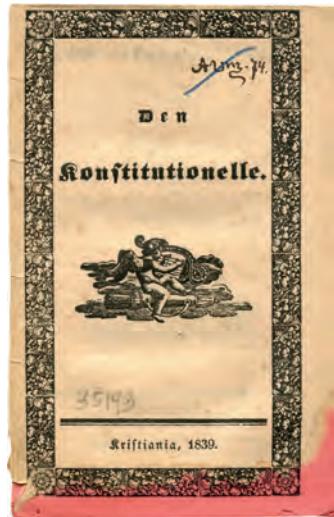
MOTTO: «Wo ein Stück ich schreiben soll, das gefällig Allen bleiben,|leg' ich meine Feder weg, und
begehre nichts zu schreiben»|Gammel tydsk Poet.|Ei Jean de France er død, Jeronimus ei heden,
Jeg mødte Arm i Arm dem begge To forleden.»

Et «Andet Efterspil» tilføyd, men flere utfall mot P. J. Collett er strøket. Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 5.2.1840: «Fra Pressen er udkommet. 'Kringla' eller 'Norske Almacks', Farce af Siful, 2det Oplag, forsynt med nyt Efterspil, nye Vignetter, og smukt Omslag, og faaes for 18 sk. hos Undertegnede samt snarest mulig hos mine Kommissionærer. P. T. Malling, Sværdfægerbakken No. 428». Et eksemplar ved Hadeland Folkemuseum har typografiske omslag av gult farget papir.

- * a. Innbundet beskåret uten omslag i et senere helbind av brun marokeng med ryggtittelen «Siful Sifadda: KRINGLA». Rester etter omslag av blått farget papir på første og siste side. Med Skougaards nummer (K8787) og notater: «Kpl. med tittelbillede. Tresnitt s. 66 og 70. Av H. Wergeland. Utkom 5/2–1840. Andet

66a

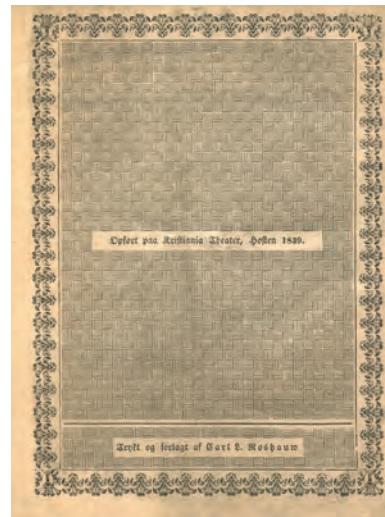
66b

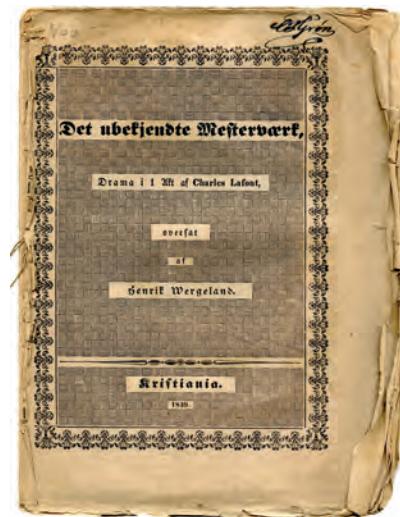
66b

67a

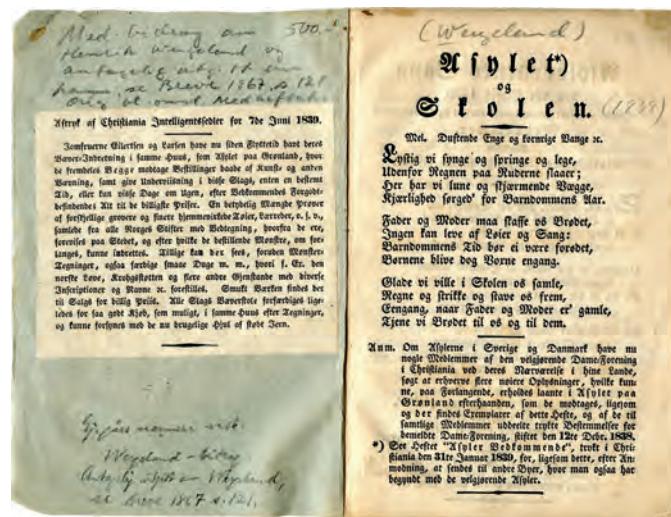
67a

67b

68a

68a

Efterspil s. 66–70 er her trykt første gang. Tittelbilledet er det samme som er gjengitt i ‘Stockholmsfarenen Nr 2’ 1837, s. 22.» Materien 7,9x11,5 cm. Skougaard I, s. 229.

66.

Den Konstitutionelle. Nissespil af Siful Sifadda. Kristiania, 1839. Trykt hos Carl L. Rosshauw.

Liten 8vo. 52 sider.

I Morgenbladet 21.11.1839 rykket Wergeland inn følgende annonse: «I endeel første Aftryk af Farcen ‘Den Konstitutionelle’ er paa Bladet 41-42 indløbet to feil, som Ihændehaverne bedes at rette: ignorantis l. ignorantia, og ‘belives af’ l. ‘belive skal’» (Samlede skrifter 6:2:279). Dette kan i og for seg gjelde hele opplaget, da det ikke er registrert eksemplarer uten disse trykkfeilene. Kostet ved utgivelsen 24 skilling (Christiania Intelligentssedler 20.11.1839).

- * a. Innbundet beskåret i et senere halvskinnbind med titteleitikett i sort skinn på ryggen. Med Skougaards nummer (K8788) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Utkom 20/11–1839. Rettelser i ‘Morgenbladet’ nr. 325 21/11–1839 [se over]. Nærv. er 1. trykk med to feil s. 41 og 42, jfr. Samlede Skrifter VI, 2 s. 279.» Eventuelt tidlig varianttrykk A med to trykkfeil side 41f. Materien 8,5x12,7 cm. Skougaard I, s. 229.
- b. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med teksten: «Den|Konstitutionelle||Kristiania, 1839.». Foromslagets recto med eiersignatur, samt notater fra Damms antikvariat. Eventuelt tidlig varianttrykk A med to trykkfeil på side 41f. 9,1x14 cm. Schiøtz nr. 58.
- c. Innbundet beskåret i samtidig kartonasje uten formering (stivbind) av blått farget papir. Tittel på forpermens og forfatternavnet »): H. Wergeland» på tittelbladet i Katedralskolens rektor Søren Brun Bugges hånd. Evt. tidlig varianttrykk A med to trykkfeil på side 41f. Materien 8,8x13,2 cm. Müller s. 469.

67.

Det ubekjendte Mesterværk, Drama i 1 Akt af Charles Lafont, oversat af Henrik Wergeland.

Kristiania. 1839. [Trykt og forlagt af Carl L. Rosshauw.] 8vo. 28 s.

Kostet ved utgivelsen «heftet 24 sk.» (Den Constitutionelle 4.12.1839). To andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, ett ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag av ufarget papir i et senere halvskinnbind. Foromslaget tjener som tittelblad. Omslagene med typografisk ramme av *fleurs de lis* fylt med et rute-mønster. Bakomslaget med teksten: «Opført paa Kristiania Theater, Høsten 1839||Trykt og Forlagt af Carl L. Rosshauw». Med Skougaards nummer (K8789) og notater: «Kpl. Der har aldri været annet titelblad

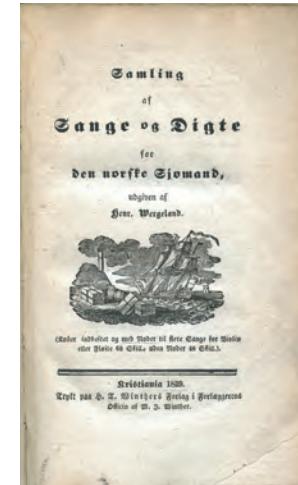
69a

69a

69b

69b

70a

Sangsamling for Norske Selskabskredse.

Ned hæftet med Melodier i Tegne.

Første Hæfte

udgivet af

Nordrelands og Friheds-sange.

70a

70a

70a

70a

70b

enn det her foreliggende. Se omslagets s. (4) [med angivelse av trykkeri]. Uriktig koll. hos J. B. H[alvorsen].» Materien 11,7x15,6 cm. Skougaard I, s. 229.

- * b. Sideheftet, ubeskåret med det originale typografiske foromslaget. Foromslaget tjener som tittelblad. Bakomslaget mangler. Eiersignaturen «Grøn» på tittelbladet. Vedlagt lapp med Meyers nummer (2263). 13,7x17,8 cm. Meyer I, s. 226.

68.

Asylet og Skolen. [Christiania 1839]. 8vo. [4]+16 sider. Spisstittel. Trykt seddel med overskriften «Aftryk af Christiania Intelligentssedler for 7de Juni 1839» oppklebet på foromslagets verso. Mellom side 14 og 15 innheftet: Leilighedstale, holden i Asylet for Grønlands District paa Carl Ludvigsdagen, den 3die Mai 1839, af V. H. Buch, residerende Capellan til Agers og Opsloe Menigheder. (Trykt efter Opfordring og sælges i Asylet til dets Fordeel for 4 sk., eller hvad mere nogen Velynder maatte ville give) [Christiania 1839]. 8vo. [4] sider.

*Etter alt å domme utgitt av Wergeland. Ikke i Norsk Bog-Fortegnelse. Den vedheftede talen («Christiania. Trykt hos F. T. Steen.») er registrert i bokfortegnelsen, men merket med *. Om Buchs tale heter det på bokens side [4]: «S. T. Hr. Pastor Buchs Tale i dette Asyl den 3die Mai er her heftet næstefter Pag. 14, og findes d e r til Salg for dette.» Boken ble trykt i 300 eksemplarer (Morgenbladet 1.2.1841). Kun ett annet eksemplar registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket.*

Skougaard henviser i sine notater (se eksemplar a) til Wergelands brev til C. F. Ridderstad 5.1.1840 som belegg for at Wergeland var bokens anonyme utgiver. Her nevner Wergeland sine nyeste skrifter, bl. a. «en til Asylernes bedste udgiven liden Bog», som Skougaard antok å være denne. Av en annonse i Christiania Intelligentssedler 2.10.1839 fremgår det imidlertid at også 63 (Nogle Ord til gode Konfirmationsbørn) på samme tid ble solgt «til Fordeel for Asylet paa Grønland og dets Skole», og det er derfor uklart hvilken av disse bøkene Wergeland eventuelt mente. Ettersom nærværende skrift inneholder flere bidrag av Wergeland, er det likevel grunn til å anta at han er utgiveren; ikke minst når vi tar hans forhold til asylet i betraktnsing. I Morgenbladet 1.2.1841 takker bestyrelsen for Grønlands asyl «den ubenævnte Velgjører for Asylet og Skolen», formodentlig Wergeland, «der ved Boghandler Malling har tilstillet oss 300 Exempl. Smaabøger, som efter Giverens fastsatte Priis 12 sk., allerede er afhændet 100 Stkr. af. De øvrige ere nedlagte hos DHrr. Bogbindere Barlien, Hoppe og Werner, samt hos alle Boghandlere her i Byen.» Wergeland må med andre ord ha utgitt og bekostet trykkingen av boken, som siden ble solgt for en fastsatt pris til inntekt for asylet. Se også 81 (Asylbørnenes Sang) og 87 (Indlæg i Jødesagen).

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av blått farget papir. Trykt seddel oppklebet på foromslagets innside og *Leilighedstale* av V. H. Buch innheftet mellom side 14 og 15. Nasjonalbibliotekets eksemplar har samme sammensettning. Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Antagelig utgitt av Wergeland, se Breve 1867, s. 121 [som gjengitt over].» Enkelte notater i Skougaards hånd ved de enkelte bidragene. Notat i ukjent hånd på foromslagets verso: «Med bidrag av Henrik Wergeland og antagelig utgitt av ham, se Breve 1867, s. 121. Orig. bl. omsl.». 11,1x16,2 cm. Skougaard I, s. 229.

69.

Samling af Sange og Digte for den norske Sjømand, udgiven af Henr. Wergeland. (Koster indheftet og med Noder til flere Sange for Violin eller Fløite 60 Skill., uden Noder 48 Skill.). Kristiania 1839. Trykt paa H. T. Winthers Forlag i Forlæggerens Officin af W. J. Winther. 8vo. 152 s.

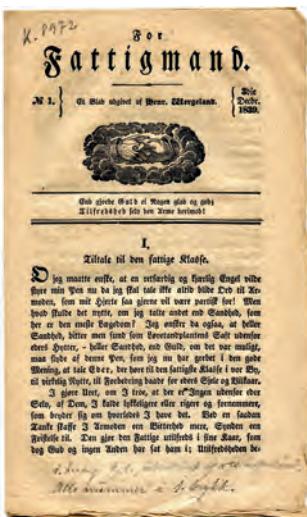
Boken ble først avertert i Morgenbladet 20.11.1839: «Sange og Digte for den norske Sømand, samlede af H. Wergeland, med og uden Musikkilage, 60 sk. a 48 sk.»

- * a. Heftet ubeskåret i original kartonasje av blått farget papir (som b, jvf. c). 8 litograferte notetavler med bundet bakerst. Skougaards nummer (K8782) og notater: «Kpl. med 8 notetavler. Ubeskåret med orig. bl. omslag. Med 10 dikt av H. Wergeland. Herav er 3, nemlig s. 78 (Jonas Anton Hielm [jvf. dedikasjonen 8b]), 136 [«Sytende Mai-Vise»] og 139 [«Sang for Briggens Clara Maria»] trykt for første gang. Utkom 12/9-1839. Eiersignaturen «A. Willms» på tittelbladet. Variant A med notebilag, jvf. tittelbladet. 11x18,1 cm. Skougaard I, s. 229.
- * b. Innbundet ubeskåret med originale kartonerte permer av blått farget papir (som a, jvf. c) i et senere pastisjbind i halvskinn. Bundet for Skougaard, jvf. bindene 117c og 124a. Med Skougaards nummer (K8783) og notater: «Kpl., ubeskåret m. orig. bl. omslag. Ekspl. uten notetavler, jfr. titelbl. Med 10 dikt av H. Wergeland. Herav er 3, nemlig s. 78 (Jonas Anton Hielm [jvf. dedikasjonen 8b]), 136 [«Sytende Mai-Vise»] og 139 [«Sang for Briggens Clara Maria»] trykt for første gang. Utkom 12/9-1839.» Variant B uten notebilag, jvf. tittelbladet. Materien 10,8x18,9 cm. Skougaard I, s. 229.
- c. Innbundet beskåret uten omslag i et senere pastisjbind i rødt halvskinn. Rester etter blå omslag på første og siste side (jvf. a og b). Tittelbladets verso med påskrift: «Grimstad Haandverkerforening | No. | fra H. S». Variant B uten notebilag, jvf. tittelbladet. Materien 9,6x15,5 cm. Schiøtz nr. 97.

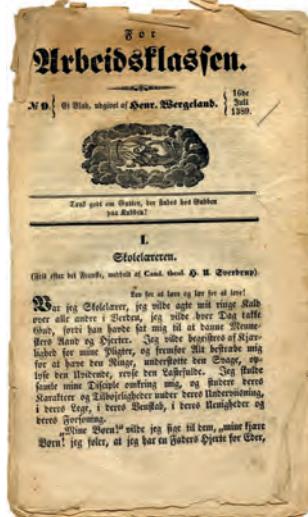
70.

Sangsamling for Norske Selskabskredse, udgiven af Det norske Studentersamfund. Med flerestemmige Melodier i Texten. Første Bind. Christiania, 1842. Guldberg & Dzwonkowski. Liten tverr-8vo. [8]+280+8 sider. Tre hefter med fortløpende paginering. Med ett blad («Selskabssange og Drikkeviser. |(Fortsættelse fra andet Hefte).») innsatt før side 189, og tre deltittelblader. [1] «Første Hefte»: «Christiania, 1839», «Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Offizin ved P. T. Malling.», [2] «Andet Hefte»: «Christiania, 1841» og [3] «Tredie Hefte»: «Christiania, 1841».

Utgitt av Henrik Anker Bjerregaard, Sylvester Sivertson og Henrik Wergeland. I et møte i Studenter-samfundet høsten 1837 hevdet Sivertson at «han havde samlet adskillige Sange til dette Brug, men at hans Colleger Bjerregaard og Henr Wergeland saagodtsom Intet havde udrettet» (Lysdahl 1995, s. 134). I subskripsjonsinnbydelsen (Morgenbladet 13.7.1836) lover utgiverne at det «for Papir og Udstyrelse i det Hele skal vorde sørget paa det Bedste.» Boken ble visstnok den første norske sangsamlingen med melodilinjer og noter: «I denne Henseende, saa viktig for Sangens Uddannelse hos os, hvor vi, navnlig for vore svenske Naboer, staae saa langt tilbage, mødtes Committeen paa det Behageligste med Tilbud fra Dhrr. Guldberg & Dzwonkowski om at overtage Trykningen efter en saadan Plan, som ikke længer var umulig hos os, siden

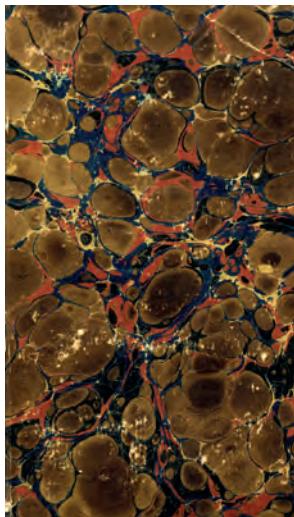
71a

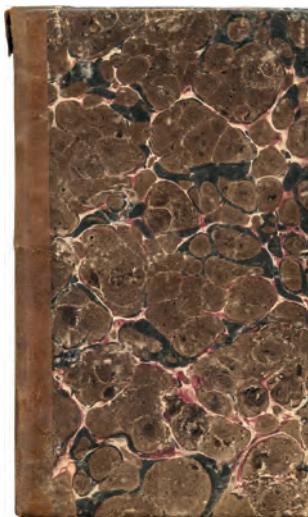
71a (varianttrykk A)

71b (varianttrykk B)

71b

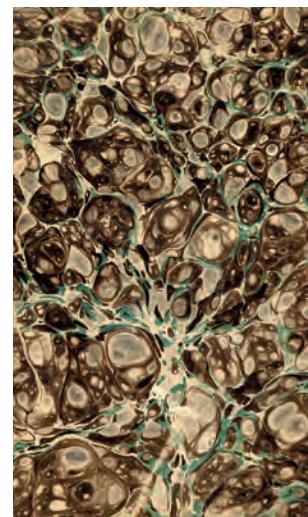
71c

71c

71c

71d

71d (varianttrykk B)

de ogsaa, hovedsageligen til dens Fremme, lode sit Bogtrykkeri forsyne med Nodetyper» (Morgenbladet 14.7.1836).

- * a. [1] «Første Hefte», [2] «Andet Hefte» og [3] «Tredie Hefte» sammenbundet med 1. heftes originale typografiske omslag av blått farget papir i et senere pastisjbind i halvskinn. Foromslagets recto med typografisk ramme av musikkinstrumenter med hjørneornamenter i form av musiserende amoriner og teksten: «Sangsamling|for|Norske Selskabskredse.|Med Fleerstemmige Melodier i Texten.|Første Hefte| indeholdende|Fædrelands- og Frihedssange». Foromslagets verso med innholdsfortegnelse («Indhold.»), som fortsetter på bakomslagets recto. Bakomslagets verso med teksten: «Subskriptionsprisen for dem, der tage den hele Sam-|ling af 5 a 6 Hefter, er 24 Sk. pr. Hefte|(96 Sider). Bogladeprisen for enkelte Hefter er 36 sk.» Med Skougaards nummer (K8781) og notater: «Kpl., alt som kom. Utkom i 3 hefter, h.h.vis 1/6–39, juli 41 og 18/6–42. Omslag til h. 1 (s. 3–4) [=bakomslaget] feil innsatt) og titelbl[adene]. til h. 1–3 innb. foran hovedtitel. 1 bl. mellom s. 188–189. 4 bl. [8 sider noter] i[n]. f[in]. ikke nevnt av J. B. H[alvorsen]. Utgitt av H. A. Bjerregaard [jvf. dedikasjonen 87c], Sylvester Sivertson og Henrik Wergeland.» Eiersignaturen «A. Will[ms]» på første deltitelblad. Materien 13,3x9,1 cm. Skougaard I, s. 229.
- b. [3] «Tredie Hefte» innbundet ubeskåret uten omslag i et moderne kartongbind av klistermarmort papir med titteleтикett i pergament på ryggen (Lisa Bøthun). Heftet avslutter bindet og utgjør side 189–280 (jvf. a). Utgitt med deltitelblad til 3. hefte og bladet «Selskabssange og Drikkeviser» innsatt før side 189. Etter side 280 følger fellestittelbladet («Christiania, 1842») og en åtesiders innholdsfortegnelse («Indhold.») til hele bindet, samt åtte sider noter. Som utgitt. Materien 15x10 cm. Ruuds antikvariat, 2018.
Fellestittelbladet og innholdsfortegnelsen som fulgte med det avsluttende 3. hefte skulle plasseres foran 1. hefte når de tre heftene ble samlet til ett bind hos bokbinderen.

71.

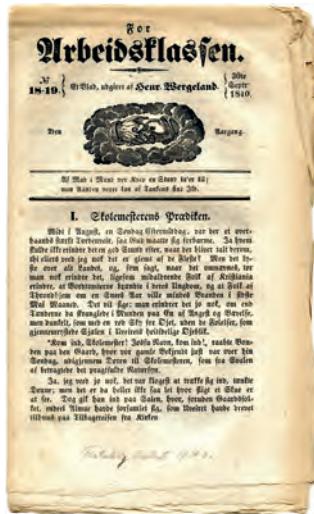
For Arbeidsklassen. Et Blad, udgivet af Henrik Wergeland. Spisstittel. I(1839/1840)–VI(1845).

1. årgangs nr. 1 og 2 opprinnelig (i 1. trykk) med spisstittel: **For Fattigmand. Et Blad udgivet af Henrik Wergeland.**

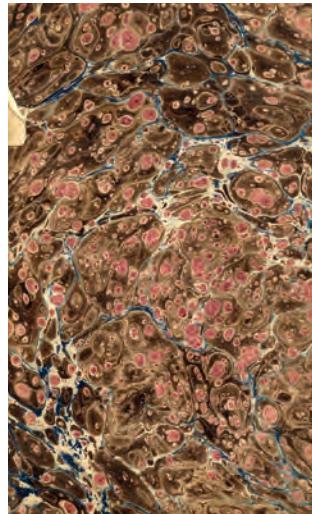
6. årgang utgitt som helt bind med særskilt tittelblad: **For Arbeidsklassen eller Fattigmands Postill. Udgiven af Henrik Wergeland.**

Om bladets utgivelseshistorie, se Seip og Amundsen (1958, s. 47ff). Wergeland endret tittelen etter de to første numrene var trykt, «saasom Bladet er beregnet paa et større Antal, end der hører til den egentlige Fattigklasse» og fordi «den antagne Titel 'For Fattigmand' stødte Fattigmand». I en notis (Samlede skrifter 6:1:278) ber Wergeland leserne «selv at ville sørge for Opbevaringen af disse Blade, ved Sammensyning og Omslag». Etter hvert ble også hele årganger, og hele rekken av tidsskriftet med de første syv numrene av 1. årgang i senere opplag, solgt sammenheftet eller innbundet (jvf. c, d, f, h og m). Enkeltårgangene ble, som Wergeland selv skriver, samlet og utgitt «i Form af en Bog, der vil kunne faaes til samme Priis» som den årlege abonnementsprisen (Samlede skrifter 6:2:52). 1.–5. årgang med vignett forestillende et håndtrykk under tittelen; 6. årg.s tittelblad med avvikende vignett med samme motiv. Se også manuskriptet I.8.

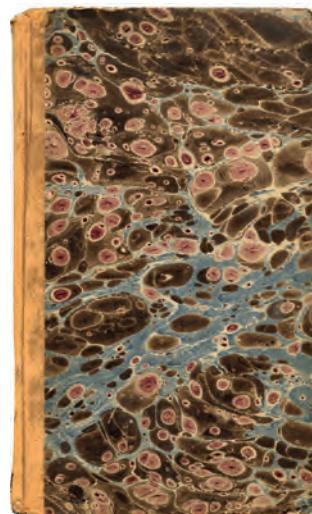
- * a. [1. årgang]. 22 nr. komplett. 20 ubeskårne og vesentlig uåpnede hefter, i materie som utgitt. Nr. 1 og 2 med tittelen: «For Fattigmand», nr. 3–22 med tittelen: «For Arbeidsklassen». Alle numre i førstetrykk. Nr. 1–4/5: «Kristiania, trykt hos F. T. Steen», nr. 6–12: «Kristiania. Trykt hos P. T. Malling», nr. 13–22: «Kristiania. Trykt i P. T. Mallings Officin.» Med Skougaards nummer (K8972) og notater: «1. årgang kpl., ubeskåret og ves. uopskåret. Alle nummer i 1. trykk.» Nr. 9 i varianttrykk A, feilaktig datert til 1389, jvf. b. Ca. 19,5x12 cm. Skougaard I, s. 230.
- * b. [1. årgang]. 22 nr. og 2 ekstranr. komplett. Innbundet i samtidig kartonasje uten formering (stivbind) av marmorert papir. Nr. 1–2 med tittelen: «For Fattigmand», nr. 3–22 med tittelen: «For Arbeidsklassen». Alle numre i førstetrykk, men nr. 9 i varianttrykk B med rettet datering (1839), jvf. a. Nr. 1–4/5: «Kristiania, trykt hos F. T. Steen», nr. 6–12: «Kristiania. Trykt hos P. T. Malling», nr. 13–22: «Kristiania. Trykt i P. T. Mallings Officin.» Med Skougaards nummer (K8971) og notater: «Kpl. Se videre i[n]. f[ine]. [med liste over bilagte numre i varianttrykk, ikke lenger til stede i samlingen]. Med alle nr. i førstetrykk): Nr. 1 og 2 betegnet For Fattigmand og nr. 3, 4–5, 6 og 7 i 1. oplag. [Fra og med nr. 8 finnes bare ett opplag.] Der er differanser i de senere trykk. De to extrablad innsatt på riktig plass etter dateringen. Extrablad B s. XC–XVI feilpag. Nr. 9 har rettet datering fra 1389. Skal for øvrig være 1840. Om oplagets størrelse, se s. 175: «Forat kunne virke noget, er Oplaget betydeligt i vort Land, nemlig 4000, men dets billige Priis, 1 Sk. pr. No, gjør at mange fleer Exemplarer end hidtil maae afsættes, forat det skal kunne bestaae.» Videre notater i Skougaards hånd på bakpermens innside: «Bilagt med: Nr 1 For Arbeidsklassen ('For Fattigmand' 2det Oplag.) Avvikende fra 1. og senere oplag. Merk tilskriften med de oplysninger der går om distribueringen. Er Anmærkning s. (1) trykt i Samlede Skrifter? Ja, VI, I s. 277. Nr. 1 3die Oplag. Nr. 2 3die Oplag. Nr. 3 jfr. s. 19–20. Nr. 3 2det Oplag. Nr. 3 3die Oplag. Nr. 7 Variant, se s. (49). Nr. 8 Variant, se s. 64. Med feil datering. Extrablad B. s. XV–XVI m. rettet pag.» Disse bilagte numrene er ikke til stede i samlingen. Eiersignaturen «A. Willms» på forpermens innside. Nr. 9 i varianttrykk B med rettet datering (1839). Materien 10,6x18,6. Skougaard I, s. 230.
- * c. [1. årgang]. 22 nr. og 2 ekstranr. komplett. Innbundet i et originalt halvskinnbind med grønt snitt. Nr. 1–2 i «4de Oplag», nr. 3–7 i «2det Oplag», fra og med nr. 8 finnes bare ett opplag. Nr. 1–2, 14–22 og ekstrablad A: «Kristiania. Trykt i P. T. Mallings Officin.», nr. 3–12 og ekstrablad B: «Kristiania. Trykt hos P. T. Malling.», nr. 13: «Kristiania. Trykt i P. T. Mallings Bogtrykkeri.» Med Skougaards nummer (K8971) og notater: «Kpl. med nr. 1 og 2 i 4. oplag, nr. 3, 4–5, 6 og 7 i 2. oplag. Differanser fra førstetrykkene. Nr. 9 har rettet datering. De to extrablad i[nd]b[undet]. i[n]. f[ine]. Extrablad B s. XV–XVI feilpag. Om Oplagets størrelse, se s. 175 [jvf. under b].» Nr. 9 i varianttrykk B med rettet datering (1839). Materien 10,9x18 cm. Skougaard I, s. 230.
- * d. «2en Aargang». 24 nr. komplett. Heftet delvis beskåret, men uåpnet i originale omslag av marmorert papir (som f). «Kristiania. Trykt i P. T. Mallings Officin.» Nr. 18/19 i varianttrykk B med korrekt datering (1841). Med Skougaards notater: «Kpl., uopskåret. Nr. 18–19 riktig datert. Bilagt m. nr. 18–19 feilaktig datert 1840. [Dikt av] M. B. Landstad s. 21 og 99.» Vedlagt nr. 18–19 i ubeskåret materie, i varianttrykk A med feilaktig datering (1840), med Skougaards notat: «feilaktig datert 1840». 11,2x18,9 cm. Skougaard I, s. 230.

71d (varianttrykk A)

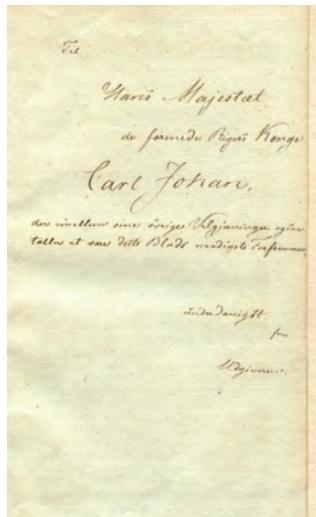
71f

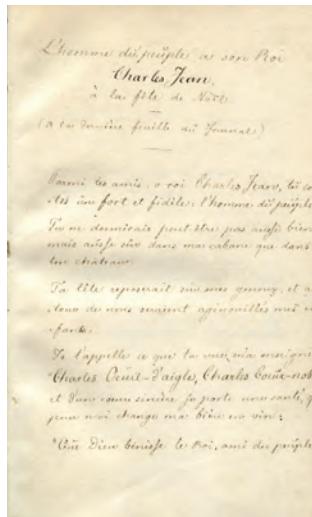
71h

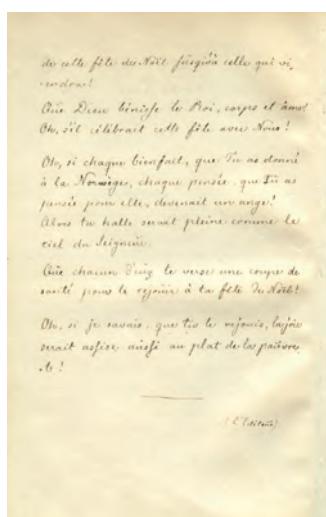
71j

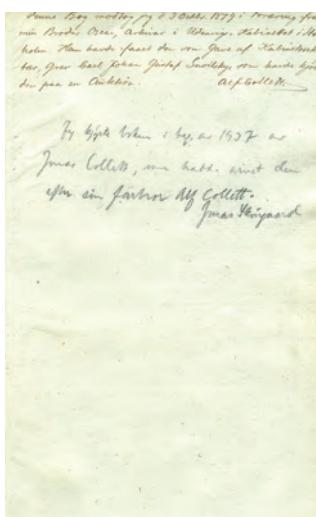
71j

71j

71j

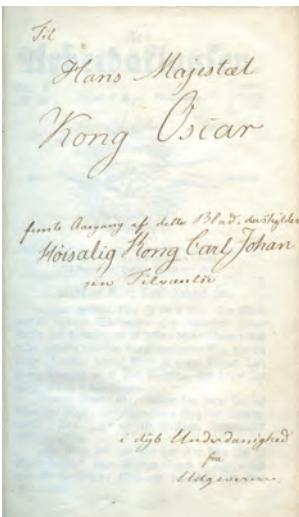
71j

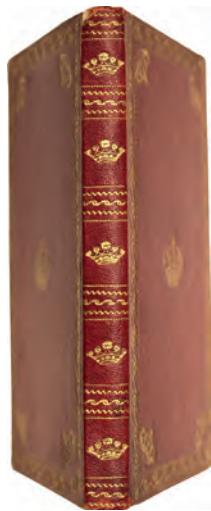
71k

- * e. «3die Aargang». 24 nr. komplett. Innbundet beskåret i et samtidig halvskinnbind. Nr. 1–14: «Kristiania. Trykt i P. T. Mallings officin.», nr. 15–24: «Kristiania. Trykt hos Carl L. Rosshauw.» Med Skougaards notater: «Kpl. 4 tresnitt s. 106–108.» Materien 10,7x18 cm. Skougaard I, s. 230.
- * f. «4de Aargang». 24 nr. komplett. Heftet beskåret i originale omslag av marmorert papir (som d) og trykt etikett med bindnummeret «4» på ryggen, jvf. h og m. «Kristiania. Trykt hos Carl L. Rosshauw.» Med Skougaards notat: «Kpl.». 11x19 cm. Skougaard I, s. 230.
- * g. «5te Aargang». 24 nr. komplett. Innbundet beskåret i et samtidig halvskinnbind. «Kristiania. Trykt hos Carl L. Rosshauw.» Med Skougaards notater: «Kpl. Tresnitt og noter s. 138–139.» Materien 10,8x18,1 cm. Skougaard I, s. 230.
- * h. «6te Aargang». Utgitt som helt bind med tittelen: **For Arbeidsklassen eller Fattigmands Postil. Udgiven af Henr. Wergeland. Kristiania, 1845. Trykt hos C. L. Rosshauw. Paa Bogbinder Barliens Forlag.** [Denne Postil erholdes tilkjøbs indbunden for 36 sk. hos Bogbinder Barlien]. Innbundet beskåret et i originalt halvskinnbind med bindnummeret «6» trykt i sort på ryggen, jvf. f og m. Barliens pris «36s» på innsiden av forpermen. Med Skougaards notater: «Kpl.» Materien 10,8x18,4 cm. Skougaard I, s. 230.

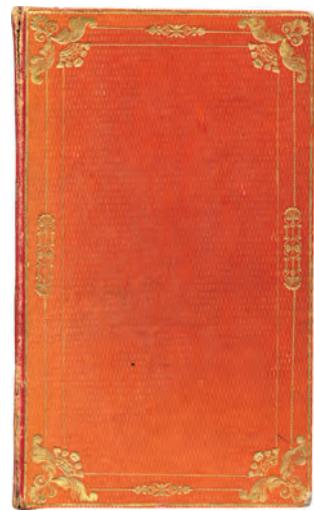
Wergeland annonserede årgangen i Morgenbladet 3.1.1845: «Da Gud lader mig leve ind i det nye Aar, maa jeg tænke paa at klare Hvad jeg kan af Hvad der i dettes Løb vilde paahvile mig. Dertil hører en Aargang af ovennævnte Blad og Abonnenterne underrettes herved om, at denne vil udkomme paa eengang i Løbet af denne Vinter, bestaaende af en Samling af korte egne Prækener i Tidsfølge Aaret rundt, saa at Aargangen vil udgjøre en liden Fattigmands Postille, hvilken Titel den ogsaa skal føre. Den virkelig fattige Klasse kjøber ikke de store kostbare Postiller; en liden til 32 sk indb. turde maaske trænge ind i Hytterne, og idetmindste udfylde lidt af det Savn af Gudsord, som der finder Sted.».
- * i. «Anden Aargang», nr. 9. I materie, som utgitt. Med Skougaards nummer (K8975) og notater: «Kpl. Se s. (65)–69 [«Var jeg en Arbeidsmand.» av H. Wergeland.];»; «Anden Aargang», nr. 16. I materie, som utgitt. Med Skougaards nummer (K8975) og notater: «Kpl. Se s. 122 [«Steinbrytervisen.», 1. trykk.];»; «2den Aargang», nr. 23–24. Med Skougaards nummer (K8975) og notater: «Kpl. Se s. 187–192 [«Børnesange.» med 1. trykk av «Smaagutternes Nationalsang».]» 12,3x20 cm. Skougaard I, s. 230.
- * j. [1. årgangs 2. halvårgang]. Nr. 11–22 komplett. Innbundet beskåret i et samtidig gavebind av rødt kulørt papir (saffianimitasjon) med rik forgylling på permer og rygg, kongekrone i gull på permene, helt gull-snitt, titteletikett i sort skinn på ryggen og grønn forsats. **Dedikasjon** fra utgiveren på 3. friblads recto: «Til|Hans Majestæt|de forenede Rigers Konge|Carl Johan,|der imellem sine øvrige Velgjerninger ogsaa| tæller at være dette Blads naadigste Forfremmer,||underdanigst|fra|Udgiveren.» **Tilegnelsesdikt** fra forfatteren på 2. friblads recto og verso: «L'homme du peuple a son roi|Charles Jean,|à la fête de Noël.|(a la dernière feuille du Journal)||Parmi tes amis, o roi Charles Jean, tu comp-|tes un fort et fidèle: l'homme du peuple.|Tu ne dormirais peut-être pas aussi bien,|mais aussi sûr dans ma cabane que dans|ton château.| Ta tête reposerait sur mes genoux, et au-|tour de nous seraient agenouillésmes en-|fants. Je t'appelle ce que ta vue m'a enseigné:|'Charles Oeil-d'aigle, Charles Coeur-noble!|et d'un coeur sincère je porte une

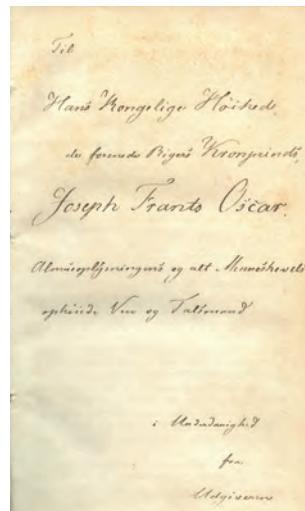
71k

71k

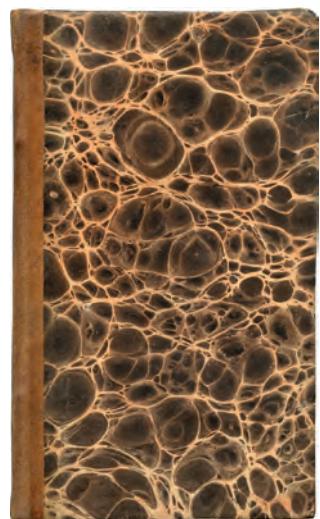
71l

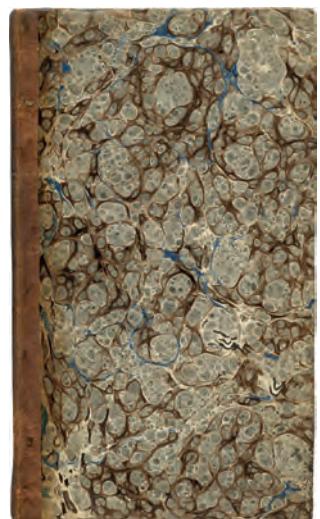
71l

71m

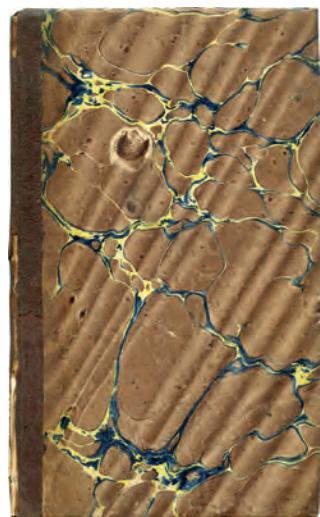
71m

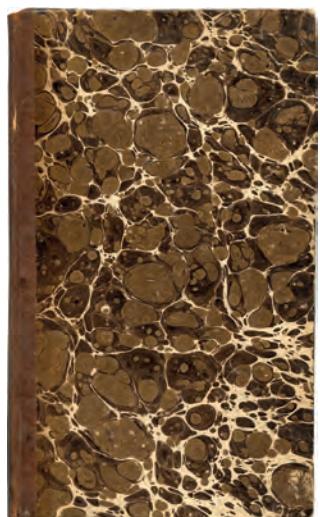
71m

71m

71m

71m

santé, qui|pour moi change ma biere en vin :|’Que Dieu bénisse le Roi, ami du peuple,|||de cette fête de Noël jusqu'à celle qui vi-|endra !|Que Dieu bénisse le Roi, corps et âme!|Oh, s'il célébrait cette fête avec Nous !|Oh, si chaque bienfait, que Tu as donné|à la Norwège, chaque pensée, que Tu as|pensée pour elle, devenait un ange!|Alors ta halle serait pleine comme le|ciel du Seigneur.|Que chacun d'eux te verse une coupe de|santé pour te rejouir à ta fête de Noël !|Oh, si je savais, que tu te rejouis, la joie|serait assise aussi au plat de la pauvre-|té|(L'Editeur).» Dedikasjonen og tilegnelsesdiktet trykt i Amundsen 1956, s. 381f: «Tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard. Jfr. S. S. 1:2:333 [«Menigmands Juleønske for Kongen»] og 6:1:306 [tilegnelsesdiktet].» Tilegnelsesdiktet opptrykt i *Samlede skrifter etter Morgenbladet* (21.4.1895), se under. Med Skougaards nummer (K8973) og notater: «For Arbeidsklassen 1. årg. nr. 11–22. M. ded. til kong Carl Johan i form av Wergelands håndskrevne oversettelse av ‘Menigmands Juleønske for Kongen’, se s. 175 [der originalen på norsk er trykt]. Gaveinnbinding; helt gullsnitt. Se notater i[n]. f[ine].»: «Jeg kjøpte boken i beg. av 1937 av Jonas Collett, som hadde arvet den etter sin farbror Alf Collett. Jonas Skougaard». Notat i Alf Colletts hånd på bakre friblads recto: «Denne Bog modtog jeg d. 3 Octbr. 1879 i Foræring fra min Broder Oscar, Arkivar i Udenrigs-Kabinetet i Stockholm. Han havde faaet den som Gave af Kabinettssekretær, Grev Carl Johan Gustaf Snoilsky, som havde kjøbt den paa en Auktion. Alf Collett.» Med Alf Colletts exlibris på forpermens innside. Materien 10,8x17,8 cm. Skougaard I, 230.

Boken har vært en gave fra Henrik Wergeland til kong Carl Johan, og kom siden til grev Carl Johan Gustaf Snoilsky (1841–1903), diplomat, biblioteksmann og dikter. Han skjenket så boken til Wergelands søstersønn Oscar Collett (1845–1911), som i 1879 gav den videre til broren Alf Collett (1844–1919). Boken gikk deretter i arv til hans nevø Jonas Georg Johan Collett (1883–1968), som solgte den til Skougaard i 1937. Skougaard (1943, s. 10) nevner selv eksemplaret blant høydepunktene i sin samling: «For Arbeidsklassen med dedikasjon og et dikt på fransk til Kong Carl Johan». På grunn av dedikasjonens plassering må bindet være utført for Wergeland. Omtalen av kongen som «dette Blads naadigste Forfremmer» skyldes at Wergeland til utgivelsen brukte den årlige pengestøtten på 200 rdl. som Carl Johan skjenket ham (Seip og Amundsen 1958, s. 47). Bokgaven kom virkelig frem, og ble godt mottatt av kongen. 18.9.1840 skrev statssekretær Fredrik Due (jvf. dedikasjonen 87a) til Wergeland og meddelte at «H. M. har befalet mig at takke Dem for den tilsendte Samling af Deres Tidende for Arbeidsklassen, og da H. M. har fundet dette Arbeides Tendents og Udførelse lige roesværdig, har H. M. naadigst befalet mig at underrette Dem om at det Dem i 1838, som Hjelp til litteraire og populaire Afhandlings Udgivelse tillagte Beløb af 200 Sp. i 2de Aar, skal, naar denne Termin er udlobet, prolongeres med 300 Sp. i de paafølgende 2de Aar, forsaavidt De ikke desforinden erholder et Levebrød der kan sætte Dem i stand til, uden denne Hjelp, ikke alene at leve for Deres Familie, men ogsaa for en fortsat litterair Virksomhed» (Laache 1927-30, III, s. 114; Amundsen 1956, s. 136f). Wergeland selv forstod dette som at kongen «gav ham Haab om Befordring efter de første 2 Aar» (etter Collett 1889, s. 782). Befordringen kom allerede senere samme år, i form av riksarkivarposten.

Tilegnelsesdiktet er trykt i *Morgenbladet* 21.4.1895 under tittelen «En hidtil utrykt Dedikation af Henrik Wergeland til Kong Carl Johan Julen 1840»: «I et Bureauchef A. Collett tilhørende, smukt indbundet Exemplar af Henr. Wergelands Skrift ‘For Arbeidsklassen’, 2den Halvaargang 1840, har Digteren med zirlig Haandskrift skrevet følgende Tilegnelse, der vidner om den Hengivenhed og Beundring, hvormed han omfattede Kong Carl Johan [...].» Dagen etter (22.4.1895) trykte *Morgenbladet* følgende notis: «Man har gjort os opmærksom paa, at den Maade, hvorpaa den i vort Extranumer igaar indtagne Dedikation fra Wergeland til Carl Johan er publiceret, er blevet misforstaet, og af ‘V. G.’ er blevet udnyttet, som om Meddeleren

skulde have villet udgive Dedikationen for et ‘hidtil utrykt Digt’. Hvad der er angivet som ‘hidtil utrykt’ er kun den franske Oversættelse af Wergelands bekjendte Digt til Kongen, og denne har sin Interesse som en fransk Sprogprøve fra Henrik Wergelands norske Haand. I Overskriften staaer derfor: ‘En hidtil utrykt Dedikation’, der i ‘V. G.’ er forfalsket til ‘Et hidtil utrykt Digt’.»

- * k. «5te Aargang». 24 nr. komplett. Innbundet beskåret i et samtidig gavebind av rødt saffian med blå forsats, jvf. bindet 116b, et tilsvarende gavebind til forfatterens hustru. «Bindflatene omgitt av en bred bord i gull, på innsiden i hvert av de 4 hjørner en krone, større kongelig krone i sentrum av bindflatene. Ryggen delt i 5 felter, hvert med en krone. Helt gullsnitt» (Skougaard I, s. 231). **Dedikasjon** fra utgiveren på 2. friblads recto: «Til|Hans Majestæt|Kong Oscar|femte Aargang af dette Blad, der skylder|Høisalig Kong Carl Johan|sin Tilblivelse||i dyb Underdanighed|fra|Udgiveren». Dedikasjonen trykt i *Samlede skrifter* 5:2:424: «[Grotten febr. 1845]». Om ordlyden, se under j. Med Skougaards nummer (K8974) og notater: «Kpl. Ded. til kong Oscar I, antagelig fra ca. januar 1845. Ant. gaveinnbinding; helt gullsnitt.» Materien 10,7x17,8 cm. Skougaard I, s. 231.
- l. «4de Aargang». 24 nr. komplett. Innbundet beskåret i et samtidig gavebind med rød saffianrygg, overtrekkspapir i saffanimitasjon og lyseblått forsatspapir. Bindflatene med ramme i gull og kroner i hvert hjørne. Ryggen med fem felt, hvert med en krone. Helt gullsnitt. **Dedikasjon** fra utgiveren på 2. friblads recto: «Til|Hans Kongelige Høihed|de forenede Rigers Kronprinds,|Joseph Frants Oscar.|Almueoplysningens og alt Menneskevels|ophøiede Ven og Talsmand||i underdanighed|fra|Udgiveren». Med exlibris: «CARL JOHN-|SONS|BOK». Materien 10,5x18 cm. Schiøtz nr. 96.
Joseph Frans Oscar (1799–1859) ble senere Oscar 1. En nærmest likelydende dedikasjon finnes gjengitt i Amundsen 1956, s. 381. For Arbeidsklassen ble sendt kronprinsen på Fredrik Dues oppfordring. I brev til Wergeland 18.9.1840 (Amundsen 1956, s. 138) svarer Due, på spørsmål om Wergeland burde sende kronprinsen et eksemplar av Jan van Huysums Blomstertsykke, «at det vilde være en passende Opmærksomhed ikke alene at sende dette, men ogsaa den udkomne Samling af Deres Tidende». Kjøpt av Schiøtz på auksjon hos J. W. Cappelens Antikvariat 16.12.1989, nr. 240, for 15.000 kr. etter forhåndsvurdering på 8.000 kr. I katalogen heter det: «Dr. Örjan Lindberger som har skrevet om Wergeland og Sverige nevner tre andre bøker av Wergeland med dedikasjon til kronprins Oscar. Disse befinner seg i Bernadotte-biblioteket og i Det kgl. Bibliotek. Vårt eksemplar er ukjent for Lindberger og er antagelig det eneste eksemplar med sådan dedikasjon i privat eie». Den gang fantes imidlertid også eksemplarene 71j og k, med dedikasjoner til Carl Johan og Oscar 1, i Meyers eie.
- m. 1.–6. årgang innbundet i seks originale halvskinnbind med marmorert overtrekkspapir og bindnumrene trykt i sort på ryggen, jvf. f og h. Grønnsprengt (bind 1, 3, 4 og 6), gulsprenget (bind 2) og rødsprengt (bind 5) snitt. 1. årgangs nr. 1–2 i «4de Oplag», nr. 3–7 i «2det Oplag», fra og med 1. årgangs nr. 8 finnes bare ett opplag. Med Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på tittelbladene. Ikke i Müller.
- n. 1.–6. årgang innbundet i tre samtidige halvskinnbind med forgylt dekor på ryggene. Bindene etikett-signert «Beichman|Bogbinder|i Christiania» på innsiden av forpermene. Med Katedralskolens runde

superexlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») i gull på ryggene. 1. årgangs nr. 1–2 i «4de Oplag», nr. 3–7 i «2det Oplag», fra og med 1. årgangs nr. 8 finnes bare ett opplag. Müller s. 493.

Chr. Fr. Waldemar Beichman og sonnen Carl Henning Beichman var Katedralskolens faste bokbindere.

72.

Vinterblommer i Barnekammeret. Original og oversat Samling for Børn ved Henr. Wergeland. Kristiania 1840. Trykt, forlagt og tilkjøbs hos F. T. Steen. 16mo. 36 sider.

Om trykkingen, se Seip og Amundsen (1958, s. 53ff). Boken ble satt av F. T. Steens sønn Theodor Ferdinand Steen, som hans første arbeide: «Men bag ham stod der en høi, vakker, venlig mand, rød og hvid i ansigtet og med briller, og klappet den lille trykkerigut paa skulderen og roste ham for hans flinkhed, saa liden han var, saa han blev ganske glad og syntes, det hele blev meget lettere og morsommere bare af det. Det var Henrik Wergeland. Og den gamle bogtrykker straaler endnu den dag idag, naar han taler om det». Boken ble først avertert i Morgenbladet 3.2.1840: «Paa Undertegnedes Forlag har forladt Pressen: Vinterblommer i Barnekammeret, original og fri oversat Samling for Børn, 36 Sider i Lommeformat, ved Henr. Wergeland. Denne gode Samling kan anbefales som Markedsgave for Børn, og faaes heftet i Omslag for 12 sk. hos F. Steen.» Ny annonse med nedsatt pris fulgte til jul og nyttår: «Vinterblommer i Barnekammeret, Jule- og Nytaarsgave for Børn, frit oversat af Henrik Wergeland, faaes heftet for 8 sk. hos Bogtrykker F. Steen.» (Morgenbladet 30.12.1840). Boken er ikke registrert i papiromslag, men stivbindet a og b er originalt. Et tilsvarende bind (med kattunpapir med avvikende dekor) finnes i Thaulow-samlingen. Kun to andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket og Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum).

- * a. Heftet beskåret i original kartonasje uten formering (stivbind) av marmorert papir med sjirtingrygg. Med Skougaards nummer (K8790) og notater: «Kpl. Orig. kartong. Se oplysninger J. B. H[alvorsen], VI s. 500. Se Elling Holsts omtale av nærv. 1. utgave i den av ham 1892 utgitte 2. utgave». Eierstempel «Dr. Elling Holst|Høvik» på forpermens innside. 7,2x11,2 cm. Skougaard I, s. 231.

I forordet til 2. utgave (1892, s. vii) forteller eksemplaret tidligere eier, matematikeren og barnebokforfatteren Elling Holst (1849–1915), at han selv er «opvokset i en gammel Boghandel. Den sluttede vistnok alt, da jeg var noksaa liden, en fem–seks aar, men en mængde af bøgerne blev igjen, og blandt dem en hundrede smaa, pent indbunde eksemplarer av 'Vinterblommerne'. Det er raret at mindes den rigdom, vi havde af den, og saa tænke paa, at den nu er saa sjeldan, at ikke engang universitetsbibliotheket eier den. Men vi seks søskend, vi havde stadig hver vor; blev en væk for os, gav far os altid en ny. For han var selv saa glad i den, og vi blev ogsaa allesammen glad i den.»

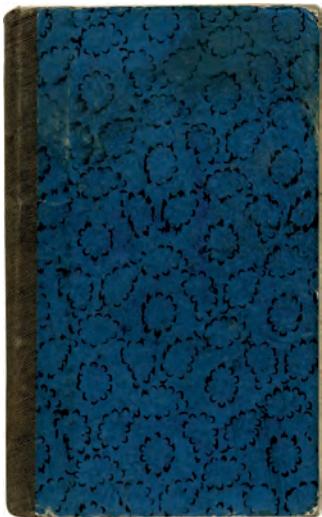
- * b. Heftet beskåret i original kartonasje uten formering (stivbind) av blått mønstret kattunpapir med sjirtingrygg. Med Meyers nummer (2264) og en radert eiersignatur på forpermens innside. 7,1x11,6 cm. Meyer I, s. 226.

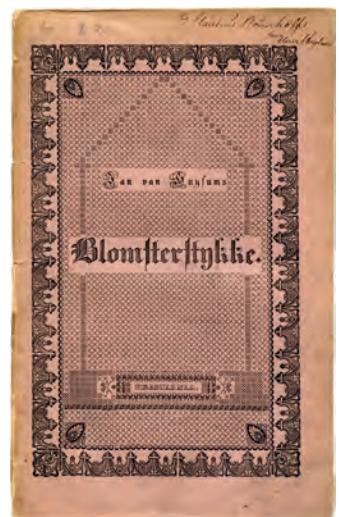
72a

72a

72b

73a

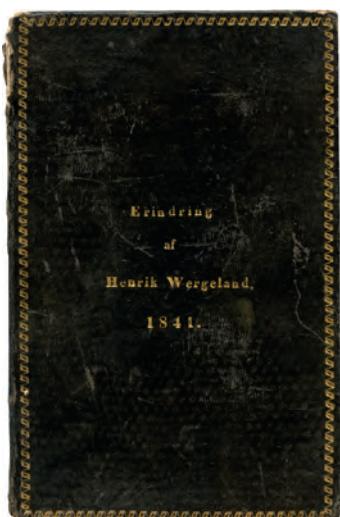
73a

73b

73c

73c

74a

73.

Jan van Huysums Blomsterstykke. En Buket fra Henr. Wergeland til Fredrika Bremer. [...]

Kristiania. Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin ved L. Risum. 1840. 8vo. [8]+56 sider.

MOTTO: «Anch'io sono pittore.»|Corregio.

Om bakgrunnen for utgivelsen i forbindelse med jubelfesten for boktrykkerkunsten, se Seip og Amundsen (1958, s. 97f): «Festlighetene til minne om boktrykkerkunstens oppfinnelse nærmest seg, og Wergeland var ivrig med forberedelsene og ønsket også å markere jubileet ved å sende ut egne arbeider i festdrakt. Den 23. mai averterte han i Morgenbladet: 'Det er min Hensigt, inden Festen for Bogtrykkerkunsten, at see tvende Digte udgivne, saaledes at de tillige kunne opvise al den typografiske Fuldkommenhed, som vor Presse kan præstere. Disse Digte ere Spaniolen [32], noget omarbeidet, med Musik helt igjennem af Harpenisten Langballe, og Jan van Huysums Blomsterstykke. Prisen for hver af disse, hvorpaa særskilt kan subskriberes, vil ikke overstige 40 Skill., hvilket bedes bemærket af de enkelte Hrr. Redaktører, jeg underhaanden har meddeelt dette Foretagende, for hvilket jeg forøvrigt udbeder mig enhver af de øvrige Hrr. Redaktørers, Boghandleres og enhver anden Literaturvens personlige Interesse, ved velvilligen ataabne Subskription i Byerne og paa Landet og betimeligen at underrette mig om sammes Udfald. I Christiania modtages Subskription i Cappelens, Winthers og Guldbergs Boglader.' ([Samlede skrifter] 6:1:282). Men tilslutningen fra publikums side var ikke stor. Den 25. juni heter det i 'Morgenbladet' ([Samlede skrifter] 6:2:279): 'Spaniolen og Blomsterstykket have forladt Pressen, men kunne ikke udkomme uden altfor stort Tab før flere Subskribenter have tegnet sig. Et Exemplar af hvert er til et Forsøg idag hoslagt Listerne hos DHrr. Cappelen og Guldberg. Begge koste til sammen 80 Skilling, og Prisen forhøjes udenfor Subskriptionen. Naar nok have tegnet sig, skulle de blive distribuerede. Udenbyes anmodes om at fremme Subskriptionen.' Først 18. juli kunne salget begynne; opplaget var 4-500 eksemplarer. Trykningen var betrodd faktor L. Risum hos Guldberg og Dzwonkwi, 'den eneste Presse, der havde typografiske Forziringer nok for mit Øjemed', skriver Wergeland til sin svenske venninne Fredrika Bremer, som Blomsterstykket var dedisert til ([Samlede skrifter] 5:1:266). Vi kan si at disse to bøker representerer det første forsøk på kunstnerisk bokutsmykning i vår litteratur. Sidene er rammet inn av friser sammensatt av småstempler, de enkelte avsnitt markeres med tresnitt-vignetter: blomsterkurver, overflodighetshorn. Tittelblad og omslagets forside er utstyrt med rik ornamentikk, baksiden har en lyre. Disse småstempler og vignetter er stadig i bruk i forskjellige trykkeriers produksjon i denne tid.' Se også Madsen (1921, s. 25-333): 'Hvad var det for Skatte og Forsiringer, han havde fundet i Guldberg og Dzwonkowskis Officin [...]? Rene Ubetydeligheder. Smaastempler der sammensettes for med Sommerfugle i Hjørnene at indramme enhver af Bogens Sider, Friser, der anvendtes til Omslaget, paa Forsiden om en Størstedelen af Bladet dækende Ornamentik, paa Bagsiden om en Lyre. Træsnitvignetter med Overflodighedshorn, Blomsterkurve og andre Almindeligheder. Desuden nogle Vignetter, der synes beregnede til særlige Øjemed. Hvad kunde passe bedre til en Bryllupssang end Haandtrykket mellem hans og hendes Hænder i en Rosenkrans! Disse Vignetter kom til at passe Bogen forunderlig godt! Overflodigheds-hornet over Indledningsdigtet, Hænderne i Rosenkransen over Kapitlet med den afbrudte Brudevielse, Haveredskaberne over 'Gamle Adriaens Blomsterbed', Lysets Genius over Slutningsapoteosen, Stjernerne over og Laurbærgrenene med Roser om Kunstnerens Navn, Blomsterkurven til sidst og Lyren paa Omslaget synes netop hjemmehørende i denne Digtning med den højtflyvende Romantik og stærke Naivitet, at dens Afløsere i den ny Udgave [Kristiania 1916] ikke kan hamle op med dem i saa Henseende. Trykkeriernes tilfældige Vignetforraad lod sig altsaa udmærket godt bruge til Erstatning for et Illustrationsstof, der

vilde være besværligt og dyrt at fremskaffe, og maaske vanskelig kunde tilfredsstille de nøjsomste Fordringer til Kunstnerisk Værdi eller blot nogenlunde kultiveret Smag.». Trykt i 500 eksemplarer (se Morgenbladet 29. 3.1841).

- * a. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av rosa farget papir (som b, c og d). Omslagene med en ramme av nygotiske ornamenter, på foromslaget fylt med et diagonalt rutemønster og teksten: «Jan van Huysums|Blomsterstykke||KRISTIANIA.». Bakomslaget med en lyrevignett. Ryggen blank. **Dedikasjon** fra forfatteren øverst på foromslagets recto: «Til Claudius Rosenhoff|fra|Henr Wergeland». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 379: «Tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard». Med Skougaards nummer (K12540) og notater: «Kpl. Trykt i 500 ekspl. M. ded. til den danske dikter Claudius Rosenhoff.» 12,2x19,9 cm. Skougaard I, s. 231.

Claudius Rosenhoff (1804–1869) var dansk forfatter, journalist og bladutgiver.

- * b. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av rosa farget papir (som a, c og d). Ryggen senere forsterket med fiolett papir. **Dedikasjon** fra forfatteren øverst på foromslaget: «Til|G. H. Mellin|fra|Henr Wergeland». 12,2x19,9 cm.

Wergeland traff forfatteren og presten Gustaf Henrik Mellin (1803–1876) under sin stockholmsreise i 1830 og korresponderede siden med ham. Jvf. dedikasjonen 96d. Registrert i Damms antikvarials salgskatalog 90 (1960), nr. 834b, til 550 kr: «Enestående rent og fint eksemplar».

- c. Innbundet beskåret med det originale typografiske foromslaget av rosa farget papir (som a, b og d) i et samtidig helbind av sort saffian. Permene med en forgylt ramme og forpermen med teksten: «Erindring af|Henrik Wergeland.|1841.». Portrett (Strunk *3206) senere montert som frontispise. **Dedikasjon** fra forfatteren øverst på foromslagets recto: «Til Kunstnerinden Jfr. Elligers». Materien 11,8x18,3 cm. Schiøtz nr. 62.

Malerinnen Dorothea (Dorry) Bache, f. Elligers (1824–1916) var elev av Adolf Tidemand. På Christiania Kunstforenings utstilling i 1847 fantes «et Par Studiehoveder efter Naturen, malede af vor Landsmandinde Jfr. Elligers i Laurvig under hennes Ophold i Düsseldorf» (Morgenbladet 2.5.1847). Hun var datter av skipsfører Carl Frederik Elligers, til hvis brigg Preciosa Wergeland skrev en oppsang i 1842 (99a). Boken er etter Wergelands død innbundet som minne av ham, i sort saffian med portrettet fra dødsleiet satt inn fra et eksemplar av 117 (Den engelske Lods, 2. utg.).

- d. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av rosa farget papir (som a, b og c). Materien 12,4x19,5 cm. Schiøtz nr. 60.

- e. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteleitikett i sort skinn på forpermen. Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på tittelbladet. Materien 11,3x8,9 cm. Müller s. 476.

74.

Beretning om Sekularfesten i Christiania den 24. Juni 1840 i Anledning af Bogtrykkerkunstens Opfindelse. Christiania [1840]. Paa Chr. Grøndahls Forlag trykt i hans Officin. Stor 8vo. 40 s.

Etter alt å dømme utgitt av Wergeland, som var medlem av festkomiteen.

- a. Heftet beskåret i original kartonasje av blått farget papir med gult snitt. Med Skougaards nummer (K8848) og notater: «Kpl. ÷ Hj. P. Bidrag av H. Wergeland s. 9–11, 22–23, 24–25, 29, 29–30, 31 og 32–38. Utgitt av Wergeland? Se f. eks. noten s. 10. Se s. 39 ang. særsiktig trykk av sangene». Her heter det at de «for Dagen forfattede Sange» ble «trykt og et Exemplar henlagt ved hver Kouvert paa Middagsbordet.» Notat i fremmed hånd med henvisning til «Halvorsen VI s 528», som redegjør for Wergelands tekstbidrag. Matrinen 14,2x22,6 cm. Schiøtz nr. 59b.

Noten på side 10 gjelder soloen i Wergelands kantate Vord Lys: «Udførtes ikke i Kirken, da Kantaten desuagtet var lang nok. Det er vanskelig å tenke seg andre enn forfatteren selv omtale verket på denne måten. Eksemplaret er Skougaards, men ble ved salget til Meyer holdt utenfor Wergeland-samlingen, og kom til Katedralskolen med Schiøtz' samling.

75.

«VORD LYS»! CANTATE AF Henrik Wergeland ved Höjtideligheden i vor Frelsers Kirke i Kristiania, 24de Juni 1840, i Anledning af Bogtrykkerkunstens Opfindelse [Christiania 1840]. Trykt hos Carl L. Rosshauw. 8vo. [8] sider.

«Et Par tusinde Exemplarer vare trykte og uddelte» (74, s. 8), se også under 74a.

- * a. Et falset halvark i materie, ubeskåret og uåpnet. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende en amorin med fakkel. Skougaards nummer (K8791) og notater: «Kpl. (7) s. [tekst]. Trykt 1840 i Christiania.» 15x22,6 cm. Skougaard I, s. 232.
- b. Heftet beskåret. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende en amorin med fakkel. 14,9x21,9 cm. Schiøtz 59a.

76.

Skaalsange ved Festmaaltidet i Anledning af Bogtrykkerkunstens Sekularfest i Kristiania, d. 24de Juni 1840 [Christiania 1840]. 8vo. [8] sider.

Inneholder fire skålsanger, alle av Wergeland: 1. «For Hans Majestæt Kongen», 2. «For Fædrenelandet», 3. «For den norske Literatur» og 4. «For Trykkefriheden». Ikke registrert i Skougaard, Schiøtz/Ringstrøm, Norsk Bog-Fortegnelse eller Halvorsen. To eksemplarer registrert i andre norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket. Se også under 74a.

74a

75a

75b

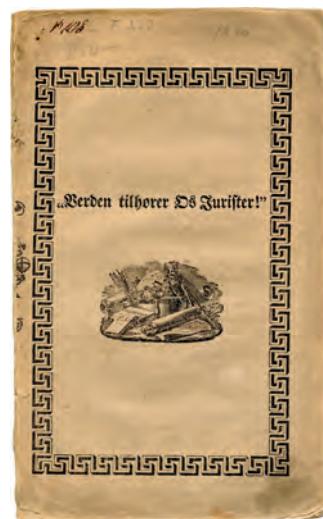
76a

77a

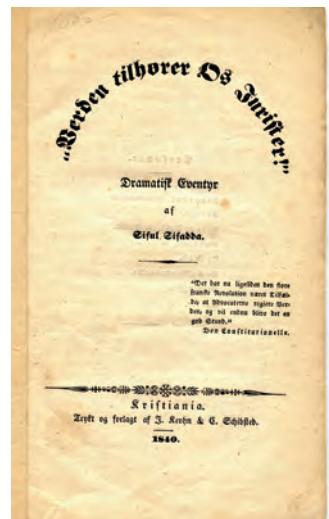
77b

78a

78a

78b

- a. Heftet beskåret. Kombinert omslag og tittelblad. Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2007, s. 250) med notat i hans hånd på s. [8]: «Alle 4 sanger er av Wergeland, se Samlede Skrifter VI, 2, side 210.». Med notater fra Damms antikvariat. 12,9x20,9 cm. Ringstrøm IV, nr. 157.

77.

Om Straf og Straffeanstalter. Oversat fra den første Svenske Udgave, med Noter, Norge vedkommende, og et Anhang Bemærkninger af Henrik Wergeland. Kristiania, 1840. [Trykt og forlagt af Chr. A. Wulfsberg.] 8vo. [2]+158 sider. Med to litograferte foldeplansjer «Trykt i E. v. Gruhls Art: Inst: i Christiania».

Forfattet av kronprins Oscar. Boken ble solgt «smukt indheftet for 60 sk. til Subskribenter» (Den Constitutionelle 27.11.1840). «Denne Oversættelse er igjen i 1842 blevet oversat paa Hollandsk af Advokat Lipman» (Collett 1889, s. 783). Schiøtz/Ringstrøm anfører også gule omslag.

- * a. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av rosa farget papir (som b). Omslagene med typografisk ramme fylt med et diagonalt rutemønster. Foromslagets recto med teksten: «Om Straf|og|Straffeanstalter.|Christiana, trykt i det Wulfsbergske Officin.» Ryggen blank. **Dedikasjon** fra forfatteren øverst på foromslagets recto «Isak Muus|8. Nov/41». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1974, s. 127: «Skougaards bibliotek». Med Skougaards nummer (K8792) og notater: «Kpl. Med 2 plancher. O. o. Se tittelbl. baks. [med opplysninger om forlag og trykkeri]. Se (1) [«Forord.»] og (137) [«Bemærkninger af Oversætteren.»]. Originalen er av kronprins Oscar, senere kong Oscar I og blev utgitt i 1840. Vistnok ded. ekspl. til Isak Muus 8 Nov/41, se omslag s (1).» Foromslagets verso med rundt stempel: «FORENINGEN DET GAMLE CHRISTIANIA 1905» og påskriften «Gave fra Anathon Bjørn|1911». 12,5x19,6 cm. Skougaard I, s. 232.

Foreningen det gamle Christiania, opprinnelig med lokaler i Katedralskolens gamle bygning i Dronningensgate 15, ble stiftet i 1905 med det formål «at vække Interesse for Christiania Bys og Akersdalens gamle Bebyggelse og Mindesmærker». Arkeologen Anathon Bjørn (1897–1937) var bare 14 år gammel da han skjenket boken til foreningen. Proprietær Isak Muus på Ullevål var blant de vennene Wergeland ønsket at skulle følge ham «til Jorden».

- b. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag av rosa farget papir (som a) i et senere brunt helsjirtingbind. Tittelbladet med eiersignaturen «W. Faye Hansen». 12,5x19,7 cm. Schiøtz nr. 100.

78.

«Verden tilhører Os Jurister!» Dramatisk Eventyr af Siful Sifadda. [...] Kristiania. Trykt og forlagt af J. Krohn & C. Schibsted. 1840. 8vo. 36 sider.

MOTTO: «Det har nu ligesiden den store|franske Revolution været Tilfæl|-de, at Advocaterne regiere Ver|-den, og vil endnu blive det en|god Stund.»|Den Constitutionelle.

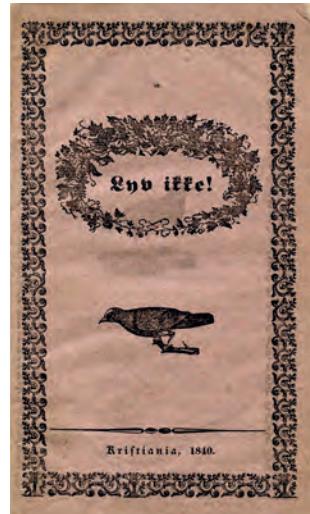
Schiøtz (s. 30) opplyser at det ifølge Skougaard skal «foreligge to varianter av omslaget. Han noterte dog aldri hva dette bestod i». De to omslagsvariantene gjelder formodentlig 79 (Lyv ikke!). Kostet ved utgivelsen 24 skilling (Morgenbladet 12.12.1841).

79a

79a

79b

79b

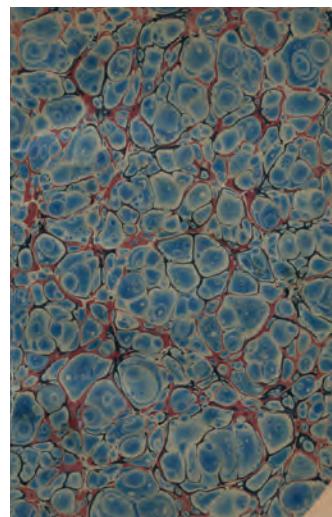
80a

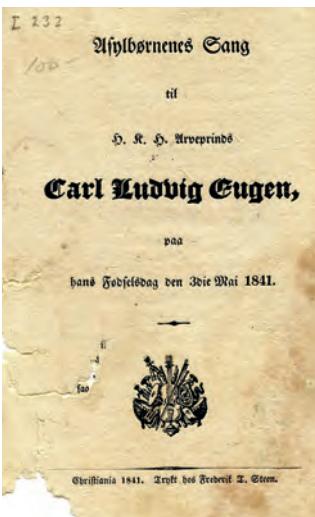
80b

80b

80c

81a

- * a. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir (som b og c). Omslagene med typografisk meanderramme. Foromslaget med tittelen «Verden tilhører Os Jurister!» og en vignett forestillende et stilleben med bøker. Bakomslaget med en vignett forestillende en globus og landmålerutstyr. Ryggen med et typografisk ornament, som overlapper med for- og bakomslaget. Med Skougaards nummer (K12541) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Se 'Morgenbladet' nr. 347, 1840 om trykfeil». Her heter det: «NB. Pag. 16, 5te L. f. n. staær 'de tre Ufødte', læs: 'de fire Embryonsmaa Børn.'» Med trykkfeil som b og c. Ingen rettede eksemplarer er registrert. 11,7x19,7 cm. Skougaard I, s. 232 (feilaktig beskrevet som «ubeskåret»).
- * b. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir (som a og c). Med trykkfeil som a og c. Ingen rettede eksemplarer er registrert. 11,2x19,2 cm.
- c. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag av ufarget papir (som a og b) i et senere kartongbind av trykt mønstret papir med titteleтикett i brunt skinn på ryggen. Med trykkfeil som a og b. Ingen rettede eksemplarer er registrert. Materien 11,7x19,2 cm. Schiøtz nr. 63.

79.

Lvv ikke! eller Domrapen. Fugle- og Blomsterstykke af Siful Sifadda. Kristiania, 1840. Paa N. F. Axelsens Forlag, trykt hos Carl L. Rosshauw. 8vo. 28 sider.

Ved utgivelsen solgt «heftet for 16 sk. hos DHrr. Cappelen og Bogbinder Barlien» (*Morgenbladet* 12.12. 1841). Schiøtz/Ringstrøm anfører gulhvite (=ufarged), lyserøde og rosa omslag. Det er uklart hva som skulle skille de to sistnevnte.

- * a. Heftet beskåret i originale typografiske omslag (som b) av ufarget papir. Omslagene med en typografisk rankeramme. Foromslaget med tittelen: «Lvv ikke!» innen en vinløvskartusj, en vignett forestillende en trost, samt nederst teksten: «Kristiania, 1840.» Bakomslaget med en vignett forestillende en vadefugl. Ryggen blank. Uten Skougaards nummer og notater, men formodentlig hans eksemplar. Foromslagets recto med eierstempelet «Dr. Elling Holst|Høvik». 10,2x17,5 cm. Skougaard I, s. 232 («Bilagt med [farge] variant av omslaget». Med mindre Skougaard her mener eksemplar b, er dette omslaget ikke lenger til stede i samlingen).
- * b. Heftet beskåret i originale typografiske omslag (som a) av rosa farget papir. Uten Skougaards nummer og notater, men formodentlig hans eksemplar. 10,2x17,5 cm. Skougaard I, s. 232 («Bilagt med [farge] variant av omslaget». Med mindre Skougaard her mener eksemplar a, er dette omslaget ikke lenger til stede i samlingen).

Se for øvrig Ringstrøm I, nr. 316 og Ringstrøm 2003, s. 169, der et annet eksemplar av boken «med de originale lyserøde typografiske omslagene» beskrives som «Skougaards eksemplar».

80.

Engelsk Salt. Farce af Siful Sifadda. [...] Kristiania. Trykt og forlagt i P. T. Mallings Officin. 1841.
8vo. 31+[1] sider.

MOTTO: «Det Land, som vil have Patrioter, maa|taale, at de ere Mennesker.»|Nordahl Brun.

Schiøtz/Ringstrøm anfører grårosa omslag.

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av ufarget papir (antagelig samme papir som det Schiøtz/Ringstrøm kaller «grårosa»). Med Skougaards nummer (K8795) og notater: «Kpl. Ill. [av en hytte] s. (29). Av Henrik Wergeland. Utkom 11/2–1841.» 11,7x19,4 cm. Skougaard I, s. 232 (feilaktig beskrevet som «ubeskåret»).
- b. Heftet beskåret i originale omslag av mørkeblått farget papir. Lite exlibris (fugl i solloppgang med initialene «B.K.R.») på foromslagets verso. 11,6x18,9 cm. Schiøtz nr. 67.
- c. Innbundet med originale omslag av blått marmorert papir i et senere helbind av rødt skinn. Bindet utført i Italia for John Ditlev-Simonsen. Omslagene oppforet. Jens Christian Hauges eksemplar (Hauge nr. 489: «Senere rødt helskinnbd. med orig. ? mørstret omslag medbundet. Fint og rent eks. Et hjørne reparert på omslag». Materien 10,5x17 cm. Schiøtz nr. 68.

81.

Asylbørnenes Sang til H. K. H. Arveprinds Carl Ludvig Eugen, paa hans Fødselsdag den 3die Mai 1841. Christiania 1841. Trykt hos Frederik T. Steen. 8vo. [4] sider.

To andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket. Nasjon-albibliotekets eksemplar er trykt på tykt skrivepapir (papirvariant B). Se også 63 (Nogle Ord), 68 (Asylet og Skolen) og 87 (Indlæg i Jødesagen).

- * a. Ett ubeskåret falset blad. Uten Skougaards nummer og notater, men formodentlig hans eksemplar. Papirvariant A, trykt på vanlig papir. 10,2x16,6 cm. Skougaard I, s. 232.
Vedlagt samme sang som utsnitt av Real- og Skole-Tidende (1841).

82.

Norges Konstitutions Historie. Af Henrik Wergeland. [1] Første Hefte. Kristiania. Guldberg & Dzwonkowski. 1841. [Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin af L. Risum.] Stor 8vo. [8]+96+32 sider. [2] Andet Hefte. Kristiania. Guldberg & Dzwonkowski. 1842. [Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin af L. Risum.] Stor 8vo. [4]+82+37+[1] sider. [3] Tredie Hefte. Kristiania. Forlagt af Johan Dahl. 1843. [Trykt i Johan Dahls Officin ved Carl C. Werner]. Stor 8vo. [4]+189+[3] sider.

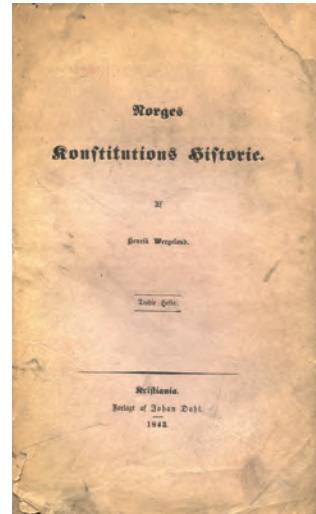
Om utgivelseshistorien, se Seip og Amundsen (1958, s. 98f): Verket var «egentlig bestilt av et forlegger-firma i Kiel, Baurmeister & Comp., og skulle utkomme på tysk. Men etterhvert som fremstillingen vokste under arbeidet, fant Wergeland at hans verk lå bedre til rette for den hjemlige leseverden. Han fikk avtalen overført til Guldberg & Dzwonkowski». I stedet utgav Baurmeister en oversettelse av 56 (Kong Carl Johans

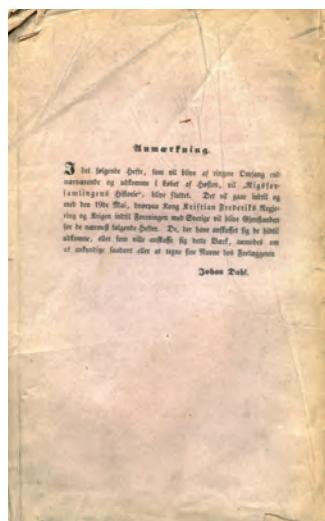
82a[2]

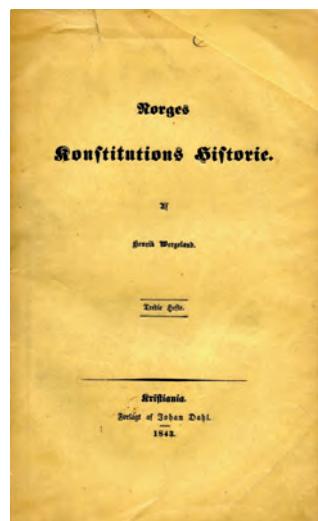
82a[2]

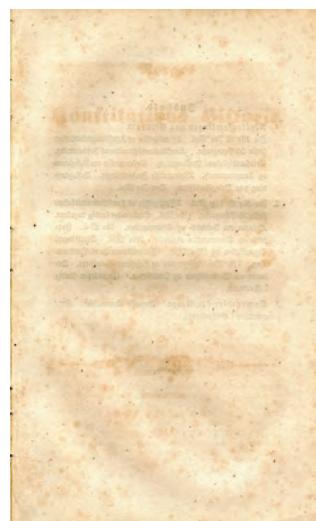
82a[3]

82a[3]

82a[3]

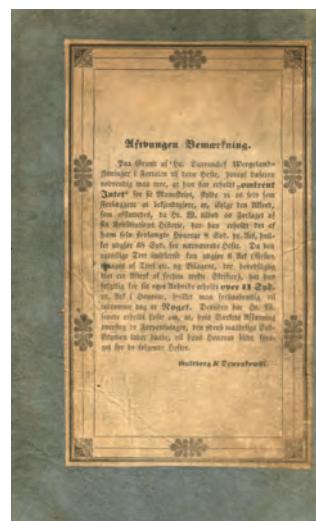
82a[3] (varianttrykk A)

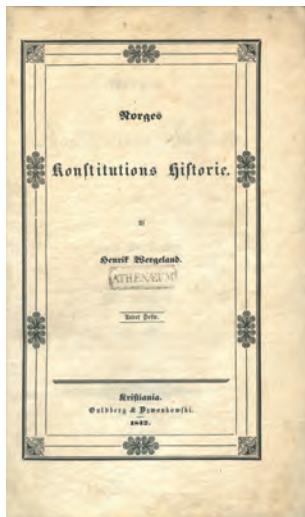
82a[3] (varianttrykk B)

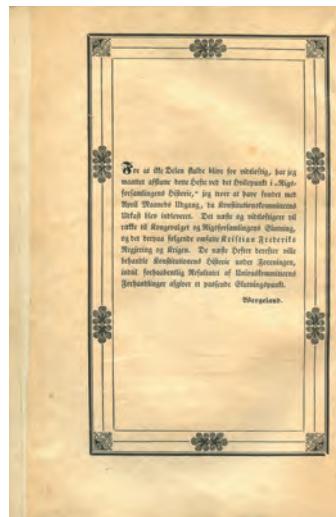
82c[1]

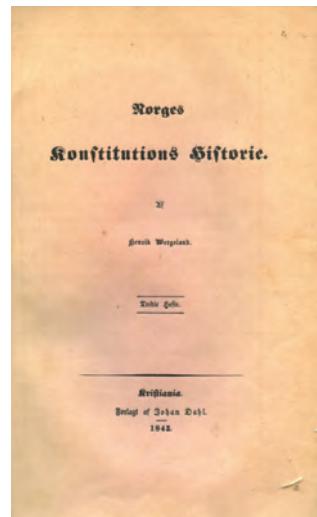
82c[1]

82c[2]

82c[2]

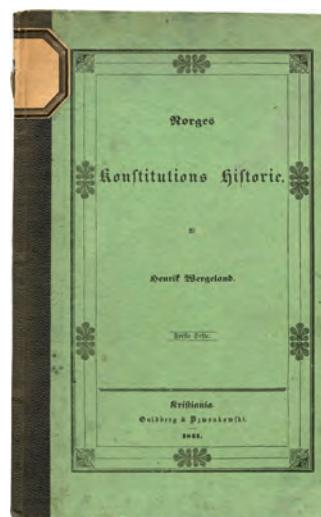
82c[3]

82d[3]

82f[3]

82g[1]

83a

83a

Historie, 2. utg.). I forordet til «Første Hefte» ytret Wergeland misnøye med honoraret, og forleggerne Guldberg & Dzwonkowski fant å måtte forsvare seg med en erklæring på heftets bakomslag. I Morgenbladet krevde Wergeland så at «saafremt den med mageløs og utiladelig Impertinence paaheftede Anmærkning ikke tages væk strax ved at kassere Omslaget, [...] vil jeg tage Forholdsregler for at afsondre dette Hefte som et Værket uvedkommende Caput mortuum». Striden kjølnet etter hvert og utgivelsen av «Andet Hefte» fortsatte som planlagt. «Tredie Hefte» ble derimot utgitt på nytt forlag, hos Johan Dahl (se også under 98). Et fjerde hefte ble aldri utgitt. Første og andet hefte kostet ved utgivelsen 72 skilling (Morgenbladet 26.3.1841; 26.6.1842), tredje hefte «heftet 96 sk.» (Den Constitutionelle 22.6.1843).

- * a. [1] «Første Hefte», ubeskåret, uten omslag. Rester av blått omslag på ryggen. Med Skougaards nummer (K9102) og notater: «Kpl. (uten omslag), uopskåret. Se s. (IV) [der Wergeland klager over honoraret]. Forlagets bem[erkning]. hertil blev trykt på omslaget til nærv. hefte [se c og g], se videre Wergeland i 'Morgenbladet' 1841 nr. 86 jf. nr. 88 og 89.» [2] «Andet Hefte», ubeskåret og uåpnet i originale typografiske omslag av ufarget papir. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med tittelbladets tekst i avvikende typografi. Bakomslaget med bemerkning om neste hefte, undertegnet Wergeland. Med notat i Skougaards hånd: «Er dette trykt i S. S.?». [3] «Tredie Hefte», ubeskåret og uåpnet i originale typografiske omslag av ufarget papir. Foromslaget med tittelbladets tekst. Bakomslaget med bemerkning om neste hefte (4. hefte, som aldri utkom), undertegnet Johan Dahl. Ryggen med tittelen «H. Wergeland|Norges Konstitutions Historie.» Bilagt med fargevariant av omslaget, av gult farget papir. Bilagt med varianttrykk av tittelbladet og det følgende blad. Selve heftet i varianttrykk B med opplysninger om trykkeri på tittelbladets verso og side [3] med mellomtittelen «Tredie Hefte|Rigsforsamlingens Historie|II.». På de bilagte bladene i varianttrykk A er begge disse sidene blanke. Med Skougaards notater: «Kpl., ves. uoppskåret. M. omslag. Bilagt m. [trykk]variant [A] av s. (2)-(3) og [farge]variant av omslag.» 15x23,5 cm. Skougaard I, 232.
- * b. [1] «Første Hefte», [2] «Andet hefte» og [3] «Tredie Hefte» sammenbundet uten omslag i ett samtidig halvbind av brunt skinn med ryggdekor i gull- og blindtrykk. Med Skougaards nummer (K8796) og notater: «Kpl. Bilag til 1. og 2. hefte er innbundet etter 3. hefte.» 3. hefte i varianttrykk B med tekst side [2] og [3]. Materien 13,5x22,4 cm. Skougaard I, s. 234.
- * c. [1] «Første Hefte», heftet ubeskåret i samtidig kartonasje av blått farget papir med de originale typografiske omslagene av ufarget papir (som g) oppklebet på permene. [2] «Andet Hefte» og [3] «Tredie Hefte» sammenheftet ubeskåret med de originale typografiske omslagene av hhv. ufarget (som a[2]) og rosa farget (jvf. e[3]) papir i samtidig kartonasje av blått farget papir med sjirtingrygg. 3. hefte i varianttrykk B med tekst side [2] og [3]. Eierstempel «ATHENÆUM» på 1. og 2. heftes foromslag og tittelblad, samt 3. heftes tittelblad. Med Meyers nummer (2280). 14,6x23,3 cm. Meyer I, s. 228.
- Læseselskabet Athenæum i København ble opprettet i 1824 og nedlagt i 1901.
- d. [1] «Første Hefte», [2] «Andet hefte» og [3] «Tredie Hefte» sammenbundet med de tre originale typografiske bakomslagene i ett samtidig kartongbind av marmorert papir. Foromslagene mangler. Sammenbundet med 49b og 50b. 1. hefte med originalt typografisk bakomslag (som c[1] og g) av ufarget papir, 2. hefte med originalt typografisk bakomslag (som a[2] og c[2]) av ufarget papir, 3. hefte med originalt

typografisk bakomslag (som a[3] og c[3]) av grått farget papir. Med eiersignaturen «Christian Horne-mann|1907» på 1. heftes tittelblad. Ringstrøms eksemplar, vedlagt utskrift av hans katalog. Innholdsfortegnelse i Ringstrøms hånd på fremre friblads verso. Om de medbundne bakomslagene bemerker han: «Disse tre bladene følger sjeldent med.» Notat i Ringstrøms hånd på forpermens innside: «Betalt 33 000 + 15% 2011». Notater fra to forskjellige auksjonssalg hos Damms på forpermens innside. 3. hefte i varianttrykk B med tekst side [2] og [3]. Materien 13x21,2 cm. Ringstrøm II, nr. 336.

Kjøpt av Ringstrøm hos Cappelen Damms auksjoner 29.10.2011 (auksjon 56, nr. 355) for 33.000 kr. etter en forhåndsvurdering på 6.000 kr.

e. [1] «Første Hefte», [2] «Andet hefte» og [3] «Tredie Hefte» sammenbundet uten omslag i ett samtidig halvbind av brunt skinn med ryggdekor i gull. 3. heftes siste blad med rester etter rosa omslag, jvf. c[3]. Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på 1. heftes tittelblad. 3. hefte i varianttrykk B med tekst side [2] og [3]. Materien 12,7x21,1 cm. Müller s. 176.

f. [3] «Tredie Hefte», heftet ubeskåret og uåpnet i senere omslag av grått farget papir. 15x23,5 cm. Varianttrykk B med tekst side [2] og [3]. Antikvariat Bryggen, 2017.

g. [1] «Første Hefte», innbundet i samtidig kartonasje uten formering (stivbind) med sort sjirtingrygg og originale omslag (som c[1] og d[1]) av grønt farget papir opplimt på permene. Bindet etikettsignert «HEMPELSKE|Boghandel» med omskriften «Th. Helm-Petersens Bogbinderi.» Ovalt eierstempel med teksten «Odense KATHEDRALSKOLES BIBLIOTHEK» på tittelbladet. Materien 13,6x22 cm. Antikvariat Norge, 2017.

83.

Vinægers Fjeldeventyr. Af Siful Sifadda. [...] Kristiania, 1841. Trykt, paa N. F. Axelsens Forlag, hos J. C. Abelsted. 8vo. 50 sider.

MOTTO: Sic –

Kostet ved utgivelsen 30 skilling (Den Constitutionelle 11.6.1841). Schiøtz/Ringstrøm anfører også lysegroenne omslag, jvf. c.

- * a. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir (som b og c). Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med teksten «Vinægers|Fjeldeventyr.|Af|Siful Sifadda.|Kristiania|1841.», bakomslaget med en lyrevignett. Med Skougaards nummer (K8797) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland.» Eierstemelet «Dr. Elling Holst|Høvik» øverst på foromslaget. 11,5x19,6 cm. Skougaard I, s. 233 (feilaktig beskrevet som «ubeskåret»).

- b. Innbundet med originale typografiske omslag av ufarget papir (som a og c) i et moderne kartongbind av marmorert papir med titteleitikett i sort skinn på forperm (Magnus Myhra). Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 170; Ringstrøm I, nr. 319). Eiersignaturen «[...]Linde» øverst på tittelbladet og «Chr. Linde» nederst på bakomslagets verso. Materien 11,3x19,8 cm. Ruuds antikvariat, 2019.

c. Heftet ubeskåret med originalt typografisk foromslag av ufarget papir (som a og b). Bakomslaget mangler. 11,5x19,5 cm. Schiøtz nr. 70 (beskrevet som «lysegrønt»).

84.

Opsang for «Kristiania Paket» (Kaptein Andersen.) [«Skildvagt-Nyn.» og «Steinbryder-Vise.»] [Kristiania 1841. Trykt hos Frederik T. Steen.] Spisstittel. 8vo. [4] sider.

84 og 85 (Kong Kristian den Andens Ballade) ble avertert sammen i Morgenbladet 18.7.1841: «Fem Folkeviser af Henr. Wergeland. 1) Matros-Opsang, 2) Skildvagt-Nyn, 3) Steinbryder-Vise, 4) Kong Christian den Andens Ballade, 5) Dalvise, faaes for 2 sk. hvert Kvartblad, samt forskjellige Viser af Frithjofs Saga ligeledes i Kvartblade for 2 sk. Stk. hos F. Steen.» Med «kvartblad» menes et quart ark i oktav, altså 4 sider. Tre andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket, Gunnerusbiblioteket og Hadeland Folkemuseum.

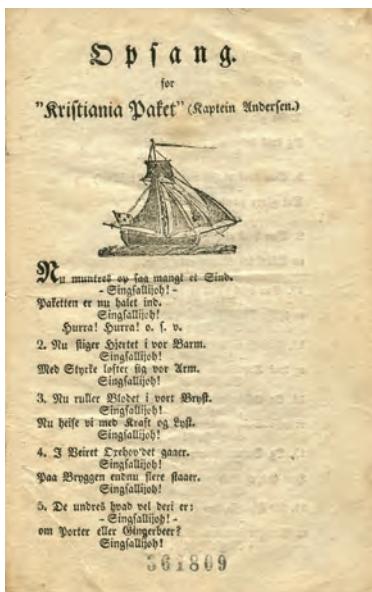
- * a. Ett falset blad, innbundet ubeskåret i et senere kartongbind av trykt, mønstret papir med titteleтикett i brunt skinn på forpermen (som 85a). Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende et seilskip. Med Skougaards nummer (K8798) og notater: «Kpl. (4) s. Se s. (4) [om sted, år og trykker]. Tilbyttet fra U. B. i Bergen mars 1964.» Tittelbladet med nummerstempelet «361869». Materien 10,7x17,2 cm. Skougaard I, s. 233.
- b. Ett ubeskåret falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende et seilskip. 10,7x17,2 cm. Schiøtz nr. 71 (som feilaktig oppgir at «Skougaard hadde ikke dette trykket», jvf. a).

85.

Kong Kristian den Andens Ballade [og «Dalvise»]. [Kristiania 1841. Trykt hos Frederik T. Steen.] Spisstittel. 8vo. [4] sider.

85 og 84 (Opsang) ble avertert sammen i Morgenbladet 18.7.1841: «Fem Folkeviser af Henr. Wergeland. 1) Matros-Opsang, 2) Skildvagt-Nyn, 3) Steinbryder-Vise, 4) Kong Christian den Andens Ballade, 5) Dalvise, faaes for 2 sk. hvert Kvartblad, samt forskjellige Viser af Frithjofs Saga ligeledes i Kvartblade for 2 sk. Stk. hos F. Steen.» Med «kvartblad» menes et quart ark i oktav, altså 4 sider. Kun ett annet eksemplar registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket.

- * a. Ett falset blad, innbundet ubeskåret i et senere kartongbind av trykt, mønstret papir med titteleтикett i brunt skinn på forpermen (som 84a). Kombinert omslag og tittelblad. Med Skougaards nummer (K8799) og notater: «Kpl. (4) s. Se s. (4) [om sted, år og trykker]. Tilbyttet fra U. B. i Bergen mars 1964.» Tittelbladet med nummerstempelet «361810». Materien 10,8x17,1 cm. Skougaard I, s. 233.

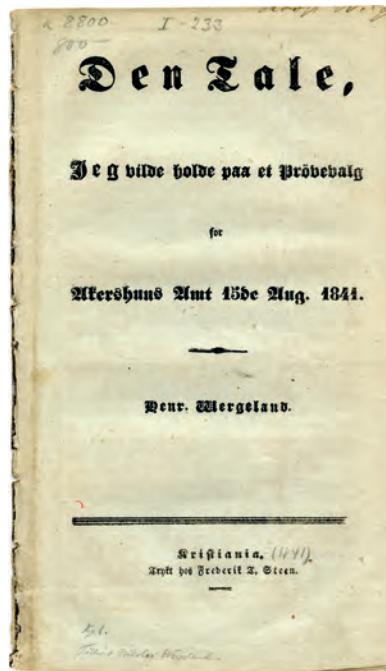
84a

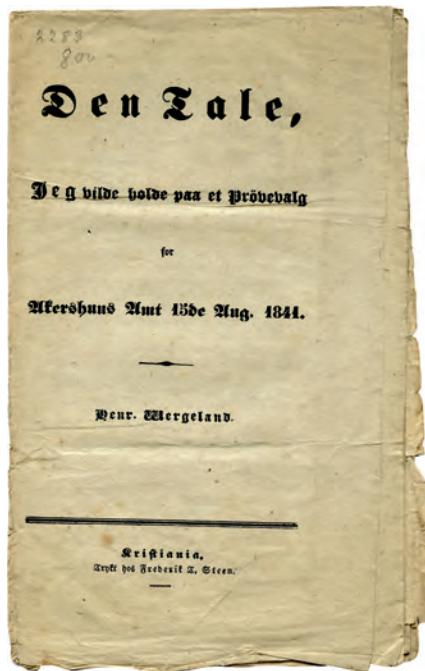
84b

85a

86a

86b

86c

86.

Den Tale, Jeg vilde holde paa et Prøvevalg for Akershuus Amt 15de Aug. 1841. Henr. Wergeland. Kristiania [1841]. Trykt hos Frederik T. Steen. 8vo. 16 sider.

Kostet ved utgivelsen 8 skilling hos Steen (Morgenbladet 18.8.1841). Schiøtz/Ringstrøm anfører også hvite, altså ufargede omslag. Tre andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Beskåret, tatt ut av bind. Kombinert omslag og tittelblad. Papirvariant B, trykt på blålig papir. Med Skougaards nummer (K8800) og notater: «Kpl. Tilhørt Nikolai Wergeland». Dedikasjon fra forfatteren øverst på tittelbladet: «Provst Werge[land]». Dedikasjonen beskåret. 11,2x19,4 cm. Skougaard I, s. 233 (ikke beskrevet som dedikasjonseksemplar).
- Se forøvrig Ringstrøm I, nr. 305 og Ringstrøm 2003, s. 170, der et annet eksemplar beskrives som «Skougaards eksemplar».*
- * b. Ett falset ark i materie, ubeskåret og uåpnet. Kombinert omslag og tittelblad. Papirvariant B, trykt på blålig papir. Med Meyers nummer (2283). 12,5x20,5 cm. Meyer I, s. 228.
 - c. Heftet beskåret i originale omslag av blått farget papir. Bakomslaget med vannmerke: «C G» og bikube. Papirvariant A, trykt på ufarget papir. 11x19,3 cm. Schiøtz nr. 72.
 - d. Heftet ubeskåret i omslag av ufarget kartong. Foromslagets recto med tittel og eiertilskriften «Christ. Kath. Skoles Bibl.» i Katedralskolens rektor Søren Brun Bugges hånd. Papirvariant A, trykt på ufarget papir. 11,5x20,2 cm. Müller s. 225.

87.

Indlæg i Jødesagen, til Understøttelse for Forslaget om Ophævelse af Norges Grundlovs §2, sidste Passus, udgivet af Henrik Wergeland. [...] Kristiania. Trykt i P. T. Mallings Officin. 1841. 8vo. [6]+98 sider.

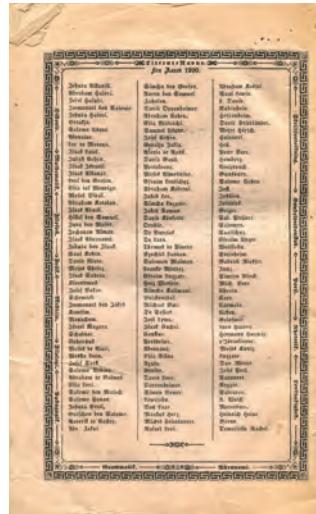
MOTTO: «Værer barmhjertige, som Eders Fader|og er barmhjertig!|Jesus.

Indlæg i Jødesagen ble opprinnelig utgitt «i smukt Omslag» (jvf. a, b, c, d, e og f) for 48 skilling og ble solgt «til Bedste for Asylet paa Grønland» (Den Constitutionelle 29.11.1841). Se også 63 (Nogle Ord), 68 (Asylet og Skolen) og 81 (Asylbørnenes Sang). Trykkingen ble bekostet av dr. med. Salomon Steinheim i Altona. Boken var bestemt «til Uddeling til alle Rigets Formandskaber og Repræsentanter» (Samlede skrifter 5:1:300). Eksemplarer ble i likhet med 95 (Jøden) lagt på representantenes plasser da forslaget om opphevelse av jødeparagrafen ble behandlet i Stortinget. Ett av disse eksemplarene (d) finnes i samlingen.

- * a. Heftet ubeskåret og uåpnet i originale typografiske omslag av ufarget papir (som b, c, d, e og f). Foromslaget med arkitektonisk typografisk ramme (tempelfasade med søyler) rundt tittelen: «Indlæg|i| Jødesagen». Frisen og arkitraven hhv. med teksten: «JESUS,|Mariæ Søn» og «Moses»; krepis med en kartusj med navnene «Josefus. Philo. Saadia.|Gamalierne. Jochanan. Jehuda.|Halevi. Salomo Raschi.

87a

87a

87b

87c

87d

87d (rettelse s. 57)

87e

87g

87g

Baruch|ben Isaak. Maimonides. Kimchier-|ne. Petachia. Isaak aben Sid. Kuh.|Spinoza. Mendelssohn. Bendavid.» Bakomslagets recto med innholdsfortegnelse («Indhold.») og verso med jødiske «Literære Navne.|Fra Aaret 1200.» i tre spalter omgitt av en meanderbord med navn på fagområder der jødiske lærde har gjort seg bemerket. Ryggen delvis bortslitt, men med typografisk dekor og teksten: «Indlæg i Jødesagen». **Dedikasjon** fra forfatteren øverst på foromslagets recto: «Statsminister Due». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 383: «tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard». Skougaards nummer (K8801) og notater: «Kpl., uopsk. M. tilskrift av Wergeland omslag s. (1). Rettelse s. 57, ant. også av W., da ekspl. er uopsk. Rygg forskjellig fra annet ekspl.» Ryggen er imidlertid identisk med Skougaards andre eksemplar (b). Rettelsen på side 57 er uten tvil i Wergelands hånd, jvf. c, d, e og g. 13,2x21,8 cm. Skougaard I, s. 233.

Eksemplaret må være kommet i Skougaards eie før 1956, da dedikasjonen ble trykt. Frederik Due (1796–1871) var statsminister 1841–1858.

- * b. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir (som a, c, d, e og f). **Dedikasjon** fra forfatteren øverst på foromslagets recto: «Hr. Israel Leon Israels|fra|Henr Wergeland». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 393: «tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard». Vedlagt seddel med avskrift av dedikasjonen og biografiske opplysninger om mottageren: «Israels, eller Israel, var en jøde i Amsterdam, med hvem HenrW. kom i forbindelse gjennem Michael S[imon]. Warburg (Göteborg) i mars 1843.» Seddelen med påskrift i Skougaards hånd: «Notat av Leiv Amundsen». Med Skougaards nummer (K9101) og notater: «Kpl. M. ded. til Israel Leon Israels. Rygg forskjellig fra annet ekspl. Se vedlagt notat [av Leiv Amundsen].» Ryggen er imidlertid identisk med Skougaards andre eksemplar (a). 13x21,9 cm. Skougaard I, s. 233.

Eksemplaret må være kommet i Skougaards eie før 1956, da dedikasjonen ble trykt. Det dreier seg formodentlig om samme eksemplar som ble solgt på Christian Gulmanns auksjon i København 23.10.1934 (Gulmann nr. 2445): «O. O. m. Ded.». Skougaards eksemplar av auksjonskatalogen (i privateie) viser at han fikk tilslaget for 40 kr. Jvf. 8a. Israel Leon Israels var en dansk jøde bosatt i Amsterdam, som Wergeland korresponderte med (se Amundsen 1956).

- * c. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag av ufarget papir (som a, b, d, e og f) i et senere kartongbind av klistermarmorert papir med titteleitikett i sort skinn på ryggen. **Dedikasjon** fra forfatteren nedad foromslagets yttermarg: «Højesteretsassessor Henr. Anker Bjerregaard». Med Skougaards nummer (K8802) og notater: «Kpl. m. omslag. M. tilskrift av Wergeland til H. A. Bjerregaard omslag s. (1). Rettelse s. 57, ant. også av Wergeland, jfr. ekspl. til Statsminister Due [a].» Rettelsen på side 57 er uten tvil i Wergelands hånd, jvf. a, d, e og g. Materien 12x19 cm. Skougaard I, s. 233.

Forfatteren og juristen Henrik Anker Bjerregaard (1792–1842) var også medutgiver av 70 (Sangsamling).

- * d. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir (som a, b, c, e og f). **Dedikasjon** fra forfatteren nedad foromslagets yttermarg: «Repræsentant Byfoged E. Finne i Østerrisør.» S. H. Finne-Grønns eksemplar (Finne-Grønn, nr. 2250: «Påskrift med W's hånd: 'Representant Byfoged E. Finne i Østerrisør.'») Med Med Meyers nummer (2284). Rettelse i Wergelands hånd på side 57, jvf. a, c, e og g. 12,8x22 cm. Meyer I, s. 228.

Juristen Engelbrecht Finne (1788–1867) representerte Risør på Stortingene 1842–1844 og 1845–1847. Eksemplaret hører til dem som i likhet med 95 (Jøden) ble lagt på representantenes plasser da forslaget om opphevelse av jødeparagrafen ble behandlet i Stortinget. Eksemplaret ble solgt (formodentlig til Meyer) på auksjon over genealogien og museumsmannen S. H. Finne-Grønns (1869–1953) bøker i 1950, som siste nummer, og nevnes i auksjonsreferatet i Aftenposten aften 15.10.1950: «Henrik Wergeland: Indlæg i Jødesagen» med en påskrift av Wergeland selv, 105 kr.»

e. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag av ufarget papir (som a, b, c, d og f) i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteletikett i rødt skinn på forpermen. **Dedikasjon** fra forfatteren nedad foromslagets yttermarg: «Kathedralskolens Bibliothek i Kristiania». Rettelse i Wergelands hånd på side 57, jvf. a, c, d og g. Materien 12,5x21,1 cm. Müller s. 225.

f. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir (som a, b, c, d og e). Med eiersignaturene «A. Bernh. Assersen» og «Enerhougens Samfunds Bibliotek» på foromslagets verso. 13x22 cm. Schiøtz nr. 73.

Påskriften nederst på foromslaget («Enerhougens Samfunds Bibliotek») er interessant. Schiøtz s. 22 påpeker at Enerhougens Samfund først ble opprettet etter Wergelands død, i 1850, men «håndskriften minner dog sterkt om Wergelands». Imidlertid hadde Enerhougens Samfund en forløper, Samfundet paa Enerhougen, stiftet allerede i 1842 (Morgenbladet 27.11.1842). Wergeland nevner det også selv (Samlede skrifter 4:6:388). Dette samfunnet, med boksamling og foredragsvirksomhet, gikk offentlig ut og bad om gaver av «almeennyttige Bøger [og] Tidsskrifter (til Udlaan)». Det mottok virkelig slike gaver (Morgenbladet 25.4.1843), men Wergeland er ikke nevnt blant giverne. Derimot drev samfunnet et barneasyl, som Wergeland i det minste skrev én sang for (Morgenbladet 27.1.1844). Det er altså fullt mulig at boken har vært en gave fra forfatteren til dette første Enerhougens Samfund, og at påskriften er egenhendig. På den annen side synes Wergeland konsekvent å ha skrevet «Bibliothek», ikke «Bibliotek», og eksemplaret har ikke den egenhendige rettelsen på side 57 som ellers forekommer i alle de eksemplarene Wergeland vites å ha hatt mellom hendene (jvf. a, c, d, e og g).

g. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med ryggdekor i gull. **Forfatterens eget eksemplar** med eiersignaturen «Henr Wergeland» nedad tittelbladets yttermarg. Navnetrekket er friklippet og foldet tilbake for å unngå beskjæring hos bokbinderen. Tittelbladet senere oppforet. Med Alf Colletts exlibris på forpermens innside. Første friblads verso med notat i Colletts hånd: «Foræring af Fru Amalie Bjørn|November 1878. Alf Collett». Rettelse i Wergelands hånd på side 57, jvf. a, c, d og e. Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 170) med hans notater på forpermens innside: «Wergelands autografi på tittelbladet. Eks. er en gave fra W.s enke til Alf Collett.». Notater fra Damms antikvariat. Materien 12,2x20,5 cm. Ringstrøm I, nr. 284.

Eksemplaret er Wergelands eget, som i 1878 ble en gave fra enken Amalie Bjørn til Wergelands søstersønn Alf Collett. Ringstrøm I, nr. 284 beskriver feilaktig Wergelands navnetrekk som «klebet opp på tittelbladet»; eiersignaturen er skrevet på tittelbladet, som senere er forsterket. Dette skyldes formodentlig en feillesning av Ringstrøms katalog (2003, s. 170), der det korrekt heter at «tittelbl. er oppklebet og bærer Wergelands autografi med blekk i ytre marg».

h. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med ryggdekor i gull. Sammenbundet med 98c og III.18b. Med eiersignaturen «H. J. Thue|1849» på andre friblads recto og Katedralskolens superexlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») i gull på ryggen. Materien 12,5x20,3 cm. Müller s. 225.

Eksemplaret ble erhvervet for Katedralskolen i 1851 på auksjonen etter dikteren og litteraturhistorikeren Henning Junghans Thue (1815–1851).

88.

JUDARNE I DERAS NÄRVARANDE STÄLLNING INOM SAMHÄLLET, MED AFSEENDE PÅ DERES EMANCIPATION; jemte Förslaget till upphäfvande af 2 §., sista momentet, uti Norges Grundlag. Af HENRIK WERGELAND, Riks-Archivarius vid Kongl. Norska Riks-Archivet. [...] Översättning. STOCKHOLM. Trykt i Hörbergska Boktryckeriet, 1842. På a. BONNIERS förlag. 8vo. [10]+122 sider.

MOTTO: «Varer barmhertige, såsom ock eder|Fader är barmhertig!»|Jesus.

Bibliotheca norvegica IV, nr. 689, opplyser at omslaget på siste side har en liste over «Namnkunnige judar inom litteraturen och konsterna, ifrån år 1200–1842». Boken er altså opprinnelig utgitt med et typografisk omslag som svarer til det norske (jvf. under 87a). Utgivelsen ble foranstaltet av svenske jøder (Lindberger 1947, s. 151).

- * a. Heftet ubeskåret i samtidige omslag av blått farget papir. Med Skougaards nummer (K8803) og notater: «Kpl., ubeskåret. Bl. o. B. N. IV, 689 med oplysning om o. omsl. ÷ Hj. P[ettersen].» 11,5x19,6 cm. Skougaard I, s. 233.

89.

Svalen. Et Skjærsommermorgens-Eventyr for Mødre, som have mistet Børn. Af Henr. Wergeland. Kristiania. 1841. [Paa S. N. Wergelands Forlag, trykt i det Lehmannske Bogtrykkeri.] 8vo. 30 sider.

Kostet ved utgivelsen «40 sk. pr. Exemplar» (Morgenbladet 6.10.1841), men ble raskt nedsatt til 12 skilling etter at opplaget i 1842 ble solgt til Guldberg & Dzwonkowski.

- * a. Heftet beskåret i originale typografiske omslag (som b, c, d og e) av rosa farget papir (som d og e). Omslagene med typografisk ramme med nygotiske ornamenter. Foromslaget med tittelen «Svalen.», bakomslaget med en lyrevignett. Ryggen med typografisk dekor og teksten «Svalen af Henr. Wergeland.». Med Skougaards nummer (K12538) og notater: «Kpl. Se om forlaget s. (2) jf. oplysn. i J. B. H[alvorsen]. VI s. 507». Her heter det: «Den oprindelige Forlægger, W.s Fætter S. N. Wergeland, solgte i April 1842 Opplaget til Guldberg & Dzwonkowski, og Prisen blev da nedsat fra 40 til 12 Skilling». 13x19,5 cm. Skougaard I, s. 234 (feilaktig beskrevet som «ubeskåret»).
- * b. Heftet beskåret i originale typografiske omslag (som a, c, d og e) av grønt farget papir (jvf. f). Eiersignaturen «Mariane Nergaard» på foromslagets verso. Vedlagt lapp med Meyers nummer (2287). 13x19 cm. Meyer I, s. 228.

88a

88a

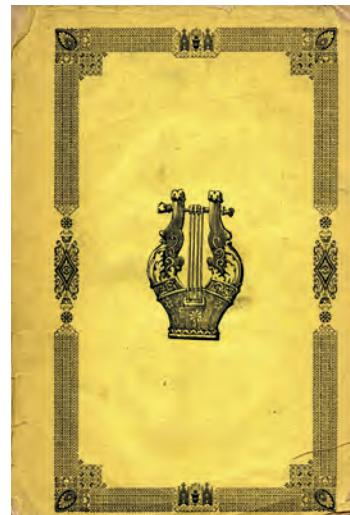
89a

89a

89b

89c

89d

89f

90a

- * c. Heftet beskåret med originalt typografisk bakomslag (som a, b og d) av gult farget papir. Foromslaget mangler. Med Meyers nummer (2285). 13x18,9 cm. Meyer I, s. 228.

d. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag (som a, b, c og e) av falmet rosa farget papir (som a og e). Eiersignaturen «F. H. Berner|6-3-67» på foromslaget. Jens Christian Hauges eksemplar (Hauge nr. 546: «orig., typografisk gul-hvitt omslag. Liten skjold på de første 10 sider. Navn på foromslag.» 13,2x19,2 cm. Schiøtz nr. 75 (feilaktig beskrevet som «hvitt – uregistrert fargevariant»).

Omslaget til dette eksemplaret er tidligere beskrevet både som «gul-hvitt» og «hvitt», og som en sjeldent, uregistrert fargevariant. Papiret er i virkeligheten falmet fra rosa.

e. Innbundet ubeskåret med originale typografiske omslag (som a, b, c og d) av rosa farget papir (som a og d) i et moderne blått helsjirtingbind med titteletikett i sort skinn på forpermen. Materien 13,2x19,4 cm. Schiøtz nr. 76.

f. Innbundet beskåret uten omslag i samtidig kartonasje uten formering (stivbind) av blått farget papir. Rester av grønne omslag på første og siste blad, jvf. b. Tittelen skrevet på forpermen i Katedralskolens rektor Søren Brun Bugges hånd. Materien 12,9x18,4 cm. Müller s. 476.

90.

Ved Bankkasserer Peder Øvergaards Grav, den 27de Oktober 1841. Trykt i Mallings Officin [Christiania 1841]. 8vo. [4] sider.

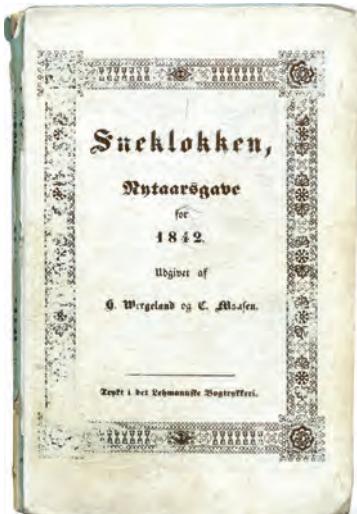
Trykt på blålig papir. Fire andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, tre ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Ett beskåret, falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende en sommerfugl. Tittelbladet med typografisk linjeramme/sørgerand. Uten Skougaards nummer og notater, men antagelig hans eksemplar. 12,9x20 cm. Skougaard I, s. 234.

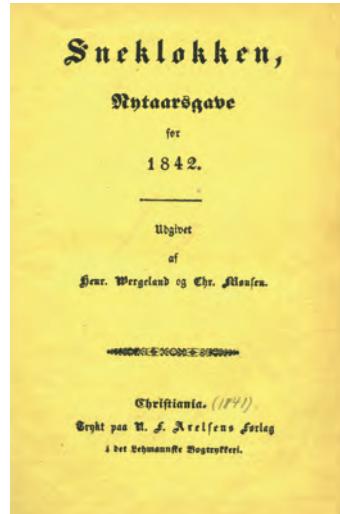
91.

Sneklokken, Nytaarsgave for 1842. Udgivet af Henr. Wergeland og Chr. Monsen. Christiania [1841]. Trykt paa N. F. Axelsens Forlag i det Lehmannske Bogtrykkeri. Liten 8vo. [4]+128 sider.
Med et foldet, litografert musikkbilag av «J. G. Conradi»: «Til Stella|da hun slumrede.|(Af Christian Monsen)», «Steentryk af Cand. E. Winther».

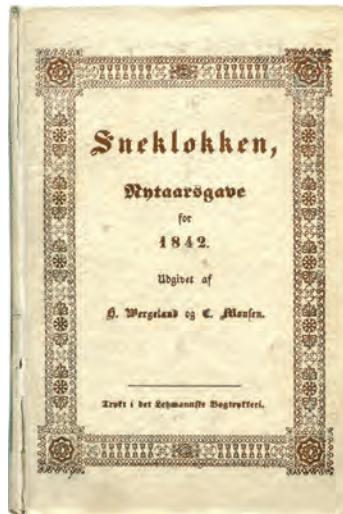
*Merket med * i Norsk Bog-Fortegnelse. Sneklokken ble utgitt «smukt indbunden» (Den Constitutionelle 28.12.1841) i typografisk glanspapirkartonasje. Den kostet ved utgivelsen 60 skilling uten (a, b og c), eller 84 skilling med gullsnitt (d). Boken ble øyensynlig også solgt med den typografiske kartonasjens overtrekks-papir som hefteomslag (d). I subskripsjonsinnbydelsen for Sneklokken 1843 beklager Monsen at forleggeren «ei formaaede at at forskaffe saa godt Papir som man kunde ønske» til den forrige, altså denne, utgaven (Trondhjems Adressecontoirs-Efterretninger 13.10.1842). I alle fall ett eksemplar (a) ble trykt på gult farget*

91a

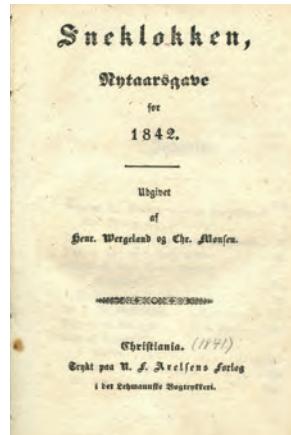
91a (papirvariant B)

91b

91b

91b (papirvariant A)

91c

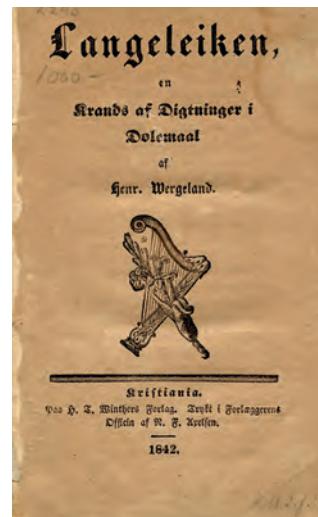
91d

92a

92a

92b

papir, men slike eksemplarer har neppe vært i alminnelig handel. Ved utgivelsen ble det i annonen (Den Constitutionelle 28.12.1841) påpekt to trykkfeil, utover erratalistens syv: «I ‘Sneklokvens Roman’ anmærkes [side 121]. ‘gjenopliver’ læs: ‘gjenoplever’. I ‘Capitain Munthes sorte Kat’ anmærkes [side 123]: ‘maa du ikke da elektrisere’ læs ‘mon du ikke da elektriserer den.’» I eksemplar d er trykkfeilen side 123 rettet for hånd. Det er ikke registrert eksemplarer uten disse to trykkfeilene.

- * a. Innbundet beskåret i original typografisk kartonasje av glanset hvitt kulørt papir med (oksidert) bronsefarget trykk (som b og c). Permene med typografisk ramme. Forpermen med teksten: «Sneklokken,| Nytaarsgave|for|1842.|Udgivet af|H. Wergeland og C. Monsen.|Trykt i det Lehmannske Bogtrykkeri.» Bakpermen med en lyrevignett. Ryggen med dekor og tittelen: «Sneklokken» og «1842». Med Skougaards nummer (K8804) og notater: «Kpl. med 1 musikkbilag (løst). Bortsett fra musikkbilaget er ekspl. trykt på gult papir. Det eneste ekspl. jeg har sett i denne tilstand. * i N. B. Ekspl. på vanlig papir [b] under Chr. Monsen.» Papirvariant B, trykt på gult farget papir. Materien 9,3x14,1 cm. Skougaard I, s. 234.
- * b. Innbundet i original typografisk kartonasje av glanset hvitt kulørt papir med bronsefarget trykk (som a og c). Med Skougaards nummer (K5785) og notater: «Kpl. m. 1 musikkbilag. * i N. B. Ekspl. på gult papir [a] i Wergeland-samlingen». Vedlagt kartotekkort med følgende påskrift: «NB. Dette ekspl. (på hvitt papir) oppfører Skougaard under Chr. Monsen, men hvis Meyersaml. ikke har Monsen, bør det bli på Wergeland (se Meyer-katalog nr. 1877)». Eksemplaret fulgte øyensynlig med Wergeland-samlingen da den ble solgt til Meyer. Papirvariant A, trykt på vanlig papir. Materien 8,8x13,5 cm. Skougaard I, s. 285 (oppført under Monsen).

Ytterligere et eksemplar fra Skougaards samling, formodentlig utskilt før han døde, ble solgt på auksjon etter Ragnar Anker Nilsen (Nilsen I, nr. 18: «Proveniens: Jonas Skougaard»).

c. Innbundet i original typografisk kartonasje av glanset hvitt kulørt papir med bronsefarget trykk (som a og c). Innlagt i et løst omslag av samtidig trykt, mørnstret papir. Eiersignaturen «Lina Mülertz» nederst på tittelbladet. Gammel pris «6os» på forpermens innside. Papirvariant A, trykt på vanlig papir. Materien 9x13,4 cm. Schiøtz nr. 98.

60 skilling var ifølge Norsk Bog-Fortegnelse prisen i «Kom. h. Winther».

d. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag av glanset hvitt kulørt papir med (oksidert) bronsefarget trykk (tilsvarende kartonasjen a, b og c) i et moderne kartongbind av blått papir med tittel-etikett av papir på forpermen (Magnus Myhra). Med gammelt, helt gullsnitt. Musikkbilaget mangler. Eiersignaturen «Nina Falsen» på tittelbladet. Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 170). Papirvariant A, trykt på vanlig papir. Materien 8,8x13,5 cm. Ringstrøm I, nr. 308.

92.

Langeleiken, en Krands af Digtninger i Dølemaal af Henr. Wergeland. Kristiania. Paa H. T. Winthers Forlag. Trykt i Forlæggerens Officin af N. F. Axelsen. 1842. Liten 8vo. 45+[1] sider.

Rettet avtrykk av Ny Hermoder II(1841)-III(1842). Kostet ved utgivelsen 24 sk. (Morgenbladet 4.2.1842).

- * a. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med tittelbladets tekst, bakomslaget med en lyrevignett. Ryggen med et typografisk diagonalt rutemønster og tittelen: «Langeleiken». Dedikasjon fra forfatteren øverst på foromslagets recto: «Til Simon O. Wolff fra Henr Wergeland». Dedikasjonen trykt i *Samlede skrifter* 6:2:234. Med Skougaards nummer (K12544) og notater: «Kpl. S. 17 feilpag. [som 16.] Rettet avtrykk av Ny Hermoder II (Dec. 1841) og III (Jan.–Febr. 1842). M. ded. til S. O. Wolff og med dennes navnetrekk.» Eiersignaturen «S. O. Wolff» nederst på tittelbladet. 10,1x16,2 cm. Skougaard I, s. 234.

Eksemplaret har tilhørt dikteren og presten Simon Olaus Wolff (1796–1859).

- * b. Tatt ut av bind, beskåret, uten omslag. Med Meyers nummer (2290). Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Kpl. S. 17 feilpag. Rettet avtrykk av Ny Hermoder II (Dec. 1841) og III (Jan.–Febr. 1842). Med strykninger. Til bruk for samlet utgave ved Hartvig Lassen?». Side 17 feilpaginert som 16. Ikke i Skougaard-katalogen. Eksemplaret har øyensynlig kommet fra Skougaard til Meyer før Skougaards død. Meyer I, s. 228 («Uten omslag, tatt ut av bind»).

Sannsynligvis utgiveren Hartvig Lassens eksemplar, brukt ved utarbeidelsen av III.20 (Samlede skrifter). Se også III.22 (Biografier).

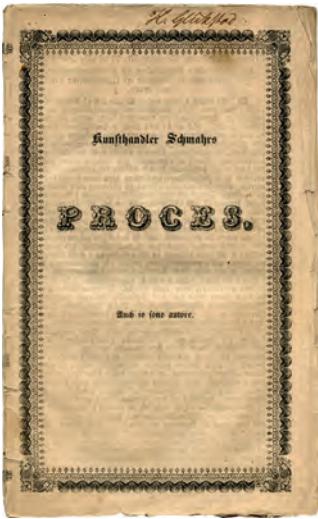
93.

Kunsthandler Schmahrs Proces mod Kunstdommer Homann. Af J. H. Schmahr. [...] Christiania 1842. Paa Forfatterens Forlag. [Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin ved L. Risum.] 8vo. [2]+48 sider.

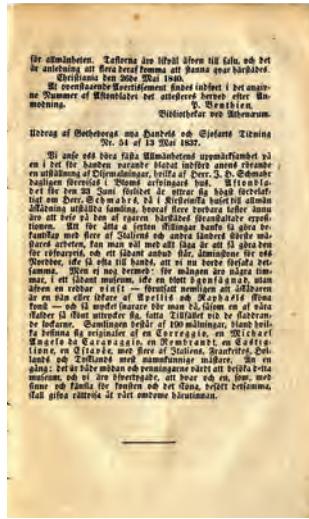
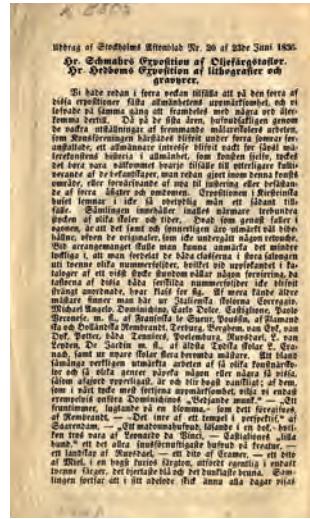
MOTTO: Jeg holder med den gamle Epictetus:|«Anechu kai apechu!» Lid og taal!|Magistri etiam verbis hisce fretus,|Jeg graa er bleven og saa haard som Staal.|Schmahr.

Kostet ved utgivelsen 24 skilling (Morgenbladet 28.2.1842).

- * a. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir (som b), løst innlagt i et pastisjbind i halvskinn med sort titteleтикett på ryggen. Tilsvarer bindene 40b, 43a og 58a, med rester etter Alf Colletts exlibris. Omslagene med typografisk ramme. Foromslagets recto med teksten: «Kunsthandler Schmahrs|PROCES.|Anch io sono autore.», og verso med «Uddrag af Stockholms Aftonblad Nr. 20 af 23de Juni 1836.|Hr. Schmahrs Exposition af Oljefärgstaflor.|Hr. Hedboms Exposition af lithografier och|gravyrer, [...].» Teksten fortsetter på bakomslagets recto, og der videre som «Uddrag af Gøtheborgs nya Handels och Sjöfarts Tidning Nr. 54 af 13 Mai 1837. [...].» Bakomslagets verso med en «Katalog|over de omprocederede Stykker.». Ryggen med små typografiske ornamenter. Med Skougaards nummer (K8805) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Tilhørt H. Glükstad): Henriette Gislesen. Smlgn. skriftet med

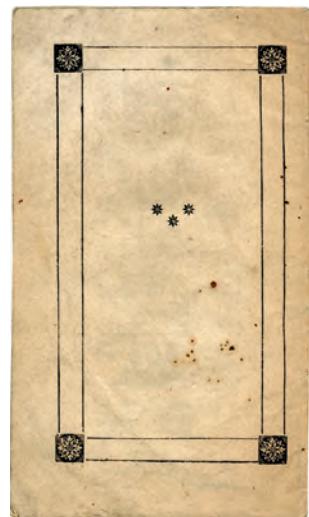
93a

93a

93a

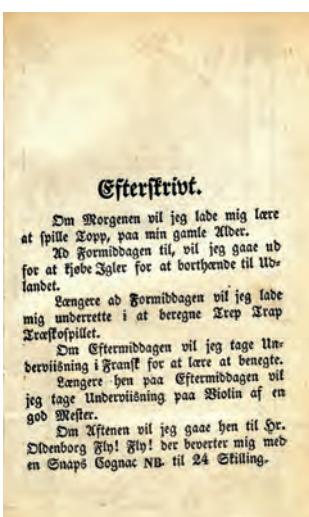
93a

94b

94a (variant A)

94c (variant B)

Efterskrift.

Om Morgen vil jeg lade mig lære
at spille Corp, paa min gamle Alder.

Ad Formiddagen til, vil jeg gaae ud
for at høre Zoller for at borthende til U-
landet.

Lengered ad Formiddagen vil jeg lade
mig underrette i at beregne Corp Trap
Trestofspillet.

Om Eftermiddagen vil jeg tage Un-
dervoisning i Grams for at lære at benægte.

Lengered hen paa Eftermiddagen vil
jeg tage Undervoisning paa Violin af en
god Meister.

Om Aftenen vil jeg gaae hen til Hr.
Odenseburg til! Til! der beverte mig med
en Snaps Cognac NB. til 24 Skilling.

Wergelands uttalelse om Schmahr i Tønsbergs Merkur 1840, nr. 12 s. (2): 'latterlige Smørerier.'» Med eiersignaturen «H. Glükstad» øverst på foromslaget. 10,8x17,5 cm. Skougaard I, s. 234.

Senere bispinne Henriette Gislesen, f. Vibe (1809–1859) var en kjent forfatter og oversetter av religiøse skrifter. Jvf. dedikasjonen 95a. Eksemplaret, eller i det minste bindet, har Skougaard formodentlig kjøpt av Alf Colletts nevø Jonas Collett (1883–1968).

b. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir (som a). 11,1x7,4 cm. Schiøtz nr. 77.

94.

Forsoningen. Et fantastisk Digt af J. H. Schmahr. Kunsthandler, Forfatter af Processen mod Fru Scharffenberg i Kjøbenhavn samt af Do. mod Kunstdommer Homann i Christiania, m. m. Christiania 1842. Trykt hos Ludvig Risum. Liten 8vo. 20 sider.

Kostet ved utgivelsen 12 skilling (Morgenbladet 16.11.1842).

- * a. Heftet beskåret med originale typografiske omslag av ufarget papir (som b og c). Omslagene med typografisk ramme. Foromslagets recto med teksten: «Forsoningen.» under en vignett forestillende et håndtrykk (trykt opp ned), bakomslagets verso med tre asterisker. Med Skougaards nummer (K8806) og notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Se omslagets 3. side [med «Efterskrift.»]. Vignetten på omslagets 1. side er stillet på hodet.» Omslagsvariant B med et 16-liners «Efterskrift.» på bakomslagets recto. 8,7x14,5 cm. Skougaard I, s. 234.
- * b. Heftet beskåret med originale typografiske omslag av ufarget papir (som a og c). Med eiersignaturen «J. P. Broch.|6 Mai 1847» på foromslaget. Omslagsvariant A med bakomslagets recto blank. Med Meyers nummer (2293). 8,7x15 cm. Meyer I, s. 229.

Eksemplaret har tilhørt Wergelands venn Jens Peter Broch (1819–1886).

- c. Tatt ut av bind, beskåret, med originalt typografisk bakomslag av ufarget papir (som a og b). Foromslaget mangler. Omslagsvariant B med et 16-liners «Efterskrift.» på bakomslagets recto. 8,7x14,1 cm. Schiøtz nr. 78.

95.

Jøden. Ni blomstrende Torneqviste. Af Henrik Wergeland. [...] Kristiania. Trykt i det Lehmannske Bogtrykkeri. 1842. 8vo. [2]+52[=50] sider.

MOTTO: Xáρις. [innen en kartusj].

«*Jøden. Ni blomstrende Tornekviste. Under denne Titel vil en Samling af originale Poesier udkomme, hvis Tendents er ogsaa fra Følelsens Side at understøtte Tolerantse-Motionen. Bekjendte og Venner af Sagen indbydes til at fremme Foretagendet. For 1 Expl. 30 sk. For 2 Expl. 40 sk. For 3 Expl. 60 sk. For 7 Expl. 1 Spd.*» (Lillehammer Tilskuer 1.4.1842). Aververt som utkommet i Den Constitutionelle 10.4.1842: «*Bogen omfatter 3 Ark, og sælges meget smukt udstyret for 30 sk.*» Karl Madsen (1921) skriver følgende om boken: «*Rigest*

- om end ikke bedst – er Vignet-Udstyret i hans Digtcyklus ‘Jøden’. Bogen tryktes 1842 i det Lehmannske Bogtrykkeri paa ringe Papir med en tarvelig Bourgeois og staar det mørnstergyldige rørende fjernt. Tidens Stil og Smag, som ikke var den bedste, har fundet værdigere Udtryk, men Bogen har ogsaa i sin ydre Form faaet Præget af Digterens højtstræbende og naive Sjæl. Skønt Kolumnen ikke er stort større end i ‘E Bindstouw’ fra samme Aar, og Bogen kun har 52 [=50] Sider – som i andet Oplag er forøget med 4, – er der af Vignetter mobiliseret, hvad der paa nogen Maade lod sig anvende. Alt er taget i Brug: Lyre, Harpe, Kurv, Vase, Bikuber, Duer, et Skib, et Uvejrslandskab, allegoriske Figurer, Thorvaldsens ‘Dagen’. Er end Vignetterne valgte med stor Skønsomhed, passer de ikke overalt lige fuldkomment; kun et begrændset Antal stod til Raadighed. Og de var ikke alle like gode. Flertallet af dem maa dog sies at være nette, nogle er virkelig smukke i deres Art». I brev til A. A. Afzelius 1.4.1842 skriver Wergeland: «Storthinget sidder nu og læser Poesier og det rører sig under Kufterne og Uniformerne – tænker jeg» (Samlede skrifter 5:1:313).
- * a. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag (som b, jvf. 96a, b, c, d, e og f) av blått farget papir. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med titlen: «Jøden.», bakomslaget med en vignett forestillende en blomsterkurv. Ryggen med typografiske ornamenter. **Dedikasjon** fra forfatteren øverst på formslagets recto: «Til min kjære Cousine Jette Glükstad, f. Vibe|Henrik». Med Skougaards nummer (K8807) og notater: «Kpl., ubeskåret. Feilpag. fra s. 47. M. ded. til den senere bispinde Gislesen.» Side 47–50 feilpaginert som 49–52. 11,9x16,4 cm. Skougaard I, s. 234.
- Den senere bispinne Henriette Gislesen, f. Vibe (1809–1859) var en kjent forfatter og oversetter av religiøse skrifter. Hennes daværende svigermor Sara Martine Lovise Thaulow og Henrik Wergelands mor Alette Thaulow var søstre.*
- b. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag (som a, jvf. 96a, b, c, d, e og f) av grønt farget papir (jvf 96a, b, d og e). Side 47–50 feilpaginert som 49–52. 11,9x16,4 cm. Schiøtz nr. 79.

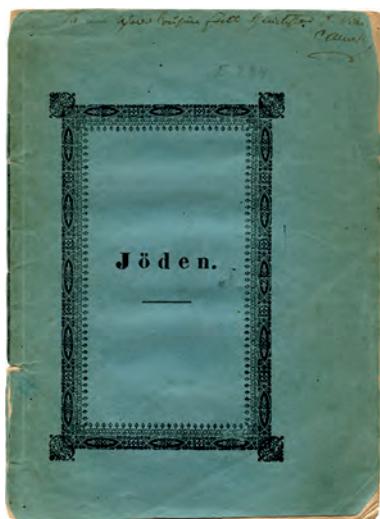
96.

Jøden. Ni blomstrende Torneqviste. Af Henrik Wergeland. [...] Andet Oplag. Kristiania. Trykt i det Lehmannske Bogtrykkeri. 1842. 8vo. 56 sider.

MOTTO: Xáριç, [innen en kartusj].

Se også under 95 (Jøden, 1. utg.). De siste 2 bladene er et nytrykt tillegg til denne utgaven. På det første av disse bladene (s. 53–54) falt en linje ut under trykkingen; boken ble derfor utgitt med en rettelseseddelen bakerst (varianttrykk A). Senere ble dette bladet skåret ut, omtrykt og det nye bladet innsatt på falsen av det gamle (varianttrykk B).

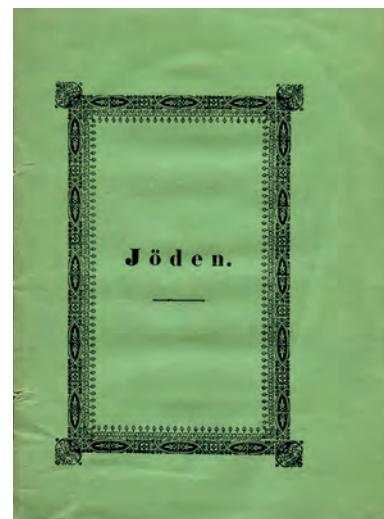
- * a. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag (som b, c, d, e og f, jvf. 95a og b) av grønt farget papir (som b, d og e, jvf. 95a). Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med titlen: «Jøden.», bakomslaget med en vignett forestillende en blomsterkurv. Ryggen med typografiske ornamenter. Med Skougaards nummer (K8809) og notater: «Kpl. J. B. H[alvorsen]. nevner feilaktig 1 bl. foran [som i 95]. S. 53 Tillæg til andet Oplag. Med det oprindelige Blad s. 53–54 samt Anm. om trykfeilen der innklebet i[n]. f[inne]. Se også s. 54 l. 5, kfr. 2. trykk [b og c].» 2. utg. har et tillegg på fire sider til slutt, i fortløpende

95a

95a

95b

96a

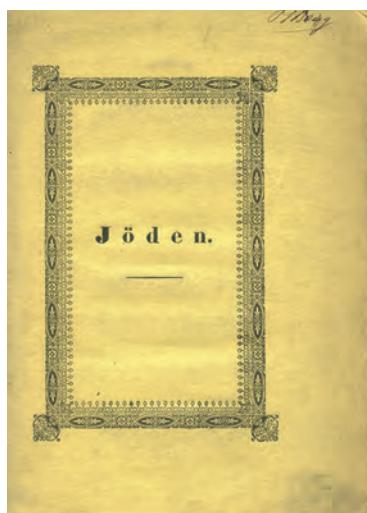
96a

96a (varianttrykk A)

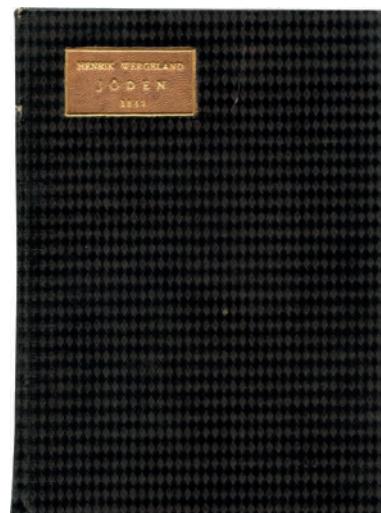
96b (varianttrykk B)

96c

96d

96e

paginering. Tidlig varianttrykk A med trykkfeil (linjetap) på side 53 («Tillæg til andet Oplag») og trykkfeil side 54: «lunne» for «lunkne». Bakerst en innklebet trykt rettelsesseddelen med teksten: «Anm. Side 53 efter 4de Linie i Verset mangler følgende: Hjertets Röst, hans Buds Besked.» Kjemisk radert eierstempel nederst på side 51. 12,1x16,1 cm. Skougaard I, s. 234.

- * b. Heftet ubeskåret og vesentlig uåpnet i originale typografiske omslag (som a, c, d, e og f, jvf. 95a og b) av grønt farget papir (som a, d og e, jvf. 95a). Med Skougaards nummer (K8810) og notater: «Kpl. Ves. uop-skåret. J. B. H[alvorsen]. nevner feilaktig 1 bl. foran [som i 95]. S. 53 Tillæg til andet Oplag. Med omtrykt og rettet blad s. 53–54. Se også s. 54 l. 5, kfr. 1. trykk [a]. Grønt omslag.» 2. utg. har et tillegg på fire sider til slutt, i fortløpende paginering. Senere varianttrykk B uten trykkfeil (linjetap) på side 53 («Tillæg til andet Oplag») og trykkfeilen side 54 rettet fra «lunne» til «lunkne». Med eiersignaturen «C. F. Allen» øverst på foromslaget. 12,1x16,3 cm. Skougaard I, s. 234.

Carl Ferdinand Allen (1811–1871) var dansk historiker. Han korresponderede med Wergeland og har antagelig mottatt eksemplaret som gave fra forfatteren.

- * c. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag (som a, b, d, e og f, jvf. 95a og b) av gult farget papir (som f) i et senere kartongbind av sort, preget glanspapir med titteletikett i brunt skinn på forpermen. Bindet signert Rigmor Birkedal Ibsen. Bindet svarer til andre bind (også signert Jacob Baden) i samlingen, jvf. e, 4b, 20a, 44c, 58b og 80e. Med Skougaards nummer (K8811) og notater: «Kpl. m. omslag. Omrent ubeskåret. J. B. H[alvorsen] nevner feilaktig 1 bl. foran [som i 95]. S. 53 Tillæg til andet Oplag. Med omtrykt og rettet bl. s. 53–54. Se også s. 54 l. 5, kfr. 1. trykk [a]. Gult omslag.» 2. utg. har et tillegg på fire sider til slutt, i fortløpende paginering. Senere varianttrykk B uten trykkfeil (linjetap) på side 53 («Tillæg til andet Oplag») og trykkfeilen side 54 rettet fra «lunne» til «lunkne». Eiersignaturen «[...] Bang» øverst på foromslaget. Materien 11,5x16 cm. Skougaard I, s. 235 (feilaktig beskrevet som «helsjirting»).
- * d. Tatt ut av bind, beskåret med originalt typografisk foromslag (som a, b, c, e og f, jvf. 95a og b) av grønt farget papir (som a, b, e, jvf. 95b). Bakomslaget mangler. Foromslaget tettere beskåret enn materien og evt. fra et annet eksemplar. **Dedikasjon** fra forfatteren øverst på foromslagets recto: «Til Hr Mag. G. H. Mellin|fra|Forf.» 2. utg. har et tillegg på fire sider til slutt, i fortløpende paginering. Senere varianttrykk B uten trykkfeil (tap av en linje) på side 53 («Tillæg til andet Oplag») og trykkfeilen side 54 rettet fra «lunne» til «lunkne». 11,5x16 cm. Meyer I, nr. 3853.

Wergeland traff forfatteren og presten Gustaf Henrik Mellin (1803–1876) under stockholmsreisen i 1830 og korresponderede siden med ham. Jvf. dedikasjonen 73b.

- e. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag (som a, b, c, d og f, jvf. 95a og b) av grønt farget papir (som a, b og d, jvf. 95a) i et senere kartongbind av sort, preget glanspapir med titteletikett i brunt skinn på forpermen. Bindet signert Rigmor Birkedal Ibsen. Bindet svarer til andre bind (også signert Jacob Baden) i samlingen, jvf. c, 4b, 20a, 44c, 58b og 80c. Eiersignatur nederst på tittelbladet. 2. utg. har et tillegg på fire sider til slutt, i fortløpende paginering. Senere varianttrykk B uten trykkfeil (linjetap) på side 53 («Tillæg til andet Oplag») og trykkfeilen side 54 rettet fra «lunne» til «lunkne». Materien 11,2x16 cm. Schiøtz nr. 81.

f. Innbundet lett beskåret med originale typografiske omslag (som a, b, c, d og e, jvf. 95a og b) av gult farget papir (som c) i et moderne helbind av rødt skinn utført i Italia for John Ditlev-Simonsen. 2. utg. har et tillegg på fire sider til slutt, i fortløpende paginering. Senere varianttrykk B uten trykkfeil (linjetap) på side 53 («Tillæg til andet Oplag») og trykkfeilen side 54 rettet fra «lunnke» til «lunkne». Materien 11,3x15,8 cm. Schiøtz nr. 80.

g. Innbundet beskåret uten omslag i samtidig kartonasje uten formering (stivbind) av blått farget papir. Rester av grønt omslag på første blad (jvf. a, b, d, e og 95b). Tittelen på forpermen i Katedralskolens rektor Søren Brun Bugges hånd. 2. utg. har et tillegg på fire sider til slutt, i fortløpende paginering. Senere varianttrykk B uten trykkfeil (linjetap) på side 53 («Tillæg til andet Oplag») og trykkfeilen side 54 rettet fra «lunnke» til «lunkne». Eierstemelet «OSLO KATEDRALKOLES BIBLIOTEK» nederst på tittelbladet. Materien 11x15,6 cm. Müller s. 476.

97.

Storthingsmanden, Gudbrandsdølen Ole Haagenstad, skildret af Henrik Wergeland. (Med Haagenstads Portræt). Kristiania. Paa W. J. Sollmanns Forlag. Trykt hos P. T. Malling. 1842. 8vo. [2]+62 sider.

Portrettet (Strunk 970) var i folioformat og ble solgt sammen med boken, men ikke innheftet i den. «Bogen med Haagenstads veltrufne Portrait i Folio Format koster 60 sk.» (Den Constitutionelle 17.9.1842). Ved Maihaugen finnes et fotografi av et portrettligografi av Haagenstad (SS-JNE-2583), som eventuelt kan være det som fulgte biografin. Se III.22 (Biografier).

- * a. Heftet ubeskåret og vesentlig uåpnet i originale typografiske omslag av gult farget papir (som b). For omslaget med bred typografisk ramme og teksten: «Gudbrandsdølen, Storthingsmanden|Ole Haagenstad,| skildret af|Henr. Wergeland». Bakomslaget med meanderbord rundt annonser for bøker til salgs hos «W. J. Sollmann|Kirkegade No 12.»: «I min Boglade findes bestandig et Udvalg af de nyeste Ro-|maner og andre interessante Værker, passende til Almoe Læse-|selskaber og Bibliotheker. [...]. Ryggen med typografisk dekor og tittelen «Ole Haagenstad.». Med Skougaards nummer (K8812) og notater: «Selve boken kpl. S. 61 feilpag. [som 63.] Titel kfr. omslagstitel [med invertert ordstilling]. Ves. uopskåret. Portrettet, som er i folio, iflg. art. 17/9-1842 i Den Constitutionelle, utkom ikke sammen med boken. Iflg. Morgenbladet 18/8-1842 var portrettet da ferdig. Selve boken utkom 16/9-1842.» 12,2x20,2 cm. Skougaard I, s. 235.
- b. Heftet delvis beskåret, men vesentlig uåpnet i originale typografiske omslag av gult farget papir (som a). Side 61 feilpaginert som 63. Uten Skougaards nummer, men med hans utviseiske notater. Ikke i Skougaard-katalogen. Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 171). Med notater fra Damms antikvariat på bakomslaget. 11,8x19,4 cm. Ringstrøm I, nr. 288.

Øyensynlig et eksemplar Skougaard selv har byttet ut mot det bedre eksemplar a.

c. Innbundet beskåret i et litt senere halvsjirtingbind med grønt snitt og titteletikett i sort sjirting på forpermen. Side 61 feilpaginert som 63. Med Katedralskolens runde superexlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») på titteletiketten. Rester av blå omslag på første og siste blad. Materien 11,4x18,5 cm. Müller s. 240.

98.

Jødesagen i det norske Storthing fremstillet af Henr. Wergeland. [...] Kristiania. Forlagt af Johan Dahl. 1842. [Trykt i Johan Dahls Bogtrykkeri af Carl. C. Berner.] 8vo. [8]+88+[2] sider.

MOTTO: «Solch' theure Wahrheit ward verforchten,|und überwunden ist sie nicht.|Euch, Kämpfer, ist kein Kranz geflochten,|wie der beglückte Sieg ihn flieht.»|Uhland.

Kostet ved utgivelsen «heft. 48 sk.» (*Den Constitutionelle* 3.11.1842). Et usignert legg på fire blad, bestående av smusstittel, diktet «Efterretningen.» over to blad, samt tittelbladet, er satt inn foran materien forøvrig og klebet til dens første blad. Dahl forteller om utgivelsen i sine erindringer (1943, s. 77): «Efterat Jødesagen havde været fore i Storthinget, anmodede jeg nuværende Stiftamtmand Carl Motzfeldt, som dengang var Redacteur af mit Blad 'den Constitutionelle', om han vilde forfatte en Bog over hvad der i den Anledning var forefaldet i Storthinget. Blandt mine Venner i Udlændet vare mange Jøder, og blandt disse vare der flere, som jeg havde Hengivenhed og Venskab for, som jeg derfor gjerne ønskede at vise at jeg ogsaa havde Interesse ved at faae dem betragtede som andre Medlemmer af Samfundet. Motzfeldt skulde da som udnævnt til Secretair i den nedsatte Unionscomitée, snart reise til Stockholm, og kunde derfor ikke paataage sig Hværvet, men foreslog at henvende mig til Henrik Wergeland som den der var meest interesseret deri, og sikkert med For nøielse vilde udføre det. Jeg tilskrev altsaa Herr Wergeland et høfligt og ørbødigt Brev, med Anmodning om at forfatte et saadant Skrift, hvorpaa jeg øieblikkeligt mundtlig modtog af ham Løftet om at imøtekommme mit venlige Ønske. Jeg blev saaledes Forlægger til 'Jødesagen i det norske Storthing' som senere ogsaa til 'den norske Constitutionshistorie' 3e Deel. (1e og 2e vare forlagte af Guldberg & Dzwonkowski.) Uden Indvending fik han det Honorar som han selv forlangte for disse to Værker, men Afsætningen svarede ikke til Udgifterne, da jeg neppe har faaet Halvdelen af mine Udlæg erstattede ved det ringe Salg».

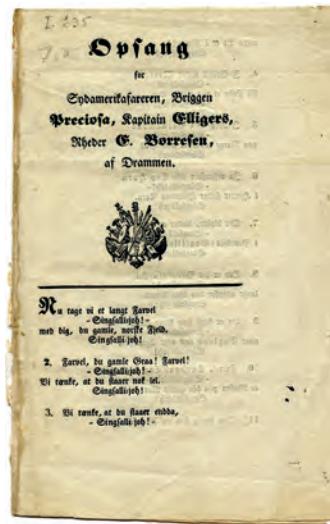
- * a. Heftet beskåret med originale omslag av brunt farget papir med boktrykt titteletikett av ufarget papir på ryggen (som b): «Jødesagen i det norske Storthing». Med Skougaards nummer (K8813) og notater: «Kpl. O. o. med rygtitel.» 14x23,2 cm. Skougaard I, s. 235.
 - b. Heftet beskåret med originale omslag av brunt farget papir med boktrykt titteletikett av ufarget papir på ryggen (som a). Med katalogreferanse til Müller («II.D.c.8») i Katedralskolens bibliotekar J. A. Digres hånd på bakomslagets verso. Eksemplaret har vært utskilt av biblioteket, men kom tilbake med Oskar Garsteins privatbibliotek i 1998. 14x23,1 cm. Müller s. 225.
 - c. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med ryggdekor i gull. Sammenbundet med 87h og III.18b. Med eiersignaturen «H. J. Thue|1849» på andre friblads recto og Katedralskolens superexlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») i gull på ryggen. Materien 12,5x20,3 cm. Müller s. 225.
- Eksemplaret ble erhvervet for Katedralskolen i 1851 på auksjonen etter dikteren og litteraturhistorikeren Henning Junghans Thue (1815–1851).*

97a

97a

97c

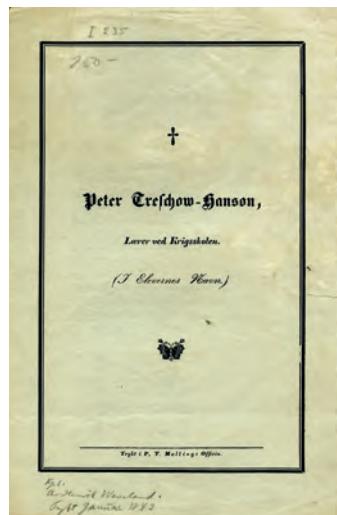
98a

98b

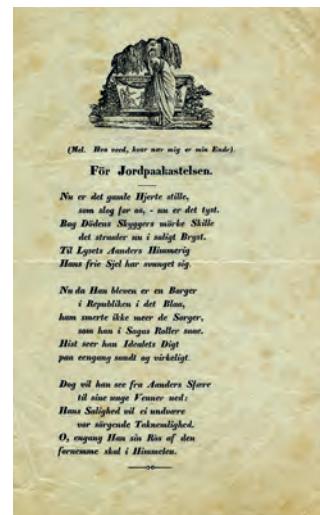
99a

100a

100a (varianttrykk B)

100b (varianttrykk A)

99.

Opsang for Sydamerikafarerer, Briggen Preciosa, Kaptain Elligers, Rheder E. Børresen, af Drammen. [Kristiania, 1842. Trykt hos Frederik T. Steen.] Spisstittel. 8vo. [8] sider.

Kun to andre eksemplar er registrert i norske biblioteker, ved Gunnerusbiblioteket og i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum).

- * a. Tatt ut av bind, heftet ubeskåret. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende musikk-instrumenter. Uten Skougaards nummer og notater, men formodentlig hans eksemplar. 11,6x18,5 cm. Skougaard I, s. 235.

Jvf. dedikasjonen 73c.

100.

† Peter Treschow-Hanson, Lærer ved Krigsskolen. (I Elevernes Navn.) Trykt i P. T. Mallings Officin. [Christiania 1843]. 8vo. [4] sider.

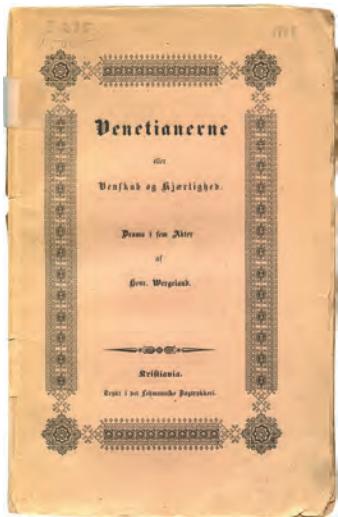
Trykt på blålig papir. To andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, begge ved Nasjonalbiblioteket. Det ene av Nasjonalbibliotekets eksemplarer har både tittel og vignetten s. [3] trykt i sort, men avslutnings-vignetten s. [4] trykt i gull (varianttrykk C).

- * a. Ett beskåret, falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende en sommerfugl. Tittelbladet med typografisk linjeramme/sørgerand. Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Kpl. Av Henrik Wergeland. Trykt januar 1843.» Varianttrykk B med vignetten på side [3] (en sørgende kvinne ved en sarkofag) trykt i gull. 12,9x19,5 cm. Skougaard I, s. 235 («Vignett på side (3) trykt i gull. ÷ J. B. H[alvorsen].»)
- b. Ett beskåret, falset blad. Kombinert omslag og tittelblad som a. Varianttrykk A gjennomgående trykt i sort. Ringstrøms eksemplar. 12,2x19,6 cm. Ringstrøm IV, nr. 157.

101.

Venetianerne eller Venskab og Kjærlighet. Drama i fem Akter af Henr. Wergeland. Opført paa Kristiania offentlige Theater i Vinteren 1841. Kristiania. Trykt i det Lehmannske Bogtrykkeri. 1843. 8vo. [8]+113+[1] sider.

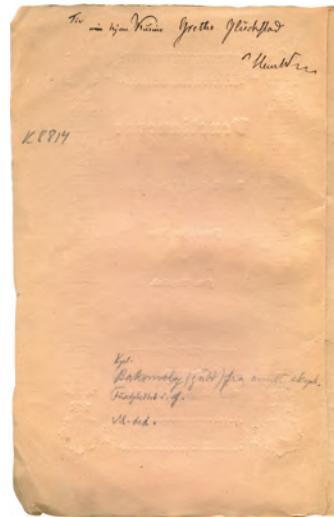
Opprinnelig planla Wergeland å utgi stykket «i Form af en Nytaarsgave» i 1842: «Prisen vil blive 72 sk. pr. Expl. stift heftet [=stivbind], og med Guldsnit 84 sk. Paa et smukt Udstyr skal intet blive sparet» (Den Constitutionelle 31.10.1842). Følgende sommer bad Wergeland om at subskriptionslistene for stykket Venetianerne skulle sendes inn, «da samme er færdigt fra Pressen» (Morgenbladet 5.7.1843), og 5.10.1843 averteres boken til salgs i Morgenbladet for 60 skilling, heftet uten gullsnitt.

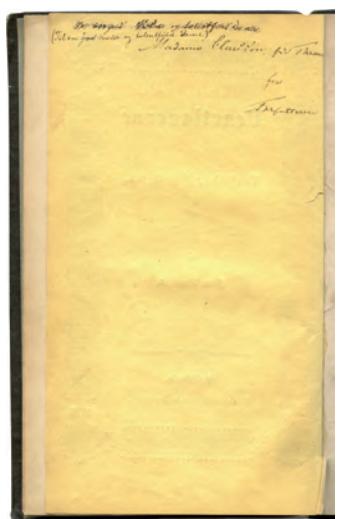
101a

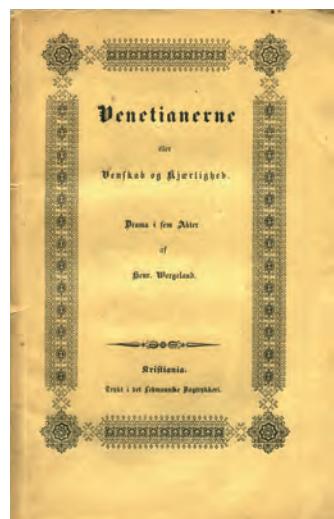
101a

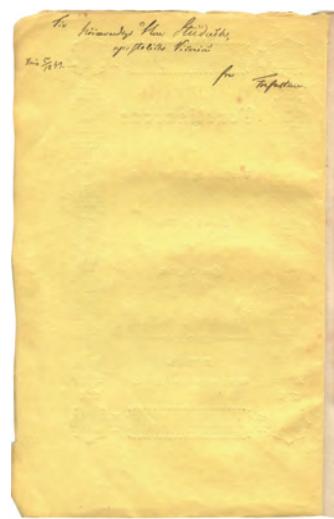
101a

101c

101d

101d

102a

103a

103b

- * a. Heftet ubeskåret med originalt typografisk foromslag av falmet rosa farget papir (som b); bakomslaget av gult farget papir (som c og d) stammer fra et annet eksemplar. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med teksten: «Venetianerne|eller|Venskab og Kjærlighet.|Drama i fem Akter|af|Henr. Wergeland.||Kristiania.|Trykt i det Lehmannske Bogtrykkeri.», bakomslaget med en vignett forestillende en teatermaske. Ryggen med typografisk dekor og tittelen: «Venetianerne af Henr. Wergeland.». **Dedikasjon** fra forfatteren på foromslagets verso: «Til|min kjære Kusine Grethe Glückstad|Henr W». Dedikasjonen trykt i *Samlede skrifter* 6:2:250. Med Skougaards nummer (K8814) og notater: «Kpl. Bakomslag (gult) fra annet ekspl. Fuktparket i[n]. f[in]. M. ded.» 13x20,2 cm. Skougaard I, s. 235.

Formodentlig kjøpt av Skougaard på auksjon hos Wangs Kunst- og Antikvitetshandel 29.11.1935, nr. 906, for 41 kr. Dedikasjonen nevnes ikke i katalogen, men er omtalt i Olav Myres forhåndsamtale av auksjonens andre dag (Aftenposten 29.11.1935). I artikkelen står det at boken har «dedikasjon fra Henrik Wergeland til en kvinnelig slekting».

- * b. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag (som a, c og d) av rosa farget papir (som a). Med Skougaards nummer (K11563) og notat: «Kpl.». 13,3x20,4 cm. Skougaard I, s. 235.

c. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag (som a, b og d) av gult farget papir (som a og d) i et samtidig sort helsjirtingbind med forgylt dekor på ryggen. **Dedikasjon** fra forfatteren på foromslagets verso: «~~Til en god Moder og talentfuld Dame~~|Madame Clauson fød Thrane|fra|Forfatteren». Materien 11x18,5 cm. Schiøtz nr. 84.

Mottageren er formodentlig Lovise Clausen, f. Thrane (1789–1878), komponistens søster, gift med kjøpmann Lars Clausen (1782–1844).

d. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag (som a, b og c) av gult farget papir (som a og c). Lagt i en kassett av grønt geiteskinn. **Dedikasjon** fra forfatteren på foromslagets verso: «Til|Høiærværdige Herr Studach,|apostolisk Vicarius|Xia 5/12 43.–|fra|Forfatteren.» Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 171, der mottageren oppgis å være «Herr Studseth (?)»). 13x20 cm. Ringstrøm I, nr. 290.

Biskop Laurentius J. Studach (1796–1873) var den katolske dronning Josefines skriftefader, apostolisk vikar i Sverige, og fra 1843 katolsk overhyrde for Norge. Han var sentral i forbindelse med gjenopprettelsen av Den katolske kirke i Norge samme år som boken utkom. Wergeland og Studach korresponderte og traff hverandre i Christiania i 1845. Følgebrevet av 5.12.1843 er trykt i Amundsen 1956, s. 395: «Maaskee har De ogsaa en Plads for vor Literatur i Deres Reol, og der en Aabning for vedlagt poetiske Skud deraf, som skulle forberede min Hilsen Ansigt til Ansigt, naar de besøger Deres lille Menighed her.»

e. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteletikett i grønt skinn på forpermen. Rester etter gule omslag på første og siste blad (jvf. a, c og d). Med Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på tittelbladet. Materien 10,5x17,6 cm. Müller s. 476.

102.

Ved Sognepræst, IVER HESSELBERGS HUSTRUES, hans elskede Alettes, Grav. 2den August 1843.
[Christiania 1843]. 8vo. [4] sider.

*Feilaktig datert til 1845 i Skougaard I, s. 240. Alette Hesselberg døde i 1843. Jvf. Amundsen 1956, s. 256.
Korrekt årstall oppgitt i Schiøtz/Ringstrøm. Ingen andre eksemplarer registrert i norske biblioteker.*

- * a. Ett beskåret falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Uten Skougaards nummer, men med hans notat: «Av Henrik Wergeland.». 11,6x18,8 cm. Skougaard I, s. 240 («÷ J. B. H[alvorsen].»)

103.

Ole Bull, Efter Opgivelser af ham selv biografisk skildret af Henrik Wergeland. Kristiania, 1843.
Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Bogtrykkeri ved A. W. Brøgger. 4to. [2]+46 sider. Med et litografert portrett av «OLE BULL» trykt i «Em. Bærrentzen & Co. lith Inst i Kjøbenhavn» og «forlagt af Guldberg & Dzwonkowski i Christiania».

I Samlede skrifter 6:2:252 heter det: «Henrik Wergeland oplyser i en notis (6:1:341) at han i 1843 skrev en 'større' og en 'mindre' biografi av Ole Bull; den ene av dem kjennes ikke nå.» Den mindre er rimeligvis 104, nærværende den større.

- * a. Tatt ut av bind, heftet beskåret med originalt typografisk foromslag av ufarget papir (som b) med teksten «Ole Bull,|Efter Opgivelser af ham selv biografisk skildret|af Henrik Wergeland|Heftet 60 sk.» Med Skougaards nummer (K9897) og notater: «Kpl. med foromslag. M. portræt Strunk nr. 492. Utkom 6/10-1843.» 16,5x24,5 cm. Skougaard I, s. 235.
- b. Innbundet beskåret med originalt typografisk foromslag (som a) i et samtidig kartongbind av marmorert papir med titteleitikett i blått skinn på forpermen. Katedralskolens eierstempel («C.K.B.») på foromslagets recto. Med gammel pris «60 sk» øverst på foromslagets recto. Portrettet Strunk *492. Materien 16,5x24,7 cm. Müller s. 240.

104.

**Portræter af Mærkelige Nordmænd. Med korte Skisser af deres Liv og Virksomhed. Ottende Hefte.
Ole Bull. Christiania, 1843. Guldberg & Dzwonkowski.** Stor 8vo. [8] sider paginert [75]-82. Med et litografert portrett av «OLE BULL» trykt i «Em. Bærrentzen & Co. lith Inst i Kjøbenhavn» og «forlagt af Guldberg & Dzwonkowski i Christiania».

Heftene ble solgt enkeltvis i hefteomslag som selvstendige trykksaker, jvf. 105, 109 og 115. Wergeland skrev biografiene i denne serien under sin sykdom, for å tjene «Skillinger til Doktor og Apotheker». I Samlede skrifter 6:2:252 heter det: «Henrik Wergeland oplyser i en notis (6:1:341) at han i 1843 skrev en 'større' og en 'mindre' biografi av Ole Bull; den ene av dem kjennes ikke nå.» Den større er rimeligvis 103, nærværende den mindre. «Jeg skriver for Nærværende hans [ie. Bulls] Biografi for Samlingen 'Mærkelige Normænd', forteller Wergeland (Lassen 1867, s. 155): «Den bliver dog i en anden Stiil end de andre tørre skeletagtige der».

104a

104a

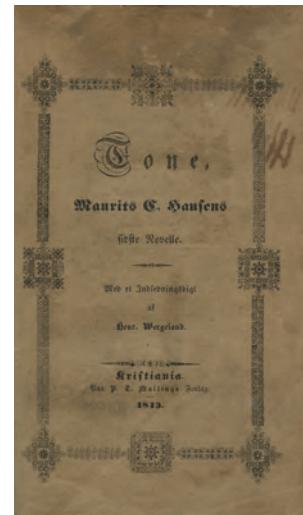
105a

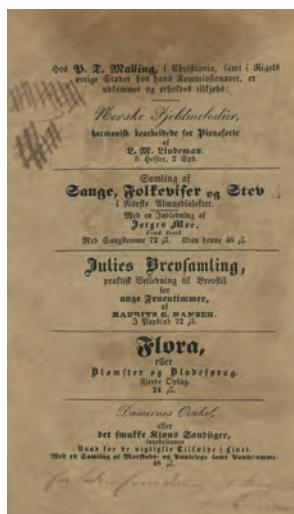
105a

106b

107a

107a

107a

107a

- * a. Tatt ut av bind, heftet beskåret med originale typografiske hefteomslag av ufarget papir (som 105a, 109a, b og 115a). Foromslaget tjener som tittelblad. Foromslaget med arkitektonisk ramme, bakomslaget med blomsterbord, vignett etter Thorvaldsens Dagen og teksten: «Subskriptionspris: 12 sk. |(Subskribenterne ere forbundne at modtage 20 Hefter. Enkelte Hefter sælges à 36 sk.)» Med Skougaards nummer (K9896) og notater: «Kpl. m. portræt. Dette Strunk 493. Ifølge J. B. H[alvorsen]. I s. 544 av Henrik Wergeland.» 16,5x24,6 cm. Skougaard I, s. 235.

105.

Portræter af Mærkelige Nordmænd. Med korte Skisser af deres Liv og Virksomhed. Syvende Hefte.
Jonas Collett. Christiania, 1843. Guldberg & Dzwonkowski. Stor 8vo. [8] sider paginert [67]–74.
 Med et litografert portrett av «JONAS COLLETT» trykt i «Em. Bærentzen & Co. lith Inst i Kjøbenhavn» og «Forlagt af Guldberg & Dzwonkowski i Christiania».

Heftene ble solgt enkeltvis i hefteomslag som selvstendige trykksaker, jvf. 104, 109 og 115.

- * a. Tatt ut av bind, heftet beskåret med originale typografiske hefteomslag av ufarget papir (som 104a, 109a, b, og 115a, beskrevet under 104a). Foromslaget tjener som tittelblad. Med Skougaards nummer (K9895) og notater: «Kpl. m. portræt. Dette Strunk 605. Av Henrik Wergeland. Utkom 8/11–1843.» 16,5x24,6 cm. Skougaard I, s. 236.

106.

Til Mjøs-Dampbaaden «Jernbarden.» [Christiania. Trykt hos Krohn & Schibsted.] Spissittel. 8vo. [4] sider.

Trykt på blålig papir. Ifølge Skougaard I, s. 236, «ant. 1843». Tre eksemplarer registrert i andre norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Ett beskåret falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med riksløven som vignett. Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Kpl. Trykt ant. 1843.» 18,4x10,6 cm. Skougaard I, s. 236.
- b. Innbundet beskåret i et moderne kartongbind av blått papir med titteleitikett i papir på forpermen (Magnus Myra). Kombinert omslag og tittelblad med riksløven som vignett. Materien 10,5x18,2 cm. Schiøtz nr. 88.

107.

Tone, Maurits C. Hansens sidste Novelle. Med et Indledningsdigt af Henr. Wergeland. Kristiania.
Paa P. T. Mallings Forlag. 1843 [=1842]. [Trykt hos C. F. Juell i Tønsberg.] 8vo. [4]+109+[1] sider.

«Et av de eldste trykk fra Tønsberg. Arnesen nevner intet boktrykk fra Juell» (Skougaard I, s. 236). Kostet ved utgivelsen 48 skilling (Morgenbladet 27.12.1842). Materien er trykt hos Juell i Tønsberg, mens tittelbladet og Wergelands dikt (på finere papir) er trykt i Christiania og satt inn av forleggeren Malling som salgs-

fremmende middel. Vignetten på tittelbladet finnes også i 95 (Jøden), og vi må derfor anta at Wergelands dikt er trykt hos Lehmann i Christiania. Malling drev trykkeri i Tønsberg fra 1839, men i 1841 solgte han det til Juell og flyttet tilbake til Christiania (Jacobsen 1983, s. 210).

- * a. Innbundet ubeskåret med originale typografiske omslag av brunt farget papir i et senere halvskinnbind. Foromslagets recto med tittelbladets tekst innen en typografisk ramme, verso med forlagsannonser: «Hos P. T. Malling, i Christiania, samt i Rigets øvrige Stæder hos hans Kommisionærer, er udkommet og erholdes tilkjøbs: [...]. Annonsene fortsetter på bakomslagets recto. Bakomslagets verso med en vignett forestillende en lyre foran en kirkeport, innen en diagonalt stilt typografisk ramme. Tittelbladet og bladet med Wergelands innledningsdikt trykt på tynnere papir enn boken for øvrig. Med Skougaards nummer (K5000) og notater: «Kpl. m. omslag. 2 bl. + s. (3)-109. J. B. H[alvorsen]. koll. unøiaktig. Trykt i Tønsberg hos C. F. Juell og er et av de eldste trykk derfra. Arnesen nevner intet boktrykk fra Juell». Materien 10,8x11,2 cm. Skougaard I, s. 276 (oppført under Hansen).

108.

Tre Sømandsviser af Henr. Wergeland. Den Første: Ny Opsang for Brigen «Regina» af Christiania (Kaptain Andersen). Den Anden: Opsang for Nantesfareren «Konferentsraad Clauson» af Frederikshald (Kaptain Fearnley). Den Tredie: Heisevise. Christiania. Trykt og tilkjøbs hos Krohn & Schibsted. Spisstittel. 8vo. [12] sider.

Trykt på blålig papir. Ifølge Skougaard I, s. 236, «ant. 1844». Tre andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, alle ved Nasjonalbiblioteket.

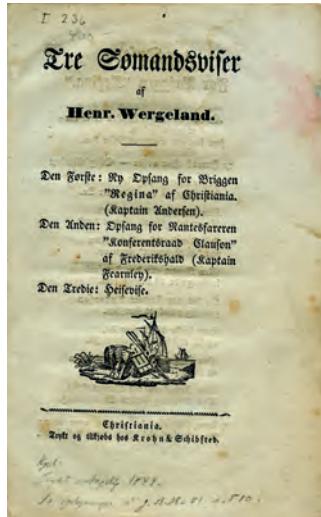
- * a. Tatt ut av bind, ubeskåret. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende et skip med last, anker og merkurstav i forgrunnen. Øvre gullsnitt. Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Kpl. Trykt antagelig 1844. Se oplysninger i J. B. H[alvorsen]. VI s. 510 [ad dateringen]». Her heter det: «No. 2 ogsaa trykt, med smaa Afvigelser, i Morgbl. 1844, No. 48». 12,8x19,8 cm. Skougaard I, s. 236.
- * b. I materie, ubeskåret og delvis våpenet. Kombinert omslag og tittelblad som a. Med Meyers nummer (2302). 12,3x19,9 cm. Meyer I, s. 229.

109.

Portræter af Mærkelige Nordmænd. Med korte Skizzer af deres Liv og Virksomhed. Fjortende Hefte. Johan Christian Dahl. Christiania, 1844. Guldberg & Dzwonkowski. Stor 8vo. [7] sider paginert [119]-124. Med et litografert portrett av «PROF. C. DAHL» trykt i «Em. Bærentzen & Co. lith Inst i Kjøbenhavn» og «Forlagt af Guldberg & Dzwonkowski i Christiania».

Heftene ble solgt enkeltvis i hefteomslag som selvstendige trykksaker, jvf. 104, 105 og 115.

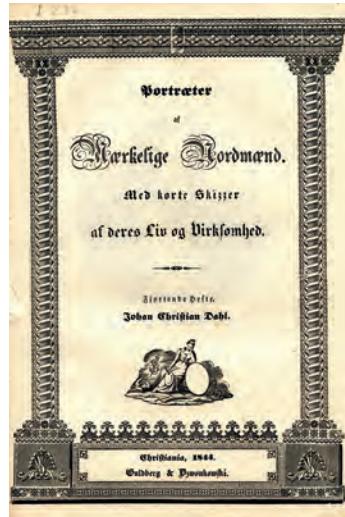
- * a. Tatt ut av bind, heftet beskåret med originale typografiske hefteomslag av ufarget papir (som b, 104a, 105a, 115a, beskrevet under 104a). Foromslaget tjener som tittelblad. Med Skougaards nummer (K9893)

108a

108b

109a

109a

110a

111a[1]

111a[1]

111c

111d

og notater: «Kpl. med portræt. Dette Strunk 640. Av H. Wergeland. Utkom 4/3-1845.» 16,5x24,5 cm. Skougaard I, s. 236.

b. Heftet ubeskåret med originale typografiske hefteomslag av ufarget papir (som a, 104a, 105a, 114a, beskrevet under 104a) i et senere kartongbind av marmorert papir med titteleitikett i rødt skinn på ryggen. Med Christian Langaards superexlibris på forpermen, jvf. bindene 5d, 25b og 45b, og Otto Sverdrup Engelschiøns exlibris på forpermens innside (Engelschiøn I, nr. 441). Blyantnotat av Engelschiøn på bakpermens innside: «Kj[øpt]. Damms [antikvariat] 1955 kr 7,-». Materien 17,7x26,2 cm. Schiøtz nr. 87.

110.

† Det norske Folks Sorg over Kong Carl Johan og dets Hyldest til Kong Oscar. Af Henr. Wergeland. Priis : 2 sk. Christiania [1844]. Trykt i Winthers Officin. 8vo. [4] sider.

«*Da Efterretningen om Karl Johans Død var kommen*, forteller Amalie Wergeland (i Lassen 1877, s. 242), «var der flere Bogtrykkere oppe og bad ham skrive noget i den Anledning; men hvad nu Grunden var eller ikke, saa negtede han det. Samme Dag, da vi spadserede ind til Byen, mødte vi en fattig Pige, der Bad om Hjelp for at faa sin Moder begravet; vi fulgte hende hjem, og da vi havde overbevist os om at der virkelig tiltrængtes Hjelp, sagde han: Nu vil jeg skrive og yde den første Skjerv i hans Navn, som har hjulpet saa mange». Seip og Amundsen (1958, s. 36) mener det var «særlig ved salget av det dikt som utkom særskilt, Wergeland har kunnet hjelpe den fattige pike». Kun ett annet eksemplar registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket.

- * a. Ett beskåret, falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Tittelbladet med meanderbord og hjørneornamenter. Uten Skougaards nummer og notater, men formodentlig hans eksemplar. Med tilskrifter i litt senere hånd på tittelbladet. Øverst: «1844, Marts. Kong Carl Johans Død»; ved forfatternavnet: «som selv døde Aaret|derefter, paa Rigshos-|pital-|et i Christiania», samt nederst: «Marts 1844.». 11,6x18 cm. Skougaard I, s. 236.

111.

Læsebog for den norske Ungdom. Udgiven af Henrik Wergeland og N. J. Wessel Berg. Første Deel[–Anden Deel]. Christiania 1844. Trykt i R. Hviids Enkes Bogtrykkeri og paa hendes Forlag af G. Hansen. 8vo. [1] «Første Deel»: [16]+359+[1] sider; [2] «Anden Deel»: [8]+408+[2] sider. Siste blad med trykkfeilliste.

«I september 1843 bekjentgjorde utgiverne ved avertissement i Morgenbladet, at de ville utgi en lesebok, 'hvor et mere passende Forhold vil blive taget imellem den norske og danske Green af Literaturen, end Tilfældet sees at være i de hidtil udkomne Læsebøger' [Samlede skrifter 6:1:332]. I et eksemplar, som Wergeland oversendte Det kongelige norske Videnskabers Selskab i Trondhjem, har han notert: 'Arbeidet med dette Værk har været saaledes fordeelt imellem Udgiverne, at Wergeland har foretaget Udvalget og forfattet samtlige Indledninger, Fortaler og Personalnotitzerne, og at Berg har leveret Materialierne til disse sidste samt affattet Registrrene.' [Samlede skrifter 6:1:345, jvf. 6:1:339f.] Første del utkom den 1. april 1844, annen

del den 13. august samme år. Et eksemplar av dette leseverk fantes i 1913 i biblioteket på Gulden gård i Gran, Hadeland, og ble omtalt av Lars Sundt i en artikkel i Aftenposten i november 1913. Denne artikkel fremkaldte en artikkel, likeledes i Aftenposten, i december samme år, av sogneprest Gunner Fougner Gunnerson, som skriver: 'Nogen større udbredelse har bogen vel aldrig faaet, og saadan en 20aar efter dens udgivelse blev hele oplaget solgt som makulatur. Ved den leilighed kom jeg i besiddelse af den. Thi uagtet jeg den gang – i 1865 – var en liden smaaagut, saa var jeg dog lidt af en bibliofil, og da jeg erfor, at en kjøbmand i min fødeby [Lillehammer] havde kjøbt denne makulatur, saa henvendte jeg meg til ham og kjøbte et eksemplar (i materie) for 14 skilling. Megen læsning for billig pris!' – Noen eksemplarer må dog være kommet ut, men største delen av oplaget som ble solgt som makulatur, ble nok efterhånden tilintetgjort. Dette er grunnen til at denne bok hører til de forholdsvis sjeldne Wergelands-utgaver» (Thuesen 1960, s. 279f).

Året etter utgivelsen ble boken avertert «indbunden» fra forlaget til hhv. 108 og 96 skilling bindet (Morgenbladet 21.7.1845). Den foreligger altså i forlagsbind, et enkelt halvskinnbind, jvf. eksemplarene a og c, og bindene ble solgt enkeltvis. Thuesen regnet boken som supprimert. Imidlertid var den lenge i ordinært salg og så sent som i 1860 gjorde forleggeren et forsøk på å avsette bøker fra restopplaget: «Hos Undertegnede erholdes Læsebog for den norske Ungdom. Af Henr. Wergeland og J. Wessel-Berg. 2 Dele. Første Deel, indb. 96 sk, anden Deel indb. 108 sk. R. Hviids Enke, øvre Voldgade» (Morgenbladet 30.1.1860). Boken hadde med andre ord vært i handelen i tyve år da restopplaget eventuelt ble makulert, og den kan derfor neppe kalles supprimert i noen meningsfull forstand. Ringstrøm 2003, s. 171 omtaler boken som «ikke supprimert, men likevel nevnt av Thuesen». Boken er nokså vanlig i norske biblioteker.

- * a. [1] «Første Deel» innbundet beskåret i et udekoret originalt halvskinnbind med marmorert overtrekspapir, jvf. b. **Dedikasjon** fra utgiverne og forleggeren i Wergelands hånd på forpermens innside: «Til Hr Rector J. Hammer|i Stavanger|med ærbødigst Anbefaling|fra Henr Wergeland [NJ WesselBerg.]| og Forlæggerske.» Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 396: «tilhører h.r.advokat Jonas Skougaard.» Med Skougaards nummer (K9103) og notater: «Læsebog I. 1844. ÷ s. VII–X. For øvrig kpl. S. 355 feilpag. [som 555.] Se anførsler i annet ekspl. av 1. del [b]. M. ded.» Siste to blad av fortalen (VII–X) mangler. Gammel pris «108 s» øverst på forpermens innside. Denne prisen og dedikasjonens plassering viser at det må dreie seg om et originalbind (jvf. annonsen, over), som for øvrig også i detalj tilsvarer et annet dedikasjonseksemplar (til «Hr Adjunkt Chr. Lange») ved Nasjonalbiblioteket. Materien 12x20 cm. Skougaard I, s. 237.

Eksemplaret må være kommet i Skougaards eie før 1956, da dedikasjonen ble trykt. Hans Julius Hammer (1810–1872) var rektor ved Stavanger katedralskole 1840–1852.

- * b. [1] «Første Deel» innbundet beskåret i et samtidig udekoret halvsjirtingbind med marmorert overtrekkspapir. Stemplet «Kosmos.» på tittelbladet. Med Skougaards nummer (K8815) og notater: «1.–2. Del [b og c] kpl. 1. del s. 355 feilpag. [som 555.] Se om Wergelands andel J. B. H[alvorsen]. VI s. 511. Opplaget solgt som makulatur, se Thuesen Beslaglagte og supprimerte bøker s. 159–160. Utgave 1960 s. 279–280 [gjengitt over]. Asbjørnsen og Moes eventyr, se s. (51)–55 [med eventyrene «Spurningen», «Askepot, som kapaad med Troldet» og «Gjertrudsfuglen】.» Materien 11,8x20 cm. Skougaard I, s 237.

- * c. [2] «Anden Deel» innbundet beskåret i et udekoret originalt (?) halvskinnbind med marmorert over-trekspapir, jvf. a. Med Skougaards notat: «Kpl.», Materien 11,2x19,8 cm. Skougaard I, s. 237.
- * d. [2] «Anden Deel» innbundet beskåret i et påkostet samtidig halvskinnbind med forgylt ryggdekor. Bindet etikettsignert «C. A. Fischer, Bogbinder i Christiania.». Med Skougaards notat: «Kpl.», Materien 11,4x19,3 cm. Skougaard I, s. 237.
- e. [1] «Første Deel» og [2] «Anden Deel» sammenbundet i ett samtidig halvskinnbind med enkel forgylt dekor på ryggen. 2. del mangler første [*] og siste ark 27, begge à 8 sider. Første ark omfatter: tittelblad, «Forord.» og «Indhold.», siste ark: biografiske opplysninger om «Forfatterne.». Eksemplarets 2. del begynner derfor med s. [1]: «I. Lyrisk Poesi.». Siste blad med «Trykfeil.», et enkeltblad innsatt etter siste side, er derimot til stede. Tilskrift på forpermens innside: «10/11–[19]66. [Antikvariat] Lunge Larsen Kr 350|Supprimert». Tilskrift på fremre friblads recto: «Mig foræret af K. A. Arnesen. |Lillehammer 20/8 64.» og videre: «Tilhører Jan N. Arnesen. |14/7 67.» Vedlagt seddel med notat om at boken ble «solgt ved bogauktion 1930 for til sammen ca. Kr. 90.- |N. A.» Materien 11,8x20,3 cm. Schiøtz nr. 89.

Eksemplaret stammer øyensynlig fra det restopplaget av boken som ifølge Thuesen (1960, s. 280) ble kjøpt som makulatur av en bokhandler på Lillehammer ved midten av 1860-tallet. Antagelig var man allerede den gang sluppet opp for første og siste ark av «Anden Deel», som her ikke er medbundet. Kristian Arnt Arnesen (1846–1896), åtte år yngre enn bysbarnet G. F. Gunneren (se over) og senere sogneprest til Vestre Toten, var på denne tiden elev ved realskolen på Lillehammer. Jan Nikolai Arnesen (1849–1904) er hans yngre bror, som en måned etter å ha fått boken i gave av broren ble den første innskrevne elev ved Hamar lærerseminarium.

112.

Farbrors 474 Skaaler, samlede og udgivne af Ola Nordmand, Studiosus. Med et Brev fra Hr.

Henrik Wergeland som Fortale. Christiania. Trykt og forlagt af Krohn & Schibsted. 1844. 12mo.

[2]+[VIII]+76[=74] sider.

Kostet ved utgivelsen 24 skilling (Morgenbladet 15.5.1844). Schiøtz/Ringstrøm anfører også senere, mørkebrune omslag.

- * a. Innbundet beskåret med originale omslag av gult farget papir i et senere kartongbind med forsterkninger i rødt skinn og rød titteletikett på ryggen, jvf. bindene 1b, 2ob og 46b. Med Skougaards nummer (K8817) og notater: «Kpl. m. bl. omslag. 1 bl. + VIII s. + s. 3–76. Av Henrik Wergeland.» Med eiersignaturen «Th. Krohn» øverst på foromslagets recto. Materien 8,2x12,7 cm. Skougaard I, s. 237.

«Th. Krohn» kan være Thomas Krohn (1843–1895), sønnesønn av bokens trykker og medforlegger Johan Jørgen Krohn.

- b. Innbundet beskåret med originale omslag av rosa farget papir i et moderne kartongbind av marmorert papir med titteletikett i sort skinn på forpermen (Magnus Myhra). Eierstempel «F. Thaulows |Bibliothek| Lb. No» på foromslagets verso, jvf. 13a. Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 171). Materien 8,3x12,2 cm. Ringstrøm I, nr. 320.

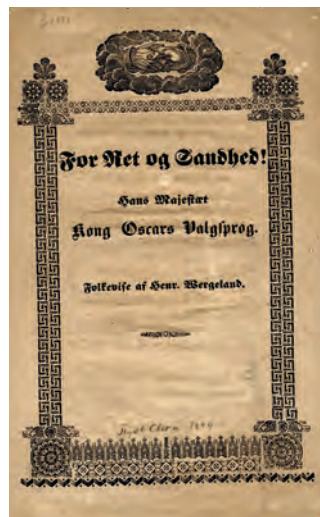
112a

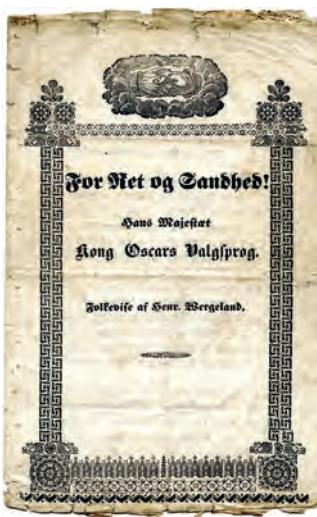
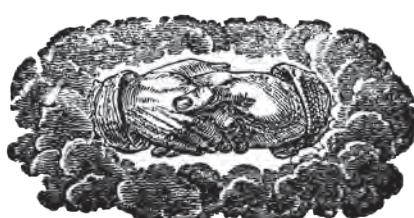
112a

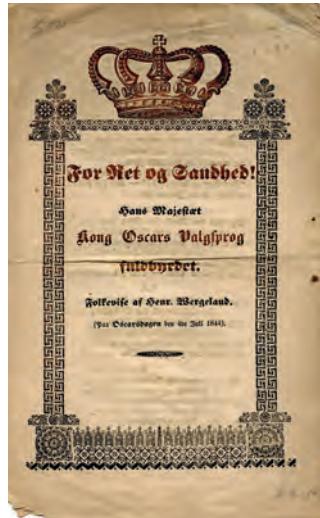
112b

113a

113b

114a

115a

115a

113.

For Ret og Sandhed! Hans Majestæt Kong Oscars Valgsprog. Folkevise af Henr. Wergeland
 [Christiania 1844]. 8vo. [4] sider.

Formodentlig trykt hos Winther (som 114). Tre andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.

- * a. Ett beskåret falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med typografisk, arkitektonisk ramme med søyler av meanderborder (som 114). Øverst vignett forestillende et håndtrykk. Annen papirkvalitet enn b. 12x20,2 cm.
- b. Ett beskåret falset blad. Tatt ut av bind med hull etter enkel sidehefting i indre marg. Kombinert omslag og tittelblad med typografisk, arkitektonisk ramme med søyler av meanderborder (som 114). Øverst vignett forestillende et håndtrykk. Falmet eiersignatur i blekk nederst på siste side. Annen papirkvalitet enn a. Tore B. Gimses eksemplar. 12x1,18,9 cm. Privat kjøp, 2020.

114.

For Ret og Sandhed! Hans Majestæt Kong Oscars Valgsprog fuldbyrdet. Folkevise af Henr. Wergeland. (Paa Oscarsdagen den 4de Juli 1844). [Trykt hos Winther paa Axelsens Forlag.] 8vo.
 [4] sider.

Ny, omarbeidet utgave av 113, med tre nye strofer (8–10) lagt til. Avertert i Morgenbladet (4.7.1844): «Faaes tilkjøbs for 3 sk i Risums Boghandling.» Intet annet eksemplar kjent i norske biblioteker, men et eksemplar uten trykk i gull (varianttrykk A) finnes ved Hadeland Folkemuseum.

- * a. Ett beskåret, falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med typografisk, arkitektonisk ramme med søyler av meanderborder (som 113). Øverst en kongekrone. Kongekronen samt 1., 3. og 4. linje av tittelen trykt i gull. Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Kpl. (4) s. Trykt 1844 i Christiania.» Varianttrykk B med trykk i gull. 13,5x21,4 cm. Skougaard I, s. 237 («krone og tittel delvis trykt i gull»).

115.

Portræter af Mærkelige Nordmænd. Med korte Levnetsbeskrivelser. Anden Række. Afdøde mærkelige Nordmænd. Fjerde Hefte. Ludvig Mariboe. Christiania, 1844. Guldberg & Dzwonkowski.
 Stor 8vo. [12] sider paginert [33]–44. Med et litografert portrett av «LUDVIG MARIBOE» trykt i «Em. Bærntzen & Co. lith Inst i Kjøbenhavn» og «Forlagt af Guldberg & Dzwonkowski i Christiania».

Heftene ble solgt enkeltvis i hefteomslag som selvstendige trykksaker, jvf. 104, 105 og 109.

- * a. Heftet ubeskåret med originale typografiske hefteomslag av ufarget papir (som 104a, 105a, 109a, b, beskrevet under 104a). Foromslaget tjener som tittelblad. Med Skougaards nummer (K9894) og notater: «Kpl. med portræt. Se s. 42 [med minnedikt av Wergeland]. Utkom 30/6–1844.», og på portettet: «Strunk nr. 1800». 17,7x26,5 cm. Skougaard I, s. 237.

116.

Den engelske Lods. Et Digt af Henr. Wergeland. Christiania 1844. Trykt hos W. C. Fabritius. [Feilberg & Landmarks forlag.] Liten 8vo. [2]+155+[3] sider. Tittelbladet med to linjer noter.

Subskripsjonsprisen på 40 skilling gjaldt inntil 15.10.1844, «etter hvilken Tid Bogladeprisen, 48 sk., indtræder» (Den Constitutionelle 25.9.1844). Se også manuskriptet I.6.

- * a. Heftet delvis beskåret, men uåpnet i originale typografiske omslag (som c) av ufarget papir. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med tittelen: «Den|ENGELSKE LODS.|Et Digt.|af|H. Wergeland.| Christiania. Feilberg & Landmarks|Forlag.» Bakomslaget med årstallet «1844». Ryggen blank. Med Skougaards nummer (K12546) og notater: «Kpl., uopskåret. J. B. H[alvorsen]. anfører feilaktig at der kun er omslagstittelblad og nevner ikke 1 bl. foran. Oplysning om forlag på omsl.» 9,3x14,1 cm. Skougaard I, s. 237.
- * b. Innbundet beskåret i et samtidig helbind av rødt saffian med helt gullsnitt og blått forsatspapir. Ryggen med markerte felt og forgylt dekor, permene med forgylt ramme og hjørneornamenter. Jvf. bindet 71k, et tilsvarende gavebind til Oscar 1. **Dedikasjon** fra forfatteren på fremre friblads verso: «Til|Amalie Sofie|Henr Wergeland». Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 399: «tilhører h.r.advokat Skougaard.» Med Skougaards nummer (K8818) og notater: «Kpl. Hjørne revet av titelbl. J. B. H[alvorsen]. koll. uriktig. Med ded. til Amalie Wergeland, hvem boken også er tilegnet». Materien 8,7x14 cm. Skougaard I, s. 237.

Mottageren er Wergelands hustru, Amalie Sofie, f. Bekkevold (1819–1889), som selve verket også er dedisert til med det trykte tilegnelsesdiktet «TIL MIN VIV.» Skougaard (1943, s. 10) nevner eksemplaret blant høydepunktene i sin samling: «Den engelske Lods med dedikasjon til hans hustru». I Nasjonalbiblioteket finnes et ens innbundet eksemplar av 118 (Jødinden) med dedikasjon til Amalie Wergeland.

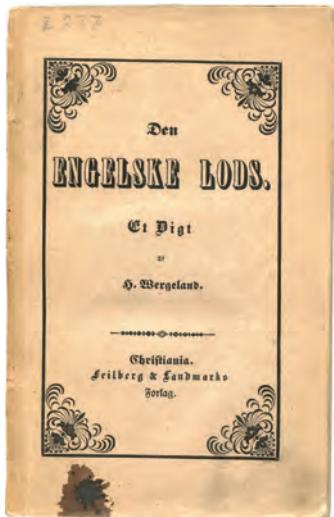
c. Innbundet ubeskåret med originale typografiske omslag (som a) av falmet rosa farget papir i et senere helbind av rødt skinn. Med Otto Engelschiøns exlibris på forpermens innside (Engelschiøn I, nr. 438: «med det sjeldne omslag, som Halvorsen ikke kjenner!», jvf. enslydende blyantnotat på bokens siste blad). Utvisket blyantnotat av Engelschiøn på bakpermens innside: «Damms [antikvariat] 1950 35,-». Materien 9x14,6 cm. Schiøtz nr. 90.

Schiøtz beskriver dette omslaget som «gulhvitt».

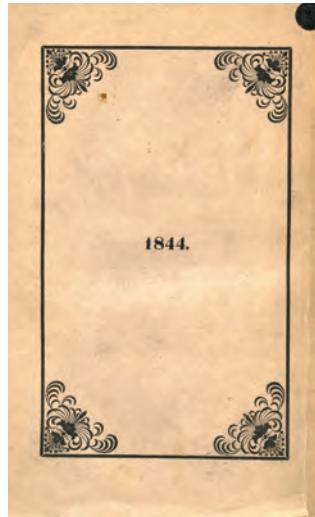
117.

Den engelske Lods. Et Digt af Henr. Wergeland. Andet Oplag. Christiania. Forlagt af Feilberg & Landmark. Trykt hos W. C. Fabritius. 1845. 8vo. 160 sider. Med et portrett av «Henr. Wegeland» trykt i «Em. Bærentzen & Co lith. Inst.» som frontispise.

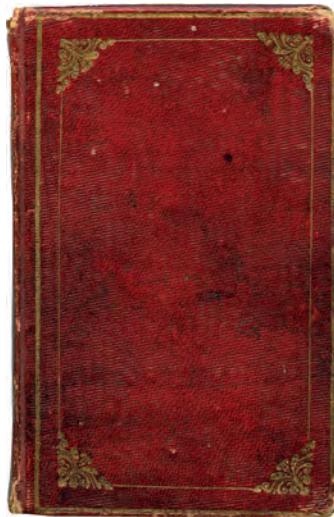
«Da 1ste Oplag af dette Digt i Tidsrummet af fem Maaneder er udsolgt», heter det i Den Constitutionelle 7.3.1845, «indbyde Undertegnede [Feilberg & Landmark] herved til Subscription paa en ny smuk Udgave, forsynet med Forfatterens Portrait; Bogen antages at blive færdig i April først., og Prisen er for Subscribers 72 sk. med Portrait, og 60 sk. uden Portrait.» Da boken utkom, ble den solgt «heftet 84 sk.; uden Portrait 72 sk.» (Morgenbladet 29.5.1845). Boken ble altså til å begynne med solgt både med og uten portrettet. I senere annonser averteres boken kun med portrett. Først oppunder jul 1847 averteres boken innbundet av

116a

116a

116b

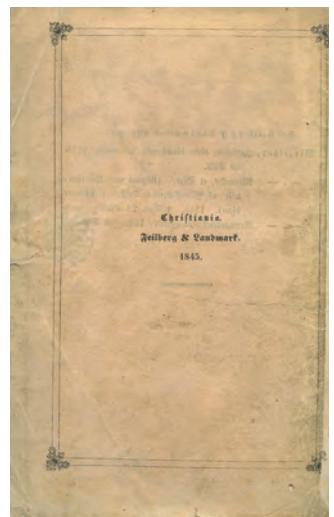
116b

116c

117a

117a

117a

117b

Kjel med patois. (Kjelmer 22.06).
 Mr. S. St. Camilla Collett.
 4 den for Bergeland's dikt.
 Skjel er ved Alf Collett innskrevet
 av Refsdorff som han fikkatt
 tilskrivning.

117b

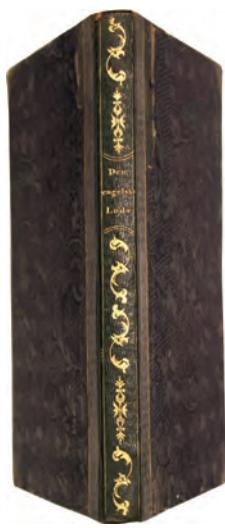
117b

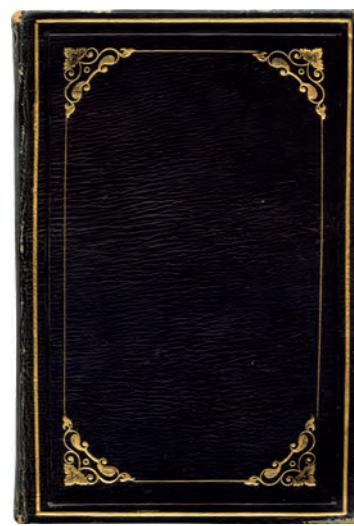
117c

117d

117d

118a

118b

118b

118b

forlaget: «med Portrait; heftet 85 sk., indb. 108 sk.» (Morgenbladet 18.12.1847). Dette forlagsbindet svarer formodentlig til eksemplar d. Antikvariat Richard Sørbøs katalog 19, nr. 78 omtaler også «forlagets turkise helsjirtingbd. med rik gulldekor på forpermen», en noe senere bindtype.

- * a. Innbundet ubeskåret med originale typografiske omslag av ufarget papir (som c) i et senere pastisjbind i halvskinn. Omslagene oppføret, med tap av tekst (annonser) på bakomslagets recto: «Hos Feilberg & Landmark er udkommet [...]. Omslagene med typografisk linjeramme. Foromslaget med teksten: «Den engelske Lods.|Et Digt.|Afl|Henrik Wergeland.», bakomslagets verso med teksten: «Christiania.|Feilberg & Landmark.|1845.». Beskyttelsespapir mellom portrett og tittelblad. **Dedikasjon** fra forfatteren på portrettets recto: «Mina Steenbuch|fra|Forf.» Dedikasjonen trykt i Amundsen 1956, s. 403. Eksemplaret tilhørte dengang «Universitetet i Oslo. Den Blanc-Bødtkerske boksamling.» Med Skougaards nummer (K8820) og notater: «Kpl. med portræt (Strunk 3206), ubeskåret. M. for- og bakomslag. Omslag s. (2) og (3) overklebet. Noter s. 12. M. ded. kort tid før Wergelands død. Boken utkom 30. mai 1845. Ekspl. er tilbyttet gjennem U. B.» Med samtidige prisnotater på foromslagets verso: «Koster 84 sk Hasselnødder kostter 108». Med eiersignaturen «D. Wold» på tittelbladet og «tilhører|D:F:Wold» på foromslaget, gjentatt på siste side. Materien 11,2x18,5 cm. Skougaard I, s. 237.

Mottageren er Anne Hermine Maria (Mina) Steenbuch (1827–1901), senere gift med sogneprest Christopher Andreas Lange (1818–1882). Skougaard må ha byttet til seg boken etter 1956, da dedikasjonen ble trykt. Den Blanc-Bødtkerske samling på til sammen 23.000 bind tilhørte lektor Karl Emil Bødtker (1865–1943) ved Oslo katedralskole, men ble i 1935 kjøpt av Gyldendal og skjenket til Universitetsbiblioteket i Oslo.

- * b. Innbundet beskåret uten omslag i et senere pastisjbind i halvskinn. **Dedikasjon** fra forfatteren på tittelbladet: «Til min kjære Søster Camilla – en Erindring fra | Henrik |8/7 45». Dedikasjonen beskåret, men skrevet av i Alf Colletts hånd. Dedikasjonen trykt i Samlede skrifter 6:1:356. Med Alf Colletts exlibris. Med Skougaards nummer (K8819) og notater: «Kpl. med portræt. (Strunk 3206). M. ded. til Camilla Collett 4 dager før Wergelands død. Ekspl. er ved Alf Collett innbundet av Refsum, som har foranstaltet beskjæringen.» Materien 11x17,5 cm. Skougaard I, s. 237.

Wergelands søster Camilla Collett fikk boken i gave fire dager før forfatterens død. Den har siden gått i arv til hennes sønn Alf Collett og hans nevø Jonas Collett (1883–1968), som Skougaard har kjøpt den av. Skougaard (1943, s. 10) nevner eksemplaret blant høydepunktene i sin samling: «Den engelske Lods med dedikasjon til søsteren Camilla Collett få dager før han døde.»

- * c. Innbundet ubeskåret med det originale typografiske foromslaget av ufarget papir (som a) i et senere pastisjbind i halvskinn. Bakomslaget mangler. Bundet for Skougaard, jvf. bindene 69b og 124a. Beskyttelsespapir mellom portrett og tittelblad. Gavetilskrift øverst på foromslaget: «Fra Amalie Wergeland|til|Fru Schroeter.» Med Skougaards nummer (K8821) og notater: «Kpl. med portræt (Strunk 3206), ubeskåret. Med foromslag. Noter s. 12. M. ded. fra Amalie Wergeland – altså før 21/8–1846 [da hun ble fru Biørn]. Oprinnelig A[malie]. W[ergelands]. ekspl. Se dedikasjonens form. Ded. er antagelig til Dorothea Schroeter – jf. H. W's ded. i 'Jødinden' [118, men eksemplaret er ikke lenger til stede i samlingen].» Materien 12,3x18,4 cm. Skougaard I, s. 237.

Gave fra Wergelands enke Amalie, f. Bekkevold, til hennes ogmannens nabo Dorothea Marie Schroeter, f. Berg (1796–1868), enke etter presten Jens Frederik Schroeter (1792–1829). Hilsenen må være skrevet før Amalie giftet seg på nytt 21.8.1846. Skougaard tenkte seg på bakgrunn av ordlyden at eksemplaret hadde vært Amalie Wergelands eget. Skougaard eide også et eksemplar av 118 (Jødinden) med Wergelands dedikasjon «'Til min Naboerske' Dorothea Marie Schroeter» (Amundsen 1956, s. 452; Skougaard I, s. 238), men dette er kommet bort fra samlingen.

d. Innbundet beskåret uten omslag i et originalt halvskinnbind av grønt saffian med ryggtittelen «Den engelske|Lods.». Dekoren og materialene tilsvarer originalbindet til *Hassel-Nødder* (124c og d). Beskyttelsespapir mellom portrett og tittelblad. Portrettet Strunk 3206. Notater fra Damms antikvariat. Materien 10,7x16,6 cm. Antikvariat Richard Sørbo, 2017.

118.

Jødinden. Elleve blomstrende Tornekviste. Af Henr. Wergeland. [...] Christiania 1844. Trykt hos W. C. Fabritius. Liten 8vo. 104 sider.

MOTTO: Χάρις. [innen en kartusj].

I subskripsjonsinnbydelsen heter det: «Priis 18 sk. pr. Exemplar smukt udstyret og heftet» (Morgenbladet 11.8.1844), men kostet ved utgivelsen 40 skilling (Morgenbladet 16.6.1845). Et dedikasjonseksemplar i originale typografiske omslag er kommet bort etter at Skougaard-katalogen ble utgitt, se under 117c. Ringstrøm 2003, s. 171 beskriver ytterligere et eksemplar som «Skougaards eks.» Schiøtz/Ringstrøm anfører også grønne omslag.

- * a. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig påkostet helbind av sort saffian med forgylt dekor. Helt gullsnitt. Rester etter rosa omslag på første og siste blad, jvf. b. Innlagt i opprinnelig kassett. Med Skougaards nummer (K8823) og notater: «Kpl. Helt gullsnitt. I futteral.» Privat gavetilskrift på andre friblads recto: «Hanna Glad|fra|O. W. Ring.» Materien 8,8x13,3 cm. Skougaard I, s. 238.

Giveren er sannsynligvis brigadeintendant Ove Wilhelm Ring (1822–1887), svigerfar til Bibliofilklubbens stifter Hans Henrik Reusch.

- b. Innbundet med begge originale typografiske omslag av falmet rosa farget papir (jvf. a) i et senere helbind av brunt skinn utført i Italia for John Ditlev-Simonsen. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med tittelen: «Jødinden.|Elleve blomstrende Tornekviste.|Af|Henr. Wergeland.|||Christiania. Trykt hos W. C. Fabritius.|1844». Bakomslagets recto med trykkfeilliste («Trykfeil.») med 5 rettelser, og verso med en lyrevignett. Materien 9x14 cm. Schiøtz nr. 92.

Schiøtz beskriver dette omslaget som «gulhvitt».

119.

Jødinden. Elleve blomstrende Tornekviste. Af Henr. Wergeland. [...] Christiania 1847. Forlagt af A. Th. Nissen. Trykt i F. Steens Bogtrykkeri. Liten 8vo. 106 sider.

MOTTO: Xápiç. [innen en kartusj].

En senere variant av tittelbladet og omslaget (eksemplar b) har «Andet Oplag» over stedsangivelsen. Materien er ellers den samme. Avertert i Rigstidende 3.7.1847: «Heft. 34 sk., eleg. indb. 36 sk.» Et sannsynlig forlagsbind i halvskinn er kjent, men ikke representert i samlingen.

- * a. Innbundet beskåret i et samtidig kartongbind av preget hvitt glanspapir med forgylt dekor. Helt gullsnitt. Rester etter grønne omslag på første og siste side. Med Skougaards nummer (K8824) og notater: «Kpl. 2. opl. med oprindelig tittelbl. uten oplagsbetegnelse.» Tidlig varianttrykk A uten angivelse av opplag. Materien 9x13,6 cm. Skougaard I, s. 238.
- * b. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av tynt ufarget papir. Omslagene med enkel typografisk linjeramme. Foromslaget med teksten: «Jødinden.|Elleve blomstrende Tornekviste.|Af|Henr. Wergeland.|| Andet Oplag,|Christiania,|Forlagt af A. Th. Nissen,|Trykt i Fred. Steens Bogtrykkeri,|1847.» Bakomslaget med annonser («Min Boghandel er stadig forsynet med: [...]») bl. a. for 125 (Udvalgte lyriske Digte): «Elegant indbunden 1 Spd. 30 Sk., heftet 1 Spd.». Med Skougaards nummer (K8825) og notater: «Kpl. Foromslag løst. Tilklebet titelblad med oplagsbetegnelse». Senere trykk- og omslagsvariant B (titteloppelag) med angivelse av «Andet Oplag». 9,7x14,3 cm. Skougaard I, s. 238.

120.

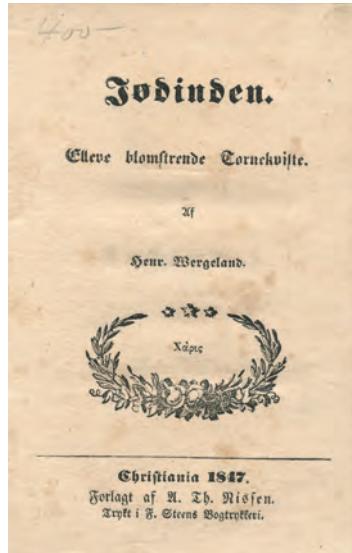
Carl Johans MINDEKRANDS. EN UDVALGT SAMLING af NORSKE SÖRGE- OG MINDEKVAD OVER DEN HEDENFARNE KONGE, udgiven af Henr. Wergeland. CHRISTIANIA. Trykt hos og forlagt af W. C. Fabritius. 1844. 4to. 42 sider.

Som takk for boken sendte enkedronningen Wergeland «en Brystnaal, bestaaende af smaa Diamanter i Arabesker om en Viintopas»; kongen selv sendte som takk «et af Carl Johans Lommetørklæder, brugt af ham i hans Sygdom» (Lassen 1877, s. 271). Dette lommetørkleet ble siden lagt over Wergelands ansikt i kisten før begravelsen. Schiøtz/Ringstrøm viser til Skougaards eksemplarer, slik de er beskrevet i Skougaard I, s. 238: «Skougaard hadde to varianter av omslaget: A. Et eks. i typografisk omslag med vignett [a]. B. Et eks. på særskilt papir med illuminert tittelblad i sort omslag med tekst trykt i hvitt [b]. De forskjellige variantene i trykk og papir nevnes til å begynne med ikke i avisannonserne: «Fra Pressen er idag udkommet og faaes hos Undertegnede [Feilberg & Landmark]: 'Carl Johans Mindekrams', en udvalgt Samling af norske Sørge- og Minde-Kvad over den hedenfarne Konge, udg. af H. Wergeland; smukt udstyret, Priis 30 sk.» (Morgenbladet 30.12.1844). Først til jul i 1847 averteres boken (til nedsatt pris) «paa Trykpapir 18 sk., paa Tegnepapir 24 sk.» hos N. F. Axelsen (Morgenbladet 2.12.1847).

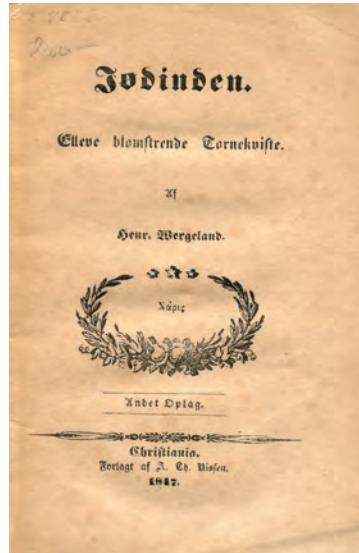
- * a. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag (som b og c) av ufarget papir. Foromslaget med teksten: «MINDEKRANDS|over|CARL JOHAN.» under en vignett forestillende en kongekrone omgitt av stjerner, laurbær og ekeløv. Bakomslaget og ryggen blank. Med Skougaards nummer (K9898) og nota-

119a

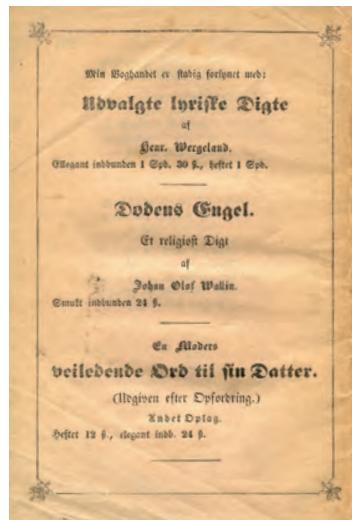
119a (varianttrykk A)

119b (varianttrykk B)

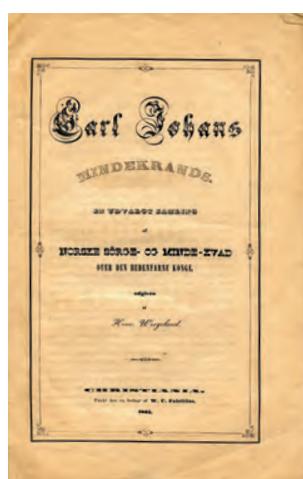
119b

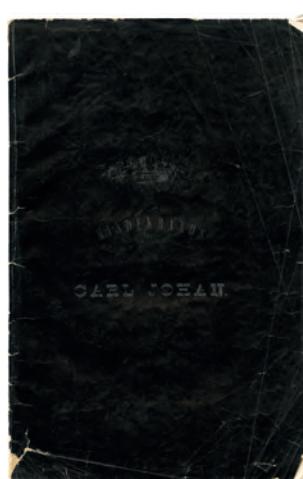
119b

120a

120a (varianttrykk A)

120b

120b (varianttrykk B)

120c

ter: «Kpl. med omslag. Forord og 3 dikt av Wergeland. Forøvrig dikt av Welhaven, A. Munch, Landstad, Sagen, Schwach, Sivertson og Chr. Monsen m. fl. Ekspl. på vanlig papir.» Schiøtz/Ringstrøm omslagsvariant A (typografisk omslag med trykk i sort). Papirvariant A trykt på trykkpapir. Varianttrykk A, med tittelbladet trykt i sort. 17x25,8 cm. Skougaard I, s. 238.

- * b. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag (som a og c) av sort kulørt glanspapir med vignetten og tittelen trykt i sølv. Blanke blader innsatt mellom omslag og materie. Varianttrykk A, med tittelbladet trykt på hvitt glanspapir i sølv, gull og rødt (jvf. 125c). Med Skougaards nummer (K9899) og notater: «Kpl. med omslag. Forord og 3 dikt av Wergeland. Forøvrig dikt av Welhaven, A. Munch, Landstad, Sagen, Schwach, Sivertson og Chr. Monsen m. fl. Ekspl. på særskilt papir (jf. N. B. 1814–47 s. 98 med illum[ineret]. titelblad og omslag i sort.» Schiøtz/Ringstrøm omslagsvariant B (sort med trykk i sølv). Papirvariant B trykt på velin («Tegnepapir»). 16,9x26,3 cm. Skougaard I, s. 238 (feilaktig beskrevet med «omslag med tekst trykt i hvitt»).
- c. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag (som a og b) av tynt blått farget papir. Schiøtz/Ringstrøm omslagsvariant A (typografisk omslag med trykk i sort). Papirvariant B trykt på velin. Tittelbladet trykt i sort (varianttrykk A) på samme papirkvalitet som boken forøvrig. 16,8x16,3 cm. Stavanger antikvariat, 2019.

121.

Flagsang. [«Nordmandssang.» og «Jubelsang.»] [Trykt paa Christiansens Forlag.] [Christiania ca. 1844.] Spisstittel. 8vo. [4] sider.

«Flagsang» av Christian Monsen, «Nordmandssang» av Henrik Wergeland og «Jubelsang» av Sylvester Sivertson. Intet annet eksemplar registrert i norske biblioteker. En enslydende forlagsangivelse finnes på ett annet trykk i Nasjonalbiblioteket, datert 1844.

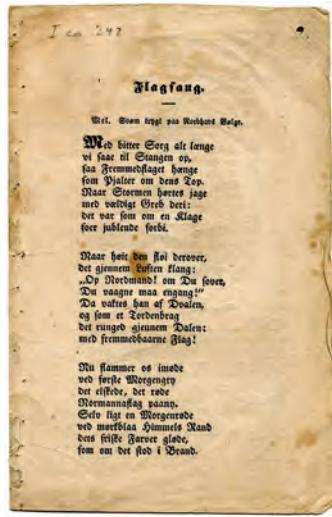
- * a. Ett beskåret, falset blad med merker etter sidehefting. Kombinert omslag og tittelblad. Tatt ut av bind. 11,7x18,4 cm.

122.

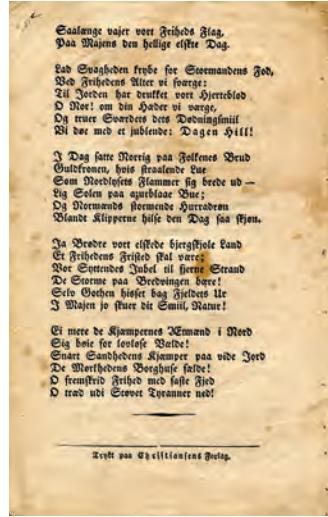
Sidste Reis. Sjørands-Vise af Henr. Wergeland. Christiania [1845]. Trykt i Opfostringshusets Bogtrykkeri. 8vo. [4] sider.

To eksemplarer registrert i andre norske biblioteker, ett i Nasjonalbiblioteket og ett i Gunnerusbiblioteket.

- * a. Ett ubeskåret, falset blad. Senere påskrift i blyant: «Utg. våren 1845». 12,9x20,5 cm.

121a

121a

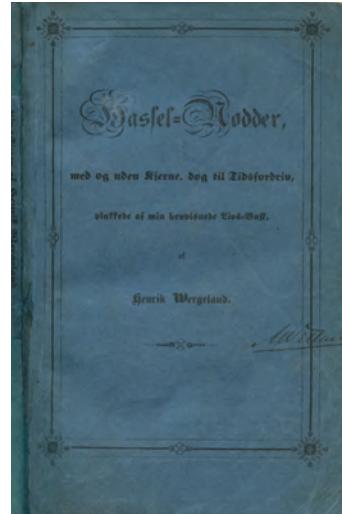
122a

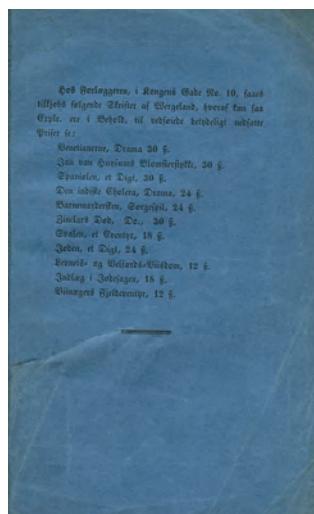
123a

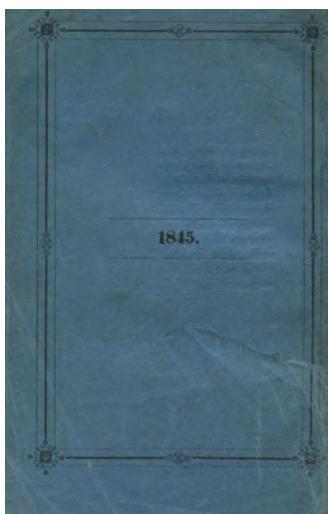
123b

124a

124b

1845.

124b

123.

Lad-Hans. [...] Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin ved P. T. Malling. [Christiania 1845].
Spisstittel. 4to. [2] sider.

Med et xylografi av en stående tigger. Samme xylografi var tidligere benyttet i Norsk Skilling-Magazin (1839, s. 129) under tittelen «Tiggeren», der det fremgår at «Professor [Ludwig] Buchhorn i Berlin har tegnet en hel Samling af slike Tiggerfigurer efter Naturen, hvoraf [Friedrich Wilhelm] Gubitz i sin Volkskalender har optaget en Række under Titel 'Betteljungen u. s. w.' Det er fra dette Skrift vi have faaet ovenstaaende Figur, hvem Gubitz karakteriserer saaledes: 'Hans Liv er den ene Dag som den anden. Nu staer han der med Haanden i Lommen og slaaer over, hvor mange Skillinger han har, for at kjøbe sig Brændeviin til Aftenen, ved hvis glemselfringende Virkning han idetmindste om Natten kan undflye de grublende Tanker. Han har ingen Lyst til at bestille noget, hverken Godt eller Ondt, og sit Maal vil han til sidst finde paa Sygesengen i en eller annen Fattiganstalt.'» Trykket ble avertert av Hartmanns Boghandling i Den Constitutionelle 6.8.1845 for 2 skilling. Intet annet eksemplar registrert i norske biblioteker.

- * a. Ensidig, ubeskåret plakattrykk med tittelen øverst, vignett forestillende en tigger, og angivelse av trykkeri nederst på siden. Teksten omgitt av typografisk meander- og flettverksramme. Uten Skougaards nummer og notater, men formodentlig hans eksemplar. 20x29,8 cm. Skougaard I, s. 239.
- b. Ensidig, beskåret plakattrykk, som a. Bladet oppforet. 19,4x27,2 cm. Schiøtz nr. 94.

124.

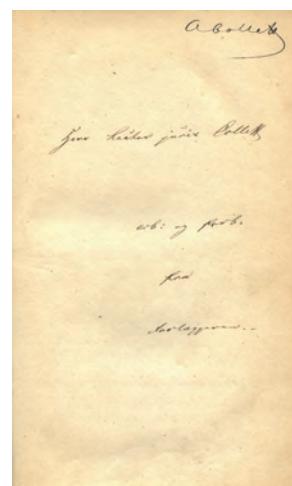
Hassel-Nødder, med og uden Kjerne, dog til Tidsfordriv, plukkede af min henvisnende Livs-Busk, af Henrik Wergeland. Christiania. Chr. Tønsbergs Forlag. Trykt hos W. C. Fabritius. 1845. 8vo.
[8]+206+[2] sider. Siste blad blankt.

Boken ble første gang avertert av Christian Tønsberg i Morgenbladet 21.7.1845: «I dag har forladt Pressen paa mit Forlag: Hasselnødder, Bekjendelser og Livsskizzær af Henrik Wergeland, 14 Ark med mange smukke Træsnit, og faaes heftet i smukt Omslag for 72 sk., indb. i Pragtbind 108 sk. hos Undertegnede.» Boken ble altså ved utgivelsen solgt både i omslag (a og b) og i et originalt praktbinding, et halvskinnbind med ryggtittelen «Livsskizzær» (c og d).

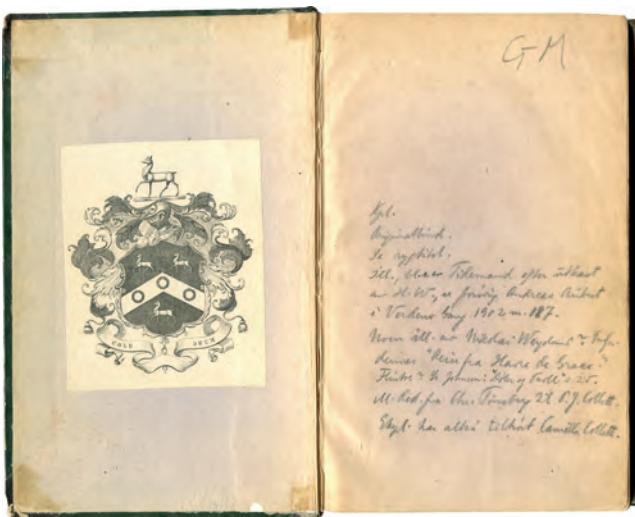
Om utgivelsesarbeidet og illustrasjonene, se Seip og Amundsen (1958, s. 131ff): «Da han begynte på sine Livsskizzær – de som senere skulle bli til Hassel-Nødder – fulgte han sin gamle vane og moret seg med å illustrere sine minner med små penneriss. Hans unge venn N. Chr. Tønsberg, som hadde kjøpt 'Grotten', påtok seg å være forlegger for boken; den skulle trykkes hos Fabritius. Det ble da bestemt at den skulle utstyres med tresnitt etter Wergelands utkast. En dansk xylograf, Hans Peter Hansen, hadde kommet til Christiania med en skuespillertrupp og nedsatt seg her som byens første tresnittkunstner av profesjon. Han arbeidet bl. a. for Skilling-Magazinet, og han er mester for tresnittene i 'Hassel-Nødder'.» Motivene til illustrasjonene ble tegnet av A. Tidemand og Johs. Flintoe etter forelegg av Wergeland. Ytterligere noen trestikk stammer fra trykkeriets lager av vignetter. Første norske bok illustrert med originale xylografier. Se også manuskriptet 1.9.

124c

124c

124c

124c

124d

124e

- * a. Innbundet ubeskåret med originale typografiske omslag (som b) av blått farget papir i et pastisjbind i halvskinn. Ryggen medbundet foran. Bundet for Skougaard, jvf. bindene 69b og 117c. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med teksten: «Hassel-Nødder,|med og uden Kjerne, dog til Tidsfordriv,|plukkede af min henvisnende Livs-Busk.|af|Henrik Wergeland.» Bakomslagets recto med forlagsannonser: «Hos Forlæggeren, i Kongens Gade No. 10, faaes tilkjøbs følgende Skrifter af Wergeland, hvoraf kun faa Explr. ere i Behold, til vedføiede betydeligt nedsatte Priser [...].» Bakomslagets verso med årstallet «1845». Ryggen med tittelen «Livsskisser af Henrik Wergeland.», jvf. bindene c og d. Med Skougaards nummer (K8816) og notater: «Kpl. Ubeskåret m. orig. omsl. Også medinnb. rygg med titel: Livsskisser. Ill., bl. a. av Tidemand efter utkast av H. W., se forøvrig Andreas Aubert i Verdens Gang 1902 nr. 187. Se om ill. i det hele Seip og Amundsen: Henrik Wergeland og boktrykkerne 1958 s. 131–136.» Eiersignaturen «A. Willms» på foromslaget. Materien 11,8x18,7 cm. Skougaard I, s. 239.

- b. Innbundet beskåret med originale typografiske omslag (som a) av grønt farget papir i et senere halvskinnbind. Materien 11,2x17,4 cm. Schiøtz nr. 102.

- * c. Innbundet beskåret uten omslag i et originalt halvskinnbind med forgylt dekor og tittelen «Livsskisser|af|Wergeland» på ryggen (som d, ryggtittelen også som a, jvf. bindet 117d). Med dedikasjon fra forleggeren på andre friblads recto: «Herr Lector juris Collett|ær: og forb:|fra|Forlæggeren», altså Christian Tønsberg. Med Alf Colletts exlibris og eiersignaturen «A. Collett» på andre friblads recto. Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Kpl. Originalbind. Se rygtitel [«Livsskisser»]. Ill., bl. a. av Tidemand etter utkast av H. W., se forøvrig Andreas Aubert i Verdens Gang 1902 nr. 187. Noen ill. av Nikolai Wergeland? Smlgn. dennes ‘Reise fra Havre de Grace.’ Flintoe? Se Johnsen: ‘Døler og Troll’ s. 25 [om Flintoes illustrasjoner]. M. ded. fra Chr. Tønsberg til P[eter]. J[onas]. Collett. Ekspl. har altså tilhørt Camilla Collett.» Jens Christian Hauges eksemplar (Hauge nr. 521: «Med ded. fra forlegger Tønsberg til P. J. Collett. Eksemplaret har altså tilhørt Camilla Collett. Senere Skougaards eksemplar.») Pål Sagens eksemplar (Sagen nr. 88). Materien 10,4x17 cm. Schiøtz nr. 101.

Det er formodentlig i dette eksemplaret Camilla Collett først kunne lese brorens erindringer. Boken har Skougaard trolig kjøpt av Alf Colletts nevø Jonas Collett (1883–1968). Det er siden utsikt av samlingen og har tilhørt Jens Christian Hauge og Pål Sagen, før det kom til Katedalskolen med Schiøtz' samling.

- * d. Innbundet beskåret uten omslag i et originalt halvskinnbind med forgylt dekor og tittelen «Livsskisser|af|Wergeland» på ryggen (som c, ryggtittelen også som a, jvf. bindet 117d). Med Skougaards nummer (K8826) og notater: «Kpl. Utkom 20/7–1845. Originalbind. Se rygtitel [«Livsskisser»]. Ill., bl. a. av Tidemand, etter utkast av H. W., se forøvrig Andreas Aubert i ‘Verdens Gang’ 1902 nr. 187. Se om ill. i det hele Seip og Amundsen: Henrik Wergeland og boktrykkerne 1958 s. 131–136.» Med eiersignaturen «H. Ørn» på fremre friblad. Materien 10,6x17,1 cm. Skougaard I, s. 239.

- e. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind. Med rester etter grønne omslag på første og siste blad, jvf. b. Med Katedalskolens eierstempel («C.K.B.») på tittelbladet. Materien 10,8x17 cm. Müller s. 240.

125.

Udvalgte lyriske Digte, af Henr. Wergeland. Christiania, 1846. Forlagt af Chr. Tønsberg. Trykt i W. C. Fabritius's Bogtrykkerie. Stor 8vo. [8]+24+328+[2] sider. Med et litografert portrett av «HENR. Wergeland.» trykt hos «Em. Bærentzen & Co lith. Inst. i Kjøbhvn.» som frontispise.

*Utgitt av N. Dahl og C. N. Schwach. Boken ble første gang avertert (av Cappelen) i Morgenbladet 30.5.1846, og kostet «heftet 1 Spd, og smukt indb. 1 Spd 40 sk.» Se også under 119b. De originale omslagene er ikke representert i samlingen; Skougaard eide dem ikke, men et eksemplar er nevnt i Engelschiøns auksjonskatalog (Engelschion I, nr. 444: «o.o.», «sjeldent med omslag!»). Boken forekommer ofte i halvbind av skinn eller saffian med rik forgylt dekor på ryggen. Noen av disse bindene er åpenbart utført i større eller mindre partier på forgyllerpresse, men det er uklart hvilke av dem som eventuelt skal betraktes som originale. Det må imidlertid være trygt å regne eksemplarene med dedikasjon fra enken på fribladet (b, jvf. a) som originalbind. Portrettet finnes i flere varianter, som også ble brukt til III.13 (Portræter). Strunk anfører to varianter: *3201b og *3202. I tillegg omfatter samlingen en uregistrert variant av *3201b. Disse tre portrettvariantene skiller enklest fra hverandre ved antallet knapper i Wergelands uniformskjole. Portrettene kalles derfor i det følgende A (med syv knapper), B (med åtte knapper) og C (med ni knapper). Variant A svarer til Strunk *3202, mens det er uklart om Strunk *3201b viser til B eller C. Katedralskolens eksemplarer fordeler seg slik: A (syv knapper): a, b, c, e og f; B (åtte knapper): III.13a (lost vedlagt), og C (ni knapper): d og III.13a. Portrettvariant B med åtte knapper er ikke registrert i Schiøtz/Ringstrøm.*

- * a. Innbundet beskåret uten omslag i et originalt halvskinnbind med forgylt dekor (avvikende fra b) på ryggen og preget overtrekkspapir. Materialene og utførelsen svarer til bindene b, 124c, d og 117d. Bindet restaurert, med ny rygg under den gamle og nye forsatser. Portrettvariant A med syv knapper og angivelse av trykkeri, men ikke forlag (som b, c, e og f). Rosa beskyttelsespapir mellom frontispise og tittelblad. Eiersignaturen «Amalie Sophie Wergeland» på tredje friblads verso. Datoen «23/10 46» på andre friblads recto. Tredje friblads recto med eiersignaturen «Anna Willms». Med Skougaards nummer (K8827) og notater: «Kpl. med portræt. (Strunk 3202). S. 276, 277, 280, 281, 284, 285 og 288 feilpag. [som 376 etc.] Utgitt av N. Dahl og C. N. Schwach. Utkom 14/5–1846. Diktet s. 255 er av H. C. Andersen, se J. B. H[alvorsen]. VI s. 513. Amalie Sophie Wergelands ekspl., med hennes navnetrek. Må være skrevet mellom mai 1846, da boken utkom, og 21. august 1846, da hun blev gift med N. A. Biørn. Se de pressede blomster mellom bladene». Med pressede bregneblader mellom side 104–105, 106–107, 116–117, 118–119, 148–149, 154–155, 168–169, 216–217, 252–253 og 306–307. Presset blomst (fra Wergelands grav?) mellom sidene 120–121 ved diktet «Min Grav» og blomsterblad mellom side 122–123 ved diktet «Den elskedes Haandtryk». Bregnene og blomsten formodentlig presset av Amalie Wergeland. Schiøtz/Ringstrøm papirvariant A, trykt på vanlig papir. Materien 13,4x21,7 cm. Skougaard I, s. 242.
- * b. Innbundet beskåret uten omslag i et originalt halvsaffianbind med forgylt dekor (avvikende fra a) på ryggen og preget overtrekkspapir. Materialene og utførelsen svarer til bindene a, 124c, d og 117d. Portrettvariant A med syv knapper og angivelse av trykkeri, men ikke forlag (som a, c, e og f). Rosa beskyttelsespapir mellom frontispise og tittelblad. Gavetilskrift fra Amalie Sofie Wergeland på første friblads verso: «Til|Hr Cand Vilhelm Lassen|En Erindring om Forfatteren fra|Hans Enke». Med Skougaards nummer (K8828) og notater: «Kpl. m. portræt. (Strunk 3202). S. 276, 277, 280, 281, 284, 285 og 289 feilpag. [som

125a

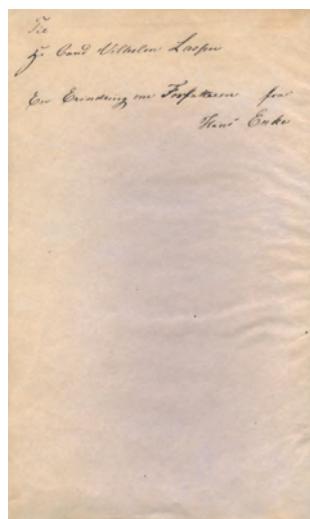
125a

125a

125a (portrettvariant A)

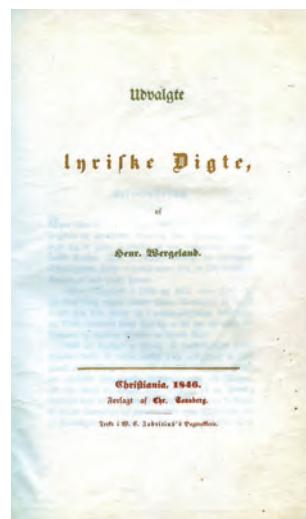
125b

125c

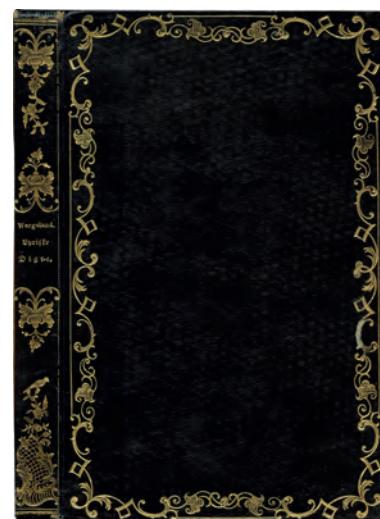
125c

125c

125d

125d

125d

125e

125e

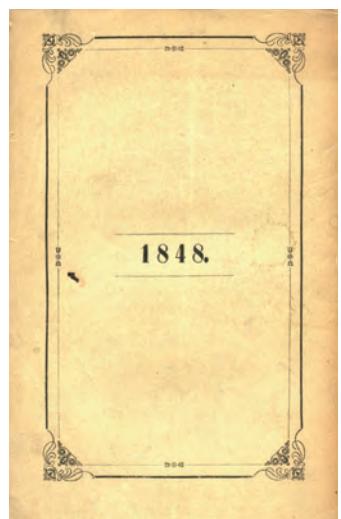
III.13a (Portrettvariant C)

125f

126a

126a

126b

126d

376 etc.] Utgitt av N. Dahl og C. N. Schwach. Utkom 14/5–1846. Ded. ekspl. fra Amalie Sophie Wergeland til Vilhelm Lassen. Diktet s. 225 av H. C. Andersen, se J. B. H[alvorsen]. VI s. 513.» Eksemplaret har tilhørt Ivar Fliflet, men er ikke registrert i hans auksjonskatalog, og er antagelig solgt privat til Skougaard. Schiøtz/Ringstrøm papirvariant A, trykt på vanlig papir. Materien 13,4x21,7 cm. Skougaard I, s. 242.

Embedsmannen og genealogien Wilhelm Lassen (1815–1907) var ifølge NBL «en habil harpespiller og sang og spilte for Henrik Wergeland på dikterens dødsleie». Jvf. dedikasjonen 32a. Eksemplaret er nevnt i Aftenposten 22.4.1933 og tilhørte den gang Ivar Fliflet (1872–1958): «Og endelig kommer man til Wergeland, som er helt imponerende fyldig representert. Ikke bare førsteutgavene av alle hans bøker, men også hans aller første trykte dikt, og en hel serie småtrykk som det nu formodentlig er umulig å få fat i. En av diktsamlingene bærer med sirlig og barnlig skrift denne dedikasjon: Til cand. Wilhelm Lassen, En Erindring om Forfatteren fra hans Enke, 1846».

- * c. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig helbind av rødt saffian med forgylte rammer på permene og forgylt dekor på ryggen. Forsats av mønsterpreget bronsefernisspapir. Helt gullsnitt. Portrettvariant A med syv knapper og angivelse av trykkeri, men ikke forlag (som a, b, e og f). Hvitt beskyttelsespapir mellom frontispise og tittelblad. Med eiersignaturene «JHVogt» og under: «nu: Ingeborg Hedevig Vogt» på fremre friblads verso. Med Skougaards nummer (K8830) og notater: «Kpl. m. portræt. (Strunk 3202). S. 276, 277, 280, 281, 284, 285, 288 feilpag. [som 376 etc.] Utgitt av N. Dahl og C. N. Schwach. Trykt på velin og med tittelblad i guldbokstaver. Helt Guldsnitt. Se også forsats [av bronsefernisspapir] og innbinding [i helsaffian]. Diktet s. 255 av H. C. Andersen, jfr. J. B. H[alvorsen]. VI s. 513. Iflg. art. i 'Morgenbladet' utkom boken 14/5–1846. I art. er intet nevnt om ekspl. på velin. Eneste ekspl. på velin, jeg har sett. J. S.» Tittelbladet trykt i gull, sølv og metallisk rødt på hvitt glanspapir, jvf. 12ob. Eksemplaret er formodentlig et gaveeksemplar særskilt trykt på velin til Jørgen Herman Vogt, hvis navnetrekke finnes i boken. Schiøtz/Ringstrøm papirvariant B, trykt på velin med tittelbladet trykt i gull og rødt på glanspapir. På grunn av papirkvaliteten er eksemplaret dobbelt så tykt som de ordinære eksemplarene. Materien 13,2x21,4 cm. Skougaard I, s. 242.

Sannsynligvis et særskilt trykt og innbundet gaveeksemplar til juristen, politikeren og embedsmannen Jørgen Herman Vogt (1784–1862). Fra ham gikk boken videre til brordatteren Ingeborg Hedevig Vogt (1822–1901), senere gift med sorenskriver Johan Marenus Conradi.

- * d. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig helbind av sort saffian med forgylte rammer på permene og forgylt nyrokokkodekor på ryggen. Helt gullsnitt. Rester etter grønt omslag på siste blad. Bindet etikett-signert «Fr. D. Beyer.|Boghandel, Bogbin-|eri & Bogtrykkeri.|BERGEN». Med grønt beskyttelsespapir mellom frontispise og tittelblad. Portrettvariant C med ni knapper og angivelse av trykkeri og forlag («Forlagt af Guldberg & Dzwonkowski i Christiania»). Med Skougaards nummer (K8829) og notater: «Kpl. med portræt i variant [C]. (Strunk 3201). S. 276, 277, 280, 281, 284, 285 og 288 feilpag. [som 376 etc.] Utgitt av N. Dahl og C. N. Schwach. Utkom 14/5–1846. Diktet s. 255 er av H. C. Andersen, jf. J. B. H[alvorsen]. VI s. 513. Helt gullsnitt. Innbinding, se øverst [bokbinderetiketten]». Schiøtz/Ringstrøm papirvariant A, trykt på vanlig papir. Materien 13,2x20,9. Skougaard I, s. 242.

e. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med forgylt dekor på ryggen. Sprengt snitt. Med Oscar 2.s superelexlibris (monogram) i gull på forpermen. Portrettvariant A med syv knapper og angivelse av trykkeri, men ikke forlag (som a, b, c og f). Hvitt beskyttelsespapir mellom frontispise og tittelblad. Med blyantnotat på bakpermens innside: «På auktion å prinsessan Eugenies|böcker 12/6 72. A. H. [i annen hånd: «=A[rthur]. HAZELIUS»]||0,80 [kr].|1872». Schiøtz/Ringstrøm papirvariant A, trykt på vanlig papir. Materien 13x21,2 cm. Schiøtz nr. 105.

Eksemplaret har tilhørt kong Oscar 2. med hans superelexlibris, og siden søsteren, prinsesse Eugénie (1830–1889). På en auksjon over hennes bøker i 1872 gikk boken for 80 øre til Arthur Hazelius (1833–1901), grunnleggeren av Nordiska museet og Skansen i Stockholm.

f. Innbundet ubeskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med enkel forgylt dekor på ryggen. Portrettvariant A med syv knapper og angivelse av trykkeri, men ikke forlag (som a, b, c og e). Hvitt beskyttelsespapir mellom frontispise og tittelblad. Schiøtz/Ringstrøm papirvariant A trykt på vanlig papir. Med Katedralskolens stempel («C.K.B.») på tittelbladet. Materien 12,4x20,1 cm. Müller s. 476.

126.

**Søkadetterne island. Lystspil med Sang i tre Akter af Henrik Wergeland. Christiania 1848 [=1847].
Forlagt af A. Th. Nissen. Trykt hos W. C. Fabritius. 8vo. [4]+104 sider.**

«Wergeland hadde truffet avtale med sin venn Tønsberg [utgiveren av 124 og 125] om også å forlegge et eldre arbeid han hadde liggende i manuskript, lystspillet Søkadetterne island. Det utkom kort før nyttår 1848, trykt hos Fabritius, men på bokhandler A. Th. Nissens forlag» (Seip og Amundsen 1958, s. 136). Boken ble utgitt heftet og i forlagsbind: «I dag har forladt Pressen paa Undertegnedes [A. Th. Nissens] Forlag det forhen utrykte Stykke Søkadetterne island, Lystspil med Sang i tre Akter af Henr. Wergeland. Priis heft. 40 sk., smukt indb. 60 sk.» (Morgenbladet 13.11.1847). Forlagsbindet er idag ukjent og ikke representert i samlingen. Schiøtz/Ringstrøm anfører gule (ufargede?) omslag.

- * a. Heftet delvis beskåret i originale typografiske omslag (som b, c og d) av ufarget papir (som c og d). Øvre snitt ubeskåret. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med teksten: «Søkadetterne island.|Lystspil med Sang|li tre Akter|af|Henr. Wergeland.|[Christiania.]|Forlagt af A. Th. Nissen.», bakomslaget med årstallet «1848». Ryggen med tittelen «Søkadetterne island.». Med Skougaards nummer (K8831) og notater: «Kpl. m. (løst) omslag. Utkom 13/11–1847.» 11,1x17,1 cm. Skougaard I, s. 240.
- * b. Heftet delvis beskåret i originale typografiske omslag (som a, c og d) av grått farget papir. Øvre snitt ubeskåret. Eiersignaturen «Joh. Nilssen» på tittelbladet. Med Meyers nummer (2318) på foromslaget. 10,9x17 cm. Meyer I, s. 230.
- c. Innbundet beskåret med det originale typografiske foromslaget (som a, b og d) av ufarget papir (som a og d) i et samtidig halvsaffianbind med forgylt dekor på ryggen. Bakomslaget mangler. Med Skougaards nummer (K8832) og notater: «Kpl. m. foromslag. Samtidig bind. Utkom 13/11–1847.» Eksemplaret er registrert i Skougaard I, s. 240, men er siden kommet bort fra samlingen. Eiersignaturen «H. Lövenskiold»

på fremre friblad. Eierstempel «ADAM LØVENSKIOLD, CHRISTIANSLUND» under en adelskrone på et blankt blad innsatt før tittelbladet. Med notat av antikvarbokhandler Paul Bottn (Cappelens antikvariat): «Samt skinnbd. Orig foromsl. medb. Navnestempel på fribl. Skougaards ekspl.» Jens Christian Hauges eksemplar (Hauge nr. 541: «Orig. typografisk gult [=ufarget] foromslag medbundet. Navn på for- satsblad. Navnestempel på friblad. FINT EKSEMPLAR. Proveniens: H. Løvenskiold, Adam Løvenskiold, Jonas Skougaard.») Materien 10,5x16,4 cm. Schiøtz nr. 106.

Eksemplaret har tilhørt Adam Løvenskiold (1804–1886), diplomat og minister, og siden eventuelt datteren Anna Sophia Hedevig Løvenskiold (1838–1903). Eksemplaret må være utskilt av Skougaard-samlingen og siden solgt til Jens Christian Hauge (1915–2006). På Hauges auksjon i 2000 det gikk til Schiøtz og kom med hans samling til Katedralskolen. Sannsynligvis samme eksemplar som er registrert i antikvariat Lunge Larsens katalog 38 (1971, nr. 1033): «Bundet med foromslaget i samt. skb. med tidstypisk ryggdekor i gull.»

- d. Innbundet ubeskåret med originale typografiske omslag (som a, b og c) av ufarget papir (som a og c) i et moderne kartongbind av marmorert papir med titteleтикett i sort skinn på forpermen (Magnus Myhra). Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2003, s. 171). Med eiersignaturene «12 s: H. Henriksen» og «Herman Henriksen|Oberstløitnant.» på foromslaget. Materien 11x17,3 cm. Ringstrøm II, nr. 344.
- e. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med enkel forgylt dekor på ryggen. Med rester etter ufargedede omslag på første og siste blad, jvf. a, c og d. Med Katedralskolens runde superexlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») øverst på ryggen. Materien 10,4x16 cm. Müller s. 476.
- f. Heftet ubeskåret uten omslag i et moderne kartongbind med titteleтикett i pergament på forpermen (Lisa Bøthun). Med Katedralskolens runde eierstempel («Kria. Kathedralskoles Bibliothek») på tittelbladet. 10,7x17,2 cm. Müller s. 476.

127.

Fjeldstuen, Skuespil med Sang i tre Akter. Henrik Wergelands sidste Værk, skrevet faa Dage før hans Død. Christiania. Trykt i W. C. Fabritius's Officin. 1848. 8vo. 60+[2] sider.

Kostet ved utgivelsen 36 skilling (Rigstidende 15.1.1849).

- * a. Heftet delvis beskåret, men uåpnet i originale omslag av grønt farget papir. Med Meyers nummer (23-20) på foromslaget. 10,7x16,3 cm. Meyer I, s. 230.
- b. Innbundet med originale omslag av blått farget papir i et senere halvskinnbind. Notat på tittelbladet med referanse: «se Bogvennen [utg. av Bertrand Jensens antikvariat] 6–8/1894». Materien 10,6x17,2. Schiøtz nr. 107.
- c. Innbundet delvis beskåret med originale omslag av gult farget papir i et moderne kartongbind av marmorert papir (Lisa Bøthun). Øvre snitt ubeskåret. Eiersignaturen «O: Klüwer» øverst på tittelbladet. Materien 10,4x16,9 cm. Norlis antikvariat, 2018.

127a

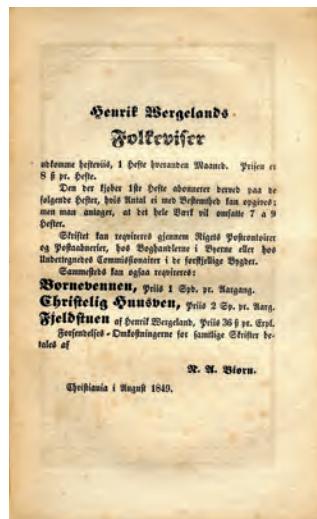
127a

127b

128a

128a

128a

129a

d. Innbundet beskåret uten omslag i et noe senere halvsjirtingbind med titteletikett i rødt papir på foromslaget. Med Katedralskolens runde superelexibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») på titteletiketten. Materien 10,2x15,9 cm. Müller s. 476.

128.

Folkeviser af Henrik Wergeland. Christiania 1850. Trykt hos C. L. Roshauw. 8vo. [4]+200+[4] sider. Siste blad blankt.

Utgitt av Wergelands venn Niels Andreas Biørn, som i 1846 var blitt gift med hans enke. Første hefte ble avertert til 8 skilling i Christiania-Posten 7.9.1849. Den 22.6.1850 averterte bokhandler Hartmann «Folkeviser, kplt. i 7 Hefter a 56 sk.».

- * a. «1ste Heft»–«7de Heft» komplett. I syv ubeskårne og vesentlig uåpnede hefter med typografiske hefteomslag av ufarget papir. Omslagene med typografisk ramme. Foromslagene med teksten: «Folkeviser|af|Henrik Wergeland. 1ste[–7de] Heft. Christiania 1849[–1850]. Trykt hos C. L. Roshauw.» Bakomslagene med en vignett forestillende en blomsterkrans og lyre. Bakomslagenes recto med annonse for dette og andre skrifter utgitt av N. A. Biørn: «Henrik Wergelands|Folkeviser|udkomme heftviis, eet Hefte hveranden Maaned. Prisen er|8sk pr. Hefte.|Den der kjøber 1ste Heft abonnerer derved paa de|følgende Hefter, hvis Antal ei med Bestemthed kan opgives; men man antager, at det hele Værk vil omfatte 7 a 9|Hefter. Skriftet kan reqvireres gjennem Rigets Postcontoirer|og Postaabnerier, eller hos Under-tegnede. [...].» Med Skougaards nummer (K8834) og notater: «Kpl. i hefter, ves. uopskåret. Utgitt av N. A. Biørn. Se de forskjellige dateringer på omslagenes 3. side»: «Første Heft»: «August 1849», «2det Heft»: «Oktober 1849», «3die Heft»: «December 1849», «4de Heft»: «Februar 1850», «5te Heft»: «Marts 1850», «6te Heft»: «Mai 1850» og «7de Heft»: «Mai 1850». Fellesittelblad og innholdsfortegnelse (tilsammen to blad) innheftet foran i 7. hefte. 10,4x16,6 cm. Skougaard I, s. 236.
- b. «1ste Heft»–«7de Heft» komplett. Innbundet lett beskåret og vesentlig uåpnet med samtlige typografiske hefteomslag av ufarget papir i et senere helbind av brunt skinn utført i Italia for John Ditlev-Simonsen. Fellesittelbladet og bladet med innholdsfortegnelsen mangler. Jens Christian Hauges eksemplar (Hauge nr. 515: «I ett senere brunt helskinnbd. Med samtlige hvite typografiske omslag medb.»). Materien 9,7x16,3 cm. Schiøtz nr. 108[a].
- c. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig blått helsjirtingbind med forgylt dekor på ryggen. Med fellesittelbladet og innholdsfortegnelsen innbundet foran. Materien 9,7x15,6 cm. Schiøtz 108[b].

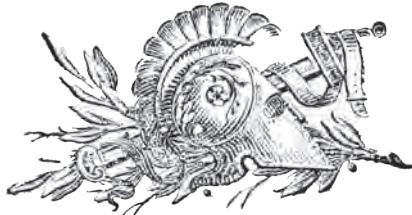
129.

Paa Krokkleven den 12te Juni 1851. [Norges Natur.] [Trykt hos Werner & Comp.] [Christiania 1851]. 8vo. [4] sider.

Kun ett annet eksemplar i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket.

- * a. Ett falset, beskåret blad. Kombinert omslag og tittelblad. Samtidig notat på tittelbladet: «Studentermødet 1851|Ringeriksturen.» Uten Skougaards nummer og notater, men formodentlig hans eksemplar. 31,5x21,5 cm. Skougaard I, s. 240.

III. Utvalgte bøker og trykksaker om og av Wergeland

1.

Haldor Smek's Tildragelser efter hans Hjemkomst. En Fortsættelse, der indeholder en Deel af hans Ungdoms Amouretter. Skreven af ham selv, udgiven af Nicolaj Wergeland, Cand. Theol. og Adjunct ved Cathedr[al-]. Skolen i Christiansand. Christiansand 1810. Trykt paa Udgiverens eget Forlag hos H. T. Bachrud. 8vo. 122 sider.

Med den første omtalen på trykk av Henrik Wergeland, side [3]: «Den første Deel af dette Haldor Smæks Værk, som jeg nu engang har foretaget mig at udgive, er ikke blevet recenceret offentlig; men privat af mange, og blandt andre af min 16 Maaneder gamle Gut [=Henrik Wergeland] og mig selv. Min lille Guts Critik var yderst skarp og lakonisk. Han krøb ind i mit Bibliotek; og da han af en Hændelse fik fat paa omtalte Bog og aabnede den, læste han virkelig til min Forundring, som stod hos med Opmærksomhed og i Forventning efter at høre hans Mening – han læste virkelig, men med et smilende Blik paa mig: Væ – væ – væ – væ – væv! –»

- * a. Innbundet beskåret med originale kartonerte permer av blått farget papir i et senere kartongbind av marmorert papir med titteleтикett i brunt skinn på ryggen. Eierstempelet «Dr. Elling Holst|Høvik» på foromslaget. Med Skougaards nummer (K8861) og notater: «Kpl. m. orig. bl. omslag. 1. linje s. (5) er faldt ut. Se også s. (4) nederst [der noen ord er falt ut]. Av Nicolai Wergeland. B. N. I s. 384. Inneholder s. (3) den første 'omtale' i trykt skrift av Henrik Wergeland.» Materien 11,5x17,9 cm. Skougaard I, s. 312.

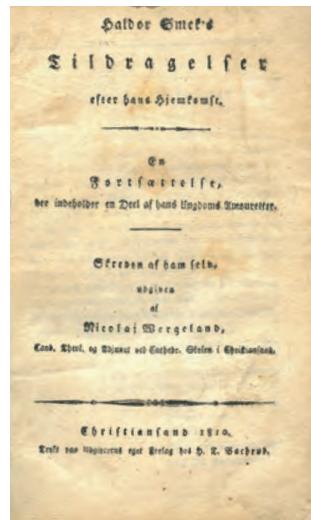
2.

Magazin for Politik, Historie og Literatur. September 1826. Christiania 1826. Trykt hos Chr. Grøndahl. 8vo. Paginert 193–[284]+[4]. De siste to bladene er fellestittelblad og innholdsfortegnelse til årgangen.

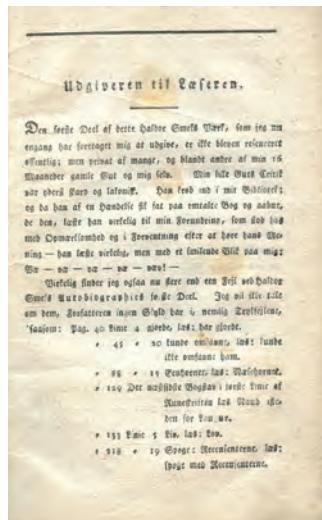
Inneholder Henrik Wergelands første trykte dikt: «Ode til Norges Frihed».

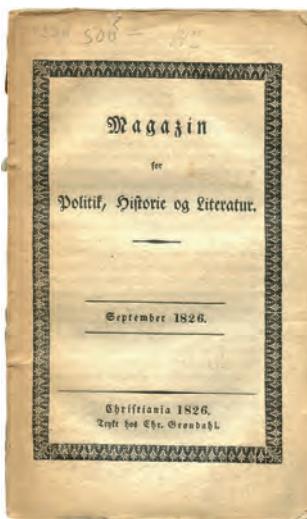
1a

1a

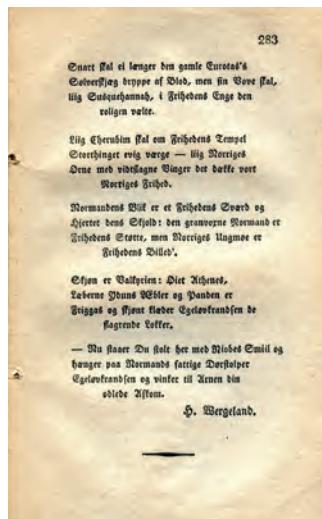
1a

2a

2a

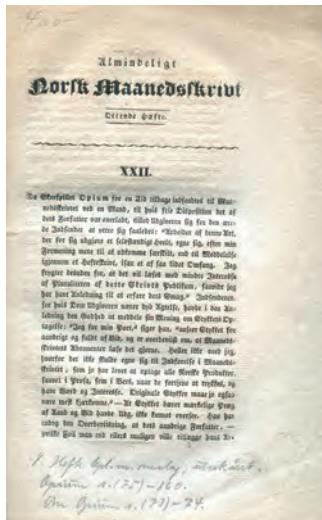
2a

3b

4a

4a

- * a. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir. Side 281–283 med «Ode til Norges Frihed» undertegnet «H. Wergeland», Med Meyers nummer (2330). 11,1x18,3 cm. Meyer I, s. 232.

3.

Uddrag af de, angaaende Begivenhederne i Christiania den 17de Mai 1829, stedfundne Undersøgelser og Forhandlinger; tilligemed den i samme Anledning under 17de Februar 1830 afgivne Kongelige naadigste Resolution. Udgivet efter offentlig Foranstaltung. Christiania 1830. Trykt hos Frederik T. Steen. 8vo. [2]+123+[1] sider.

- * a. Heftet ubeskåret og delvis uåpnet i original kartonasje av blått farget papir (som b). Med Skougaards nummer (K8863) og notater: «Kpl., delvis uopskåret. ∵ Hj. P[ettersen]. H. Wergeland s. 34, 44–49, 86–87 og 99.» 13,2x21,7 cm. Skougaard III, s. 177.
- * b. Heftet ubeskåret i original kartonasje av blått farget papir (som a). Eiersignaturen «H. P. Blix» på forpermen. Med Meyers nummer (2939). 13,2x21,7 cm. Meyer I, s. 295 («Samt. kartongbd. Meget pent, ubeskåret eks. Navn på permens»).

4.

Almindeligt Norsk Maanedsskrift. 8de Hefte. Mai 1831. Christiania. Trykt i J. Schiws Bogtrykkerie, af W. Hartmann.

Førstetrykket av Opium. Jvf. særtrykket II.23, der teksten side [73]f ikke er med.

- * a. Ubeskåret i originale typografiske omslag av brunt farget papir. Med Skougaards nummer (K8841) og notater: «8. Hefte kpl. m. omslag, ubeskåret. Opium s. (75)–160. Om Opium s. 73–74.» 14,5x21,8 cm. Skougaard I, s. 223.

5.

JOHAN ANDREAS AUBERT, Conrector ved Cathedralskolen i Christiania, født den 30te September 1800, død den 25de Mai 1832. Kauffmann lith. Kgl. Steentr. A. Dir. N. B. K.
[København 1832]. Litografert portrett. Strunk *105.

Litografert av Asmus Kaufmann ved Det kongelige Stentrykkeli i København.

- a. Innrammet i samtidig ramme av heltre. Rammen 23,8x33,6 cm.

Med fire verselinjer av Wergeland, gjengitt i Samlede skrifter 6:1:44 som «Under Johan Auberts portrett. Efter S. A. Lindbaek, Hjemmet paa Fæstningen [1912], s. 45; juni 1832.» Originalportrettet var altså ukjent for utgiverne, men er gjengitt hos Lindbaek s. [38]. Tilschrift på rammens bakside: «Har tilhørt Provst [og tidlige]re rektor ved skolen Søren Brun] Bugge og kjøbt etter ham for at opbevares paa Kathedralskolen 15/4 1887». Francis Bull (1917, s. 170f) meddeler noen opplysninger om portrettet og diktet: «Foruten det velkjendte dikt

Ved Conrector Johan Auberts Grav anfører fru Aubert Lindbæk i sin bok *Hjemmet paa Fæstningen* (s. 45) fire verslinjer av Wergeland, som staar skrevet under et litografert billede av Johan Aubert. Disse linjer er imidlertid ikke oprindelig skrevet til dette billede; de danner slutningen av et digt, som hittil bare har været trykt i de faa eksemplarer som blev udelt ved konrektor Auberts begravelse [II.30]. Wergelands fætter Johan Aubert var en ualmindelig sympatisk og begavet mand, og hans død 25. mai 1832 – han var da knapt 32 aar gammel – ser ut til å ha vakt stor sorg. Han var blit forlovet med Lise Wolff, som efter Hulda Malthe en kort tid hadde været Henrik Wergelands tilbedte Stella-ideal; men Wergeland var ikke blit skinsyg paa sin heldigere fætter, han hadde undt Aubert hans lykke, og han sørget dypt ved hans død. Der er megen varme, om end ikke altid saa smagfuldt og heldig udtrykt, i det digt ved Johan Auberts grav som er trykt i Wergelands Samlede Skrifter I, s. 160 f. Mindre originalt og Wergelandsk synes det digt som blev sunget efter talen ved begravelsen 1. juni, hvor Henrik Wergeland selv var tilstede; men hans forfatterskap til det er utvilsomt, mens det digt som blev sunget før talen ikke synes at være af ham». Ifaren Nicolais opptegnelser om sønnen (Collett 1889, s. 762) heter det at «hans Fætter, afd. Conrector Aubert antog sig [ham] med Raad, Vejledning og Tilsyn under hans Skolegang». Se også II.30 (Ved Conrector d'Auberts Grav).

6.

Tre Dosin Complimenter til Henrik Wergeland. [Trondhjem 1832.] [Av Johan S. Welhaven]. 12mo. [8] s.

Welhavens egentlige debut. Welhavens «stumper» fra den såkalte Stumpfeiden, som forfatteren selv ikke hadde tiltenkt «noen større Offentlighed», men som ble trykt i Trondheim etter en avskrift av Studenter-samfundets håndskrevne Samfunds-Blade. Wergeland tok for gitt at Welhaven selv hadde satt diktene på trykk i Trondheim for å sverte ham. Welhaven (7, s. 107) gjengir derfor en erklæring av Conrad Nicolai Schwach, som forteller at «det er mig, som væsentligst har bidraget til at sætte dem i Omløb hersteds. I et Privatbrev [til assessor Dunker] fra en af Forfatterens Bekjendte [Dunkers sønn] vare de hidsendte. Da jeg fik dem at see, morede de mig, som sagt, og med mig mange Andre, der paa samme Tid lærte dem at kjende, og ligesom jeg ønskede at faae en Afskrift deraf. For at spare mig selv og Andre Arbeidet ved Afskrivningen, lod jeg nogle Exemplarer deraf trykke – naturligviis ikke til Salg, men som Manuscript og anonymt.» Schwach lot altså «Copierne tage med Sværte, istedetfor Blæk, og tør forsikkre, at Bladet, paa denne Maade, ikke er kommet til meget større Offentlighed, end det ved skrevne Copier vilde være kommet».

«Dette lille Skrift», heter det i Trondhjems Adresseavis 14.8.1895, «4 Blade i liden 8vo, vil vistnok forgjæves eftersøges af Bogvenner; det findes formentlig kun i Universitetsbibliotheket og hos et Par private Samlere af Wergelandiana.» Seip og Amundsen (1958, s. 76), skriver: «noe eksemplar av det har f. t. ikke kunnet skaffes». Se også II.27 og II.28. Tre andre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Gunnerusbiblioteket og ett ved Nasjonalbiblioteket. Ytterligere ett eksemplar er kjent i privateie.

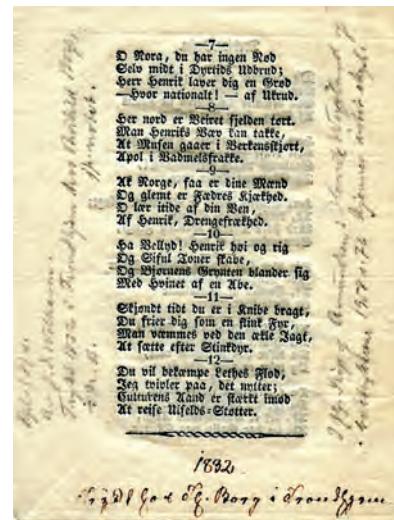
- * a. Ett kvart falset ark i materie. Med Skougaards nummer (K12504) og notater: «Kpl. (8) s. av J. S. Welhaven. Trykt 1832 i Trondhjem hos Thorkild Borg, jf. notat. ÷ N. B. Ifg. Seip og Amundsen i Henrik Wergeland og boktrykkerne 1958 s. 76 kjennes intet ekspl.». Samtidig tilskrift nederst på s. (8): «1832|Trykt hos Th. Borg i Trondhjem.» Arket 17,8x23,4 cm, sammenfoldet 8,9x11,7 cm. Skougaard I, s. 309.

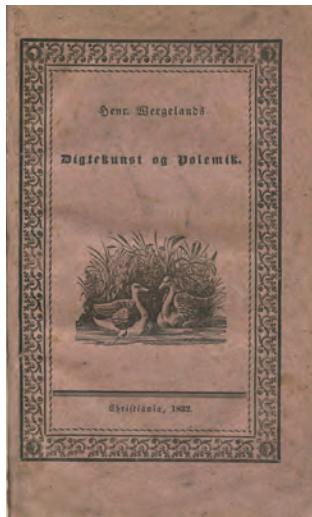
5a

6a

6a

7a

7a

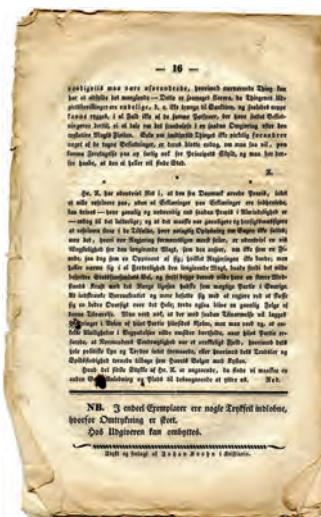
8b

8b

9a

9a

Skougaard eide to eksemplarer av dette skriftet. Det andre befinner seg idag i privateie. Sistnevnte (K12505) ble solgt på Skougaards auksjon II, 1970, som nr. 699, for 2.300 kr.

7.

Henr. Wergelands Digtekunst og Polemik ved Aktstykker oplyste af Johan S. Welhaven. [...] Christiania, 1832. Paa Boghandler P. J. Hoppes Forlag, trykt i det Lundhske Bogtrykkeri, ved C. L. Roshauw. 8vo. [4]+112 sider.

MOTTO: Calumniam sic effugio.|Cic[ero].

- * a. Innbundet ubeskåret med originale typografiske omslag av rosa farget papir i et senere halvskinnbind. Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med tittelen: «Henr. Wergelands|Digtekunst og Polemik||Christiania, 1832.» og en vignett forestillende to svaner. Bakomslaget med vignett forestillende en hjelm og et sverd. Med Skougaards nummer (K8866) og notater: «Kpl. m. omsl., ubeskåret.» Med eier-signaturen «WFKoren» på tittelbladet og tilskrift på foromslagets verso: «Selløs Præstegaard den 4de Marts 1832|WFKoren».

Wilhelm Friman Koren (1801–1891) var sogneprest i Selje 1826–1836.

- * b. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind. Rester etter rosa omslag på første og siste blad (som c, jvf. a). Med Meyers nummer (2141). Materien 12x19,4 cm. Meyer I, s. 218 («Samt. skinnbd.»).
- c. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvsjirtingbind med titteleтикett i sort sjirting på forpermen. Rester etter rosa omslag på første og siste blad (som b, jvf. a). Med Katedralskolens runde super-exlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») på titteleтикetten. Materien 11,9x20,1 cm. Müller s. 255.

8.

Retfærdig Bedömmelse af HENRIK Wergelands Poesie og Karakter. En æsthetisk-polemisk Afhandling foranlediget ved J. S. Welhavens uefterrettelige Kritik i Skriften «H. Wergelands Digtekunst og Polemik.» [...] Christiania, 1833. Trykt i det Lundhske Bogtrykkeri af C. L. Roshauw. [Av Nicolai Wergeland]. 8vo. [2]+142 sider.

MOTTO: Ertragen müß man, was der Himmel sendet;|unbilliges erträgt kein edles Herz.|Schill[er]. Wilh. Tell. 1 A. 2 Sc.

- a. Innbundet med originale typografiske omslag av brunt farget papir i et moderne kartongbind av klister-marmorert papir med titteleтикett i pergament på ryggen (Lisa Bøthun). Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med tittelen: «HENRIK WERGELAND|forsvaret|som|Digter og Menneske.|| Christiania, 1833.» og vignett forestillende en sfinks/lyre. Bakomslaget med en vignett forestillende et korslagt sverd, penn og merkurstav. Med Katedralskolens runde eierstempel (med omskriften «KRIA. KATHEDRALSKOLES BIBLIOTHEK») og katalogreferanse i Katedralskolens bibliotekar J. A. Digres hånd («II F|(XA)») på tittelbladet. Materien 11,6x20 cm. Ikke i Müller.

- * b. Innbundet beskåret uten omslag i et senere halvskinnbind. Rester etter brune omslag på første og siste side, jvf. a. Med Meyers nummer (2940). Materien 11,8x19,3 cm. Meyer I, s. 295 («Nyere skinnbd. Ubeskåret eks.»).

9.

Statsborgeren. En Tidende for Norges Vel. En og Tyvende Hefte. 1836[–1837]. No 1[–30]. [Trykt og forlagt af Johan Krohn i Kristiania.] Spisstittel. 8vo. 240 sider.

Henrik Wergeland var bladets redaktør fra 1835–1837. Utgivelsen var «lidt efter lidt og tilfældigiis [...] gleden ham ind paa Skuldrene. Forlæggeren fik ham nemlig, da Bladet var styresløst, til at redigere det ene No. efter det andet, indtil han omsider blev hængende derved. Venner, som siden droge sig bort, opmunstrede ham ogsaa til dette daarlige Skridt. Han vilde ikke, at Landets eneste Oppositionsblad skulde gaa under, skjønt han vilde have det forbedret» (Collett 1889, s. 781).

- a. «En og Tyvende hefte». 30 numre komplett. I materie, ubeskåret og uåpnet, som utgitt. Ca. 15,5x24 cm. Norlis antikvariat, 2016.

10.

Tro og detailleret Fremstilling af det berömte Theaterslag i Christiania, den 28de Januar 1838. [...]

Christiania. Trykt paa N. F. Axelsens Forlag hos Johan Krohn 1838. [Utgitt av J. R. Krognæss]. 8vo. 32 sider.

MOTTO: - - «Veedst du ikke, at man efter den|romerske Ret driver slige Slyngler paa Døren,|der komme i brave Folks Huse og Bruge det|Spil?»|Vielgeschrey.

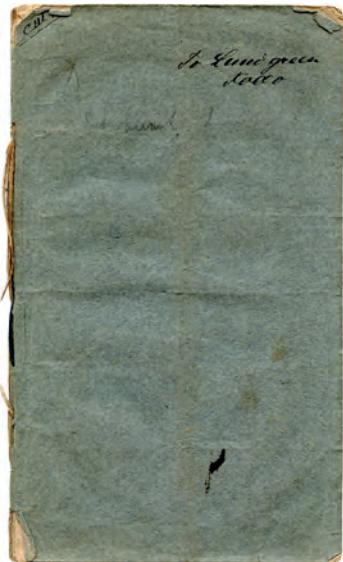
- a. Heftet beskåret i originale omslag av blått farget papir. Med eiersignaturen «Fr. Lundgreen» og nummeret «CIII.40» på foromslaget. 11,2x18,7 cm. Schiøtz nr. 53[b].

11.

CANTATE VED Henrik Wergelands BEGRAVELSE DEN 17de JULI 1845. [Trykt hos Carl L. Roshauw.] [Av Sylvester Sivertson]. 8vo. [4] sider.

Formodentlig kun utdelt til de tilstede værende ved begravelsen. Ikke avertert i pressen. Opptrykt i 17 (Udvalgte Digte af Sivertson).

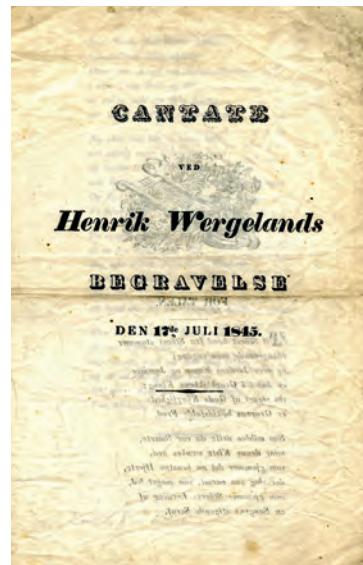
- a. Ett falset, ubeskåret blad. Kombinert omslag og tittelblad. Ringstrøms eksemplar (Ringstrøm 2007, s. 250). Vedlagt to håndskrevne sedler undertegnet «John D[ahl].»: 1) «Ifølge vårt [=Universitetsbibliotekets] visesamlings-register er kantaten skrevet af Sylvester Sivertson (1809–1847), en venn av H. W. – Jeg slår for sikkerhets skyld sedler til HKI og HKII [=Hovedkatalog I og II], da oplysn. manglet der. Hilsen John D. PS. UBO eier minst 2 eks.» 2) «Ingen oplysninger i Halvorsen, merkelig nok. PS: Det var i

10a

10a

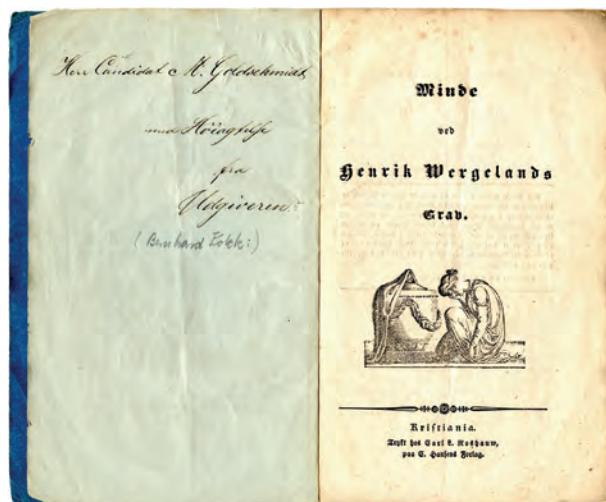
11a

12a

12a

12b

13a

13a

13a (portrettvariant B)

13a (portrettvariant C)

W.s bisettelse, og med denne kantaten, at den nystiftede Studentersangforening opptrådte for første gang.
JD.»13,5x21,6 cm. Ringstrøm IV, nr. 160.

12.

Minde ved Henrik Wergelands Grav. Kristiania [1845]. Trykt hos Carl L. Roshauw, paa C. Hansens Forlag. [Utgitt av Bernhard Kokk]. 8vo. 20 sider.

Heftet ble ved utgivelsen solgt for «10 sk. i Adressekontoret og hos Bogtrykker Schibsted, Dronningengade No. 10» (Morgenbladet 25.7.1845). «Ved DHrr. Pastor Biørns og Student [Eilert] Sundts Velvilje er Udgiveren af disse Blade bleven sat i stand til at fuldstændiggøre en Beretning, som han ønskede at udgive om vor hedenfarne Henrik Wergelands Begravelse. Skjønt Rygtet om Norges store Tab nu vel allerede er udbredt trindt i Landet, antages det dog, at et Par Blade, som skildre hvad skjønsomme og taknemmelige Landsmænd have bevist hans afsjelede Leer, ikke ville være uvelkomne. Kristiania den 23de Juli 1845» (side [2]).

- * a. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag av blått farget papir (som b). Omslagene med typografisk ramme. Foromslaget med teksten: «Minde|ved|Henrik Wergelands|Grav||Kristiania, 1845», bakomslaget med en lyrevignett. Ryggen blank. Med Skougaards nummer (K8872) og notater: «Kpl. Utgitt av Bernhard Kokk.» 11,6x19,3 cm. Skougaard I, s. 248.
- b. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av blått farget papir (som a). Dedikasjon fra utgiveren på innsatt friblads verso: «Herr Candidat M. Goldschmidt|med Høiagelse|fra|Udgiveren.» Jens Christian Hauges eksemplar (Hauge nr. 483; «Orig. typografisk omslag. (Blått). Dedikasjon fra utgiveren. Har vært brettet.»). 11,5x18,7 cm. Schiøtz nr. 115.

Det siste brevet Wergeland mottok før han døde, kom fra den dansk-jødiske forfatteren og kritikeren Meir Goldschmidt (1819–1887): «Naar jeg tænker paa Dem, Wergeland, er jeg stolt af at være Menneske», skrev han. «Wergeland! lad mig takke Dem for dette, og for alle de skjonne Timer, De har skjænket mig. Lad mig hilse Dem som den største af Nordens nulevende Digtere, som den Digter, der har fremkaldt for mig Billedet af en nordisk Granitklippe, hvoraf udspringe Sydens Palmer og gyldne Oranger» (Lassen 1877, s. 282; Amundsen 1956, s. 331f).

13.

Portræter af Mærkelige Nordmænd. Med korte Skizzer af deres liv og Virksomhed. Sextende Hefte. Henr. Wergeland. Christiania, 1845. Guldberg & Dzwonkowski. [Av Christian Monsen].

Stor 8vo. [38] sider paginert [141]–180. Med et litografert portrett av «HENR. Wergeland» trykt i «Em. Bærerentzen & Co. lith Inst i Kjøbenhavn» og «Forlagt af Guldberg & Dzwonkowski i Christiania».

Heftene ble solgt enkeltvis i hefteomslag som selstendige trykksaker. Monsens tekst bygger i stor grad på Nicolai Wergelands håndskrevne biografi av sønnen, som trykt i Collett 1889: «Monsen har tildels ordlydende optaget lange Stykker af Provsten Wergelands Manuskript, og anført dem i sit eget Navn. Men han har benyttet sin Kilde daarligt, idet han har misforstaaet adskilligt, udeladt karakteristiske Dele og gjort uheldige Tilføielser af egen Fabrik».

a. Heftet ubeskåret i originale typografiske hefteomslag av ufarget papir. Foromslaget tjener som tittelblad. Foromslaget med arkitektonisk ramme, bakomslaget med blomsterramme og oppfordring fra forlaget om å meddele utgiverne eventuelle «Forglemmelser og Urigtigheder», samt teksten: «Subskriptionspris: 12 sk. |(Subskribenterne ere forbundne at modtage 20 Hefter. Enkelte Hefter sælges à 36 sk.)» Med Skougaards nummer (K9892) og notater: «Kpl. med portræt + variant av dette. Av Chr. Monsen, se s. 176 [med minnedikt av Monsen]. Bibliografi s. 177–180.» På portrettet: «9 knapper. Strunk nr. 3201b. Smlgn. annet ekspl.» Portrettvariant C med ni knapper, jvf. II.125. Vedlagt portrettet i variant B, med åtte knapper (med Skougaards notat: «8 knapper. Strunk nr. 3201b. Smlgn. annet ekspl.»), jvf. II.125. 18,1x26,1 cm. Skougaard I, s. 254.

14.

Wergeland som Digter af F. W. [Schiwe] [...] Christiania. I Commission hos J. W. Cappelen.

Trykt hos Carl C. Werner & Comp. 1847. 8vo. 16 sider.

MOTTO: Den prosit, som kom seent, |Er bedre end aldeles ingen. |Wessel.

- * a. Heftet ubeskåret med original ryggstripe av gult farget papir. Kombinert omslag og tittelblad. Med Skougaards nummer (K8874) og notater: «Kpl. Av F. W. Schiwe.» 11,5x17,4 cm. Skougaard I, s. 255.

15.

Udførlig Beretning om Henrik Wergelands Mindefest, feiret i Stockholm den 22de October 1847. (Efter det Svenske.) Priis 8 sk. Kristiania. Trykt hos Chr. Schibsted. 1847. [Utgitt av N. U. C. Tischendorff]. 8vo. 24 sider.

- * a. Heftet beskåret i originale omslag av grønt farget papir. Med Skougaards nummer (K8875) og notater: «Kpl. Ved N. U. C. Tischendorff.» 10,4x16,7 cm. Skougaard I, 257.

16.

Klokkeren og Gjordemoderen. Farce (i Manuskript) af Siful-Sifaddas Nachfolger. [...] Christiania 1847. Paa Forfatterens Forlag. Trykt hos Kirkgaard. Spisstittel. 8vo. 24 sider.

Med rolleliste på tittelbladet.

- * a. Heftet beskåret med original ryggstripe av grønt farget papir. Kombinert omslag og tittelblad. Med Skougaards nummer (K8873) og notater: «Kpl. ÷N. B. ÷Hj. P[ettersen]. S. 2 og 23–34 [der den anonyme forfatteren gir opplysninger om sin biografi]. U. B. har et annet trykk av nærv.» 10,3x17,2 cm. Skougaard I, s. 281.

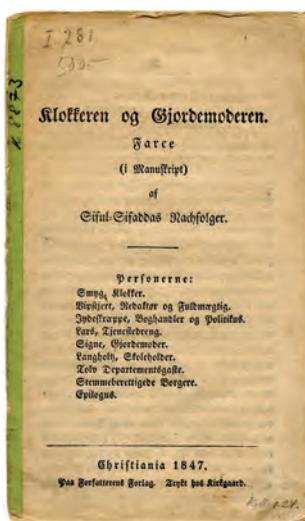
14a

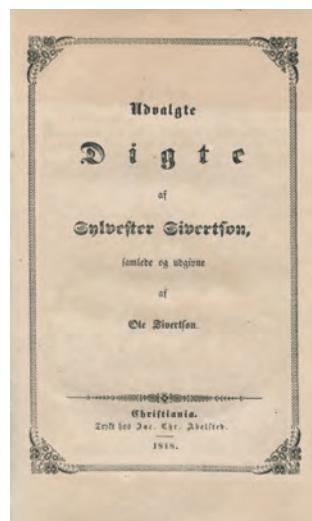
15a

15a

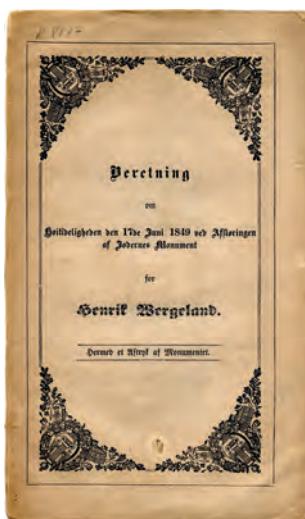
16a

17a

17a

18a

18a

18a

17.

Udvalgte Digte af Sylvester Sivertson, samlede og udgivne af Ole Sivertson. Christiania. Trykt hos Jac. Chr. Abelsted. 1848. 8vo. [8]+168 sider. Med et litografert portrett av «Sylvester Sivertson.» trykt hos «Em. Bærrentzen & Co lith. Inst.» som frontispise.

Med diktene «Til Hendrik [sic] Wergeland» og «Ved Hr. Wergelands Begravelse», jvf. 11.

a. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig halvskinnbind med forgylt dekor på ryggen. Bindet etikettsignert: «Indbunden|hos|H. Clausen|i|Christiania». Med Skougaards nummer (K5724) og notater: «Kpl. med portræt. Stort ekspl. Om H. Wergeland s. 56 [«Til Hendrik Wergeland»] og 101 [«Ved Hr. Wergelands Begravelse»]. Se s. (4) [med biografiske opplysninger]. Portrættet Strunk nr. 2692. Se innsiden av permen [=bokbinderetiketten] om innbindingen.» Med notat av antikvarbokhandler Paul Bottn (Cappelens antikvariat): «Samt. halvbd. Litografert portr. som frontispise. Skougaards ekspl.» Eiersignaturen «August J[ulius]. F[erdinand]. Schou|Chr[istiania]. D. 24/6 50.» på andre friblads verso. Materien 11,5x18,8 cm. Skougaard I, s. 302. Ruuds antikvariat, 2019.

18.

Beretning om Høitideligheden den 17de Juni 1849 ved Afsløringen af Jøernes Monument for Henrik Wergeland. Hermed et Aftryk af Monumentet. [Christiania: J. Chr. Abelsted, 1849]. 8vo. 16 sider. Med en litografert plansje av Wergelands gravmonument.

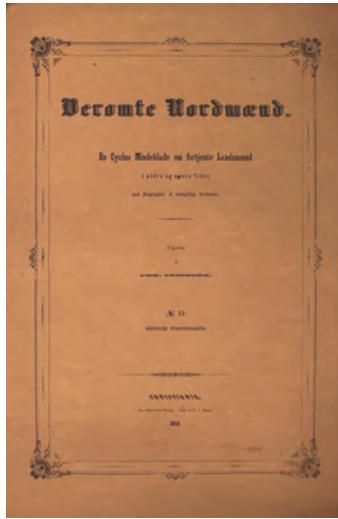
Averert av J. Chr. Abelsted i Morgenbladet 23.6.1849 for 10 skilling.

- * a. Heftet beskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir (som b). Foromslaget tjener som tittelblad. Med Skougaards nummer (K8877) og notater: «Kpl. med avbildning [av monumentet]. Der var bare omslagstittel. Trykt 1849 i Christiania hos J. Chr. Abelsted. ÷ Hj. P[ettersen].» 12,5x21 cm. Skougaard I, s. 257.
- b. Innbundet beskåret med det originale typografiske foromslaget av ufarget papir (som a) i et samtidig halvskinnbind med forgylt dekor på ryggen. Foromslaget tjener som tittelblad. Sammenbundet med II.87h og II.98c. Med eiersignaturen «H. J. Thue|1849» på fremre friblad og Katedralskolens runde super-exlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») øverst på ryggen. Materien 12,5x20,3 cm.

Eksemplaret ble erhvervet for Katedralskolen i 1851 på auksjonen etter dikteren og litteraturhistorikeren Henning Junghans Thue (1815–1851).

19.

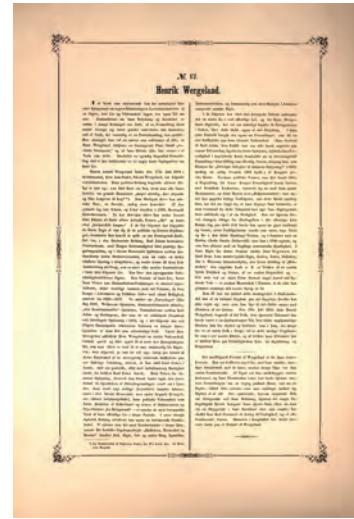
Berømte Nordmænd. En Cyclus Mindeblade om fortjente Landsmænd i ældre og nyere Tider, med Biographier af forskjellige Forfattere. Udgivne af CHR. TÖNSBERG. No. 12. HENRIK WERGE LAND. CHRISTIANIA. Paa Udgiverens Forlag. Trykt af H. J. SØRUM. 1856. Stor Folio. [2] sider. Med et litografert portrett av «HENRIK WERGELAND», «D. Arnesen del. I. Kornerup lith.», «Em. Bærrentzen & Co lith Inst.», «Udgivet af Chr. Tönsberg».

19a

19a

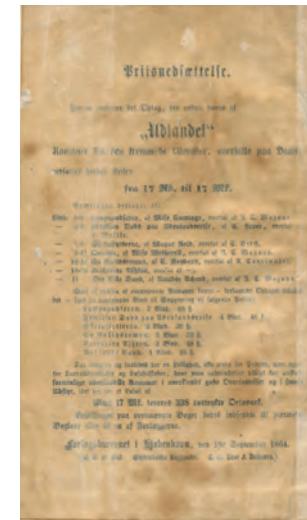
19a

20a

21a

21a

21a

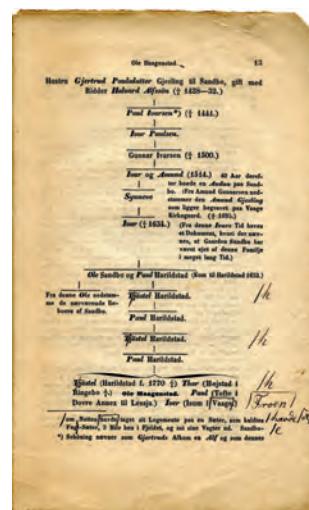
21a

21a

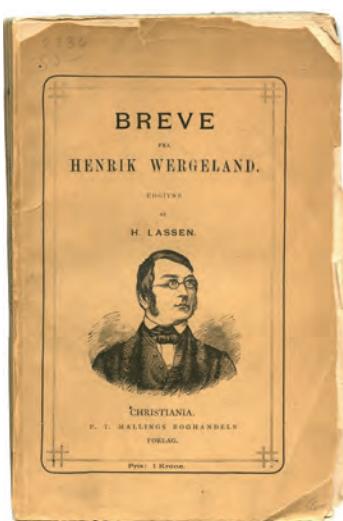
22a

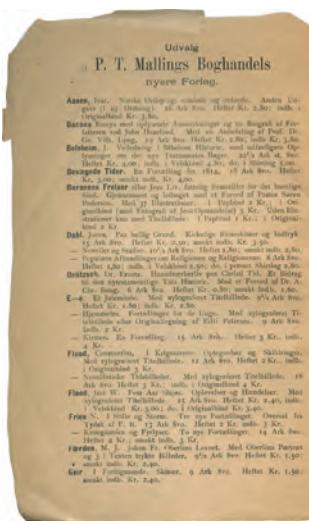
22a

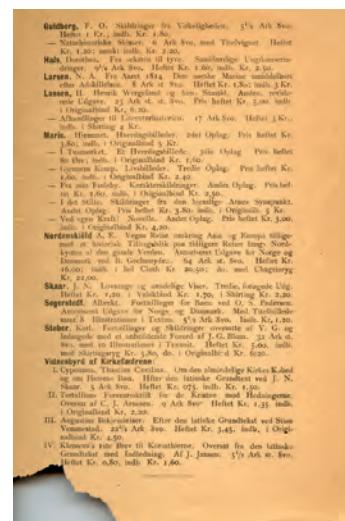
23a

24a

24a

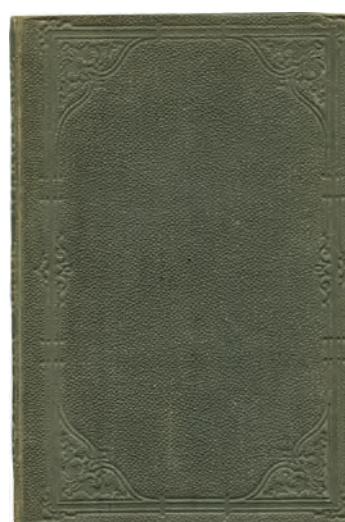
24a

24a

24a (vedlagt)

24a

- a. Ett ubeskåret blad med ensidig trykk og portrettet løst innlagt i originale typografiske hefteomslag av brunt farget papir. Foromslaget tjener som tittelblad til heftet. Portrettet beskåret og stammer fra et annet eksemplar. Foromslaget med typografisk ramme og tekst som over, bakomslaget blankt. Hele verket foreligger i 12 hefter. Skougaards nummer (K12247) på første heftes omslag (Skougaard III, s. 189). Heftet 36,5x54,7 cm, portrettet 33,4x50 cm. Damms antikvariat, 2019.

20.

Henrik Wergelands Samlede Skrifter. Efter det norske Studentersamfunds Foranstaltning udgivne af Hartvig Lassen. Første Bind[–Niende Bind]. Christiania. Chr. Tønsbergs Forlag. [...]
1852[–1857]. 8vo. «Første Bind» med portrett av «Henr. Wergeland», «Udg. af Chr. Tønsberg» og trykt av «Em. Bærentzen & Co lith. Inst.» som frontispise.

- a. Innbundet beskåret uten omslag i ni samtidige halvskinnbind med gulldekor på ryggen. Portrettet Strunk 3204. Eiersignaturen «K. Knudsen» oppad tittelbladenes indre marg. Første binds andre friblad med eiersignaturen «Astrid og Chr. Collin.|Nov. 1895», og på bakpermens innside: «kj[øpt]. på bogauktion (nov. 1895).» Privat kjøp, 2019.

Eksemplaret har tilhørt språkforskeren Knud Knudsen (1812–95), «bokmålets far», som var overlærer ved Katedralskolen. Verket var en sentral kilde til Knudsens ordbok Unorsk og norsk (1881). Etter hans død ble det kjøpt på auksjon av litteraturhistorikeren Christen Collin (1857–1926), og enkelte partier er grundig annotert av ham.

- b. Innbundet beskåret uten omslag i ni samtidige halvskinnbind. Portrettet Strunk 3204. Eiersignaturen «Gudmund Nyhus» på forsatsbladene og Katedralskolens runde eierstempel («KRIA. KATHEDRALSKOLES BIBLIOTHEK») på de fleste tittelbladene. Müller s. 513.

21.

Mennesket. Et Digt af Henrik Wergeland. Efter det norske Studentersamfunds Foranstaltning udgivet af Hartvig Lassen. Christiania. Chr. Tønsbergs Forlag. Trykt av H. J. Sörum. 1857. 8vo.
[2]+[X]+[2]+540 sider.

Separat utgitt tittelopplag av 20 (Samlede Skrifter), 5. bind (1854).

- a. Innbundet med senere, originale typografiske omslag av brunt farget papir i et senere halvskinnbind. Disse omslagene ble satt på restopplaget da det ble overtatt av Forlagsbureauet i København. Foromslagets recto med typografisk ramme og teksten: «MENNESKET|ET DIGT|AF|HENRIK WERGELAND.|EFTER DET NORSKE STUDENTERSAMFUNDS FORANSTALTNING|UDGIVNE [sic] AF|HARTVIG LASSEN.|FORLAGSBUREAUET I KJØBENHAVN.|1864.|Se Omslagets sidste Side.» og xylografert vignettportrett av Wergeland, verso med forlagsannonser. Bakomslagets recto med «Subskriptions-Indbydelse» på «Det norske Folks Historie|af|P. A. Munch.», verso med annonse for «Henrik Wergelands|Samlede Skrifter» til nedsatt pris og «Norske Folkeviser.|Samlede og udgivne|af|M. B.

Landstad.»: «Tidligere eiere af ovennævnte Værker kunne faae enkelte Hefter eller Bind til Supplering, saavidt Oplagene tillade det, til nedsatte Priser, beregnede i Forhold til den for de fuldstændige Værker nu gjeldende Priis.» Materien 13x21,5 cm. Ruuds antikvariat, 2017.

Christian Tønsbergs varelager ble solgt ved tvangsausjon i mai 1862, og restopplagene gikk for stor del til danske forlag. Forlagsbureauet i København sikret seg blant annet opplaget av 20 (Samlede Skrifter), hvis enkeltdeler også ble forsynt med nye omslag og solgt til nedsatt pris.

22.

Biografier. [Storthingsmanden, Gudbrandsdølen Ole Haagenstad. 1842.] 8vo. 16 sider.

Korrekturavtrykk av 20 (Samlede Skrifter), 8. binds 1. ark (1857). Se II.97 (Ole Haagenstad).

- * a. I materie, ubeskåret, men åpnet. Med Skougaards nummer (K6213) og notater: «Korrekturtrykk av 1. ark av Wergelands Samlede Skrifter VIII 1857.» Med korrekturretteser i Hartvig Lassens hånd. 14,1x23 cm. Skougaard I, s. 240.

Utgiveren Hartvig Lassens eksemplar, med hans håndskrevne rettelser. Se også II.92b.

23.

Udvalgte Skrifter af Henrik Wergeland. Udgivne af H. Lassen. Christiania. Chr. Tønsbergs Forlag. 1859. [Trykt hos H. Tønsberg.] Stor 8vo. [4]+484 sider.

a. Innbundet beskåret uten omslag i et samtidig, originalt (?) halvskinnbind med forgylt dekor på ryggen. Eiersignaturen «N. Th. Wallem» på andre friblads recto. Tittelbladet med Katedralskolens runde eierstempel (med omskriften «KRIA. KATHEDRALSKOLES BIBLIOTHEK»), en katalogreferanse («XB») i Katedralskolens bibliotekar J. A. Digres hånd og donasjonsstempel: «Af Overlærer N. Th. Wallems Bogsamling|Testamentarisk Gave til Bibliotheket|1908». Materien 14x22,5 cm.

24.

BREVE FRA HENRIK WERGELAND. UDGIVNE AF H. LASSEN. CHRISTIANIA. P. T. MALLINGS FORLAGSBOGHANDEL. 1867. 8vo. [VIII]+183+[1] sider.

- * a. Heftet ubeskåret i originale typografiske omslag av ufarget papir. Omslagene med typografisk ramme. Foromslagets recto med tittelbladets tekst, et xylografert vignettportrett av Wergeland, samt nederst: «Pris: 1 Krone». Verso med «Udvalg|af P. T. Mallings Boghandels|nyere Forlag [...], som fortsetter på bakomslagets recto. Bakomslagets verso med: «Subskriptions-Indbydelse|paa|Illustreret Familielæsning [...]. Ryggen med typografiske ornamenter og teksten: «BREVE FRA HENRIK WERGELAND|1 Kr.». Vedlagt skisse til privatbind fra ca. 1900. Med Meyers nummer (2336). 12,5x19 cm. Meyer I, s. 232.

b. Innbundet beskåret i et originalt dekorert grønt helsjirtingbind med blindtrykt ramme og hjørnedekor på permene, samt tittelen «BREVE FRA HENR.WERGELAND.» oppad ryggen. Gammel pris («2.50») på bakpermens innside. Enkelte understrekninger i blyant. Materien 11,2x17,5 cm. Norlis antikvariat, 2020.

25.

Udvalgte Digte af Henrik Wergeland Med Indledning og Anmærkninger. Kjøbenhavn Andreas

Fred. Høst & Søns Forlag 1876. [Sally B. Salomons Tryk.] [Utgitt av H. Schwanenflügel]. 8vo.

[2]+[VI]+288 sider.

Supprimert og gjenutgitt med ny smusstittel («Udvalgte Digte af Henrik Wergeland») og nytt litografert tittelblad: **UDVALGTE DIGTE af Henrik Wergeland med Indledning og Anmærkninger ved H. Schwanenflügel Forlagt af G. E. C. Gad KJØBENHAVN 1877.** 8vo. [4]+[VI]+288 sider.

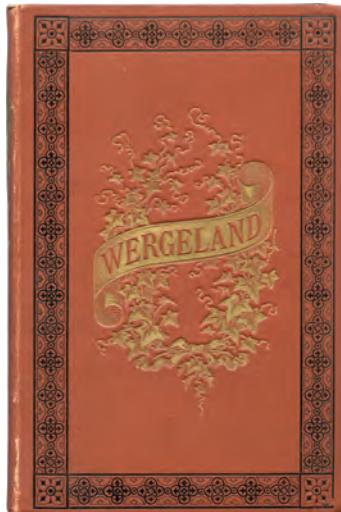
«Boken utkom en av de første dager av december 1876. Allerede den 7. desember skrev pastor Nils Andreas Biørn, som var gift med Henrik Wergeland's enke, til 'Den norske Boghandlerforening', at eierens samtykke til utgivelsen av denne diktsamling ikke var innhentet, hvorefter Boghandlerforeningen i ekstraordinær generalforsamling den 18. desember besluttet ikke å falby boken og opfordret samtlige utenbys medlemmer til heller ikke å gjøre det. Den ulovlige utgave ble tilbakekalt ved forleggerens bekjentgjørelse av 21. desember 1876; restopplaget ble derfor kjøpt av den berettigede forlegger G. E. C. Gad, som lot det oprindelige tittelblad fjerne og isteden innklebe 2 blade, nemlig smutstittelblad og tittelblad, på hvilket siste står: Udvalgte Digte af Henrik Wergeland med Indledning og Anmærkninger ved H. Schwanenflügel. Forlagt af G. E. C. Gad. Kjøbenhavn 1877. – I denne form ble så boken igjen bragt i bokhandelen i mai 1877. Et eksemplar av hver av utgavene finnes i Universitetsbiblioteket i Oslo» (Thuesen 1960, s. 278f). Eksemplarene a og b er i Høsts supprimerte utgave, c, d og e Gads utgave med de to nye bladene innsatt foran. I c og d er Høsts opprinnelige tittelblad ikke fjernet, som det er i eksemplar e.

a. Innbundet beskåret i et originalt dekorert rustrødt helsjirtingbind med forgylt og sort dekor (som b og e). Bakpermen med Høsts forlagsmerke («HS») i sort (som b). Høsts opprinnelige utgave, uten Gads tilklebede blader (som b). Uten Skougaards nummer, men med hans notater: «Kpl. Indledning og Anmærkninger av H. Schwanenflügel. Supprimert utg., se Thuesen s. 158. Utgave 1960 s. 278–279 [se over]. B. N. IV, 2207.» Med radert eieretikett på forpermens innside. Materien 10,9x17,1 cm. Skougaard I, s. 242. Schiøtz nr. 110.

* b. Innbundet beskåret i et originalt dekorert rustrødt helsjirtingbind med forgylt og sort dekor (som a og e). Bakpermen med Høsts forlagsmerke («HS») i sort. Høsts opprinnelige utgave, uten Gads tilklebede blader (som a). Eiersignaturen «Fr. Høst» på fremre friblad. Med Meyers nummer (2324). Materien 10,9x17,2 cm. Meyer I, s. 230.

Den opprinnelige forleggeren Andreas Frederik Høsts (1811–1897) eget eksemplar.

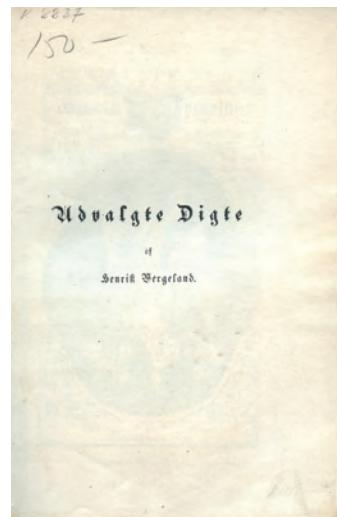
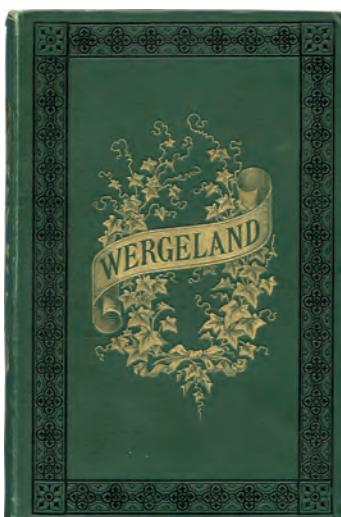
* c. Heftet ubeskåret i senere (?) originale omslag av grått farget papir med boktrykt tittel på ryggen: «Henrik Wergeland; Udvalgte Digte». Gads utgave med smusstittel og nytt tittelblad innklebet før det opp-

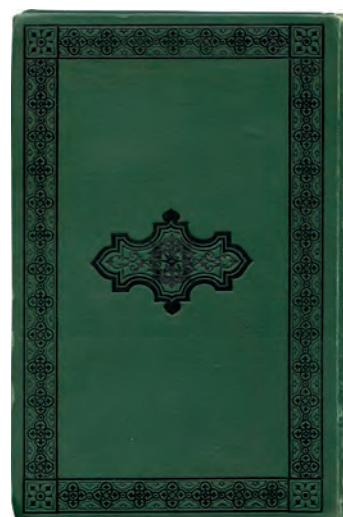
25a

25a

25b (*Høsts tittelblad*)25c (*senere omslag*)25c (*Gads smusstittel*)25c (*Gads tittelblad*)25d (*Gads omslag*)

25e

25e

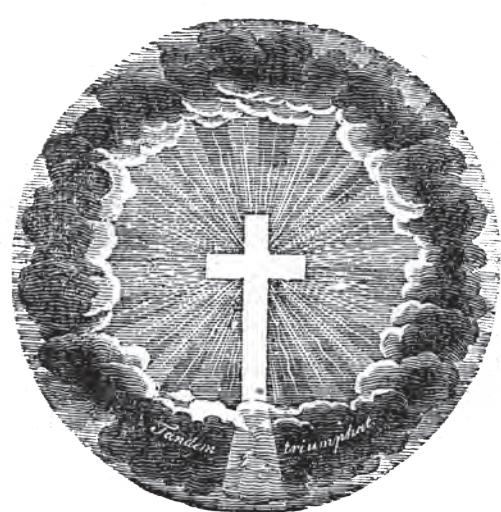
rinnelige (som d). Med Skougaards nummer (K8837) og notater: «Kpl. Se s. V [undertegnet Schwanenflügel]. B. N. IV, 2207. Supprimert, se Thuesen s. 158. Utgave 1960 s. 278–279. Thuesen [se over] beskriver et ekspl. 17,2x11,2 cm. Nærvt. ubeskårne ekspl. er 18,5x12 cm. Ekspl. har både den oprindelige titel og de 2 innklebede bl.» 12x18,5 cm, de tilklebede bladene 11,7x17,2 cm. Skougaard I, s. 242.

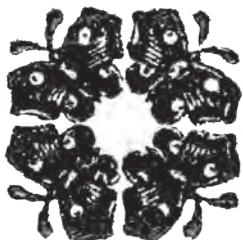
Dette ubeskårne eksemplaret er større enn dimensjonene angitt av Thuesen (se over).

d. Innbundet beskåret med originale litograferte omslag (som Gads tittelblad) av ferskenfarget farget papir. Gads utgave med smusstittel og nytt tittelblad innklebet før det opprinnelige (som c). Materien 10,9x17,1 cm. Schiøtz nr. 109.

e. Innbundet beskåret i et originalt grønt helsjirtingbind med forgylt og sort dekor (som a og b). Bakpermen med et avlangt dekorstempel trykt i sort for å maskere Høsts forlagsmerke («HS»), som imidlertid skimtes gjennom. Gads utgave med nytt smusstittel og tittelblad satt inn på falsen av Høsts opprinnelige tittelblad, som her er fjernet. Materien 10,8x17,1 cm. Norlis antikvariat, 2020.

Et av Høsts ferdig innbundne eksemplarer, slik det ble gjenutgitt av Gad, med tittelbladet erstattet og forlagsmerket overtrykt på bakpermen. Gammel pris («4,25 [kr]») på forpermens innside.

IV. Bøker som har tilhørt Wergeland

Samlingen omfatter fire av Wergelands skrifter i forfatterens personlige eksemplar. Disse er oppført under II. Frittstående utgivelser: II.16f (Normandens Katechisme, 2. utg.), II.44b (Dimiss-Prediken), II.54c (Stockholmsfareren No 2) og II.87g (Indlæg i Jødesagen). Skougaard eide (I, s. 247) åtte bøker av andre forfattere som har tilhørt Wergeland. Av dem er fire idag bevart i samlingen (IV.1, 2, 3 og 4), og enkelte andre er kjent i privateie. I Katedralskolens samling finnes dessuten et samlebind med tre skuespill som har tilhørt Nicolai Wergeland (5), og som antagelig har stått i Henrik Wergelands barndomshjem.

* 1.

Gedichte von Adelbert von Chamisso. Dritte Auflage. Leipzig, Weidman'sche Buchhandlung. 1836.
8vo. VIII+590 sider.

Innbundet beskåret i et samtidig helbind av brunt saffian med forgylt dekor på ryggen. Helt gullsnitt. Forpermen med radert forgylt gavepåskrift, og eksemplaret har etter alt å dømme vært en flidsgave fra en skole. Med privat hilsen på fremre friblads verso: «Til Camilla [Wergeland]|fra|Henr Wergeland», og under (radert) eiersignaturen «Jonas Collett|1901». Tilskriften trykt i Amundsen 1974, s. 124: «Uviss tid. – Skougaards bibliotek». Med Skougaards nummer (K5255) og notater: «Kpl. Med gavetilskrift fra Henr. Wergeland til søsteren Camilla. Se understrekninger i Inhalt [«Frühling», «Blauer Himmel» og «Tragische Gedichte» avmerket]. Hvad er sammenhengen med det utraderte på bindets forside? Undersøkes nærmere herom i Camilla Colletts optegnelser og Wergelands brever. H. C. Andersen s. 185–187.» Materien: 10,5 x 16,9 cm. Skougaard I, s. 247.

Boken er ikke, som man ellers kunne tro, kommet til Wergeland som flidsgave fra Katedralskolen. Høigaard (1936, s. 47) forteller at «noen av skolens flidsbelønninger har han derimot aldri mottatt». I utstyr minner boken om gavene gitt til elever ved Efterslægtsselskabets skole i København. Ifølge Harald Holen (1943, s. 13) erhvervet Skougaard i 1943 «en diktsamling som Henrik Wergeland hadde forært sin søster.

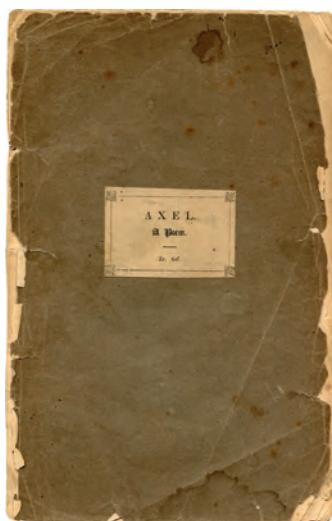
1

1

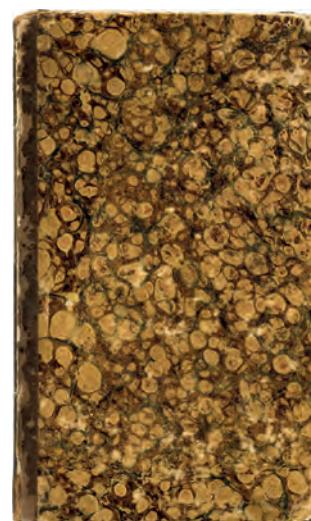
2

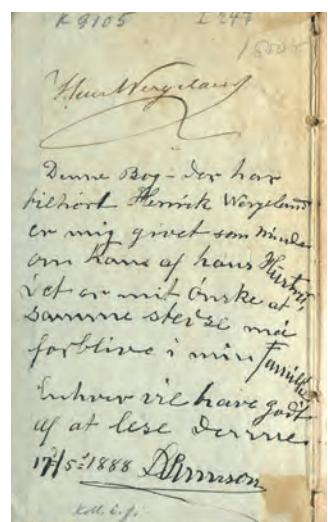
3

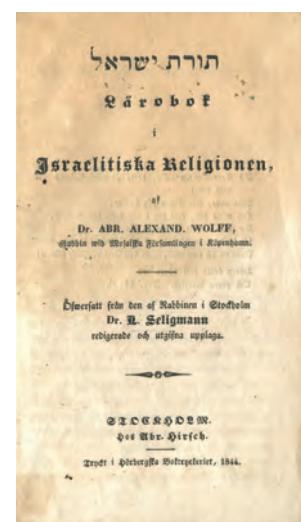
3

4

4

4

5

Boken er forsynt med følgende dedikasjon: ‘*Til Camilla fra Henrik*’.» Eksemplaret ble solgt ved Skougaards auksjon II, 1970, som nr. 144, for 1.100 kr.

* 2.

CHOIX D’ANECDOTES, DE CONTES, D’HISTORIETTES, D’ÉPIGRAMMES ET DE BONS MOTS. TANT EN PROSE QU’EN VERS. PARIS, A LA LIBRAIRIE ANCIENNE ET MODERNE. PALAIS-ROYAL, GALERIE DE BOIS, N. 263–264. 1827. [IMPRIMERIE DE H. BALZAC, RUE DES MARAIS S.-G., N. 17.] 16mo. 512 sider.

Innbundet beskåret i et samtidig halvskinnbind. Med Henrik Wergelands eiersignatur nedad tittelbladets ytre marg: «Henr Wergeland». Med Skougaards nummer (K9106) og notater: «Kpl. Ekspl. har tilhørt Wergeland og har hans navnetrekk på titelbl. I Welhavens skrift 1832 Henr. Wergelands Digtekunst og Polemik [III.7] s. 109–110 beskyldes Wergeland for plagiat fra nærv. bok s. 361 og 98.» Materien 6 x 10 cm. Skougaard I, s. 247.

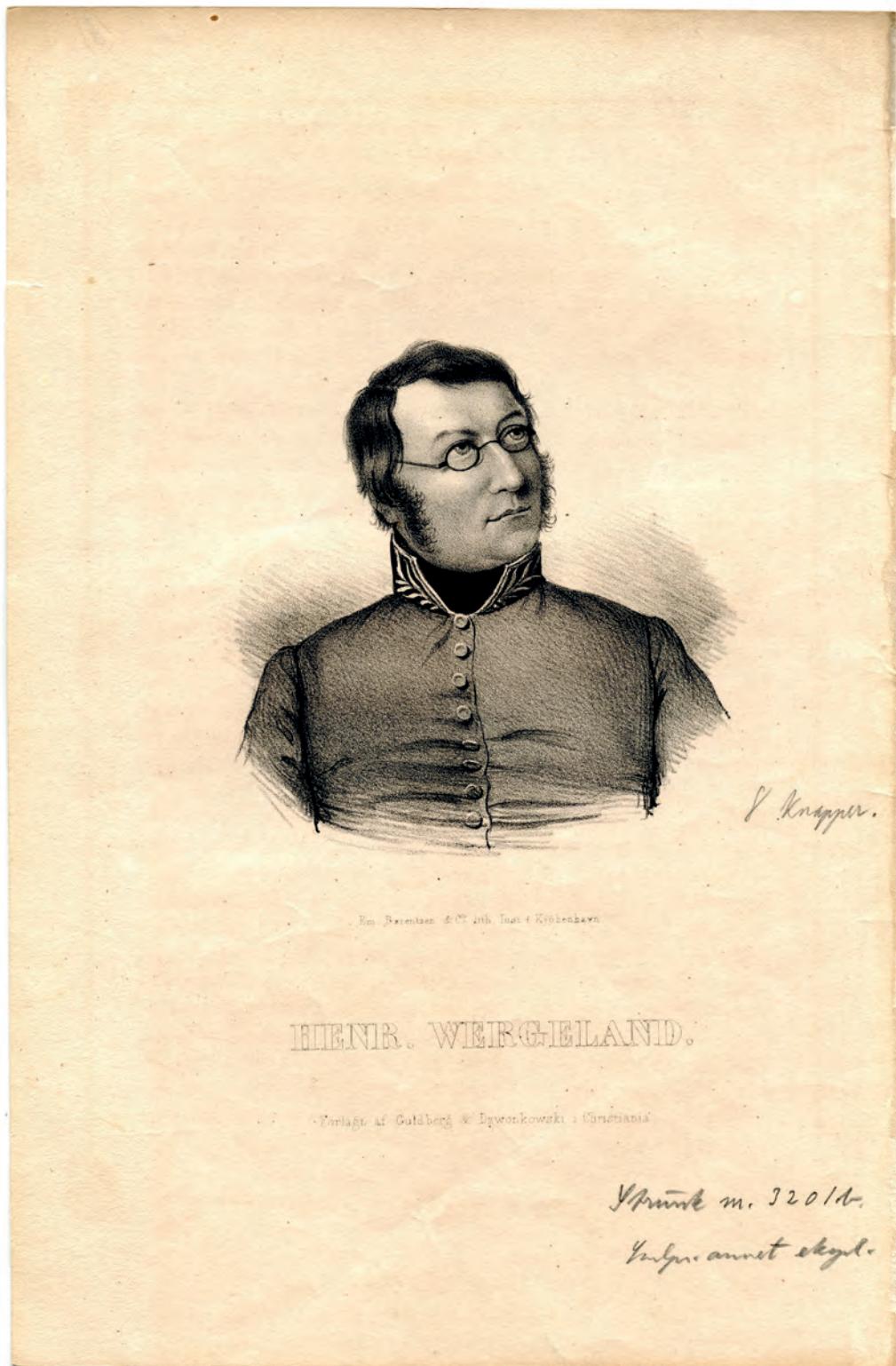
Etter å ha anført disse eksemplene, skriver Welhaven (III.7, s. 110): «De aandløse Eftersnakkere, der have stolet paa Hr. W-s Udsagn og offentlig sigtet mig for Plagiat, kunne tillige heraf lære, at deres egen Chef bevislig er en literair Tyv».

* 3.

AXEL. From the Swedish of Esaias Tegnér. BY R. G. LATHAM, M. A. FELLOW OF KING’S COLLEGE, CAMBRIDGE. LONDON: T. HOOKHAM, OLD BOND STREET. MDCCCXXXVIII. [CAMBRIDGE: PRINTED BY METCALFE AND PALMER, TRINITY STREET.] 8vo. [4]+44+[2] sider. Siste blad blankt. Bakerst innheftet en seddel med reklame for samme forfatters «FRITHIOF, A POEM».

Heftet ubeskåret i originale omslag med boktrykt titteleтикett av papir på foromslaget. Dedikasjon fra oversetteren på fremre friblads recto: «Henrik Wergeland|from his friend|R. G. L[atham].», og under: «Mig foræret af Digteren Wergelands Enke.|Sollied d 26/8 45. Carl Iversen». Med Skougaards nummer (K9915) og notater: «Kpl. Foromslag løst. M. innheftet seddel i[n]. f[ine]. M. Lathams ded. til Henrik Wergeland og videre påtegning 26/8–1845 fra Wergelands venn Carl Iversen om å ha mottatt skriften som gave fra Wergelands enke.» 14,3 x 22,4 cm. Skougaard I, s. 247.

Løytnant Carl Oluf Iversen (1812–1866) var en venn av Wergeland og medlem av Wergelands vennekrets i «Kaal- og Rod-Selskabet». Wergeland regnet også engelsmannen Latham blant sine nærmeste venner. «Den engelske Literatus Latham», forteller Nicolai Wergeland (Collett 1889, s. 784), «som for nogle Aar tilbage var i Norge, udgav i Aar [1840] en ‘Voyage in Norway’ i 2 Bind, dediceret Daa og H. Wergeland, og offerer i dette om løst og fast pluddrende Værk Henrik Wergeland et heelt Capitel, ‘for he is a man of genius, a good fellow and my friend’».

* 4.

Lärobok i Israelitiska Religionen, af Dr. ABR. ALEXAND. WOLFF, Rabbin wid Mosaiska För-samlingen i Köpenhamn. Öfwersat från den af Rabbinen i Stockholm Dr. L. Seligmann redigerade och utgifna upplaga. STOCKHOLM. Hos Abr. Hirsch. Trykt i Hörbergska Boktryckeriet, 1844.
8vo. [8]+100 sider.

Innbundet beskåret i et samtidig halvskinnbind. Med Henrik Wergelands eiersignatur «Henr Wergeland» på forpermens innside. Med tilskrift i senere hånd under eiersignaturen: «Denne Bog – der har|tilhørt Henrik Wergeland|er mig givet som Minde|om ham af hans Hustru.|Det er mit Ønske at|samme stedse må|forblive i min Familie.|Enhver vil have godt|av at lese denne.|17/5–1888. L. Samson». Med Skougaards nummer (K9105) og notater: «Kpl. Har tilhørt H. Wergeland og bærer hans navnetrekk. Med tilskrift av D. (?) Levinson (?).» Materien 10 x 17,2 cm. Skougaard I, s. 247.

Boken var en gave til Wergeland fra den svenske jøden dr. med. Jakob Levertin. I brev fra høsten 1844 skriver han: «Hermed tager jeg mig Friheden at tilsende Dem et Exemplar af Oversættelsen af den Læsebog, som ved Religionsundervisningen i Sverige anvendes» (Amundsen 1956, s. 287). I en artikkel om «Jødefrygten» (Norske Intelligentssedler 31.8.1844; Samlede skrifter 3:3:620; jvf. Mendelsohn 1969, bd. I, s. 172) viser Wergeland selv til boken: «Betræffende de Undervisningsbøger, hvorefter denne [den jødiske tro] læres i begge Lande [Danmark og Sverige], da kan nedskriveren forøvrigt forsikkre, at de bruge en saa fortæffelig, ja nydelig forfattet Bibelhistorie, at af vore kun Herslebs kan maale sig med den, og en Lærebog, der svarer til vor Forklaring i alt andet end i dennes Dunkelhed og tvære Stil, og i Pligtlæren saaledes affattet, at vore egne Børn gjerne kunde bruge den». Eksemplaret har altså spilt en rolle i Wergelands argumentasjon for opphevelsen av jødeparagrafen. Tilskriften på innsiden av forpermen er undertegnet «L. Samson». Boken har vært en gave fra Wergelands enke til konsul Louis Samson (1837–1905). Skredderen Samson kom til Christiania fra Tyskland tidlig på 1860-tallet og slo seg opp innen konfeksjon. Han bidro med penger til Wergeland-monumentet som ble avduket i Studenterlunden 17. mai 1881, og deltok i avispolemikken omkring avsløringen. Det må være i forbindelse med dette engasjementet at han er kommet i kontakt med Wergelands enke og har fått denne boken i gave året før hun døde.

5.

[1] **Fanchon, Lirespillerinden. Sangstykke i tre Acter efter Bouilly og Kotzebue; til Musik af Himmel ved N. T. Bruun.** [...] Kjøbenhavn, 1814. Trykt på Hofboghandler Beekens Forlag hos Z. Breum. 151+[1] sider. [2] **Knud, Danmarks Hertug. Et Sørgespil i fem Akter af L. C. Sander, Professor.** Kjøbenhavn, 1808. Paa Hofboghandler J. H. Schubothes Forlag, trykt hos Andreas Seidelin. [4]+159+[1] sider. [3] **Danmarks Befrielse, eller Niels Ebbesen af Nørrieriis. Et Sørgespil i fem Akter, af Sander.** [...] Kiøbenhavn, 1799. Forlagt og trykt hos K. H. Seidelin.
[2]+111+[1] sider. 8vo.

Sammenbundet i ett samtidig halvskinnbind med sort titteletikett på ryggen. Med Katedralskolens runde superexlibris («CHRIST.|KATH.|BIBL.») øverst på ryggen. [2] med Nicolai Wergelands eiersignatur («N: Wergeland») nederst på tittelbladet. Materien: 9,7 x 16,1 cm. Müller s. 430.

Boken har tilhørt faren Nicolai Wergeland og har formodentlig stått i Wergelands barndomshjem.

TILLEGG

Fruegang

Mugt god.

god —

mugt god —

Mugt god —

god —

ommelig god.

Mugt god.

ommelig god —

Mugt god. Soj fra ord
jan add be glamer. soa
god, som jeg konte muket.
mugt gla.

ommelig —

Tørke

181.

Mugt god. Profed.

god — ommelig — Østerbri

lagtun si Doderlein. lagtun

Mugt god — Læser

Hymberg

nuaa folde i Domme.

god — Melbye.

god — Østerbri

god. Profed.

ommelig god — nr frøt sels

naelg og nafnvis Østerbri

Mugt god. Hymberg.

mugt god. Læser.

god. Østerbri.

Henrik Wergeland i Katedralskolens arkiv

Einar Høigård

Tidligere trykt i *Wergelandiana. Studier tilegnet dr. Rolv Laache på hans 50-årsdag* (Oslo, 1936).

Censurprotokoll nr. 6 og 7 inneholder de vidnesbyrd Henrik Wergeland fikk av sine lærere på Christiania Kathedralskole – eller Christiania lærde Skole, som den også kaltes. Det oplyses at han trådte inn i skolen 1. juli 1819 i 1. klasse, videre at han blev

opflyttet i	2. Vid. lat. og	1. gr.	Cl. i Juli 1821.
–»–	3. lat.	2. gr.	Cl. i Juli 1822.
–»–	4. lat.	3. vid.	Cl. i Juli 1823.

Dimittert til Univ. i Juli 1825

Derefter følger hans vidnesbyrd (trykt nedenfor), opplysning om hovedkarakter ved eksamen fra eksamsprotokollen og dessuten at han i 1819–1821 fikk bidrag til skolepenger.

Eksamensprotokollene 1815–23 og 1823–31 inneholder de karakterer han fikk ved den skriftlige eksamen i desember og ved den offentlige eksamen i juli hvert år. Protokollens bokstavkarakterer ombyttes nedenfor med de tilsvarende tallkarakterer, slik at:

Udmærtet godt=1.

Meget godt=2.

Godt=3.

Temmelig godt=4.

Maadelig=5.

Slet=6.

Under eksamensresultatet i juli 1820 står ved Wergelands navn tilføjet: Roses for Flid. Noen av skolens flidsbelønninger har han derimot aldri mottatt.

I *kopiboken* forekommer praktisk talt ikke Wergelands navn. Han nevnes som nr. 10 av de 19 dimitter 1825 med følgende karakterer:

Naturgaver: 2

Skoleflid: 3

Huusflid: 3

Fremgang: 2

Sæder: 2

I skrivelsen til Universitetet oplyses det dernæst om hvad klassen la op til artium. I de to siste år har de lest i gresk: Prosaister: Plutarchs *vitæ parallelæ Themistoclis & Camilli*, og af *Memorablia Socratis* 1. og 2. Bog. Digtere: De 3 første Bøger af Odysseen, af Nissens Anthologie Theocris Idyller og Moschus's *Europa. Latin*: Prosaister: 1. og 3. Bog af Cicero *de legibus*, 1. Bog af Cicero *de oratore* og August, Tiberius og Caligula af Suetonius. – Digtere: 1., 2. og 6. Bog af Vergils Æneide og Horats's Oder. Hebraisk: Alt hvad der i Gesenii Lesebuch findes af Genesis, Exodus og Psalmerne. ... Ved Undervisningen i Modersmaalet er brugt Nissens Grundtræk af Dansk Grammatik, Rahbeks Exempelsamling og i Rhetoriken Rosteds Forsøg. I Tydsk Telemanns Grammatik, Sulzers Vorübungen og Polebis Bruchstücke. I Fransk Hagerups Grammatik og Gedikes Chrestomathie. ... I Mathematik Lærernes Dictata. I Historien Lærernes Dictata og Koefoods Lærebog, i Geographie Platous Haandbog.

(Under 4. juni s. å. er innført et testimonium for Wergelands venn og klassekamerat G. F. Lerche med oplysning om at denne hadde måttet slutte skolen før eksamen på grunn av fattigdom.)

I *Deliberationsprotokollen* for skolerådet finner vi heller ikke Wergelands navn andre steder enn hvor eksamensresultater osv. innføres fra en av de andre protokoller. Derimot inneholder denne protokoll en mengde data som kunde få sin betydning om der noen gang skulde settes op et «dagtall» over Wergelands liv med oplysning om hvad han foretok sig fra dag til dag livet igjennem. I møte 4. juni 1819 refereres at Henrik Arnoldus Wergeland er blandt de nyinnmeldte elever, 19. juli s. å. prøves de nyinnmeldte elevers forkunnskaper etc. Her meddeles ennvidere når opgaver til «Sysselsettelse af Elevernes Husflid» skulle leveres, når elevenes altergang fant sted, når eksamen holdtes og når feriene begynte osv. osv. I skolerådet 10. august 1822 meldes om «et Slags Mytteri» i Wergelands klasse uten at vi vet noe nærmere om hans egen andel i affären. Slike forseelser mente for øvrig lærerne at de uheldige skoleforhold måtte ialfall ta noe av skylden for. Det var i den tid da skolen måtte overlate sitt «eiendommelige» lokale til Stortinget og selv ta til takke med kjøpmann Henrichsens gård, i et «indskrænket og ureenlig Rum, en ureen og stinkende Luft». I august 1823 flyttet så skolen endelig over til sitt nye lokale i Pløens gård, Tollbodgaten 1 (det senere Hotel Britannia).

Blandt *Brevkapene* finnes fremdeles en del timetabeller og pensumfortegnelser også for de klasser Wergeland var elev av.

Utlånsprotokollen for biblioteket inneholder fortegnelse over de bøker Wergeland lånte. Foruten det egentlige skolebibliotek holdt den gang det Deichmanske bibliotek til på skolen og bestyrtes av rektor. Wergeland lånte bøker begge steder. Tidligere har man på bakgrunn av Wergelands boklån fra skolebiblioteket hevdet at hans leselyst var liten i skoledagene.¹ Bøkene fra Deichmanske bibliotek gir et noe annet bilde, selv om antall bøker (13) heller ikke her er særlig imponerende. Imidlertid gir ingen av disse utlån os rett til å slutte noe om Wergelands manglende leselyst, fordi bibliotekene var stengt for det

¹ Halvdan Koht: Henrik Wergeland s. 20.

første i meget av den tid da Stortinget var samlet, for det andet under skolens flytning. Der var således intet utlån fra 6. mai 1823 til 27. oktober 1825, d. v. s. nettopp i de årene da Henrik Wergeland vilde hatt størst interesse av å låne bøker der. De boklån vi kjenner, gjelder en gutt i alderen 11 til 15 år. – Da bibliotekene igjen ble åpnet, fortsatte *student* Henrik Wergeland sine boklån på skolen samtidig med at han begynte å låne bøker på Universitetsbiblioteket. Her følger en fortægnelse over de bøker Wergeland lånte på skolen. (Noen av bøkene betegnes i protokollen ved nummer. De kan identifiseres gjennem den eldste trykte Deichmankatalog fra 1790.)

1819

25. okt. Popes Versuch vom Menschen, übers. von Brockes.

1820

9. mai. Samling af Reisebeskr. 11te Bind. 15. mai. London und Paris for 1804. 25. sept. Peder Paars, Seidelins Udgave. 3. okt. Shakespeares Skuespil 1ste Bind. 9. okt. 2det Bind af alm. Reisebeskrivelser. 16. okt. Samling af Reisebeskrivelser 2det Bind. 30. okt. Do. R.beskr. 3die Bind. 13. nov. Melons Politiske Afhandling om Handel, overs. Theiste. 4. des. Holbergs Comedier. 5 Tom. 1 Vol.

1821

19. nov. Holbergs Comedier 1ste Bind.

1822

21. jan. London und Paris for 1801. 28. jan. Millots Verdenshistorie 1ste Bind. 11. febr. Do. Verks 2det Bind. 25de febr. Samme Verks 3die Bind. 18. mars. 4de Bind. 25. mars. 5te Bind. 22 april. 7de Bind. 12. aug. Saxo Grammaticus paa Dansk. Overs. A. S. Vedel. 19. aug. 1ste Dels 2det Hefte af Norges Beskrivelse ved Kraft. 27. aug. Holbergs Helters og berømmelige Mænds sammenlignende Historier. 2 Tom. 1 Vol.

1823

27. jan. Don Quixote 1ste B. 10. febr. 3die Bind af Don Quixote. 18. febr. 4de B. af Don Quixote. 11. mars. Sporons eenstydige danske Ord ved Hejberg. 7. april. Baggesens Ungdomsarbeider. 22. april. Sillejords Beskrivelse ved Wille. 28. april. Pontoppidans Norges Naturlige Historie I. 6. mai. II. Uviss dato: Ciceronis *Quæst. Tuscul.* Ed. Gronerius.

1826

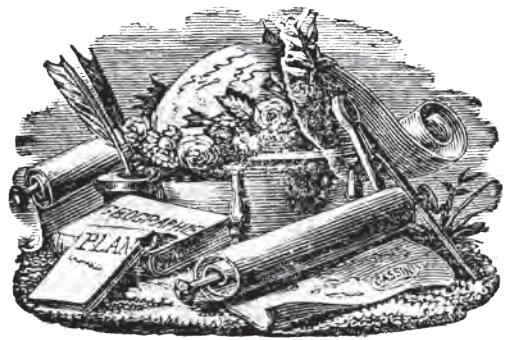
10. mars. *Veteris Testamenti prophetæ*, ed. J. Smith. 25. sept. Les Oeuvres de N. Boileaux Despreaux. 13. nov. Do.

1827

18. sept. Thom. Thorfæi *hist. Norvegie* 2 Tom. 1. Bind. – fol. Biblia sacra a Tremellio Vol. 1num. Evangelisternes Efterretn. om Christus af Bastholm (fornyet 30. okt., 20. nov. 19. febr.). 30. okt. 1827 Torfæi *Hist. Norv.* 20. nov. Koranen, samt Griesbachs Ny-Testamente 2. Bind.

1828

21. jan. Griesbachs N.Testam. 2. Bind. 19. febr. Länder- und Völkerkunde 1 Deel. 4. mars. Do. 4. Michaelis Oversættelse af det G. T. 1 Bind (fornyet 22. april). 11 mars. Länder- und Völkerkunde 14. Bind. 18 mars. Castellionis *Biblia sacra*. London und Paris 1806.

Omslag, papirkvaliteter og varianttrykk i katalogens del II

Der dedikasjoner fra forfatter eller utgiver er skrevet på omslagene, og dette støtter antagelsen om at omslagene er originale, angis dette med «ded.». Alle omslagsvarianter er inkludert med mindre det av forskjellige grunner åpenbart er tale om senere, private omslag. I tillegg gis referanser til ytterligere varianter kjent enten i andre samlinger, eller registrert i Schiøtz/Ringstrøm. Variantbetegnelsene i i Schiøtz/Ringstrøm er videreført så langt mulig.

1. Ah! Christiania, 1827.

Blanke omslag av blått farget papir: II.1a og c.

2. Irreparabile tempus. Christiania, 1828.

Blanke omslag av grått marmorert papir: II.2a.

Blanke omslag av brunt marmorert papir: II.2b.

I Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum) finnes et eksemplar med omslag av blått farget papir.

3. Et Kvæde ved Christian Krohgs Grav. Christiania, 1828.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av marmorert papir: II.3a og b.

4. Sinclars Død. Christiania, 1828.

Blanke omslag av blått farget papir: II.4a og c, jvf. d og e.

5. Phantasmer. Christiania, 1829.

Blanke omslag av tynt, mørkeblått farget papir: II.5a og d.

Blanke omslag av rosa farget papir med vannmerke fra Dirk Blauw & Co.: II.5b.

Blanke omslag av blått farget papir med vannmerke «CD»: II.5c.

6. Digte. Første Ring. Christiania, 1829.

Blanke omslag av gråbrunt farget papir: II.6b.

Ved Hadeland Folkemuseum finnes et eksemplar med rester av tilsvarende omslag. Schiøtz/Ringstrøm anfører blå eller lysegrå omslag.

7. Mennesket og Messias. Christiania, 1829.

Varianttrykk A med side 537 feilpaginert som 753: II.7a og c.

Varianttrykk B med side 537 korrekt paginert: II.7b.

Rester etter omslag av blått farget papir: II.7 og b.

8. Skabelsen, Mennesket og Messias. Christiania, 1830.

Varianttrykk A med side 537 feilpaginert som 753: II.8a, c og f.

Varianttrykk B med side 537 korrekt paginert: II.8b, d og e.

Blank kartonasje av brunt kulørt papir med boktrykt titteletikett på ryggen: II.8a.

Halvskinnbind med varierende, men beslektet dekor: II.8b (ded.), c (ded.) og d.

Bindene er etter alt å dømme utført av bokens forlegger, bokbinder Hans Johannessen.

9. Mennesket. Christiania, 1845.

Typografisk mørkeblå glanset kartonasje med sjirtingrygg: II.9a (ded.), b (ded.) og c (ded.).

Blank kartonasje (stivbind) av blågrått farget papir: II.9d og e.

10. For Almuen. Første Hefte. Christiania, 1830.

Papirvariant A på skrivepapir: II.10b.

Papirvariant B på trykkipapir: II.10a.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av blått farget papir: II.10a, jvf. 11a.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.10b.

11. For Almuen. Andet Hefte. Christiania, 1830.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av blått farget papir: II.11a, jvf. 10a.

12. For Almuen. Tredie Hefte. Christiania, 1831.

Blanke omslag av blått farget papir: II.12a og b.

13. For Almuen. Fjerde Hefte. Christiania, 1830.

Blanke omslag av blått farget papir med vannmerke «M & J»: II.13a, jvf. 15 og 24.

14. For Almuen. Femte Hefte. Christiania, 1831.

Blanke omslag av blått farget papir: II.14a og b.

15. For Almuen. Sjette Hefte. Christiania, 1832.

Blanke omslag av blått farget papir med vannmerke «M & J|1831»: II.15a, b, (c) og d, jvf. 13 og 24.

Schiøtz/Ringstrøm anfører også brune omslag.

16. Normandens Katechisme. 2. utg. Christiania, 1845.

Blank kartonasje (stivbind) av mørkeblått farget papir: II.16b.

Blank kartonasje (stivbind) av kremgult farget papir: II.16c.

Blank kartonasje (stivbind) av ufarget papir: II.16d, jvf. e.

Blanke omslag av ufarget papir: II.16e, jvf. d.

Nasjonalbiblioteket eier et eksemplar med omslag av mørkeblått farget papir. Ifølge samtidige annonser ble boken også solgt «smukt indbundet», men dette forlagsbindet er idag ukjent.

17. For Almuen. Syvende Hefte. Christiania, 1834.

Blank kartonasje av rosa kulørt papir: II.17a (ded.).

Blank kartonasje av plommerødt kulørt papir: II.17b.

Blank kartonasje av brunt kulørt papir: II.17d.

Blank kartonasje av oransje kulørt papir: II.17e.

18. For Almuen. Ottende Hefte. Christiania, 1834.

Blank kartonasje av rødt kulørt papir: II.18a og c.

Blank kartonasje av blått kulørt papir: II.18b.

19. For Almuen. Niende Hefte. Christiania, 1839.

Papirvariant A på velin: II.19a.

Papirvariant B på trykkpapir: II.19b.

Blank kartonasje av blått farget papir: II.19a, mørkere enn b.

Blank kartonasje av blått farget papir: II.19b, lysere enn a.

20. Harlequin Virtuos. Christiania, 1830.

Varianttrykk A med «Erasmicus» i personlisten: II.20a og c.

Varianttrykk B med «Veibred» i personlisten: II.20a, b og d.

Ingen registrerte omslag.

21. Leve Syttende Mai! Christiania, 1831.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.21a.

22. Opium. Christiania, 1831.

Kartongbind av blått kulørt papir med preget stjernemønster, evt. gavebind: II.22a (ded.).

Schiøtz/Ringstrøm anfører (på bakgrunn av dette eksemplaret) blank, blå kartonasje.

23. Pebernødder til Juul. Christiania, [1831].

Plakattrykk, uten omslag: II.23a og b.

24. Om Smag og Behag man ikke disputere. Christiania, 1832.

Blanke omslag av lyseblått farget papir med vannmerke «M & J|1831»: II.24a (ded.), b (ded.) og c, jvf. 13 og 15.

Schiøtz/Ringstrøm beskriver dette omslaget som «lysegrønt eller blått».

25. Blaamyra. Christiania, 1832.

Blanke omslag av oransje kulørt papir: II.25a (ded.).

Blanke omslag av gult kulørt papir: II.25b.

Blanke omslag av rødbrunt kulørt papir: II.25c.

Blanke omslag av brunt kulørt papir: II.25d.

26. Folkeviser. 1–2. Christiania, 1832.

Varianttrykk A med «Weregland» på tittelbladet: II.26a.

Varianttrykk B med «Wergeland» på tittelbladet: II.26b og c.

Blank kartonasje (stivbind) av blått farget papir: II.26b.

27. Sifuliner. [Trondhjem, 1832].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.27a.

28. En lumsk Avindsmand. Christiania, 1832.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av rødt marmorert papir: II.28b (ded.).

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.28a.

**29. Sange for Venner af Frihed og Fædreland.
Christiania, 1832.**

Ingen registrerte omslag/bind, men Nasjonalbiblioteket eier et eksemplar med rester etter omslag av blått farget papir.

**30. Ved Conrector J. A. d'Auberts Grav.
Christiania, 1832.**

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.30a.

31. Spaniolen. Christiania, 1833.

Blankt omslag av blått marmorert papir: II.31a (ded.), b (ded.), c (ded.) og d (ded.).

32. Spaniolen. 2. utg. Christiania, 1840.

Typografiske omslag av rosa farget papir: II.32a (ded.) og b, jvf. c.

**33. Ved Afsløringen af Krohgs Støtte.
[Christiania, 1833].**

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.33a.

**34. Tale ved Afsløringen af Christian Krohgs
Minde. Christiania, [1833].**

Papirvariant A trykt på skrivepapir: II.34b.

Papirvariant B trykt på trykkpapir: II.34a og c.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av blått farget papir: II.34c.

35. Cæsar. Christiania, 1833.

Blanke omslag av blått farget papir: II.35b (ded.) og c (ded.), jvf. a.

36. Tale til Menneskeligheden i Menneskeheden. Christiania, 1833.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.36a og b.

37. Digte. Anden Ring. Christiania, 1833.

Blanke omslag av blått farget papir: II.37a og b.

38. Christsind i Landfarsot. Christiania, 1833.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av blått marmorert papir: II.38a, jvf. papiret 31a, b og d.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.38b.

Det er ikke registrert varianttrykk, men rettelser ble innrykket i Morgenbladet.

I Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum) finnes et eksemplar med ryggstripe av rødt marmorert papir.

**39. Tale ved en Borgerfest i Eidsvoll.
Christiania, 1834.**

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av oransje- og brunmønstret kattunpapir: II.39a (ded.) og b (ded.).

40. Papegøien. Christiania, 1835.

Varianttrykk A med etikett påkleet tittelbladet: II.40a.

Varianttrykk B uten etikett påkleet tittelbladet: II.40b, c og d.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.40a (i senere private omslag).

Blanke omslag av rosa farget papir med vannmerke «J. Whatman|Turkey Mill|1832»: II.40b, c og d.

Schiøtz/Ringstrøm anfører grårosa og lysebrune omslag. Det lysebrune er formodentlig beskrevet på bakgrunn av et smusset eller falmet eksemplar.

**41. Commentær til Papegøien. Christiania,
1835.**

Blanke omslag av rødt kulört papir med ryggstripe av grönt kulört papir: II.41b og c, jvf. a.

**42. Tale i Det norske Studentersamfund.
Christiania, 1835.**

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av blått kulørt papir: II.42a.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av brunt kulørt papir: II.42b.

Ved Nasjonalbiblioteket finnes et eksemplar med ryggstripe av oransje kulørt papir, og et annet med rester etter samme.

43. Den indiske Cholera. Christiania, 1835.

Blanke omslag av rosa farget papir: II.43a (ex dono), jvf. 40b, c og d.

Blanke omslag av gult kulørt papir: II.43b (ded.).

Blanke omslag av oransje kulørt papir: II.43c.

44. Dimiss-Prædiken. Christiania, 1835.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av (falmet) grønt kulørt papir: II.44a.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av blått farget papir: II.44b (Wergelands eget eks.).

Blanke omslag av grønt kulørt papir: II.44c.

45. De sidste Kloe. Christiania, 1835.

Blanke omslag av brunt kulørt papir: II.45a (ded.).

Blanke omslag av lyseblått farget papir: II.45b.

46. Barnemordersken. Kristiania, 1835.

Varianttrykk A med to trykkfeil angitt side 104: II.46a og c.

Varianttrykk B med tre trykkfeil angitt side 104: II.46b, d, e og f.

Blanke omslag av rødt kulørt papir: II.46a (ded.).

Blanke omslag av blått farget papir: II.46c, jvf. g.

Blanke omslag av oransje kulørt papir: II.46d.

Blanke omslag av plommerødt kulørt papir: II.46e.

Blanke omslag av grønt kulørt papir: II.46f.

**47. To Breve til Kapitain Mariboe.
Christiania, 1836.**

Evt. kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.47a (tatt ut av bind).

48. Norge i 1800 og 1836. Kristiania, [1836].

Typografisk omslagsvariant A av ufarget papir med feilstilt hjørneornament på foromslaget: II.48b.

Typografisk omslagsvariant B av ufarget papir med korrekt stilt hjørneornament på foromslaget: II.48a og c.

Schiøtz/Ringstrøm beskriver dette ufargede omslaget som «gul/hvitt».

49. For Menigmand. Kristiania, 1836–1838.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.49a og b.

50. Ikke for Menigmand. Christiania, 1836.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.50a og b.

**51. Nogle Ord fra Prækestolen. Kristiania,
1836.**

Typografiske omslag blått farget papir (Schiøtz/Ringstrøm omslagsvariant A): II.51a og b.

Schiøtz/Ringstrøm anfører også blanke omslag (omslagsvariant B).

52. Udtog af Norges Historie. Kristiania, 1836.

Udekorert originalbind i halvskinn med (avvikende) marmorert overtrekkspapir: II.52a og b.

Schiøtz/Ringstrøm beskriver dette bindet som «kartonasje (mønstret)».

53. Stockholmsfareren. Kristiania, 1837.

Varianttrykk A med feil scenenummer side 15: II.53a.

Varianttrykk B med korrekt scenenummer side 15: II.53b og c.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.53a, b og c.

54. Stockholmsfareren No 2. Kristiania, 1837.

Med særskilt trykt rettelsesblad: II.54a, b og c.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av blått farget papir: II.54b.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.54a og c (Wergelands eget eks.).

55. Kong Carl Johans Historie. Kristiania, 1837.

Typografiske omslag av brunt farget papir: II.55a og b.

Nasjonalbiblioteket eier et eksemplar med samme omslag av grønt farget papir. Schiøtz/Ringstrøm beskriver omslaget som gult.

56. Kong Carl Johans Historie. 2. utg. Christiania, 1839.

Ingen registrerte omslag.

57. Kong Carl Johans Historie. 3. utg. Christiania, 1846.

Typografisk kartonasje (stivbind) av ufarget papir med sort sjirtingrygg: II.57a.

Kartonasjens overtrekkspapir ble også brukt som omslag. Et eksemplar medbundet disse omslagene finnes ved Nasjonalbiblioteket.

58. Campbellerne. Kristiania, 1837.

Omslag av rosa papir registrert (Ringstrøm 2003, s. 168), men ikke representert i samlingen. Et heftet eksemplar i rosa omslag finnes ved Hadeland Folkemuseum.

59. «Den første Gang». Kristiania, 1838.

Blanke omslag av blått farget papir: II.59a, b og c.

60. Kristiania. Kristiania, 1838.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.60a og b.

61. Hytten. Kristiania, [1838].

Blanke omslag av blått farget papir: II.61a og b, jvf. c.

62. Poesier. [Christiania, 1838].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.62a.

63. Nogle Ord til gode Konfirmationsbørn. Kristiania, 1839.

Varianttrykk A med side 12 feilpaginert som 21: II.63a.

Varianttrykk B med side 12 korrekt paginert: II.63b og c.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av blått marmorert papir: II.63b.

Kombinert omslag og tittelblad med ryggstripe av grønt marmorert papir: II.63a.

64. Ny Vise om Ole Pedersen Høilands sidste mærkelige Undvigelse fra Agershuus Fæstning. Christiania, 1839.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.64a.

65. Selskabet «Kringla». Kristiania, 1839.

Blanke omslag av marmorert papir: II.65a.

65B. Selskabet «Kringla». 2. utg. Kristiania, 1840.

Rester etter omslag av blått farget papir: II.65Ba.

Ett eksemplar med typografiske omslag av gult farget papir finnes ved Hadeland Folkemuseum.

66. Den Konstitutionelle. Kristiania, 1839.

Evt. varianttrykk A med to trykkfeil side 41f:
II.66a, b og c.

*Det er ikke registrert eksemplarer uten disse
trykkfeilene (altså en evt. trykkvariant B), men
Wergeland skriver at de skal forekomme «i endel
første Aftryk».*

Typografiske omslag av ufarget papir: II.66b.

**67. Det ubekjendte Mesterværk. Kristiania,
1839.**

Typografiske omslag av ufarget papir. Foromslag
tjener som tittelblad: II.67a og b.

68. Asylet og Skolen. [Christiania, 1839].

Blank omslag av blått farget papir. Etikett
oppklebet på foromslagets verso: II.68a.

**69. Samling af Sange og Digte for den norske
Sjømand. Kristiania, 1839.**

Varianttrykk A med notebilag: II.69a.

Varianttrykk B uten notebilag: II.69b.

Blank kartonasje av blått farget papir: II.69a og b.

**70. Sangsamling for norske Selskabskredse.
Christiania, 1839–1841.**

Typografiske omslag av blått farget papir:
II.70a[1].

*Omslagene til 2. og 3. hefte ikke representert i
samlingen.*

**71. For Arbeidsklassen. [Kristiania], 1839–
1845.**

1. årg. nr. 1–2 med tittelen For Fattigmand i
1. opplag. Nr. 9 i varianttrykk A med feilaktig
datering (1839): II.71a.

1. årg. nr. 1–2 med tittelen For Fattigmand i
1. opplag. Nr. 9 i varianttrykk B med korrekt
datering (1839): II.71b.

1. årg. nr. 1–2 med tittelen For Arbeidsklassen i 4.
opplag, og 3–7 i 2. opplag. Nr. 9 i varianttrykk B
med rettet datering (1839): II.71c, m og n.

2. årg. Nr. 18/19 i varianttrykk A med feilaktig
datering (1840): II.71d (vedlagt).

2. årg. Nr. 18/19 i varianttrykk B med korrekt
datering (1841): II.71d.

Enkeltnumre med kombinert omslag og tittel-
blad: II.71a og i.

*Årgangene ble også solgt samlet i bind eller om-
slag, hvorav følgende er representert i samlingen:*

Originale halvskinnbind med bindnumre på
ryggen (1.–6. årg.): II.71m.

Originalt halvskinnbind uten bindnummer på
ryggen (1. årg.): II.71c.

Blanke omslag av marmorert papir uten bind-
nummer (2. årg.): II.71d.

Blanke omslag av marmorert papir med rygg-
etikett med boktrykt bindnummer (4. årg.):
II.71f.

**72. Vinterblommer i Barnekammeret.
Kristiania, 1840.**

Blank kartonasje (stivbind) av marmorert papir/
kattunpapir med sjirtingrygg: II.72a og b.

**73. Jan van Huysums Blomsterstykke.
Kristiania, 1840.**

Typografiske omslag av rosa farget papir: II.73a,
b, c og d.

**74. Beretning om Sekularfesten i Christiania.
Christiania, [1840].**

Blank kartonasje av blått farget papir med gult
snitt: II.74a.

75. «Vord Lys»! [Christiania, 1840].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe:
II.75a og b.

76. Skaalsange ved Festmaaltidet. [Christiania, 1840].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.76a.

77. Om Straf og Straffeanstalter. Kristiania, 1840.

Typografiske omslag av rosa farget papir: II.77a (ded.) og b.

Schiøtz/Ringstrøm anfører også gule omslag.

78. «Verden tilhører os Jurister!». Kristiania, 1840.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.78a, b og c.

Schiøtz/Ringstrøm angir ved en feiltagelse (?) to omslagsvarianter.

79. Lyv ikke! eller Domrapen. Kristiania, 1840.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.79a.

Typografiske omslag av rosa farget papir: II.79b.

Schiøtz/Ringstrøm anfører gulhvite, lyserøde og rosa omslag. Det er uklart hva – om noe – som skulle skille de to sistnevnte.

80. Engelsk Salt. Kristiania, 1841.

Blanke omslag av ufarget papir: II.80a.

Blanke omslag av mørkeblått farget papir: II.80b

Blanke omslag av marmorert papir: II.80c.

Schiøtz/Ringstrøm anfører også grårosa omslag.

81. Asylbørnenes Sang til H. K. H. Arve-prinds Carl Ludvig Eugen. Kristiania, 1841.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.81a.

Papirvariant A på vanlig papir: II.81a.

Ved Nasjonalbiblioteket finnes et eksemplar på tykt skrivepapir, papirvariant B.

82. Norges Konstitutions Historie. I-III.

Kristiania, 1841-1843.

3. hefte. Varianttrykk A med tittelbladets verso og side [3] blanke: II.82a[3] (vedlagt).

3. hefte. Varianttrykk B med opplysninger om trykkeri på tittelbladets verso og side [3] med mellomtittel: II.82a[3], 82b[3], 82c[3], 82d[3], 82e[3] og 82f[3].

1. hefte. Typografiske omslag av ufarget papir: II.82c[1] og 82d[1] (kun bakomslag).

1. hefte. Typografiske omslag av grønt farget papir: II.82g.

1. hefte. Rester etter omslag av blått farget papir: II.82a[1].

2. hefte. Typografiske omslag av ufarget papir: II.82a[2], 82c[2] og 82d[2] (kun bakomslag).

3. hefte. Typografiske omslag av ufarget papir: II.82a[3].

3. hefte. Typografiske omslag av gult farget papir: II.82a[3] (vedlagt).

3. hefte. Typografiske omslag av rosa farget papir: II.82c[3].

3. hefte. Typografiske omslag av grått farget papir: II.82d[3] (kun bakomslag).

83. Vinægers Fjeldeventyr. Kristiania, 1841.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.83a og b.

Schiøtz/Ringstrøm anfører også lysegrønne omslag.

84. Opsang for «Kristiania Paket».

[Kristiania, 1841].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.84a og b.

85. Kong Kristian den Andens Ballade.

[Kristiania, 1841].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.85a.

86. Den Tale, Jeg vilde holde. Kristiania, [1841].

Papirvariant B på blålig papir: II.86a og b.
 Papirvariant A på ufarget papir: II.86c og d.
 Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe:
 II.86a og b.
 Blanke omslag av blått farget papir med vann-
 merke «C G» og bikube: II.86c.

*Schiøtz/Ringstrøm anfører også hvite, altså
 ufargede omslag.*

87. Indlæg i Jødesagen. Kristiania, 1841.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.87a
 (ded.), b (ded.), c (ded.), d (ded.), e (ded.) og f.

**88. Judarne i deras närvarande ställning.
 Stockholm, 1842.**

Blanke omslag av blått farget papir: II.88a.
*Typografiske omslag beskrevet i BN IV, 689,
 men ikke representert i samlingen.*

89. Svalen. Kristiania, 1841.

Typografiske omslag av rosa farget papir: II.89a,
 d og e.

Typografiske omslag av grønt farget papir:
 II.89b.

Typografiske omslag av gult farget papir: II.89c
 (kun bakomslag).

*Schiøtz nr. 76 beskriver hvite omslag, men det
 der beskrevne eksemplaret (II.89d) har omslag
 som har falmet fra rosa.*

**90. Ved Bankkasserer Peder Øvergaards
 Grav. [Kristiania, 1841].**

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe:
 II.90a.

91. Sneklokken. Christiania, [1841].

Papirvariant A på vanlig papir: II.91b, c og d.
 Papirvariant B på gult farget papir: II.91a.
 Typografisk kartonasje av hvitt glanset kulørt
 papir: II.91a, b og c.
 Typografiske omslag av hvitt glanset kulørt
 papir: II.91d.
 Gullsnitt: II.91d
 Ufarget snitt: II.91a, b og c

92. Langleiken. Kristiania, 1842.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.92a.

**93. Kunsthandler Schmars Proces.
 Christiania, 1842.**

Typografiske omslag av ufarget papir: II.93a og b.

94. Forsoningen. Kristiania, 1842.

Typografisk omslagsvariant A av ufarget papir,
 bakomslagets recto blank: II.94b.
 Typografisk omslagsvariant B av ufarget papir,
 bakomslagets recto med «Efterskrift»: II.94a og
 b (kun bakomslag).

95. Jöden. Kristiania, 1842.

Typografiske omslag av blått farget papir: II.95a.
 Typografiske omslag av grønt farget papir: II.95b.

96. Jöden. 2. utg. Kristiania, 1842.

Varianttrykk A med linjetap side 53 og trykkfeil
 side 54: II.96a.
 Varianttrykk B med tilføyd linje side 53 og rettet
 trykkfeil side 54: II.96b, c, d, e, f og g.
 Typografiske omslag av grønt farget papir:
 II.96a, b, d og e.
 Typografiske omslag av gult farget papir: II.96c
 og f.

97. Storthingsmanden, Gudbrandsdølen Ole Haagenstad. Kristiania, 1842.

Typografiske omslag av gult farget papir: II.97a og b.

Rester etter omslag av blått farget papir: II.97c.

98. Jødesagen i det norske Storthing. Kristiania, 1842.

Blanke omslag av brunt farget papir med typografisk ryggetikett: II.98a og b.

99. Opsang for Sydarmerikafarerden, Briggen Peciosa. [Kristiania, 1842].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.99a.

100. Peter Treschow-Hanson. [Christiania, 1843].

Varianttrykk A gjennomgående trykt i sort: II.100b.

Varianttrykk B med vignetten side [3] trykt i gull: II.100a.

Ved Nasjonalbiblioteket finnes et eksemplar med tittelen og vignetten side [3] trykt i sort, men avslutningsvignetten side [4] trykt i gull: varianttrykk C.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.100a og b.

101. Venetianerne. Kristiania, 1843.

Typografiske omslag av rosa farget papir: II.101a (kun foromslag) og b.

Typografiske omslag av gult farget papir: II.101a (kun bakomslag), c (ded.) og d (ded.), jvf. e.

102. Ved Sognepræst, Iver Hesselbergs Hustrues, hans elskede Alettes Grav. [Christiania, 1843].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.102a.

103. Ole Bull. Kristiania, 1843.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.103a (kun foromslag) og b (kun foromslag).

104. Portræter af mærkelige Nordmænd. Ole Bull. Christiania, 1843.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.104a.

105. Portræter af mærkelige Nordmænd. Jonas Collett. Christiania, 1843.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.105a.

106. Til Mjøs-Dampbaaden «Jernbarden». [Kristiania, ca. 1843].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.106a og b.

107. Tone. Kristiania, 1843.

Typografiske omslag av brunt farget papir: II.107a.

108. Tre Sømandsviser. Christiania, [ca. 1844].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.108a og b.

109. Portræter af mærkelige Nordmænd. Johan Christian Dahl. Christiania, 1844.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.109a og b.

110. Det norske Folks Sorg over Kong Carl Johan. Christiania, [1844].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.110a og b.

**111. Læsebog for den norske Ungdom. I-II.
Christiania, 1844.**

Udekoret halvskinnbind med marmorert overtrekkspapir: II.111a[1] (ded.) og evt. c[2].

112. Farbrors 474 Skaaler. Christiania, 1844.

Blanke omslag av gult farget papir: II.112a.

Blanke omslag av rosa farget papir: II.112b.

Schiøtz/Ringstrøm anfører senere, mørkebrune omslag. Ifølge Norsk Bog-Fortegnelse ble boken solgt «Indb.» for 24 sk, men dette forlagsbindet er idag ukjent.

113. For Ret og Sandhed! Hans Majestæt Kong Oscars Valgsprog. [Christiania, 1844].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.113a.

**114. For Ret og Sandhed! Hans Majestæt Kong Oscars Valgsprog fuldbyrdet.
[Christiania, 1844].**

Varianttrykk B med deler av tittelen og kronen side [3] trykt i gull: II.114a.

Varianttrykk A gjennomgående trykt i sort ikke representert i samlingen.

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.114a.

**115. Portræter af mærkelige Nordmænd.
Ludvig Mariboe. Christiania, 1844.**

Typografiske omslag av ufarget papir: II.115a.

116. Den engelske Lods. Christiania, 1844.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.116a.

Typografiske omslag av rosa papir: II.116c.

117. Den engelske Lods. 2. utg. Christiania, 1845.

Boken ble til å begynne med solgt både med og uten portrettet.

Varianttrykk A med portrett: II.117a, b, c og d.

Varianttrykk B uten portrett ikke representert i samlingen.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.117a og c (kun foromslag).

Grønt halvsaffianbind med ryggtittelen «Den engelske Lods.»: II.117d, sml. 124c og d.

118. Jødinden. Christiania, 1844.

Typografiske omslag av rosa farget papir: II.118b.

Schiøtz/Ringstrøm anfører også grønne omslag.

119. Jødinden. 2. utg. Christiania, 1847.

Varianttrykk A uten angivelse av opplag på tittelbladet: II.119a.

Varianttrykk B (tittelopplag) med angivelse av opplag på tittelbladet: II.119b.

Typografisk omslag av tynt ufarget papir med angivelse av opplag på foromslaget: II.119b.

En tilsvarende typografisk variant av dette omslaget (uten angivelse av opplag) må antas å eksistere, men er ikke representert i samlingen.

Rester etter grønne omslag: II.119a.

**120. Carl Johans Mindeklands. Christiania,
1844.**

Papirvariant A på trykkpapir: II.120a.

Papirvariant B på velin (tegnepapir): II.120b og c.

Papirvariant B1 på velin med tittelbladet trykt i sort på velin: II.120c.

Papirvariant B2 på velin med tittelbladet trykt i farger på glanspapir: II.120b.

Typografiske omslag av ufarget papir med trykk i sort: II.120a.

Typografiske omslag av blått farget papir med trykk i sort: II.120c.

Typografiske omslag av sort kulørt glanspapir med trykk i sølv: II.120b.

121. Flagsang. [Christiania, ca. 1844].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.121a.

122. Sidste Reis. Christiania, [1845].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.122a.

123. Lad-Hans. [Christiania, 1845].

Plakattrykk, uten omslag: II.123a og b.

124. Hassel-Nødder. Christiania, 1845.

Typografiske omslag av blått farget papir: II.124a.

Typografiske omslag av grønt farget papir: II.124b.

Originalt halvskinnbind med ryggtittelen «Livsskisser af Wergeland»: II.124c (ded.) og d, jvf. 117d.

125. Udvalgte lyriske Digte. Christiania, 1846.

Papirvariant A på vanlig papir med tittelbladet trykt i sort: II.125a, b, d, e og f.

Papirvariant B på velin med tittelbladet trykt i farger på glanspapir: II.125c.

Portrettvariant A med syv knapper i kjolen: II.125a, b, c, e og f.

Portrettvariant C med ni knapper i kjolen: II.125d, jvf. III.13a.

For portrettvariant B med åtte knapper i kjolen, se III.13a. Det er registrert eksemplarer med dette portrettet, men varianten er ikke representert i samlingen.

Rester etter grønt omslag: II.125d.

Samtidige avisannonser nevner omslag, se under II.125, men disse er ikke representert i samlingen.

Dekorerte halvskinnsbind med varierende ryggdekor og preget overtrekkspapir: II.125a og b.

126. Søkadetterne i land. Christiania, 1848.

Ifølge samtidig avisannonser utgitt «smukt indb.», men dette forlagsbindet er idag ukjent.

Typografiske omslag av ufarget papir: II.126a, c (kun foromslag) og d.

Typografiske omslag av grått farget papir: II.126b.

Schiøtz/Ringstrøm anfører også gule (evt ufargede) omslag.

127. Fjeldstuen. Christiania, 1848.

Blanke omslag av grønt farget papir: II.127a.

Blanke omslag av blått farget papir: II.127b.

Blanke omslag av gult farget papir: II.127c.

128. Folkeviser. Christiania, 1850.

Utgitt i syv hefter med hefteomslag og ført løpende nummerering.

Typografiske hefteomslag av ufarget papir: II.128a og b.

129. Paa Krokkleven. [Christiania, 1851].

Kombinert omslag og tittelblad uten ryggstripe: II.129a.

Alfabetisk tittelregister til katalogens del II

- Ah! Christiania*, 1827: II.1 *Den indiske Cholera*. Christiania, 1835: II.43
- Asylbørnenes Sang til H. K. H. Arveprinds Carl Ludvig Eugen*. Kristiania, 1841: II.81 *Den Konstitutionelle*. Kristiania, 1839: II.66
- Asylet og Skolen*. [Christiania, 1839]: II.68 *Den Tale, Jeg vilde holde*. Kristiania, [1841]: II.86
- Barnemordersken*. Kristiania, 1835: II.46 *De sidste Kloge*. Christiania, 1835: II.45
- Beretning om Sekularfesten i Christiania*.
Christiania, [1840]: II.74 *Det norske Folks Sorg over Kong Carl Johan*.
Christiania, [1844]: II.110
- Blaamyra*. Christiania, 1832: II.25 *Det ubekjendte Mesterværk*. Kristiania, 1839:
II.67
- Campbellerne*. Kristiania, 1837: II.58 *Digte. Anden Ring*. Christiania, 1833: II.37
- Carl Johans Mindekårds*. Christiania, 1844:
II.120 *Digte. Første Ring*. Christiania, 1829: II.6
- Christssind i Landfarsot*. Christiania, 1833: II.38 *Dismiss-Prædiken*. Christiania, 1835: II.44
- Commentær til Papegøien*. Christiania, 1835: II.41 *Engelsk Salt*. Kristiania, 1841: II.80
- Cæsar*. Christiania, 1833: II.35 *En lumsk Avindsmand*. Christiania, 1832: II.28
- Den engelske Lods*. Christiania, 1844: II.116 *Et Kvæde ved Christian Krohgs Grav*. Christiania,
1828: II.3
- Den engelske Lods. 2. utg.* Christiania, 1845: II.117 *Farbrors 474 Skaaler*. Christiania, 1844: II.112
- «*Den første Gang*». Kristiania, 1838: II.59 *Fjeldstuen*. Christiania, 1848: II.127

- Flagsang.* [Christiania, ca. 1844]: II.121
- Folkeviser.* 1–2. Christiania, 1832: II.26
- Folkeviser.* Christiania, 1850: II.128
- For Arbeidsklassen.* [Kristiania], 1839–1845: II.71
- For Almuen. Første Hefte.* Christiania, 1830: II.10
- For Almuen. Andet Hefte.* Christiania, 1830: II.11
- For Almuen. Tredie Hefte.* Christiania, 1831: II.12
- For Almuen. Fjerde Hefte.* Christiania, 1830: II.13
- For Almuen. Femte Hefte.* Christiania, 1831: II.14
- For Almuen. Sjette Hefte.* Christiania, 1832: II.15
- For Almuen. Syvende Hefte.* Christiania, 1834: II.17
- For Almuen. Ottende Hefte.* Christiania, 1834: II.18
- For Almuen. Niende Hefte.* Christiania, 1839: II.19
- For Menigmand.* Kristiania, 1836–1838: II.49
- For Ret og Sandhed! Hans Majestæt Kong Oscars Valgsprog.* [Christiania, 1844]: II.113
- For Ret og Sandhed! Hans Majestæt Kong Oscars Valgsprog fuldbyrdet.* [Christiania, 1844]: II.114
- Forsoningen.* Christiania, 1842: II.94
- Harlequin Virtuos.* Christiania, 1830: II.20
- Hassel-Nødder.* Christiania, 1845: II.124
- Hytten.* Kristiania, [1838]: II.61
- Ikke for Menigmand.* Christiania, 1836: II.50
- Indlæg i Jødesagen.* Kristiania, 1841: II.87
- Irreparabile tempus.* Christiania, 1828: II.2
- Jan van Huysums Blomsterstykke.* Kristiania, 1840: II.73
- Judarne i deras närvarande ställning.* Stockholm, 1842: II.88
- Jøden.* Kristiania, 1842: II.95
- Jøden.* 2. utg. Kristiania, 1842: II.96
- Jødinden.* Christiania, 1844: II.118
- Jødinden.* 2. utg. Christiania, 1847: II.119
- Jødesagen i det norske Storthing.* Kristiania, 1842: II.98
- Kong Carl Johans Historie.* Kristiania, 1837: II.55
- Kong Carl Johans Historie.* 2. utg. Christiania, 1839: II.56
- Kong Carl Johans Historie.* 3. utg. Christiania, 1846: II.57
- Kong Kristian den Andens Ballade.* [Kristiania, 1841]: II.85
- Kunsthandler Schmars Proces.* Christiania, 1842: II.93
- Kristiania.* Kristiania, 1838: II.60
- Lad-Hans.* [Christiania, 1845]: II.123
- Langeleiken.* Kristiania, 1842: II.92
- Leve Syttende Mai!* Christiania, 1831: II.21
- Lyv ikke! eller Dom papen.* Kristiania, 1840: II.79
- Læsebog for den norske Ungdom. I-II.* Christiania, 1844: II.111
- Mennesket.* Christiania, 1845: II.9
- Mennesket og Messias.* Christiania, 1829: II.7
- Nogle Ord fra Prækestolen.* Kristiania, 1836: II.51
- Nogle Ord til gode Konfirmationsbørn.* Kristiania, 1839: II.63
- Norge i 1800 og 1836.* Kristiania, [1836]: II.48
- Norges Konstitutions Historie. I-III.* Kristiania, 1841–1843: II.82
- Normandens Katechisme.* 2. utg. Christiania, 1845: II.16

- Ny Vise om Ole Pedersen Høilands sidste mærkelige Undvigelse fra Agershuus Fæstning.* Christiania, 1839: II.64
- Ole Bull.* Kristiania, 1843: II.103
- Om Smag og Behag man ikke disputere.* Christiania, 1832: II.24
- Om Straf og Straffeanstalter.* Kristiania, 1840: II.77
- Opium.* Christiania, 1831: II.22
- Opsang for «Kristiania Paket».* [Kristiania, 1841]: II.84
- Opsang for Sydamerikafarerens Briggen Peciosa.* [Kristiania, 1842]: II.99
- Paa Krokkleven.* [Christiania, 1851]: II.129
- Papegøien.* Christiania, 1835: II.40
- Pebernødder til Juul.* Christiania, [1831]: II.23
- Peter Treschow-Hanson.* [Christiania, 1843]: II.100
- Phantasmer.* Christiania, 1829: II.5
- Poesier.* [Christiania, 1838]: II.62
- Portræter af mærkelige Nordmænd. Johan Christian Dahl.* Christiania, 1844: II.109
- Portræter af mærkelige Nordmænd. Jonas Collett.* Christiania, 1843: II.105
- Portræter af mærkelige Nordmænd. Ludvig Mariboe.* Christiania, 1844: II.115
- Portræter af mærkelige Nordmænd. Ole Bull.* Christiania, 1843: II.104
- Samling af Sange og Digte for den norske Sjømand.* Kristiania, 1839: II.69
- Sange for Venner af Frihed og Fædreland.* Christiania, 1832: II.29
- Sangsamling for norske Selskabskredse.* Christiania, 1839–1841: II.70
- Selskabet «Kringla».* Kristiania, 1839: II.65
- Selskabet «Kringla».* 2. utg. Kristiania, 1840: II.65B
- Sidste Reis.* Christiania, [1845]: II.122
- Sinclars Død.* Christiania, 1828: II.4
- Sifuliner.* [Trondhjem, 1832]: II.27
- Skaalsange ved Festmaaltidet.* [Christiania, 1840]: II.76
- Skabelsen, Mennesket og Messias.* Christiania, 1830: II.8
- Sneklokken.* Christiania, [1841]: II.91
- Spaniolen.* Christiania, 1833: II.31
- Spaniolen.* 2. utg. Christiania, 1840: II.32
- Stockholmsfareren.* Kristiania, 1837: II.53
- Stockholmsfareren No 2.* Kristiania, 1837: II.54
- Storthingsmanden, Gudbrandsdølen Ole Haagenstad.* Kristiania, 1842: II.97
- Svalen.* Kristiania, 1841: II.89
- Søkadetterne i land.* Christiania, 1848: II.126
- Tale i Det norske Studentersamfund.* Christiania, 1835: II.42
- Tale til Menneskeligheden i Menneskeheden.* Christiania, 1833: II.36
- Tale ved Afsløringen af Christian Krohgs Minde.* Christiania, [1833]: II.34
- Tale ved en Borgerfest i Eidsvoll.* Christiania, 1834: II.39
- Til Mjøs-Dampbaaden «Jernbarden».* [Kristiania, ca. 1843]: II.106
- To Breve til Kapitain Mariboe.* Christiania, 1836: II.47
- Tone.* Kristiania, 1843: II.107
- Tre Sømandsviser.* Christiania, [ca. 1844]: II.108

- Udtog af Norges Historie.* Kristiania, 1836: II.52
- Udvalgte lyriske Digte.* Christiania, 1846: II.125
- Ved Afsløringen af Krohgs Støtte.* [Christiania, 1833]: II.33
- Ved Bankkasserer Peder Øvergaards Grav.* [Kristiania, 1841]: II.90
- Ved Conrector J. A. d'Auberts Grav.* Christiania, 1832: II.30
- Ved Sognepræst, Iver Hesselbergs Hustrues, hans elskede Alettes Grav.* [Christiania, 1843]: II.102
- Venetianerne.* Kristiania, 1843: II.101
- «*Verden tilhører os Jurister!*». Kristiania, 1840: II.78
- Vinterblommer i Barnekammeret.* Kristiania, 1840: II.72
- Vinægers Fjeldeventyr.* Kristiania, 1841: II.83
- «*Vord Lys!*» [Christiania, 1840]: II.75

Egenhendige dedikasjoner i katalogens del II

Fortegnelsen følger katalogens kronologiske nummerering, jvf. ellers det alfabetiske proveniensregistret. Der dedikasjonene tidligere er trykt i Samlede skrifter eller de senere supplementene er det gitt referanser. Der annet ikke er angitt er dedikasjonene ikke tidligere publisert, annet enn eventuelt i salgs- og auksjonskataloger. Fullstendige transkripsjoner og kommentarer finnes under enkeltnumrene i katalogens del II.

En egenhendig dedikasjon til Dorothea Marie Schroeter f. Berg (1796–1868) nevnes i Skougaard-katalogen (I, s. 237), og er gjengitt i Amundsen (1956, s. 452), men er kommet bort fra resten av samlingen før den ble overført til Katedralskolen, se under II.117c.

- II.6a. Til Gustaf Hierta (1808–1893). Trykt i Amundsen 1974, s. 88.
- II.8b. Til Jonas Anton Hielm (1782–1848). Trykt i Amundsen 1974, s. 88.
- II.8c. Til Gustaf Hierta (1808–1893). Trykt i *Samlede Skrifter* 5:1:431.
- II.9a. Til S. A. W. Sørensen (1793–1853). Trykt i *Samlede Skrifter* 6:1:356.
- II.9b. Til Carsten Hauch (1790–1872). Trykt i Amundsen 1974, s. 150.
- II.9c. Til Christiania katedralskoles bibliotek. Trykt i *Samlede Skrifter* 6:1:352.
- II.15e. Til Anthon Bang (1809–1870).
- II.17a. Til N. F. S. Grundtvig (1783–1872). Trykt i Amundsen 1974, s. 92.
- II.17c. Til Akademiska föreningen, Lund.
- II.22a. Til Emma Sophie Hammond, f. Bretteville (1809–92). Trykt i Amundsen 1956, s. 357.
- II.24a. Til Iver Hesselberg (1780–1844). Trykt i Amundsen 1974, s. 89.
- II.24b. Til Anders Abraham Grafström (1790–1870).

- II.25a. Til Iver Hesselberg (1780–1844). Trykt i *Samlede Skrifter* 6:1:44.
- II.28b. Til Knut Filip Bonde (1815–1871).
- II.31a. Til Iver Hesselberg (1780–1844). Trykt i Amundsen 1956, s. 362.
- II.31b. Til Jeanette Emilie Bretteville, f. Steensgaard (1810–1905).
- II.31c. Til Carl Henrik Ekstrand (1803–1866).
- II.31d. Til Knut Filip Bonde (1815–1871).
- II.32a. Til Wilhelm Lassen (1815–1907). Trykt i Amundsen 1956, s. 401.
- II.34a. Til Nicolai Wergeland (1780–1848). Trykt i Amundsen 1956, s. 364.
- II.35b. Til Carl August Adlersparre (1810–1862).
- II.35c. Til Carl Henrik Ekstrand (1803–1866).
- II.36b. Til ukjent mottager (beskåret).
- II.39a. Til Arvid August Afzelius (1785–1871). Trykt (feilaktig) i Amundsen 1956, s. 368.
- II.39b. Til Gregers Fougnér Lundh (1786–1836). Trykt i *Samlede Skrifter* 6:1:63.
- II.43b. Til Fredrik Barfod (1811–1896).
- II.45a. Til Johan Olof Wallin (1779–1839). Trykt i Amundsen 1947, s. 118.
- II.46a. Til Peder Hjort (1793–1871). Trykt i Amundsen 1956, s. 369.
- II.51c. Katarine (Thrine) Vangensteen, f. Stranger Schjelderup (1779–1851).
- II.71j. Til Carl Johan (1763–1844). Trykt i Amundsen 1956, s. 381f.
- II.71k. Til Oscar 1. (1799–1859). Trykt i *Samlede Skrifter* 5:2:424.
- II.71l. Til kronprins Oscar (senere Oscar 1.) (1799–1859).
- II.73a. Claudius Rosenhoff (1804–1869). Trykt i Amundsen 1956, s. 379.
- II.73b. Til Gustaf Henrik Mellin (1803–1876).
- II.73c. Dorothea (Dorry) Bache, f. Elligers (1824–1916).
- II.74a. Til Isak Muus. Trykt i Amundsen 1974, s. 127.
- II.86a. Til Nicolai Wergeland (1780–1848).
- II.87a. Til Frederik Due (1796–1871). Trykt i Amundsen 1956, s. 383.
- II.87b. Til Israel Leon Isaels. Trykt i Amundsen 1956, s. 393.
- II.87c. Til Henrik Anker Bjerregaard (1792–1842).
- II.87d. Til Engelbrecht Finne (1788–1867).
- II.87e. Til Christiania katedralskoles bibliotek.
- II.92a. Til Simon Olaus Wolff (1796–1859). Trykt i *Samlede Skrifter* 6:2:234.
- II.95a. Til Henriette Gislesen, f. Vibe (1809–1859).
- II.96d. Gustaf Henrik Mellin (1803–1876).
- II.101a. Til Grethe Glückstad. Trykt i *Samlede Skrifter* 6:2:250.
- II.101c. Til Lovise Clausen, f. Thrane (1789–1878).
- II.111a. Til Hans Julius Hammer (1810–1872). Trykt i Amundsen 1956, s. 396.
- II.116b. Til Amalie Sofie Wergeland, f. Bekkevold (1819–1889). Trykt i Amundsen 1956, s. 399.
- II.117a. Til Anne Hermine Lange, f. Steenbuch (1827–1901). Trykt i Amundsen 1956, s. 403.
- II.117b. Til Camilla Collett, f. Wergeland (1813–95). Trykt i *Samlede Skrifter* 6:1:356.

Proveniensregister

Registret omfatter kun private og institusjonelle eiere, ikke antikvariater og auksjonshus. Der eieren er identifisert, oppgis fødsels- og/eller dødsår. Der vedkommende eier har mottatt boken med dedikasjon fra forfatter eller utgiver, anføres dette i parentes. Der proveniensen er usikker, står nummeret i parentes.

Adlersparre, Carl August (1810–62)
II.35b (ded.)

Arnesen, Laura f. Wergeland (1822–95)
II.16f

Afzelius, Arvid August (1785–1871)
II.39a (ded.)

Arnesen, Olaf
II.16f

Allen, Carl Ferdinand (1811–71)
II.96b

Asserson, Aron Bernhard (1872–1930)
II.87f

Akademiska föreningen, Lund
II.17c (ded.)

Athenæum, leseselskap i København
II.82c

Andersen, Jens Barthold (1926–2011)
II.15e

Bache, Dorothea (Dorry) f. Elligers (1824–1916)
II.73c (ded.)

Arnesen, Jan Nikolai (1849–1904)
II.111e

Bang
I. 96c

Arnesen, Kristian Arnt (1846–96)
II.111e

Bang, Anthon (1809–70)
II.15e (ded.)

- Barfod, Fredrik (1811–96)
II.43b (ded.)
- Berner, F. H.
II.89d
- Berner, Hagbard Emanuel (1839–1920).
II.15e
- Berner, Ole (1874–1944)
II.15e
- Bjerregaard, Henrik Anker (1792–1842)
II.87c (ded.)
- Biørn, Thina Olava (1850–1928)
I.1, 8
- Björkman, Carl (1901–61)
II.45a
- Bjørn, Anathon (1897–1937)
II.54a, 77a
- Blix, Hans P.
II.61b
III.3b
- Bonde, Knut Filip (1815–71)
II.28b (ded.), 31d (ded.)
- Boye, Peter Henrik (1816–89)
II.20a
- Breder, Mette Christine, f. Preus (1796–1867)
II.24a, 25a, 31a, 38b
- Bretteville, Jeanette Emilie, f. Steensgaard
(1810–1905)
II.31b (ded.)
- Broch, Jens Peter (1819–86)
II.5a, 94b
- Bødtker, Karl Emil (1865–1943)
II.39a, 45b, 46a, 117a
- Carl Johan (1763–1844)
II.71j (ded.)
- Christiania katedralskoles bibliotek
II.2c, 4d, 4e, 8d, 9c (ded.), 15d, 17f, 18d, 20d, 32c,
39d, 43d, 46g, 48c, 61c, 63c, 66c, 71m, 73e, 82e,
86d, 87e (ded.), 87h, 89f, 96g, 97c, 98b, 98c, 101e,
103b, 124e, 125f, 126e, 126f, 127d
III.5a, 7c, 8a, 18b, 20b, 23a
IV.5
- Christiansen, Einar (1861–1939)
II.8f
- Clausen, Lovise f. Thrane (1789–1878)
II.101c (ded.)
- Collett, Alf (1844–1919)
II.1b, 40b, (43a), 47a, (49a), (50a), 58a, 62a, 71j,
87g, (93a), 117b, 124c
- Collett, Camilla f. Wergeland (1813–95)
II.(1b), 35a, 47a, (62a), 117b (ded.), 124c
IV.1
- Collett, Jonas (1883–1968)
II.62a, 71j
IV.1
- Collett, Oscar (1845–1911)
II.71j
- Collett, Peter Jonas (1813–51)
II.124c
- Dahlin, O. C.
II.13a
- Dalin, O.
II.13a

- Ditlev-Simonsen, John (1898–2001)
II.1a, 6b, 17e, 18c, 80c, 96f, 118b, 128b Fliflet, Ivar (1872–1958)
II.34b, 125b
- Drammens lærde og Realskoles bibliotek
II.44b Foreningen det gamle Christiania
II.54a, 77a
- Due, Frederik (1796–1871)
II.87a (ded.) Frigstad, Anders (f. 1836)
II.52a
- Daa, Ludvig Kristensen (1809–77)
I.3 Gamborg, C. M.
II.46e
- Daae, Ludvig (?)
II.34c Garstein, Oskar (1924–96)
II.98b
- Ekstrand, Carl Henrik (1803–66)
II.31c (ded.), 35c (ded.) Gimse, Tore B. (f. 1963)
II.113b
- Enerhougens Samfunds Bibliotek
II.87f Gislesen, Henriette f. Vibe (1809–59)
II.93a, 95a (ded.)
- Engelschiøn, Otto Sverdrup (1902–82)
I.6
II.20c, 39c, 109b, 116c Glad, Hanna (Johanne) (f. 1828) (?)
II.118a
- Ericssbergs slottsbibliotek
II.28b, 31d Glückstad, Ingeborg Margrethe (Grethe)
(1772–1855)
II.101a (ded.)
- Eugénie, prinsesse (1830–89)
II.125e Goldschmidt, Meir (1819–87)
III.12b (ded. fra utg.)
- Falsen, Nina (Nicoline) (1849–1926) (?)
II.91d Grafström, Anders Abraham (1790–1870)
II.24b (ded.)
- Faye, Andreas (1802–69)
II.17b Grundtvig, N. F. S. (1783–1872)
II.17a (ded.)
- Finne, Engelbrecht (1788–1867)
II.87d (ded.) Grøn
II.67b
- Finne-Grønn, S. H. (1869–1953)
II.87d Grøndahl & Søns arkiv
II.8e

- Guldberg, Ansgar (1868–1924)
I.4, 5
- Guldberg, Carl August (1812–92)
I.4, 5
- Gulmann, Christian (1869–1934)
II.8a, 87b
- Hammer, Hans Julius (1810–72)
II.111a (ded.)
- Hammond, Emma Sophie f. Bretteville (1809–92)
II.22a (ded.)
- Hansen, Wilhelm Faye (1837–1905)
II.77b
- Hansson, Bjørn (1905–95)
*Omkring 25 bind fra Hanssons samling
av Wergeland-trykk ble innlemmet i Schiøtz-
samlingen på 1980-tallet. Det er imidlertid
uklart hvilke.*
I.4, 5
- Hauch, Carsten (1790–1872)
II.9b (ded.)
- Hauge, Jens Christian (1915–2006)
II.27b, 32b, 80c, 89d, 124c, 126c, 128b
III.12b
- Hazelius, Arthur (1833–1901)
II.125e
- Henriksen, Herman Frederik Zeiner (1842–1925)
II.126d
- Hesselberg, Iver (1780–1844)
II.24a (ded.), 25a (ded.), 31a (ded.)
- Hielm, Jonas Anton (1782–1848)
II.8b (ded.)
- Hierta, Gustaf (1808–93)
II.6a (ded.), 8c (ded.)
- Hierta, Fredrik Philip (1815–89)
II.43a
- Hierta, Per (1864–1922)
II.8c
- Hjort, Peder (1793–1871)
II.46a (ded.)
- Holst, Elling (1849–1915)
II.14a, 61a, 72a, 79a, 83a
III.1a
- Hopstock
II.42b
- Hornemann, Christian Hersleb (1851–1921)
II.49b, 82d
- Høst, Andreas Frederik (1811–97)
III.25b
- Israels, Israel Leon (i Amsterdam)
II.87b (ded.)
- Iversen, Carl Oluf (1812–66)
IV.3
- Iversen, Joh.
II.126b
- Jensen, J. (stempel)
II.56b
- Johnson, Carl (exlibris)
II.71
- Jæger, Henrik Bernhard (1854–95)
II.7c

- Jæger, Herman (1886–1938)
II.7c
- Klüwer, O. (f. 1846) (?)
II.127c
- Koren, Wilhelm Friman (1801–91)
III.7a
- Kosmos (stempel)
II.111b
- Knudsen, Knud (1812–95)
III.20a
- Knudtzon, Søren Christian (1785–1857)
II.2a
- Knutzen, Knud Olaus (1805–90)
II.26b
- Krohg, W. (f. 1824) (?)
II.34c
- Krohn, Th. (1843–95) (?)
II.112a
- Landmark, Ivar
II.52b
- Langaard, Christian (1849–1922)
II.5d, 25b, 45b, 109b
- Lange, Anne Hermine Maria (Mina) f. Steenbuch (1827–1901),
II.117a (ded.)
- Lassen, Marcus Hartvig (1824–97)
II.92b
III.22a
- Lassen, Wilhelm (1815–1907)
II.32a (ded.), 125b (ded. fra Amalie Wergeland)
- Levertin, Jakob (1810–87)
IV.4
- Liedner, William
II.41c
- Linde, Chr. (f. 1821) (?)
II.83b
- Lorenzen, Marcus (1847–1928)
II.8a
- Lundgreen, Fr. (f. 1846) (?)
III.10a
- Lundh, Gregers Fougner (1786–1836)
II.39b (ded.)
- Løvenskiold, Adam (1804–86)
II.126c
- Løvenskiold, Anna Sophia Hedevig (1838–1903)
II.126c
- Mellin, Gustaf Henrik (1803–76)
II.73b (ded.), 96d (ded.)
- Meyer, Per Fermann (1918–2000)
I.1, 2, 3, 7, 8
II.1b, 1c, 2a, 3a, 4a, 4b, 5a, 5c, 6a, 6c, 7a, 8a, 8b,
8c, 9a, 9b, 10a, 11a, 12a, 13a, 14a, 15a, 15b, 16a, 16f,
17a, 17b, 18a, 19a, 20a, 20b, 21a, 22a, 23a, 23b, 24a,
25a, 26a, 26b, 26c, 27a, 28a, 29a, 30a, 31a, 31b, 32a,
(33a), 34a, 34b, 35a, 36a, 36b, 37a, 37b, 38a, 39a,
39b, 40a, 40b, 41a, 41b, 42a, 43a, 44a, 45a, 46a,
46b, 47a, 48a, 49a, 50a, 51a, 52a, 53a, 53b, 54a, 54c,
55a, 56a, 57a, 58a, 59a, 59b, 60a, 61a, 62a, 63a, 63b,
64a, 65a, 65Ba, 66a, 67a, 67b, 68a, 69a, 69b, 70a,
71a, 71b, 71c, 71d, 71e, 71f, 71g, 71h, 71i, 71j, 71k,
72a, 72b, 73a, 75a, 77a, 78a, 79a, (79b), 80a, (81a),
82a, 82b, 82c, 83a, 84a, 85a, 86a, 86b, 87a, 87b, 87c,
87d, 88a, 89a, 89b, 89c, (90a), 91a, 91b, 92a, 92b,
93a, 94a, 94b, 95a, 96a, 96b, 96c, 97a, 98a, (99a),
100a, 101a, 101b, 102a, 103a, 104a, 105a, 106a, 107a,

- 108a, 108b, 109a, 110a, 111a, 111b, 111c, 111d, 112a,
 (113a), 114a, 115a, 116a, 116b, 117a, 117b, 117c, 118a,
 119a, 119b, 120a, 120b, (123a), 124a, 124d, 125a,
 125b, 125c, 125d, 126a, 126b, 127a, 128a, (129a)
 III.1a, 2a, 3a, 3b, 4a, 6a, 7a, 7b, 8b, 12a, 13a, 14a,
 15a, 16a, 18a, 22a, 24a, 25b, 25c
 IV.1, 2, 3, 4
- Moe, Bernt (1814–50)
 II.26c
- Muus, Isak
 II.77a (ded.)
- Mülertz, Lina
 II.91c
- Myre, Olav (1878–1954)
 II.7c, 22a
- Nergaard, Mariane
 II.89b
- Nordberg, Sjønde Lasson (1839–1921)
 II.16f
- Nyhus, Gudmund
 III.2ob
- Odense katedralskoles bibliotek
 II.82g
- Olsen, Fredrik Messel (1814–63)
 II.37b
- Olsen, Ole Tobias (1830–1924)
 I.9
- Orvin, Anders Kristian (1889–1980)
 I.9
- Orvin, Else Bech (f. 1937)
 I.9
- Orvin, Harald Wilhelm (1920–95)
 I.9
- Oscar 1. (1799–1859)
 II.71k (ded.), 71l (ded.)
- Oscar 2. (1829–1907)
 II.125e
- Paulsen, Gunder (1821–72)
 II.7c
- Paulsen, Lars Bernhard With (1857–77)
 II.7c
- Petersen, John
 II.37a
- Petersen, Siegwardt (1826–78)
 II.53c
- Petersen, (Viggo) Dorph (1851–1937) (?)
 II.8b
- Ridderstad, Carl Fredrik (1807–86)
 II.43a (ex dono)
- Ring, Ove Wilhelm (1822–87)
 II.118a
- Ringstrøm, Bjørn (1928–2015)
 I.6
- II.5b, 7c, 25d, 37b, 49b, 50b, 76a, 82d, 83b, 87g,
 91d, 97b, 100b, 101d, 112b, 126d
 III.11a
- Rosenhoff, Claudius (1804–69)
 II.73a (ded.)
- Rosenkilde, Volmer (1908–80)
 II.8f
- Sagen, Pål (f. 1959)
 II.24b, 32b, 124c

- Samson, Louis (1837–1905)
IV.4
- Schanke, Sophie (1816–76) (?)
II.7a
- Schenck
II.8d
- Schiøtz, Cato (f. 1948)
II.1a, 2b, 3b, 4c, 5d, 7b, 8f, 10b, 12b, 14b, 15c, 15e,
16d, 17d, 17e, 18b, 18c, 19b, 20c, 24b, 24c, 25b, 27b,
28b, 31d, 32b, 34c, 35b, 35c, 38b, 39c, 40d, 41c, 42b,
43b, 43c, 44c, 45b, 46c, 46d, 46e, 48b, 51b, 51c, 52b,
53c, 54b, 55b, 56b, 58b, 59c, 60b, 61b, 65b, 66b,
69c, 71l, 73c, 73d, 74a, 75b, 77b, 78c, 80b, 80c, 83c,
84b, 86c, 87f, 89d, 89e, 91c, 93b, 94c, 95b, 96e, 96f,
101c, 106b, 109b, 111e, 116c, 118b, 123b, 124b, 124c,
125e, 126c, 127b, 128b
III.10a, 12b, 25a, 25d
- Schmidt, M. Nielsen
II.34b
- Schroeter, Dorothea Marie f. Berg (1796–1868)
II.117c (ded. fra Amalie Wergeland)
- Schou, August Julius Ferdinand (1833–1905)
III.17a
- Schøyen, Martin (f. 1940)
I.4, 5, 9
- Sigholt, Emma Wilhelmine (1840–1922)
I.2
- Skougaard, Jonas (1896–1968)
I.7
II.1b, 2a, 3a, 4a, 4b, 5a, 6a, 7a, 8a, 8b, 9a, 10a, 11a,
12a, 13a, 14a, 15a, 16a, 16f, 17a, 17b, 18a, 19a, 20a,
20b, 21a, 22a, 23a, 24a, 25a, 26a, 26b, 27a, 28a, 29a,
30a, 31a, 32a, (33a), 34a, 34b, 35a, 36a, 36b, 37a,
38a, 39a, 40a, 40b, 41a, 42a, 43a, 44a, 45a, 45b,
- 46a, 46b, 46c, 47a, 48a, 48b, 49a, 50a, 52a, 53a,
53b, 54a, 54c, 55a, 56a, 57a, 58a, 59a, 60a, 61a, 62a,
63a, 63b, 64a, 65a, 65Ba, 66a, 67a, 68a, 69a, 69b,
70a, 71a, 71b, 71c, 71d, 71e, 71f, 71g, 71h, 71i, 71j,
71k, 72a, 73a, 75a, 77a, 78a, 79a, (79b), 80a, (81a),
82a, 82b, 83a, 84a, 86a, 87a, 87b, 87c, 88a, 89a,
(90a), 91a, 91b, 92a, 92a, 93a, 94a, 95a, 96a, 96b,
96c, 97a, 98a, (99a), 100a, 101a, 101b, 102a, 103a,
104a, 105a, 106a, 107a, 108a, 109a, 110a, 111a, 111b,
111c, 111d, 112a, (113a), 114a, 115a, 116a, 116b, 117a,
117b, 117c, 118a, 119a, 119b, 120a, 120b, (123a), 124a,
124c, 124d, 125a, 125b, 125c, 125d, 126a, 126c, 128a,
(129a)
III.1a, 3a, 4a, 6a, 7a, 12a, 13a, 14a, 15a, 16a, 17a, 18a,
19a, 22a, 25a, 25c
IV.1, 2, 3, 4
- Skavlan, Olaf (1838–91)
II.56a
- Snoilsky, Carl Johan Gustaf (1841–1903)
II.71j
- Sommerfeldt, Harald Wilhelm (1848–1920)
II.2b
- Stenersen, Henrik (1840–1905) (?)
II.7b
- Studach, Laurentius J. (1796–1873)
II.101d (ded.)
- Støren, Johanne Jacobine (1814–94)
I.2
- Sverdrup, Georg (1770–1850)
II.2c, 4d, 9d, 15d
- Sverdrup, Mathias (1806–75)
II.2c, 4d, 9d, 15d
- Sørensen, Søren Anton Wilhelm (1793–1853)
II.9a (ded.)

- F. Thaulows Bibliothek (stempel)
II.13a, 112b
- Thue, Henning Junghans (1815–51)
II.87h, 98c
III.18b
- Thuesen, Arthur (1882–1974)
Thuesens samling av skjønnlitteratur, derunder Wergeland, ble innlemmet i Meyers samling i 1963. De er imidlertid ikke merket og det foreligger ingen fortegnelse.
II.23b
- Ullmann, Axel (1813–63)
II.34b
- Ulrichsen, Anne Marie og Kjell Chr. (f. 1944)
I.1, 2, 3, 7, 8
II.1b, 1c, 2a, 3a, 4a, 4b, 5a, 6a, 6b, 6c, 7a, 8a, 8b, 8c, 9a, 9b, 10a, 11a, 12a, 13a, 14a, 15a, 15b, 16a, 16f, 17a, 17b, 18a, 19a, 20a, 20b, 21a, 22a, 23a, 23b, 24a, 25a, 26a, 26b, 26c, 27a, 28a, 29a, 30a, 31a, 31b, 31c, 32a, 33a, 34a, 34b, 35a, 36a, 36b, 37a, 37b, 38a, 39a, 39b, 40a, 40b, 41a, 41b, 42a, 43a, 44a, 45a, 46a, 46b, 47a, 48a, 49a, 50a, 51a, 52a, 53a, 53b, 54a, 54c, 55a, 56a, 57a, 58a, 59a, 59b, 60a, 61a, 62a, 63a, 63b, 64a, 65a, 65Ba, 66a, 67a, 67b, 68a, 69a, 69b, 70a, 71a, 71b, 71c, 71d, 71e, 71f, 71g, 71h, 71i, 71j, 71k, 72a, 72b, 73a, 73b, 75a, 77a, 78a, 78b, 79a, 79b, 80a, 81a, 82a, 82b, 82c, 83a, 84a, 85a, 86a, 86b, 87a, 87b, 87c, 87d, 88a, 89a, 89b, 89c, 90a, 91a, 91b, 92a, 92b, 93a, 94a, 94b, 95a, 96a, 96b, 96c, 96d, 97a, 98a, 99a, 100a, 101a, 101b, 102a, 103a, 104a, 105a, 106a, 107a, 108a, 108b, 109a, 110a, 111a, 111b, 111c, 111d, 112a, 113a, 114a, 115a, 116a, 116b, 117a, 117b, 117c, 118a, 119a, 119b, 120a, 120b, 121a, 122a, 123a, 124a, 124d, 125a, 125b, 125c, 125d, 126a, 126b, 127a, 128a, 129a
III.1a, 2a, 3a, 3b, 4a, 6a, 7a, 7b, 8b, 12a, 13a, 14a, 15a, 16a, 18a, 22a, 24a, 25c
IV.1, 2, 3, 4
- Universitetsbiblioteket, Bergen
II.84a, 85a
- Universitetsbiblioteket, Oslo. Den Blanc-Bødtkerske boksamling
II.39a, 46a, 117a
- Vangensteen, Katarine (Thrine) f. Stranger Schjelderup (1779–1851)
II.51c (ded.)
- Vig, Ole (1824–57)
II.44a
- Vikström, Arvid (1850–1923)
II.24b
- Vogt, Ingeborg Hedevig (1822–1901)
II.125c
- Vogt, Jørgen Herman (1784–1862)
II.125c
- Wallem, Niels Thomas (1836–1908)
III.23a
- Wallin, Johan Olof (1779–1839)
II.45a (ded.)
- Wergeland, Amalie f. Bekkevold (1819–89)
I.6, 9
II.87g, 116b (ded.), 117c, 125a
IV. 3, 4
- Wergeland, Harald Titus Alexis (1811–93)
I.9
- Wergeland, Henrik (1808–45)
II.16f, 44b, 54c, 87g
IV.1, 2, 3 (ded.), 4

Wergeland, Nicolai (1780–1848)

I.(6)

II.(1b), 34a (ded.), 86a (ded.)

IV.5

Wergeland, Oskar (1896–1993)

I.4, 5

Willms, Anna

II.69a, 70a, 71b, 124a, 125a

Wold, D. F.

II.117a

Wolff, Simon Olaus (1796–1859)

II.41a, 48a, 54b, 92a (ded.)

"Nok en Stockholmsfarer?
Hm! hvad skal vi nu finde paa?"

"Hjælp nu, Samiel! Jag kan icke mei

Wergeland-trykk som ikke foreligger i Katedralskolens samling

Der trykket er beskrevet ved selvsyn er tittelbladets tekst satt med fet skrift. Fortegnelsen er kronologisk, men alfabetisk innenfor hvert enkeltår. I alt er det registrert 48 titler som ikke finnes i samlingen ved Katedralskolen. Nasjonalbiblioteket mangler til sammenligning 20. Av disse regnes 9 idag som fullstendig tapte. Én tittel (25) finnes i Norge kun som fotostatkopi. Hele 12 titler finnes kun ved Nasjonalbiblioteket (enkelte i flere eksemplarer), mens 6 kun finnes ved Gunnerusbiblioteket i Trondheim. Bare fire av de idag kjente trykksakene i fortegnelsen overstiger to blad.

J. E. Krafts *Forfatter-Lexicon* (1863, s. 680) oppgir hele tyve «Sange og Digte, særskilt trykte», som ikke er belagt i andre kilder. Kraft har imidlertid misforstått bruken av forkortelser i sin hovedkilde, bibliografien i Hartvig Lassens *Wergeland-utgave* (III.20), og derfor konsekvent registrert senere og posthumt utgitte dikt som selvstendige trykksaker.

1.

Cantate afsjungen i Det Norske Studentersamfund den 7de [=27de] November 1826. Ordene af Hr. Studios. theol. Wergeland. Musikken af Hr. Kammermusicus Lemming. Christiania. 4to. [4] sider.

Halvorsen VI, s. 470. «Dessverre har det ikke vært mulig å skaffe frem Wergelands første særskilt utgitte trykk: Cantate [etc.]» (Seip og Amundsen 1958, [Forord]). Intet kjent eksemplar.

2.

PARISER-HYMNE, oversat efter C. DELAVIGNES LA PARISIENNE af HENR. WERGELAND.
Christiania. Trykt i H. T. Winthers Officin af P. T. Malling. 1830. 8vo. 15+[1] sider.

Winther utgav også et litografert «notetrykk med A. Nourit's pianoakkompagnement» (NBL). Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 23.12.1830: «Pariser-Hymnen, oversat efter C. Delavignes La Parisienne, af H. Wergeland; tilligemed den franske Original, samt den tydske og svenske Oversættelse, er i dag udkommen og erholdes i Winthers Musik- og Boghandlung for 12 sk. Melodien for Sang og Pianoforte udkommer

Fredagen den 24de og erholdes tilligemed Texten for 36 sk.». Med Wergelands oversettelse («Pariser-Hymnen») side 6–9; «La Parisienne» side 3–5; «Pariser-Marschen» side 10–12 og «Volksgesang der Franzosen vom Juli 1830» side 13–15. Tre eksemplarer av tekstrypket registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket. Ved Nasjonalbibliotekets finnes et eksemplar med originale omslag av brunt kulørt papir.

3.

Nordlyset. No. 1. Schiws Bogtrykkerie. Christiania, 1832. Fol. 4 s.

Halvorsen VI, s. 482. «Nå ukjent prøvenummer» (Samlede skrifter 6:2:123). «Nordlyset [nr. 1] kom ut hos Schiwe 18. mars 1832, men noe eksemplar er nå ikke kjent» (Seip og Amundsen 1958, s. 67). I Statsborgeren 22.4.1832 finnes følgende bekjentgjørelse: «Som Prøveark er udkommet, fra Schiws Bogtrykkerie, No. 1 af et nyt periodisk Skrift, 'Nordlyset,' der ifølge en Indbydelse, underskreven af den virksomme og aandrig Cand. theol. Henrik Wergeland, skal meddele en stadig Oversigt af det politiske og videnskabelige Liv hos Brødrenationene, samt meddele Recensioner. Bladet skal udkomme hver Søndag, et Ark i Folio [=4 sider], for 1 Spd. 60 sk. Halvaaret». Lassen (1867, s. 81) forteller om et skrift som «ved Hr. Professor L. K. Daas Godhed er kommet mig tilhænde, nemlig det første (og eneste) No. af et projekteret litterært Ugeskrift 'Nordlyset.'» Lassen refererer videre fra Wergelands program (innbydelsen) for bladet. Intet kjent eksemplar.

4.

Folkeviser af Henrik Wergeland (Tredie Række.). Christiania, 1833. Spissittel (?). 16 sider (?). 8vo.

Halvorsen VI, s. 482. Fellestittelblad, jvf. II.26. Subskripsjonsinnbydelse i Statsborgeren 4.11.1832: «I Vaar udgav Undertegnede to Rækker Folkeviser [II.26] og, i Forbindelse med dem, Balladen Blaamyra [II.25], hvilke alle i hans Omegn have erholdt Melodier. De første, der udkom i to store Halvark, med Titelomslag og historiske Anmærkninger, besynde Niels Justesens Fortienester som Jordbruger, Olvar Bondes og Oberst Kruses Tapperhed, Vormens og Glommens stolte og skjonne Samstævne, Glommens 17de Maiqvæde, Reidar Griotgardsens Troskabsoffer og Baglarkampen ved Minde. For den sidste er senere Vaabendrvit Gjenstanden. De Medborgere, som nu maatte erkjende med Forf., at patriotiske Folkeviser ere i flere Henseender almeengavnlige, især naar de gjennem Sangen indvoxe med Folkets Følelser, indbydes herved til at fremme Udgivelsen af et Ark [=16 sider i oktav] til for det første, der vil indeholde flere deslige Folkesange, og danne 3die Række. [...] Tegnes saaledes for 1 Spd. erholdes 34 Explr. for en ½ Spd. 16 Explr.; for 30 sk. 8 Explr. hvoraf behageligen sees, at Prisen er sat saa lav som muligt og som den ogsaa bør være for Sange, der nærmest ere bestemte for Almuen». Avertert som utkommet i Christiania Intelligenstsedler 1.7.1833: «Folkeviser af Henrich Wergeland (3die Række), 1) En Nordmandssang, 2) Det stærke Ord, 3) Bryllupet paa Styrheim, 4) Den flittige, tarvelige, tilfredse norske Bonde, – faaes for 6 sk. hos Bogtrykker F. Steen i Dronningens Gade». «Wergeland innbød til subskripsjon på Folkeviser. Tredie Række i Statsborgeren 4. november 1832 ([Samlede skrifter] 3:1:393), og heftet utkom 1. juli 1833, men vi kjenner ikke noe eksemplar av det» (Seip og Amundsen 1958, s. 73). «Særsk. utk, men noget ekspl. kjennes ikke» (Samlede skrifter 6:2:417f). Nasjonalbibliotekets HK1 opplyser at «3. Række finnes vistnok ingensteds». 1. og 2., men ikke 3. rekke er oppført i Norsk Bog-Tegnelse. Intet kjent eksemplar.

5.

Frihedsdagen. Et Syttendemaidigt. (Af Henrik Wergeland.) [Trykt og tilkjøbs hos Frederik T. Steen.] [Christiania, ca. 1833]. Spisstittel. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Avertert i Morgenbladet 17.5.1835: «Tvende nye Sange i Anledning af 17de Mai 1835, Folkeviser [1832] og Diget Frihedsdagen, af Henrik Wergeland, faaes tilkjøbs i F. Steens Bogtrykkerie». Ett eksemplar registrert ved Nasjonalbiblioteket.

6.

TIL NORGES TREFARVEDE FLAG, ET DIGT AF HENRIK WERGELAND. HANS KONGELIGE HÖIHED, DE FORENEDE RIGERS KRONPRINDS, JOSEPH FRANZ OSCAR Ved Höisammes Nærvær som Norges Vicekonge, SOMMEREN 1833, underdanigst tilegnet. Sat i Musik MED ACCOMPAGNEMENT For PIANOFORTE af L. M. IBSEN. Christiania. Forlagt af H. T. Winther.
Trykt i Forlæggerens Officin. Liten tverrfolio. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Tittelbladets første linje satt i bue. Side [2] med litografert notetrykk. Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 16.10.1833: «Nye Musicalier. Fra Pressen er udkommet og erholdes tilkjøbs i Winthers Boghandling: Norges trefarvede Flag, et Digt af H. Wergeland, sat i Musik for Sang og Pianoforte af L. M. Ibsen, 24 sk». Ibsen hadde vært Wergelands sanglærer ved Katedralskolen. To eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket.

7.

Den norske Marseillaner. Syttende Mais-Sang. Christiania, 1834. Trykt af C. L. Roshauw i det Lundhske Bogtrykkeri (?). 8vo. 4 sider.

Halvorsen VI, s. 484. Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 15.5.1834: «Den norske Marseillaner. Syttende Mai-Sang 1834. erholdes i det Lundhske Bogtrykkerie for 4 sk. pr. Exemplar. C. L. Roshauw». Opptrykt i Statsborgeren 19.10.1834 som «afsjungen ved Konstitutionsfestens Høitideligholdelse i Næs Præstegjæld paa Øvre Rommerige d. A.». «Særsk. utk., men finnes ikke i noget offentlig bibliotek» (Samlede skrifter 6:1:429). Intet kjent eksemplar.

8.

Forslag til Norges Riges Storthing om Oprettelse af en Arbeids- og Tvangsanstalt i og for Øvre-Rommeriges Fogderie af Henr. Wergeland, Candidat i Theologien. P. J. Hoppe. Christiania 1834. 8vo. 20 sider.

*Halvorsen VI, s. 484. «Særtrykk av Budstikken. Ny Samling III s. 357–64» (Samlede skrifter 6:2:146). «Særtrykk ble tatt», skriver Seip og Amundsen (1958, s. 35). Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 28.5.1834: «Fra Pressen er udkommen: 'Forslag til Norges Storthing om Oprettelsen af en Arbeids- og Tvangsanstalt i og for Øvre-Rommeriges Fogderie, af Henrik Wergeland, Cand. theolog. 20 Sider. 8vo.' og faaes for 6 sk. pr. Exemplar. P. J. Hoppe». Merket med * i Norsk Bog-Fortegnelse. Intet kjent eksemplar.*

9.

Omrids af Heel-Historien, tildeels efter en tydsk geographisk-historisk Fremstilling deraf, af Henrik Wergeland. Cand. i Theologien. Hefte for Almuen. Christiania. Paa H. T. Winthers Forlag. Trykt i Forlæggerens Officin af E. Christophersen. 1834. 8vo. 32 sider.

Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 26.12.1834: «Omrids af Heel-Historien, tildeels efter en tydsk geographisk-historisk Fremstilling af Henr. Wergeland, Cand. i Theologien, er udkommet og erholdes heftet i Winthers Boghandling for 18 sk. Skriften er passende for Begyndere og især nyttigt ved Historiens Repetition». Tre eksemplarer registrert i norske biblioteker, ett i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum), ett ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket. Nasjonalbibliotekets eksemplar med rester etter omslag av blått farget papir på første og siste side.

10.

Frihedssang. (17de Mai 1835.) [og «Det norske Flag»]. [Christiania, 1835. Trykt og tilkjøbs hos Frederik T. Steen.] Spisstittel. 8vo. [4] sider.

Ett falsed blad. Kombinert omslag og tittelblad. «Mel. Jeg er en Jægermand – Hali-Haloh! o. s. v.». Det norske Flag: «Mel. Dig elskte Frankrig o. s. v.». Undertegnet «Henrik Wergeland.». Ett eksemplar registrert ved Nasjonalbiblioteket.

11.

Medicinerens Troesbekjendelse. [og «Norsk Krigssang»]. [Christiania 1835. Trykt og tilkjøbs hos Frederik T. Steen.] Spisstittel. 8vo. [4] sider.

Ett falsed blad. Kombinert omslag og tittelblad. Undertegnet «Henr. Wergeland.». «Mel. Vil du være sterk og fri, pres de røde Druer o. s. v.». Krigssang: «Mel. Sinklars Vise». Tre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket.

12.

Medecinerens Kjæreste. Sang (ved det medecinske Øvelsesselskabs Lag 12te Decbr. 1835) af Henrik Wergeland. Kristiania. Trykt og tilkjøbs hos F. T. Steen. 8vo. [4] sider.

Ett falsed blad. Kombinert omslag og tittelblad. «Mel. Gubban Noah, &c.». To eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket.

13.

Tvende nye Sange i Anledning af 17de Mai 1835 af Henrik Wergeland. Frederik T. Steen (?). Christiania, 1835. 8vo. 4 sider.

Halvorsen VI, s. 486; Samlede skrifter 6:2:153. Avertert i Morgenbladet 17.5.1835: «Tvende nye Sange i Anledning af 17de Mai 1835, Folkeviser [1832] og Digitet Frihedsdagen [ca. 1833], af Henrik Wergeland, faaes

tilkjøbs i F. Steens Bogtrykkerie». «Dette trykk finnes ikke i noget offentlig bibliotek» (Samlede skrifter 6:1:430). Intet kjent eksemplar.

14.

Forstædernes Klagesang over Kristiania. Christiania, 1836. 8vo. 2 sider.

Halvorsen VI, s. 487. Særtrykk av Statsborgeren 31.1.1836: «Mel. Jeg tiente paa Kjølstad ifjor, med megen Sorg og Møie». «Særskilt utg. skal være utk., men finnes ikke på de offentlige biblioteker» (Samlede skrifter 6:1:431). Intet kjent eksemplar.

15.

Ola Graaguts nye Vise om Ola Høiland med Mere. Samt de norske Musketerers Sang. Christiania 1836. Trykt hos og forlagt af H. L. Risum. 8vo. [8] sider.

Kombinert omslag og tittelblad. Tittelbladet med lyrevignett. Side [2] øverst med et speilvendt avtrykk av en mynt som vignett (reversen av en svensk riksdaler specie 1835). «Mel. Løitnant Lunds Vise». Avertert i Morgenbladet 5.8.1836: «Nylig har forladt Pressen: Ola Graaguts nye Vise om Ola Høiland med Mere, samt de norske Musketerers Sang, og faaes i DHrr. Hoppes, Cappelens, Dahls og Guldberg & Dzwonkowskis Boglader, samt i Risums Bogtrykkerie for 6 sk. Exemplaret». Ukjent ved utgivelsen av Samlede skrifter (jvf. 6:1:432). To eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Gunnerusbiblioteket og Anno museum (Glomdalsmuseet).

16.

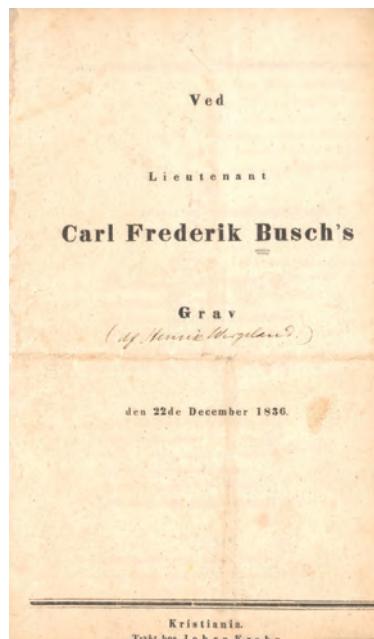
Ved Lieutenant Carl Frederik Busch's Grav den 22de December 1836. Christiania. Trykt hos Johan Krohn. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Busch var bror til Wergelands tegnelærer ved Katedralskolen Erik Christian Busch. Ett eksemplar registrert ved Gunnerusbiblioteket. Eksemplaret, fra Thv. Boecks samling, har en rettelse i Wergelands hånd.

17.

Ved Provst, Ridder Finckenhagens Grav. Christiania 1837. Trykt hos Jacob Chr. Abelsted. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Ukjent ved utgivelsen av Samlede skrifter (jvf. 6:1:432). To eksemplarer registrert i norske biblioteker, ett i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum) og ett ved Gunnerusbiblioteket, fra Thv. Boecks samling.

16 (Gunnerusbiblioteket)

20 (Gunnerusbiblioteket)

22 (Gunnerusbiblioteket)

18.

Bannersang for Kristiania Borgerkorps. Kristiania 1838. Trykt hos Johan Krohn. 8vo. [4] sider.

Ett falsset blad. Kombinert omslag og tittelblad med riksløven som vignett. Undertegnet «Henr. Wergeland.». «Mel. Pyrenæermarschen: 'Hvi sove Frankrigs Helte hen?'. Ett eksemplar registrert ved Nasjonalbiblioteket.

19.

Syttende Mai. Ved Krohgstøtten. [og «I Anledning af Flagets Emancipation.】. [Trykt hos Krohn.] [Christiania, 1838]. Spissittel. 8vo. [4] sider.

Ett falsset blad. Kombinert omslag og tittelblad med riksløven som vignett. Syttende Mai undertegnet «Henr. Wergeland.». «Mel. For Norge, Kjæmpers Fødeland». I Anledning af Flagets Emancipation undertegnet «(Af M[orgen]bl[adet].)» Ett eksemplar registrert ved Nasjonalbiblioteket.

20.

En splitter ny Vise om Bukken og Ole Pedersen Høiland. (Mel. I fjer gjett' æ Gjeita o. s. v.) Christiania 1839. Trykt hos Frederik T. Steen. 8vo. [4] sider.

Ett eksemplar registrert ved Gunnerusbiblioteket, fra Th. Boecks samling, jvf. Molde 1981, s. 229.

21.

Tvende nye Sjømands-Sange. 1839. Trykt i Risums Bogtrykkeri. [«Opsang for ‘Kristiania Paket’», og «Iland og ombord i Orkan.»]. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende et skip med last, anker og merkurstav i forgrunnen. Anonym. «Mel. Den engelske Opsang: Have you been at Greenwich fair [etc.]». Iland og om bord i Orkan: «Efter det Engelske. Mel. Teucers Vise». To eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket. I Nasjonalbibliotekets eksemplar har begge sangene påtegelsen «Benyttet», evt. av komponisten Christian Blom, hvis eiersignatur finnes på tittelbladet.

22.

Ragne Hallingjentes Vise. Af Henr. Wergeland. Priis: 2 Skilling. Kristiania. Trykt og tilkjøbs hos J. Krohn & C. Schibsted. [1840]. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. «Mel. Ifjol jet e Jeiten o. s. v.». Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 16.11.1840: «Ragne Hallingjentes Vise af Henr. Wergeland, faaes tilkjøbs for 2 sk. hos Krohn & Schibsted». Ett eksemplar registrert ved Nasjonalbiblioteket.

23.

Æggedosisvise 17. Mai 1840. [Trykt hos Krohn og Schibsted.] [Christiania, 1840]. Spissittel. 8vo. [2] sider.

Ett blad. Kombinert omslag og tittelblad. Anonym. «Mel. Og kjøre Ved og kjøre Vand &c.». To eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket.

24.

Asylbørnenes Sang til sin Velgjører, Generalmajor Birch, paa Skjærsommerdagen 1841. Kristiania 1841. Trykt hos Frederik T. Steen. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Tittelbladet med vignett forestillende et håndtrykk innen en blomsterkrans. Undertegnet «Henr. Wergeland.». «Mel. En Sømand med et modigt Bryst». Opptrykt i Den Constitutionelle 22.6.1841 med følgende note til tittelen: «Overrakt Generalmajoren med en Krands og Bouqvetter af nogle valgte Børn samt afsjungen i Asylet». Fire eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og to ved Gunnerusbiblioteket. Det ene av Nasjonalbibliotekets eksemplarer er trykt på tynt, blålig papir (papirvariant A), det andre på skrivepapir (papirvariant B).

25.

Carl Johann, König von Schweden und Norwegen. Eine geschichtliche Darstellung, von Henrik Wergeland. Nach der zweiten, im Jahre 1839 in Christiania erschienenen Auflage aus dem Norwegischen übersetzt. Kiel. Baurmeister & Comp. 1841. [Oldenburg. Gedruckt bei E. Fränckel.] 8vo. 144 sider.

Denne oversettelsen (av II.56) kom i stand i stedet for konstitusjonshistorien Wergeland opprinnelig hadde gjort avtale om med det tyske forlaget. Norges Konstitutions Historie utkom siden på norsk hos Guldberg & Dzwonkowski og Johan Dahl (II.82). Ved Nasjonalbiblioteket finnes en innbundet fotostatkopi. Eksemplarer finnes ellers ved Det kgl. Bibliotek i København og Kungliga biblioteket i Stockholm, samt i flere tyske biblioteker. Boken har typografiske omslag (jf. Antikvariat Richard Sørbøs katalog 11, nr. 149).

26.

Vesle-Hans'es Eventyr i Skoven. Af Henr. Wergeland. Christiania 1841. Trykt hos Frederik T. Steen. 8vo. [4] sider.

Ett falsset blad. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende et håndtrykk omgitt av skyer. «Mel. Skjære, skjære Havre». Opptrykt i Lillehammer Tilskuer 28.12.1841. To eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket.

27.

Brændevinet (efter det Svenske). [Christiania 1842. Trykt hos J. Chr. Abelsted.] Spissittel. 8vo. [4] sider.

Ett falsset blad. Undertegnet «Henr. Wergeland.». Oversettelse av [Wilh. v. Braun]: Storsuparen Fyll-Bartel samt en ypperlig supvisa. Frisk låg hjernan inom hård förbening (Skara, 1836). Særtrykk av For Arbeidsklassen III (1842), s. 157–59; «også særskilt utk.» (Samlede skrifter 6:2:242). To eksemplarer registrert ved Nasjonalbiblioteket.

28.

Napoleon paa St. Helena. Declamatorium med Chor og fuldstemmigt Orchester. Ordene af C. A. Nicander, oversatte af H. Wergeland, Musikken af F. A. Pratté. CHRISTIANIA. Trykt i det artistiske Institut af E. Christophersen. 1842. 8vo. [4] sider.

Ett falsset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Oppført 8.1.1842 i Frimurerlogen under «en Stor Vocal- og Instrumental-Concert», der trykket ble solgt ved døren: «Napoleons Monolog paa St. Helena, stort Decamatorium med Chorer og Orchester. Poem af K. A. Nicander, deklameret af *** Musiken componeret af A. E. Pratté. [...] Texten til Declamationen kan faaes ved Indgangen» (Den Constitutionelle 7.1.1842). Ett eksemplar registrert ved Nasjonalbiblioteket.

29.

Sørgedigt ved FRANTZ HENRIK AUBERTS DÖD af Henrik Wergeland, tonsat af Christian Blom. TILEGNET Den Afdødes Efterladte. Christiania Trykt i Ed. Winthers lith. Officin. Peder Tegnér lith. Tverr-4to. Litografert tittelblad. [4] sider.

Tittelens nederste linje («Den Afdødes Efterladte») satt i synkende bue. Tittelens «tonsat» i skravert felt. Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 3.4.1842: «Undertegnede have idag modtaget til Forhandling:

Sørgedigt ved Frantz H. Auberts Grav, af H. Wergeland, tonsat af Christian Blom. Tilegnet den Afdødes Efterladte. Priis 48 sk. Guldberg & Dzwonkowski». Ett eksemplar registrert ved Gunnerusbiblioteket, fra Thv. Boecks samling, jvf. Nasjonalbibliotekets HK1.

30.

Til Storthinget. Trykt i Det artistiske Institut af E. Christophersen (?). Christiania, 1842. 4to. 2 sider.

Halvorsen VI, s. 509; Samlede skrifter 6:2:241. Særtrykk av Christiania-Adressetidende 13.1.1842. Formodentlig, som avisen og Napoleon paa St. Helena (28), «Trykt i Det artistiske Institut af E. Christophersen». Opptrykt i II.98, s. 43. Intet kjent eksemplar.

31.

† Ved Digteren, Höjesteretsassessor, Henrik Anker Bjerregaards Grav, den 14de April 1842. (Musik af A. E. Pratté.) Trykt i P. T. Mallings Officin. [Christiania, 1842]. 8vo. [4] sider.

Ett falsset blad. Kombinert omslag og tittelblad, nederst med en liten sommerfuglvignett. Tittelbladet med typografisk linjeramme/sørgerand. Trykt på blålig papir. Undertegnet «Henr. Wergeland.». Tre eksemplarer registrert ved Nasjonalbiblioteket. To av dem er trykt gjennomgående i sort (varianttrykk A), det tredje har linjen med Bjerregaards navn på tittelbladet, samt vignetten side [3], trykt i gull (varianttrykk B), jvf. II.100.

32.

Vise om Syne-Martha paa Veitastrand i Sogn. Af Henr. Wergeland. Christiania 1842. Forlagt af Ferdinand Ellefsen. 8vo. [4] sider.

Ett falsset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 15.11.1842: «Fra Pressen er udkommet: Vise om Syne-Martha paa Veitastrand i Sogn, af Henr. Wergeland, [...] og sælges hos Bogbinder Barlien i Storgaden a 2 sk. Stykket». «Mel. Lykken vender sig ofte om». Om Syne-Martha hadde Wergeland formodentlig lest i H. Schreuders bok Noget om Martha Lassedatter Hæggstad eller Syne-Martha paa Veitestrand i Hafslø Præstegjeld i Indre Sogn, efter personlig Samtale fremstillet (Bergen, 1842), som Risum første gang averterte til salgs i Morgenbladet 30.10.1842, et par uker før Wergelands vise utkom. Tre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket. I det ene av Nasjonalbibliotekets eksemplarer er strofenummereringen overstrøket for hånd.

33.

† EXPEDITIONSEKRETÆR HERMAN RUGE, Ridder af Nordstjernen, Ordenshærold. (65 ½ Aar). DEN 28DE AUGUST 1843. [Trykt hos C. L. Rosshauw.] [Christiania]. 8vo. [4] sider.

Ett falsset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Anonym. «Mel. Af Dybsens Nød o. s. v. (Psalmeb. Nr. 268)». To eksemplarer registrert ved Nasjonalbiblioteket.

34.

Opsang for Briggen Regina, forhen Ostindiefarer. (Kapitain P. Andersen). Af Henrik Wergeland. Christiania. Forlagt af Johan G. Haavi. 1843. [Trykt hos Krohn og Schibsted.] 8vo. [4] sider.

Ett falskt blad. Kombinert omslag og tittelblad. «*Mel. Engelsk Opsang: Have you been at Greenwich fair [etc.]*». Følgende annonse finnes i Morgenbladet 3.5.1843: «Af Henrik Wergeland er udkommet: Opsang for Frankrigfarere, Do. for Briggen Resolution af Frederikshald, Do. for Skonnerten Concordia af Christiansand, faaes for 2 sk. pr. Expl. hos Bogbinder Barlien i Storgaden. De flere Opsange af samme Forfatter, f. Ex. Christiania Paket, Londons Paket, Brasiliefareren Preciosa, o. fl. faaes hos Bogtrykkerne Steen og Risum». Oppsangen for Briggen Regina må kunne regnes blant disse «fl.». Ett eksemplar registrert ved Nasjonalbiblioteket.

35.

Opsang for Briggen «RESOLUTION» af Frederikshald, (Fører : Kapitainlieutenant Grev Trampe.) Af Henrik Wergeland. Kristiania. Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Bogtrykkeri. Forlagt af J. E. Erichsen. 1843. 8vo. [4] sider.

Ett falskt blad. Kombinert omslag og tittelblad. Avertert i Morgenbladet 3.5.1843: «Af Henrik Wergeland er udkommet: Opsang for Frankrigfarere, Do. for Briggen Resolution af Frederikshald, Do. for Skonnerten Concordia af Christiansand, faaes for 2 sk. pr. Expl. hos Bogbinder Barlien i Storgaden. De flere Opsange af samme Forfatter, f. Ex. Christiania Paket, Londons Paket, Brasiliefareren Preciosa, o. fl. faaes hos Bogtrykkerne Steen og Risum». Tre eksemplarer registrert i norske biblioteker, to ved Nasjonalbiblioteket og ett ved Gunnerusbiblioteket. Det ene av Nasjonalbibliotekets eksemplarer er Wergelands korrektureksemplar, med en overstrykning på tittelbladet og hans egenhendige kommentarer: «NB. ‘Singsallijo’ [i sangens siste linje] skal være det Engelske ‘Sing Sally! oh! Sally’: Susanna, et almindeligt Navn for Matroskjærest».

36.

Opsang for Frankrigfarere. Af Henr. Wergeland. (De flere Opsange fra samme Haand faaes hos Bogtrykkerne Steen og Risum). Kristiania. Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Bogtrykkeri. Forlagt af A. E. Erichsen. 1843. 8vo. [4] sider.

Ett falskt blad. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende en skute i storm. Avertert i Morgenbladet 3.5.1843: «Af Henrik Wergeland er udkommet: Opsang for Frankrigfarere, Do. for Briggen Resolution af Frederikshald, Do. for Skonnerten Concordia af Christiansand, faaes for 2 sk. pr. Expl. hos Bogbinder Barlien i Storgaden. De flere Opsange af samme Forfatter, f. Ex. Christiania Paket, Londons Paket, Brasiliefareren Preciosa, o. fl. faaes hos Bogtrykkerne Steen og Risum». Ett eksemplar registrert ved Gunnerusbiblioteket. Eksemplaret, fra Thv. Boecks samling, har to egenhendige rettelser i Wergelands hånd.

36 (Gunnerusbiblioteket)

40 (Gunnerusbiblioteket)

41 (Gunnerusbiblioteket)

37.

Opsang for Londons Paket. Christiania, 1843 (?).

Halvorsen VI, s. 509. Avertert i Morgenbladet 3.5.1843: «Af Henrik Wergeland er udkommet: Opsang for Frankigfarere, Do. for Briggens Resolution af Frederikshald, Do. for Skonnerten Concordia af Christiansand, faaes for 2 sk. pr. Expl. hos Bogbinder Barlien i Storgaden. De flere Opsange af samme Forfatter, f. Ex. Christiania Paket, Londons Paket, Brasiliefareren Preciosa, o. fl. faaes hos Bogtrykkerne Steen og Risum». Intet kjent eksemplar.

38.

Opsang for Skonnerten Concordia af Christiansand, (Capt. Horup) af Henrik Wergeland.

Kristiania, 1843. Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Bogtrykkeri. Forlagt af J. E. Erichsen. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende en skute i uvær. Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 3.5.1843: «Af Henrik Wergeland er udkommet: Opsang for Frankigfarere, Do. for Briggens Resolution af Frederikshald, Do. for Skonnerten Concordia af Christiansand, faaes for 2 sk. pr. Expl. hos Bogbinder Barlien i Storgaden. De flere Opsange af samme Forfatter, f. Ex. Christiania Paket, Londons Paket, Brasiliefareren Preciosa, o. fl. faaes hos Bogtrykkerne Steen og Risum». Tre eksemplarer registrert i norske biblioteker, i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum), ved Nasjonalbiblioteket og ved Gunnerusbiblioteket.

39.

Sang ved Christiania ældre Maadeholds-Selskabs Fest i Vor Frelsers Kirke den 11te October 1843.

Christiania. Trykt i P. T. Mallings Officin. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Sangen fulgte gratis med billetten til festen: «Onsdagen den 11te October Kl. 7 Aften vil, efter Foranstaltung af Directionen for Christiania ældre Maadeholdsselskab, en Høitidelighed finde Sted i Vor Frelsers Kirke»: «For at opretholde Orden ved denne Anledning, har man, som ved lignende Anledninger i andre Lande, anset det nødvendigt at udstede betalbare Adgangsbilleder, som erholdes à 8 Sk. i Cappelens Boglade, og Bogbinder Hoppe ved Torvet, samt i Meyers Commissions-Contoir i Zuwans Boes Gaard i Kirkegaden. Med hver Billet følger gratis et Exemplar af Sangene. [...] Ved Bestemmelsen af Billetantallet, der udsælges, er der taget nøie Hensyn til, at ikke stærk Trængsel skal finde Sted» (Den Constitutionelle 9.10.1843). Ett eksemplar registrert ved Gunnerusbiblioteket, fra Thv. Boecks samling.

40.

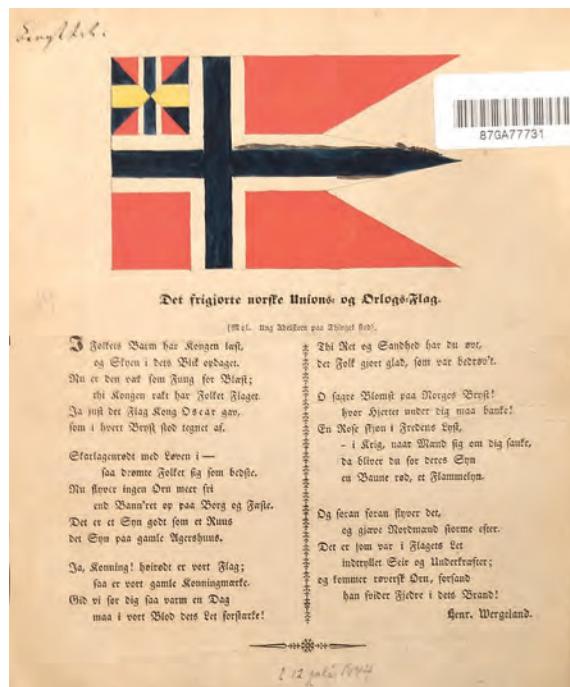
Ved Hr. Factor A. Jensens 63de Fødselsdag. Den 25de December 1843. [Christiania, 1843]. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Tittelbladet med vignett forestillende en lyre lent mot en blomsterkurv. Andreas Jensen var faktor ved Waisenhusets trykkeri, som trykte Christiania Intelligents-sedler. «Til Jensens 63-årige fødselsdag skrev Wergeland et dikt, som vi kan tenke oss han har lest opp for ham i hans hjem» (Seip og Amundsen 1958, s. 137). Ett eksemplar registrert ved Gunnerusbiblioteket, fra Thv. Boecks samling.

41.

CHOR AF «SCENE PAA CHRISTIANIA THEATER PAA Hans Majestæt Kongens OTTIAARIGE FÖDSELSDAG, 26de Januar 1844.» [Trykt i W. C. Fabritius's Bogtrykkeri.] [Christiania, 1844]. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Tittelbladet med vignett forestillende en kongekrone over et korslagt septer og sverd, med laurbær, ekeløv og stjerner. Også trykt i Morgenbladet 31.1.1844. «I Flere private og offentlige Foreninger, saasom Norske Selskab, det dramatiske Selskab, m. fl. vare Middags-selskaber, i Logelokalet gaves Borgerbal og i Theatret opførtes en scenisk Prolog i Anledning af Dagen forfat-tet af Bureauchef H. Wergeland» (Den Constitutionelle 27.1.1844). Trykket ble formodentlig solgt ved døren i Christiania Theater. To eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Gunnerusbiblioteket, fra Thv. Boecks samling, og Universitetsbiblioteket i Bergen.

42 (Nasjonalbiblioteket)

42.

Det frigjorte norske Unions- og Orlogs-Flag. [Trykt i det Lehmanske Officin.] [Christiania, 1844]. Spisstittel. 4to. [2] sider.

Ett blad. Undertegnet «Henr. Wergeland.». Med kolorert splittflagg trykt over tittelen. Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 12.7.1844: «Det frigjorte norske Unions- og Orlogs-Flag, smukt illumineret, led-saget med et passende Digt af Henr. Wergeland, faaes i Risums Boghandling for 6 sk.». Siden i Bergens Adressecontoirs Efterretninger 24.12.1845: «Det frigjorte norske Unions- og Orlogsflag. Sang af Henrik Wergeland, med Flag-Tegning, 5 sk.». Ett eksemplar registrert ved Nasjonalbiblioteket, med håndkolorert flagg. Påtegnet «Benyttet» i øvre, venstre hjørne.

43.

Det norske Lolks [=Folks] Sorg ved Budskabet om Kong Carl Johans Død. (Den 8de Marts 1844). Af Henrik Wergeland. Christiania. Forlagt af J. S. Bruun. [1844]. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med sørgerand. «Mel. For Norge, Kjæmpers Fødeland». Avertert i Morgenbladet på utgivelsesdagen 13.3.1844: «Har forladt Pressen: Det norske Folks Sorg ved Budskabet om Kong Carl Johans Død. Af Henr. Wergeland. Faaes paa J. S. Bruuns Forlag hos Boghandlerne Cappelen, Wulfsberg og Risum for 4 sk.». To eksemplarer registrert i norske biblioteker, i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum) og ved Nasjonalbiblioteket.

44.

Kong Carl Johan. Paa hans ottiaarige Fødselsdag, den 26de Januar 1844, (i det dramatiske Selskab).
[Christiania, 1844]. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Også trykt i Morgenbladet 26.1.1844. «Mel. Gubben Noach». «I Flere private og offentlige Foreninger, saasom Norske Selskab, det dramatiske Selskab, m. fl. vare Middags-selskaber» (Den Constitutionelle 27.1.1844). Ett eksemplar registrert ved Gunnerusbiblioteket, fra Thv. Boecks samling.

45.

Paa Kong Carl Johans Begravelsesdag, den 26de April 1844. Af Henrik Wergeland. Paa N. F. Axelsens Forlag. Trykt i Winthers Officin. [Christiania, 1844]. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad. Tittelbladet øverst med en frise sammensatt av typografiske ornamenter (krone, urner og blomster) samt en vignett forestillende et landskap med palme og et gravkors; under forfatternavnet typografiske bladornamenter. To eksemplarer registrert i norske biblioteker, ved Nasjonalbiblioteket og Gunnerusbiblioteket.

46.

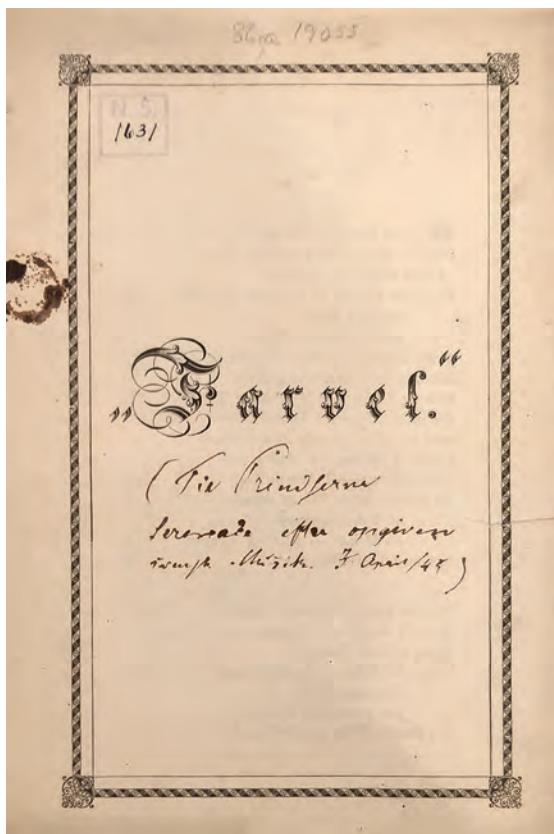
Sag-Vise af Henrik Wergeland. Christiania, 1844. Trykt paa Barliens Forlag hos Carl L. Rosshauw.
8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med tresnitt av en ny sagstol-mekanisme. Side [2] med notetrykk. Musikken av Halfdan Kjerulf. Avtrykt etter For Arbeidsklassen V (1844), s. 138–41, der også musikken og illustrasjonen av sagstolen er trykt i forlengelsen av en artikkel om en «Russisk Sagstol»: «Paa omvendte Side vil man see en Afbildning af en Opfindelse, som gjør halvt Arbeide med Vedskjæreren, og som er saa simpel, at nogen nærmere Forklaring end Afbildningen ikke behøves». Ukjent ved utgivelsen av Samlede skrifter (6:1:472), men to eksemplarer er registrert i norske biblioteker, i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum) og ved Gunnerusbiblioteket.

47.

Sang af Efterspil til Fjeldeventyret. Af Henrik Wergeland. Christiania, 1844. Trykt hos Carl L. Rosshauw. 8vo. [4] sider.

Ett falset blad. Kombinert omslag og tittelblad med vignett forestillende en lyre og blomsterkrans. Til en amatøroppsetning av Bjerregaards Fjeldeventyret: «Tirsdag den 5te Marts Kl. 6 opføres paa det dramatiske Selskabs Theater af Amatører, for sidste Gang: Fjeldeventyret, Syngestykke i 4 Akter af H. A. Bjerregaard; Musiken af Waldemar Thrane, med Efterspil af Henr. Wergeland» (Morgenbladet 5.3.1844). Stykket ble oppført flere ganger, første gang 17.2, men etter annonsene å dømme kun denne ene gangen med Wergelands etterspill. Trykket ble formodentlig solgt ved døren. Tre eksemplarer registrert i norske biblioteker, i Thaulow-samlingen (Norsk Folkemuseum), ved Nasjonalbiblioteket og ved Gunnerusbiblioteket.

48 (Nasjonalbiblioteket)

48.

«Farvel.» [Serenade til Pridserne. (Efter en opgiven Melodi.) (1845)]. [Trykt i W. C. Fabritius's Officin.] [Christiania, 1845]. 8vo. [4] sider.

Et falset blad (?). Kombinert omslag og tittelblad. Sidene med typografisk ramme. Ett eksemplar registrert ved Nasjonalblbioteket, et korrekturavtrykk i to løse blad. Tittelbladet med påskrift i Wergelands hånd: «Til Prindserne|Serenade efter opgiven svensk Musik. 3 April /45». Side [2] med overskrift i Wergelands hånd: «Serenade til Pridserne. (Efter en opgiven Melodi.) (1845)». Diktet undertegnet for hånd på side [3]: «Henr W». Baksiden med vignett forestillende to svaner.

Kilder

I. Kataloger og bibliografier

Kataloger og auksjonskataloger over enkelte privatbiblioteker er alfabetisert etter eierens navn.

[Andersen, J. B.] (2011): *Jens Barthold Andersens boksamling. Del III.* Cappelen Damms auksjoner, auksjon 55. Oslo.

[Berg, J. C.] – P. Botten-Hansen (1852): *Catalog over de afgangne Jens Christian Berg [...] efterladte Bøger, Manuscripter, Karter m. m.* Christiania.

Bibliotheca norvegica, se Pettersen 1972.

[Boeck, T.] – Aa. Daae (1921): *Katalog over Thorvald Boecks bibliotek tilhørende Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab i Trondhjem.* Trondhjem.

[Christiansen, E.] (1939): *Katalog over Einar Christiansens efterladte Bogsamling. Første del.* København.

[Engelschiøn, O. S.] (1982): *Otto Sverdrup Engelschiøns Bibliotek, del 1.* Damms antikvariat. Oslo.

[Finne-Grøn, S. H.] (1950): *Katalog over Arkivar og museumsdirektør S. H. Finne-Grønns boksamling.* Børsums bokauksjoner. Oslo.

[Fliflet, I.] (1959): *Ivar Fliflets bibliotek. Auksjonskatalog.* Damms antikvariat. Oslo.

[Grimsgaard, B. og R.] (1999): *Auksjon over Renée og Bredo Grimsgaards samling. I-II.* Blomqvist kunsthandel og J. W. Cappelens antikvariat. Oslo.

[Gulmann, C.] (1934): *Katalog over afd. Chefredaktør Chr. Gulmann's Bogsamling.* København.

Halvorsen, J. B. (1885–1908): *Norsk Forfatter-Lexikon. I–VI.* Kristiania.

- [Hauge, J. C.] (2000): *Jens Chr. Hauges Bibliotek*. J. W. Cappelens antikvariat. Oslo.
- Kraft, J. E. (1863): *Norsk Forfatter-Lexicon*. Christiania.
- [Meyer, P. F.] (1969): *Per F. Meyers bibliotek. Katalog I*. Oslo.
- Molde, H.-S. (1981): *Skillingsviser 1558–1951 i Det kgl. Norske Videnskabers Selskabs bibliotek*. Trondheim.
- Müller, C. (1883): *Katalog over Christiania Kathedralskoles Bibliothek*. Christiania.
- Nielsen, L. (1943): *Katalog over danske og norske Digteres Originalmanuskripter i Det kongelige Bibliotek*. København.
- [Nilsen, R. A.] (2013): *Auksjon over Ragnar Anker Nilsens boksamling. [Del I]*. Damms antikvariat. Oslo.
- Nissen, M. (1848): *Norsk Bog-Fortegnelse 1814–47*. Kristiania.
- Norsk Bog-Fortegnelse*. Se Nissen 1848.
- Pettersen, H. (1972): *Bibliotheca norvegica. I–IV*. København.
- Pettersen, H. (1924): *Norsk Anonym- og Pseudonymlexikon*. Kristiania.
- [Ringstrøm, B.] (2017): *Auksjon over Bjørn Ringstrøms boksamling I*. Damms antikvariat. Oslo.
- [Ringstrøm, B.] (2017): *Auksjon over Bjørn Ringstrøms boksamling II*. Damms antikvariat. Oslo.
- [Ringstrøm, B.] (2018): *Auksjon over Bjørn Ringstrøms boksamling III*. Damms antikvariat. Oslo.
- [Ringstrøm, B.] (2019): *Auksjon over Bjørn Ringstrøms boksamling IV*. Damms antikvariat. Oslo.
- [Ringstrøm, B.] (2019): *Auksjon over Bjørn Ringstrøms boksamling V*. Damms antikvariat. Oslo.
- Ringstrøm, B. (2003): *Katalog over boksamlingen til antikvarbokhandler Bjørn Ringstrøm. Bind I. Skjønnlitteratur*. Oslo.
- Ringstrøm, B. (2007): *Katalog over boksamlingen til antikvarbokhandler Bjørn Ringstrøm. Bind II*. Oslo.
- [Sagen, P.] (2012): *Bibliofile sjeldenheter & litterære hilsener. Bøker fra Pål Sagens private samling*. Antikvariat Bryggen, katalog 21.
- [Schiøtz, C.] (2014): *En unik Wergeland-samling fra Cato Schiøtz' private bibliotek*. Galleri Bygdøy allé og Antikvariat Bryggen. Oslo.
- Schiøtz, C. og B. Ringstrøm (2006): *Norske førsteutgaver. En hjelpebok for samlere av skjønnlitteratur*. 2. utg. Oslo.
- [Skougaard, J.] – S. Tunold og A. L. Larsen (1973): *Jonas Skougaard. Katalog over hans bibliotek. I–IV*. Oslo.
- Strunk, A. (1865): *Samlinger til en beskrivende Catalog over Portraiter af Danske, Norske og Holstenere*. Kjøbenhavn.
- [Thue, H.] (1851): *Catalog over flere betydelige Bogsamlinger, tilhørende Dødsboerne efter Amanuensis Nissen, Capitain Tønder, Pastor Stenersen, Professor Messell, Lektor Thue m. fl.* Christiania.
- Thuesen, A. (1960): *Beslaglagte og supprimerte bøker vedrørende Norge*. Oslo.

II. Kilder og litteratur

- Amundsen, L. (1956): *Brev til Henrik Wergeland*. Oslo.
- Amundsen, L. (1974): *Brevene til Amalie. Med andre supplementer til Wergelands samlede skrifter vesentlig fra Jonas Skougaards samlinger*. Oslo.
- Amundsen, L. (1974b): Jonas Skougaards bibliotek. *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen* bd. 61.
- Beyer, H. (1926): Forholdet mellom Henrik Wergeland og hans far. *Edda* bd. 24.
- [Bibliofilkubben] (1997): *Bibliofilkubben 75 år. Medlemmer*. Oslo.
- Bjerke, E. (2018): «*De lærdeste Lægers Urtegaarde*». Oslo.
- Bjerke, E. (2017): Et dansk-norsk provinstrykkeri. *Fund og Forskning* bd. 56.
- Bjerke, E. (2015): *Christiania Kathedralskoles Bibliothek i opplysningsens og nasjonens tjeneste*. Oslo.
- Bjerke, E. (2011): Christiania katedralskoles bibliotek og Deichmanske bibliotek. *Opplysning, vitenskap og nasjon*. R. Hemstad (red.). Oslo.
- Bjerke, E. (2003): *Bibliotheca scholæ osloensis*. Oslo.
- Brøndsted, M. (1960): Danske Bellmanudgaver. *Fund og forskning* bd. 7.
- Bull, F. (1917): Et digt af Henrik Wergeland. *Edda* bd. 7.
- Christensen, P. (1948): Dedikationseksemplaret. Nogle Synspunkter. *Bogvennen*.
- Collett, A. (1889): Optegnelser til Henrik Wergelands Levnetsbeskrivelse, af Nicolai Wergeland. *Vidar* bd. 3.
- Dahl, J. (1943): *Minner om samtidige*. Oslo.
- Fægri, K. (1988): *Dikteren og hans blomster. Florula wergelandiana*. Oslo.
- Hagemann, S. (1965): *Barnelitteratur i Norge inntil 1850*. Oslo.
- Hagemann, S. (1964): *Hjertets geni. Henrik Wergelands diktning for barn*. Oslo.
- Hassø, A. G. (1942): *Danske ex libris. Bogejermærker i Danmark*. København.
- Hoel, G. (1949): Jonas Skougaard. *Bokvännan* nr. 1.
- Holen, H. (1943): *Nyerhvervelser av norske samlere i 1943*. Oslo.
- Høgdahl, H. (1946): *Norske ex libris og andre bokeiermerker*. Oslo.
- Høigård, E. (1936): Hvad protokoller i Oslo katedralskoes arkiv kan fortelle om Henrik Wergeland. *Wergelandiana. Studier tilegnet dr. Rolv Laache på hans 50-årsdag*. Oslo.
- Jacobsen, G. (1983): *Norske boktrykkere og trykkerier gjennom fire århundrer*. Oslo.
- Johansson, J. V. (1946): *Svenska bibliotek*. Stockholm.

- Jæger, H. (1877): Om et mærkeligt exemplar af Wergelands 'Skabelsen, mennesket og Messias'. *Nyt norsk Tidsskrift* bd. 1.
- Laache, R. (1927–30): *Henrik Wergeland og hans strid med prokurator Praëm*. I–III. Oslo.
- Lassen, H. (1867): *Breve fra Henrik Wergeland*. Christiania.
- Lassen, H. (1877): *Henrik Wergeland og hans Samtid*. 2. utg. Christiania.
- Libell, H. P. (2015): Fra Cato til Katta. Oslo katedralskole bladde opp over en million kroner for Cato Schiøtz' Wergeland-samling. *Kapital* nr. 17–18.
- Liestøl, K. (1984): *P. Chr. Asbjørnsen. Mannen og livsverket*. Oslo.
- Lindberger, Ö. (1947): *Wergeland og Sverige*. Stockholm.
- Lindbæk, S. A. (1912): *Hjemmet paa Fæstningen*. Kristiania.
- Lysdahl, A. J. K. (1995): *Sangen har lysning. Studentersang i Norge på 1800-tallet*. Oslo.
- Madsen, K. (1921): Illustrationer og Vignetter i Henrik Wergelands Bøger. *Bogvennen*.
- Mendelsohn, O. (1969): *Jødenes historie i Norge gjennom 300 år*. I–II. Oslo, Bergen & Tromsø.
- Mohr, O. L. (1953): Tre akvareller av Henrik Wergeland og litt om Wergelands syn på bildende kunst. *Kunst og kultur* bd. 36.
- Monsen, C. (1845): Henrik Wergeland. *Portræter af mærkelige Nordmænd*. Christiania.
- Myre, O. (1936): Bok og byder. *Bok og bibliotek* bd. 3.
- Norsk biografisk leksikon*. [NBL] <https://nbl.snl.no/>
- Plesner, K. (1957): *Danske bogsamlere i det nittende århundrede*. København.
- Schiøtz, C. & N. Voje Johansen (2020): *Bøkene som smatt ut bakdøren. Godbiter fra Jonas Skougaards samling solgt underhånden*. Oslo.
- Seip, D. A. og L. Amundsen (1958): *Henrik Wergeland og boktrykkerne*. Oslo.
- Skjoldager, Astrid (1927): *Bokbind og bokbindere i Norge inntil 1850*. Oslo.
- Skougaard, J. (1943): *En boksamling i omriss*. Oslo.
- Støren, W. K. (1960): *Slekten Støren 1739–1959*. Trondheim.
- Storsveen, O. A. (2008): *Mig selv. En biografi om Henrik Wergeland*. Oslo
- Svendsen, P. (1945): Wergeland som kosmopolitt. *Edda* bd. 45.
- Sørbø, R. (2020): *Tannlege Bjørn Hanssons bok- og manusritsamling*. Privat distribuert.
- Tunold, S. (1950): En orientering om Henrik Wergelands manuskripter. *Bok og bibliotek* bd. 17.
- Tunold, S. (1969): Jonas Skougaards donasjon til Universitetsbiblioteket i Oslo. *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen* bd. 56.
- Welhaven, J. S. (1832): *Henr. Wergelands Digtekunst og Polemik*. Christiania.

Wergeland, H. (1918–37): *Samlede skrifter*. Kristiania/Oslo.

Wergeland, H. (1921): *Skabelsen, mennesket og messias*. Kristiania.

Wergeland, H. (1892): *Vinterblommer i Barnekammeret*. 2. utg. Kristiania.

Willock, S. (1990): Johan Sebastian Welhaven og billedkunsten. *Demringens tolker*. A. Aarnes og P. Grøtvedt (red.). Oslo.

Wergelands kolorerte litografi av Balke paa Toten (I.2, beskåret).

OSLO KATEDRALKOLES SAMLING av Henrik Wergelands verker i originalutgavene er landets største og viktigste. Den omfatter de aller fleste bøkene og trykksakene Wergeland selv utgav, så langt mulig i opprinnelig stand, slik de først kom i bokhandelen. Noen av titlene i samlingen er kjent bare i ett eneste eksemplar; andre foreligger i mange forskjellige varianter, som sammen dokumenterer den enestående bredden i Wergelands produksjon. Ved siden av et utvalg manuskripter og korrektureksemplarer, finnes dessuten et femtitall bøker med egenhendig hilsen fra forfatteren.

Denne boken er først og fremst en katalog over Katedralskolens store samling. Tilleggsfortegnelsene gjør den samtidig til en fullstendig, kommentert Wergeland-bibliografi. Samlingen er en viktig kilde for forskningen på Wergelands verker i utvidet forstand, både som tekster og som bøker, og innledningskapitlene antyder hvordan originalutgavene kan belyse bredere bok- og resepsjonshistoriske spørsmål. På den måten bidrar boken også generelt til forståelsen av norsk bokproduksjon på Wergelands tid.

ERNST BJERKE (f. 1982) er doktor i vitenskapshistorie og samlingsforvalter ved Christiania Kathedralskoles Bibliothek. Han har skrevet en rekke bøker og artikler om opplysningstidens og romantikkens vitenskap, samt om forskjellige bok- og bibliotekshistoriske emner. Hans seneste bøker er *Med gamle bøker mot en ny tid* (2017) og «*De lærdeste Lægers Urtegaarde*» (2018).

